

RÉGÉSZETI KUTATÁSOK
MAGYARORSZÁGON
2013

ARCHAEOLOGICAL
INVESTIGATIONS IN HUNGARY
2013

RÉGÉSZETI KUTATÁSOK
MAGYARORSZÁGON
2013

ARCHAEOLOGICAL
INVESTIGATIONS IN HUNGARY
2013

Régészeti kutatások Magyarországon 2013
Archaeological Investigations in Hungary 2013

Budapest 2019

Az első borítón:
Szombathely, Szalézi Kollégium és Rendház.
Kelta (Kr. e. 2 – 1. század) ezüst éremlelet.
(Fotó: Tárczy Tamás)

Front cover:
Szombathely, Szalézi Kollégium és Rendház.
A 2nd – 1st century BC Celtic silver coin hoard.
(Photo by Tamás Tárczy)

A hátsó borítón:
Kaposvár, Kaposvár-somogyszobi vasút D-i oldala.
Római kori nyúl alakú fibula.
(Fotó: Balla Krisztián)

Back cover:
Kaposvár, Kaposvár-somogyszobi vasút D-i oldala.
Roman rabbit fibula.
(Photo by Krisztián Balla)

Szerkesztők: Kvassay Judit és Kreiter Attila
Edited by Judit Kvassay and Attila Kreiter

Nyomdai előkészítés: Vári Ágnes
Copy-editing: Ágnes Vári

Kiadó: Magyar Nemzeti Múzeum
1088 Budapest, Múzeum krt. 14–16.
Publisher: Hungarian National Museum
H-1088 Budapest, Múzeum krt. 14-16

Felelős kiadó: Varga Benedek főigazgató
Editor in chief: Benedek Varga director general

© Magyar Nemzeti Múzeum 2019
© Hungarian National Museum 2019
ISSN 2630-8983

Készült a Miniszterelnökség támogatásával
Supported by the Prime Minister's Office

MINISZTERELNÖKSÉG

RÖVID JELENTÉSEK
SHORT REPORTS

A jelentésekben előforduló korszakok jelkulcsai:
Keys to the periods appearing in the reports:

Ő	Őskor	<i>Prehistory</i>
Pa	Őskőkör	<i>Paleolithic</i>
U	Újkőkör	<i>Neolithic</i>
R	Rézskör	<i>Copper Age</i>
B	Bronzskör	<i>Bronze Age</i>
V	Vaskör	<i>Iron Age</i>
Szk	Szkíta kör	<i>Scythian Period</i>
LT	La Tène-kör	<i>La Tène Period</i>
Ró	Római kör	<i>Roman Age</i>
Sza	Római kori barbár	<i>Sarmathian</i>
Hu	Hun kör	<i>Hun Period</i>
N	Népvándorláskör	<i>Migration Period</i>
Ge	Germán kör	<i>German</i>
A	Avar kör	<i>Avar Age</i>
Ka	Karoling-kör	<i>Carolingian Age</i>
H	Honfoglaláskör	<i>Hungarian Conquest Period</i> <i>(10th C. A. D.)</i>
Kö	Középkör	<i>Middle Age</i>
Á	Árpád-kör	<i>Árpáadian Age</i>
Kk	Késő középkör	<i>Late Middle Age</i>
Tö	Török kör	<i>Ottoman Period</i>
Kú	Kora újkör	<i>Early Modern Age</i>
Ú	Újkör	<i>Modern Age</i>
I	smeretlen kör	<i>Unknown Period</i>

1. Abaújszántó határa**(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, B**

2013. október 4–14. között, előzetes régészeti dokumentáció keretében a Herman Ottó Múzeum a Szerencsi kistérség ivóvízellátását célzó beruházáshoz kapcsolódóan (KEOP-1.3.0/09-11-2011-0046 azonosító számú projekt) terepbejárást végzett. A felszíni kutatás Abaújszántó, Tállya, Szerencs, Taktabáj, Csobaj, Tarcal és Tokaj területét érintette. Legnagyobb részben késő bronzkori, kisebb mennyiségben neolitikus, római császárkori és középkori lelőhelyeket azonosítottunk.

Alsó-rét 1. lelőhely (KÖH 88511): Tállya és Abaújszántó között található, a köztől Ny-ra, a vasút közvetlen közelében, annak kanyarulatában az Alsó-rét dülő K-i szélén. A területen mezőgazdasági művelés folyik; a már megázott, beszántott talaj jó látási viszonyokat biztosított. 120×60 m-es területen szórványosan őskori kerámiatöredékeket és köeszköz nyersanyagot gyűjtöttünk.

Alsó-rét 2. lelőhely (KÖH 88513): Tállya és Abaújszántó között található, a köztől Ny-ra, a vasút közvetlen közelében, annak kanyarulatától kissé D-re, az Alsó-rét dülő K-i szélén. A területet legelőként hasznosítják, így terepbejárást csak a vízvezeték előkészített nyomvonalán és környezetében lehetett végezni, ami rossz látási viszonyokat biztosított. 100×60 m-es területen szórványosan késő bronzkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Hajdú Melinda, Nagy Zoltán, Galkó József, Gyárfási József.

TÓTH KRISZTIÁN

2. Alsózsolca, Simárd-dűlő (KÖH 54683)**(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B**

2013. július 1–5. között próbafeltárást végeztünk Alsózsolca község határában a tulajdonos, Visi József kérésére, aki agyagbányát kívánt nyitni a területen. A munkálatok célja az ismert lelőhely kiterjedésének, határának megállapítása, valamint az azonosítás során esetlegesen előkerülő régészeti jelenségek dokumentálása volt. Az Alsózsolca közigazgatási határán belül (az itt működő szélérőmű tornyának D-i tövében), Simárd földrajzi elnevezésű területen található lelőhelyet több lapályos rész és az egykori Bársonyos-ág tagolja. Az előkerült jelenségekről ún. földdokumentációt készítettünk (fotózás, felszíni leírás, GPS-sel történő bemérés, az előkerült leletanyag összegyűjtése). Megelőző feltárássra nem került sor, a kutatószondák visszatemetéséről a beruházó gondoskodott. A lelőhelyet összesen 25 kutatóárok nyitásával vizsgáltuk meg: 12 árok esett a Ny-i (úthoz közelebbi), 13 pedig a középső lelőhelyrészre. A K-i terület próbafeltárássra – annak felszíni intenzitása miatt – nem került sor. Munkánk során összesen 50 régészeti jelenség feltárását figyeltük meg, melyek a késő bronzkor időszakába sorolhatóak. Bolygatás miatt egy urnát tartalmazó objektumot feltártunk (S8), melyben hamvakat nem találtunk.

Munkatársak: Hajdú István, Kalászdí György, Páll Gergely.

HAJDÚ MELINDA

3. Anarcs, Kossuth L. u.**(Református templom környéke)****(KÖH 59036)****(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Á, Kk?**

2012. június 11–12-én a címben jelzett területen végeztünk rövid kis ásatást. Ennek előzménye az volt, hogy az anarcsi középkori templom telkén (Kossuth út 37.), a Községi Ház bővítéséhez szakfelügyeletet írtak elő. A bővítéshez kapcsolódóan kiásott sávalapozások régészeti szempontból negatívak voltak. Ennél lényegesebb volt azonban, hogy a bővítés során az épület É-i fele alatt egy 50 m²-es pince került kialakításra, 240 cm mélységben. Ennek során megpróbáltuk külön szedetni a humuszt, s csak ennek megnézése után kiszedetni a maradék talajt. A körülmények nem voltak ideálisak (110–120 cm vastag humusz, sok újkori beásás, 50 cm széles, körmös kanál), ennek ellenére az első nap Almássy Katalin régész két objektumfoltot figyelt meg. Az 1. objektum egy ovális, Ny felé mélyülő Árpád-kori gödörnek bizonyult, melynek Ny-i végét egy újkori beásás pusztította el. Betöltése faszénzemcsés, szürke. Oldala ívelt, a gödör lefelé erősen szűkül. ÉNy-i felébe egy kis kerek gödröcske mélyült. Mélysége 10 cm, átmérője 30 cm körüli. Az egész gödör megmaradt átmérője 82×80 cm, m 10–30 cm. Leletanyaga késő Árpád-kori kerámia. Ettől É-ra, mintegy 60 cm-re egy másik – késő Árpád-kori, de inkább későbbi – gödröt bontottunk ki (2. obj.). Ny-i és K-i felét egy-egy újkori beásás pusztította el, míg É-i végét az alapárok pusztította el. Betöltése szürkésbarna, sárga szemcsével keverve. Alakja eredetileg kelek, fala ívelt, alja lapos. Átmérő 175×110 cm, mélység 30 cm. Leletanyaga: korongolt alj, Árpád-kori kerámia, téglatöredékek, állatesont. A területen további szórvány Árpád-kori kerámia is előkerült, objektumok nélkül. A pince ásása során, É-i falának Ny-i végében egy Ny–K tájolású sír – minden bizonnyal a templom körüli temető egyik legszélső sírja – jelentkező metszetben, mintegy 130 cm-es mélységben. Rábontani, kibontani életveszély miatt nem lehetett. Előkerülése után a környezete be is suvadt. A további földmunkák nem érintették a sírt, így csak fényképet készítettünk róla. A dokumentálás és a pince kiásása után levonultunk a területről.

Munkatárs: Kiss László rajzoló.

JAKAB ATTILA

4. Andornaktálya, Gyilkos**(KÖH 48228)****(Heves megye) Pa**

A Gyilkos-tető az Andornaktálya községtől K-re kb. 1,5 km-re levő, a Mezőkövesdre vezető műút feletti legnagyobb kiemelkedés. Tengerszint feletti magassága 227,6 m. Szinte az egész tető szőlőművelés alatt áll. A lelőhelyet a 2000-es évek elején Béres Sándor fedezte fel. 2004-ben Zandler Krisztián végzett terepbejárásokat,¹ majd az addig előkerült, kizárólag pattintott kövekből álló, gazdag leletanyagot az Eger környékének paleolitikumáról írott szakdolgozatában (ELTE, Budapest 2006) kiértékelte, s a korai felső paleolitikus Aurignacien kultúrához sorolta.

2013 augusztusában kéthetes tervásatást végeztünk a lelőhelyen, az Eger környékén lengyel–magyar együttműködésben 2002 óta zajló kutatás programjába illeszkedve. A feltárás

¹ RKM 2004, 168–169.

elsődleges célja a felszínről megismert leletanyag stratigráfiai és kronológiai helyzetének a tisztázása volt. Mivel a terepbejárás megfigyelések szerint a leletek a 77-2061 sz. háromszögletes pont körül koncentrálnak, három 2×1 m-es szondát nyitottunk a pont körül D-i, Ny-i és É-i irányban. Ezekon kívül a magassági pont vonalában a szőlősorok D-i és É-i végén is kiástunk egy-egy 2×1 m-es szondát, hogy a dombtető rétegtani metszetét megismerjük. A szondákban a 130 cm vastag rétegsor egységes volt: a mezőgazdasági művelés mintegy 50 cm-ig bolygatta meg a talajt, alatta barnás színű üledék következett (valószínűleg paleotalaj), amelynek az alján a riolittufa alapkövet málladéka jelentkezett. A rétegsor elég jó egyezést mutat a Gyilkos-tetőtől Ny-ra található Andornaktálya, Zúgó-dűlőn feltárt rétegsorral. Az üledékekből mintavételezés történt szedimentológiai vizsgálatok céljából.

A szondákból előkerült csekély számú leletanyag a felszínről megismert iparba beleillik, ám kizárólag 25–50 cm-es mélység között, azaz a szántás által bolygatott szintben volt. Az ásás idején, a szőlő területén a sorok között felszíni gyűjtést is végeztünk, amely nagy mennyiségű pattintott kőanyagot eredményezett. Ez is arra enged következtetni, hogy a leletanyag felszínközeli helyzetben található.

MESTER ZSOLT

5. Apc, Berekaljai sóderbánya (KÖH 49379) (Heves megye) R

Régészeti szakfelügyelet során 2013 októberében az apci hulladéklerakó vízelvezető árkaiknak és vízgyűjtőjének a kiásását kellett a Dobó István Vármúzeumnak ellenőriznie. Az árok átlagosan 70 cm széles és 70–80 cm mély volt. A beruházás szinte kizárólagosan feltöltött földet érintett a vízgyűjtő területén, több helyen előkerültek a korábbi lerakónál deponált hulladékok.

Az árok kiásásakor az egyik részén nagyobb számban rézkori kerámiatöredékek kerültek elő. A felszín megtisztítása után objektumfolt nem rajzolódott ki, feltételezhetően egy gödör felső részét érintette a gépi munka. A földmunkák mélyebben nem folytatódtak, így a leletek összegyűjtése, illetve a jelenség dokumentálása után nem tártuk fel az objektumot. A hulladéklerakó K-i oldalán a későbbiekben indokolt a régészeti szakfelügyelet más földmunkánál is a területen, mivel kb. 50–70 cm-től régészeti korú jelenségek várhatók.

TÓTH ZOLTÁN

6. Aszaló határa (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, R, Kö

A „Halmaj és térsége vízminőség-javító program” c. projekthez kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció I. fázisa kapcsán 2012. március 1-jén tartottunk terepbejárást a kijelölt 11 km hosszú nyomvonalon. Az első szakasz a szikszói Vízműtől Aszalóig tartott, melynek során megállapítottuk, hogy a terület nagy részét szántóként hasznosítják.

Gyalog-legelő (KÖH 90631): egy kb. 400 m hosszú neolitikus lelőhelyet figyeltünk meg, mely a felszíni leletanyag alapján intenzív, paticsfoltos volt.

Kender-földek (KÖH 90629): őskori (neolitikum, rézkor) és középkori lelőhelyet határoltunk le.

Munkatársak: Gál Viktor, Kalli-Tutkovics Eszter, Kalli András, Miskolczi Melinda, Nagy Zoltán.

HAJDÚ MELINDA

7. Attala határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, V, Ró, Á, Kö, I

Április 15. és július 3. között végeztem Attala község szennyvízcsatornázásnak régészeti felügyeletét (a szerződés megkötésének idejére a belterület egy részének kivitelezése elkészült). A falutól D-re, a Kapossal párhuzamosan, Kapospuláig lefektetett nyomóvezeték 4 lelőhelyet érintett. A felügyelet idején terepbejárást is végeztem a falu határában.

Alsórét (KÖH 72509): A vasúti megállótól K-re, a vasúttól D-re, mély fekvésű területen, 4 vaskori gödör került elő.

Káposztás (KÖH 72507): Az attalai vasúti megállóhoz vezető út Ny-i felén, a nyomóvezeték kidobott földjében néhány középkori, valamint egy-egy őskori és római kerámiát találtam. Az árokban talált egyetlen objektumból nem került elő lelet.

Kenderföldek (KÖH 23025): Április 26-án felkerestem a falu középkori templomának helyét, amelynek csekély felmenő falai alapján 1990-ben Tóth Endre felfedte az alaprajzot. A templom a falutól ÉK-re, az Attala-Inámi-vízbe Ny-ról torkolló kisebb víz D-i felén húzódó dombvonulat legmagasabb pontján, erdős, ligetes területen fekszik. A hajófalak több m hosszan a felszínen vannak, az É-i kb. 8, a D-i kb. 4 m hosszban követhető. A Ny-i fal és a D-i hajófal csatlakozása is felismerhető, ellenben a vállból és a szentélyből semmi sem látszik. A hajófalak külső falsíkjai a domb felszínébe simulnak, a belső falsíkok ellenben néhány 10 cm-re lemélyednek, a D-i hajófal belső síkja egy helyen kb. 60–70 cm-re is. Feltehető, hogy helyenként a felmenő fal alsó néhány 10 cm-e is megmaradt. A magas aljnövényzet miatt a felszínen leleteket nem találtam. A középkori település nyomait a templomtól D–DNy-ra húzódó szántóföldön azonosítottam kb. 350 m hosszúságban, de bizonyára a templomnak helyet adó fedett terület alatt is ott húzódik. A templomfalak állagának védelme érdekében indokolt lenne azok mielőbbi betakarása.

Községi rét (KÖH 72513): A határ DK-i részén található, mély fekvésű lelőhelyen egyetlen, ismeretlen korú gödröt bolygattak meg.

Rákóczi utca (KÖH 84597): A 49. sz. előtti bekötés kidobott földjében két Árpád-kori cserepet találtam, objektum nem mutatkozott. A házaktól Ny-ra, az Attala-Csomai határárokkal párhuzamos szántón, kb. 400 m hosszan, közepes sűrűségben, főként római cserepeket találtam, a lelőhely D-i végén pedig néhány középkorit is. A bekötésben talált kerámiatöredékek bizonyára a középkori lelőhely K-i szélét jelzik.

Szentiványi-kút (KÖH 84599): Szentivánpusztától K-re, az Attala-Csomai határárok Ny-i felén, a pusztára vezető út É-i felén, poros vetésben néhány jellegtelen őskori cserepet találtam.

Vasút melléke (KÖH 72511): A nyomvonal első nagyobb kiemelkedésén Árpád-kori telep részletét érintették, egy kemencét és egy házat, valamint egy gödröt dokumentáltam.

K. NÉMETH ANDRÁS

8. Ádánd, Kossuth L. u. 59.

(KÖH 85781)

(Somogy megye) U

Szennyvízcsatorna építése közben 2013. október 14-én a Református templomtól É-ra, az út Ny-i oldalán, a Kossuth L. u. 59. szám előtt, a kidobott földben, néhány szórvány őskori (lengyei kultúra) kerámiatöredéket gyűjtöttünk, kb. 5 m sugarú körben. További régészeti leletet, vagy objektumot a kiásott árkokban nem lehetett megfigyelni. A kevés lelet alapján nem eldönthető egyértelműen, hogy egy lelőhelyről van-e szó, vagy esetleg más úton odakerült szórványleletekről.

Munkatársak: Papp Zoltán, Pátrovics Gábor.

VARGA MÁTÉ

9. Balassagyarmat határa

(Nógrád megye) U, I

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzit vezeték nyomvonalában a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai elvégezték a szakfelügyelet során előkerült régészeti lelőhelyeken a próbafeltárást. A megfigyelt humuszvastagság a területen 40–50 cm között volt.

Első-Náras (KÖH 84797): 2013. július 31-én a 041/20 hrsz.-ú ingatlanon végeztük el a próbafeltárást. A feltárt terület 26 m² nagyságú volt. Egy ismeretlen korú régészeti jelenység (gödör) került feltárássra. Bár leletanyag nem került elő az objektumból, de kialakítása, betöltése alapján biztosan régészeti korú objektumról van szó.

OFB-földek (KÖH 84795): 2013. augusztus 14–16. között a 078/39 hrsz.-ú ingatlanon végeztük el a próbafeltárást. A feltárt terület 232 m² nagyságú volt. A lelőhelyen a késő neolitikumra, a lengyei kultúra időszakára keltezhető 8 gödör került feltárássra. A gödrök betöltéséből nagy számban kerültek elő a kultúra jellegzetes – több esetben festett és karcolt díszítésű – kerámiatöredékei, kevés paticsrög, közepes mennyiségű állatsont-maradvány, több obszidián magkő, szilánk és penge, valamint egy töredékes oltár is.

Munkatársak: Nicklas Larsson régész, Kiss László technikus.

BÓKA GERGELY

10. Balatonszentgyörgy, Faluvégi-dűlő 2

(KÖH 54716)

(Somogy megye) B, Kö, Kk

A Balatonszentgyörgy elkerülőút 1+240–8+068 kmsz közötti szakasz építéséhez készülő előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. október 28-án végezték el az MNM NÖK munkatársai.

A battánypusztai bekötőúttól a téglagyárhoz vezető 75101 j. aszfaltút két oldalán, hosszan, a Kígyós-árok K-i partján, enyhén tagolt terepen, nagykiterjedésű, ismert régészeti lelőhely található. A lelőhely neve eltérő formákban szerepelt: korábban az É-i rész Faluvégi-dűlő 2, a D-i rész Rövid-dűlői-földek (Szentgyeházi-dűlő) néven volt ismert.

Mostani terepbejárássunk során csak az úttól D-re eső részt tudtuk vizsgálni. Itt őszi vetésben, jó megfigyelési feltételek között végeztük a vizsgálatot. A területen a leendő nyomvonalban egy magasfeszültségű villanyvezeték fut, melyről a téglagyár felé egy leágazás van. A leleteket elsősorban a leágazástól D-re tapasztaltuk. Innen É felé már csak szórványosan jelentkeztek kerámiatöredékek. A területen zömében középkori,

annak is a késői időszakára datálható edénytöredékeket, valamint kevesebb bronzkori darabot találtunk.

Munkatárs: Spolár Erika technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

11. Balmazújváros, Hegedűs-kút

(KÖH 81681)

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Á, I

A Hortobágyi Természetvédelmi Egyesület beruházása kapcsán, 2013. december 2–12. között a Déri Múzeum munkatársai megelőző feltárást végeztek a Balmazújváros belterületi övárak nyomvonalára által érintett régészeti lelőhelyen. Az ásatási terület Balmazújvárostól D-re, a Magdolna-értől É-ra, a Balmazújváros–Hajdúszoboszló műttől K-re, az egykori Lenin Tsz. mellett található, egy K–Ny irányú gerincen.

A humuszolás során, két felszínen, 1632 m²-en, összesen 35 régészeti objektumot észleltünk. A megfigyelt jelenségek között 21 gödör, 12 árok, 2 cölöphely és 1 tüzelőfelület volt. A tüzhely platnija alatt kerámiából, állatsontból, és salakból álló réteget lehetett dokumentálni, mely a kerámiatöredékek alapján az Árpád-korra keltezhető. Ezen kívül datáló lelet csupán 5 gödörből került elő, ezek egy római császárkori településhez tartozhatnak.

Munkatársak: Hága Tamara régész, Bőr Gabriella régész-technikus, Czák Viktória geodéta.

HULLÁM DÉNES

12. Bánd, Essegvár

(MRT 2. k. 13 / 3. lh., KÖH 7511)

(Veszprém megye) Á, Kk

A Bánd település felett húzódó, de csupán 20–30 m-rel kiemelkedő alacsony mészkőszirt ÉNy-i területét D, DK felől meszterséges árokkal határolt végében találhatóak Essegvár romjai. Az erősség az írott forrásokból kirajzolódó esemény- és birtoklástörténetét több alapos tanulmány vizsgálta,² ugyanakkor a vár egykori elrendezése – átfogó régészeti kutatások híján – szinte teljesen ismeretlen maradt.

A területen korábban zajlott feltárássok a várhegy peremén húzódó várfal D-i és K-i szakaszait, valamint a K-i és a DK-i torony területét érintették. Valamennyi ásatást Rainer Pál, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum régésze vezette. 1997-ben³ a D-i várfalra merőleges kutatóárookban a fal külső oldalán azonosította annak sziklafelületen nyugvó alapozását, a fal belső oldalán pedig egy, a várfallal párhuzamos, attól 4 m-re futó fal részletét figyelte meg. Ez utóbbit egy, a várfalhoz támaszkodó épület maradványaként értelmezte. A két fal között (a feltelezett épület belsejében) a köves-törmeléken feltöltés alatt a hegy sárgás, mállékony, természetes sziklafelületre jelentkezett. A 2005-ben, 2006-ban és 2007-ben⁴ végzett kisebb ásatások az említett várfalszakaszok, továbbá a magasan álló D-i és

2 Rainer Pál: Segvártól Essegvárig. A bándi vár és birtokosainak történetéből. Castrum 8 (2008) 7. (A továbbiakban Rainer 2008); Koppány Tibor–Boksay György: Devecser, Úgod, Essegvár, Döbrönte. A Veszprém megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának Kiadványa 23. (Szerk.: Zákonyi Ferenc). Balatonfüred, 1961, 53.; Horváth Richárd: Várak és politika a középkori Veszprém megyében. PhD. disszertáció. Kézirat. Debrecen, 2002.

3 Rainer Pál: 138. Bánd, Essegvár. In: Mesterházy K. szerk. Az 1997. év régészeti kutatásai. Régészeti füzetek I/51. Budapest 2001, 173.

4 RKM 2006, 158.; RKM 2007, 169.

a lepusztult K-i torony helyreállítási, állagmegóvási munkáit készítették elő, s alapvetően az eredeti falak, falszélességek megállapítására összpontosítottak.⁵

E feltárások tehát a vár területének csupán igen kis részét érintették, ezért az erősség további falainak és épületeinek elhelyezkedése szinte teljesen homályban maradt. Ezért a 2013. évi kutatások fő célja az átfogó ismeretszerzés, tájékozódás volt, hogy így a vár egykori elrendezéséről, a maradványokat borító pusztulási, feltöltési rétegekről előzetes képet alkothassunk, s elősegítsük a későbbi ásátások tervezését. Ennek érdekében két hosszú, 1,5 m széles kutatóárokkal metsztük át a vár D-i részét. Az egyik a D-i várfalra merőleges (Rainer Pál 1997. évi árkához kapcsolódó), nagyjából É–D-i irányú 2013/1 árok volt, mellyel nem értük el a várhegy É-i peremét, míg a másik a K-i várfalra merőleges (a K-i torony ÉK-i sarkától induló), nagyjából K–Ny-i irányú 2013/2. árok átvágta a teljes hegyplatót. A két hosszú kutatóárok egyes feltárt szakaszai között eltérő szélességű tanúfalakat hagytunk. E két árkon kívül egy, a várhegy ÉK-i oldalában, a meredek rézsűben álló, habarcsba rakott kőfalmaradvány tisztázására nyitottuk a 2013/A szelvényt.

A 2013/1. árkot tehát a Rainer Pál által nyitott 1997. évi árok meghosszabbításaként jelöltük ki úgy, hogy annak visszatöltését is kibontottuk. Célunk ezzel az volt, hogy a korábbi eredményekkel közvetlenül összeköthessük saját megfigyeléseinket. A fent említett, a várfaltól 4 m-re futó falrészletet nem találtuk meg. 1997-ben ugyanis a rossz megtartású falmaradványnak az árokba eső részét (mely a törmelékes omladékrétegtől alig különült el) jórészt elbontották, s a falcsonkot csak utólag ismerték fel a metszetalban.⁶ A köves-törmelékes vastag réteg alatt a hegy természetes sziklafelszínét ásatásunk is azonosította. A D-i várfaltól kb. 6,5 m-re É-ra e sziklafelszín megszakadt, és itt egy íves, nagyjából kör alaprajzú beásás rajzolódott ki, mely talán egy ciszterna vagy kút, esetleg verem maradványa lehet. Betöltése (az előkerült leletanyag alapján) mindenképpen az Árpád-kor után következett be, a betöltés felső része pedig kifejezetten kései eredetű, talán az 1930-as évek tereprendezéséhez, a várhegyen végzett kálváriaépítéséhez köthető.

A kutatóárok É-i részén a mállott sziklafelszín felett egy közel vízszintes felületű szürkés humuszos réteget figyeltünk meg. Ez lehet a természetes humusz, melynek szintjéről felépítették a várat, mely azután a vár udvar-, illetve járósintjeként szolgált. Körülbelül ennek a szintjén jelentkezett a 2013/1.b árokszakaszban egy sárga homokos, helyenként vörösre égett felület – valószínűleg valamilyen tüzelőhely, kemence maradványa. E jelenséget csak egy későbbi, nagyobb felületű rábontás tisztázhatná, ugyanis az túlnyúlt árkunk K-i metszetalán.

A 2013/1.d árokszakaszban egy nagyjából K–Ny-i irányú habarcsos kőfal maradványa került elő. A fal D-i oldalán az építési szint is megfigyelhető volt egy kb. 1 cm vastag, fehér habarcsos réteg formájában. A fal alapozása a sziklafelszínen nyugszik. Az alapozás fölött a felmenő fal mindössze kb. 40 cm magasan maradt meg. A falsíkok által jól meghatározható a falvastagság kb. 1,35 m. E falrészlet értelmezését segíthetik a 2013/2. árok egyes szakaszaiban megfigyelt jelenségek.

A 2013/2.a árok Ny-i végén, egészen a várhegy peremén napvilágra került a külső várfal Ny-i szakaszának részlete. A belső falsíkon az eredeti sárgás vakolat foltjai is helyenként megőrződtek. Az alapozási kiugrás és habarcskifolyás világosan elválasztja a habarcsba rakott kőalapozást a fal felmenő részétől. A várfal építésének keltezését segítheti egy gyorskorongolt fazék peremtöredéke, mely abból a sötétbarna agyagos rétegből került elő, melynek felszínéről – feltehetően – az alapozást leásták. A tagolt peremforma alapján a töredék a 14–15. századnál valószínűleg nem korábbi.

A 2013/2. árok egyes szakaszaiban (leszámítva a K-i szélső 2013/2.b árokszakaszt) a különböző pusztulási és kultúrrétegeknek szinte azonos rendjét és jellegzetességeit lehetett megfigyelni. A sárgás, mállott sziklafelszín mindenhol hasonlóan jelentkezett és határozott, egységesen É-i irányú lejtést mutatott. Mivel ez az É-i irányú rézsű párhuzamos a 2013/1.d árokszakaszban azonosított kőfal vonalával, s majdnem közvetlenül annak É-i oldalától indul, feltételezhető, hogy a két jelenség összetartozott. Így a rézsű egy, a fal É-i oldalán húzódó árok D-i oldalát jelölheti. A K–Ny-i irányban hosszan futó fal és árok együtt minden bizonnyal a vár területét oszthatta ketté egy É-i és egy D-i részre. Az árok É-i oldalát jelezheti a 2013/1.e árokszakaszban feltárt barnás, apró szénfoltokkal tarkított réteg határozott, D-i irányú lejtése.

Ugyanez az igen vékony réteg jelentkezett a 2013/2. árok egyes szakaszaiban is, általában közvetlenül a sziklafelszín felett. E vékony réteg felett egy jellegzetes, vastag, kötőmelekes-habarcsos omladékréteg húzódott a kutatóárok összes szakaszában (ismét leszámítva a legkeletebbi, 2013/2.b árokszakaszt). Az omladékréteg kisebb kidőlt, de egyben maradt faltömböket is tartalmazott. Ez a réteg minden bizonnyal az imént leírt, a vár területét kettészelő fal omladéka. A falnak ugyancsak rövid részlete került elő a 2013/1.d árokszakaszban, de éppen ez a K–Ny-i irányban hosszan húzódó, árokba bedőlt omladék jelezheti egykori hosszát.

Az omladékréteg felett az egyes árokszakaszokban jellegzetes, vastag, egynemű humuszos réteg húzódott. Ez a réteg középkori leletanyagban rendkívül gazdag volt (elsősorban sok állatsontot és kerámia-töredéket tartalmazott az Árpád-kortól a 15–16. századig); újkori, modern leleteket azonban nem (vagy csak elvétve) találtunk benne. A kutatások jelen szintjén egyelőre nem világos, hogyan, mikor keletkezett, de nagy valószínűséggel a kálváriaépítéssel kapcsolatos 20. századi tereprendezéshez köthető létrejött.

A 2013/2. ároknak a K-i torony Ny-i falsíkjához futó K-i, b. szakaszában a fent vázolt, általánosan jellemző rétegsort későbbi beásások/betöltések szakítják meg. Figyelemre méltó, hogy e betöltési rétegek a középkori leleteken kívül újkori vagy modern leletanyagot szintén nem (illetve csak elvétve) tartalmaztak. A K-i várfal 2007. évi helyreállítása során a 2013. évi járósinttől számítva 60–90 cm-ig mélyítették közvetlenül a fal mellett, mely ásatásunkon egy 35–45 cm széles beásás formájában jelentkezett.

A 2013/2.e árokszakaszban egy sajátos, meredek (szinte függőleges) oldalfalú beásás(?) került elő. Betöltésének alsó, hamus-faszenes rétegből tág időhatárokat felölelő, rendkívül gazdag és változatos leletanyag származott. Kerámia az Árpád-kortól a 15–16. századig; agancstöredékek és állatsontok (köztük sok apró, valószínűleg madárcsont); üvegedény töredékei; vastárgyak; egy díszes csontfaragvány (ülő kutya alakjával díszített csontnyél) stb. A beásás(?) szerepét, értelmezé-

5 Rainer 2008, 39–43.

6 Ásatási napló 1997. július 17. Laczkó Dezső Múzeum (Veszprém) Régészeti Adattára ltsz.: 18.907-98.

sét ez esetben is csak egy későbbi, nagyobb felületű rábontás tisztázhatná, mivel a jelenségnek csupán D-i, DNy-i széle esett a szelvényünkbe.

A két kutatóárkon kívül egy további szelvényt (2013/A szelvény) nyitottunk a várhegy ÉK-i részsíkjában egy, a felszínen látható falrészlet vizsgálatára. Bár az a feltárások előtt csupán egy kidőlt, eredeti helyéről elmozdult faltömbnek tűnt, megfigyeléseink egyértelművé tették, hogy *in situ* helyzetű, derékszögben beforduló falsarok maradványáról van szó. A falmagban, majdnem pontosan a derékszögű sarok tengelyében, egy függőleges kötőgerenda(?) kb. 28×30 cm átmetszetű fészke jelentkezett. A falrészlet helyzete (a várhegy peremén kívül, a rézsűben) és derékszögű befordulása felveti a lehetőséget, hogy egy bástya jellegű építménnyel van dolgunk, mely a várfal itteni (egyelőre ismeretlen) szakaszához kívülről csatlakozik.

Az ásatások rendkívül nagy mennyiségű leletanyagot eredményeztek, elsősorban az említett, omladék feletti humuszos rétegekből. A leletanyag túlnyomó többségét természetesen a kerámiatöredékek és állatsontanyag teszik ki. A kerámiaanyag igen változatos, a gyorskorongolt késő középkori töredékek mellett viszonylag sok Árpád-kori darabot is tartalmaz. A fazekasáruk díszítésében feltűnő egyrészlől a korai díszítésmódok (elsősorban a fogaskerékminta) hosszú továbbélése és nagyarányú jelenléte a 14–15. században, másrészlől a mázas

anyag szinte teljes hiánya. Az edénytöredékeken kívül tál alakú kályhaszemek és gótikus oromcsempék töredékei is napvilágra kerültek. A különlegesebb leletek közé sorolhatók a csontfaragványok, az üvegedény-töredékek (köztük ún. cseppes pohár töredékei), a (számszerj)nyílhegyek, a virágszirom- vagy levélmintás préselt fémveretek, egy gótikus ládikakulcs(?) ívelt oldalú rombikus fogóval és egy sodronying-töredék.

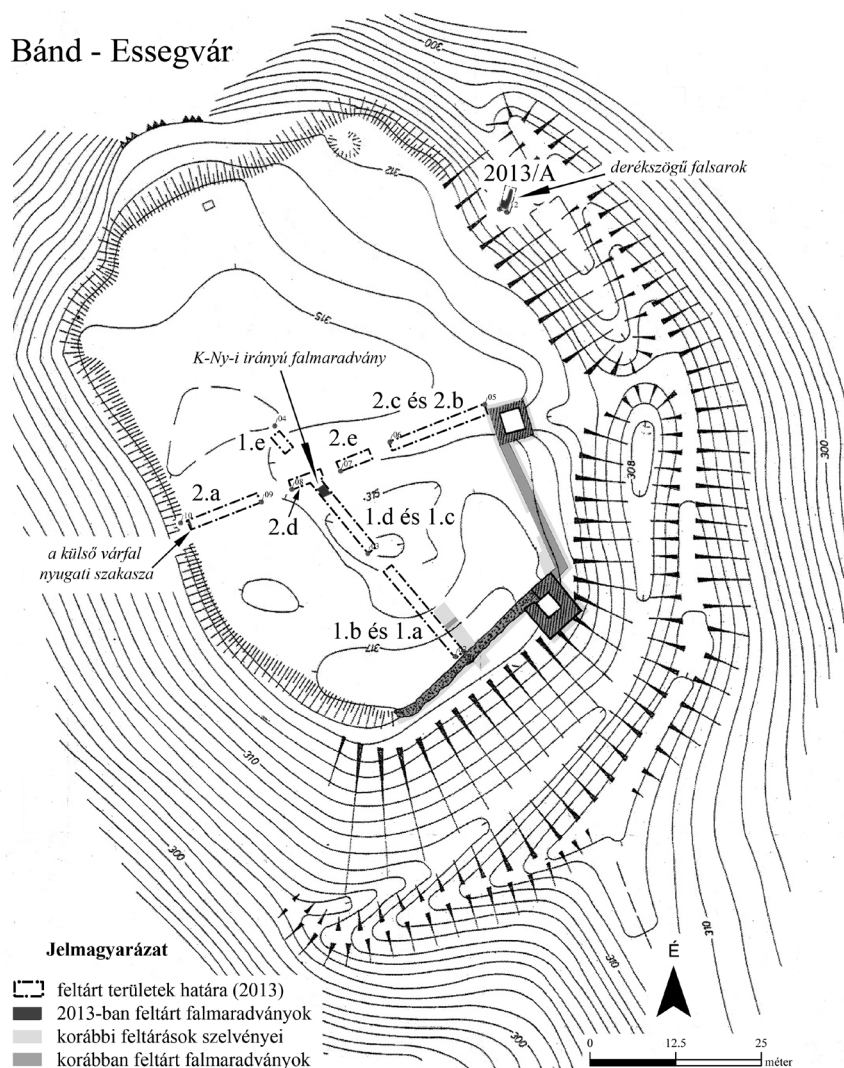
Bár a 2013. évi feltárások egyetlen új épületet sem hoztak felszínre a várhegyen, mégis több ponton gazdagították ismereteinket az alaprajzi elrendezés és a rétegviszonyok vonatkozásában (*Az illusztrációt lásd lent!*). Valószínű, hogy a vár területét egykor két részre osztotta egy hosszú, K–Ny-i irányú (kb. 1,3 m vastag) kőfal, É-i oldalán egy árokkal. Úgy tűnik, hogy az eddig vizsgált D-i várterület nem az erősség legkorábbi része. A várhegy peremén előkerült a külső várfal Ny-i szakaszának részlete. Megfigyeléseink a fal késő középkori eredetét valószínűsítik. A hegy peremén túl, az ÉK-i részsíkjában feltárt derékszögű falsarok talán egy, a várfalhoz kívülről kapcsolódó védőműre utal. A gazdag leletanyag feldolgozása az építési periódusok pontosítását, a vár használatának és az itt élők életmódjának megismerését segítheti elő.

Ásatásvezető: Feld István, munkatársak: Nagy Szabolcs Balázs MA és Hegyi Dóra BA.

NAGY SZABOLCS BALÁZS

Bánd - Essegvár

Bánd, Essegvár
 ásatási alaprajza.
 (Nováki Gyula felmérésére vetítve
 Rainer Pál kutatóárkai,
 valamint a 2013. évi feltárások
 geodéziai felmérése)

13. Becsehely határa (Zala megye) U, Ró, Á, Kő

A Nagykanizsai és a Letenyei kistérségekben, a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett. Ennek során Becsehely határában egy lelőhelyet hitelesítettünk és két új régészeti lelőhelyet lokalizáltunk.

Bikalja (KÖH 84559): Becsehely, Újmajortól Ny-ra, a 7-es sz. főút É-i oldalán, 0,6–1,8 m magas kukoricásban, változó látási viszonyok között, a dombtető közepén újabb régészeti lelőhely jelentkezett Árpád-kori kerámiatöredékekkel, valamint egy pattintékkal. Ez feltehetőleg a 14. századi forrásokban említett Bikalja középkori település, mely a 75136 j., a 7-es és az M7-re vezető utak csomópontjában és a domboldalra húzódva terülhetett el.

Bükkalja-dűlő (KÖH 48583): Becsehely, Újmajortól Ny-ra, a falurész, a 7-es főút, a Borsfai-patak és a Vervölgy-árok által határolt területen fekszik a nagy kiterjedésű, több korszakos lelőhely. A mostani terepbejárásunkkor a 7-es főút D-i oldalán 0,4–0,6 m-es kukoricában, jó megfigyelési körülmények között a középső neolitik DVK és Sopot-kultúra számos kerámiatöredékét és két radiolarit pattintékot találtunk. Ezek alapján É-i, ÉNy-i irányban lelőhelybővülést tapasztaltunk.

Malomi-rét (KÖH 84561): A Becsehelyről Valkonya fele vezető 75136 j. út K-i oldalán, a műút és a Borsfai-patak közötti területen 0,5 m magas kukoricásban, jó megfigyelési körülmények között új, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. Itt a felszínről középkori és kevés római kori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Spolár Erika technikus és Balogh Lőrinc egyetemi hallgató (PTE).

TOKAI ZITA MÁRIA

14. Bedegkér határa (Somogy megye) Ő, Ró, Kő

Tolna megyei középkori templomok célzott terepbejárása keretében a település határában az alábbi lelőhelyeken végeztünk megfigyeléseket.

Alsó-Halastó-dűlő (KÖH 85897): Ismét bejártuk a középkori Bedeg 2008-ban azonosított⁷ templomának helyét a falutól DK-re, a Csabai-árokba folyó két forrás völgye által közrezárt, helyenként meredek kiemelkedésen. Akkoriban a faluhely fedett volt, most a templomtól D-re, a Csabai-árokkaal párhuzamosan kb. 200 m hosszan sok középkori kerámiát gyűjtöttünk, egészen a patakparti domb tetejéig.

Csaba (KÖH 85899): 1983-ban Költő László helyszínelést végzett a Csaba utca 283. sz. előtt, ahol beszakadt az út. Megállapította, hogy ismeretlen korú téglaegető rejtőzik az út alatt. Az említett ház vonalában, a Csabai-árok K-i felén húzódó szántásban szóróványosan néhány római kori kerámiát gyűjtöttünk. A felszínen sok a recens építési törmelék, néhány téglaviszont egyértelműen római kori. A patak Ny-i felét a fedettség miatt nem jártuk be. A téglaegető talán a római kori telephez tartozhat.

7 RKM 2008, 148.

Kosztylek (Szentegyházi-dűlő) (KÖH 50517): Ismét bejártuk a 2005-ben azonosított⁸ templomos falut a határ É-i szélén, a kányai országút Ny-i felén. A templom helyét az É–D irányú földnyelv D-i végén kevesebb kő- és téglatöredék jelzi. A templom dombjától D-re a fedettség miatt megfigyelést végezni nem tudtunk. A templomtól Ny-ra fekvő, száraz szántással borított lankán viszonylag kevés kerámiát gyűjtöttünk a lábánál fekvő völgyig, amelyben egykor bizonyára víz is folyt. (Ld. még Bedegkér, Szentegyházi-dűlő lelőhelyet.)

Magyarkér, Kéri utca (KÖH 85937): Pesty Frigyes 1864-es helynévgyűjtése szerint ekkor a tótkéri temetőben épület nyomai voltak láthatók. Kér településrész temetőjének sírjai körül korábban több alkalommal sem találtunk leleteket. Október 11-én a Bedeg felé vezető út Ny-i oldalán, Magyarkér D-i szélétől a somogyegresi elágazóig, a házakkal szemben fekvő keskeny szántásban intenzív középkori faluhelyet, valamint ritkásabban őskori töredékeket figyeltem meg. A házak feletti dombon fekvő temetőtől Ny-ra, az út mentén a művelt, illetve elhagyott szőlők közti kukoricásban további kevés középkori cserepet gyűjtöttem. Magyarkér belterületének D-i része alatt tehát igazolható egy középkori faluhely léte, bár a templom helye továbbra sem azonosított.

K. NÉMETH ANDRÁS – VARGA MÁTÉ

15. Bedegkér, Szentegyházi-dűlő (KÖH 50517)

(Somogy megye) Kő

A Tabi kistérségben, a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 18–20. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, mely 8 régészeti lelőhelyet érintett.

Ennek során a Kányáról Bedegkérre vezető műút Ny-i oldalán, kukoricatáblában végeztünk terepbejárást, közepes megfigyelési körülmények között. Itt egy intenzív középkori lelőhelyet lokalizáltunk. A lelőhely központi része valószínűleg a dombtetőn lehet, de ez a rész a már magas kukorica miatt bejárhatatlan volt ebben az időszakban. D-i irányban kiterjedését sem tudtuk pontos lehatárolni, mivel azon búzatábla állt. A lelőhely méretének pontos meghatározásához betakarítás, illetve szántás utáni ismételt terepbejárás szükséges.

A Somogy Megye Földrajzi Nevei című monográfia szerint ezen a területen egykor templom állt, innen kapta a dűlő a nevét.⁹ Ld. Bedegkér, Kosztylek lelőhelyet.

Munkatársak: Faiszt Szabina, Nagy Mónika, Skriba Pál, Spolár Erika, Vágusz Anina technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

16. Besenyszög, Berek-ér-part (M4 16. lh.) (KÖH 65464)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Sza, I

Az M4 gyorsforgalmi út Abony–Fegyvernek 96+055–125+000 km szelvények közötti szakaszának építését megelőzően az

8 RKM 2005, 184.

9 Végh József–Papp László szerk.: Somogy Megye Földrajzi Nevei. Budapest 1974, 233.

MNM NÖK munkatársai előzetes régészeti dokumentáció készítésének keretében végeztek próbafeltárást a lelőhelyen.

A lelőhely Besenyszögtől messze DK-re, a Millérbe torkolló Berek-értől D-re, a Szurmai-tanyától ugyancsak D-re, a Tisza jobb partján, a Fokorú-pusztának nevezett egykori ártéri sziget K-i partján helyezkedik el. Az M4 autópálya Abony–Fegyvernek szakaszának építéséhez kapcsolódó örökségvédelmi munkálatok során terepbejárással azonosított lelőhelyen 2013-ban az MNM NÖK munkatársai végeztek geofizikai kutatást és próbafeltárást, amely 1653,48 m²-t érintett. Ennek során egy nagy méretű, rendkívül intenzív megtelepedésről árulkodó római császárkori (szarmata) falu részletét sikerült mozaikosan megismerni.

Összesen 94 régészeti korú jelenséget azonosítottunk és tártunk fel, amit 88 objektumhoz soroltunk. Ebből 19 gödröt és egy tűzhelyet feltételezsen római császárkori objektumként határoztunk meg, míg további 12 gödör és 3 árok kora (leletanyag hiányában) egyelőre nem határozható meg. Többségüket – formájuk, méretük, betöltésük és elhelyezkedésük alapján – a későbbiekben valószínűleg szintén a szarmata településhez lehet rendelni. A szelvényfalak tanúsága alapján a régészeti jelenségek betöltését többnyire a mai felszíntől mért 50–70 cm-es mélységben lehetett dokumentálni, egyes esetekben azonban már 40 cm mélyen észrevettük az objektumokat. A próbafeltárási jellege miatt, sok esetben csak a régészeti jelenségek egy része esett a keskeny kutatóárkokba. Amint azt fentebb már jeleztük, a telepjelenségek többsége nagy és közepes méretű, kör, illetve ovális alakú, rendszerint méhkas oldalú gödör volt, amit egykoron gabonátárolásra használhattak. Három épületet azonosítottunk: egy viszonylag nagy méretű (415×396 cm), lekerekített sarkú, négyszögletes alaprajzú veremházat teljes terjedelmében, míg két hasonló, félig földbe mélyített alapú épületnek csak a sarokrészletét tudtuk feltárni. A lelőhely ÉK-i részén kijelölt I/F. kutatóárkokban 1 bolygatatlan szarmata női temetés került elő. Az eddig azonosított és feltárt 4 árokrészletből sajnos csak az egyikben volt keltező értékű leletanyag.

A megelőző régészeti feltárást már Madaras László régész vezetésével a szolnoki Damjanich Múzeum munkatársai végezték 2014-ben.

Munkatársak: Magyar Csaba régész, Bernáth László, Kazsói Ágnes, Kovács Sándor, Kovács Zoltán, Kulcsár Kornél és Wolf Ernő technikusok és Miletics Edina régészhallgató.

CZIFRA SZABOLCS

17. Békéssámszon, Török híd (KÖH 1007)

(Békes megye) Ge, A

Intézményünk a Munkácsy Mihály Múzeummal kötött szerződés alapján végzett próba- és megelőző feltárást Békéssámszonban. A Száraz-ér szomszédságában épülő szennyvíztisztító telep területe régóta ismert volt a szakirodalomban. Itt korábban agyagbánya működött, melynek munkálatait Olasz Ernő kísérte figyelemmel. Ezek a régészeti feltárások 50 esztendeje voltak, azóta a terület szeméttelappé alakult át. A volt gödröket feltöltötték kommunális hulladékkal, s azon túl is nagy mennyiségű szemetet hordtak ki a hosszú évtizedek alatt. 2005-ben, Uniós beruházás keretében a közeli Török-híd és környezete megújult. Ez azt jelentette, hogy a felületet elegyengették, a szemetet, és az alatta lévő eredeti földet is nagy területen eldózerolták. Utóbbi tevékenységgel egyébként vésszesen a fel-

szín közelébe kerültek olyan régészeti objektumok, melyeket korábban a bánya nem érintett, így azok számunkra megmaradtak.

2013. július 18–26. között végzett feltárásaink a bánya gödreitől É-ra és K-re eső részt érintették, azt a területet, ahol a már említett planírozást végezték néhány évvel ezelőtt. Munkálataink során 4 települési objektumot és 5 sírt tártunk fel. A települési objektumok a gepida korba sorolhatóak, míg a sírok a kora avar korszakba. A sírok egy kivételével K–Ny-i irányításúak, a temetkezések felett mintegy 15–30 cm-rel általában állatcsontokat találtunk, mint ahogyan az jellemző a tiszántúli kora avar kori népesség hagyatékára. Két sírban lószerszám is előkerült. A temetkezések rangosak, kiemelkedik az 5. számú sír, melybe a kíséző leletek alapján ötvöst temettek. A dózerolt felszín hatására elképzelhető, hogy a humuszolt területen több sír is lehetett, miként az is lehetséges, hogy a bányatevékenység is semmisített meg kora avar kori sírokat. Ezt azért is gondolhatjuk, mivel ehhez a területhez közel van a Móricz Zsigmond utca, ahonnan Lőrinczy Gábor közölt hasonló korú temetkezést,¹⁰ de a Török-híd környékéről a Munkácsy Mihály Múzeum gyűjteménye is őriz gyöngyöket.

RÓZSA ZOLTÁN

18. Bélavár, Templom környéke (KÖH 85809)

(Somogy megye) Kö

A múzeumba korábban behozott leletek előkerülési helyét próbáltuk azonosítani. Bélavár központjában, K–Ny-i irányban található a Bajcsy-Zsilinszky utca, amely Ny felé, egészen a vasútig tart, majd megy tovább a várig és a Dráva holtágáig. Nagyjából az utca közepén, a templomtól ÉNy-ra, és az út É-i felén található a 15-ös sz. ház (itt gyűjtötték korábban a kerámiákat). A házban jelenleg nem lakik senki, így ott nem tudtunk érdeklődni, azonban a tőle K-re fekvő ház lakói megerősítették, hogy az ő kertjükben is lehet kerámiákat találni. A kertben a tavaszi vetemény miatt nem tudtunk terepbejárást végezni.

Pápa László polgármestertől megtudtuk, hogy a templom sekrestyéjének építésekor emberi csontok kerültek elő. 2006. október 26-án Jankovich B. Dénes járt errefelé, aki felfigyelt a római katolikus templom formájára – keletelt, és a szentélye a nyolcszög három oldalával zárul –, ami alapján feltételezhető, hogy az 1878-ban épült templomot talán középkori falakra emelték. Ezt támasztják alá a templom környékén talált embercsontok, a közelben talált középkori településnyomok, valamint az, hogy a település nagy valószínűséggel a középkorban is nagyjából ezen a helyen feküdt. Ezek ellenére a lelőhelyet csak megközelítőleg tudjuk behatárolni, további kutatások mindenképp szükségesek még. A lelőhely kiterjedése 150×180 m.

Munkatársak: Deák Ferenc, Cserép Tamás technikusok.

VARGA MÁTÉ

10 Békéssámszon, Móricz Zsigmond utca 12. KÖH 67931. Lőrinczy Gábor: Kelet-európai steppei népesség a 6–7. századi Kárpát-medencében. Régészeti adatok a Tiszántúl kora avar kori betelepüléséhez. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve: Studia Archaeologica 4 (1998) 344–246.

19. Biri, Nagy-Rét nyugat II., Templom-hegy (KÖH 78953)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Kő**

2013 áprilisában tervásatást végeztünk a Biri határában lévő Templom-hegyen. Az illegális fémkeresők által rendszeresen látogatott területen törmelék és nagy mennyiségű embercsont jelezte a templom helyét. A kutatást a fentiek mellett az is inspirálta, hogy egy 1483-ban kelt forrás a templomot kéttornyúnak írja le.

Az ásásra régészeti szempontból szinte az utolsó pillanatban került sor. Az egykori templom alapozásának már csak a Ny-i fele maradt meg, a K-i rész nyomtalanul elpusztult. Így a templom teljes kiterjedésének és szentélyformájának meghatározására nem volt lehetőségünk. A Ny-i oldalon az – egyértelműen utólagos – torony alapozása megmaradt, de erősen lepusztult állapotban. Az ásítás és a dokumentálás befejezése után a szelvények visszatemetésre kerültek.

JAKAB ATTILA

20. Bodrogolaszi határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U?**

Ivóvíz-minőség javításához kapcsolódó projekthez előzetes régészeti dokumentáció készítése során terepbejárásokat végeztünk Sárospatak, Bodrogolaszi, Komlóska, Sáradsadány és Vámosújfalú határában, 2013. október 2–4. között.

Búzakalász Tsz (KÖH 88957): A lelőhely a Bodrogolaszi–Sárospatak közút két oldalán, a volt Tsz teleptől ÉK-re, a Bodrog ÉNy-i magaspártján helyezkedik el. A bejárás idején szántó, gyümölcsös, illetve be nem takarított szántóföldi növényzet borította, melyen kevés őskori kerámiatöredéket, paticsot és obszidiánt gyűjtöttünk. A lelőhely 2010-ben vált ismertté régészeti érdekű területként (Gál Viktor).

Kender-föld Észak (KÖH 88959): A lelőhely a Bodrogolaszi–Sárospatak közút két oldalán, a Bodrog Ny-i magaspártján helyezkedik el. A bejárás idején tarló, szántó és gyümölcsös borította, melyen egy valószínűleg neolitikus csiszolt laposvésőt, egy obszidián gumót és egy magkövet, valamint több obszidián- és hidrokvarcit pattintékot gyűjtöttünk. Az őskori lelőhely DK-i szélét nem tudtuk pontosan meghatározni.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Hajdú Melinda, Galkó József, Gregóczi Gergő, Gyárfási József, Nagy Zoltán, Gere Balázs.

CSENGERI PIROSKA

21. Bölske, Belterület É-i része alatt

(KÖH 66814)

(Tolna megye) **B, Á**

Bölske Község Önkormányzata beruházása, a Lomb utcai csúszás- és omlásveszélyes partfal állékonyságának biztosítására szolgáló beavatkozások 3. üteme kivitelezését megelőzően 2013. november 25. és december 21. között végezte el a Wosinsky Mór Megyei Múzeum a lelőhely megelőző régészeti feltárását.

A Duna jobb partját kísérő meredek löszpart szélén lévő bronzkori telepet a Ny-i oldalról egykor széles árok védte az ellenséges támadásoktól. Az évszázadokon keresztül egyhelyben lakás, és az ehhez az életmódhoz kapcsolódó intenzív gazdálkodás következtében egymásra rakódó házomladékok, hulladékretek eredményeként alakultak ki a tell telep jellegzetes rétegei. A valamikori szőlőhegy beépítése, tereprendezése során különösen sok régészeti lelet került elő. Részben ennek

is köszönhetően 1965–67 között Nováki Gyula vezetésével a Magyar Mezőgazdasági Múzeum végzett itt régészeti feltárást.¹¹

Három év alatt a telep 140 m² felületű részletét tárták fel. A 4–6,5 m vastag feltöltődésben 20 réteget lehetett elkülöníteni. A rendkívül gazdag kerámiaanyag arra utal, hogy a település élete a kora bronzkortól a középső bronzkor végéig folyamatosnak mondható: az alsó rétegekben (20–8. réteg) a kora bronzkori nagyrévi kultúra leleteit, följebb (7–1. réteg) pedig a középső bronzkori Vátya-kultúra településrétegeit figyelték meg. A mezőgazdasági termelés fejlettségére, a termelt növények sokféleségére utalt az ásítások során előkerült rengeteg megszemesedett mag. A lelőhely anyagát Poroszlai Ildikó, kőanyagát Horváth Tünde dolgozta fel.

A Lomb utca K-i oldalán, a már korábban lerészűzött és régészeti megfigyelés keretében dokumentált partfal folytatásának síkjából kiugró szirtként állt ki egy mintegy 35–40 m hosszú és változó szélességű, háromszög alakú terület, ahol 4. régészeti értékkel bír, különböző kiterjedésű szint volt. A terület feltárását részben a földmunkákkal párhuzamosan végeztük. Ezt a balesetveszély csökkentése, a meglazult részek előzetes eltávolítása, a letermelt humusszal a partoldal ideiglenes megtámasztása, majd a feltárt terület azonnali részűzése is indokolta. A gépi földmunkák miatt a feltárást a kivitelező kérésére karácsonyig folyamatosan végeztük. Így sikerült egy 6 m hosszú felület kivételével a kivitelezés akadályozása nélkül a megelőző feltárással kijelölt részt feltárni. Ott a meglévő 4 szint, az égett omladék, illetve az agyagpadló-részletek az adott téli időjárási viszonyok megakadályozták a megfelelő munkavégzést. Ezt a területet – az előzetesen is tervezett módon – 2014 márciusában tártuk fel.

I. 0 – 60–80 cm: szürkésbarna, talajműveléssel bolygatott humuszréteg, régészeti feltárást nem igényelt.

II. 60–80 – 140 cm: szürkésbarna, humuszos, jelenkori bolygatásoktól mentes, további rétegeket a metszetben nem tartalmazó, középső bronzkori leleteket tartalmazó feltöltődés számos régészeti korú objektumot rejtett. Ebből egy Árpád-kori veremház a IV. szintig mélyedett, a többi beásás késő nagyrévi–Vátya átmeneti anyagot tartalmazott. A gödrök egy részében emberi csontvázak is előkerültek. A régészeti módszerekkel feltárt terület hossza 40 m, szélessége átlag 6 m volt. 240 m².

III. 140–150 cm: mintegy 10 cm vastag jól elkülönülő, laza, szürke hamus, kisebb mennyiségű paticsos omladékot tartalmazó, főként késő nagyrévi leleteket és zárt objektumokat tartalmazó réteg. Hossza mintegy 20 m, szélessége átlag 6 m volt. 120 m².

IV. 150–154 cm: A partoldalban, több foltban, mintegy 10 m hosszban több agyagpadló-részletet figyeltünk meg. Vasatagsága mintegy kétujjnyi volt, keményre döngölték. A számos későbbi bolygatás miatt csak kisebb foszlányait lehetett feltárni. A szintet mintegy 10 m hosszban, átlag 6 m szélesen lehetett követni. 60 m².

V. 154 – 170–180 cm: változó vastagságú, szürkésbarna, humuszos, kora bronzkori leleteket tartalmazó feltöltődés, több foltban jelentősebb mennyiségű paticsotörmelék volt. A 6×6 m-es területet tavasszal tártuk fel. 36 m².

¹¹ WMM RA 205–75, 90–73)

VI. 180 cm: bolygatlan sárga, finom szemcsés, homokos altalaj. A felsőbb szintekről lemélyedő gödrök erősen bolygatták, a biztonsági ásónyomból azonban újabb objektum nem került elő, régészeti szempontból üresnek bizonyult.

SZABÓ GÉZA

22. Budapest, I. Fő utca 2. (KÖH 34699)

B, LT, Ró, Kk, Tő

A telken 1992-ben, 1997-ben, 2008-ban és 2010-ben történt régészeti megfigyelés és szondázó ásatás Magyar Károly vezetésével és Kérdő Katalin részvételével.¹²

Az ötödik alkalom a kutatásra 2013. június 10.–július 10. között nyílt, a teljes felületre kiterjedő mentő ásatás keretén belül. A megbízóval kötött szerződés statikai és munkaszervezési okokból 4 ütemre lett bontva. Az első ütemben a bérpalota udvarának felső részét (-250 cm-ig) kell megkutatni. A réselési munkálatok végeztével következne a második ütem: az udvar feltárása -250 cm-től az altalajig, a harmadik ütem: a pincepadlók alatti rétegek és objektumok feltárása. A negyedik ütem a tehergépkocsi lehajtó rámpájának helyén (szintén a pincepadlók alatti) ásatás lenne. Mivel a statikailag veszélyt jelentő téglafal és a mögötte magasodó udvarfeltöltés (Hunyadi János út 1. belső udvara) elbontásra került, ezért az első két ütemet össze lehetett vonni a munkálatok során.

A bérpalota udvarának D-i kétharmadán kezdtük a kutatást. Ennek során kibontásra került a palota csatornahálózata: három ágban összefutó, faragott márvány csatornák, amelyek az udvar K-i fala mellett épített aknába kötöttek be. A csatornák a szükséges gravitációs lejtés miatt a feltárt terület régészeti rétegeinek nagy részét megsemmisítették. A Ny-i sávban maradt meg az eredeti rétegsor, amely a mélyítés során egyre szélesedő régészeti felületet adott. A D-i sávban kibontottuk annak a török kori (16. század második fele) faszerkezetes épület pincéjének É-i részét, amely 2010-ben került elő. Betöltésében egy vagy több török kori kályha omladékát és a pince felett álló agyaggal tapasztott vesszőfonatos falú ház leégett maradványait találtuk. Ettől É-ra egy 5 m mély szemétdömrő került elő, amelynek alsó és felső rétege háztartási hulladékot, középső rétege viszont egy ostrom emlékeit: szétrobbant bombát és emberi csontokat tartalmazott. A szelvény ÉK-i sarkában egy sekély, 16. század első feléből származó leletekkel datálható szemétdömrőt bontottunk ki.

A török korban nagymértékű földmunkák, terepegyengetések történhettek a területen, mivel középkori réteget egyáltalán nem találtunk és a római kori rétegből is csak 15–20 cm maradt meg. A római kori rétegben egy szórt hamvasztásos sírt bontottunk ki, melléklete három épségben magmaradt kis méretű korsó volt. Ez alatt egy körárok-szerű objektum feküdt kevés lelettel. Ez alatt 3,5 m vastagságú őskori rétegsor húzódik, amelynek vastagságát a török kori gödör metszete segítségével sikerült megtudni.

Az idei évben végzett feltárás eredményei részben megerősítették, részben bővítették a lelőhely őskori megtelepedéséről eddig rendelkezésünkre álló, meglehetősen hézagosságot tartalmazó adatokat.

A pincehelyiségek által érintetlenül hagyott felületen a késő vaskori leletanyagot tartalmazó rétegek már közvetlenül a római kori szint alatt, a jelenlegi terepfelszíntől számított 120–130 cm-es mélységben (kb. 105,80 mBf) jelentkeztek. Kezdetben sárgás- és világosbarna, majd a mélységgel párhuzamosan sötétedő, kb. 180 cm-es relatív mélység alatt sötétebb, szürkésbarna, erősen rétegzett humuszos feltöltés volt megfigyelhető. A valószínűleg a Duna kiöntései által folyamatosan töltődő iszapos-üledékes talajon időszaki megtelepedések, járósínek nyomai mutatkoztak, elsősorban a metszetalakon megfigyelhető ideiglenes tüzelőhelyekkel, hamus-szenes folttal. A késő vaskori kelta jelenléthez két gödör és némi szórvány leletanyag volt kapcsolható. Az objektumok jelentkezési szintje 105,20 és 104,40 mBf közé volt tehető. A La Tène időszakra keltezhető leletek és jelenségek mellett középső bronzkori szórvány edénytöredékek is előkerültek számottevő mennyiségben már a 105,50 mBf abszolút magasságon (a jelenlegi terepfelszíntől számított kb. 160 cm-es mélységben) jelentkező őskori rétegekből is.

A geológiai altalajt a szelvényben egy helyen, egy török kori gödör alján sikerült elérni, ez a szint a jelenlegi terepfelszíntől számított 4,60 m mélységben, kb. 102,50 mBf abszolút magasságon volt dokumentálható.

Az eddigi eredmények és információk alapján kijelenthető, hogy a terület régészeti szempontból intakt részein közel 3,5 m vastagságú, bronz- és vaskori leleteket és jelenségeket tartalmazó feltöltéssel számolhatunk; míg a telek legnagyobb részét elfoglaló újkori pincék padlószintje alatt további, legalább 1,50–1,60 m vastagságú őskori rétegzettségre lehet számítani. A helyszín geológiai és régészeti stratigráfiai viszonyainak pontos ismerete hiányában ugyanakkor a valószínűsíthető terepesés miatt helyenként ennél vastagabb régészeti korú feltöltés megléte sem zárható ki.

A régészeti munka a réseléses technikával készülő mélygarázs alapozása után fog folytatódni (II. ütem második része, III. ütem, IV. ütem).

BENDA JUDIT – ANDERKÓ KRISZTIÁN – TÓTH FARKAS MÁRTON

23. Budapest, I. Öntőház udvar (KÖH 52385)

Kő, Kk, Tő, Ú

2013 február 14.–augusztus 1. között az Ybl Miklós tér 2–6., Várkert Bazár, volt Ifjúsági park területe, hrsz. 6452/2 helyszínen, kisebb megszakításokkal, régészeti megfigyelést, és (minősített) régészeti szakfelügyeletet folytattunk, a 2012. november-december folyamán, régészeti megfigyelés során észlelt régészeti jelenségek további tisztázása érdekében. Minősített régészeti szakfelügyelet, I. ütem

A területen, a délebbre eső, 2013/1 számú szelvényben jól megfigyelhetőek voltak a terepalakulatot követő, K, a Duna felé meredeken lejtő vastag, néhol hamus pusztulási rétegek, törökkori leletanyaggal. Alattuk, a szelvény K-i felében egy É–D-i irányú, 80 cm vastag, 85 cm mélységig követhető, törtköves falat bontottunk ki, benne gerendafészkek nyomával, mely vélhetően támfalként is szolgált.

Ettől Ny-ra a már korábban megfigyelt,¹³ török kori műhelymaradványok folytatását sikerült kibontani, a hegyoldal

12 Magyar Kálmán: 121/3. Budapest, I. Fő u. 2. In: Wollák Katalin szerk.: Az 1992. év régészeti kutatásai. Régészeti füzetek 1/46, Budapest 1999, 83.; RKM 2008, 155–156.; RKM 2010, 187–188.

13 RKM 1999, 174–175.; RKM 2012, 15–17.

itt teraszosan kialakult/vagy mesterségesen kiképzett sík területén. Feltártunk egy L alakú, törökkövekből álló, átlagosan 50 cm szélességű falrészletet, melyhez É felől vélhetően egy másik, hasonló kialakítású fal csatlakozik. Folytatásukat D felé, a modern K–Ny-i irányú kerítésfal vágja el. Az épület leégett, ÉK-i sarkában kibontottunk egy cölöplyukat a belőle K felé kidőlt, elszenesedett fagerendával, ácskapoccsal; a területet barnászörös, kormos/hamus, égésnyomos réteg fedte.

Az északabbi, 2013/2. sz. szelvényben, a tavaly, decemberben már részlegesen megfigyelt, föld védműféleség, és a K-i oldalán feltárt gerendafészkek kapcsolatát próbáltuk meg tisztázni. A török kori harcok során képződött vastag, K felé meredeken lejtő, néhol hamus, bőséges leletanyagot tartalmazó rétegek a szelvény K-i felében, egy É–D-i irányú árokban elposodtak. A szelvény ÉK-i felében, már ezek alatt, egy É–D-i irányú, törökkövekből készült, 80 cm vastag falrészletet tártunk fel, mely a szelvény D-i felében inkább omladékként jelentkezett.

A régészeti szakfelügyeletet, megfigyelést a szerződés szerinti területeken, a gépi földelhordás üteméhez és helyszíneire alkalmazkodva végeztük.

Gépkocsi lehajtó kialakítása a D-i területen, az Orvostörténeti Múzeum mellett és mögött

A nagyobb munkák főleg 2013. február 21–28. és március 6–7. közt folytak, de a területet folyamatosan felügyeltük. Az Orvostörténeti Múzeum mögött a pincerészek tömedékeléséhez szondákat mélyítették. Jellemzően a termőtalaj alatt már az altalaj jelentkezett, kivéve az ÉNy-i részen, ahol a gép általa miatti mélyítésben, az újkori kevert feltöltésben, egy újkori, nagy méretű téglából rakott falomladékot fotóztunk le.

A Szarvas tér felőli részen, a lehajtó bontásakor, a várakozásoknak megfelelően, az egykor itt állt, az 1895-ben, valamint az 1908-ban készült térképeken még jelzett, majd elbontott újkori épület vastag törmeléke, omladéka mutatkozott már a termőtalaj alatt. A területen régészeti korú jelenség nem került elő. *Kerítés-áthelyezés, lavírsíkhöz felhajtó, lavírsík és rézsű kialakítása a volt Ifjúsági park területén, annak nyugati felén*

A modernkori, É–D-i irányú, kőből épült kerítésfal elbontását végig lefényképeztük, a mögötte levő földrétegek megfigyelése érdekében.

Az É-i részen, a Ny-i falban, a felhajtó kialakításakor hamus-égett, D és K felé lejtő, török kori leletanyagot tartalmazó pusztulási réteget (SE 97) figyeltünk meg, mely egyben egy árok részlet körvonalát is kirajzolja.

A lavírsík kialakításához a talajt É felől kezdték el bontani, több géppel. A Ny-i oldalon, egy É–D-i irányú, lapos, sárgás-fehér színű, törökkövekből szárazon rakott, 40 cm vastag támfalszakasz került elő, É-i oldalához betonakna, a Ny-i feléhez szintén É–D-i irányú betoncső csatlakozott. Vélhetően hasonló rendeltetésű, 80 cm vastag, édesvízi mészkőből készült, habarcsos falszakasz került elő, valamivel délebbre, a K-i oldalon is, ezt egy betoncső/áteresz fúrta keresztül. A D-i részen, már a rézsűben, újkori, köves/téglás omladékos sávot figyeltünk meg.

A szintadatok elemzéséből is kirajzolódik, hogy az újkorban, de a korábbi időszakban is a meredek lejtésű hegyoldalt teraszosan képezték ki, ahol szükséges volt, szárazon, vagy egyéb módon rakott/épített támfalszakaszokkal megerősítették.

Török kori műhelytevékenység nyomai

A már korábban megfigyelt, török kori maradványok folytatását sikerült megfigyelni és részben kibontani, a lavírsík K-i

felén. A délebbre eső objektum, egy épületomladék részben egyben maradt kisebb darabja volt, kályhaalappal, fölötte kővályúval. Itt is megfigyelhető volt a vöröses égett pusztulási réteg, benne sok, egészen apróra zúzódott kínai, vagy porcelánedényke-darabkával. Egyéb díszkerámia-töredékek, fémről készült csengő, török kályhaszemtöredékek, vascsat, érme került elő belőle. Alatta, már a lavírsík szintjén cölöplyukat figyeltünk meg. Ettől É-ra égett hamus folt (elszenesedett fa nyomaival), cölöplyuk és sekély gödör (benne ép török kályhaszemekkel) került elő.

Minősített régészeti szakfelügyelet, II. ütem

Április 22-től mintegy 220 m²-nyi területen, minősített régészeti szakfelügyeletet, megfigyelést folytatunk, az ÉNy-i területen, az előzetesen már többször megfigyelt és részlegesen megkutatótt török kori műhelytevékenység további összefüggéseinek feltárása érdekében. A teraszosan kiképzett hegyoldal oldalában öt, kőből épült épületrészletet sikerült részben feltárunk. Kettőt a felső, hármat az alsó teraszon.

A felső szakasz délebbre eső épületrészletében a törökkövekből épült és megégett falak mintegy 70 cm magasságig álltak. Rekonstruálható belmérete 420×340 cm, a falvastagság 50–60 cm közötti. Belsejében égett járósíntet, valamint egy török kályhaszemekből és kályhatapasztásból álló kályhaomladék részletét figyeltük meg. Elbontásakor, már részben a fal alatt egy sírt tártunk fel.

Az ettől északabbra álló épületrészlet belmérete 410×390 cm, a falak átlagos vastagsága 60 cm. Belül vakolt falú, ugyanez kívül a K-i és részben a D-i oldalán is észlelhető volt. D-i részén téglapadló, valamint a fűtőberendezés figyelhető meg, erre az oldalra lokalizálható egy bejárati nyílás is. É-ra lépcső, K-re és D-re pedig az épület mára már megsemmisült további helyiségei nyílhattak.

A lenti részen a délebbre eső épületrészlet falai megégették. Ny-i fala 350 cm hosszan követhető, 60 cm vastag, a D-i oldalon fűtőnyílással. Az épületrészlet a felső teraszon állótól egy törökkövekből, szárazon rakott, É–D-i irányú támfal határolja el. Északabbra az Ybl-féle kerti építmény (grotta) íves, É-i fala már részben elvágta a következő, Ny-i falával a domboldalba mélyülő épületrészlet. Ennek belmérete 370×540 cm, fala 55–60 cm vastag, Ny-i fala 270 cm magasságig követhető. Bontásából többek közt ágyúgolyók, puskacső, fémszövet és szeladon más edénytöredék került elő.

Ettől É-ra bontottuk ki a következőt, melynek 60 cm vastag, 220–270 cm hosszan követhető falai közt téglapadlót tisztítottunk meg, rajta famaradványokkal.

Összességében elmondható, hogy részben egy teraszon álló, részben a hegyoldalba vágott, több periódusú, török kori település részletet tártunk fel, melyet a visszafoglalás kori harcok omladéka borított be, és végső pusztulásukat is ez okozta.

A terület DK-i sarkában, a Várbazár legdélebbi épületétől mintegy 4–5 m-re, É-ra török kori leleteket (nagy mennyiségű kályhaszem, kerékvasalás, szögek stb.) tartalmazó vörös színű pusztulási réteg került elő. Ennek bontása során egy Ny–K-i irányú, tört márgákból agyagba rakott legalább 126 cm hosszan követhető, 54–87 cm széles és mintegy 60 cm magas fal, valamint erre merőlegesen egy kősor, továbbá egy Ny–K-i irányú, legalább 160 cm hosszan, élére állított lapos mészkő lapokból és azokra fektetett lapos mészkőlapokból álló, valószínűleg a tüzelőberendezéshez kapcsolódó nyílás került elő. A Ny–K-i irányú falra egy É–D-i irányú újkori falat építettek, de nem vágták el vele, emiatt elképzelhető, hogy a jelenségek az újko-

ri fal Ny-i oldalán is folytatódna. Ezen épületrészlet mintegy 530 cm hosszán nyúlik el É–D-i irányba, melyet É felől az említett törökfal, D-ről pedig (jelenleg) egy Ny–K-i irányú újkori fal határol. K felé az É–D-i irányú újkori faltól számítva (a csatornát nem beleértve) legalább 150 cm nagyságban terjed ki az épületrészlet.

Ezen területtől mintegy 20 m-re É-i irányban pedig egy újabb vörös színű pusztulási réteg került elő.

2013. június 18-tól Terei György kollégám vette át a munkaterületet.

Munkatársak: Szilágyi Gábor Buránszki Nóra, Sarkadi Gergely, Antoni Judit régész, Kevevári Zsolt, Alfred Falchetto technikus. Geodéziai mérés: Viemann Zsolt, Tóth Anikó.

Minősített régészeti szakfelügyelet III. ütem 2013. június 17.–július 5. Az egykori Budai Ifjúsági Park területének D- részén a 3/b épület és a forgószínpad közötti részen 450 m²-en végeztünk szakfelügyeletet. A területet virtuálisan két részre lehet osztani: egy alsó és egy felső területre. Az alsó a forgószínpadtól Ny-ra és kissé DNy-ra terült el. A felső területet két Ny–K-i irányú és az ezek K-i végéhez kapcsolódó É–D-i irányú újkori fal határolta és mintegy 3 m-rel magasabban helyezkedett el, mint az alsó. Ezen terület D-i vége közvetlenül a 3/b épület É-i előterében helyezkedett el (DK-i sarok).

Az alsó területen egy L alakú barokk fal és egy téglaboltozatos újkori csatorna is előkerült, mely vágta a barokk fal É–D-i irányú falszakaszának D-i végét. Továbbá előkerültek még újkori leletek (kerámia, üveg, vas stb.) tartalmazó rétegek, újkori gödör, valamint két középkori edényeket tartalmazó gödör. Az egyiket a márgába vájta (SE-225) az L alakú fal ÉNy-i sarkának belső oldalán, melyből több középkori edénytörök látott napvilágot. A másik gödörből (SE-233) több ép edény és edénytörök került elő. A márga és a föllette elhelyezkedő régészeti rétegek is erősen lejtettek K felé. A felső területen török kori településobjektumok (épületrészletek, kerítés/tám(?)falak, gödrök, kövezett felületek, csatorna) valamint középkori több rétegű kemenceplatin (SE-215) és középkori leletek (kerámia, majolika padlótegla, ezüstpénz) tartalmazó réteg (SE-230) került feltárássra. A rétegek és a márga ezen a területen is erősen lejtettek K felé.

Török kori településobjektumok: A felső terület É-i részén több rétegű és változatos kialakítású, bizonyíthatóan török kori kövezett felületek (járda/térkövezés) (SE-206, 207, 232, 234) láttak napvilágot. Az egyik ilyen felületen (SE-234) elterülő pusztulási rétegen egy két fokból álló kőlépcsőt alakítottak ki. Az egyes fokok 20 cm magasak voltak. A legfelső – elsősorban nagyobb lapos mészkőtömbökből álló – kövezett szint eltávolítása után egy vasrácsos csatornalefolyó került elő, melyhez még kilyuggatott vaslapból készült fogantyúval ellátott szűrőfedél is tartozott. Ezen csatornafedelet és a rögzítéséhez tartozó köveket kiemeltük, az egyes kövek elhelyezkedését rögzítettük, a kiemelt köveket beszámoltuk és a Budapesti Történeti Múzeumba szállítottuk. Ezen köves felületektől Ny-ra (a felső terület Ny-i szélén) egy több korszakú betöltéssel (új- és török kor) rendelkező, kövekkel több sorban körberakott, változatos és gazdag leletanyagú gödör került elő. A köves felületektől K-re és az É–D-i irányú újkori fal között nagyobb – szinte kváderszerű – mészkőtömbökből és kisebb mészkövekből agyagba rakott, K-i oldalán vakolt török kori fal látott napvilágot (h. 505 cm, sz. 60–65 cm). A fal K-i oldalán egy újabb kövezett felület került elő (SE-235), melyen gazdag leletanyagú

(vastárgyak, kerámia stb.) török kori pusztulási réteg terült el. A terület középső és D-i részén egy több korszakú török kori épületeryűtes került elő (SE-195), mely két rendkívül hosszú (É-i fal h. 810 cm; D-i fal h. 840 cm) egymástól 385 cm távolságra elhelyezkedő, Ny–K-i irányú falból és a D-i falhoz derékszögben csatlakozó L alakú falszakaszból állt (Ny–K-i fal h. 550 cm, m. 93 cm; É–D-i fal h. 465 cm, m. 93 cm). Valamennyi falat a márgára alapozták. A falak tört mészkövekből, márgákból és elvéve egy-két homokkötömbökből álltak, melyet agyagba raktak. A falak szélessége 55 és 65 cm között változott. A D-i Ny–K-i irányú fal 133 cm magas volt. A két hosszú fal egymás felé néző oldala, illetve a D-i falhoz kapcsolódó L alakú falszakasz belső felülete és a D-i fal azon része, mely az L alakba esett szürke színű vakolattal volt ellátva, egészen egy apróköves, kemény járósintig (SE-210). Ezen szinttől lefelé a falak nem voltak vakolva. További járósintet nem sikerült megfigyelni. Ezen felület alatt egy középkori leleteket tartalmazó réteg bukkan elő. A D-i fal azon részét, mely az L alakú fal becsatlakozásától Ny-ra esett utólag építették a falhoz és annak D-i oldalát már nem is vakolták le. Az épületrészek belsejében több különböző vastagságú és leletsűrűségű pusztulási réteget figyeltünk meg. Ezen rétegekből került elő többek között egy mellvert, egy szablya és egy tolóretesz zár is. Az L alakú fal Ny–K-i irányú falszakaszának K-i végétől D-re egy másik L alakú fal került feltárássra (SE-228). Ezen fal nem közvetlenül a márgán ült, hanem egy rétegen (fal Ny–K-i szakaszának h. 120 cm, m. 50–53 cm; É–D-i szakaszának h. 407 cm, m. 60–85 cm). Jól megfigyelhető volt, hogy ki egyenlítés céljából először kisebb köveket használtak és csak ez után rakták a laposabb kötömböket, melyből a fal legnagyobb része állt. A fal vastagsága egységesen 60 cm volt. A fal K-i oldalának támaszkodva egy K felé megsüllyedt köves felület került elő, a fal tetején pedig nagyobb, lapos mészkőtömbökből álló felület terült el. Az épületeryűtestől D-re három gazdag leletanyagú, márgába vajt török kori gödör is előkerült.

A terület legdélebbi részén egy már korábban megfigyelt lapos mészkőtömbökből álló csatorna folytatását is megtaláltuk (SE-188), melynek K-i részét az É–D-i irányú újkori fal megsemmisítette. A csatorna K-i végére szintén ráfutott a már az SE-228-as számú fal tetején is megfigyelt kövezett felület.

B. NYÉKHELYI DOROTTYA

2013. március 7–28. között a Szent György tér 2. Budavári Palota, Keleti zártkert helyszínén a Budai vár és környéke közlekedési hálózatához kapcsolódó közösségi közlekedés fejlesztése projekt számára, a tervezett lépcső területén próbafeltárást végeztünk.

A cél a leendő gyalogos feljáró területén az esetlegesen meglévő korábbi lépcső maradványainak feltárása, a régészeti jelenségek, összefüggések, termódosítást indokló jelenségek megfigyelése, valamint a további munkák során szükséges régészeti beavatkozások felmérése.

A munkagödört a leendő lépcsőház középső részén jelöltük ki, 6×2 m méretben. A felső részen 1,60–1,80 m mélységig erősen törmelékeny, omladékos, köves-téglás feltöltési réteg jelentkezett. A terület középső Ny–K-i sávjában, valamint a szonda Ny-i oldalán a bolygatás tovább folytatódott, míg az É-i sávban, valamint a DK-i sarokban már eredeti középkori (török kori, illetve 14–15. századi kerámiával keltezett) rétegek kerültek elő.

A szonda DNy- sarkában szintén középkori (14. századi leletanyaggal keletkezett) gödör került elő, melyet két újkori fa cölöp bolygatott.

A szonda K-i határát a várfal alkotja, melyben világosan elkülöníthető az eredeti középkori kőfal, illetve a kő-tégla vegyes falazású újkori fal, mely az áttörés leendő helyszíne.

TÓTH ANIKÓ

24. Budapest, I. Szentháromság tér (KÖH 52378)

Kő, Tő, Kú

A fenti, 6531 hrsz.-ú területen 2013. május 13.–22. között, mintegy 100 m²-es területen, megelőző feltárást végeztünk, a Geoteam Kft. megbízásából, a 2010-ben, gázcsőfektetés során beszakított, Nagyboldogasszonyról elnevezett barlang¹⁴ földemmerősítési-lezárási munkálataihoz kapcsolódóan.

A területet É-ről és K felől csatornák, közműárkok határolták, Ny-ról pedig a távhő mély árka. Ezek bolygatásai miatt, a középen felmagasodó sziklaplatón lévő régészeti jelenségek összefüggéseit érdemes a korábbi feltárás adataival összevetve kezelni. Az ÉNy-i sarokban egy minden oldalról elvágott falcsontok alsó sorát találtuk meg, rétegek már a fent említett okok miatt nem tartoztak hozzá, D felől pedig a barlang ideiglenesen kialakított bejárata vágta el az összefüggéseket, így csak valószínűsíthető, hogy esetleg középkori eredetű lehetett. Középen, egy keskeny sávban, középkori leleteket tartalmazó vékony réteget bontottunk ki, melyet a vele párhuzamosan futó É–D-i irányú, a sziklafelszínre épített újkori fal és a tőle K-re eső, de mellette futó szintén újkori csatorna téglapítménye szinte teljesen megsemmisített. A faltól Ny-ra vörös, égésnyomos, török kori leleteket tartalmazó tüzelőhely omladékos részletét bontottuk ki. Ettől D-re egy megközelítően Ny–K-i irányú, törtkőves fal alsó körsorát találtuk meg, a hozzá csatlakozó másodlagosan beépített küszöbkövel és a falhoz D felől hozzáépített súlyhárítóívvél.

Ettől D-re csak részlegesen megkutatott (mert már a munkaterületen kívülre eső), téglából kialakított, Ny felé mélyülő lépcsősorot figyeltünk meg. A Ny-i részen a távhőárkok beásásával elpusztított, K-ről a lefaragott sziklafelszín által határolt mély, D felől elfalazott pinceszakaszt figyeltünk meg, ebbe nyílik a barlang egyik ága is, vélhetően ide fut be a lépcsősor is. Betöltését a visszafoglalás utáni tereprendezés gazdag leletanyaga alkotta.

B. NYÉKHELYI DOROTTYA

25. Budapest, II. Budaújlak déli része (KÖH 42718)

Kő?

A Budapest III. ker. Bécsi úti csatornarekonstrukció Ürömi út és a Bécsi út 38. közötti szakaszán (hrsz. 14772/1) 2013. május 13.–június 26. között végeztünk régészeti megfigyelést. A csatornarekonstrukció során a csatorna D-i szakaszát bélelték, a Felhévíz utca közelében, 21 m hosszan, nyíltárkos szakaszon, új nyomvonalon csatornát fektettek, és a Cserfa utcában 9 m hosszan nyílt feltárással meglévő csatornát cseréltek. A házi bekötések is béleléssel készültek. Így a Bécsi úton kb. 2×3 m-es

aknákat, a házak előtt kb. 1×0,5 m-es munkagödörök készültek.

A Bécsi úton nyitott fogadó/indító aknában csak a régi csatorna feletti, szinte homogén barna feltöltés volt látható.

A Cserfa utcánál nyílt feltárással készült csatornacserénél kissé túlbontották a régi csatornaárkot, így az É-i és D-i metszetfalakban láthatóvá vált az eredeti rétegsor. A vöröses homogén humuszrétegen egy közel 50 cm vastag köves réteg került felszínre, a mai felszíntől 1,4 m mélyen. Ez talán a középkori út lehet. A Ny-i szélében habarcsos részek is látszanak a kövek között, de nem egyértelmű, hogy itt esetleg egy fal is volt-e.

A Bécsi út 32. és a Felhévíz utca közötti nyíltárkos szakaszon 3 m mélyen egy köves réteg került felszínre. Talán a középkori É–D-i út. Leletanyag nem került felszínre, a köves rétegnek szépen rakott felülete nem készült, hanem csak kövel, kavicsal leszórt út volt. Alatta egy tömött, barna, enyhén faszenes réteg látszik, azonban leletanyag innen sem került felszínre. Ez a réteg a nyíltárkos szakasz teljes hosszában végighúzódott és jelentősen nem változott.

A házi bekötéseknél a Bécsi út 9. előtt lehetett rétegeket megfigyelni, mert a többi esetben csak a közműárkok jelentek meg a munkagödörökben. A fenti ház előtt a mai utcaszinttől 1 m mélységig az újkori útrétegek (19–20. század) látszóttak. Ez alatt egy szinte homogén feltöltődés, alatta 2,3 m mélyen egy sötétbarna téglaszemcsés réteg látszott. Lelet nem került innen felszínre.

PAPP ADRIENN

26. Budapest, II. Felhévíz, Rózsadomb, Rézmál (KÖH 70015)

Ú

A Frankel Leó utca 49–114. sz. közötti csatornarekonstrukció keretében 2013. május. 14–30. között végeztünk a lelőhelyen régészeti szakfelügyeletet. A csatorna bélelését végezték, így kisebb aknákat nyitottak, valamint a házi bekötések készültek el nyíltárkos módszerrel. A földmunkák során leletanyag csak újkori rétegből került felszínre. Bizonyos rétegek talán már korábbiak voltak, de lelet nem került felszínre.

A Frankel Leó utca 78. ház bekötésénél, kb. 5 m-re a háztól 2,5 m mélyen szürke, iszapos réteg látszik, melyben faszén-
szemcsék is vannak. Ez talán már régészeti korú réteg, de leletanyag nem került felszínre. Felette barna, törmelékeny újkori réteg volt.

A Frankel Leó 84. előtti aknában a barna, köves feltöltésben 18. századi kerámia került felszínre.

A Frankel Leó 86–92. behajtóval szembeni akna Ny-i oldalában 104 cm mélyen égett réteg alatt faszén-
szemcsés réteg látható. Környékéről újkori kerámia került felszínre.

A Frankel Leó 96. előtti nyíltárkos szakaszon csövet béleltek, a régi betoncsatornára ráásva, annak árkában haladt a földmunka. 150 cm mélységben egy 20 cm vastag égett, faszenes réteg látható a Ny-i metszetfalban. Belőle 18. sz. kerámiák kerültek felszínre.

PAPP ADRIENN

14 RKM 2010, 189.

27. Budapest, II. Óbuda-Újlaki kikötő (Harcsa utca – Kavics utca) (KÖH 58049)

Ú

A csatorna az Árpád fejedelem útja mellett húzódik, a felszíntől számított 5 m mélyre helyezték, így nagy mélységig lehetett a rétegeket megfigyelni. A terület a történeti Duna part közelében húzódik. A 19. században végzett jelentős rakpartszélesítés miatt komoly mértékű újkori feltöltés volt várható a területen. A közelben a Császár-Komjádi uszoda területén, valamint a Zsigmond téren voltak korábban régészeti feltárások, melyeken minden esetben jelentős régészeti anyag került felszínre.

A felső 3 m-ben egyértelműen a rakpartszélesítéshez kapcsolható törmelékes rétegek kerültek felszínre: olykor agyagos, máskor téglás-tetőcserepes rétegek, melyek a korábban itt állt újkori házak bontási törmeléke is lehet. A csatorna nyomvonalának közepétől 4 m mélységben lehetett megfigyelni egy őshumuszos réteget, ami a szürke altalajon helyezkedik el. A csatorna alját már egy világosszürkés homokos altalaj adta.

Az alsóbb rétegek között fadarabokat tartalmazó áradásos rétegeket, ill. sötétszürke iszapos rétegeket is meg lehetett figyelni, amit a Duna rakhatott itt le. A Kavics utca közelében készült akna mélyítéskor a nyomvonalba egy kőfal vagy szétszedett kőfal került felszínre, szürke homokos habarcsa volt, sárgás törtkőből készült. Kőanyaga miatt inkább barokk korinak gondolnám. Alatta azonban egy fadarabos-kavicsos üledékréteg volt, melyben, a csatornaárok oldalában, 19. századi kerámiát találtam – nem egyértelmű, hogy a földmunkagép nyomta-e oda be. Ez alatt már csak a humuszos réteg és az altalaj helyezkedik el.

Két jelenség került még felszínre. A csatorna letelején, az elektromos szekrény és a Harcsa utcai áttemelő akna közötti területen két facölöp volt a csatorna árok alján. Az egyiket kiemeltük. Ettől D-re egy kőaljú és oldalú, de fadeszkával fedett csatorna keresztezte a nyomvonalat. A csatornaárok aljában került felszínre, a Duna felé haladt. Körülötte habarcsos rétegek is látszóttak. A deszkából mintát vettünk.

A csatornaárok D-i részén még 4 m mélyen is újkori feltöltést találtunk.

Munkatárs: Anderkó Krisztián.

PAPP ADRIENN

28. Budapest, III. Aquincum municipium falakkal körülvett területe (KÖH 31505)

Ró

2013. május 27-én szakfelügyeletet, majd szeptember 9. és december 7. között az építési munkák üteméhez igazodó megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen, a BTM Aquincumi Múzeumának raktárépítési munkáihoz (Tegulárium) kapcsolódóan. A jelentés tárgyát képező munkák a 19343/8 hrsz.-ú telken kijelölt építési helyre, a pontalapok, és az esővíz elnyelésére szolgáló zompok területére terjedt ki. 43 helyen, összesen bruttó 78,4 m² került feltárássra, valamint felügyeltük az alapozás tervezéséhez végzett talajmechanikai fúrásokat is. Bár a feltárást negatív eredménnyel zárult, az építési munkák nem érintettek bolygatatlan régészeti rétegeket, jelenségeket, a kevert, töltött talajból ½ láda leletet gyűjthettünk a BTM Aquincumi Múzeum gyűjteményei számára.

Bár a feltárást előzményeiből (Nagy Tibor 1941. évi kutatásai, Zsidi Paula 1990. évi ásatása) tudható volt, hogy a római falak, bolygatatlan rétegek a tervezett építési hely környezetében mintegy 1,5 m mélyen vannak a jelenlegi terepfelszín alatt, és mind az alaptettek, mind pedig a zompok méretezése ehhez az adathoz igazodott, az alapgödörök és zompok kiásása kézi erővel, régészeti dokumentáció mellett történt. Az előzetes várakozásokat a talajmechanikai fúrások is megerősítették, a tervezett épület É-i végénél az első fúrás kísérlet épp 1,5 m mélyen akadt el római falban. Az összes feltárt felületen változatos, sok modern törmelék, hulladékot is magába foglaló feltöltést találtunk, melybe helyenként római leleteket és római épülettörmelék is észleltünk. Az alaptettek gödreit 1,2–1,3 m mélységig, a zompokat 0,9–1,1 m mélységig mélyítették a terepfelszíntől.

HAVAS ZOLTÁN

A BTM Aquincumi Múzeuma 2013. szeptember 10–15. között végezte el a Keled u. 19422/2 és 19483/3 hrsz.-ú utcaszakaszokon az elektromos kábelfektetéshez kapcsolódó földmunkák szakfelügyeletét. A Keled u. ezen szakasza az aquincumi polgárváros Ny-i városfalán belül, ill. közvetlenül azon kívül található, így római kori épületmaradványokra számítottunk. A korábbi években (2006),¹⁵ ezen a területen, egy hasonló kábelfektetés során, a város falán kívül, római kori épületfalrészlet, illetve feltehetően a Keled u. korábbi, 19. századi(?) előzményének kő útszegélye került elő.

Az idei munka során a 40 cm széles és átlagosan 70 cm mélységű kábelárok a Keled u., ún. Kis-hídtól K-re eső szakaszán (hrsz.: 19422/2, azaz a város falán belül) végig az újkori feltöltésben haladt, az újkori síttes rétegben 1-2 mész- és tegulatöredék jelezte, hogy a város területén járunk.

A kábelárok legnyugatibbi szakasza (hrsz.: 19483/3), amely már a városfalról Ny-ra került kialakításra (2. sz. árok), azonban mélyebben fekvő területen, kb. 90 cm mélyen lett kiásva. Az árok É-i metszetének tanúsága szerint itt – az újkori, bolygatott réteg alatt, kb. 50 cm mélységben – elérték a római kori rétegsort, amelyben (a közel 14 m hosszú árokszakaszban) többféle jelenség is megfigyelhető volt. Az árokszakasz K-i végén egy vöröses, égett planirozási réteg teteje, míg középtájon, Ny felé két(?)-rétegű, murvás-kavicsos sáv, feltehetően útrétegek, ill. felette köves omladék mutatkozott. Az árok Ny-i végén humuszos, egynemű talajréteget figyeltünk meg, elszórtan 1-2 ködarabbal. Az árok K-i feléből – újkorral kevert – római kori házikerámiát gyűjtöttünk. Az árkot dokumentáltuk (fotó, rajz, geodézia) a csőfektetés csak ezután indult meg.

A 2. sz. árok – a megfigyelték alapján – részben egy épület belterét érinthette (ld. planirozás), amelyre abból is következtetni lehet, hogy az árok K-i tőszomszédságában húzott gázcsőárókban (7a. MT, ld. Bp. Nyugati–Esztergom vasút-felújítás 2013) egy épület É–D-i irányú zárófala mutatkozott, illetve részben feltehetően egy útfelületet is érintett (ld. murvás, kavicsos felület). Sajnos a kis árokszélesség (40 cm) és a sekély mélység miatt további megfigyeléseket nem tudtunk tenni.

LÁNG ORSOLYA

¹⁵ RKM 2006, 165–169.

A BTM Aquincumi Múzeuma több mint 100 éve folytatja az aquincumi polgári település K-i részének, romterületének régészeti feltárását és állagmegővését. A munka az 1960-as években indult és kisebb-nagyobb megszakításokkal napjainkban is tart. Az utóbbi néhány év viszontagságos időjárása sajnos nagyon megviselte a romkert D-i részén található, több évtizede kiásott és helyreállított romokat, amelyeknek újabb, modernebb módszerekkel történő kutatására eddig nem volt mód. Az „Aquincum polgárváros, déli régió: a XII. épület pincéje és a Nagy Közfürdő meleg vizes helyiségének régészeti kutatása és állagmegővése” c. NKA pályázat célja volt a város két, legkritikusabb pontján lehetőség szerint kisebb volumenű régészeti munka elvégzése és a beomlott falak, sérült védőtető és a meleg vizes helyiségbe vezető lépcső helyreállítása. Mindkét pont a látogató útvonalba esik, így kiemelten fontos volt, hogy azok balesetmentesen megközelíthetők legyenek.

A XII. ház pincéje (ún. Jégverem): Az aquincumi polgárváros D-i, ún. iparos negyedében főként hosszúkás alaprajzú, egymásba nyíló helyiségekkel ellátott házak álltak, amelyek első feltárására a 19. század végén került sor. A XII. épület is ilyen hosszúház volt, amelyhez pince is tartozott (ún. Jégverem). A helyiség K-i és Ny-i hosszanti falai a heves esőzések miatt az utóbbi években megrongálódtak és részben beszakadtak, balesetveszélyessé téve a látogatóknak a megközelítést. A konzerváló munka során először ipari hálóval lekerítettük a látogatók elől a veszélyes területet, majd a pincéből kitisztítottuk a beomlott kőanyagot (ezt – műemléki területről lévén szó – külön agrofóliára deponáltuk). A munka során kevés római kori leletanyag is előkerült: házi-kerámia töredékek, állatcsont. Ezt követően a római kori falakat letisztítottuk, mögéjük földet töltöttünk vissza, majd sor került a falak felfalazására. Itt – a korábbi helyreállítási munkák során végzett feltöltés miatt – régészeti réteget már nem tudtunk dokumentálni.

A Nagy Közfürdő: A polgárváros elsőként feltárt épülete a városközpontban található ún. Nagy Közfürdő volt, amely klasszikus római mintát követ. A főtca mentén álló hatalmas épületkomplexum ún. meleg vizes helyisége szintén ki van téve az időjárás viszontagságainak, így veszélyessé vált a terem lépcsőjének korlátja, illetve a medence védőtetejét is fel kellett újítani. A fürdőben végzett munkálatokat régészetileg is megfigyeltük, de mivel azokat a régészeti rétegek érintése nélkül végezték el, beavatkozást nem igényeltek.

LÁNG ORSOLYA

29. Budapest, III. Csúcshegy-Harsánylejtő (KÖH 49984)

B, V, LT, RÓ, Á

A Budapesti Történeti Múzeum 2013. október 17–18-án régészeti próbafeltárást végzett a lelőhelyen, a 20646/49. hrsz. alatti, 375 m² nagyságú területen, ahol lakóépület épül.

Első nap (a rendkívül kedvezőtlen, esős, hideg időjárás ellenére) az építkezéshez kapcsolódó földmunkával érintett teljes terület gépi humuszolását elvégeztük. Az iszapoló kanalas markolót a beruházó biztosította. A legfelső, jelenkori humuszréteg és az az alatt húzódó szántott, bolygatott réteg eltávolítását követően a felület finom nyesését kézi erővel végeztük. A sárga, bolygatatlan, agyagos geológiai altalajt a terület DNy-i részén kb. 1 m, az ÉK-i részén kb. 0,60–0,70 m mélységben értük el és tudtuk követni. A nap végére a nyesett felszín ÉK-i végében 5 kisebb régészeti objektum folytja jelentkezett. A gépi humuszolás során kisszámú, jellegtelen szórvány kerámiatöredék került elő a felső humuszrétegből.

Második nap elvégeztük az előkerült jelenségek – 3 kisebb, sekély gödör és 2 oszlophely (cölöplyuk) – bontását és dokumentálását. Két gödör betöltése kevés kézzel formált és korongolt kerámiatöredékeket tartalmazott, melyek alapján az objektumokat feltételezhetően a késő vaskor–római kor időszakára datálhatjuk. Két gödör részben a feltárható terület határán kívülre esett, így ezeket nem tudtuk teljes terjedelmükben kibontani.

Az ásatási szelvény és az előkerült jelenségek geodéziai felmérését a nap folyamán az Aquincumi Múzeum geodétái elvégezték. A helyszíni dokumentáció lezárását követően a területet a beruházónak visszaadtam.

A lelőhelyen korábban (1996–2012 között) végzett ásatások – és elsősorban a szomszédos telkeken zajlott feltárások – eredményeivel összevetve megállapíthatjuk, hogy a több korszak régészeti leleteit és jelenségeit legtöbbször igen nagy sűrűségben rejtő területrészek között helyenként kisebb-nagyobb üres, vagy régészeti objektumokat alig tartalmazó foltok találhatóak. Ezeknek a kevésbé intenzív részeknek az elhelyezkedésére vonatkozólag ugyanakkor nem tudunk megállapítani semmilyen tendenciát, ezért a lelőhelyen bármilyen földmunkával járó tevékenység végzése esetén a továbbiakban is szükség van a próba- és elsősorban megelőző feltárások elvégzésére.

A feltárt leletanyag a BTM Aquincumi Múzeumba került, ahol tisztítását, restaurálását megkezdtük.

TÓTH FARKAS MÁRTON

2013. október 1. és november 19. között végeztünk megelőző feltárásokat a lelőhelyen, a beruházó megbízásából. A jelentés tárgyát képező munkák öt telek (hrs.: 20646/42, 20655/67, 20655/68, 20655/69, 20655/72) építési helyére, illetve korábban feltáratlan telekrészére terjedt ki, összesen nettó 1024 m² került feltárássra. Az ásatás összesen 13 láda lelettel gazdagította a BTM régészeti gyűjteményeit.

Hrsz. 20646/42 (21. munkaterület): Nettó 233 m² feltárása történt meg megelőző feltárás keretében. Ez a beruházói adatszolgáltatás szerinti tervezett lakóépület építési helyének felelt meg. A terület régészeti intenzitása az előzetes várakozásoktól némileg eltérően alakult, a szomszédos telken múlt évben történt feltáráshoz viszonyítva itt kifejezetten gyér régészeti érintettséget tapasztaltunk. A régészeti jelenségek hozzávetőleg a 134,73–34,16 mBf közötti szinten jelentkeztek, összesen 5 kisebb objektumot azonosíthatunk. Objektumaink mindegyike sekély, amorf beásás, gödör, korhatározó lelet csupán két helyen került elő a betöltésből, ezek öskorra, az elsődleges terepi megfigyelés szerint késő bronzkor–kora vaskor időszakára utalnak.

Hrsz. 20655/67–68–69 (22. munkaterület): Összesen nettó 507 m² került feltárássra megelőző feltárás keretében a három szomszédos telken összefüggően kialakított kutatási területen. Feltárássunk összefüggővé tette a 2005. és a 2006. évi feltárásokat,¹⁶ a két ásatás között eddig feltáratlanul maradt 5–8 m széles sáv lehetőségei szerinti teljes feltárását célozta. A terület régészeti érintettsége teljesen a korábbi megfigyeléseknek megfelelően alakult, kisebb intenzív, és ritkásabb területrészek váltakozását észlelhetjük. A régészeti jelenségek Ny-i, és É-i irányba lejtő felszínen, a 145,42–147,88 mBf szinten jelentkeztek.

¹⁶ RKM 2005, 200–202; RKM 2006, 170.

Összesen 61 régészeti objektumot regisztrálhattunk, melyek legnagyobb része középkori, de a római kor, és az őskor több korszaka is képviseltette magát a területen.

Késő bronzkori kerámiák csoportos megjelenését a nyelési szinten már 2005-ben, a szomszédos munkafelületen is tapasztaltuk, ahogy akkor, úgy idén sem volt eldönthető, hogy ezek pontosan milyen objektumok, vagy réteg maradványait képviselik, mivel beásás feltja nem volt észlelhető, és a szántás itt bolygatta a legjobban a már viszonylag magasan jelentkező, apróköves altalajt is. Egy nagyobb, csaknem 2 m mély tárlóverem, és két kisebb gödör a késő bronzkor–kora vaskor időszakára volt keltezhető elsődlegesen, egy további 205 cm mélységű verem pedig késő kelta anyagot adott, igaz csekély számban. Utóbbi verem alján egy kézi malom alsó kövét találtuk meg ép állapotban.

A római korra vonatkozóan összesen 3 objektumot fontos kiemelni: A falusias település kerítőárkának igen fontos szakaszát tárhattuk fel idén, az árok D-i, K–Ny-ias irányú szakasza idei munkaterületünkön lezárul, s bár középkori objektumok éppen az eredeti végpontot bolygatták el, a korábbi, északabbi feltárások eredményei alapján valószínűsíthető, hogy itt bejárat nyílhatott Ny felé. Egy kisebb, téglalap alakú beásás, és egy ugyancsak téglalap alakú, gödörházra emlékeztető jelenleg már a kerítőárkon kívül, a feltételezett bejárat közvetlen közelében helyezkedett el, és bele illeszkedik abba a csoportba, amit a szomszédos ásatási felületen már megismerhettünk. A csoportot alkotó beásások közös jellemzője az É–D-ies tájolás, és a gödörházakhoz mérten csekély mennyiségű leletanyag.

A középkori falu létesítményei közül 2 négyzetes gödörház, számos tárlóverem, 2 kemence a kapcsolódó hamuzögödörrel, valamint egy korábban már megismert árok újabb szakasza került feltárára. Kronológiai szempontból is kiemelt jelentősége volt annak a vasolvasztáshoz, vasmegmunkáláshoz köthető műhelyobjektumnak, amit egy korábbi gödörház, és egy szomszédos kemence munkagödörnek helyén létesítettek. A műhely amorf és sekély munkagödörből, ebből induló kisebb beásásokból, valamint a szélén kialakított, sajnos csak roncsolt állapotban fennmaradt kohóból állt. Két hasonló műhelyt 2005-ben tárhattunk fel idei ásatásunk DNy-i szomszédságában.

Hrsz. 20655/72 (23. munkaterület): Nettó 284 m² feltárását végeztük el megelőző feltárás keretében. Ásatási területünk magába foglalta a telken szabályozás szerint beépíthető terület eddig feltáratlan részét, valamint a telek K-i határáig a teljes feltáratlan területrészt, egyetlen összefüggő tömbben. Kisebb, összefüggően nem megnyitható telekrészek maradtak feltáratlanok a telek Ny-i és D-i határa mentén. A régészeti érintettség mértéke és jellege teljes egészében megfelelt az előzetes várakozásoknak, összesen 46 régészeti objektumot azonosíthattunk, melyek a 144,38–146,07 mBf közti szinteken jelentkeztek. A szomszédos területen 2006-ban tett megfigyelésekhez hasonlóan itt is több síkon, egymástól szintben, mélységben különválva jelentkeztek az egyes régészeti korok jelenségei, a területrész intenzív természetes feltöltődésének köszönhetően. Az idei feltárás a középkori réteg teljes, a római kori réteg részleges feltárára adott lehetőséget.

A római réteg feltárt része mindenütt a korábban már nagy számban megfigyelt szőlő ültetögödörök további példányait (összesen 9 db) szolgáltatották, a szőlőskert mind nagyobb része bontakozik ki. Számottevő lelet az ültetögödörökből nem került elő, vizsgálati célokra azonban több földmintát vettünk.

Középkori rétegünk jelenségei szintén jól kapcsolódtak a környező feltárások eredményeihez, ezt a területrészt ipari jellegűnek ismertük meg, feltűnően sok kemence, és kemencebokor került itt feltárára. Idei feltárási területünkre egy önálló kemence, egy kemencebokor (két kemencével) és egy-két kemencét kiszolgáló nagyobb műhelygödör esett. A feltárt kemencék közül három is meglehetősen ép állapotban maradt fenn, boltozatuk jelentős része is megmaradt. Két, belső kemencével rendelkező gödörházat szintén feltárhattunk, az egyik házat vágta az említett kemencebokor, és egy kisebb verem is. Gödrök, vermek formailag is változatos sora egészítette ki az összképet, a nagyobb műhelygödör pedig részben, egy talán nyersanyag kinyerésére szolgáló, gödörkomplexum felhasználásával került kialakításra. A formailag megszokott kemencék mellett két sekélyebb, hosszúkás, gyengén kiégett tűzhely feltárára került sor. A leletanyag az elsődleges, terepi megfigyelések szerint 11–13. századra keltezhető, akárcsak a 22. munkaterület esetében.

Munkatársak: Papp Adrienn (középkori jelenségek), Szilas Gábor (őskori jelenségek).

HAVAS ZOLTÁN

30. Budapest, V. A középkori Pest és környezete (KÖH 66154)

Á, Kk, Kú, Tő

2013. október 31. és november 12. között végeztünk szakfelügyeletet a Vörösmarty téren, a beruházó megbízásából, mivel a téren az É–D-i irányú vízvezeték rekonstrukcióját végezték – a legtöbb helyen új nyomvonalon. A munkaárok mélysége 160 cm volt, kivéve az É-i és a D-i végén, ahol csatlakozott a korábbi nyomvonalhoz. Eddig a mélységig az egész területen újkori feltöltést találtunk. A Deák Ferenc utca és a Vörösmarty tér sarkán egy É–D-i irányú téglacsatorna és téglakna került elő, amelyet részben elbontottak. A Váci utca sarkán, ahol a korábbi nyomvonalhoz csatlakoztak, a munkaárok alja -260 cm volt. Itt a terület közművekkel erősen bolygatott, azonban már elérték a tömött, szürke agyagos, kissé sóderos régészeti kultúrreteget, amelyből 13–16. századi leletanyagot bontottunk ki. A sárga agyagos altalaj -230 cm mélységben található. A munkálatok során, a Vörösmarty tér 5. szám előtt embercsontok kerültek elő, amelyeket egy korábbi közmű építéskor bolygattak meg. A Harmincad utcánál egy nagyobb alapterületű munkagödör készült, ahol a Földalatti Vasút alatt átvezető közműalagútnál végeztek szereléseket. A terület nagy részét az 1500 mm-es vízvezeték beásási árka foglalta el, azonban a keskeny, K-i sávban bolygatatlan felületet találtunk. Itt a rétegsor a következő volt: 130–135 cm vegyes, újkori feltöltés, 40 cm barna homok, alatta sárga homok. Az ÉK-i sarokban 2 sír részlete kerül elő, amelyek a József nádor téren már korábban ismert, késő középkori–hódoltság kori temetőhöz tartozhatnak. A DK-i sarokban 2 beásást tudtunk megfigyelni, egy keskeny, K–Ny-i irányú árkot és egy gödör részletét. Betöltésükből 14. századi kerámiatöredékeket és állatcsontot bontottunk ki.

KOVÁCS ESZTER

31. Budapest, V. Váci utca 25.

(KÖH 15609)

Kk, Kú, Ú

2013. január 21–23-án végeztünk régészeti szakfelügyeletet a lelőhelyen a beruházó megbízásából. A jelzett épület földszintjén és pincéiben végeztek átalakítási munkálatokat, földmunkára azonban csak egy helyen, a pince DNy-i sarkában került sor. Itt az újonnan létesítendő lifthez aknát készítették.

Már a burkolat felbontása után egy É–D-i irányú fal került elő, amelyet a jelenlegi ház alapfalának építésekor átbontottak. A kőből-téglából épített fal (amely a korábban itt állt, 18. században épített ház alapfala volt) ráhúzódott egy korábbi, agyagba rakott kövekből készült falazat csonkjára. Mellette 16–17. századi leletanyagot (főként kályhaszem- és kályhacsempe töredékeket) tartalmazó rétegeket találtunk. A fal szétbontásakor derült ki, hogy igen sok másodlagosan felhasznált kőanyagot (pl. vörösmárvány töredékeket, nagy méretű küszöbkövet, nyíláskeret darabját) építettek bele. A mai pincszinttől mintegy -140 cm mélységben már a bolygatatlan sárga homokos, majd sóderos altalaj következett.

KOVÁCS ESZTER

32. Budapest, XI. Sopron út, Duna-parti őskori telepek és az albertfalvai kat. tábor

(KÖH 43199, 66802)

R, B

A Budapesti Történeti Múzeum 2013. május 30-tól régészeti szakfelügyeleti munkát látott el a Sopron út 60. (hrsz. 3852/3) sz. alatti 6001 m² nagyságú területen, ahol élelmiszer-áruház épül.

Az áruház épülete egy meglévő épület felhasználásával kerül kialakításra, ettől K-re egy csak részben fedett területen a bontási munkákat követően parkoló kialakítását tervezte a beruházó.

A telek K-i felén, az áruházat K-ről és D-ről övező terület-sávban végzett földmunkák intenzív újkori bolygatást mutatnak, itt régészeti jelenségek a beruházással érintett szinten nem kerültek elő. A telek Ny-i felén, kb. 1500 m²-nyi, gépkocsi parkolóknak kialakítandó területre azonban a gépi munkák során 60–100 cm mélységben régészeti jelenségek kerültek napvilágra. Azok bontását 2013. június 10–21. között minősített szakfelügyelet keretében végeztük el, a parkoló, két reklámtábla alapozás és egy olajfogó műtárgy helyén, mindösszesen 1642 m² területen.

170 stratigráfiai egység (SE), köztük 64 régészeti objektum került feltárássra. Két DNy–ÉK-i tájolású csontvázas sír a középső rézkori ludanicei csoport időszakára tehető. A kora bronzkori Harangedény–Csepel-csoport településrészéhez tartozott egy csónak alakú cölöpvázás épület és néhány gödörobjektum. A jelenségek túlnyomó része az urnamezős kultúra korai fázisára tehető település részét képezték. A gazdag leletanyagot adó gödrök közül kiemelendő a deszka- és áglenyomatos faltapasztásdarabokat, nagy mennyiségű edénytöredéket és egy medve szemfogából készült amulettet tartalmazó beásás.

A feltárás jelentősége elsősorban a kora bronzkori háztípusokkal összefüggő eredmények és a korai urnamezős kultúra Budapest környéki belső kronológiájának pontosítása mellett topográfiai természetűek, hiszen korábban nem ismert középső rézkori temetkezési hely részlete is előkerült.

A 15 műanyag rekesznyi leletanyag a BTM Aquincumi Múzeumába került, ahol tisztítását, restaurálását megkezdjük.

SZILAS GÁBOR

33. Budapest, XIII. Margitsziget,

Premontrei kápolna

(KÖH 15223, 66508)

B, Kö

2013. április 2–4. között végeztünk régészeti megfigyelést a Szent Mihály templomtól ÉK-re, a 23800/2 hrsz.-ú területen. Egy film forgatásához egy kb. 250×110 cm alapterületű, 120 cm mély gödröt ástak. Már a felső, gyökerekkel erősen bolygatott rétegből kerültek elő középkori kerámiatöredékek. A bontás során a munkagödör ÉNy-i sarkában egy középkori beásás kis részletét találtuk. Ez a beásás vágott egy tömött, világosbarna réteget, amelyben bronzkori leletanyag volt. Ez alatt, szintén a Ny-i részen egy kora bronzkori gödröt tártunk fel, amelyből nagy mennyiségben kerámiatöredékek és állatsontotok kerültek elő.

KOVÁCS ESZTER – SZILAS GÁBOR

34. Budapest, XIII. Szabolcs utcai kórház

(KÖH 85709)

Ó, LT, A

2013. október 16–17-én a Nemzeti Örökségvédelmi Központ (továbbiakban NÖK) megbízásából a tervezett Múzeumi Fejlesztés Szabolcs utcai beruházáshoz kapcsolódóan a Budapesti Történeti Múzeum a Szabolcs utca 33–35. sz. alatt, a 28049 és a 28056 hrsz.-ú telkeken, 11 500 m²-nyi beruházással érintett területen, 119 m²-en végezte el a régészeti próbafeltárást. A NÖK által, a terepviszonyokhoz igazodva és a rendelkezésre álló közműterkép adatainak figyelembevételével kitűzött 12 szondaárok megkutatása során az alábbi eredmények születtek.

1., 2., 4., 9., 11. szonda: közműfedettség miatt újkori feltöltés alatt nem mélyíthető, altalaj feltételezett szintjét nem értük el.

3. szonda: a meglévő betonburkolat miatt nem nyitható meg.

5., 8. szonda: a területén lévő fák miatt nem nyitható meg.

6. szonda: bolygatatlan rétegsort tapasztaltunk: 30 cm humusz alatt sárga homokos altalaj mutatkozott. Az árokban egy avar kori földbevált objektumot (ház?) tártunk fel, mely DK-i irányban a szelvényfal alá húzódik. ÉNy-i oldalába kemencét vájtak, platnija nem volt. Leletanyaga kerámia, kő, kőeszköz, patics, állatsont, az objektum betöltéséből másodlagosan kelta cserepek is előkerültek.

7. szonda: lokálisan bolygatott árok, ÉK-i fele nem volt megnyitható, DNy-i részén 35 cm feltöltés alatt a 6. szondában tapasztaltakhoz hasonló rétegsor volt tapasztalható, régészeti jelenség nem került elő.

10. szonda: újkori bolygatás miatt a szelvényt nem tudtuk megnyitni

12. szonda: csak ÉNy-i felében tudtunk mélyíteni, itt a következő rétegsort tapasztaltuk: 50 cm újkori, 40 cm őskori kerámiatöredékeket tartalmazó újkorral vegyes homokos feltöltés alatt egy homokos humuszréteg, majd az altalaj következett.

A próbafeltárás során bebizonyosodott, hogy a szóban forgó területen, vagy annak egy részén többperiódusú régészeti lelőhely húzódik. A 6. szonda területén avar kori településrészlet került feltárássra szórványos kelta leletanyaggal keveredve. A 7. szonda területén, bár régészeti jelenség nem került elő, a 6. árokkal azonos rétegvizonyok miatt egy kevésbé bolygatott területrészként lokalizálhatjuk. Az e szelvényektől Ny-ra elterülő térbeton parkoló területén nagy valószínűséggel várható a lelőhely előkerülése.

A 3., 5., 8., 10. meg nem nyitható, és az 1., 2., 4., 9., 11. közműfedettség miatt csak részlegesen megnyitott árok területén nem állapítható meg a lelőhely kiterjedése.

Munkatársak: Tóth Farkas Márton régész, Gyenes Gábor régésztechnikus.

SZILAS GÁBOR

35. Budapest, XV. Fóti úti- dűlő (KÖH 85729)

Kö

Az M3 autópálya bevezető szakaszának (10+120–11+900 kmsz.) rekonstrukciója kapcsán előzetes adatgyűjtést és régészeti terepbejárást végeztünk. A Közhiteles Nyilvántartásban a tervezett beruházás környezetében 5 nyilvántartott régészeti lelőhelyre vonatkozó adatot találtunk (15165, 57235, 66420, 71773, 76417). A szakirodalmi kutatások, a Budapesti Történeti Múzeum Régészeti adattárának adatai valamint az elvégzett régészeti terepbejárás alapján sikerült részben pontosítanunk a nyilvántartási adatokat. A kutatások alapján megállapítható, volt, hogy a Régi Fóti út és az M3 autópálya közötti területen, a Mogyoródi út két oldalán őskori (urnasírok), római császárkori (szarmata telepnyom) és népvándorláskori (avar telepnyom) lelőhelyek valószínűsíthetők.

Az elvégzett terepbejárás során a Csömöri-pataktól D-re, a Fóti úti dűlőben sikerült beazonosítani a korábban már ismertté vált középkori templomot illetve templom körüli temetőt.

ÉDER KATALIN – REMÉNYI LÁSZLÓ

36. Budapest, XVI. Rákospalotai határút– kerülethatár, Nógrádverőce út (KÖH 66780)

R, Sza, Kö?, I

A Budapesti Történeti Múzeum 2013. október 7–9. között régészeti szakfelügyeleti munkát látott el a Nógrádverőce út 57. (hrsz. 104074/6.) sz. alatti 200 m² nagyságú területen, ahol egylakásos családi lakóépület épül.

Az építési területen az 0,50 m széles, 0,90–1 m mély sáv-alapok kiásását az építendő egy körmös kanalas markolóval végezte. A terület ÉK-i végén teljes mélységben (1 m) sötétbarna, tömör, homogén humuszréteg jelentkezett. DNY-i irányban ennek a rétegnek a vastagsága 0,6–0,7 m-re csökkent, a geológiai térszín (világossárga – helyenként laza, foltokban kemény, cementálódott – homokos altalaj) teraszszerűen megemelkedik. A területnek ezen a részén az alapozási árok oldalfalának és aljának megtisztítását, nyelését követően 10 régészeti objektum foltja vált el az altalajtól. Jelentkezési szintjük néhány esetben az alapozási árok aljának szintjével egyezett, de több objektumnak a legfelső, 20–30 cm-es részét az árok átvágta, ezek részben sérültek. A terület É-i, a Szilas-patak völgye felé eső részén, ahol az altalaj szintje mélyülni kezd, régészeti objektumok nem kerültek elő. Az alapozási árok gépi mélyítése során a felső humuszrétegből kisszámú, szórvány őskori és szarmata kerámiatöredék került felszínre.

A telek D-i sarkában – az eredeti tervekben és a költségcsökkentésben nem szereplő – 3,5×3,5 m-es pincealapot mélyítették 2,75 m mélységben. A sötétbarna humuszréteg ezen a részen ismét vastagabban, 1,40 m mélységig jelentkezett. Alatta ezen a részen is világossárga, kötött homok jelenti a geológiai altalajt. A pincealap K-i sarkában, az oldalfalban nagy méretű, homogén, sötétbarna humuszos betöltésű objektum foltja jelentkezett, egy része a földmunka során elpusztult, belőle régészeti lelet nem került elő.

Ezt követően megkezdtek az objektumok alapozási árokba eső részének teljes mélységben való kibontását és dokumentálását. Az első 4 objektum viszonylag sekély, közepes méretű gödörnek bizonyultak, melyek betöltéséből kevés szarmata, illetve egy esetben egyetlen, talán középkori kerámiatöredék került elő. Az egyik gödör aljában korongolt szarmata fazék részben ép alsó részét és ahhoz tartozó töredékeket tártunk fel. A következő gödör alját a jelenkori talajfelszíntől számított 2,10 m mélységben értük el. A betöltéséből előkerült kisszámú, kézzel formált kerámiatöredék az objektumot valószínűleg a késő római badeni kultúra időszakára datálja.

A területen a további bontómunkát nem tudtuk folytatni, mivel az az objektumok oktalan pusztulásának és saját testi épségünknek szükségtelen mértékű kockázatásával járhatott volna a rendkívül szűk helyen, omlékony, homokos altalajba mélyülő objektumok feltárása. Az előkerült, de mélységben ki nem bontott 3 objektum foltjait dokumentáltuk, azok az örökségvédelmi hatóság által megszabott kereteknek és műszaki feltételeknek megfelelően elfedésre kerülnek.

A feltárási munka során nyert információk alapján az építkezéssel érintett területen és annak környékén legalább 2 (késő római, szarmata), esetleg 3 (középkori) régészeti korszak jelenségeinek és leleteinek előfordulásával számolhatunk, melyek a Szilas-patak teraszán/magaspartján való egykori megtelepedéseket mutatják. A lelőhely kiterjedésére vonatkozóan csupán szórvány adatokra támaszkodhatunk, a környéken végzett korábbi szakfelügyeleti munkák és leletmentések alapján ugyanakkor joggal feltételezhetjük, hogy a Szilas-patak D-i oldalán, széles sávban lehet különböző régészeti korú megtelepedésekkel számolni.

Az objektumok mérési pontjait és a megnyitott építési terület határait az Aquincumi Múzeum geodétái bemérték.

TÓTH FARKAS MÁRTON

37. Budapest, XVII. Péceli út (KÖH 15127)

B, Sza

2013. szeptember 17.–október 24. között a magyar–szlovák tranzit gázvezeték építéséhez kapcsolódóan a Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából a Budapesti Történeti Múzeum próbafeltárást végzett a lelőhelyen, a 138598/149, 138598/53, 138598/47–48, 138598/162 hrsz.-ú területeken.

A gázvezeték tervezett nyomvonalán a 79+474–79+686 km szelvények között megnyitott 1070 m²-nyi területen dokumentált 217 db régészeti egység (SE) egy kora bronzkori és egy szarmata település részét képezte.

A több szintről induló (148–151 mBf), számos szuperpozíciót tartalmazó szarmata települési objektumok (nagyszámú tároló- és műhelygödör, döngölt padlójú veremház, füstölő) jól datálható 3–4. századi leletanyagot (korongolt kerámiaanyag, *terra sigillata* töredékek, bronz karperec, üvegpaszta gyöngy) tartalmaztak.

A nyomvonal É–D-i irányban szelte át a lelőhelyet, melynek köszönhetően lehetőség nyílt a népvándorlás kori települést É-i és D-i irányból lehatárolni. Továbbá a munkaterület elhelyezkedésének köszönhetően a településszerkezetre vonatkozó megfigyeléseket is tehattunk: a perifériális zónákban elsősorban gazdasági funkciójú objektumok (földbe mélyített műhely?) objektumok, 9 őrlőkő, ebből 8 párban, nagy mennyiségű paticsalak), a központi részen tapasztalt padlójú veremház és tároló gödrei jelentkeztek.

A lelőhelyen egy kora bronzkori leleteket tartalmazó gödör a Makó-kultúra települését jelezte.

A Rákospatakot D-ről kíséző folyóterazon hosszan elterülő régészeti lelőhely a korábbi kutatásokból jól ismert. 1971–1987 között Nagy Margit, 2005–2006-ban Korom Anita feltárásai során nagy kiterjedésű császárkori település és nagy sírszámú temető került napvilágra. Előbbi részét képezi az itt feltárt császárkori barbár falurészlet is.

Munkatársak: Tóth Farkas Márton, Bittner Bettina régészek, Somogyi Ferenc régésztechnikus.

SZILAS GÁBOR

38. Budapest, XXI. Csepel U, R, B, LT, I

A Budapesti Központi Szennyvíztisztító Telep (BKSzT) és Kapcsolódó Létesítményei projektek részeként a Budapest Főváros Önkormányzat az egész városra kiterjedő szennyvíz-csatornázási tervet készített. Ennek egy önálló elemeként került sor a Csepel-sziget eddig még nem közművesített utcáinak csatornázására is. Az Európai Unió-s támogatással készülő munkálatok első ütemét jelentő, a kerületet a központi szennyvíztisztítóval összekötő gerincvezeték és a sziget Ny-i részére tervezett csatornarendszer kiépítésére és az azt megelőző régészeti feltárásokra 2011–2012-ben sor került.

A K-i oldal jóval sűrűbben beépített utcahálózatában a COL4 LOT2 elnevezésű csatornaépítési projektem mintegy 15 km²-nyi területen, megközelítőleg 52 km hosszúságú szakaszon húzódik. A nyíltárkos csatornafektetés során a Budapesti Történeti Múzeum Ős-, és Népvándorlás kori Osztálya, a 2012. június 11. és 2013. április 30. közötti időszakban, a földmunkavégzéssel érintett, cca. 240 000 m²-nyi felületen biztosított szakfelügyeletet, a terület régészeti emlékeinek és jelenségeinek megmentése érdekében.

A Hollandi út–Szent István út–Határ utca közötti területre előírt megelőző feltárás a kivitelezési technológia és a terepadoottságok miatt nem valósulhatott meg.

A teljes egészében gravitációs kiépítésű csatornarendszer a terepegyenetlenségek révén 2–6 m mélységben került telepítésre. A csatornaárkok szélessége a házi bekötéseknél és a gerincvezetéseknél, illetve a főgyűjtők esetében 0,6–3 m között mozgott. Az átlagos árokszélesség így 1,25 m volt a területen. A kivitelezést a munkavédelmi szabályzat szerinti 1 m mélység alatti területekre előírt zsaluzatok igénybevételével végezték el. A keskenyebb árkoknál mozgatható, míg a főgyűjtőknél épített vaszsaluzatot alkalmaztak. A területet borító futóhomok miatt erre nagyon nagy szükség volt, mivel a fokozott biztonsági eljárások ellenére is előfordult, hogy egy-egy eső vagy zápor után a lesuvadó homokrteg a zsaluzatot is elmozdította. A kivitelezés földmunkáit a zsaluzatok elhelyezése után, az azok közötti területen gépi erővel végezték. Tevékenységünk így a kivitelezéssel párhuzamosan elvégzett szakfelügyeletre korlátozódott, melyet a leletek vagy régészeti jelenségek előkerülésekor a kivitelezési munkálatok felfüggesztésével, az előkerült leletek, jelenségek dokumentálásával egészítettünk ki.

A hálózatfejlesztési munkálatok a kerület Gyártelep, Ófalu, Szabótelep, Belváros, Királymajor, Kertváros, Erdőalja és Királyerdő néven ismert városrészeit érintették.

A csatornafektetések a Királyerdő városrész területén kezdődtek, a Hollandi út, és a Budapest–Szigetszentmiklós közüzemhatárt jelző Királyerdő út által közrefogott területen.

Már az első napokban szembesültünk a nyilvánvaló ténynel, hogy a projekt végrehajtása sem régészeti, sem kivitelezői szempontból nem lesz egyszerű feladat, mivel a városrész egy nagy kiterjedésű futóhomok dombra épült.

A Királyerdő városrész DK-i szegletében álló Nádfedeles csárdától induló Hollandi és Királyerdő út, valamint a Szentmiklósi út, Arany János, Tiborc és Határ utcák által határolt területen elterülő homokdombokon zajlott le a csatornafektetési munkálatok zöme. A kivitelező konzorcium két fő résztvevője a munkálatokat egymás között 20 projektterületre felosztva végezte el, így egyes hosszabb utcákban gyakorta több részletben került sor a csatorna kiépítésére. Ezen okok miatt az 52 km hosszúságú építési szakaszon a több alvállalkozó által, a munka dandárjában (augusztus–október), a kivitelezési idő rövidsége miatt időnként 35–42 munkahelyen történő egyidejű munkavégzés mellett összesen 586 adatlapot vettünk fel, amelyek tartalmazzák a gerincvezetéseket, a házi bekötéseket és a közműkiváltások szakfelügyeletét is. Ezen felül a területen 170 stratigráfiai egységet regisztráltunk. Ezek közül 28 helyszínen, 19 utcában 11 bizonyult egymástól elkülöníthető lelőhelynek.

A munkálatok során lokalizált lelőhelyek és az előkerült leletek mellett, a munkálatok legfontosabb eredménye Budapest XXI. kerületének szinte teljes területére kiterjedő topográfiai adatgyűjtés volt. Ekkora felületen, szinte egy időben, ilyen összetett vizsgálatokat sohasem tudtunk még végezni. A lelőhelyek azonosítása és a leletek begyűjtése mellett igen nagy eredménynek számít a sokszor nem önálló SE-ként, hanem csupán az utca szakaszok megfigyelési adatlapjain megjegyzésként megjelenő (a területet változó mértékben elborító futóhomok alatt húzódó, régészeti leleteket is tartalmazható; helyenként szórványleletekkel is jelentkező) humuszrétegek regisztrálása is. Budapest régészeti topográfiájának szempontjából nem elhanyagolható ugyanis azoknak a geológiai rétegeknek az ismerete, amelyekből esetleg régészeti leletek is származhatnak az eljövendőben. A tény, hogy jelenleg nem, vagy csak szórványosan kerültek elő belőlük leletek, nem minősíthetik negatívnak a teljes területet, hiszen az általunk felgyűjtött adatok, az említett rétegek csupán átlagosan 1 m-nyi szélességű sávjára vonatkoznak. Ezek a magasabb térszínen, a Kis-Duna vonalától távolabb elhelyezkedő lelőhelyek és rétegek jelezhetik, hogy további régészeti lelőhelyek meglétével számolhatunk a magasabban fekvő, futóhomokkal vastagabban borított területeken is, annak ellenére, hogy azokat a csatornázáshoz kapcsolódó munkavégzés jelenleg nem érintette.

A „vonalas” jellegű kivitelezési technika, illetve annak mértéke és a megszokott ásatási felületektől eltérő jellege miatt a korábbiaktól eltérő adatlapok használatára is szükség volt, amelyeken részben a megfigyelt utcák és közműárkok, részben pedig a regisztrált jelenségek, objektumok és leletek adatait jegyeztük fel.

Aggteleki utca 6–8. (Pikkely utca–Királyhágó út) (KÖH 85957): A területet elfedő sárga futóhomok alatt, a 6–8. sz. házak előtt, kb. 170–270 cm mélységben sötétszürke, agyagos humuszréteg (SE 116) jelentkezett. Ezen belül, a 8. sz. ház előtt, kb. 210 cm mélységben paticsos, régészeti leleteket (bronzkori kerámia, állatcsont, magkő) tartalmazó sáv volt megfigyelhető. Az SE 116 réteg felett, a 7–8. sz. házak előtt, kb. 120–140 cm mélységben régészeti leleteket nem tartalmazó, tömör, sötétszürke, agyagos-patricsos réteg (SE 119) jelent meg. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Vihorlát és Kárpáti utcákban, valamint a Mária királyné útján megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Corvin út 18–34 (Kossuth Lajos utca–Védgát utca) (KÖH 85949): A Védgát utca sarkától (Corvin út 38) kb. 1,80, később 1 m-es sárga futóhomokos réteg látható (SE 153), mely a 26. és a 18–24. telek sarkától 40 m-re ÉNy-ra kifut az útalapozás alá. A réteg teteje természetesen humuszosodott. A futóhomok alatt hullámzó vastagságú sötétbarna kötött agyagos homokréteg húzódik (SE 143), mely a 28. számú ház előtt hasonló jellegű, de leletanyagot tartalmazó kultúrrétegbe vált át (SE 147). Ebből a rétegből több nagy méretű kerámiát, állatcsontot, csonteszközt, kőeszközt is tartalmazó újkőkori objektum indult (SE 149, 150, 169), valamint szintén a korszakhoz tartozó oszlopszerkezetes építmény több tartóoszlopának a helye is dokumentálható volt (SE 151, 155, 156, 160, 167). A megfigyelt szakasz több pontján is megfigyelhetőek voltak omladékos zónák (SE 148, 159, 163), amelyek szintén tartalmaztak szórvány leletanyagot. A 18–24. házszám előtt az omladékos réteg (SE 163) terepmélyedést tölt ki; valószínűleg őskori tereprendezés nyoma. Az alatta lévő feketésszürke iszapos homokos réteg (SE 161) a Kossuth utca felé haladva elvékonyodik, enyhén emelkedik, leletanyagot is csak elvétve tartalmaz.

Csáklya utca 15/b–22. (Szökőár utca–Hollandi út) (KÖH 85993): A területet elfedő futóhomok réteg alatt kb. 30–110 cm mélységben húzódó barna, homokos humuszrétegből a 15/b sz. ház előtt késő vaskori (SE 09) és kora bronzkori (SE 12) szórvány kerámiatöredékek kerültek elő. A 22. sz. ház csatornabekötés-árkának DK-i falában közepes méretű (140 cm mély, 170 cm átmérőjű), egyenes aljú gödör (SE 20) került elő; betöltése kora bronzkorra (Harangedényes, Csepel-csoport) keltezhető leleteket (kerámia, állatcsont, kagyló) tartalmazott. A lelőhely lehetséges, hogy azonos/kapcsolatban áll a Százszorszép utcában előkerült hasonló korú leletekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Damjanich János út 233–235. (Szökőár u–Hollandi út) (KÖH 85995): A területet elfedő futóhomok réteg alatt kb. 50–150 cm mélységben sötétbarna, tömör, kevés faszén- és paticspettyel kevert, agyagos humuszréteg húzódik (SE 62), alatta szürke, folyami öntéstalaj (SE 63) jelentkezik. A 233. sz. ház előtt SE 62 rétegből késő vaskori szórványleletek (kerámia, állatcsont, patics; SE 61) kerültek elő. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Szökőár utcában megfigyelt hasonló korú leletekkel; környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Daru utca 45. (Méhes utca–Sólyom utca) (KÖH 85977): A területet elfedő sárga futóhomok réteg alatt, kb. 140–160 cm mélységben húzódó barna, humuszos rétegből a 45. sz. ház előtt szórvány őskori kerámiatöredékek (SE 01) kerültek elő. A lelőhely környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Hajós utca 2/b (Csónak utca–Damjanich J. út) (KÖH 86009): A 2/b. sz. ház előtt szórvány kora bronzkori (Harangedényes, Csepel-csoport) kerámiatöredékek (SE 99) kerültek elő, kb. 160 cm-es mélységből. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Hajós u. 17–25. sz. házai előtt megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel; környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Hajós utca 20/b–25. (Csónak utca–Hollandi út) (KÖH 86001): A területet fedő újkori feltöltés és laza futóhomokréteg alatt, kb. 150–80 cm mélységben, szórványosan kora bronzkori leleteket tartalmazó, kevés paticspettyel kevert szürkésbarna, homokos humuszréteg (SE 90) húzódik, melyből egy kb. 50 m széles sávban különböző telepobjektumok indulnak.

A 20/b sz. ház előtt, 205–225 cm mélységben, kb. 3 m hosszban húzódó, szürkésbarna, tömör, kevés hamuval és kerámiával, valamint nagy mennyiségű állatcsonttal kevert réteg (SE 101) jelentkezett az SE 90 réteg felső szintjén.

A 21. sz. ház előtt, 200–290 cm mélységben, kora bronzkori leleteket (kerámia, állatcsont, patics, kőeszköz) tartalmazó, nagy méretű, kerekded gödör (SE 97) került elő, valamint az SE 90 réteg legfelső szintjén kb. 80 cm hosszban húzódó, 5 cm vastag, átégett, vörösesbarna, sóderrel kevert réteg (tűzhely? SE 96) volt megfigyelhető.

A 23. sz. ház előtt, 175–240 cm mélységben, kora bronzkori leleteket (kerámia, állatcsont, patics) tartalmazó, közepes méretű, sekély gödör (SE 95) került elő.

A 25. sz. ház előtt, 180–260, illetve 190–260 cm mélységben, közepes méretű gödrök (SE 91, SE 93), 150–240 cm mélységben kis méretű gödör (SE 92), 200–230 cm mélységben pedig oszlophely (cölöplyuk SE 94) került elő. Betöltésük kora bronzkori leleteket (kerámia, állatcsont, patics, kő, bronzspirál) tartalmazott.

A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Hajós u. 2/b sz. ház előtt előkerült hasonló korú leletekkel; környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Horgász utca 7–10. (Matróz utca–Hollandi út) (KÖH 85999): A Hollandi út felé lejtő jelenkori felszín alatti futóhomok által fedett, 50–200 cm mélységben vízszintes sötét szürkésbarna, faszén- és iszapos réteg húzódik, melyet a 8–10. házszámok előtt lehetett megfigyelni. Kora bronzkori szórvány kerámiaanyag került elő belőle.

A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Csáklya utca más szakaszain, a Damjanich út 233-nál valamint a Szökőár utcában is megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Huzal utca 10–14. (Mázoló utca–Hő utca) (KÖH 85979): A területet elfedő sárga futóhomok réteg alatt, kb. 30–60 cm mélységben (mBf 100,40–100,60) húzódó sötét szürkésbarna, tömör, finom homokos réteg (SE 74) húzódik. Ebből a rétegből a 12. és 14. sz. házak előtt szórvány őskori kerámiatöredékek, a 10. sz. ház előtt pattintott kőeszközök kerültek elő. A lelőhely környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Jegenye utca 30–32. (Muskátló utca–Hollandi út) (KÖH 85981): A 30. házszámú épület előtti területet elfedő futóhomok réteg alatt 80–130 cm mélységben barnás iszapos réteg húzódik, amelynek felső harmadában apró paticszemcsés réteg látható. Ebből régészeti leletek (kerámia, SE 04) kerültek elő. (Ez a paticsos réteg jellemző a kora bronzkori házak omladékkára). A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Jegenye utca 32. sz. ház előtt, a Pálma és Százszorszép utcákban, valamint a Szent István úton megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

A 32. házszámú épület bekötése során egy szórvány vaskés (SE 31) került elő gázvezeték keresés közben, fekete földből, bizonytalan mélységből. A gázvezeték körülbelül 170 cm mélyen húzódik. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Jegenye utca 30. sz. ház előtt, a Pálma és Százszorszép utcákban, valamint a Szent István úton megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Kárpáti utca 17–20. (Vihorlát utca–Szentmiklósi út) (KÖH 85953): A területet elfedő sárga futóhomok réteg alatt, kb. 1 m mélységig sötétbarna, homokkal kevert humuszréteg (SE 44) húzódik. Az ez alatt jelentkező sárga, agyagos-lösszös rétegből, a 17–19. sz. házak előtt 2 szórvány köeszköz (SE 50) került elő. A 20. sz. ház előtt, kb. 70 cm mélységben, sóderes feltöltésből szórvány bronzkori kerámiatöredék (SE 142) került elő. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Vihorlát és Aggteleki utcákban, valamint a Mária királyné útján megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Kossuth Lajos utca 9–15. (Corvin út–Ady Endre u) (KÖH 85951): A 9–15. házzámok közt található sötét vörösesbarna humuszosodott durva homokos réteg (SE 145) É felé haladva emelkedik, majd a 9. sz. előtt eltűnik az úttest alapozása alatt. A 11. sz. előtt megvastagszik, itt szórvány őskori kerámiatöredék került elő belőle, valamint az SE 146 számú függőleges oldalú beásás, mely szintén tartalmazott őskori kerámiaanyagot.

Mária királyné útja 208–219. (Pikkely utca–Kárpáti utca) (KÖH 85959): A területet elfedő sárga futóhomok alatt kb. 80–200 cm mélységben tömör, világosbarna, agyagos homokréteg húzódik (SE 127). A 217. sz. ház előtt 150–180 cm mélységben, SE 127 réteget megszakítva, nagyjából É–D-i irányú, sekély gödör, árok, vagy természetes meder (SE 128) régészeti leleteket (kerámia, állatcsont, kő) tartalmazó betöltése rajzolódott ki. A 208. sz. ház előtt két sekély, bronzkori leleteket (kerámia, állatcsont) tartalmazó lemélyülés (gödrök? SE 137–138), valamint egy kontextus nélküli, szórvány leletcsoportosulás (SE 139) jelentkezett. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Vihorlát, Kárpáti és Aggteleki utcákban megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Mária királyné útja 240–242. (Süger utca–Sáska utca) (KÖH 85961): A területet elfedő sárga futóhomok alatt, 140–190 cm mélységben, sötétbarna, tömör, erősen agyagos humuszréteg (SE 68); alatta 230–340 cm mélységben tömör, sötét barnászürke, patics- és faszénzemcsékkel kevert, régészeti leleteket tartalmazó (kerámia, állatcsont) réteg (SE 75); ez alatt pedig világosszürke, tömör, néhol iszapos-kavicsos agyagréteg (SE 76) húzódik. A 240. sz. ház előtt, kb. 370–380 cm mélységben átégett, paticsos, hamus jelenség (tüzelőhely/áldozati gödör? SE 77) volt megfigyelhető, melyből viszonylag nagy mennyiségű, a késő rézkorra keltezhető lelet (kerámia, állatcsont) került elő. Ugyanitt, SE 76 réteg alatt régészeti leleteket (kerámia, állatcsont) tartalmazó, sekély objektum (gödör? SE 78) metszete volt dokumentálható.

A lelőhely környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Muskátli utca 1–3. (Szent István út–Pálma utca) (KÖH 85893): A K-i oldal jóval sűrűbben beépített utcahálózatában a COL4 LOT2 elnevezésű csatornaépítési projektem mintegy 15 km²-nyi területen, megközelítőleg 52 km hosszúságú szakaszon húzódik. A nyíltárkos csatornafektetés során a Budapesti Történelmi Múzeum Ős-, és Népvándorlás kori Osztálya, a 2012. június 11. és 2013. április 30. közötti időszakban, a földmunkavégzéssel érintett, kb. 240 000 m²-nyi felületen biztosított szakfelügyeletet, a terület régészeti emlékeinek és jelenségeinek megmentése érdekében.

A 2013. április 3. és október 22. közötti időszakban az eredeti tenderben nem szereplő, 1800 m hosszúságú, pótlólagos tervezésű utcaszakaszok munkálatainak szakfelügyeletét végeztük el.

Leleteket, illetve régészeti jelenségeket és objektumokat a Muskátli u. 1–3., illetve a Szigetbecse utca és a Dunadülő utca (41–15. sz. közötti szakasz) egymásba nyíló szakaszán találtunk.

A Muskátli utca 1–3. (Szent István út–Pálma utca) közötti szakaszon egy nagyobb méretű objektumot érintettek a munkálatok, amelyből pár darab, közelebről meg nem határozható, jellegtelen, mállékony őskori kerámiatöredék került elő.

Pálma utca 33. (Hínár utca–Pipacs utca) (KÖH 85985): A területet elfedő futóhomok réteg alatt kb. 120–200 cm mélységben barnás iszapos réteg húzódik, amelyből a ház előtt kelta(?) régészeti leletek (vastárgyak, SE 11) kerültek elő. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Pálma utca más szakaszain, a Jegenyé és Százszorszép utcákban, valamint a Szent István úton megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Pálma utca 38. (Hínár utca–Pipacs utca) (KÖH 85983): A területet elfedő futóhomok réteg alatt kb. 120–200 cm mélységben barnás iszapos réteg húzódik, amelyből a ház előtt őskori régészeti leletek (kerámiatöredékek, SE 16) kerültek elő. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Pálma utca más szakaszain, a Jegenyé és Százszorszép utcákban, valamint a Szent István úton megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Pálma utca 50. (Szent István út–Muskátli utca) (KÖH 85987): A területet elfedő futóhomok réteg alatt, kb. 100–200 cm mélységben, barnás iszapos réteg húzódik, amelyből a ház előtt őskori(?) régészeti lelet (állatcsont, SE 23) került elő. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Pálma utca más szakaszain, a Jegenyé és Százszorszép utcákban, valamint a Szent István úton megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Pálma utca 56–62. (Muskátli utca–Hollandi út) (KÖH 85989): A területet elfedő futóhomok réteg alatt kb. 100–200 cm mélységben barnás iszapos réteg húzódik, amelyből az 56–62. sz. házak előtti szakaszon késő vaskorra keltezhető szórvány régészeti leletek (kerámia, szilikátsalak és állatcsont, SE 05–SE 08) kerültek elő. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Pálma utca más szakaszain, a Jegenyé és Százszorszép utcákban, valamint a Szent István úton megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Sáska utca 23–30. (Hollandi út–Szűnyog utca) (KÖH 85969): A területet elfedő sárga futóhomok réteg alatt kb. 80–140 cm mélységben szórványosan őskori régészeti leleteket (kerámia, állatcsont) tartalmazó szürkésbarna, agyagos humuszréteg (SE 80) húzódik. Ebből a rétegből több, a kora bronzkorra keltezhető telepobjektum indul a Ráckevei-Soroksári Duna-ág, illetve a Hollandi út mentén húzódó magaspart szélén, mintegy 60 m széles sávban, a Süger és a Szárca utcák kereszteződéséi között.

A Süger utca kereszteződésénél nagy méretű, széles gödör (SE 117), a 30. sz. ház előtt kis- és közepes méretű, függőleges oldalú és méhkas alakú gödrök (SE 121–123) kerültek elő. SE 117 és SE 123 objektumok betöltése kora bronzkori, a Harangedény, Csepel-csoportba sorolható leleteket (kerámia, állatcsont) tartalmazott.

A 26. és 23. sz. házak előtt szintén kora bronzkori, közepes méretű gödrök (SE 125, SE 126) kerültek elő.

A lelőhely valószínűleg összekapcsolható/azonos a Szent István úton, a Szárcsa és Sügér utcákban megfigyelt hasonló korú jelenségekkel, környezetükben további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Sügér utca 1–2. (Sáska utca–Szent István út) (KÖH 85971): A területet elfedő sárga futóhomok réteg alatt kb. 80–180 cm mélységben kevés régészeti leletet (kerámia, patics, kagylóhéj) tartalmazó, szürkésbarna, tömör, agyagos humuszréteg húzódik (SE 80). Az 1. és 2. sz. házak vonalánál (a Szent István út kereszteződése előtt) -100–160 cm mélységben félig földbe mélyített, késő vaskori leletanyagot (kerámia, állatsont) tartalmazó ház került elő. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Szent István úton, továbbá lehet, hogy a Pálma és Jegénye utcákban megfigyelt hasonló korú jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Sügér utca 7. (Sáska utca–Szent István út) (KÖH 85973): A területet elfedő sárga futóhomok réteg alatt kb. 80–180 cm mélységben kevés régészeti leletet (kerámia, patics, kagylóhéj) tartalmazó, szürkésbarna, tömör, agyagos humuszréteg húzódik (SE 80). A 7. sz. ház előtt, 130–180 cm mélységben, az SE 80 rétegből induló, kis méretű, átégett aljú, régészeti leleteket nem tartalmazó gödör (SE 135) került elő. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Sügér u. 12. sz. ház előtt, a Szárcsa és a Sáska utcákban, valamint a Szent István úton megfigyelt hasonló korú jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Sügér utca 12–14. (Sáska utca–Mária királyné útja) (KÖH 85963): A területet elfedő sárga futóhomok réteg alatt kb. 140–170 cm mélységben sárga agyagos, faszenes réteg húzódik (SE 24), amelyből a 12–14. sz. házak előtt régészeti leletek (kő, csont) került elő (SE 03, SE 10). A lelőhely valószínűleg összekapcsolható/azonos a Sügér utca 7. sz. ház előtt, a Szent István úton, valamint a Szárcsa és Sáska utcákban megfigyelt hasonló korú jelenségekkel, környezetükben további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Szárcsa utca 14/a (Sáska utca–Mária királyné útja) (KÖH 85965): A területet elfedő futóhomok réteg alatt 100–190 cm mélységben sötétbarna homokkal kevert humuszos réteg húzódik, amelyben szórva régészeti leletek (kerámia, SE 13–14), továbbá őskori (kora bronzkori?) leleteket (kerámia, kő) tartalmazó régészeti objektum (gödör, SE 15) jelentkezett. A lelőhely valószínűleg összekapcsolható/azonos a Szárcsa utca 22. sz. ház előtt, a Szent István úton, valamint a Sáska és Sügér utcákban megfigyelt hasonló korú jelenségekkel, környezetükben további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Szárcsa utca 22. (Sáska utca–Mária királyné útja) (KÖH 85967): A területet elfedő futóhomok réteget követően 100–125 cm mélységben sötétbarna homokkal kevert humuszos réteg húzódik (SE 22), amely alatt régészeti objektum (gödör, SE 21) jelentkezett, benne őskori (kora bronzkori?) leletekkel (kerámia, patics, állatsont). A lelőhely valószínűleg összekapcsolható/azonos a Szárcsa utca 14/a sz. ház előtt, a Szent István úton, valamint a Sáska és Sügér utcákban megfigyelt hasonló korú jelenségekkel, környezetükben további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Szászország utca 40. (Muskáti utca–Hollandi út) (KÖH 85991): A területet elfedő futóhomok réteg alatt kb. 120–180 cm mélységben jelentkező sötétbarna, tömör, paticspettyekkel kevert humuszrétegből a 40. sz. ház előtt kevés őskori (kora

bronzkori?) kerámiatöredék (SE 02) került elő. A lelőhely lehetséges, hogy kapcsolatban áll/azonos a Csáklya utcában megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Szent István út 316–320. (Hollandi út–Denevér u) (KÖH 85975): A területet elfedő sárga futóhomok réteg alatt, kb. 80–180 cm mélységben, szórva régészeti leleteket (kerámia, állatsont) tartalmazó szürkésbarna, agyagos humuszréteg (SE 80) húzódik. Ebből a rétegből több, a kora bronzkorra és késő vaskorra keltezhető telepobjektum indul a Ráckevei-Soroksári Duna-ág, illetve a Hollandi út mentén húzódó magaspárt szélén, mintegy 40 m széles sávban.

A 347. sz. ház előtt kora bronzkori telepobjektum (gödör? SE 104), a 320. sz. ház előtt kis méretű, méhkas alakú gödrök (SE 106, SE 108) és közepes méretű gödrök (SE 107, SE 109) kerültek elő, melyek szintén a kora bronzkori Harangedényes, Csepel-csoporthoz köthető leleteket (kerámia, patics, kőszeközök) tartalmaztak.

A 318. sz. ház előtt kis méretű gödrök (SE 111, SE 112), a 316. sz. ház előtt közepes méretű, méhkas alakú gödör (SE 113) sorolhatók a kora bronzkorba. A 316. sz. ház előtt megfigyelt beásás (SE 114) valószínűleg késő vaskori, félig földbe mélyített ház lehetett, betöltéséből a La Tène időszakra tehető kerámiatöredék került elő.

A lelőhely valószínűleg összekapcsolható/azonos a Sáska, a Szárcsa és a Sügér utcákban és lehet, hogy a Pálma és Jegénye utcákban megfigyelt hasonló korú jelenségekkel, környezetükben további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Szigetbecse utca 7–8. (Dunadülő utca sarka) (KÖH 85895): A Szigetbecse utca és a Dunadülő u. leletei egy lelőhelyhez kapcsolhatók. A területen összességében 96 stratigrafiai egyiséget regisztráltunk. A leletek egy része a kottafejes kerámia kultúrájához, illetve a szórva régészeti előkerülő késő rézkori Baden–Kosztolác körbe, legnagyobb részben azonban a kora bronzkori Harangedény, Csepel-csoportba tartozik.

Szökőár utca 2–5. (Csáklya u–Damjanich J. út) (KÖH 85997): A területet elfedő futóhomok réteg alatt kb. 160–210 cm mélységben barna, tömör, agyagos-vasoxidos humuszréteg húzódik (SE 30). Ebből a rétegből az 5. sz. ház előtt szórva késő vaskori (kelta) kerámiatöredék (SE 26) került elő.

A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Damjanich J. úton megfigyelt hasonló korú leletekkel; környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

Vihorlát utca 79–110. (Örvény utca–Nyitrai utca) (KÖH 85955): A 87–100. sz. házak előtt, kb. 80–130 cm mélységben szürke, patics- és faszénpötyökkel kevert, erősen agyagos réteg (SE 36), a 87. sz. ház előtt kb. 70–130 cm mélységben sötétbarna, homokkal kevert humuszréteg (SE 42) jelentkezett. A 88. sz. ház előtt, kb. 100–130 cm mélységben sötétbarna, agyagos, paticsos humuszréteg (SE 70) volt megfigyelhető (régészeti leleteket nem tartalmazott).

A 91–100. sz. házak vonalánál, 100–180 cm mélységben közepes méretű, régészeti leleteket (kerámia, állatsont) tartalmazó, faszenes-hamus betöltésű gödör (SE 37) került elő.

A 97. sz. ház előtt, 150–250 cm mélységben egy sekély, nagyobb kiterjedésű beásás (SE 57) és azt vágó, közepes méretű, hamus-patricsos betöltésű gödör került elő (SE 56). Betöltésük kora bronzkorra keltezhető leletanyagot (kerámia, állatsont, csont- és kőszeközök) tartalmazott.

A 98. sz. ház előtt régészeti leleteket (kerámia, állatsont, SE 41) tartalmazó, az SE 40 rétegből induló, 80 cm mély, közepes méretű, kerek gödör (SE 39) került elő.

A 100–104. sz. házak előtt, a területet elfedő sárga futóhomok réteg alatt kb. 170–185 cm mélységben, régészeti leleteket nem tartalmazó, sötétbarna, homokkal kevert humuszréteg húzódik (SE 32). E felett kb. 120–200 cm mélységben szürke, faszén- és paticszemcsékkel kevert, erősen agyagos, régészeti leleteket (kerámia, állatsont, köeszköz) tartalmazó réteg (gödörkomplexum? SE 33) volt megfigyelhető. Ezen belül, a 104. sz. ház előtt, 200 cm mélységben kis méretű, átégett tüzelőhely (SE 34) metszete, a 100. sz. ház előtt kis méretű gödör (SE 35) került elő.

A 98–110. sz. házak között, kb. 160 cm mélységben sötétbarna, homokkal kevert humuszréteg (SE 53), kb. 190–240 cm mélység között szürke, humuszos réteg (SE 51/SE 55?); kb. 260 cm mélységben vékony, sötétbarna, homokkal kevert humuszréteg (SE 47) jelentkezett. Ezekből régészeti lelet nem került elő. Az SE 55 rétegen belül, 140 cm mélyen, 7–8 cm vastag, paticos réteg (SE 58), a 95–97. sz. házak határánál közepes méretű, régészeti leleteket (kerámia, állatsont) tartalmazó beásás (SE 59) különült el. Ugyanebben a rétegben, a 104–106. sz. házaknál, kb. 130–140 cm mélységben kora bronzkori edény töredékei (SE 60) kerültek elő. A 99–106. sz. házak között, kb. 110–120 cm mélységben megfigyelt, sötétbarna, homokos humuszrétegből (SE 52/SE 54?) örlőkö töredéke került elő. A 104. sz. ház előtt, kb. 140–230 cm mélységben, az SE 55 rétegből induló, közepes méretű, régészeti leleteket (kerámia, állatsont) tartalmazó gödör (SE 64) került elő.

A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Kárpáti és Aggteleki utcákban, valamint a Mária királyné útján megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.

HORVÁTH M. ATTILA

39. Budapest, XXII. Nagytétényi út 306.

(Szelmann-ház)

(KÖH 85783)

Ró?, Kk, Kú

Nagytétényi központjának 2012/2013-ban folyó rehabilitációs munkálataihoz kapcsolódóan több helyszínen kellett régészeti beavatkozást végeznünk. Ezek egyike volt a Nagytétényi út 306. sz. alatt álló, úgynevezett Szelmann-ház bővítéséhez kapcsolódó kisebb volumenű feltárás, amelynek során az újonnan építendő épületrész sávalapozásának szakfelügyeletét, valamint egy új vízóraakna megelőző régészeti feltárását végeztük el.

Az új épületrész csekély mélységet (-60/70 cm) érintő sávalapozási munkálatai során régészeti lelet nem került elő.

A Szelmann-ház udvarában 280 cm mélyre tervezett 280×190 cm kiterjedésű vízóraakna területét kézi munkaerőt alkalmazva tártuk fel. A felszíntől mintegy 120 cm mélyen (100.74 mBf) 16–17. századi rétegek jelentkeztek. Fokozatosan, rétegenként lefelé haladva korábbi középkori (14–15. század) szintek és gödörobjektum-nyomok kerültek elő gazdag kerámiaanyaggal. Ezek a szintek Tétény mezővárosi periódusához tartoztak. A legalsó régészeti objektumot egy a sárga altalajba mélyített anyagnyerő gödörkomplexum jelentette, amely-

ből leletanyag nem került elő, keltezése így bizonytalan. Római korra való keltezését csupán topográfiai adatokból sejtethetjük. A sárga altalaj a felszíntől mérve 220 cm mélyen (99.65 mBf) mélységben került elő.

BESZÉDES JÓZSEF

40. Buzsák, Fehér kápolna (KÖH 19655)

(Somogy megye) Kő, Kk, Kú, Tő

Somogy megye egyik legszebb műemléke a Buzsák külterületén található Fehér kápolna. A kis méretű, félköríves szentélyű téglatemplom korábban barokk kápolnaként volt ismert, a Lukács Zsuzsa és Benkhard Lilla által végzett falkutatás és részleges feltárás bizonyította be Árpád-kori eredetét. Az épület a 17. században átépítésre került, török korra keltezett megerősítés nyomai látszanak körülötte.

2013-ban a templom környezetében egy mosdóépületet készült, amelynek során egy hozzá tartozó szennyvíztartályt is a földbe helyeztek, valamint a temető kapuját is átépítették. Mivel a munkálatok helyszíne a templom körüli temető feltételezett helyére esett, az építés előtt megelőző feltárást tartottunk.

A szelvényünk a templomkörzet körüli árokhoz közel, a templomtól kb. 20 m-re, ÉNy-ra volt. A beruházás helyszínénél szolgáló 4×9 m-es területen egy kis kanalas kotró leszedte a felső humuszréteget, majd kézzel mélyítettünk tovább, viszonylag magasan kirajzolódtak az objektumok foltjai. Összesen 21 sírt és 3 telepobjektumot bontottunk ki. A szelvénytől néhány m-re D-re, egy 2×4 m-es árkot ástak a szennyvíztartály számára, ebben egy sírt bontottunk ki, a terület többi részét egy újkori bolygatás rombolta. A templomtól 23–25 mé-re K-re, a bejárat helyén két 1,5 m-es négyzet alakú oszlophelyet ástak. Ezekben nem voltak sírok, a temető már nem terjedhetett ki ideig.

Összesen 18 kora újkori, a török hódoltság és a török kiűzése utáni időszakból származó sír került feltárrásra. A temetkezésekben 5 pénzt találtunk, amelyek az 1617 és 1694 közötti időszakból származnak. Egy sírban egy pár csizmapatkó és 30 füles gomb volt, a magasabban fekvő gömb alakú gombok valamilyen felsőruhához, a félgömbösek alatta hordott ruhadarabhoz tartozhattak. Egy koponyán párta nyoma látszott. A sírok nagyjából sorokat alkotnak, de egymásra temetkezéseket, családi sírokat (mindkét alkalommal gyermek és felnőtt egymásra temetését) is találtunk. Egy esetben jól látszott a koporsó maradványa. A kéztartások változatosak, jellemzően az egyik vagy mindkét kéz a medencén vagy a hason feküdt.

Az újkori sírok metszenek 3 késő középkori gödröt. A szelvényben 3 kissé eltérő tájolású sír is volt, amelyekből kettőt metszenek a kora újkori sírok. A korábbi temetkezések a középkori temető széléhez tartozhatnak.

Valamikor – feltehetően a török alatt – megnövelték a templomkörzet eredeti méretét és a temetkezéseket kissé eltérő tájolással, nagyobb területen kezdték meg. Ennek, a középkori temető központi részén kívül eső területnek egy részét tártuk fel. Az átalakítás kapcsolódhat egy részleges pusztuláshoz és újrateremtéshez is, az mindenesetre jól megállapítható volt, hogy a 17. század folyamán működő közösség temetkezett a templom köré.

MOLNÁR ISTVÁN

41. Bükkábrány, VIII. lelőhely (Határ-szeg) (KÖH 75435)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, R, LT, Sza

A Bükkábrány, Bánya XI. lelőhelyet 2011. áprilisában a Miskolci Egyetem Őstörténeti és Régészeti Intézete által, a P. Fischl Klára vezetésével végzett terepbejárások során azonosították a Csincse-patak kb. 250–300 m szélességű árterét Ny-ról kiséző magasparton.

A próba- és megelőző feltárások 2012. június 25-től 2014. február 28-ig tartottak a Herman Ottó Múzeum vezetésével, amelynek során 127 351 m² terület került megnyitásra és 3124 objektumot tártunk fel.

A lelőhely DK-i részén az objektumok döntő többsége a középső neolitikus, korai AVK időszakba sorolható település és temetkezés volt. A település a korszakra jellemző szerkezetet mutatta, illetve kisebb eltéréseket is megfigyelhettünk. Maga a település enyhén ÉNy–DK-i, majdnem É–D-i irányú volt, illeszkedve az itt elhelyezkedő magaslat irányához. A házakat jelző cölöphelyek szintén megközelítőleg É–D irányú sorokat alkottak, jelezve a hosszanti gödrök közé benyúló házak ÉNy–DK tájolását. A cölöphelyek hármass csoportokat alkottak. Ezekben a keskeny, hosszukás alakú agyaggyerő gödrök mindegyikében került elő a házakhoz tartozó leégett házomladék. A temetkezések egy része az agyaggyerő gödrökből, azok közvetlen közeléből, illetve legnagyobb részt a cölöplyukaktól DK-re, a házak bejáratai közelében kerültek elő. A temetkezések mindegyike bal oldalra zsugorított volt, illetve kettő kivételével melléklet nélküliek voltak. A település ÉNy-i részén, az egyik hosszanti gödörben található omladékok szintjén egymás mellé fektetett, derékban félbe vágott, háton elhelyezett csontváz és közvetlenül mellette egy koponya került elő, további rendellenes helyzetű vázakkal.

A lelőhely ÉNy-i részén helyezkedett el egy, a középső rézkori hunyadihalmi csoportba tartozó, nagyobb kiterjedésű, igen intenzív településrészlet. Az objektumok döntő többsége viszonylag nagy méretű, közepes mélységű, kerek gödrökből állt, amelyekből nagy mennyiségű kerámia, állatsont, csont- és kőszerszámok kerültek elő. A településhez egyértelműen kapcsolható házak nem kerültek elő, viszont cölöpszerkezetes építmények nyomai jelentkeztek a rézkori gödrök között. Egyetlen nagyobb méretű munkagödör került csak elő, ebben egy rossz minőségű, kismértékben kiégett kemence volt található.

A lelőhely középső, K-i részén további egy, ehhez a korszakhoz sorolható település is előkerült, amely az előbbinél kisebb méretű volt. Az objektumok típusai az előbb említettekhez hasonlóak voltak, a nagy méretű kerek gödrökből itt is nagy mennyiségű leletanyag került elő. Illetve házak itt sem voltak megfigyelhetők, legfeljebb cölöpszerkezetes építmények.

A lelőhely É-i részén, a hunyadihalmi településhez közel helyezkedett el a bodrogkeresztúri kultúra temetője. Ez összesen 35 sírből állt, amelyek nagy része igen rossz állapotban került elő, a csontok nagyon rossz megtartásúak és hiányosak voltak, illetve a sírmellékletek is töredékes állapotban, sérülten maradtak fenn. Leggyakoribb mellékletek a csőtálas edények, nagy méretű tálak voltak, illetve pattintott eszközök, elsősorban a tűzkőből készített, nagy méretű kések és pengék, amelyek a koponyánál voltak többnyire elhelyezve. Legkisebb számban a rézből készített tárgyak jelentek meg a sírokban: néhány vésőt és egy kartekercs-párt említhetünk ezek között, továbbá egyetlen arany halántékdísz. A halottak zsugorítva voltak, egyetlen sírban volt a halott a hátra fektetve, illetve a kezei a mellkas és a test mellé felhúzva. Ezen temetőn felül további temetkezések is

kerültek elő a két hunyadihalmi település körül. Ezek főként magányosan, illetve kis csoportokban helyezkedtek el. Ezek mindegyike rítusában megfelel a bodrogkeresztúri temető sírjainak.

A késő vaskori, kelta korú objektumok a lelőhely ÉK-i részén voltak megtalálhatóak. A nagy méretű kelta települést kis méretű kerek gödrök és félig földbe mélyített, négyzetes alaprajzú, különböző méretű épületek alkották. Az épületek egymástól elkülönülő csoportokban helyezkedtek el. Minden egyes elkülönülő csoportot lakóépületek és műhelyek alkottak. A lakóépületek kis méretű, téglalap alakú, sekély, cölöpszerkezetes objektumok voltak. Ezzel szemben a műhelyként azonosított objektumok négyzetes alakúak, ugyancsak cölöpszerkezetesek, viszont nagyobb méretűek és mélyebbek voltak. A műhelyek eltérő funkciókat tölthettek be. Az egyik padlószintjén nagy mennyiségű grafitos salak került elő, illetve a közeléből a humuszolás során egy igen nagy méretű grafitomb jelentkezett. A műhelyek nagyobbik csoportját alkották a kemencével ellátott földbémélyített épületek. A kemencéknek különböző típusait tudtuk megfigyelni. Leggyakoribb a kerámialapozással és rostéllyal ellátott, az épületekhez kívülről csatlakozó, a rostély alatt kényszerített kemencék voltak. Egy esetben az épület falába mélyítve került elő egy kerámialapozás nélküli, de ugyancsak kényszerített kemence. További egy esetben megfigyeltünk épülethez nem kapcsolódó, különálló, nagy méretű, földfelszínre épített, valószínűleg edényégető kemence platniját és alapozását. Ennek közelében került elő egy kemencebokorként értelmezhető objektumegyüttes. Ebben az esetben két kemence egy nagy méretű gödörbe nyílt. Ez utóbbi munkagödörként funkcionált, alján nagy mennyiségű, az égetés során sérült edény töredéke került elő.

Az objektumok döntő többsége a XI. lelőhelyen a császárkorhoz volt köthető. A terület É-i részén található magaslaton helyezkedett el a nagyobb méretű szarmata település. Ennek túlnyomó része méhkas alakú tároló gödrökből állt, néhány kemencével, hamusgödörrel és füstlőgödörrel. Kerültek elő továbbá földbe mélyített házak, kivétel nélkül cölöpszerkezetesek voltak. Ezek a méhkas alakú gödrökhöz hasonlóan kevés leletanyagot tartalmaztak.

A terület ÉK-i részén került elő egy nagy méretű szarmata temető 60 sírja, amelyek nagy része jól azonosítható sorokban helyezkedett el. A sírok keltezését nagyban nehezíti, hogy nagy részüket nem sokkal az eltemetés után kirabolták. A temetkezési szokások közül kiemelkedőek a körárok sírok, de feltártunk egy kettős temetkezést, továbbá egy kővel kirakott sírt is.

A XI. lelőhely D-i részén, egy kisebb homokdomb alkotó kiemelkedésen helyezkedett el egy kisebb szarmata temető 27 sírja, amelyből ötöt árokkerettel láttak el. Sírsorok itt nem figyelhetők meg, viszont a nagyfokú rablottság ellenére maradtak fenn bolygatatlan sírok is, amelyek alapján a temető a 2. sz. végére, a 3. sz. elejére keltezhető.

A szarmata korszakhoz tartozó településrészletek mind méretükben, mind intenzitásukban és funkciójukban is elkülönültek. A XI. lelőhely ÉNy-i részében edényégető kemencék formájában jelentkezett egy kisebb fazekaskörzet, továbbá a lelőhely D/DK-i zónájában egy kovácsműhelyhez tartozó objektumokat tártunk fel. A kovácsműhely zónájának csupán néhány objektumát tudtuk feltárni, mivel egy része kitermelés alá került a feltárás előtt. A fennmaradt objektumokat gödrök alkották, de magát a műhelyt nem sikerült lokalizálni. Ezen gödrökben nagy mennyiségű, több kg súlyú vassalak, illetve vastöredék került elő, melyek egy része alkotta a kovács szerszámkészletét. Ezek között voltak lyukasztók, árak, kések, ékek, illetve egy

hidegvágó eszköz is. A készlet további része 2 öntötégely volt. A vastárgyakon és -töredékeken kívül számottevő bronztöredék is került elő, nagy méretű javított és szegecselt bronzedények szétvágott és feldolgozásra váró darabjai, illetve feldarabolt római érmek is. Nyilván ezek szolgáltak nyersanyagként tárgyak öntéséhez. A fémmegmunkáló műhelyhez tartozó zónából előkerült egy germán típusú térdfibula, illetve egy vasból készült firma alakú mécses is.

A lelőhely középső részét Ny–K-i irányban metszi a kutatás által az 1960-as években lokalizált erődítésrendszer, a Csörsz-árok egyik külső vonala. Ez a bánya egész területén végighúzódik, sánc része Vatta és Bükkábrány települések határvonalát képezi, így viszonylag jó állapotban fennmaradt ezen a területen. Ennek köszönhető, hogy a mezőgazdasági munkák által megkímélt sánc alatt 6. a kora rézkori tiszapolgári kultúrához sorolható temetkezés került elő. A XI. lelőhelyen összesen 10 szelvény megnyitására került sor a Csörsz-árok területén.

Munkatársak: Bačkai István, Bárdos Nándor, Bíró László, Farkas Gábor, Füzesi András, Kovács Ferenc, Gucsi László, Nagy Gergő, Sike Barnabás, Simon József.

KALLI ANDRÁS – K. TUTKOVICS ESZTER

42. Csanádpalota, Dávid-halom (KÖH 42867, 81503, 81505) (Csongrád megye) LT, Sza, A, Á, Ú, I

A Csanádpalota település É-i határában lévő célkitermelő hely megvalósítása kapcsán, a bánya területén állt két halom 2012. évi állapotfelmérését, valamint 2013-as elhordásuk régészeti megfigyelését is a Móra Ferenc Múzeum végezte. (A két halom területét magába foglaló lelőhely megelőző feltárását 2013-ban Gulyás Gyöngyi és Gallina Zsolt végezték, az erről szóló jelentést ld. alább.)

A helyszínt állapotfelmérés céljából 2012. november 26-án kerestük fel. A kiváló látási viszonyok ellenére a halmok felületén és az itt húzódó hát területén felszíni régészeti leletanyagot (településnyomokat) nem észleltünk. A halmokat megtekintettük és fényképes dokumentációt készítettünk róluk.

Dávid-halom III (Csanádpalota 184. lelőhely) (KÖH 81505) 2012. évi állapot: Eredeti relatív magassága: 2 m. Eredeti tszf. magassága 98,0 m. Átmérői 95 és 55 m. Számos 18–19. századi kéziratos, majd későbbi nyomtatott térkép jelöli, névvel is – Homok-halom, Dávid-halom – vagy párjával együtt a *colles* (halmok) megjelöléssel, mely egyértelműen mesterséges eredetéről vall. Csanádpalota É-i szélétől ÉÉNy-ra 3,27 km-re található, egy természetes, ÉK–DNy-i irányú partidűne-sorozat legmagasabb pontján. Tőle 90 m-re ÉK-i irányban ugyancsak található egy halom. Az első térképek már szántóterületként ábrázolják. Korábbi (18. századi) Homok-halom neve az alatta húzódó alapkőzet anyagára (homok) utal, a későbbi (19. századi) Dávid-halom név személynévi eredetű. D-i felének jelentős részét már korábban elbányászták, itt egy mélyebb teknő tapasztalható. Oldalait körben a munkagépek nagyon lekoptatták, nagy területen már teljesen az alatta futó partba simul. Csúcsán 1961-ben háromszögletű betonpontot állandósítottak, e körül gyomos fűszegély található, itt rókakotorék és a rókák által megbolygatott (kitermelt) föld nyomai tapasztalhatók. Egyéb részeit szántóföldként hasznosítják. Annak ellenére, hogy felszínét legalább 220 éve folyamatosan művelik, még mindig a szűkebb környék legjelentősebb kiemelkedésének számít, meghatározó eleme a tájnak.

Névtelen halom (Csanádpalota 183. lelőhely, Csanádpalotai-tanyák, Kriván Lajos-tanya) (KÖH 81503): 2012. évi állapot: Eredeti relatív magassága: 0,8 m. Eredeti tszf. magassága 96,8 m. Átmérői 55 és 40 m. Több 18–19. századi kéziratos térkép jelöli, mindegyik név nélkül. Csanádpalota határában, a Dávid-halomtól 90 m-re ÉK-re található. Az első térképek már szántóterületként ábrázolják, a második katonai felmérés pedig ÉK-i oldalában tanyát tüntet fel. Teljes felszíne szántó. A hosszú évek mezőgazdasági művelése és az egykor oldalában állt tanya erősen lekoptatták felületét; ennek ellenére alakja még viszonylag jól kivehető, kúpszerű.

2013. július 11–22. között lehumuszták a halmok talajrétegét, melyet azonban a mezőgazdasági művelés és az erózió már korábban egyébként is erősen elvékonyított (mindössze 20–25 cm vastagságú volt).

Az ÉK-i, névtelen halom területén mindenhol 19–20. századi tanyajelenségek voltak megfigyelhetők, melyek legalább 10 különböző objektumhoz köthetők (nagy méretű gödrök, gabonásvermek, karámárok). A jelenségek elsősorban az ÉNy-i és É-i oldalon sűrűsödtek. Betöltésük kevert föld volt, és már a humuszos cserépedények, pléhkanna, tégladarabok, üvegtörmelék).

A Dávid-halom É-i felét lehumuszták, D-i felét pedig rétegesen elszedték, hogy a metszetből kirajzolódjanak az egykori bolygatások nyomai. A megfigyelés során egyértelművé vált, hogy a D-i oldalt homokbányászás céljából már korábban teljesen elhordták, a központi részt pedig az itt 1,5 m mélységben elhelyezett háromszögletű pont állandósításának munkálatai pusztították el. A megmaradt részeket az alapkőzetig a rókák kotorékai járták át, teljesen megbolygatva az eredeti felhordási szintet. A rókajaratokban, valamint a korábbi bányászás nyomaként rengeteg recens leletanyag került felszínre (tégladarabok, műanyagpalack, locsolócső-darab, stb.).

A várakozásokkal ellentétben, a halmokban régészeti jelenségeket nem, csak modern kori (recens) antropogén és természetes eredetű objektumokat (tanyai bolygatások, bányászás, mérőpont-állítás, rókakotorékok stb. nyomait) tapasztaltunk. Mivel a halmok – előzetes ismereteink, a térképek és a geomorfológiai megfigyelések alapján – egyértelműen mesterséges, régészeti korú eredetről vallanak, a központi temetkezések hiányát az újkori bolygatások negatív hatásaival magyarázzuk. A halmok felhordott anyagát az intenzív szántóföldi művelés és az ezzel együtt járó erózió az elmúlt évszázadok során szintén folyamatosan pusztította, így alakjuk már egyre kevésbé érvényesült.

Munkatársak: Haraszi László, Szabó Dénes Kristóf, Szarka József régész, Trogmayer Mónika régésztechnikus.

BEDE ÁDÁM

Dávid-halom (KÖH 42867): A Csanádpalota II. homokbánya, 100. lelőhely fő gerincét egy markánsan kiemelkedő, pleisztocén eredetű, ÉK–DNy-i irányú, homokból álló dombvonulat adja, melynek két legmagasabb pontját alkotja két halom, közte a DNy-on levő Dávid-halom.

A II. homokbányában 2013 nyarának közepén megkezdődött a homok kitermelése az M43-as autópálya alapjába. A munkálatok kezdeti fázisát, amely a korábban meghatározott régészeti területen kívül kezdődött meg, időszakos régészeti szakfelügyelet kísérte, melyet Bede Ádám és Haraszi László (Móra Ferenc Múzeum) látott el. (Bede Ádám jelentését a

lelőhely két végén álló halmok elbontásának megfigyeléséről ld. fent.) A homokbányászatot az említett magaslatoktól D-re és K-re kezdték meg, fokozatosan haladva azok felé. A lelőhely D-i és K-i, pontosan nem ismert nagyságú része sajnos a homokbányászás során elhordásra került. A megelőző feltárást a Móra Ferenc Múzeum alvállalkozójaként az Ásatárs Kft. végezte el 2013. augusztus 17. és november 22. között.

A sárga, és helyenként barna homokos altalajon, 42 009 m² területen, összesen 370 objektum (490 stratigráfiai egység) került elő. A 490 stratigráfiai egység közül 195 gödör, 79 árok és árok-részlet, 67 sír, 35 sírt kerítő árok és árok-részlet, 19 állati vázmaradvány, 18 kemence, 16 cölöp- és oszlophely, 15 karám-részlet, 13 kemence tapasztás alatti cserépréteg, 11 előtérgödör, 6 sütőfelület, 6 füstölőhöz tartozó egység, 4 épület, 3 tűzrakó hely, egy omladékréteg, egy kút és egy humuszlencse volt. Korukat tekintve 29 kelta, 108 szarmata, 5 feltehetőleg szarmata, két népvándorlás kori (talán avar), 148 Árpád-kori, 26 valószínűleg Árpád-kori, egy 13. századi (kun vagy mongol), 10 új-kori és 161 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú.

A legkorábbi leletek a *kelták*hoz köthetők. A Dávid-halomtól É-ra, illetve közvetlen K-re 13 vagy 14 kelta sírt (LT C), illetve néhány téglalap alapú, sekély, keskeny, sírt kerítő árkot tártunk fel. A sírok közelében több, gödörfolttal nem jelentkező állatcsontmaradványt (sekélyen elföldelt állatáldozatok nyomait) figyeltünk meg. A sírok közül 9 szórt hamvas és 2 csontvázas volt. A temetkezésekre jellemző a nagy méretű, négyszögletes vagy téglalap alapú, meredek vagy kifelé rézsús falú sírgödör. A mélységük általában 70–160 cm között változott. Összesen 7 vagy 8 temetkezést kerített négyszögletes, sekély és keskeny árokkeret, melynek bejárata D felé nyílt. Három, a kelta sírok közelében levő, hasonló alakú és mélységű gödör jelképes sírnek értelmezhető. Az egyik sírban a jellegzetes mellékletek (sertéscsontok, tál) mellől nem kerültek elő emberi maradványok, egy másikban csak hombártöredékeket figyeltünk meg, ezeket árokkeretek övezték. Egy harmadik gödör hasonló alakú és méretű, de teljesen lelet nélküli volt. Az emberi maradványok mellett minden esetben találtunk ételmellékletet – sertéscsontokat, illetve az egyik tálban szárnyas-csontokat –, 1–3 edényt (tálak, urnák), bronzékszereket (pl.: díszített kengyelű drótfibulák, láncszemek, kis méretű csengő, csüngő), vaskéseket, vasszegeceket és olyan, a máglyán összeégett vastárgyakat, amelyek funkciója meghatározhatatlan volt. A hamvak és a mellékletek elhelyezése általában azonos volt, a nagy méretű sírgödör közepére vagy az egyik sarkába rakták az említett leleteket. A sírok bontása során, a betöltésből felszínre került edénytöredékek és állatcsontok alapján elképzelhető, hogy az elhunytak hozzátartozói a temetés után visszajártak a sírokhoz és ételáldozatot mutattak be. Több újkori beásás földjéből kerültek elő másodlagosan kelta leletek, amely arra utal, hogy a 100 évvel ezelőtt kezdődő homokbányászat akkor több sírt is elpusztíthatott. A temetkezések között egy 10×20 m-es alapterületű anyagnyerő gödört is feltártunk, amelyből másodlagosan kelta leletek kerültek elő.

A *szarmata* település nyomai a bányaterület DNy-i és az É-i, középső részén kerültek elő. A számos kisebb-nagyobb méretű, általában kerekded alaprajzú, méhkas alakú gödörből nagyon kevés leletanyag került felszínre. A gödrök és az árkok mellett egy külső kemencét, két füstölőt, egy anyagnyerő gödört, egy házat és egy kutat bontottunk ki ebből a korból. A lelőhely egyik legmarkánsabb, KÉK–NyDNy-i irányú, 2–4 m széles, változó mélységű, kéttagú árka is szarmata kori volt, amely a telepü-

lés D-i részét határolhatta le. Az említett árok több mint 300 m hosszan volt követhető, majd K-i végén kettévált, az egyik szakasza derékszögben É-i, a másik szakasza KDK-i irányba kanyarodott. Az árok kb. 120 m hosszú, É–D-i irányú szakasza már település és/vagy temető kerítő árokként funkcionált. Az egész lelőhelyen egyetlen kutat találtunk. A közel 3 m mély kút 3,2–3,5 m átmérőjű, kerek alapú, az alja felé fokozatosan összeszűkülő falú. A szarmata épület lekerekített sarkú, szabályos négyszögletes alapú volt, amelynek a közepén egy nagy méretű cölöphelyet tártunk fel. A ház betöltésében omladékréteget és két beásást figyeltünk meg. A ház közelében bontottunk ki egy hosszúkás, árokszerű gödört, amelynek felszínén ugyancsak nagy mennyiségű patics és tapasztás feküdt. A gödör K-i végén cölöphely helyezkedett el. A szarmata füstölők egymástól távolabb feküdtek. Az egyiket egy nagyobb anyagnyerő gödör széléhez építették, a másikat viszont sohasem használták, mert a tüzelő- és füstölőgödöröket összekötő kúrt csak félig készült el. A szarmata külső kemence érdekessége, hogy a sütőfelülete alá örlőkő- és kerámiatöredékeket helyeztek. Az említett jelenségekből kevés, de jellegzetes leletanyag, korongolt szürke edény- és kézzel formált fazéktöredékek kerültek felszínre. Egy sekély, kifelé rézsús falú, kerek alapú gödörben egy teljes és egy részleges birkavázat bontottunk ki. A csontok között egy apró, kézzel formált edény peremtöredéke feküdt, amely valószínűleg szarmata kori volt.

A két különálló szarmata temető az ÉK–DNy-i irányú dombvonulaton helyezkedett el. A nagyobbik temetőrészletben (43 sír) a sírok harmad részét kör-, vagy négyszögletes alakú, D-i oldalukon nyitott, teljes kerítő árkok, vagy csak a sír K-i és Ny-i oldalán haladó árok-részletek övezték. A teljes, D-i oldalukon nyitott körárkok K-i, bejárat melletti részének betöltésében 3 esetben találtunk lókoponyát. A temetkezések nagy része rablott, bolygatott, a sírok nagyon kis hányada volt érintetlen. A nyelési szinten jól meg lehetett figyelni a rablógödöröket, amelyek minden esetben pont a sírgödörre irányultak. A „körárkos” temetőrészlettől ÉÉNy-ra, 55–60 m-re egy 7 sírből álló kiscsaládi temetőrészlet került elő. A sírok közül 6 egy Ny–K-i irányú tengely mentén, egy sorban helyezkedett el. Ezek a sírok is mind rablottak voltak. A két csoport közötti legszembevetőbb különbség a sírgödörök alakja volt. Míg a kiscsaládi sírok gödrei széles, téglalap alakúak, addig a „körárkos” temető sírjai hosszúkás, keskeny téglalap alapúak voltak. A rablás ellenére számos viseleti (üveg-, mész-, borostyán-, korallgyöngyök, bronz fülbevaló töredék, bronzfibula, bronz lemezkarperec, bronz- és vas szíjvég, övcsat) és használati (vaskés, vasár, kova) tárgy maradt a sírokban. A legtöbb váz lábrésze mellé korongolt vagy kézzel formált edényt helyeztek. Az egyik sírből egy üvegpohár töredéke, két másik temetkezésből egy-egy római bronzérmé került felszínre. A sírokban maradt leletanyag alapján megállapítható, hogy a nagyobb sírszámú temető a korábbi (2–3. századi), a kiscsaládi temető legkorábban a 3. század közepén/végén indulhatott.

A bányaterület D, DNy-i részén került elő az a *kora avar*, keskeny, árokszerű objektum, amelybe egy szarvasmarha-, két birka koponya, illetve 3 ló alsó állkapocs feküdt. Az egyik lócsont mellett egy, a szarvasmarha koponya mellett pedig két bronzlemezből készített veret feküdt. Az objektum bontása során pedig egy kézzel formált kiöntős kancsóhoz tartozó töredék került elő.

Az Árpád-kori település adta a lelőhely gerincét, amely a bányaterület DNy-i és Ny-i részén sűrűsödött (jelentős rész-

ben a korábbi lelőhelyen kívül). Az objektumok nagyobb részét árkok és gödrök alkották. A település meghatározó objektuma a több száz m-en át követhető, 2–4 m széles, változó mélységű, kétagú, szögletes alapú települést kerítő árok, amelynek a Ny–K-i és a derékszögben É-i irányba kanyarodó É–D-i irányú szakaszát is fel tudtuk tární. Az árkok nagyobb része ebből az árokból ágazott le vagy futott bele, így mintegy telekhatároló szereppel (is) bírtak. Az egyik, ebből a széles árokból leágazó, Ny–K-i irányú árok alján hosszúkás, ovális alakú oszlophely jellegű mélyedéseket figyeltünk meg, amely paliszád léteire utal. Hasonló mélyedéseket az említett településkerítő árok egyes szakaszain is megfigyeltünk. Az árkok mellett számos gödör, 3 épület és 10 külső kemence is előkerült. A gödrök kerek vagy téglalap alapúak, befelé vagy kifelé rézsús falúak voltak. A külső kemencék közül volt, amelyeket árkok szélébe ástak, de voltak előtérögödör falába épített vagy vájt kemencék is. Összesen 17 kemence került elő, amelyek sütőfelülete alá majdnem minden esetben edénytöredékeket helyeztek. Három lekerékített sarkú téglalap alapú épület is előkerült, amelyek közül kettőbe két kemencét, illetve egy tűzrakó helyet figyeltünk meg. Két háznál a lépcsőzetes bejárat is rögzíthető volt. Az objektumok betöltéséből változó mennyiségű lelet került elő. A kerámia anyagból teljesen hiányzott a fehér kerámia. Az edénytöredékek nagyobb részét a cserépbográcsok, kisebb részét a fazekak alkották. Számos pelyvával soványított téglatöredék, kevés őrlőkötöredék és néhány vastárgy (kések, csikószabla, kulcsok), illetve egy római bronzérme került még felszínre. Az egyik árokban és egy gödörben faragott mészköveket találtunk, amelyek templomból származhattak. Az egyik gödör betöltésében kistestű állat, talán macska teljes csontvázát bontottuk ki. Jellemző a lelőhely Árpád-kori árkaira, hogy azok betöltésében több lókoponyát, illetve teljes kutyacsontvázakat is találtunk. A ló- és kutyacsontok mellett birka-, szarvasmarha- és sertéscsontok is előfordultak. A településobjektumok között két temetkezést is feltártunk. A gödrökben rendellenesen (összekötözött végtagokkal) fekvő vázakat bontottunk ki, amelyek közül az egyik medencéje alatt 6 db IV. Béla ezüstdénárt találtunk. Az érmék tatárjárás kori kincsletekben fordulnak elő, így az Árpád-kori falu pusztulásának idejét erre az időpontra tehetjük. A tatárdúlás jelenlétét erősíti az a meneteles lejárátú gödör, amelynek a letaposott járósíntjén egy kétélű pallost, egy lóvakarót és egy sarlót találtunk.

A lelőhely középső részén, az egyik Árpád-kori árokra ráásott, lekerékített sarkú téglalap alaprajzú gödörben egy teljes lóváz feküdt. A váz koponyája a gépi nyeséskor megsérült. Az ÉNy–DK-i tájolásban eltemetett, hason fekvő ló koponyarésze magasabban feküdt, valószínűleg alá volt támasztva. A sírból a viseletnek megfelelő helyen, a ló bal- és jobb oldalán került elő egy-egy széles, íves talpalójú, kerekded alakú, valószínűleg kovácsolt vaskengyel. A váz mellett és részben alatt aranyozott ezüstlemezéből készített kettős félhold-, négyszögletes alakú, karéjos- és háromszögletes, karéjos díszítésű vereteket találtunk, amelyek vékony textilre, talán nyeregtekercsre vagy halotti lepelre lehettek felvarrva. A sírból egy nyitott végű karka, egy vaskés és egy 5×7 cm-es, deformálódott, sérült, préselt aranyozott ezüstlemez került még felszínre. A lemez funkciója kérdéses, szélein jól látszódik, hogy eleve sérülten kerültek a ló mellé. A lemez és több veret felülete préselt és/vagy karcolt díszítésű. A temetkezés közelében egyéb objektumfolt nem került elő. A sírt a különálló ló sír mivolta, valamint a kengyel és a veretek alapján a kunok vagy a területet dúló mongolok ha-

gyatékának tekinthetjük. A sír a tatárjárás kori vaseszközlelettől kb. 90 m-re ÉK-re helyezkedett el.

Az ismeretlen korú objektumok elhelyezkedésük alapján vagy a szarmata vagy az Árpád-kori településhez tartoztak. A szarmata temetőrészletek között 12 kör alaprajzú karámárok került elő. A karámok közül 7 karéjszerűen volt egymásba ásva, bejáratuk irányának megállapítása a szuperpozíciók és az elsekélyesedő, illetve kikopó árokvégek miatt nem egyértelmű. Átmérőjük 10–12,5 m között változott. A legnagyobb méretű zárt(!) karámot több kerítőárokra is ráasták. A karámok korának meghatározása kérdéses, mivel egyetlen sárgásbarna, homokos anyagú, talán avar(?) edénytöredék került elő az egyik bontása során. Az árkok a betöltésük alapján biztos, hogy nem újkoriak, a szuperpozíciók alapján pedig a szarmata kornál későbbiek.

Munkatársak: Litauszki Zoltán, Keresztes Noémi Ninetta, Móricz Róbert, Barta Gábor régésztechnikusok. A geodéziai felmérést a Salisburgy Kft. (Weisz Attila) végezte.

GULYÁS GYÖNGYI – GALLINA ZSOLT

43. Csanádpalota, Földvár (KÖH 86463)

(Csongrád megye) B, Á, Ú

A Csanádpalota D-i határában fekvő késő bronzkori földváron 2012 tavaszán kezdtük meg a kutatásunkat, mellyel két korábbi terepi munkát folytattunk és bővítettünk. Az M43 autópálya örökségvédelmi hatástanulmányának készítésekor¹⁷ felfedezett késő bronzkori földvár¹⁸ előzetes vizsgálatát a nyomvonal megelőző régészeti feltárása követte (2011–2013), ahol olyan objektumok is előkerültek, amelyek közvetlenül kapcsolódtak a 300 m-re fekvő földvár és közvetlen környékének erődítési rendszeréhez. A Csanádpalota, Juhász T.-tanya lelőhelyről (KÖH 52780) leválasztottuk a késő bronzkori földvár sánc- és árokrendszerét Csanádpalota, Földvár néven. (Az 52780 Csanádpalota, Juhász T.-tanya lelőhelyen, az M43 autópálya nyomvonalán, 2011–2013-ban végzett megelőző feltárások összefoglaló jelentését ld. alább.)

A földvár rövid távú kutatásához készített szakmai programunk alapján a tervezett feltárás előtt elsőként a roncsolásmentes vizsgálatokat végeztük el annak érdekében, hogy a lehető legrészletesebb képet kapjunk a földvár szerkezetéről, a felszín alatti objektumok elhelyezkedéséről és koráról, valamint az erődítés tágabb környezetéről. A projekt hosszú távú tervei pedig a kb. 460 ha-os erődített telep és tágabb környezetének mikroregionális és regionális jelentőségének vizsgálatát célozták meg.

A földvár központi, ovális sánccal és kettős árokkal körbevett részének Ny-i felében 2012, majd 2013 áprilisában szisztematikus terepbejárást végeztünk, először az ovális központi erőd ÉNy-i, majd a DNy-i részén is. A földvár teljes Ny-i felét 310, egyenként 10×10 m-es raszterhálóra osztottuk, és az egyes négyzetekben a leletanyag felszedése adott időegység alatt (5 perc) történt. Az összegyűjtött leletanyagot korszanként válogattunk szét, majd a statisztika elkészítéséhez csoportosítottuk lelet típusok (kerámia: bronzkori, újkori; patics, állatcsont, csiga-kagyló, kavics, köeszköz/nyersanyag, téglá/építőkö, salak), súly (g) és darabszám szerint. A kapott

¹⁷ RKM 2005, 220–222.

¹⁸ RKM 2005, 221. Juhász-tanya lelőhelyén.

adatok izovonalas térképeken ábrázoltuk, amellyel képet kaptunk az egyes korszakokhoz tartozó leletanyagoknak a földvár területén való szóródásáról, sűrűsödéséről. A patics legnagyobb koncentrációja a sánc ívében volt megfigyelhető, így az feltételezhetően nem leégett épületeket, hanem egy leégett, agyagból döngölt sáncot jelez. A viszonylag kis mennyiségű bronzkori kerámia a sáncon belül, két területen sűrűsödött – ez feltehetőleg késő bronzkori objektumok helyét jelzi.

2012 nyarán nyílt lehetőségünk célzott légi felderítést is végezni a lelőhelyen (Pazirik Kft. kézi vezérlésű repülőgépmoddellel). A nagy felbontású felvételek további adatokkal egészítették ki az eddigi ismereteinket: a központi rész Ny-i oldalán korábban felételezett egyszerű sánc és árok helyett jól láthatóvá vált, hogy itt kettős sáncárkos erődítéssel kell számolnunk.

2013 februárjában a földvár belső, ovális területének DNy-i részén, a sánc szerkezetének vizsgálata céljából geológiai fúrásokat végeztünk (Teszt Kft.) a tervezett feltérési szelvényünk vonalában. Ennek érdekében 22, egyenként 10 cm átmérőjű mintát vettünk, amelyeknek geológiai karakterét, továbbá a sánc és az árok szerkezetét Tóth Anikó (MFM) határozta meg. Az eredmények alapján egy kb. 3 m mély árkot, ettől É-ra pedig két, egyenként kb. 1,5 m-es árkot figyeltünk meg. A fúrás eredményei jelentették az alapját a későbbi, a sánc szerkezetének pontos meghatározására irányuló ásásunknak.

Ezt követően 2013 áprilisában a földvár belső, ovális területének DNy-i részén, a korábbi geológiai fúrások területén, 2 darab, 10×10 m nagyságú négyzet magnetométeres felmérése történt meg 10 m sávszélességben, 1 m-es szondakiosztással (Polányi Tamás). A felmérés célja, hogy pontosítsa a korábbi geológiai fúrások eredményeit a sánc feltárni kívánt területén, illetve megállapítsa további objektumok jelenlétét a sánc és az árok környezetében. Az ásás után, 2013 novemberében egy további, nagyobb felületű magnetométeres felmérés készült a földvár belső, ovális területének K-i részéről (Archeodata 1998 Bt., Márkus Gábor). A munka egy 8 csatornás vonatott rendszerrel történt, amelynek segítségével rövid idő alatt nagyobb területet is fel lehetett mérni. Az eredmények alapján megállapítható, hogy cölöpszerkezetes ház nyomát nem látni az erődítésen belül, a kerek anomáliák feltételezhetően gödröket jelölnek. Látható továbbá a képen több keskeny, sekély, egymás mellett futó árok nyoma, amelyek folytatódtak a D-re fekvő, az autópályás megelőző feltérési során megkutatott területen is, és szintén késő bronzkorinak bizonyultak. Ezek viszonya a többi árokhoz még ismeretlen.

2013. április 28–29-én a földvár DNy-i részén fémkeresős kutatást végeztünk (Bacsikai István). A munka során a bronzkori földvárhoz korábban köthető leletanyagot nem sikerült azonosítani, viszont nagyszámú modern kori fémanyag került elő.

Az előzetes vizsgálatok elvégzése után az NKA pályázati támogatásával (3234/00230) kezdhettük meg az első tervásatásunkat a földvár területén. Az ásás célja a területet körülvevő ovális sánc és árok szerkezetének és korának megállapítása volt, melyhez hasznosítottuk a geológiai fúrások és a magnetométeres felmérések eredményeit.

A feltérést egy 3 m széles, 40 m hosszú, É–D-i tájolású szelvényben végeztük, amelyet a sáncárkos vonalára merőlegesen mértünk ki a földvár belső oválisának D-i oldalán. Az ásás során előkerült négy agyaggal kitapasztott cölöphely, amelyek feltehetően a paliszádfalhoz tartoztak, ettől D-re az egykori sánc helye, amelyet csupán egy kb. 0,5 m széles omladéksáv jelzett, továbbá még délebbre két 3,5–4 m mély, 6–7 m árok,

V, illetve U alakú keresztmetszettel. A szelvény É-i végében, az erődítéseken belül egy helyen kerámiakoncentráció került elő, amely azonban nem volt köthető régészeti objektumhoz.

Az előkerült leletanyag minden objektumban késő bronzkori volt, így az erődítés kora egyértelműen erre a korszakra (Pre-Gáva kor, BD-HA1) datálható. A leletanyag elsődleges feldolgozása (restaurálás, leltározás) megtörtént.

A 2012–2013. évi munkálatokban a Móra Ferenc Múzeum munkatársai: Németh Dániel, Sáty Emese, Szabó Dénes Kristóf; továbbá a PTE és az SZTE hallgatói: Agócs Nándor, Bartha Annamária, Bartók Zoltán, Békefi Mónika, Bogár Roland, Décsi Enikő, Féderer Dávid, Gonda Zsófia, Kántor Zsófia, Kocsis-Buruzs Gábor, Kustár Ferenc, Lamm Péter, Marosán Henrietta, Mészáros Adrienn, Nyíró Artúr, Pákozdi Eszter, Pálfi Ádám, Simon Elvira, Szabó Orsolya, Székely Anna, Sztankovánszki Tibor, valamint Bede Ilona (Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne) vettek részt.

CZUKOR PÉTER – PRISKIN ANNA – SZALONTAI CSABA
– SZEVERÉNYI VAJK

44. Csanádpalota, Juhász T. tanya (M43 autópálya 60. lelőhely) (KÖH 52780)

(Csongrád megye) B, Sza, A, Á, I

Az M43 autópálya nyomvonalán 2004 óta több ütemben folyó megelőző régészeti feltérások III. ütemében, 2011. április 21. és 2013. június 26. között végeztük el az egész pályaszakasz legnagyobb kiterjedésű lelőhelyének, a Csanádpalota határában elhelyezkedő 55. sz. (Juhász T.-tanya) lelőhelynek a feltérását. A lelőhely a nyomvonal 55+800 és 57+000 km szelvénye között, Makótól 20 km-re K-re, Csanádpalotától D-re mintegy 1,5 km-re, a román határtól mindössze néhány száz m távolságban helyezkedik el. A síksági terület tszf. magassága 80 m, a Maros vízgyűjtő területéhez tartozik, magától a folyótól É-ra fekszik. Az egykori fontos környezeti tényezők között a Krakk-ér közelségét hangsúlyozhatjuk. A lelőhelyet É–D-i irányban el metszi a településről az országhatár felé futó régi műút, mely mentén – a K–Ny-i irányban futó pályatesten kívül – a tervezett le-, illetve felhajtók nyomvonalán is dolgoztunk. A nyomvonalról D-re található a ma már elhagyott Juhász T.-tanya. A terepbejárás adatok alapján a lelőhely óriási méretű, „vese alakú” – ennek a területnek a D-i részén vezet keresztül az autópálya nyomvonala, azaz a feltárt terület.

A lelőhely kitűzött teljes kiterjedése 119080 m², melyből 104907 m²-t lehetett lehumuszolni. A feltérési során 1096 objektumból összesen 1758 stratigráfiai számmal ellátott jelenséget és leletet rögzítettünk, melyek egy késő bronzkori erődített telephez, egy szarmata telephez, több avar telep- és temetőrészlethez, valamint egy késő Árpád-kori faluhoz tartoztak. Mindezek mellett nagyobb kiterjedésű, de pontosabban nem keltezhető árokrendszereket és objektumokat is feltártunk.

A lelőhely legkorábbi leletei a *késő bronzkorból* származnak. A feltárt objektumok közül 96 tartozik ebbe a korszakba, ebből 67 gödör, 29 árok, és 4 kontextus nélküli lelet-, illetve állatsont-koncentráció. A kerámiaanyag jellegzetességei alapján (pl. besímitott, bekarcolt girlandminták, síkozott perem- és válltörédek, háromszög keresztmetszetű, illetve tagolt, bordázott fülek) a késő bronzkori település a *pre-Gáva* időszakba (kb. i.e. 1300–1100) helyezhető. Már a feltérásokat megelőző terepbejárások során kiderült, hogy a nyomvonalról kb.

200–300 m-re É-ra egy ovális, kb. 200×300 m-es erődített telep nyoma rajzolódik ki légi és műholdas felvételeken, amely feltehetőleg ebbe a korszakba datálható. Az ásás során több mint 20, nagyobb és kisebb árkot tártunk fel a nyomvonal területén, amelyekben késő bronzkori leletanyag került elő. Az egyik, kb. 4 m széles, 1,5 m mély árok párhuzamosan fut az erődített telep központi, ovális árkával, és két helyen is áthalad a nyomvonalon. Ez az árok egy helyen megszakad, az árkok végeit cölöplyukak keretezik, feltehetően egy fából épített kapu lehetett itt. A feltárt nyomvonalszakasz Ny-i részén egy 6–7 m széles, 1,5–2 m mély, egyenes árok halad keresztbe nagyjából É–D-i irányban, amelynek betöltésében számos késő bronzkori lelet, egész és töredékes edények, szarvasagancs, fém tárgyak láttak napvilágot. Az árok aljában és betöltésében is jelentkeztek további objektumok (kisebb és nagyobb gödrök), amelyek azt jelzik, hogy az árok élete hosszabb és használata összetett lehetett. Az itt leírt két nagyobb árokszakasz légi fotókon és műholdas felvételeken is felismerhető, és megállapítható, hogy az erődítések a mai Csanádpalota és Nagylak között egy hatalmas, kb. 1,5 km hosszú, mintegy 460 ha-os területet ölelnek körül, ezzel Magyarország eddig ismert legnagyobb őskori földvárának minősül. Ugyanakkor az is elmondható, hogy az egyéb objektumok (leginkább gödrök) száma (67) nem túl nagy a feltárt területhez képest. A gödrök között találunk egyszerű, kerek gödröket és nagyobb gödörkomplexumokat is. Néhány gödör betöltése komplexebb, rétegzett volt, átégett és hamus rétegekkel, egész vagy majdnem egész edényekkel, bronz tárgyakkal, agancsokkal, stb. A bronz tárgyak közül kiemelendő egy lapos balta, valamint egy egyenes hátú, nyélnyújtványos kés, melynek bekarcolt vonalkötegekkel díszített, szegecsekkel rögzített csontlemez markolata még majdnem sértetlenül megmaradt eredeti helyén.

123 *szarmata* objektumot sikerült feltárnunk, ebből 99 gödör, 7 árok, 10 ház, 3 kemence, egy füstölő, 2 kút, egy sír és 2 kontextus nélküli leletkoncentráció. A szarmata településrészlet a lelőhely K-i végében, a kiszélesedő autós pihenőtől K-re került elő. Az ide sorolható házak félig földbe mélyített, téglalap alakú épületek. A gödrök általában méhkas alakúak, több mélysége meghaladta a 2 m-t is (ezeket agyaggyöként vagy kútként használhatták). Több objektum széle csak alig volt megfogható. A gödrök nagy részéből jelentős kerámiaanyag került elő. Néhány import *terra sigillata* töredéket is találtunk. A régészeti jelenségek egy része egy mély fekvésű, ősi folyómederben került elő.

Az *avar* korból származik összesen 104 objektum: a 25 gödör, 19 árok, 24 épület/ház és 5 kemence mellett a korszak legjelentősebb hagyatéka a lelőhelyen feltárt 31 avar sír. Közülük néhány a telepobjektumok között került elő, 20 sír a Csanádpalotáról kivezető műút K-i oldalán, az É-i irányú leajtó nyomvonalán, szabálytalan sírsorokba rendeződve és 5 fülkesír ezektől több száz m-re DK-re helyezkedett el. A sírok mind ÉNy–DK tájolásúak voltak. Az aknasírokon kívül padkás és füles sírok, illetve cölöpös sírípítmények is akadtak közöttük. A legtöbbször koporsóba, ritkábban szerves anyagba szorosan becsavarva eltemetett halottak mellől szegényes leletanyag került elő: gyöngycsüngős fülbevalók, lemezkarpercec, varkocszorító és a mindennapi élet használati eszközei (vaskés, orsó-gomb stb.). Három sírban a halottak mellé kézzel formált, durva kidolgozású edényeket (2 fazekat és egy palackot) tettek, az egyik sírban a koponya mellé helyezett szerves anyagból készült edény (kosár?) maradványát figyeltük meg. Az állatcsont-

ok kétféle szerepben tűntek fel a temetkezésekben: az önálló gödörbe eltemetett ló és az egyik sírban, a halott lába mellé helyezett részleges birka áldozati állat lehetett, míg az általában a halottak feje környékén elhelyezett birka hosszúfartó, illetve a lábánál lévő birka láb- és szárnyas csontok húsadományok maradványai voltak. Két női sírban lúdtőjások kerültek elő, melyek egyaránt lehetnek ételmellékletek, de termékenységi szimbólumok is. A temetkezések a leletanyag alapján jól keltezhetőek a 7. század utolsó harmadára. A temetkezési szokások között bár új elemek is felbukkantak (ÉNy–DK tájolás, fejtett részleges birka), de a többségében a tisztántúli kora avar kori hagyományokra visszavezethető rítuselemek (fülkesír, edény a koponya környékén, juh hosszúfartó a koponya környékén, önálló lósír) arra utalnak, hogy az ide temetkezők valamely tisztántúli kora avar kori közösség leszármazottai voltak.

A fent említett 5 fülkesír az előző temetőtől több száz m-re feküdt, egy önálló családi temetőt alkotva. A nyomvonal kiszélesedő szakaszának DK-i szélén, egymás mellett kerültek elő. Az ÉNy–DK-i tájolásuk azonos volt a leajtóban található sírok tájolásával. Az ÉNy-i oldalon kialakított téglalap alakú aknák minden esetben üresek voltak. Bennük semmiféle állatcsontmaradványt nem találtunk. Jellemző volt, hogy az aknák fülke felőli utolsó harmada lejtősen volt kialakítva. Az aknához csatlakozó kiszélesedő, ívelt végű fülkék ovális szájánál összegöngyölt állatbőrre utaló zsiros tapintású, fekete humuszréteget figyeltünk meg. A fülkék lejtése változó volt, csak egy volt igazán lejtősre ásva. A sírok közül 4 korabeli rablás áldozata lett, egy valószínűleg véletlenül maradt épen. Mivel az akna és a fülke hossz tengelye mentén, valamint azokra merőlegesen is metszetfalat húztunk, igen jól követhetőek voltak a rabló-gödrök alakjai, azok iránya. A bontás során meg tudtuk figyelni a csavart állatbőr síron belüli helyzetét, magasságát is. Kiderült, hogy a precíz rablás a fülke szájrészét minden esetben érintetlenül hagyta, megbolygatta viszont a fej, a mellkas régióját, három esetben azonban a teljes fülkét feldúlták. A nagymértékű rablás ellenére több sírban került elő korongolt, szürke színű, hullámvonaldíszes edény, amelynek maradványaira a legtöbb esetben a fej környékén bukkantunk. Ékszerek maradványai a rabló-gödrökben, a feldúlt csontok között feküdtek. Eredeti helyzetben csak pár tárgy maradt. Az leletanyagban jelentős a rabolatlan, koporsóban eltemetett nő koponyája mellett talált ezüstből készült kis gömbcsüngős fülbevaló. Egy mellette található sírban préselt ezüstveretek maradványaira bukkantunk. Figyelemre méltó az egyik sírből előkerült csontnyelű vaskészlet, amelyet lábszár mellett eredeti pozícióban találtunk. A leletek alapján a sírokat előzetesen a 7. századra kelteztük.

A fülkés síroktól ÉK-re, a nyomvonalszakasz közepén 4, feltehetően kora avar kori, K–Ny-i tájolású padkás sír is előkerült. A soros szerkezetű temetőrészlet sírjaiban vaskésen kívül mást nem találtunk. A kort a sírakna formája és tájolása alapján állapítottuk meg. A sírsor a feltárandó rész alatt nagy valószínűséggel folytatódik. Minden bizonnyal szintén ehhez a korszakhoz tartozik egy másik csontvázas rítusú, K–Ny-i tájolású sír is az érparton. A sírből nagy méretű bogozó és bicskaszerűen kinyitható, csontnyelű vaskés, valamint egy vaslemezből szegecselt tárgy került elő.

Szintén az avar korszakba sorolható, de már telephez tartozó jelenségek kerültek elő a nyomvonalszakasz legkeletibb végében. Itt, a K-i irányban fokozatosan lejtő érparti sávban egy avar település 24 objektuma vált ismertté. Minden jel arra utal, hogy ezen az érparti szakaszon egy különálló avar települé-

léssel kell számolnunk. Az avar településrészeleten belül 4 házat figyeltünk meg. Kialakításuk változatos. A négyzetes, vagy téglalap alakú, 2–6 cölöplyukas, félig földbe mélyített házalapok egyikében bevált kemencét találtunk. A házak között a kerítőárkok mellett egy szabadban álló földbe mélyített kemence is létesült. Ennek ovális előtere és ovális, alacsony, bevált tűztere jó állapotban maradt meg. Itt kerámiaréteget a sütőfelületben nem találtunk. A telepanyag döntően kézzel formált kerámiából állt. A korongolt kerámiát egyetlen szürke oldaltöredék képviselte. A telepet elsődlegesen a közép avar kor végére, a késő avar kor elejére kelteztük. A telep objektumai a nyomvonal még feltárható szakaszai alá is befutnak, így Ny-ra további jelenségek előkerülésére számíthatunk.

Az Árpád-kori településrészelethez tartozott a legtöbb objektum, összesen 237. Ebből 118 gödör, 41 árok, 41 ház, 24 kemence, 5 kemencebóka, 2 kút, 3 sír és további 3 kontextus nélküli leletkoncentráció. A falurészlet objektumai a feltárt terület legnyugatibb szakasza kivételével a teljes felszínen jelentkeztek. A négyyszögletű karámszerkezetek több árkát kétszer-háromszor is megújították. A félig földbe mélyített házak és a kültéri kemencék szórta helyezkednek el, a nyomásos gazdálkodás meghonosodása és a szilárd telekszerkezet kialakulása előtti állapotokat tükrözik. A kutak egyikének bárdolt tölgygerendából készült boronaszervezetű bélése jó állapotban maradt meg. A kemencék kerámiatöredékekkel kitapasztott sütőfelületei többnyire egyrétegűek. A nagy mennyiségű kerámiaanyag mellett (melyben a cserépbogrács-töredékek dominálnak, de említésre méltók a többszörös hullámvonal-köteggel díszített fazekak darabjai is) számos fémtárgy, köztük két vassarkantyú, egy szakállas nyílhegy, és egy kemencebóka betöltéséből ép sarló is előkerült. A falu a Maros mentén, Csikán és Nagylakon át Erdélybe vezető középkori hadiúttól É-ra, a tatárjáráskor elpusztult Kenézmonostor vonzáskörzetében helyezkedett el. Ez a terület a 12. század utolsó harmadától a Monoszló nem birtoka. A névvel nem azonosítható település valószínűsíthetően a nagylaki plébániához tartozott. A település fennállását jól keltezik az objektumokból származó, illetve szórvány érmék, köztük I. András, II. Béla, és III. Béla veretei. Az utóbbi rézpénzeit tartalmazza egy legalább 8 darabos, edénybe rejtett érmekincs, melynek elrejtése esetleg kapcsolatba hozható Monoszló nembeli Tamás 1203–1204 körüli fogságával és így a nemzetség dél-dunántúli és szlavóniai fő birtoktömbjeitől távol eső nagylaki uradalom védtelenné válásával.

Feltárára került 4, a feltárt területen szórta elhelyezkedő, szerény mellékletekkel rendelkező Árpád-kori sír is. A sírok közvetlen közelében is vannak telepobjektumok, így a temető pontos idő-és térbeli viszonya a faluhoz még kérdéses.

A feltárást során napvilágot látott 434 ismeretlen korú objektum is: 330 gödör, 87 árok, 3 ház, 3 kemence, 1 kút, 1 sír és 9 cölöphely.

Munkatársak: Balogh Csilla, Pópity Dániel, Türk Attila régészek, Czinege Dániel, Czukor Péter, Heipl Mónika, Nagy Judit, Németh Dániel, Priskin Anna, Simon Elvira, Szabó Ágnes, Szabó Dénes, Szabó Győző, Veres Zsuzsanna régésztechnikusok.

SZEVERÉNYI VAJK

45. Cserépfalu, Kerekhegy

(KÖH 86329)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2013. október 3-án a Miskolci Egyetem Régészeti kulturális örökség, védelem és hasznosítás szakirányú továbbképzési szak képzésén belüli terepgyakorlat keretében terepbejárást végeztünk a cserépfalui Kerekhegy területén, ahol nagy mennyiségű, szinte kivétel nélkül díszítetlen késő bronzkori kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatársak: Miskolci Egyetem hallgatói.

PUSZTAINE FISCHEL KLÁRA

46. Csobaj, Túrós-dűlő

(KÖH 88531)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2013. október 4–14. között előzetes régészeti dokumentáció keretében a Herman Ottó Múzeum a Szerencsi kistérség ivóvízellátását célzó beruházáshoz kapcsolódóan terepbejárást végzett. A felszíni kutatás Abaújszántó, Tállya, Szerencs, Taktabáj, Csobaj, Tarcal és Tokaj területét érintette. Legnagyobb részben késő bronzkori, kisebb mennyiségben neolitikus, római császárkori és középkori lelőhelyeket azonosítottunk.

A lelőhely a Csobajhoz tartozó Túrós-dűlő területén, annak É-i részén, egy markánsan kiemelkedő dombon található, a Bódványos-ér és a Báj-Tardosi-csatorna között. A lelőhely területe átnyúlik a dombbal egyetemben a köves úton a Taktabájhoz tartozó Mogyorós-dűlő K-i részére. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor kukorica fedte, ami rossz látási viszonyokat biztosított. 200×140 m-es területen, a látási viszonyok ellenére, intenzíven gyűjtöttünk késő bronzkori kerámiatöredékeket.

Munkatársak: Horváth Antónia, Hajdú Melinda, Nagy Zoltán, Kalászi György, Galkó József, Gyárfási József.

TÓTH KRISZTIÁN

47. Csongrád, Vendel-halom

(KÖH 17276)

(Csongrád megye) H

2013. április 23-án helyszíni szemlélt végeztünk Csongrád, Vendel-halmon. Célunk a lelőhely pontos helyszínének beazonosítása volt, melyre a lelőhely szakdolgozati feldolgozásához volt szükség. A lelőhelyet az 1:10 000 léptékű topográfiai térkép, Dienes István 1957-es ásatási helyszínrajza és jegyzetrajza alapján azonosítottuk. A megfigyeléseinket fényképeken rögzítettük, illetve a topográfiai térképen jelöltük.

A lelőhely a Csongrádot elkerülő 451-es út mentén található, a Szegedi és a Kolozsvári út között; a Szegedi út körforgalmától kb. 230 m-re K-re. Az egykori 1. homokbányától É-ra, a mai elkerülő út széléig szántóföld található, mely a szemlélnkkor frissen szántott volt. A bányagödörtől DK-re veteményes található. A korabeli helyszínvázlatokon az 1. és 2. bányagödör közötti út ma is használatban van, vonalvezetése egyezik a régivel. A 3. bányagödör környezete elhanyagolt, attól DK-re körbekerített tanya épületei, Ny-ra és ÉNy-ra az itt elhaladó földútig legelőnek használt terület van. A homokbányák közötti területen akácok liget van, és ugyancsak akácok vannak a bányagödrök belsejében, illetve széleiken. Az egykori bányagödrök, és az ásatási szelvények jól azonosíthatók voltak az 1957-es Dienes István féle helyszínrajzon látható lakóépület, istálló és a villanyoszlo-

pok alapján, amelyekhez Dienes az ásatást bemerte, és amelyek mai is a helyszínen vannak. Az 1. és 2. homokbánya gödreit kerítés veszi körül, így azokat közelebből megnézni nem tudtuk. A 3. homokbánya gödre szabadon áll, körülötte gondozatlan terület, benne szemét található (elképzelhető, hogy korábban ezt használták döggútnak). A 3. bányagödörtől Ny-ra elhaladó út (melyet Dienes jegyzetrajzáról ismerünk, de a helyszínrajzon csak egy része látható) ma is használatban van. A 2. bányagödörtől és ettől az úttól nyugatabbra található területet is művelik, de a szántásban nem találtunk semmilyen leletanyagot.

A bányagödrök elhelyezkedése, illetve az 1. és a 2. bánya közötti út megfelelnek a Dienes István által lerajzoltaknak. A bányagödrök mérete és alakja azóta semmit sem változott. Az 1957-es helyszínrajzon ábrázolt fasor is megvan még, ami azért fontos, mert ehhez mérte az ásatási szelvényét és a feltárt sírokat. A fasortól É-ra kb. 2 m-re kezdődik a szántás, ahol emberi csontokat (borda, combcsont, medence, ujjcsontok) és lócsontokat találtunk (állkapocs darabok). Csontokat csak a szántás Ny-i szélén a fasor közelében találtunk, ez a terület a domb ÉK-i lejtője, ahol Dienes István ásatása is volt. A helyszínrajzon ábrázolt 1. bánya DK-i részénél (ahol a veteményes van) szintén találtunk emberi csontokat, illetve lókoponya darabot és fogat. A csontok egy-egy ponton sűrűsödnek, és minden valószínűség szerint egyenként azonosítható sírhelyekre utalnak. Mivel sok csont még félig a földben volt, illetve a fasor mellett található szántás szélén, így elképzelhető, hogy még van néhány olyan sír, mely megmenthető és pontosan dokumentálható lenne, ha leletmentésre kerülne sor. A kiforgatott csontok között régészeti leletet nem találtunk.

A helyszíni szemlének során tehát nemcsak az egykori ásatási szelvényeket tudtuk azonosítani, de arra is kétségtelen adatokat szereztünk, hogy az egykori dombhátnak a homokbányán kívüli részein számos feltáratlan sír lehet még. A felszínen talált lócsontok alapján a sírok között honfoglalás koriakkal is számolnunk kell.

SZALONTAI CSABA

48. Csurgónagymarton, Mester-gödri-dűlő (KÖH 84495)

(Somogy megye) Ő, B, Á

A Csurgói kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 25.–június 27. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A terület sávós bejárása a tervezett nyomvonal tengelyétől 50-50 m-es sávban történt, mely összesen 19 régészeti lelőhelyet érintett. A vizsgált szakaszok mezőgazdasági művelés alatt álló területein változó feltételekkel és eredményességgel lehetett a terepbejárást elvégezni.

A Csurgóról Csurgónagymartonba vezető út K-i oldalán nagyon magas, nehezen bejárható kukoricában, rossz megfigyelési körülmények között egy új lelőhelyet lokalizáltunk. Itt őskori és Árpád-kori kerámiák, valamint egy bronz tokosbalta nyél felé eső részének töredéke került elő. A leletekre nagy területen, szórványosan bukkantunk. A lelőhely kiterjedését nem lehet pontosan megállapítani, a talaj néhol a fedettség miatt alig volt látható.

Munkatársak: Skriba-Nagy Mónika régész, Faiszt Szabina, Skriba Pál és Vágusz Anina régésztechnikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

49. Dabas, Fertályos-földek, Templom-domb (KÖH 34326)

(Pest megye) Á, Kk, Kú

2012 június–júliusában, illetve 2013 júniusában a dabasi Templom-dombra tervezett emlékmű építési munkálatait megelőzően került sor a középkori település elpusztult templomának és temetőjének kutatására. A templom lokalizálására 2012-ben a domb legmagasabb pontján egy 4×4 m-es alapterületű szelvényekből álló hálót tűztünk ki, melyet a feltárás eredményeinek függvényében folyamatosan bővítettünk. A tanúfalakat dokumentálásuk után lebontottuk, így végül egy nagyobb, 142 m² kiterjedésű, egybefüggő területet nyertünk. 2013-ban, az emlékmű alaprajzának megtervezésével újabb 14 m² feltárása vált szükségessé.

A humusz alatt a teljes vizsgált felületen kötörmelék, meszes omladékréteg következett, melynek összetétele és vastagsága szelvényenként változott. Ahol a templom egykori falai húzódtak, vastagabb volt, a falakon kívül kevesebb volt a törmelék és átmenetesen váltott barna humuszba. A kötörmelék mellett a réteg igen sok szórvány embercsontot, festett vakolat-töredéket, valamint a késő középkor szinte teljes időszakát átfogó érmekeket tartalmazott. Néhány sír vágta, ami arra utal, hogy a sírmezőt a templom pusztulása után is használták temetkezésre. Az omladékréteg elbontása után törtköves, homokos-meszes, laza betöltésű, árokszerű beásásként jelent meg a középkori templom alapozási árka. A falazatot annyira kitermelték, hogy eredeti helyén egyetlen kötömb sem maradt, az alapozási árok alján csak foltokban maradt meg a kompakt, a törmeléktől elválasztó, habarcsos, apró kavicsos, helyenként agyagos alapozás alja. Az alapozási árok alján dokumentált agyagos, tapasztott felületből Luxemburgi Zsigmond *parvusa* került elő, tehát a templom késő középkori építési fázisa a Zsigmond-korra tehető. Ezt a kelteztést erősíti meg az egyik vakolat-töredékben fémkeresővel megtalált ezüst Zsigmond veret is.

A késő középkori temetkezések beásásai közt foltokban volt dokumentálható az Árpád-kori, homogén, sötétbarna homokos feltöltődés. Az ásatás legkorábbi pénzei II. István, II. Béla és II. Géza veretei voltak. Eredeti pozíciójában maradt meg, de nem illeszkedik a késő középkori templom szerkezetéhez két tört kővekből rakott, jó minőségű, szürke habarccsal összefogott, nagyjából ÉNy–DK-nek tájolt falszakasz. Az STR 6 falcsonk ÉÉNy-i részét kivésték ott, ahol áthaladt rajta a késő középkori hajófal, ez a szuperpozíció a Zsigmond-kort megelőző kelteztést bizonyítja. A szabálytalan téglalap alaprajzú STR 46-ot mintegy 60 cm magasságban bontottuk ki. Ebből az alsó 40–50 cm az alapozás, 10–20 cm az eredeti felszín fölé emelkedő falazat. Egy kis felületen sikerült dokumentálni a falhoz csatlakozó, letaposott járósínt is, de sajnos datálható értékű lelet nem tartozott hozzá. A két falcsonk funkcióját, az egykori építményben elfoglalt helyzetét, a maradványok alapján nem lehet tisztázni, összefüggő építészeti egységet nem rajzoltak ki. A falak pontos keltezéséhez nincs támpontunk, mindenesetre abba a barna homokos feltöltésbe alapozták őket, amelyből a II. Béla érem származott.

Összesen 84 temetkezést dokumentáltunk, melyek a templom ÉK–DNy-i tengelyéhez igazodtak. Rendkívül sok volt a szórvány embercsont; a koponyák száma alapján további 45–50 megbolygatott egyeddel számolhatunk. A templom falain kívüli felületen a templom körüli temető egymásra zsúfolt sírjai jelentkeztek. A templom belsejében az egyes temetkezések beásását már nem tudtuk elkülöníteni, a szuperpozíciókat

az elvágott vázak alapján állapítottuk meg. A sírgödörök alakja, ahol megfigyelhetjük, lekerekített sarkú téglalap volt, faluk függőleges, aljuk egyenes. Koporsómaradványt 7 elhunynál tudtunk megfigyelni. A hátton fekvő, nyújtott helyzetű vázak karját az esetek 4/5-ében a medencére, vagy a hasra, ritkábban a mellkasra hajlították.

A sírok keltezését a stratigráfiai szempontok, a szuperpozíciók és a mellékletek egyaránt segítették. Az Árpád-kori barna homokos rétegben 2 melléklet nélküli temetkezés volt dokumentálható. Az STR 20 sírban, a váz alatt intenzív koromnyomokat találtunk. A koromréteg egyértelműen a sírgödörben volt. A váz tájolása, a többi sírétől eltérően a Ny–K-i tengelyhez közelített. Temetkezések a késő középkori templom kiszedett falai alatt is előkerültek, melyek természetesen megelőzték a Zsigmond-kort. A korai sírok, így például az STR 10 koporsós gyermektemetkezés, sajnos melléklet nélküliek voltak.

Az STR 108 számon dokumentált megtermett férfi jobb kezének mutatóujján egyszerű bronz pántgyűrűt, középső ujján egy további pántgyűrű mellett monogramos ólomgyűrűt hordott. A darabokra töredezett ólomgyűrű vasos, öntött, kerek fején éles peremű keretben gótikus „M” betű látható.

Az STR 29 temetkezés 4–5 év körüli kislánnyé volt. Homlokán 3–4 cm széles bőr-, vagy textilszalagon kerek pártaveretek sorakoztak bordázott peremű keretben elhelyezett öt kisebb és öt nagyobb szziomból és dudoros központi félgömbből összetevődő mintával. Két veret a helyen maradt, egy a koponya bal oldalán lehullva, egy a mellkason került elő. A templombelső bontása során még 5 veret és 1 bronzkarika került elő, melyek eredetileg ehhez a temetkezéshez tartoztak. A díszeket vékony bronzlemezből préselték és két lyukkal ütötték át a felfüggesztéshez. A kislányt zöld és barna üvegyöngyökkel díszített fejfedővel temették el.

Az STR 67 számon regisztrált elhunyt fejét összetett szerkezetű veretes párta díszítette. A párta a homlokon, a bal szem fölött és a bal halántékon maradt meg jól dokumentálható állapotban. A fejet övező faháncs alapra nagyon vékony, díszítetlen bronzlemezt illesztettek, melyen foltokban textilnyomokat is találtunk. A lemezt fölül (és talán alul is) korrodálódott vaspánt szorította rá a háncsra.

Az STR 91 fiatal lány textilövének elülső oldalát 4 cm széles, ezüstszálas fonat díszítette. A fonatra, szintén ezüsből, spirálfonalakat varrtak. Eredetileg talán virágszirom alakba rendeződtek, de a felszedés pillanatáig már csak néhány spirál maradt helyén.

Az STR 56 hátton fekvő, nyújtott helyzetű váz mellkasán baloldalt Luxemburgi Zsigmond kopott verete, medencéje mellett, talán a kézbe helyezve 6,1×3,5 cm-es bronz*corpus* került elő. Lábai és karjai sérültek, végük letört. Az üreges öntvény elülső oldalán véséssel formázták a mellkas és a has vonalait. Krisztust merev, frontális tartásban, kitért karral, enyhén jobbra billent fővel, függőlegesen redőzött, szoknyaszerű ágyékkendővel ábrázolja. A tárgy megformálása elnagyolt, kidolgozatlan, sematikus. A feltehetően magyarországi műhelyben készült *corpus* az Árpád-korban a falusi egyház felszerelése lehetett. Egy magánemberhez kerülve valószínűleg családon belül örökítették tovább, míg valakivel eltemették. A tárgy rendkívül kopott, és eredetileg talán aranyozva volt.

Az STR 85 temetkezés koporsófedelének deszkázata a mellkason végig, valamint a combok közt is nagy felületeken maradt meg. Az elhunyt derékszögben behajlított jobb karján egy szerencsenfejes dénár feküdt az 1373–82 közti periódusból,

a váz felszedése során pedig egy I. Ulászló érme került elő.

Egy 3–4 éves kisfiú bolygatott vázának derekán vékony bronzlemezből préselt veretekkel díszített pártaöv volt. A bőrszija és a veretek is rendkívül jó állapotban megmaradtak, bár egyes töredékei (többek közt a csat) már a feltárás előtt kimosdultak. A veretek az öv teljes hosszán végigfutottak, kivéve a csat mögötti részt. Az öv megközelítő rekonstrukcióját a néhol illeszthető szakadások, és a veretek leosztása is segítette: 3 domború, félgömbös dudorokkal díszített, kerek veretet követett 1 lapos, téglalap alakú, karéjos szélű veret. A sort négyzetes testhez csatlakozó, pajzs alakú, díszítetlen, préselt szíjvég zárta. A vékony vereteknek és szíjvégnek fehér textil, vagy selyem bélésanyag biztosította a tartást. Az övcsat nyolcas alakú, alul lapos, felül csúcsívbe összefutó, háromszög keresztmetszetű, vékony öntvény. Az öv túl hosszú lehetett a halottra: a derekat körbetekerték vele, a csaton áthúzták, úgy, hogy a csatpecsek lehajtva a szíj alá került, majd a túl hosszú, és eredetileg valószínűleg lelógatva viselt további szíjrést még egyszer teljesen körbehajtották. Az öv belső felén néhol finom, hézagos szövésű, egyszerű textilminta látszott, talán a halotti öltözet lenyomata.

Az STR 78 elhunyt derekán, eredeti helyzetben, pártaövhez tartozó, hengeres testű, gömbös végű, csont kapcsolórudat találtunk. A széles szalagövre a talaj sárgásfehér elszíneződése utalt. A sír földjéből I. Ferdinánd 1536-os verete került elő.

A legkésőbbi fázishoz tartozott az STR 12 kislány váza. Felsőruhájának szegélyét ezüsfonalakkal díszítették. Mellkasán franciakapocs volt, sírföldjében szarvast ábrázoló, Nagy Lajos kori, budai veretet találtunk. A sír stratigráfiai helyzete és a ruha tartozékai is a 15–16. századi datálást valószínűsítik, a pénz tehát szórványként kerülhetett a sír földjébe.

A fémleletek nagy része sajnos szórvány: vagy az omladék-rétegből, vagy az alatta húzódó alapozási árok betöltéséből, vagy a temető kevert földjéből kerültek elő. A templombelsőből, 160 cm-res mélységből került elő egy téglalap alakú, áttört díszű, öntött, aranyozott bronz csattest. A szórvány pártaöv veretek több különböző garnitúrához tartoztak. Gótikus betűk olvashatók a 60-as évek amatőr ásatásának gödréből származó préselt bronzlemezkén. Az alapozási árokból és a templombelső feltöltéséből bronz- és ezüstgombok kerültek elő. *Öntött, vésett ruhakapcsokból több pár is előkerült.* Két ép franciakapocs mellett további 5 töredékes darab is előkerült. A ruházat elemei mellett az ékszerek kerültek elő nagyobb számban. Hiányoznak az Árpád-kori köznapi ékszerek jellegzetes darabjai, leleteink döntő többsége késő középkori. A sírmező területéről az egyszerű bronz karikagyűrűk és pántgyűrűk mellett néhány különlegesebb szórvány darab is előkerült. Az elkalapált végű, vasos, fonott ezüstgyűrű használata a 11–12. századokra jellemző. A temető humuszos feltöltésében feküdt egy ezüst pecsétgyűrű. Fejlemzésén poncolt vonalokban csillag és hold mellett címerre emlékeztető kompozíció látható. A heraldikai elemek (félhold, nap, csillag, kereszt, bárd) halmozottan jelennek meg a Templom-domb felszínén fémkeresővel megtalált másik ezüst pecsétgyűrű középmezéjében. Kívül gyöngyorkeretben olvashatatlan körirat-imitáció látható. Az omladék-rétegből gémet, vagy darvat ábrázoló, vésett fejű, ezüst pecsétgyűrű került elő. A tűzi-aranyozott, hegyikristály betétes ezüstgyűrű a templombelső feltöltéséből, 156 cm mélyről származik. Ovális keresztmetszetű huzalkarikája vállban kissé megvastagodik. Az ívelt falú, lefelé szélesedő foglalatot forrasztással illesztették a huzalhoz. A foglalat pereme felül kiugró bordával hangsúlyozott, melyről a használat során lekopott az aranyozás.

A dabasi templom és a templom körüli temető létesítése a rendelkezésre álló adataink alapján a 12. századra mehet vissza. A falcsonkokat a II. Béla verettel keltezett barna homokba alapozták. A maradék 5 Árpád-kori veretünk és a 3 friesachi dénár sajnos mind szórvány. A II. István érem az alapozási árokban volt, a 3. szelvényben. Két lyukkal fúrták át, feltehetően fel függesztés céljából. Egy II. Géza érem a humuszrétegben volt. A templomnak volt egy pénzekkel egyértelműen keltezhető Zsigmond-kori építési fázisa. A templombelső feltöltéséből igen sok szórvány érem került elő, nagyobb részük Nagy Lajos és Luxemburgi Zsigmond verete volt. Erre az időszakra keltezhetjük a település fénykorát. A 137 késő középkori érméből mindössze 6 köthető konkrét sírhoz. A Templomdomb területén, másodlagos pozícióból került elő Luxemburgi Zsigmond két aranyforintja.

Munkatársak: Buránszki Nóra, Füredi Ágnes, Sarkadi Gergely régészek, Hegyi Borbála, Mihácz-Pálfi Anett, Nyúl János Tibor egyetemi hallgatók, Hajdu László, Hajdú Károly, Kiss József, Kóka István, Márkus Balázs, Paizs Miklós, Vécsi Tibor technikusok, Hostyánszki Attila restaurátor, Gudmon Sándor, Kosztolányi Gyula, Rácz Bernát, Rácz Nándor önkéntes fémkeresők, Elekes Zoltán, Horváth Árpád, Lajos Tamás, Nagy Zsombor, Máté Mária, ifj. Papp László, Ronga Máté, Szerencsi Zoltán, Valentin Krisztián önkéntesek.

RÁCZ TIBOR ÁKOS

50. Dabronc, Kossuth Lajos utca 50. (MRT 3. k. 12 / 5. lh., KÖH 7737)

(Veszprém megye) B?, I

A Sümeg és térsége (Sümeg II. ütem) szennyvízhálózat kiépítése és szennyvíztisztító telep kapacitás bővítése c. projekt keretében a Sümegi Regionális Szennyvíztársulás beruházásában a Laczkó Dezső Múzeum feltárást végzett Dabroncon a Kossuth L. és a Petőfi S. utcában, illetve a temető mellett 2013. május 8-án és július 1–4 között. A lelőhely kora bronzkori településként ismert. A kijelölt szakaszon őskori leletet nem találtunk ugyan, de a feltárt 13 objektum formája alapján lehet bronzkori (gödrök és cölöphelyek). Leletanyag egyiket sem datálta.

REGENYE JUDIT

51. Debrecen, Józsa, Vállalkozói Telephelyek (KÖH 85651)

(Hajdú-Bihar megye) Á, Ú

A lelőhelyen található 0160/57-es és 0160/77-es helyrajzi számú ingatlanokon 2013. november 7-én terepbejárást folytatott a Déri Múzeum örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez.

A helyszín Debrecen, Józsa városrésztől D-re, a 35-ös sz. főút Ny-i oldalán fekszik, a Tócsó-patak É–D-i irányú magaspártján, attól mintegy 500 m-re Ny-ra. A 0160/77-es terület a bejárásakor szántott, elboronált, az előző napi esőtől enyhén megázott volt. A telek teljes hosszában kerültek elő Árpád-korra és újkorra keltezhető kerámiatöredékek. A 0160/56-os ingatlanon a síttes, törmeléken halmok és betonelemek miatt a terület régészeti érintettségének felmérésre nem volt mód, de feltételezhető, hogy a fentiekben leírt lelőhely É-i és D-i irányban is folytatódik.

Munkatárs: Czákó Viktória geodéta.

HULLÁM DÉNES

52. Debrecen, Szepes határa (Hajdú-Bihar megye) U, B, V, Á, Kú

A Debrecen, Szepes településrész és a Szováti út között tervezett 22 kV-os gerincvezeték, valamint a 0426/21 helyrajzi számú ingatlanon létesítendő kompakt transzformátorállomás között tervezett 22 kV-os földkábel nyomvonalának régészeti örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését célzó bejárást a Déri Múzeum munkatársai végezték 2013. március 12–13. között.

Korhány-halom 2. (KÖH 31763): A halom Szepestől Ny-ra, a Kovács-tanyára kivezető földút végén, attól É-ra, a tervezett nyomvonal pufferzónájában található. A halom nagyobb része művelés alól kivont, de környezetét aktívan művelik. A kurgán területén késő bronzkori kerámiát gyűjtöttünk.

Kovács-tanya (KÖH 83917): A tervezett földkábel É-i, a törzsvezetékhez kapcsolódó szakaszától K-re, a pufferzónában, Szepestől Ny-ra, a Kovács-tanyára kivezető földút É-i és D-i oldalán lévő É–D-i irányú gerincen újkőkori, Árpád-kori és kora újkori kerámiákat gyűjtöttünk.

Szepes-pusztá (KÖH 83919): A nyomvonal DNy-i részén 2013. március 12-én azonosítottuk a régészeti lelőhelyet, mely Szepestől Ny-ra, a Kovács-tanyára kivezető földút tengelyének meghosszabbításánál a Hajdúszoboszlói Állami Gazdaság telepétől É-ra fekszik. A közepesen intenzívnek mutató lelőhely egy D–É-i háton található, ahonnan a vaskorra és Árpád-korra keltezhető kerámiákat szedtünk össze.

Munkatársak: Dani János, Tóth Mihályné Andrea.

HULLÁM DÉNES

53. Detk, Bika-dűlő 1. (KÖH 84051)

(Heves megye) Ő, Sza

A Dobó István Vármúzeum a Mátrai Erőmű Zrt.-vel kötött megállapodás szerint, 2013. augusztus 21.–szeptember 24. között a lelőhelyen, a 061/5–6, a 061/8–9, a 049, a 047, a 024 és a 046/1 hrsz.-ú ingatlanokon megelőző régészeti feltárást végzett. A kutatást a Visonta I. lignit bányaterven a régészeti lelőhelyet érintő Tarnóca-patak mederát helyezése tette szükségessé. A nyomvonalba eső 1,02 ha-on a humuszolt és feltárt terület 4088,2 m² nagyságú volt.

A Mátraalja hegylábi felszínét az Alföld irányában a folyókkal és patakokkal szabdalta völgyközi háta tagolják. A lelőhely a Tarnóca-patak völgytalp közelében és a közepmagas teraszán található. A lelőhely Detk községtől DK-i irányban, kb. 7 km-re, a 3-as sz. műút D-i oldalán található. A Tarnóca-patak új nyomvonalszakasza a Bika-dűlő területét középen átszeli. Ezen a részen, 8 m szélességben kutatóárkot húztunk.

A megfigyelt talajrétegek a következők voltak: a humuszosodott, sötétbarna színű felső talajréteg 80–90 cm mélységig, alatta az altalaj erősen agyagos, sárgásbarna színű, gyorsan száradó. Összesen 10 régészeti objektumot azonosítottunk. Az objektumok körül 20 m-es sugarú körben tovább humuszoltattunk. Újabb régészeti jelenségeket nem kerültek elő.

A terepbejárásokon a lelőhelyen közepes intenzitású őskori, szarmata és középkori telepet azonosítottak. A korábbi kutatási eredményektől eltérően a régészeti feltárás során szórványos őskori és szarmata telepjelenségeket figyeltünk meg. A feltárt régészeti objektumok között 2 kemence, 2 K–Ny-i irányú árok, 6 cölöplyuk és gödrök voltak. A feltárt, szórványos telepjelenségek oka az lehet, hogy az új meder nyomvonala a lelőhely

szélét érintette. A Bika-dűlőn felszíni gyűjtéseket is végeztünk. Az új meder nyomvonalától DNy-i irányban, kb. 150 m-re, a Tarnóca közepes magasságú teraszán rengeteg őskori és szarmata kerámiát, pattintott köveket és csiszolt kőbaltát találtunk. A felszíni leletek szóródása szerint a telep központi része ezen a területre is lehet. A pattintott kövek nyersanyagának a többsége valószínűleg üveges kvarcporfir/metariolit lehet.

Munkatárs: Tanyi Sándor gyűjteménykezelő.

GUTAY MÓNKA

54. Dombóvár határa (Tolna megye) Ő

Felsőmáslony (KÖH 84603): Kiskondától Ny-ra, a Kiskondai-patak és az ÉNy felől torkolló patak által bezárt földnyelven, a máslonypusztai bekötőút D-i oldalán őskori kerámiát gyűjtöttem.

Pusztamáslony (KÖH 84601): Április 26-án, Kiskondától Ny-ra, a Kiskondai-patakba ÉNy felől torkolló patak Ny-i oldalán, a máslonypusztai bekötőút É-i felén, a poros szántásban néhány jellegtelen őskori kerámiát találtam.

K. NÉMETH ANDRÁS

Dozmat, Római katolikus templom (KÖH 45935)

(Vas megye)

A lelőhelyen 2013–2014-ben végzett kutatásokat összefoglalóan lásd a 2014. év jelentései között.

55. Ebes, Kozma-tanya (KÖH 83913)

(Hajdú-Bihar megye) Ő, LT, Sza, A, Ú

2013. február 6-án Kürthy Zoltán Péter 3 zacskónyi kerámiát adott át a Déri Múzeum Régészeti Tára számára. A lelőhelyet az ott menő gázvezeték bejárása során azonosította, a pontos helyszínt EOTR térképen megjelölte. A nagy mennyiségű kerámia között őskori, vaskori (kelta), római császárkori, avar kori és kora újkori darabokat különítettek el a Déri Múzeum régészei.

2013. február 21-én a Déri Múzeum munkatársa kiszállt a megjelölt helyszínre a lelőhely kiterjedésének felmérésére. A lelőhely Ebestől É-ra, a Kozma-tanyától DNy-ra, az egykori Vörös Csillag Tsz. telepétől K-re, egy K–Ny irányú gerincen helyezkedik el, mely D-i irányban kiszélesedik. A kiemelkedéstől D-re egy DNy–ÉK-i irányú egykori patakmeder található, aminek magaspartjaként azonosítható a lelőhely. A terepbejárás alkalmával csak szórványosan lehetett gyűjteni a fenti korszakokhoz köthető kerámiatöredékeket.

HULLÁM DÉNES

56. Ebes határa (Hajdú-Bihar megye) V, Sza, A, Ú

A Debrecen, Szepes településrész és a Szováti út között tervezett 22 kV-os gerincvezeték, valamint a 0426/21 helyrajzi számú ingatlanon létesítendő kompakt transzformátorállomás között tervezett 22 kV-os földkábel nyomvonalának régészeti örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését célzó bejárását a Déri Múzeum munkatársai végezték 2013. március 12–13.

között.

Pósalaki-dűlő 1. (KÖH 83921): A tervezett nyomvonal D-i, a transzformátor állomás felőli szakaszától Ny-a, a Hajdúszovára menő műútból K-re található a lelőhely, mely egy É–D-i irányú gerincen fekszik. Egykoron tanya állt ezen a helyen, ezért a felszínen építési törmelék és modern kori kerámiatöredékek miatt régészeti korszakba sorolható darabokból csak párat gyűjtöttünk, ezek újkori keletkezésűek.

Pósalaki-dűlő 2. (KÖH 83923): A tervezett nyomvonal D-i részén, a transzformátorállomástól Ny-ra található egy K–Ny irányú, É felé kiszélesedő gerinc. Az itt gyűjtött kerámiatöredékek a vaskorra, a római császárkorra és az avar korra keltezhetőek.

Munkatárs: Tóth Mihályné Andrea.

HULLÁM DÉNES

57. Ecsér határa (Pest megye) Ő, R, B, Szk, LT, Sza, Á, I

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzit vezetékhez kapcsolódó régészeti kutatások során 2013. szeptember 19. és december 4. között feltárást végeztünk az alábbi ecseri lelőhelyeken.

Ecsér, M0 6. lh. (KÖH 30837): A terület Ecsér településtől K-re, DK-re, az M0-s autópálya mellett húzódik. A feltárt terület 3581 m² nagyságú volt, összesen 380 objektumot bontottunk ki. Ezek között volt egy kora rézkori gödör (lengyeli kultúra), egy középső rézkori sír (Iudancei csoport, vagy bodrogkeresztúri kultúra), 52 késő rézkori gödör (badeni kultúra), 1 késő bronzkori gödör, 1 kelta gödör, 1 szkíta gödör, 149 szarmata gödör, 7 szarmata árok, 6 szarmata ház, 2 szarmata sütőkemence, 2 szarmata cölöplyuk. Előkerült még 14 őskori és 143 bizonytalan korú objektum (ház, árok, gödrök).

Az őskori objektumok közül kiemelhető a zsugorított vázas, öt edénymelléklettel ellátott középső rézkori sír, három teljes szarvasmarha-vázat tartalmazó késő rézkori gödör, valamint a késő bronzkori gödör, amelyből igen nagy mennyiségű kerámiatöredék (több nagy méretű tárolóedény töredékei) került elő. A szarmata házakban, gödrökben szintén igen sok kerámiatöredéket, állatsontot, orsógombot, őrlőkövet stb. találtunk. Három szarmata gödörben kutyák csontvázait bontottuk ki.

Ecsér, M0 7. lh. (KÖH 30839): A terület Ecsér településtől DK-re, az M0-s autópálya ecseri csomópontja mellett fekszik. A feltárást során 1791,1 m² terület lett humuszos, összesen 48 objektumot bontottunk ki. A kibontott objektumok között 9 árok, 33 gödör, 1 ház(?), 2 sütőkemence, és 2 sír volt. Az objektumok közül kiemelhető egy Árpád-kori kemence. Az objektumokból viszonylag kevés, szarmata és Árpád-kori kerámia, állatsont került elő.

Munkatársak: Bózsá Anikó, Farkas Zoltán, Sarkadi Gergely régészek, Szöcs Péter geodéta.

PATAY RÓBERT

58. Egerbakta, Szóláth-völgy II. (KÖH 84823)

(Heves megye) B, Sza

Az Egri kistérségben, a Mátra és a Bükk hegység találkozásánál, egy mély völgyben fekvő lelőhely kutatását a Fedémes–Eger között húzódó DN300-as gázszállító vezeték kiváltása tette szükségessé. A terepbejárásokon közepes intenzitású késő

bronzkori telepet azonosítottak. A lelőhelytől É-i irányban, 50 m-re a 24-es sz. fűt és K-i irányban, kb. 70 m-re a Szóláti-patak található. A Dobó István Vármúzeum 2013. júliustól régészeti megfigyelést végzett. A 15+008–15+120 szakasz humuszolt részein cölöplyukak, gödrök, és egy sír feltárását regisztrálták. A területen a talajrétegek a következők: 80–135 cm humuszodott, porózus szerkezetű fekete-sötétbarna színű felső talajréteg, alatta kavicsos, sárgásbarna színű réti öntéstalaj található. 2013. október 28.–november 8. között, a 0139/3 hrsz.-ú ingatlanon került sor a régészeti feltárás elvégzésére. A 2,5 m szélességű és 125 m hosszúságú gázszállító vezeték nyomvonalában a humuszolt és a feltárt terület 316,086 m² nagyságú volt.

Összesen 9 objektumot tártunk fel. Több gödör, egy paticsomladék és egy szarmata sír került elő. A leletanyagban elsősorban késő bronzkori kerámiák voltak.

A sír a jelenkori felszíntől számított 1,70 m mélyen volt. A lehumuszolt sírgödör tetején egy lánDSAhegyet találtunk. Az elhunyt nőt D–É-i tájálással, több melléklettel temették el. A halottat valamilyen szerves anyagba (pl. szövet, bőr) csavarták, erre utalhat valószínűleg a csontváz alatt és felett található vékony feketés réteg. A halottnak háromfibulás viselete volt (kettő a vállon, a harmadik pedig a mellkasnál), mindegyik fibula ezüstből készült. A tárgyak elhelyezkedése arra utal, hogy *peplos* jellegű ruházatot használhatott. A koponyán és a környékén apró gyöngyök kerültek elő. A láb környékén egy Marcus Aurelius által veretett érem volt. A 2. századi ezüstdénár sírba helyezése megfigyelhető ebben az időszakban. Egy orsógomb és egy kovadarab szintén a sír mellékleteihez tartozott. A fiatal nőt 20 és 26 éves kora között temethették el. A tárgyi leletanyag alapján megállapítható, hogy az Észak-Alföldön a 4. század végén–5. század elején található népcsoporthoz tartozott az eltemetett személy, amelyet a kutatás összefoglalóan Tiszadob-csoportnak nevez. A sírt a 4. század utolsó harmadára, főként a 370–380-as évekre keltezhetjük.

Munkatársak: Bilicz Enikő, Bíró László és Rác Kristóf technikusok.

GUTAY MÓNKA – TÓTH ZOLTÁN

59. Egerbocs határa (Heves megye) R, B, V, LT, Sza

A település határában, régészeti szakfelügyelet során, az alábbi két lelőhelyen történt kutatás. A régészeti szakfelügyelet során, a felső 20–30 cm eltávolításakor, a területen őskori telepet azonosítottak. A kijelölt lelőhely nyomvonalba eső részén a felszín nyesése után néhány bizonytalan körvonalú halvány foltot dokumentáltunk, majd megkezdtük ezek kibontását. A bontás során tudtuk csak megállapítani, hogy a sötétebb színű elszíneződések többsége nem régészeti objektumokat jelöl, hanem másodlagos pozícióban lévő, leletekkel teli, vélhetően a domboldaltól lecsúszott kultúrrétegeket, amelyek több régészeti korszak leletanyagát is tartalmazzák. Valójában a felső humuszodott, de alapvetően sárgás réteg alatt egy egységesen települt 20–60 cm vastag szürkés-sárgás réteg húzódott, amelyben szórványosan, különböző korú leletek fordultak elő, így a felsőbb rétegből lefelé haladva, a feltételezett objektumok széleit rendre nem is találtuk meg. Ez alatt az egységes és a kutatási terület egészén elterülő szürkés-sárgás réteg alatt eleinte az altalajnak vélt sárgás réteg húzódott, ez alatt azonban még egy sötét, fekete réteg volt, amelyről kiderült, hogy ez az eredeti humuszréteg. Ez alatt a humuszréteg alatt került elő az igazi altalaj. A rétegvizonyok megértése után sikerült rekonstruálni az itteni történéseket. Eszerint,

a korábbi vezetéképítés során az itt emelkedő domb aljában elterülő, lapályos területet jelentősen megbolygatták és feltöltötték. A domb alján a természetes erózió következtében változó vastagságú, 40–50 cm-től a 2–3 m-es vastagságot is elérő humuszra a korábbi vezeték kiásásakor változó vastagságú sárgás réteget töltöttek, majd erre egy 20–60 cm vastag, szürke réteg került. (Amíg a sárga réteg a korábbi vezetéképítés során kiásott sárga altalajt jelentheti, addig a szürkés réteg a kiásott és szétterített humuszra utal.) Erre települt a legfelső sárgás, recens, a tetején már humuszodó réteg, amely szintén tartalmazott a dombról lemosódó eróziós talajt is. Ez a legelső réteg valószínűleg tereprendezés hatására képződhetett.

Kiderült, hogy valódi régészeti objektumok valójában csak a fekete humuszodott rétegtől lefelé figyelhetők meg, azonban a fekete humusz vastagsága helyenként jóval meghaladta a vezetékfektetés mélységét, ráadásul 2–2,5 m mélységben jelentős talajvíz is jelentkezett, ezért csak azokon a helyeken tudtuk letermelni a humuszt, ahol ezt a talajviszonyok lehetővé tették. Ezt követően munkagép segítségével újabb humuszolást kellett végeztetni és emellett több olyan szondát is nyitottunk a nyomvonalra merőleges irányban, amelyek a lelőhely teljes rétegsorának tisztázására irányultak. A tényleges humusz eltávolítására csak kisebb szakaszon került sor, és ezeken a szakaszokon összesen két helyszínen sikerült valós régészeti jelenségek nyomait feltárunk.

A területen viszonylag sok leletet gyűjtöttünk, jóllehet, nagy részük nem köthető régészeti objektumokhoz. A kevert, vagy erodált rétegekből származó leletanyagok között, az állatcsontok mellett megtalálhatók a rézkori, bronzkori, valamint vaskori kerámiák is.

Butaj-völgy I. (KÖH 84821): A lelőhely Egerbocs községtől kb. 1,5 km-re Ny-ra, Hevesaranyos községtől pedig kb. 2,5 km-re É-ra található, a Butaj-völgy nevű dűlő területén, a Bocsi-patak völgyében, a patak medrétől 100 m-re K-re húzódó mezős terület enyhe K–Ny-i lejtőjén.

Az ásatás kezdetén még 10 objektumot dokumentáltunk, de ezek környezetében végül is csupán 2 objektumot tekinthetünk ténylegesen régészeti jelenségnek. Mindkettő kemence volt, az egyiket vaskorra, a másikat pedig szarmata korra keltezhetjük.

Butaj-völgy II. (KÖH 84819): Egerbocs községtől kb. 1,5 km-re Ny-ra, Hevesaranyos községtől pedig kb. 2,5 km-re, É-ra található a lelőhely, a Butaj-völgy nevű dűlő területén, a Bocsi-patak völgyében, a patak medrétől 100 m-re, K-re húzódó mezős terület enyhe K–Ny-i lejtőjén.

Az ásatás kezdetén még 18 régészeti objektumot dokumentáltunk, de ezek környezetében végül is csupán 12 objektumot tekinthetünk ténylegesen régészeti jelenségnek, ezek gödrök, valamint tűzhelyek voltak, amelyek leletanyag alapján a vaskorra, a La Tène időszakra keltezhetők.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ – TÓTH ZOLTÁN

60. Eggerszalók határa (Heves megye) B, Sza, A, Kö, Kk, I

Megalévő régészeti feltárásokat végeztünk a település határában, az Eger–Fedémes DN300 PN64 gázvezeték által érintett alábbi két lelőhelyen. A kutatott terület az Egri–Bükkalja kistájhoz tartozik, amely egy 126 és 480 m közötti tszf.-i magasságú, enyhén D–DK-nek lejtő hegységelőteri domság. A Bükk előtere közel É–D-i futású völgyekkel erősen felszabdalt, völgyközi hátakra tagolt.

Hideg-völgy (KÖH 84829): A lelőhely egy K–DK-i kitettséggű, ún. hegységelőtéri lejtőn található, a Laskó-patak völgyében, annak jobb oldalán. A terület DK felé lejt, a tengerszint feletti magasság 168 és 175 m tszf. között van. A talaj csernozjom barna erdőtalaj. A terület magánkézben van, jelenleg rét, legelő, így a lelőhely pontos kiterjedését nem lehetett megállapítani. A feltárt területen előkerült régészeti jelenségek alapján feltételezhető, hogy az egykori települések követték a patak völgyét, kiterjedésüket pedig a terület Ny-i szélén levő meredek lejtőjű dombhat jelenthette. A területen a humusz vastagsága a patak völgy felé növekedett.

A lelőhelyen 2013. október 28. és november 21. között, a 0287/8, 0287/6 hrsz.-ú földrészleteken, a gázvezeték nyomvonalában a 19+005 és 19+392 km szelvény közötti szakaszán, átlag 3–3,5 m szélességben, 290 m hosszan figyeltünk meg jelenségeket. Az átnézett terület nagysága: 1120 m². Összesen 94 régészeti jelenség került elő, a leletek alapján 3 időszakban telepedtek meg itt különböző népcsoportok.

Az anyag elsődleges átnézése alapján az első megtelepedés a késő bronzkor időszakában történt (pilinyi kultúra). A *bronzkori telep* a terület teljes egészén végighúzódott. Két földbe mélyített építményt, több gödröt, egy kutat, illetve összefüggés nélküli cölöphelyeket tártunk fel. A kutatott terület középső részén előkerült egy szélesebb ÉK–DNy-i irányú árok, melynek két oldalán valószínűleg agyagkitermelő gödör csoportok voltak. A telepről a kerámiaanyag mellett, köeszközök, állatcsontok, őrlőkövek kerültek elő.

A következő időszak a *késő császárkorhoz* köthető, valószínűleg a 4. század vége, 5. század eleje, de a leletanyag további vizsgálata után lehet pontosítani az időszakot. A településen előkerültek méhkas alakú tárolóvermek, egyszerű gödrök és egy rostélyos edényégető kemence is. Főleg a terület ÉNy-i felében, a magasabban fekvő térszinthez köthetők ennek a korszaknak a jelenségei. A leletanyag többsége kerámia, jellemző a kézzel készített házi kerámia, és a szürke korongolt kerámia. Sok a vízszintesen kihajló peremű, hullámvonalalköteggel díszített hombártöredék is. A településen előkerült római import kerámia, *terra sigillata* és annak utánzata is, valamint mázas töredékek, és egy dörzstál darabja. Viszonylag sok vastárgy került elő, többek között egy szekerce.

Valószínűleg ehhez a korszakhoz köthető a területen előkerült két sír is (40., 74. objektum). Az egyik a lábszártól fölfelé bolygatott, a másik teljesen bolygatatlan, melléklet nélküli temetkezés. Tájéolásuk Ny–K-i, az egyik esetében sikerült megfigyelni a koporsó, valószínűleg rönkkoporsó nyomait, a másik esetben csak a csontok helyzetéből következtethettünk arra, hogy a halottat valamibe beletekerték.

A területen szórványosan 8–9. századi objektumokat is megfigyeltünk. Két kemence, több gödör és cölöplyukak kerültek feltárássra ebből az időszakból. A leletanyag elsősorban kerámia. Jellemzőek a hullámvonalalkötegek, hasonló díszítést néhány peremtöredék belső felében is megfigyeltünk, valamint egy parázsborító töredéke is előkerült. A népvándorlás kori telep is a terület ÉNy-i, magasabb részén figyelhető meg.

Néhány objektumból, főleg cölöplyukakból nem került elő leletanyag, ezek kora bizonytalan. Szórványosan késő középkori töredékeket is találtunk.

Laskó keleti magaspártja (KÖH 84827): 2013. október 28. és november 18. között megelőző feltárást végeztünk a gázszállító vezeték 19+622–19+763 km szelvény közötti szakaszán, a 0291/10 és 0291/11 hrsz.-ú területeken, a vezeték 3,5 m-es

fedtetési szélességében, 132 m hosszúságban. A humuszolt és a feltárt terület 441,226 m² nagyságú volt. Maga a lelőhely 245 m-re DK-re található a Laskó pataktól, a patak magaspártján, egy közepesen mély völgyben. A területen a talajrétegek a következők: humuszosodott, porózus szerkezetű fekete-sötétbarna színű felső talajréteg 80–100 cm mély, alatta az altalaj sárgás színű, erősen agyagos. A humuszolás eredményeként számos objektumfolt volt megfigyelhető, valamint viszonylag kisszámú órkori és egyéb jellegtelen kerámiatöredék került elő.

Összesen 47 objektum került feltárássra. Ebből 19 cölöphelyként, 21 gödörként, 1 pedig árokként volt azonosítható. Nagyon kevés objektumban volt meghatározó anyag. Egyetlen biztosan késő bronzkori, a pilinyi kultúra időszakára tehető gödör, 2 római kori, egy középkori objektum azonosítható, a többi jelenségből vagy jellegtelen anyag, vagy semmiféle lelet nem került elő.

Struktúra az objektumok alapján csak nehezen megállapítható, mindenképpen fontosnak mondható azonban 2 cölöplyuk sor. Ezek egyike a lelőhely ÉNy-i részén található, és 8, egy sorba rendeződött cölöphelyből áll, amik így egy megközelítőleg K–DK-i irányú vonalat alkotnak. A másik cölöplyuk sor ennél rövidebb volt, csak 3 objektumot tartalmazott, amik azonban egyértelműen egy, a fentebbihez hasonlóan K–DK-i irányú sort alkotnak a lelőhely DK-i részén. A két jelenség között közvetlen összefüggés nem volt megfigyelhető, ahogy más jelenséggel sem állnak egyértelmű kapcsolatban. Belőlük előkerült leletek híján pontos keltezésük sem ismert. Elhelyezkedésük alapján azonban mindenképpen valamilyen antropogén struktúra részei, azonban ennek jellege egyelőre nem meghatározható.

Munkatársak: Gulyás Bence régészhallgató, Tanyi Sándor technikus geodéta, Medveczki Zsolt, Bujdosó László.

FARKAS CSILLA – VÁGVÖLGYI BENCE

61. Egyházaskozár, Katolikus temető (KÖH 44006)

(Baranya megye) Kö

A kozári középkori templom romjait a 18. századtól kezdve több forrás is említi, 1783-ban romjai körül feküdt a katolikusok, evangélikusok és a görögkeletiek temetője. 2004-ben Gábor Olivér az r. k. temető területén középkori teleprészletet azonosított. Október 15-én a falu K-i szélén fekvő temető DK-i részén található, 10–15 sírsorból álló r. k. temetőben sok téglal-, illetve habarcsőtöredéket és egy-két embercsont-töredéket figyeltünk meg, a temető ÉK-i szélén fekvő személtlerakó körül további téglal- és mészködardarabokat találtunk. A katolikus temetőrésztől É-ra fekvő kisebb szántóföldön néhány középkori kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatárs: Máté Gábor (PTE).

K. NÉMETH ANDRÁS

62. Emőd, Nagy-halom I. (KÖH 16986)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2013. szeptember 22. és október 5. között a BORBAS (Borsod Region Bronze Age Settlements) Projekt keretén belül roncsoltmentes régészeti kutatásokat végeztünk a lelőhelyen.

A két dűlőnév (Nagy-halom I. és Zsedény) alatt futó területet egy, összetett szerkezetű, ún. *cluster* típusú bronzkori

településként értelmeztük, és így Emőd, Nagy-halom azonosító számán összevontuk őket. Nagy-halom lelőhelyen 2012 folyamán két alkalommal végeztünk geofizikai felmérést, több mint 11 ha területen.¹⁹ 2013-ban elkezdtük a nagyjából É–D-i irányú domb DK-i lábánál fekvő Zsedény dűlőnevű terület geofizikai felmérését is. A lelőhely 2011 óta ismert, mint önálló hatvani település. Jelen kutatási szezonban kibővítettük mind a zsedényi, mind a nagyhalmi rész geofizikai felmérését. A nagyhalmi korábbi felmérést D-i irányban 6 db 50×50 m-es egységgel bővítettük a halom meredek lejtőjén. A zsedényi részen pedig a korábbi 1 ha-os felmért területhez további közel 5 ha-t mértünk fel. Így a két felmért terület egy 100 m-es sáv kivételével majdnem összefüggő területet eredményez. A teljes felmért terület közel 19 ha. A nagyhalmi kiegészítés meglepő eredménye a feltehetően természetes eróziós ároktól D-re, a meredek domboldalon jelentkező házsor.

A zsedényi területen, egy feltehetően egykori árokkal vagy vízjárta területtel körülvett központi részen számos emberi tevékenységhez köthető anomáliát észleltünk, de házak alaprajzait itt nem sikerült megfigyelni. A felszínen is jól látható központi résztől É-ra hasonló anomáliákat láthatunk több mint 50 m szélességben. Mindezek alapján a zsedényi területen egy koncepciójában azonosan kialakított települési egységgel számolhatunk, mint a nagyhalmi összetett szerkezetű település. A nagyhalmi és a zsedényi települési egységeket a légifelvétel alapján egy vízjárás választotta el egymástól. A két terület tengerszint feletti különbsége 15 m. A zsedényi területen ÉK–DNy-i irányban a geofizikai hálórendszerhez igazodva 10 m szélességben és 300 m hosszúságban 5×5 m-es egységekben szisztematikus leletgyűjtést végeztünk. A leletanyag mennyisége nagyságrendekkel kisebb volt, mint a nagyhalmi részen. Leletgyűjtésünk alkalmával csak a hatvani kultúrába sorolható leletanyagot találtunk.

Emőd-Nagyhalom és Zsedény területéről 2013. október 19-én a Pazirik Kft. légifelvételket készített, melyekből ortofotó és 3D domborzatmodell is készült.

Munkatársak: Tobias L. Kienlin, Pusztai Tamás, Varga András, a kölni és a Miskolci Egyetem hallgatói.

PUSZTAINÉ FISCHL KLÁRA

63. Encs, Fügöd határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ö, R?, N, Á, Kú**

2013. augusztus 15-én terepbejárást végeztünk Encs-Fügöd településrész mellett egy, a település területén épülő hulladék-átrakó létesítéséhez kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció keretében. Az alábbi lelőhelyeket sikerült azonosítanunk:

Falu-köz 1. (KÖH 84747): A lelőhelyen őskori (rézkor?) és népvándorlás kori kerámiatöredékek település meglétére utalnak.

Falu-köz 2. (KÖH 84749): Szórványosan gyűjtöttünk őskori kerámiatöredékeket.

Mocsár (KÖH 84745): Szórványosan Árpád-kori és kora új-kori kerámiákat találtunk.

TÓTH KRISZTIÁN

64. Felsőörs, Báróker

(MRT 2. k. 19 / 12. lh., KÖH 7908)

(Veszprém megye) **U, R**

A beépítés alatt álló ismert neolitikus településen 2013-ban két helyen folyt régészeti tevékenység.

Az 55/12 hrsz.-ú telken 2013. május 10–11. között végeztünk feltárást. Az épülő ház 50 cm széles alapárkaiban 6 gödör került elő, ezeket az adott szélességben, teljes mélységben feltártuk. A beásásokból kizárólag rézkori (badeni kultúra) leletanyag került elő, főleg kerámia, továbbá örlőkő és két pattintott kőeszköz.

Az 55/9. helyrajzi számú telken garázs épült. Korábban a lakóház építésekor nem találtunk régészeti jelenséget, a garázs alapárkában viszont előkerült egy bal oldalán fekvő zsugorított csontvázas sír 2013. ápr. 26-án. Tájolása K–Ny, mélysége 100 cm. Melléklete egy vékony falú, bikónikus testű, kis bütyökkel díszített edény a fej mögött, melyet a munkagép részben megsemmisített. Kora: lengyeli kultúra. A lelőhelyen feltárt lengyeli sírok száma ezzel hatra emelkedett.

A Felsőörs csapadékvíz elvezetés beruházáshoz kapcsolódó régészeti megfigyelés közben 2014-ben a Báróker utcában régészeti jelenségek kerültek elő. A lelőhely évek óta ismert, számítani lehetett rá, hogy az utca további részén is folyamatosan leleteket találunk, ezért a csatornaárokknak a lelőhely területébe eső szakaszán a kivitelezést megszakítva a Laczkó Dezső Múzeum feltárást végzett.

A 145 m hosszú, 140 cm széles árokban összesen 14 objektumot találtunk, közülük 11-et tártunk fel. Az 1. objektumot még a kivitelezés közben, az árok metszetén sikerült csak azonosítani, a 2. természeti jelenség, a 14. pedig közművekkel már bolygatott volt – ezek a fel nem tárt jelenségek. A feltárt objektumok nagyrészt a lengyeli kultúra települési jelenségei. Az árok Ny-i felében kisebb cölöplyuk jellegű objektumok voltak, a K-i részben – a domb tetején, a lelőhely szélén – nagy gödörrendszerek. Az árok középső szakaszán egy nagyobb lengyeli gödörbe ásva találtunk egy zsugorított csontvázas badeni sírt egy kis bögre melléklettel. A sírt egy nagyobb edény töredékeiből álló cserépréteg borította. A sír nem volt teljesen feltárható, a fele az út alá nyúlt be. Ez az első késő rézkori temetkezés a lelőhelyen, települési jelenségeket találtunk már korábban is.

REGENYE JUDIT

65. Felsőpetény, Három árok

(KÖH 84643)

(Nógrád megye) **U, I**

2013. június 25–27.-e között elvégeztük a szakfelügyelet során előkerült régészeti lelőhelyen, a 0112/10, 0112/14 hrsz.-ú ingatlanokon a próbafeltárást. A kutatást a Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzit vezeték építése tette szükségessé. A feltárt terület: 421,4 m² nagyságú volt.

A lelőhely Nőtincs és Felsőpetény települések közigazgatási határán, a Petényi-határ nevű dűlő DK-i végén, közvetlen a Nőtincs és Felsőpetény közt futó műúttól Ny-ra, egy lejtős domboldalon fekszik. A lelőhelyen keresztül kiépítésre kerülő gázvezeték nyomvonalában a 26+900 és a 26+650 km szelvények közötti területeken végeztünk próbafeltárást. A megfigyelt humuszvastagság a területen 30–60 cm között volt.

A próbafeltárást pozitív eredményt hozott. Összesen 4, a neolitikumra (lengyeli kultúra) keltezhető és egy ismeretlen korú gödör került elő a feltárt nyomvonalon. A feltárt objektumok

¹⁹ RKM 2012, 41.

alapján mindenképpen szükséges régészeti lelőhelyként való nyilvántartása a területnek.

Munkatársak: Nicklas Larsson régész, Kiss László technikus.

BÓKA GERGELY

66. Felsőtárkány, Kő-köz vára (KÖH 92629) (Heves megye) Kő?

Korábbi irodalom nem említi, Holló Sándor (Bükki Nemzeti Park) ismerte fel 2012-ben. Felsőtárkány felső, ÉK-i vége felett, a Szikla-forrás és a Kő-köz nevű sziklaszurdok szakadékos oldala felett emelkedik a hegy, amelyen a vár van. Háromszoros védővonal zárja körül. Központi részének alakja kissé szabálytalan négyszög, gömbölyű sarkokkal. 1–3 m belső magasságú sánc határolja három oldalról, de É-i oldalán, a Kő-köz szakadékos oldala felett csak elmosódott, bizonytalan kis sáncmaradványt találunk. A belső terület feltűnően erősen lejt É felé. Átmérője K–Ny irányban a D-i, felső részében 108, az É-i, alsó részében 60–80 m. É–D irányban a D-i nyitott rész miatt nem mérhető pontosan, 85–100 m körüli.

A vár K–DK felől volt támadható, ezért erről az oldalról két külső árok is védte. A Ny–DNy-i oldalon igen meredek hegyoldal felett csak egy külső árok van, ez azonban a hegy ÉNy-i nyúlványát is átfogja, és ezzel a hegytetőnek ez a része is a várhoz tartozik. A vár teljes átmérője ÉNy–DK irányban 275, ÉK–DNy irányban 185 m.

A vár területén jelenleg három út vezet keresztül, az eredeti bejárat bizonyára a K-i oldalon volt. 2013 februárjában Bíró Péter néhány jellegtelen, feltehetően késő bronzkori cserepet talált a vár területén. Április 6-án V. Szabó Gábor és munkatársai fémkereső műszerrel sok újkori fémtárgy mellett egy kenyevelt, négy patkótöredéket és két késtörédket is találtak, koruk bizonytalan. A középső rész impozáns sáncának felszíne végig erős égés nyomát mutatja. A várra történeti adatot nem ismerünk, korát feltehetően a középkorba tehetjük.

A várat először Baráz Csaba (BNP) mérte fel 2012-ben. Alulírott 2013-ban a felesége közreműködésével mérte fel, a két felmérés lényegében megegyezik.²⁰

NOVÁKI GYULA

67. Fertőd, Esterházy-kastély, Kamarakert (Műemléki törzsszám 3596, azonosító 14073) (Győr-Moson-Sopron megye) Ű

A fertői Esterházy-kastély ún. Kamarakertjeinek teljes területén régészeti módszerekkel Koppány András, Thury László és Kupovics Renáta végzett kutatást 2009 nyarán.²¹ A komplex, természettudományos vizsgálatokkal is járó feldolgozás célja Fatsar Kristóf és Alföldy Gábor kerttörténeti feldolgozásának (2006) régészeti adatokkal történő kiegészítése volt.

Jelen régészeti módszerekkel (ásatás) végzett munka az utóbbi területek nagyobb felszínén való feltárására és doku-

mentálására irányult, az egyes történeti kertperiódusok maradványainak megismerése reményében.

A Kamarakertben folyó munkákkal párhuzamosan az ún. Képtár É-i homlokzata, tehát a Kamarakertekkel átellenes oldal előtt két árok megnyitását terveztük, amelyekben az épületrészhez futó rétegeket, régészeti jelenségeket kívántuk megfigyelni, mindezt a Képtárban zajló falkutatási munkákhoz kapcsolódóan, annak a belsőben nyert adatait kiegészítve.

A fertői Esterházy-kastély ún. Kamarakertjeiben a korábbi 2009-es ásatás folytatásaként zajlott régészeti módszerekkel történő műemléki kutatást, amelyet a Forster Központ rendelt meg a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ Műemléki Kutatási Osztályától. A régészeti tevékenység más kutatási munkákkal párhuzamosan folyt 2013. október 29. és november 21. között.

A Kamarakerteknek a kastély középízalattja mellé eső rézeit az erősen túlnőtt tiszafák miatt sem lehetett korábban alaposabban kutatni. A közelmúltban megtörtént a növények visszametszése, így a kertrész nagy felületen feltárhatóvá vált. A korábbi ásatás tanúsága szerint a Ny-i oldalon sok jelenség, több kertréteg maradványai is megfigyelhetőek voltak, ezért ennek a résznek szenteltünk alaposabb figyelmet. Itt D felől a kő mellvéd, É-on és K-en a kastély mellett vezetett, Ny-on a szélső kertrészt elválasztó út jelentette a kutatót terület határát. A mellvéd mellett, a leírt határokon belül a DK-i szegletbe eső szelvény az Ny/I. jelzést kapta. Az Ny/I. vonalában, attól Ny-ra eső, egy tanúfallal elválasztott szelvény az Ny/II. lett. Az Ny/II. körülbelül a kertrész közepe tájára esett, és úgy jelöltük ki, hogy a 2009-es kutatóárok beleessen a területébe. Az Ny/II.-től É-ra, a kastély felé tűztük ki a tanúfallal elválasztott Ny/III., és vonalában, újabb tanúfal után az Ny/IV. szelvényeket. Az utóbbiakról K-re, az Ny/I.-től É-ra jelöltük ki az Ny/V. felületet.

A K-i Kamarakertben a Ny-inak tükörképesen megfelelő részt tekintettük a kutatás helyszínének, azt mindkét szélességében (É–D-i K/I. szonda, Ny–K-i K/II. szonda) árkokkal vágtuk át. Felületben csak a kastély felé eső, ÉNy-i szegletet kutattuk meg (K/III.), mivel ez volt a teljes Kamarakertben az egyetlen olyan sarok, ahol nem nőtt tiszafa. Elképzelhetőnek tartottuk, hogy a forrásokból ismert íves sarokkialakításának maradt némi nyoma.

A Képtár ÉNy-i sarkától nem messze, a kerti sétányra merőleges, az É-i homlokzattal közel 45°-ot bezáró árok az É/I., az épületrész és a patkószárny találkozási pontjától nem messze, az előbbire merőlegesen kitűzött árok az É/II. jelölést kapta.

A legfontosabb megfigyeléseket az Ny/I. szonda feltárása során tettük. Az itt előkerült legkorábbi jelenség, amely emberi tevékenységhez köthető, egy igen jól elkészített, vastag útréteg volt (124,70–124,90 mBf körül). Anyaga barnás agyag, amelybe mosott, nagyobb méretű kavicsot keverték, majd alaposan ledöngölték. Vastagsága 20 cm körül volt, felső részét biztosan bolygatták a későbbi kertépítési munkák során, kiterjedése sem volt megállapítható, csak az biztos, hogy a mellvéd alá befut, annak lábazati szintjénél jóval mélyebben található, és nem illeszkedik a kastély mai szintjéhez sem. E felett egy igen gondosan elkészített sétány jó állapotú részlete került elő, amelynek jelentős, épülettörmelékéből kialakított alapozása is volt, ezen volt szétterítve a bakhátas sétány legfelső, kavicsos rétege (125,18–124,24 mBf körül). A komolyan megépített út igazodott a mellvédhez, amely alapozása a sétány épülettörmelékes alsó rétegeire ráfedett. Nem sokkal a vastag rétegrendű sétány

20 Baráz Csaba – Holló Sándor – Nováki Gyula: Kő-köz vára. *Castrum* 17 (2014) 5–9.

21 Koppány András, Thury László és Kupovics Renáta: Kertrégészeti feltárás a fertői Esterházy-kastély kamarakertjeiben. *Gesta* [Online] IX (2010) 192–197. Elérés: https://matarka.hu/koz/ISSN_1417-2569/9_evf_1_sz_2010/ISSN_1417-2569_9_evf_1_sz_2010_192-197.pdf [Hozzáférés: 2019. április 2.]

felett egy újabb, sárga kavicsos út maradványait figyeltük meg, már közvetlenül a humusz alatt (125,58–125,69 mBf körül). E legfiatalabb kerti útnak már az É-i szélét is meg lehetett határozni a hozzá tartozó ültető sávval együtt. A sétány nem ért el a mellvédig, az itt lévő földszív tanúsága szerint a mellvéd belső oldalán egykor sövény lehetett.

Sajnos az Ny/I. K-i rábontásában, a kastély felé, a mai sétány alatt jelentős földmunka nyomait észleltük. A közelmúltban lezajlott felújításkor a lépcsők és a kastélyt kísérő utak építése régészeti megfigyelés nélkül zajlott, így a modern rétegrend kialakításakor az általunk megfigyelt jelenségeket az érintett területeken elpusztították, azok feltárása a jövőben már nem lesz lehetőség.

A legelső kavicsos, döngölt felületet közvetlenül a kastély kiépítése előtti időszakhoz köthetjük, a jól megalapozott út a Kamarakertek kialakításának idejéből való. A humusz alatt közvetlenül jelentkező sárga sétány a 20. század elején telepített tiszafás korszak maradványa.

A kő mellvéd alapozásában jelentős anomáliákat, és alapozási mélység különbségeket figyeltünk meg. Ezt jelenleg csupán azzal magyarázzuk, hogy a mellvédet eredetileg más szerkezettel tervezhették. Ma is látható, hogy a megvalósult korlátba másodlagosan felhasznált szobortalapzatokat is beillesztettek. A megfigyelésünk szerint, szemben az oldalsó mellvédekkel, amelyek bizonyosan átalakítottak, a Ny-i kamarákat kastély felé eső korlátjai eredeti, átalakítatlan szerkezeteknek tűnnek, magasságuk is a 18. század végi állapotnak felelhet meg. Az általunk kutatót kertrész szintje ugyanakkor a mainál lényegesen mélyebben lehetett.

A Ny-i oldal többi szondájában sajnos a legelső rétegek sehol másutt nem kerültek elő, a legtöbb információt a legutolsó kertperiódusról nyertük. Az Ny/II.–III.–IV. szondákban hitelesítettük a 2009-es ásátás árkat, és megfigyeltük a 20. század eleji egykori mező szélén a tiszafásövénnyel ültetési sávját. Ebből a sövényből valók a mai túlnőtt fák. A mezők középső részei a kert művelése miatt erősen bolygatottak voltak, ültető sávot vagy gödört itt nem találtunk, de a bolygatás mértéke miatt a barokk szintet sem lehetett egyértelműen elkülöníteni.

A 20. század eleji mező felületén vékony kavicsoszársnak maradt nyoma, ezt közvetlenül a humusz alatt figyeltük meg. A kevert földben nagy méretű okkerfestékrögök, és épülettörmelék sávok is voltak, ezek keletkezését 20. századi felújításokhoz köthetjük.

A K-i oldalon a Ny-itól jelentősen eltérő eredményeket hozott a két árok feltárása. A terület természetes rétegrendje is más, mint a Ny-i oldalé, határozott, jól dokumentálható nyomokat csak a legutolsó kertperiódus hagyott. Az ÉNy-i sarokban, a K/III. szondában a várakozásainknak megfelelően dokumentálni tudtuk a 20. század eleji mező ívesen kialakított sarkát, a sárga, köves út és az ültető sáv határát.

A Képtár É-i oldalán végzett feltárást sajnos nem hozott értékelhető eredményt. Itt a későbbi közművek bolygatásának mértéke miatt sem történeti járó-, sem építési szintek nem maradtak épek.

Összefoglalásul, és módszertani tanulságul is kijelenthető, hogy a kertek régészeti kutatásában az épített struktúrákon kívül jellemzően az utolsó, és nem bolygatott periódusokról nyerhető a legtöbb információ. Ezek esetében építési/kialakítási módok, technikák, és a pontos egykori méretek rögzítésére is mód van. A régebbi, és így többször bolygatott korszakokból szerencsés esetben is csak jelenségek részletei kerülhetnek elő,

amelyek természetesen egy kritikus mennyiséget elérve újabb következtetéseket szülhetnek.

A helyszíni kutatást régészeti módszerekkel dokumentáltuk, megfigyeléseinket fotón, felszín- és metszetrájakon rögzítettük. A feltárt terület nagysága 250 m² volt. A feltáráshoz a kézi segéd munkát Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ biztosította.

Az érintett területek geodéziai felmérést Szökrön Péter geodéta végezte.

JANKOVICS NORBERT

68. Fertőszentmiklós, I. Velux (KÖH 47660)

(Győr-Moson-Sopron megye) B, Á, I

A Velux II. sz. üzem külső parkoló bővítése, út és térburkolat ki-vitelezésének szakfelügyelete során régészeti jelenségek kerültek elő. Ezeket 2013. április 11–16.-a között tártuk fel. Az épülő parkoló helye Fertőszentmiklóson a Petőfi utcában található, a 85-ös sz. főút D-i oldalán, a Velux gyár előterében. A területen a humuszolás során a felső humuszréteg eltávolítása során mintegy 50–60 cm feltöltési réteget figyeltünk meg. Ez alatt egy 10 cm vastagságú újkori, eltemetett humuszréteget találtunk, melyből nem kerültek elő régészeti korú leletek. Ez alatt került elő a sárga agyagos altalaj (az aszfaltozott út szintje alatt mintegy 140 cm mélyen), melyben összesen 5 objektum feltárását sikerült dokumentálni. Ezek közül egy hosszúkás, nagy méretű gödör Árpád-korinak bizonyult. Betöltéséből nagy mennyiségű kerámiatöredék, tucatnyi peremtöredék került elő. Két másik közepes méretű kerek gödörben rendkívül nagy mennyiségű bronzkori (Makó-kultúra) kerámiatöredéket, edények fűleit, perem- és aljtöredékeket találtunk. A maradék két objektumból (egy apró cölöphely és egy sekély gödör) nem került elő lelet.

HARGITAI ANDRÁS

69. Fonó határa (Somogy megye) Ő, Kö

Szeptember 25-én terepbejárást végeztünk a falu határában.

Birkadomb (KÖH 85795): 1748-ban még látszott a középkori templom helye a falun kívül, tőle félórányira. Egy helytörténeti kézirat szerint a templom a Birkadomb oldalán, az erdő szélén feküdt. A falutól É-ra, a Baté-Magyaratádi-vízfolyás Ny-i felén húzódó kisebb erdő D-i széléhez közel, egy É-i irányban kiugró földnyelven kb. 30 m átmérőjű körben sok vörös téglá- és mészhabarcstöredéket, valamint egy-két nagyobb követ találtunk a viszonylag sűrű erdőben. Kerámiát csak egyetlen darabot találtunk, az erdő alatt fekvő halastó gátjától induló erdei út nyomvonalában.

Szérus-kert (KÖH 85797): A középkori falu helyét a templommal átellenben, a patak K-i oldalán, egy kb. 100 m széles sávban azonosítottuk, 400 m hosszban, továbbá szórványosan jellegtelen őskori kerámiát is gyűjtöttünk.

K. NÉMETH ANDRÁS – VARGA MÁTÉ

70. Füzér, Sportpálya**(KÖH 86521)****(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ge**

A község belterületén, a település futballpályáján, építési engedélyhez nem kötött földmunkák során végeztünk régészeti feltárást. A bolygatás során nagy mennyiségű római császárkori germán leletanyag és 3 négyszögletes, kiégett falú gödör került napvilágra. A terület humuszosítását követően összességében 12 objektumot sikerült azonosítani és feltárni. Az É–D-i irányú futballpálya hossz tengelyében egykor egy kis vízfolyás haladt keresztül, és ennek K-i, valamint Ny-i partján helyezkedtek el azok a germán objektumok, melyek feltételezhetően egy nagyobb telep periferiájának részeit alkották.

GÁL VIKTOR

71. Füzér, Vár**(KÖH 16582)****(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á, Kk**

A Herman Ottó Múzeum munkatársai 2013. augusztus eleje és november vége között végeztek tervásatást a füzéri Várhegy területén a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. támogatásával.

Az alsó várban, igazodva a vár műemléki kiépítéséhez, befejeztük a tervezett épületek és a várudvar feltárást. Az alsó vár D-i felében újabb épületet, vagy régészeti objektumot nem találtunk. Igaz ez a megállapítás a várrész középső területére is. A Gerendás pince területén nyitott kutatóárokba megállapítottuk, hogy az épület vékony agyagpadlója alatt magasra emelkedő természetes sziklafelszín, és a külső várfal között egy sárga homokos, természetes feltöltődés foglalja el.

A felső vár eddig még nem kutatott területén 10 kutatóárokba vizsgáltuk a várfalakhoz futó rétegsorokat és a várfalak mélyebben húzódó részeinek szerkezetét, állagát. Mindezen kutatások a felső vár műemléki kiépítésének előkészítését szolgálták. Az árkok döntő többségben már csak a legalsó, fekete köves Árpád-kori réteget tudtuk azonosítani. Csupán csak a Malompince területén sikerült, kis felületben, szürke agyagos Árpád-kori járósíntet és késő középkori tűzhelynyomokat megfigyelni.

GÁL VIKTOR

72. Fűzvölgy határa**(Zala megye) Ró, Kö, Kk**

A Nagykanizsai és a Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50–50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett. Ennek során Fűzvölgy határában egy lelőhelyet hitelesítettünk és két új, korábban ismeretlen lelőhelyet találtunk.

Berki-rét (KÖH 67343): A 74-es út fűzvölgyi elágazójától ÉNy-ra, az út Ny-i oldalán fekszik az ismert lelőhely. Vizsgálatunk során a 0,7–1,8 m magas kukoricásban, homokos talajban, közepes-rossz megfigyelési viszonyok között középkori kerámiatöredékek jelentkezték. A mostani terepbejárási eredmények alapján a lelőhely nagyobb kiterjedést mutat É–ÉK-i irányban a korábban ismerteknél, és úgy tűnik, egészen a 74-es útig húzódik.

ÉK-i faluvég (KÖH 84575): A település ÉK-i szélén, a Fűzvölgyet a 74-es úttal összekötő 75132 j. út É-i oldalán jelentkezett egy eddig ismeretlen, új lelőhely. Itt közvetlenül az utolsó háztól kezdődően, a 0,6–1,2 m magas kukoricásban, közepes megfigyelési körülmények között, késő középkori és kevés római kori kerámiatöredéket találtunk.

Széleskút (KÖH 84573): A településtől Ny-ra, a Hosszúvölgy É-i részére vezető dűlőút mellett, a Széleskút nevű határ rész D-i részén új lelőhelyet lokalizáltunk. A dűlőút É-i oldala mentén, 15–20 cm magas szójavetésben, homokos talajban, jó látási viszonyok között közepes intenzitású, római és középkori telepre utaltak a felszínen gyűjtött kerámiatöredékek. A korábban ismeretlen lelőhelyet 400 m hosszan, 100 m szélesen tudtuk követni, ám szélét egyik irányban sem értük el: K-re Fűzvölgy belterülete, D-re a Hosszúvölgyre vezető út és azon túl búzatábla, Ny-ra erdő és bozótos határolta. É-i szélét sem sikerült tisztáznunk, bár 100 m szélesen jártuk be a területet.

Munkatárs: Spolár Erika technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

73. Gávavencsellő, Új Élet Tsz-től K-re**(KÖH 89025)****(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő**

2013. április 11-én régészeti helyszínelést végeztem. A vizsgálandó terület az egykori Új Élet Tsz területén belül helyezkedik el. Az É–D irányú, fordított L alakú, mintegy 350×200 m nagyságú terület nagy része be van építve. Területén több felszíni építmény áll, az épületek közti és körüli térségek le vannak betonozva. A terület 80%-a gazos, ezért régészeti megfigyelésre alkalmatlan volt. A drótkerítéssel kerített beruházási telek K-i határánál egy nagyobb szántott rész terül el. A szántás É-i részében, egy kisebb homokdombon két őskori cserepet találtam. A leletek a beruházás szélétől mintegy 20–50 m-re jelentkeztek.

A lelőhely kiterjedése É–D irányban 100×50 m. Az új lelőhely és a közeli Kató-halmi lelőhely kapcsolata tisztázásra vár. A két lelőhely között további leleteket nem találtam.

A leletek a Jósa András Múzeumba kerültek.

SCHOLTZ RÓBERT

74. Gelej határa**(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Sza, Ú**

2013. október 3-án a Miskolci Egyetem Régészeti Kulturális Örökség, védelem és hasznosítás szakirányú továbbképzési szak képzésén belüli terepgyakorlat keretében terepbejárást végeztünk Gelej határában.

Kenderföld 2. (KÖH 86335): A dűlő szántott részén szarmata és újkori kerámiát gyűjtöttünk.

Pincehát (KÖH 86327): A Pincehát vagy Pincedomb nevű terület egy domb, melybe borospincék kerültek beásásra. A Pincehát DK-re bronzkori települési nyomokat tárt fel Kalicz Nándor és Patek Erzsébet 1962-ben. Tőle É-ra található a két híres bronzkori temetőrészlet: Gelej, Kanális dűlő (KÖH 16594) és Gelej, Beltelek kertek. A Pincedomb Ny-i oldalán intenzív hatvani leletanyagot lehet gyűjteni a szántásban. 2013-ban a pincék boltozatára felhordott földet vizsgáltuk át, mivel felmerült a pincedomb mesterséges domb – tell – volta. A pincelejáratok közötti részen és a pincék földfeltöltésének tetején nagy mennyiségű bronzkori kerámia gyűjthető. Általánosan

a kora és a középső bronzkorba lehet őket besorolni. A terület tehát lakott volt a bronzkor folyamán, ám a domb tell jellege még így sem bizonyított.

Munkatársak: Miskolci Egyetem hallgatói.

PUSZTAINÉ FISCHL KLÁRA

75. Gelsesziget, Országúti-dűlő (KÖH 84581)

(Zala megye) Kk

A Nagykanizsai és a Letenyei kistérségekben a szélessávu optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett.

Ennek során Gelseszigettől É-ra, az Országúti-dűlőben, a 7527 j. út mindkét oldalán új, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. Az út K-i oldala mellett már 2–2,2 m magasra nőtt a kukorica, és a talaj is néhol gyomos volt, így nagyon rossz megfigyelési körülmények között jártuk be a területet. Ám mindezek ellenére késő középkori kerámiatöredékeket találtunk. Az út Ny-i oldalán is kukoricás állt, de ez csak 0,5–1,5 m magas, így ebben közepes megfigyelési viszonyok között észleltük a leleteket. Úgy tűnik a lelőhely kiterjedése É-on szinte a hegyre vezető dűlőútig, D-en a településig terjed, K-i és Ny-i irányban pedig nem állt módunkban lehatárolni.

Munkatársak: Skriba-Nagy Mónika régész, Skriba Pál és Vágusz Anina régésztechnikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

76. Geszt, Szalontai-földek II. (KÖH 764)

(Békés megye) Ő, U, R, B, I

2013. július 8–11. között próbafeltárást folytattunk a lelőhelyen. A próbafeltárást célja az volt, hogy megvizsgáljuk az államhatár területén található régészeti lelőhelynek és környezetének a DA-H01_704/A 42154 j. Geszt–Országúti–Nagyszalonta út 12+570–15+338 km szelvények közötti szakasz felújítási munkái beruházás nyomvonalára általi érintettségét. Az előzetes régészeti dokumentáció a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megrendelésére készült, a próbafeltárást a Munkácsy Mihály Múzeum alvállalkozójaként az Ásatárs Kft. végezte el.

Geszt Békés megye középpontjától KÉK-re, a magyar–román országhatár közelében, geomorfológiailag a Körösök völgyében fekszik, amelyet a Körösökhöz csatlakozó régi kanyargós medrek (pl. a Csíkos-ér, Pánt-ér, Korhány-ér) és árterek tagolnak.

A terepbejárást során beazonosított lelőhely mintegy 900 m hosszú szakasza esett a beruházás nyomvonalába. A jelenleg is használt makadámút Ny-i oldalán összesen 7 szondaárokka (2 m széles) kívántuk tisztázni a lelőhely nyomvonalba eső É-i és D-i kiterjedését. Az összesen 899 m² alapterületű kutatás-szelvényekben 60–120 cm mélységben jelentkeztek a régészeti korú objektumok. A feltárt jelenségek (egy árokrendszer, egy omladékréteg, két épület, 4 cölöphely és 6 gödör) közül egy neolitikus, 6 rézkori (tiszapolgári kultúra), egy bronzkori, 6 őskori és egy ismeretlen korú volt. A próbafeltárást során egyértelművé vált, hogy a lelőhely É-i szélén, a 2013 áprilisában végzett terepbejárást során összevont Geszt 28. és 29. lelőhely valójában két önálló

lelőhely, mivel az első kutatóárokban jelentkező őskori gödörtől mintegy 300 m-re D-re került elő a következő objektum. A próbafeltárást során tisztázni tudtuk a lelőhely nyomvonalba eső D-i szélét is, ugyanis a terepbejáráskor bejelölt lelőhely szélétől 50 m-re É-ra már egyetlen objektumfolt sem került elő. A kutatóárkok alapján a lelőhely legsűrűbb része a Korhányi-csatornától NyDNy-ra és DNy-ra eső területen, kb. 500 m hosszúságban van.

A legkorábbi településnyom a *neolitikumból* származott. A lelőhely É-i részén fekvő, lekerekített sarkú, sekély, befelé rézsús falú feltehetőleg épületrészlet betöltéséből jellegetlen, díszítetlen edénytöredékek kerültek elő.

A *tiszapolgári kultúra* objektumai a nyomvonal középső részén, egymástól kisebb-nagyobb távolságokra helyezkedtek el. A legérdekesebb objektum egy, a mai járószinttől kb. 60 cm-re jelentkező épület omladéka volt. A közel 750 cm hosszú, valószínűleg ÉNy–DK-i irányú épület felszínén helyenként kirajzolódó, összefüggő, 2–3 cm vastag paticsrétege alatt összenyomódott edénytöredékeket, illetve az épület É-i részén két hálónéhezéket bontottunk ki. Az omladékréteg alól és a többi kora rézkori objektumból csőtalpas tálakhoz, vastagabb falú (falvastagság 2–3 cm) tároló- és egyéb edényekhez tartozó töredékek kerültek elő. A töredékek díszítetlenek voltak, több töredéken széles szalagfűl vagy kis méretű, átfűrt bütyökfűl látható.

Egyetlen gödör betöltéséből került elő *bronzkori* leletanyag. A gödör a rézkori jelenségek között feküdt. Betöltéséből kívül-belül fényezett felületű nagyobb edénytöredékek, illetve egy vékonyfalú bögre töredéke került napvilágra. Több töredéken ferde irányú kannelúra vagy háromszögletes alakú beszúrkált díszítősor látható.

Az *őskorinak* meghatározott objektumokban, valószínűleg a felsorolt régészeti korszakok valamelyikéhez tartozó, jellegetlen kézzel formált edénytöredékek voltak.

A geodéziai felmérést az Archeoline Kft. végezte el.

GULYÁS GYÖNGYI – GALLINA ZSOLT

77. Gölle határa (Somogy megye) Ő, Ró, Kö

Szeptember 25-én terepbejárást végeztünk a falu határában.

Füle-kúti-tábla (KÖH 85805): A faluból DNy felé kivezető, fasorral szegélyezett dűlőúttól É-ra, szórványosan őskori, római és középkori kerámiát gyűjtöttünk.

Nyelves-tábla (KÖH 85803): A Göllétől DNy-ra fekvő Szentpéter helynevek talán egy forrásokban nem szereplő középkori falura utalnak. Ezt a határrészt egy 1771-es kéziratot térkép *Praedium Rátz Inám* és *Pusztafalu* néven jelöli. Ennek ellenőrzésére végeztünk terepbejárást.

Az ÉNy–DK irányú Hársas-berki-patak és az ÉK felől érkező mellékága által közrezárt földnyelv D-i csücskén, a napraforgótárlón szórványosan jellegetlen őskori cserepeket találtunk. Ettől É-ra, a két patak közti dombtetőn római épülettörmelékét figyeltünk meg, római kerámiát főként a földnyelv K-i oldalán tudtunk gyűjteni, a lelőhely ÉK-i kiterjedését a fedettség miatt nem tudtuk megállapítani.

K. NÉMETH ANDRÁS – VARGA MÁTÉ

**78. Gömörszőlős, Kenderföldek
(KÖH 87813)**(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, Ró, Á, Kö, Ú**

A Biztonságos ivóvízellátás Kelemér és Gömörszőlős községben elnevezésű projekt kapcsán a Serényfalva–Kelemér közötti SK-1 jelű nyomóvezeték, illetve a Kelemér–Gömörszőlős közötti KG-1 jelű távvezeték nyomvonalára vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2013. december 6-án végeztük, melynek során a beruházás által érintett területen 5 új régészeti lelőhelyet fedeztünk fel.

A terepbejárás alkalmával derült ki, hogy a falu lakosai és Trieber Anna több alkalommal gyűjtöttek leleteket a község É-i szélén, a gömörszőlősi templom mögötti területen. E kb. 200×200 m-es lelőhely több korszak leleteivel igen intenzíven tűnik. Bár nem tartozott a beruházáshoz, területét bejártuk, körülhatároltuk.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Miskolczi Melinda, Nagy Zoltán, Nagy S. József, Trieber Anna.

TÓTH KRISZTIÁN

**79. Gönc, Kenderföldek
(KÖH 16607)**(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U**

2012 októberében, majd 2013 áprilisában MA régészet szak diplomamunka készítése kapcsán tartott terepbejárás alkalmával sikerült azonosítani a szakirodalomban sokszor hivatkozott, a lengyeli kultúrába sorolható késő neolitikus telepet. A lelőhely a község É-i szélén fekszik, a Telkibánya felé vezető út jobb oldalán, az itt húzódó domb DK-i lejtőjén, melytől DK-re a Gönci-patak helyezkedik el. A területet jelenleg részben szántóként művelik, részben gyümölcsösként hasznosítják. A leletek szórványosan ugyan, de az út jobb oldalán is megtalálhatók. A területen előbb Makkay János és Raczky Pál (1972), majd Losits Ferenc (1979) végzett terepbejárást. Losits Ferenc helyszíni szemléje alkalmával térképezte fel a község lelőhelyeit (segítője Olexa János helybeli lakos volt). A lelőhelyen a bükki kultúra és a császárkor időszakára keltezhető leletanyagot gyűjtött, késő neolitikus leletanyagról nem tett említést. A terepbejárás alapján a terület igen intenzív régészeti emlékenyanyagot őriz: kis mennyiségben középső, nagyobb mennyiségben késő neolitikus leletanyagot gyűjtöttünk. Ezek közül több, festett töredék, jellegzetes késő neolitikus darabok, pattintott kövek és egy nagy méretű őrlőkőlap is előkerült.

HAJDÚ MELINDA

**80. Gulács, Nagy-réti csatorna
(KÖH 48336)**(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, V, Sza, Á**

2013. július 26. – szeptember 6. között próbafeltárást végeztünk a Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt előzetes régészeti dokumentációjának elkészítéséhez. A lelőhely egy természetes ér két partján fekszik, az előző évi feltárástól Ny-ra.

A régészeti objektumok igen kis (5–30 cm) mélységben már jelentkeztek. Összesen 191 objektumot tártunk fel. Zömük egy késő császárkori, az ún. Bereg-kultúrához tartozó, pecsételt szürke kerámiával jellemezhető település maradványa. Egyér-

telműen kisebb, tanyaszerű településre utal egy Árpád-kori gödör és egy ugyanolyan korú árok. Továbbá egy-egy bronzkori és vaskori jelenség is előkerült. A 17. sz. hatalmas anyagkitermelő gödör bontása közben számos érdekes leletre bukkantunk. Többféle pecsételt edénytöredék, díszített orsógombok és nagy mennyiségű állatcsont jellemezte az objektumot. A legkiemelkedőbb lelet egy kétoldalas csontfésű volt, mely szintén ebből az objektumból került elő. További érdekes leletet, pecsételt árut 3 kút tartalmazott. Ezekből 3 ép korsó, töredékes pecsételt díszű tál került elő. A 156 sz. kút alján deszkából készített szerkezetet is találtunk, mely a kút beomlását akadályozta meg. Nagyszámú cölöplyukat tártunk fel, melynek zöme datáló leletet is tartalmazott. Rendszerben helyezkedtek el, mely alapján házak nyomai lehettek. A 155. és 159. objektum külön érdekessége, hogy valószínűleg kemence és gödre lehettek. Erre a két nagy méretű palásttapasztás darab utal.

A műszeres leletfelderítést Bacskai István végezte, mely során fél tucat 2. századi római dénár került elő.

TOLDI ZOLTÁN

**Gyöngyös, Gyöngyöspüspöki
(KÖH 63508)**

(Heves megye)

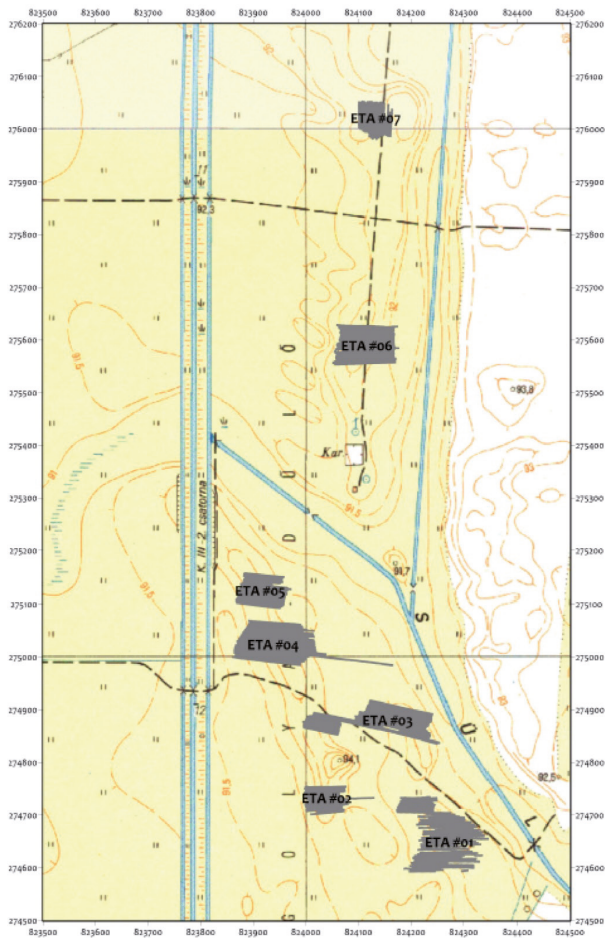
A lelőhelyen 2013–2014-ben végzett kutatásokat összefoglalóan lásd a 2014. év jelentései között.

**81. Hajdúnánás, Zagolya, Kis-Süldős-halom
(KÖH 84777)**(Hajdú-Bihar megye) **Ő, U?, R, B, Sza, Á**

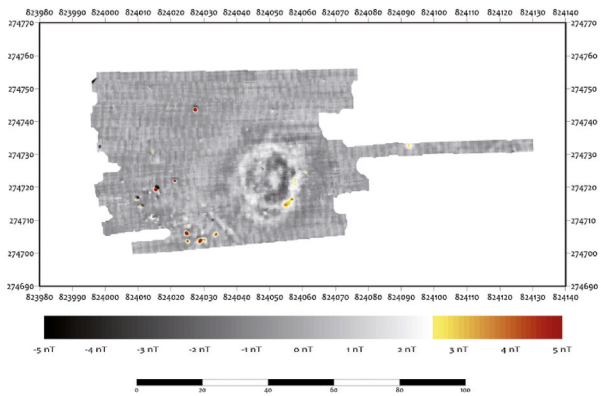
A Yamnaya Impact Project²² kutatásaira Hajdúnánás D-i, Hajdúböszörménnyel határos, Zagolya néven ismert területén került sor. A Zagolya a mesterségesen kialakított Keleti III-2.-csatorna és a Süldős-ér természetes medre által határolt, természetileg védett, szikesedő sztyeppe-terület. A feltárást 2013 tavaszán Márkus Gábor által végzett magnetométeres vizsgálat előzte meg. Ennek elemzése nyilvánvalóvá tette, hogy a területen a jelenleg is jól látható Kis-Süldős-halom kurgánján kívül számos elpusztult, nagy méretű őskori és sok kisebb, valószínűleg római császárkori halom található. (Az illusztrációt lásd a 46. oldalon!) A roncsolásos, szondázó jellegű, kutatás konkrét helyszínei a geofizikai vizsgálat eredményei alapján kerültek kiválasztásra.

Az első halom a Kis-Süldős D-i oldalán található, a magnetogrammon remekül rajzolódó centrális anomáliát és körítő árkot mutató ETA 02 jelű volt. (Az illusztrációt lásd a 46. oldalon!) Ez a 2. katonai felmérés térképlapján még azonosítható volt. A 3 egymáshoz kapcsolódó 5×5 m-es szondával, illetve

22 A Yamnaya Impact Project a Nemzetközi Visegrádi Alap (IVF) támogatásával megvalósult nemzetközi tudományos és oktatási projekt. Célja a Kr. e. 4. évezred végén–3. évezred 1. felében a Kelet-európai ún. sztyeppe öv területén kialakuló nomadizáló, nagyállattartó Jamnaja-kultúra legnyugatibbi európai elterjedési területén Európa legkorábbi nomádjainak, anyagi kultúrájuknak, életmódjuknak, az egykori környezetnek és a kontinens további történetére gyakorolt hatásuknak vizsgálata. Minderre sajátos temetkezési szokásuk eredményeként emelt ún. kurgánok (nálunk tévesen és népiesen „kunhalmoknak” hívják őket) feltáráásával, sokrétű tudományos vizsgálatával remélt választ kapni a kutatás. A kutatás az eredeti elképzelés szerint nem magas, bolygatatlan halmok feltárást célozta, hanem az idők során elpusztult (elhordott), de geofizikai kutatási módszerrel azonosítható helyű, egykori halmok alaptemetkezéseinek feltárást.

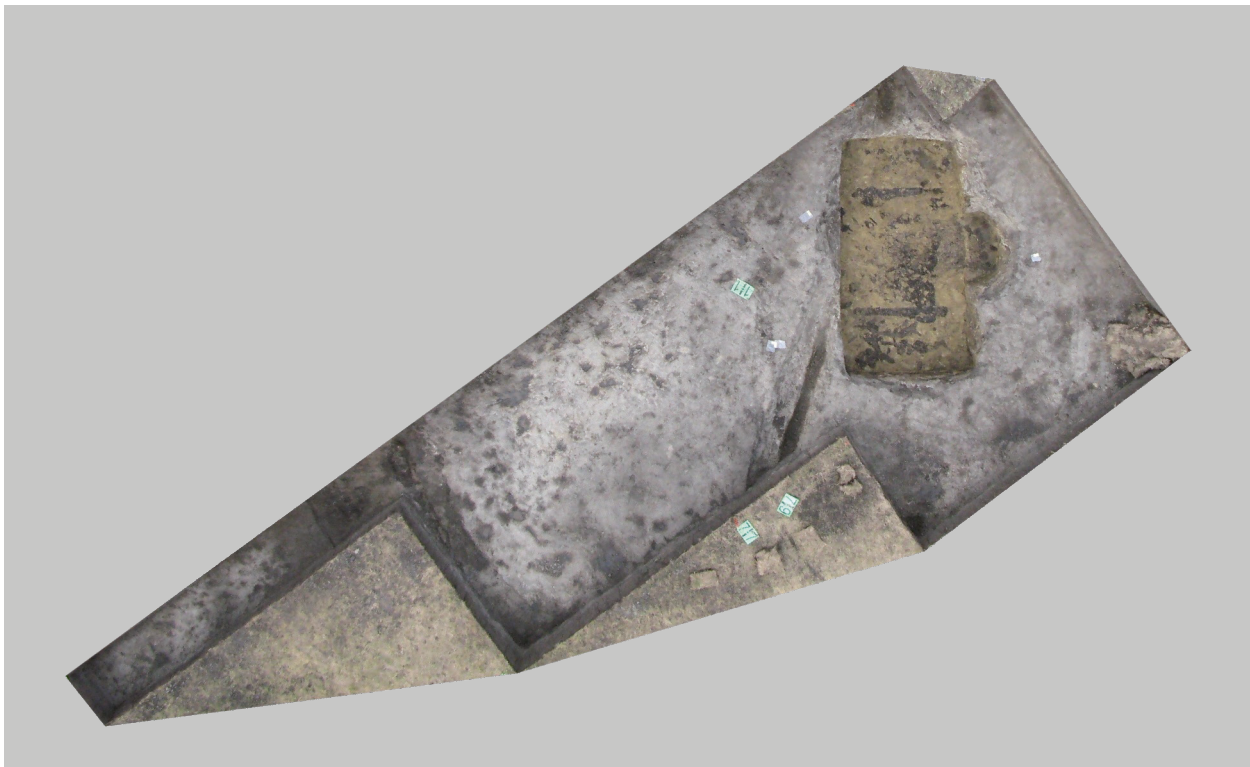

Hajdúnánás, Zagolya. Magnetométerrel felmért halmok (EOV 79-134 részlet) (Archeodata 1998 Bt.)

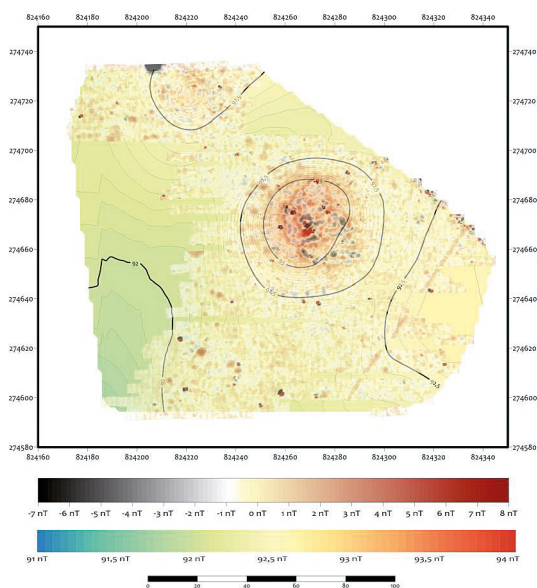

Hajdúnánás, Zagolya. ETA 02 halom magnetogrammja (Archeodata 1998 Bt.)

azok kibővítésével megkutatott halom egyhetes kutatása során nyilvánvalóvá vált, hogy a halom É–D-i tájolású központi sírja teljesen rabolt (a faszerkezettel „bélelt” aljú sírgödörben némi csontmorzsálékon és alig felszedhető bronzmaradványokon kívül semmi nem került elő). Dokumentálható volt a rablógödör helye és a halom centrumát később ÉK–DNY-i irányban metsző árok vonala is. A halom feltöltésének felső részén előkerült egy tüzhely maradványa. A halom feltöltésében talált kerámia, a sírgödör jellegzetes tájolása, a totális sírrablás, valamint a körítő árok jellege alapján az egykori, valószínűleg alacsony halmot a római császárkorra (2–3. század) kelteztük. A halom DNY-i részén egy szondát is nyitottunk, ahol a geofizikai felméréseken tapasztalt karakterisztikus anomáliák égett agyagtápasztásokat tartalmazó őskori (valószínűleg középső neolitik) objektumoknak bizonyultak. (Az illusztrációt lásd lent!)

Hajdúnánás, Zagolya. ETA 02 összesítő ortofotó (Archeodata 1998 Bt.)

Hajdúnánás, Zagolya.

ETA 01 halom magnetogramja (Archeodata 1998 Bt.)

Az egyhetes – az eredeti cél szempontjából eredménytelen – kutatást követően próbálkoztunk meg a Süldős-ér Ny-i magaspártjának peremén elhelyezkedő, az előzőnél jóval nagyobb, de vélhetően későbbi jelenségek által erősen zavart anomáliát mutató ETA 01 kóddal jelölt nagyobb halom szondázásával. *(Az illusztrációt lásd fent!)* A méretek miatt a halom centrumát keresztülvágó 6 m széles, K–Ny-i irányú kutatóárkot multifunkciós földmunkagép segítségével alakítottuk ki. A szonda, a központi temetkezés megtalálása érdekében, később a halom közepe táján É-i és D-i irányban, egy-egy 3×4 m-es szárnnyal került megnagyobbításra.

Az őshumusz szintje alatt, a sárga löszös altalajba mélyedve, a központi szondában előkerültek a késő rézkori badeni kultúra települési objektumai (hulladék- és tárológödörök, tűzhely maradványa és egykori járófelszín részlete). A stratigráfiai szituáció e tekintetben nagyon hasonló volt, mint ami Mezőcsát, Hörcsögösnél, vagy a közeli Tiszavasvári, Gyepáros-halom esetében megfigyelhető volt. Csaknem pontosan a halom közepén, a badeni települési szintbe beásva került elő a központi temetkezés, melynek bolygatottságát már a humuszolás során kirajzolódó, szabálytalan és többféle színű és minőségű betöltést mutató foltja is jelezte. A sírgödör szélein a hasított fa deszkákból álló, egykori fedés nyomai voltak megfigyelhetők. A centrális sír (15. objektum) sajnos teljesen fel volt dűlve: a sírgödörben kb. 300 humán csont került elő, melyekről már a bontás során kiderült, hogy nem egyetlen egyénhez tartozhatnak. A halom tetejéről induló rablógödört a profilban is jól lehetett azonosítani, ugyanis az 1. halmot lezáró sárga agyagos réteg az elsődleges temetkezés fölött megszakadt. A bolygatás feltehetően a szármatakhöz köthető, a halom sárga réteget követő legfelső feltöltési rétegből előkerült kerámiatöredékek alapján. A központi sírban előkerült csontmaradványok jelentős része egy 50 év körüli, robusztus testalkatú férfihoz, kisebbik része pedig egy 20–22 év körüli nőhöz köthető. A csontokból végzett AMS vizsgálatok alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a nőt akár több száz évvel (Kr. e. 4. évezred vége) korábban is temethették a halom központi sírjába, melyet – a közösség által, a rítus során újabb földréteget hordva(?) – követhetett a férfi (már a Kr. e. 3. évezred elején) eltemetése. A Ny–K-i tájolású sírgödör alján csak egy lábfej részei kerültek elő anatómiai helyzetben. A sírgödör alján fekete elszíneződés volt megfigyelhető, mely feltehetően egy, a sír alját borító bőr- vagy textiltakaró maradványa lehet. Ezen kívül néhány nem túl jellegzetes őskori kerámiatöredék került elő a sírgödörből. A temetkezések és a badeni települési objektumok

Hajdúnánás, Zagolya. ETA 01 összesítő ortofotó (Archeodata 1998 Bt.)

viszonya meglehetősen kérdéses, ugyanis a késő rézkori objektumokból kapott három AMS eredmény közül kettő egyértelműen a későbbi temetkezéssel korrelál, viszont egy dátum gyakorlatilag az alaptemetkezés korával azonos.

A halom központjától D-re kb. 7 m-re, a felső feltöltési rétegben előkerült egy, a kerámialeleteinek köszönhetően jól keltezhető, Árpád-kori tűzhely (13. objektum). A központi sírtól DNy-ra, kb. 6 m-re viszont egy teljesen ép, de állatcsonton kívül keltező tárgyi anyagot nem tartalmazó vörösre égett búbos kemence (7. objektum) került feltárássra, mely talán szintén az Árpád-korra tehető. *(Az illusztrációt lásd a 47. oldalon!)*

A sírból előkerült őskori kerámia, az embercsontok AMS dátumai, valamint a jellegzetes rítuselemek (a sírgödör alakja, tájolása, fedése; a kurgán maga) egyértelműen a Jamnaja-kultúra egyik temetkezését jelzi, mely fölé emelt halomba újra beletemetkeztek a kora bronzkor elején, majd a későbbi időszakokban is használták az így kialakult kurgánt.

A kutatáshoz a gépi munkát a Nóra 97 Kft. biztosította. A dokumentáláshoz szükséges ortofotókat Rák Rezső (Archeodata 1998 Bt.) készítette; a terepi rajzolást Papp Enikő (Déri Múzeum) végezte; a geodéziát és a rajzi feldolgozást Papp Zoltán (Archeodata 1998 Bt.) és Czákó Viktória (Déri Múzeum) végezte. Segítségüket, munkájukat ezúton is köszönjük!

DANI JÁNOS – KULCSÁR GABRIELLA – WŁODARCZAK, PIOTR – HEYD, VOLKER – ZITMAN, ANDREJ – PEŠKA, JAROSLAV – MÁRKUS GÁBOR

82. Hajdúszoboszló, Nyugati legelő (KÖH 85463)

(Hajdú-Bihar megye) U, I

Hajdúszoboszló külterületén, a 034569 hrsz.-ú ingatlanon régészeti próbafeltárást végeztünk a létesítendő szabadidős, fedett főző- és pihenőhely területén, mely a várostól Ny-ra, a Nádudvarra menő műúttól D-re, az egykori agyaggyerő helyén található.

A tűzvíztározó területén húzott szondában 2 objektum feltárását regisztráltuk, a másik szondából – a tervezett pihenőhely területén – régészeti lelet, jelenség vagy objektum nem került elő. A gyepezés eltávolítását követően 40–50 cm vastag, barnásszürke, homokos humusztakarót figyeltünk meg, amely alatt sárga, kemény agyagréteg (altalaj) mutatkozott.

Az 1/1-es objektum egy K–Ny-i irányú árok 2 m hosszú szakasza volt, melyből egy obszidiánpenge töredéke, valamint egy, a neolitikumra keltezhető edény rossz állapotú töredékei kerültek elő. A 2/2-es objektum egy leletanyag nélküli, sekély, kerek gödör volt.

Munkatársak: Csörgő József és Volosinovszky György régésztechnikusok.

HULLÁM DÉNES

83. Hatvan belterület (Heves megye) Á, Kö?, Kk, Kú, Tő?, Ú, I

Bástya u. (KÖH 49764): A Bástya utcai parkoló (10. számtól É-ra fekvő területen) kialakításához kapcsolódóan 2013. november 26. – december 20. között végzett régészeti megfigyelés során a csapadékvíz csatorna tervezett nyomvonalában falmaradványok kerültek elő. A vizsgált terület Hatvan belvárosának szélén, a jelenlegi (kanalizált) Zagyva vonalától 90–130 m-re K-re található, mintegy 117 m tengerszint feletti magasságban. A parkoló a középkori Hatvan területére, illetve a török kori vár

helyének ÉNy-i sarkára esik.

2013. december 4-én a munkagép egy mészhabarcsos terméskőfal maradványát sértette meg. A falmaradvány irányának tisztázására kisebb mérvű gépi, majd kézi rábontást végeztünk (K- szelvény). 2013. december 11-én a munkagép beleütöközött a fal folytatásába. A falmaradvány irányának tisztázására kisebb mérvű kézi rábontást végeztünk (Ny-i szelvény). A falmaradványokat dokumentáltuk, a csatorna új, elkerülő nyomvonalon valósult meg.

A K-i és Ny-i szelvényekben feltárt 4,5 illetve 2 m hosszú, 1,5 m vastag, mészhabarcsos falak egyetlen nagy méretű, 10 m-nél hosszabb épület részét képezhették. A fal alapozási szintje, textúrája, kötőanyaga alapján középkori vagy török kori. A falat sok helyütt az alapozási szintig visszabontották, de egyes szakaszokon az alapozástól 150–180 cm magasan is megmaradt (a Ny-i szelvényben csupán 20–30 cm-re a jelenlegi terepszinttől). A K-i szelvényben sikerült megtalálni az alapozáshoz levert cölöpsort, amihez a (külső) falsíkot hozzárakították – a falon több cölöpnél megfigyelhető a cölöpök lenyomata. Az egyik cölöp megőrződött, ezt dokumentálás után kiemeltük; mintegy 90 cm-rel mélyedt a feltehető alsó kősor alá. A falhoz futó rétegeket a későbbi bolygatások elpusztították. Az épület értelmezéséhez kevés adat áll a rendelkezésünkre; éppúgy felvethető, hogy a hatvani vár É-i kaputornyának vagy a hatvani vár Ny-i felében a 16. századi stockholmi alaprajzon és a Houfnagel-metszeten megfigyelhető nagy méretű belső toronynak vagy egy nagyobb (lakó)háznak a része.

A feltárást tanúsága szerint a kutatott terület ugyan jelentős mértékben feltöltött, és sok helyütt nagy mélységben bolygatott, de a falmaradványok előkerülési mélysége (20–30 cm) alapján mégis jelentős középkori, illetve török kori építmények magasan megmaradt falaival lehet itt számolni. A terület régészeti védettsége indokolt. A parkoló környezetében végzett jövőbeni földmunkák is fokozott elővigyázatosságot igényelnek.

Munkatársak: Bilicz Enikő, Bíró László, Rácz Kristóf.

Hatvani utca (KÖH 48872): A Hatvani Lajos Múzeum (Kossuth tér 12.) bővítése során két új szárny épül a jelenlegi épülethez kapcsolódóan, arra merőlegesen, a telekhatárok mellett, egyenként 9,60×7,8 m alapterületen 1,5 m mély alapozással. Mivel a terület a középkori mezőváros és azt az övező török kori palánk területére esik, a régészeti érintettség mértékének megállapításához 2013. október 9. – november 11. között próbaásatást végeztünk. Ennek során a két új épületszárny területén összesen 6 kutatóárokban, mintegy 48 m² területen szondáztuk a lelőhelyet. A múzeum a Kossuth tér D-i sarkának DNy-i oldalán, a török kori város peremén helyezkedik el. A közel négyzet alaprajzú telket ÉK-ról a Kossuth tér, ÉNy és DK felől a szomszédos telkek, DNy-ról egy modern lakótelep határolja. A régi múzeumépület a telek Kossuth tér felőli szélén, azzal párhuzamosan húzódik, 33,8×13,70 m alapterületen. Az udvaron az épülethez tapadó, arra merőleges melléképületek álltak, amelyek felmenő részeit az ásás kezdete előtt elbontották. (A sekély alapokat a próbaásatás során munkagéppel szedtük föl a kutatóárok területén.)

Az I–III. kutatóárokban, az építendő ÉNy-i épületszárny helyén, 1,5 m mélységig nagy kiterjedésű újkori és modern bolygatások mutatkoztak. A IV–VI. kutatóárokban, az építendő ÉK-i épületszárny helyén, 120 cm mélyen téglás-köves törmelékanyag mutatkozott.

Az I. kutatóárokban mintegy 2 m mélységben mutatkozott az altalaj, ami erősen lejt DNY-i irányban. Egy vékony, leletgazdag (főleg állatsont, kevés 16–17. századi kerámia) réteg (1. obj.) elbontása után két leletmentes gödör (8–9. obj.) sarkát és a török kori palánk külső falának nyomát (7. obj.) tártuk föl. A II. kutatóárokban – ahogy az előző kutatóárok alapján várható volt – kissé magasabban jelentkezett az altalaj, a kutatóárok ÉK-i kétharmadában felszíne már síknak mondható. A kutatóárok DNY-i részén 16–17. századi leletekkel keltezhető gödör alját (3. obj.), ÉK-i harmadában a palánk belső falának nyomát (2. obj.) tártuk föl. A III. kutatóárok É-i sarkában egy leletgazdag beásás (5. obj.) D-i negyede jelentkezett. A gödörből egy elbontott szemeskályha darabjai kerültek elő, egész tál- és hagyma alakú kályhaszemek, és 16–17. századi kerámia. Az alsó, sötétebb betöltési rétegben kevesebb lelet került elő. A kutatóárok dokumentálása után rábontottunk a jelenségre, a leletgazdag betöltési réteg csaknem egészét sikerült feltárni; török kori bronz lószerszám rozetta, bronzkanna és gazdag kerámia leletanyag került elő. A jelenség a teljes felületű mélyítés alapján kút lehetett. A kutatóárok közepe táján az altalajban egy lépcsős szintesés észlelhető, ezután DNY felé enyhén lejt az altalaj. A kutatóárok DNY-i részén egy sekély, leletmentes gödör került elő. A IV. kutatóárokban gépi szintsüllyesztés során az újkori köves törmelék közül egy középkori falpillér réteggöve került elő. (Egy másik, hasonló formájú, anyagú és megmunkálási, de eltérő átmérőjű falpillér réteggöve a múzeumépület kapubejáratának ÉNY-i alapfala közműfektetés miatti átvágásakor került elő. Az épület alapfala valószínűleg még sok középkori épületfaragványt rejthet.) 100–110 cm mélységben a durva törmelékes rétegben gazdag kora újkori leletanyag mutatkozott. A kézi bontás során egy, a fennálló épület alapfalára ráhúzódo habarcsos felületre (20. obj.) szórt 18. századi szemétreteg hatalmas mennyiségű leletanyagból egy cserépkályha sarkának zöld mázas angyalféjes csempetöredéke és sok közel egész polikróm mázas tál emelhető ki. A kutatóárok D-i sarkában pedig egy leletszegény gödröt (23. obj.) bontottunk ki. A habarcsos réteg alatt vékony leletszegény réteg (21. obj.) alatt az altalaj mutatkozott. Az V. kutatóárokban a gépi bontás során egy a jelenlegi épülethez köthető újkori falazott szennyvízvezető mutatkozott, amit dokumentálás után elbontottunk. A kutatóárok K-i sarkában leletszegény gödör (16. obj.) mutatkozott. A kutatóárok NY-i sarkában egy nagyobb leletmentes jelenség ÉK-i széle (26. obj.) volt megfigyelhető. A VI. kutatóárok bontása során több vékony, leletgazdag foltot észleltünk vastagabb homogén rétegek közé ékelődve.

A próbaásatás alapján az új épületszárnyak területének nagy részén több mint 1 m mélységig 19–20. századi beásásokkal lehet számolni. A török kori időszakból a visszafoglalás utáni terprendezés miatt itt csak a mélyen altalajba mélyedő jelenségek maradtak meg. Ám ezek között egy igen értékes leletanyag is fennmaradt. Helyben megőrzésre érdemes építészeti részlet nem került elő. Az ásatás eredményei alapján, mérlegelve a szakszerűtlen projekttervezésből kifolyólag az építkezésre rendelkezésre álló szűkös időkeret esetleges túllépéséből adódó lehetséges károkat és a remélhető tudományos hasznot, az új épületszárnyak teljes felületű megelőző feltárását nem javasoltuk. A palánk egykori vonalának jelzésszerű bemutatása indokolt. A Kossuth tér DNY-i oldala tekintetében a későbbi új építkezéseknél indokolt lehet levele teljes felületű megelőző feltárás elvégzése, különösen a jelenlegi házsor területén (amennyiben nem volt alapincízve az épület) és az azt DNY-ról kísérő 10 m-es sávban.

A Kossuth tér D-i részének közepén létesítendő szökőkút gépészeti aknáinak kiásásához, valamint a víz- és villanyvezetékek fektetéséhez kapcsolódóan 2013. október 2.–november 1. között végzett régészeti megfigyelés során középkori jelenségek mutatkoztak. A vizsgált terület Hatvan belvárosának központja, a jelenlegi (kanalizált) Zagyva vonalától mintegy 400 m-e ÉK-re található, mintegy 118 m tengerszint feletti magasságban, a középkori Hatvan, illetve a török kori város területére esik.

A szökőkúthoz egy „ciszternával” egybeépített gépészeti aknát (6,25×3 m) és egy szennyfogó aknát (1,5×1,5 m) terveztek. Ezek kialakításához két egymáshoz csatlakozó munkagödört mélyítették: egy nagyobb, kb. 9,5×5,5 m-es, közel NY–K-i irányú, téglalap alaprajzú, 3 m mélyet és egy ehhez a K-i oldalának D-i részén illeszkedő, kb. 2,5×4 m-es, közel É–D-i irányú, téglalap alaprajzú, 2 m mélyet. A két munkagödör D-i oldala egy vonalba esik. A továbbiakban a nagyobbik munkagödört, mint nagy gépészeti aknát, a kisebbik munkagödört, mint kis gépészeti aknát említjük.

2013. október 2-án a gépészeti aknák mélyítése során 3 jelenség (gödrök, kút) mutatkozott, majd október 4-ével bezárólag további 3 (gödrök). 2013. október 17-én 2 további nagy méretű jelenség (8–9. obj.) rajzolódott. 2013. október 24-én a 9. obj. ÉK-i részének rábontása során éremkincs került elő. A nyeresben cölöplyukak rajzolódtak.

A nagy gépészeti akna területén az altalaj fölött, 100–120 cm mélységben mutatkozó jelenségek sekélynek és leletszegénynek bizonyultak; a kevés lelet alapján a 16–17. századra tehető. Az altalajba mélyedő jelenségek közül a 6. objektum egy leletszegény kerek gödör sekély alja. Az 5. objektum lekerített téglalap alaprajzú, a nyelési szinttől 30–40 cm mély gödör, leletanyaga sok 13. századi kerámia (több kiegészíthető edény), állatsontok, kövek.

A kis gépészeti akna és a rábontás: a kis gépészeti aknához kapcsolódva további közel 4×6 m alapterületen történt feltárás. A 9. objektum K-i rábontása során egy fölszámolt cölöplyukból (12. obj.) 115,60 m Bfm mélységben kincslelet került elő: kis méretű, fehér anyagú, két vízszintes vonal között átlós vonalakkal vörösen festett, letört nyakú palackból rögtönzött persely erősen korrodált, nagy réztartalmú dénárokkal. A 3. objektum 2 m átmérőjű 13. századi kút, elmetszi a másik kutat (9. obj.). A 9. objektum 3,2 m átmérőjű 13. századi kút. Mindkét kútból került elő Árpád-kori kerámia, állatsont, kövek (1 kváder töredéke), és tettünk el talajmintát is; a 3. objektumból előkerült egy salakdarab, a 9. objektumból pedig nagy méretű famaradvány. A 8. objektum nagy méretű, kerek alaprajzú, az altalajba alig mélyülő gödör; kevés középkori kerámia és állatsont került elő belőle. A 7., 10–14. objektumok cölöplyukak maradványai, betöltésükben általában sok paticsal. A 12. objektumból a kincsleleten kívül kis méretű fehér oldaltöredék került elő, a többi cölöplyuk a paticsokat leszámítva leletmentes. A 14. objektum belemetsz a korábbi kútba (9. obj.).

A feltárás tanúsága szerint a Kossuth tér területén 1 m-es mélység alatt régészeti jelenségek őrződtek meg, és a mintegy 160 cm mélységben jelentkező altalajba eddig bolygatatlan Árpád-kori jelenségek mélyülnek, ezért a tér területén a továbbiakban 1 m mélységet meghaladó munkák esetén mindenképpen indokoltnak tartjuk a próbaásatást.

Munkatárs: Bíró Emese, a geodéziai bemérést Tanyi Sándor végezte.

Vár (KÖH 63492): A Grassalkovich kastély (Kossuth tér 24.) kertjén áthaladó középfeszültségű kábel kastélykertet meg-

kerülő útvonalon történő kiváltásához kapcsolódó, 2013. november 22.–december 5. között végzett régészeti megfigyelés során a tervezett nyomvonalon falmaradványok kerültek elő. A vizsgált terület Hatvan belvárosának középső része, a jelenlegi (kanalizált) Zagyva vonalától 7–800 m-re K-re található, 118–120 m tengerszint feletti magasságban, a középkori Hatvan, illetve a török kori vár területére esik.

2013. november 22-én a kastély Ny-i szárnya előtt boltozott téglapítmények kerültek elő. Az előkerült jelenségek tisztázására a vezeték nyomvonalát kutatóárokka szélesítettük (I. kutatóárok). 2013. november 28-án a kastély D-i szárnya előtti szakasz K-i felében a vezetékárokban kőfal maradványa mutatkozott, amire kisebb mérvű rábontást végeztünk (II. kutatóárok). A kastély D-i szárnya előtt a vezetékárokából szórvány embercsont (szárkapocs csont) került elő, ami a kastély pincéjében feltárt templom²³ temetőjének bolygatásából származhat.

Az I. kutatóárok a kastély Ny-i szárnyának É-i fele előtt, azzal párhuzamosan helyezkedett el, hossza 6,3 m, szélessége 1,5 m. A kutatóárokban 2 téglalap (talán négyzetes) alaprajzú boltozott téglapítmény egy részét, illetve szélét tártuk föl a kutatóárok É-i felében, valamint egy íves (valószínűleg kör) alaprajzú szintén boltozott téglapítményt. A bontási szintből „kiálló” mintegy 80 cm magas falazatok alapján már építésükkor is a földbe mélyedtek, azokat a közülük kibontott földből előkerült 18. századi leletek *post quem* kelteznek. A két kisebb négyszögletes építmény szélessége 2 m, ezeket a földem közelében 30×50 cm keresztmetszetű csatorna köti össze. Ezeket 25×12×7 cm-es bélyeg nélküli téglából falazták. A nyugatabbinak vasprofilra támasztott kettős boltozatán a metszettel mellett egy nyílás széle észlelhető, a fedlap megrepedt. Az ívelt építmény – ha kör alakú – 6 m átmérőjű lehetett; 28×14×7 cm-es bélyeg nélküli téglából falazták. A falkoronán mindháromnál kissé kiugró téglakor képez parkányt. Az előkerült emlékeket – dr. Tomka Gábor fölvetését továbbgondolva – egy a kastélyhoz tartozó 18–19. századi esővíz gyűjtő rendszer részeként azonosíthatjuk. A két kisebb építmény ülepítőakna, az ívelt pedig egy nagy méretű ciszterna lehetett.

A II. kutatóárok a kastély D-i szárnyának DK-i sarka előtt, az úttal párhuzamosan, DNY–ÉK-i irányban húzódik, hossza 4 m, szélessége 1,9 m. A kutatóárok közepén egy nagy méretű, 3 m vastag mészhabarcos terméskőfalat tártunk fel, a fal ÉK-i sarka lepusztult; csak a fal jelentkezési szintje alatt 70 cm-rel sikerült megtalálni és nem a teljes feltárt hossz. A bontás során csak bontási, illetve feltöltési rétegekben mélyültünk; egyetlen vaspatkó került elő. A falba középtájon egy nagyobb, hasáb alakú faragott követ építettek be hosszirányban; másodlagosan fölhasználta keret vagy küszöb lehet. A fal textúrája alapján középkori vagy török kori lehet. A fal magasabban megmaradt részének vonalában az úttesten hajszálrepedés észlelhető, vélhetőleg az út alatt is magasan megmaradt. A fal pontosabb értelmezése kérdéses. Farkas Csilla hívta fel a figyelmet egy archív képeslapra – még a kastély kerítésének fölépülte előtti időből –, amin a közelben egy hosszúkas szoboralapzat látható, ám ez valamivel nyugatabbra lehetett a feltárt falszakasznál, amennyire a kép alapján megítélhető. A török kori vár DK-i, téglából falazott bástyáját a kastély D-i szárnyától K-re, légópince építésekor, 30–40 éve megtalálták (az adatot Vigh Tibor építésznek köszönöm). Ez a vizsgált falmaradványtól

mintegy 20–30 m-re É-ra volt. Munkahipotézisként fölvethető, hogy egy nagy méretű középkori épület (esetleg csarnoktempom) falának maradványa, amit a török korban visszabontva a várárok küszöbgtájként hasznosítottak.

A feltárás tanúsága szerint a kastély Ny-i szárnya előtt nagy méretű, épített, 18–19. századi vízgyűjtő rendszer maradt meg épségben, amely a kastély és kertje részeként maga is műemléki védelemre tart számot. A kastély D-i szárnya előtt található nagy méretű falmaradvány vélhetően mind a kastély, mind az úttest irányában folytatódik. Az úttest túloldalán is számolhatunk előkerülésével. Előkerülési mélysége (40 cm) alapján egyrészt kismérvű földmunkák is veszélyeztethetők, másrészt fölveti, hogy a szemközti térrészen további épített emlékek is magasan megmaradhattak. Ezért a Kossuth tér ezen részén földmunkák esetén fokozott elővigyázatosságot tartunk indokoltnak.

HALÁSZ ÁGOSTON

84. Hatvan, Grassalkovich-kastély, Premontrei kolostor, Vár

(KÖH 63490, 63492)

(Heves megye) Á, Kö, Kk, Kú, Tő, Ú

A hatvani Grassalkovich-kastély (hrsz. 2713/4, műemléki törzsszám: 2123, lelőhely azonosító: 63490, 63492) turisztikai hasznosításához kapcsolódóan, a Széchenyi Zsigmond Kárpát-medencei Magyar Vadászati Múzeum kialakításának előzményeként, a Heves Megyei Múzeumi Szervezet megbízásából a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ Műemléki Kutatási Osztálya 2012. február 28. és március 8. között próbafeltárást végzett a kastély pincéjében, és belső diszudvarában. A próbafeltáráson a pince középső részén ahhoz nem igazodó, elbontott korábbi épület kőfalainak maradványa, és két sír került elő. A középkori templomként azonosított rom jelentős újdonságnak tekinthető.

Mivel a közép- és a kora újkori hatvani vár hiteles ásatásokból nem ismert, helye pontosan nem azonosítható, az illetékes hatóság megelőző feltárást illetve a megfelelő helyekre régészeti megfigyelést (szakfelügyeletet) írt elő az építési engedélyben a pince középső tereiben, az új külső közművek nyomvonalán, és általában, a földmunkával érintett területeken, az egykori magyar város- török szandzsákközpont maradványainak előkerülése reményében.

A megelőző feltárás a pince középső tereiben 2013. május 6. és 21., a belső diszudvarban június 12. és 28., a régészeti megfigyelés a teljes területen április 24. és június 28. között a kastély felújítás kivitelezésével párhuzamosan folyt.

A kivitelező kérésére, a későbbi pincepadló kialakítását megkönnyítendő, a kitermelt földet nem hordtuk ki, a pince egyes helyiségeit hosszanti tengely mentén kettéosztottuk, és egyszerre egyik felét tártuk fel. A felszín, illetve a keletkező metszetek dokumentálása után a területet visszatemettük, és az átellenes oldal feltárással folytattuk a munkát. A régészeti leg kutatott terület határait a tavalyi próbafeltárási eredményei szerint határoztuk meg, a Salm-féle, dongaboltozattal fedett középső terekre szorítkoztunk, mert tapasztalataink szerint a későbbi, oldal irányú pincebővítések minden értékelhető régészeti nyomot eltüntettek (ezt 2012 után néhány ellenőrző szondában 2013-ban is megfigyelhettük.)

A középső pinceterekben 2012-ben feltárt falak további folytatása Ny-i és K-i irányban is követhető volt, de sajnos nem

23 RKM 2012, 49–50.

túl hosszan. Az épület Ny-i kiterjedésének megállapítására nem volt módunk, ennek nyomait a pince 20. század második felében keletkező belső osztófalainak alapozása tüntette el végleg.

Megfigyelhettük azonban az építmény egyenes K-i zárásának indítását, és falainak kiszedett alapozását. A rom környezetében előkerült keletelt sírok tanúsága szerint kisebb méretű, egyenes szentélyzáródású középkori (plébánia)templom maradványaira bukkantunk. A templom falain belül több helyen, azokkal párhuzamosan futó, szabályos jelenségeket is megfigyeltünk, amelyeket korábbi templom falkiszédésének vélünk.

A leírt maradványoktól K-re sekély, kő-tégla falalapozás részletei kerültek elő, amelyek a mai kastély falaitól függetlenül, a templom Ny–K-i irányához hasonló tájolású, téglalap alaprajzú önálló építményhez tartoztak.

A templom maradványait az ásatás befejezése után geotextíliával és homokkal fedtük be, az új pince burkolaton való bemutatásuk a turisztikai fejlesztés programjában szerepel.

A megmaradt templomfalak közvetlen közelében, illetve azoktól K-re 36 sírt tártunk fel. A sírok zöme a templom egykori belső terében volt, csak kettő ismert a templom körüli temetőből. A szuperpozíciók száma, a templom belsejébe eltemetett sok egyén a temető intenzív, hosszan tartó használatára utal. A későbbi értékelést erősen megnehezítő tényező, hogy a pince építések a sírok nagyobb részét kitermelték, feltárni csak a legmélyebbre ásott temetkezéseket lehetett, ráadásul a közelmúltban végzett gombamentesítés során további sírok is elpusztultak. A legtöbb sírban megfigyelhetőek voltak fakoporsó maradványai, de viseleti tárgy csupán egy helyen került elő, egy kis karikagyűrű. A sírföldből kevés késő Árpád-kori kerámiát sikerült eltennünk. Ezek, továbbá az egyik koponya homlokán körbefutó fémcsiszolás miatt is azt feltételezzük, hogy az Árpád-kori eredetű, egyszer talán átépített plébániatemplomot hosszan, akár a török időkig is használhatták. Biztosabb datálásra a leletkörülmények miatt nem lesz lehetőség.

A kastély homlokzatai mellett, illetve az épület közvetlen környezetében ásott árkok egyrészt sekély mélységűk, másrészt az érintett területek közelmúltbéli közműfektetéssel való bolygatása miatt csak kevés érdemi információval szolgáltak. A kastély főépülete mellett a korábbi, 1700 körül épült fogadó pincefalait és az ahhoz tartozó nyílásrendszert figyelhettük meg.

A belső díszudvar és a teljes kert felülete a felső 70–80 cm, helyenként 100 cm mélységig erősen bolygatottnak bizonyult, akadtak ennél mélyebb közművek is (a legnagyobb átmérőjű a majdnem teljes területet É–D-i irányban átszelő épített közműcsatorna). A megfigyelésekkel a nagymértékű bolygatottság ellenére is jelentős információkat nyertünk. Gyorsan kiderült, hogy a 19–20. századi kert sétányainak és díszítő elemeinek jelentős nyomai maradtak, előkerült a felső és alsó kert határán álló díszlépcső alapozása, a két oldalsó korlát in situ alsó köelemeivel.

Meggyőződésünk, hogy az egykori hatvani vár védműveinek maradványai a mai kert területén megvannak, legvalószínűbben az alsó kertrészben kereshetők. A kertben folytatott földmunkák a régészeti megfigyelések során észlelt bolygatás mértéke, a kis kiterjedés, és sekély mélység miatt sem tehettek kárt a régészeti jelenségekben, ezért megelőző feltárást csak a belső díszudvar területén tartottunk szükségesnek végezni. Itt egyrészt a 2012-ben feltárt hódoltság-kori gödör, az ép rétegsorok kecsgettettek régészeti eredménnyel, másrészt a területen áthaladó közműárok tervezett mérete (kb. 3 m széles, 140 cm mély) indokolta a kiterjedtebb kutatást.

A feltárás a legnagyobb közműmélységnél (140 cm) kissé mélyebben (160 cm) történt meg, a terület két pontján a boly-

gatatlan altalajig tártunk fel szondákat.

A legjelentősebb eredmény egy hódoltság kori leletanyaggal keltetett járószínttel/építési szinttel rendelkező épületrészlet feltárása volt. Az építmény teljes egészében a földmunkával érintett területen kívül esik, a belső díszudvar ÉNy-i negyedében lehet, az É-i kerítéstől D-re, mi az agyagba rakott kőből épült ház/műhely magasan álló K-i végfalát találtuk meg. Teljes feltárására, mivel nem volt veszélyben, nem került sor.

Az épület előkerülése bizonyíték arra, hogy a hódoltság kori vár egyes objektumai a vártnál jobb állapotban és nagyobb ép-ségben meglehetnek a vastag feltöltődésben.

A kastély mai belső díszudvara, a kastélyépület helye a megelőző feltárás tanúsága szerint egykor a középkori, kora újkori vár középső része lehetett. Az itt egykor álló épületek, és jelenségek szerencsére nem pusztultak el maradéktalanul a kastély építése során, és a jövőben ezek tovább is kutathatóak lesznek.²⁴

JANKOVICS NORBERT

Hegyfalu, Berek- alja I., Kapusi-úti-dűlő I. (KÖH 67169)

(Vas megye) B, LT, Á

A 2012–2013-ben végzett feltárásokat összefoglalóan lásd: Hornok Péter – Tóth Gábor: Újabb adatok La Tène-kori sírkerületek hazai előfordulásához. Kelta temetőrészlet Hegyfalu határában. (Előzetes beszámoló) In: Kvassay Judit szerk.: Régészeti kutatások Magyarországon 2011–2014. Budapest 2016, 120–134.

85. Hegyfalu, Kossuth Lajos u. 21. (KÖH 85879)

(Vas megye) Ró?, Á?

2013. november 22-én bejelentést kaptunk arról, hogy a hegyfalui plébánia épületénél (hrsz. 348) közműárok ásása közben emberi csontokat találtak. A következő munkanapon dr. Bek Tamás régészeti felügyelővel együtt szálltunk ki a helyszínre, ahol megállapítottuk, hogy egy régészeti korú csontvázas temetkezést bolygattak meg. A leletmentés során a mai felszíntől mért 70 cm-es mélységben – mely az árok legmélyebb pontja volt – Ny–K 120-300° tájolású, háton fekvő, nyújtott helyzetű, koporsóban eltemetett, jól megtermett férfi vázának részletét bontottuk ki. A váz a kulcsontig a közműárokkal bolygatott, térdtől lefelé épületfal tette lehetetlenné a bontást. A vázcsontok felszedése során a bal kéznél egy vaskés került elő.

A temetkezés kora bizonytalan. A sírhely templomtól való 70 m-es távolsága és a melléklet alapján Árpád-kori is lehet, azonban a falu területén irodalmi adatok szerint az 1930-as években megfigyelt római út és ugyanolyan korú temetkezések előkerülése a sír római korra való datálása mellett szól. A korhatározás pontosításához további kutatások szükségesek.

Munkatársak: Kőszegi Ádám régésztechnikus, Isztin Gyula régésztechnikus-geodéta és Körmeny Tibor geodéta.

PAP ILDIKÓ KATALIN

²⁴ Részletes publikáció: Jankovics N.: Középkori templom a barokk kastélyban. In: B. Gál E. szerk. A hatvani Grassalkovich- kastély. Hatvan 2014, 5–24.

86. Hegyfalu határa (Vas megye) Ő, B, V, LT, Á, Kk, I

Az M86 gyorsforgalmi út Szeleste–Csorna közötti szakaszának Vas megyét érintő nyomvonalán a település határában az alább lelőhelyek feltárását végeztük.

Köris-patak mente (KÖH 67183): A 2012 őszén végzett próbafeltárások²⁵ eredményei alapján 2013. március 27-én kezdtük meg a lelőhely megelőző feltárását. A télen lehullott nagy mennyiségű hó, illetve olvadékának keveréke a szelvényeket teljesen elborította. A lelőhely agyagos-feketés humuszos tala-ja miatt ez a nedvesség sokáig nem tudott elszivárogni; egyes helyeken az ásás végéig megmaradt.

Ebben közrejátszott, hogy a terület földrajzi viszonyai meglehetősen eltérő képet mutatnak. A nyomvonalba eső lelőhelyszakasz középső része egy kisebb dombhátra fut föl, aminék a közepe tájékán enyhe mélyedés található. Ez természetes gyűjtőmedencéje volt a kapillárisokon átszivárgó talajvíznek. A lelőhely mélyebben fekvő KÉK-i és NyDNy-i részein alig találtunk objektumot. Amik voltak, azok is inkább az őskor későbbi szakaszára keltezhetők. A lelőhely legmagasabb pontján hulladéktároló gödrök helyezkedtek el; lakóházra utaló jelenség itt érdekes módon nem került elő.

A lelőhelynek otthont adó magaslatot jelenleg két oldalról (É és Ny) a Köris-patak fogja körbe. Azt, hogy ez a régészeti korokban is így lehetett bizonyítja az az öntéstalaj és sásosnádás területre jellemző apró fekete pöttyökkel tarkított felszín, ami a lelőhely egészen megtalálható. D-ről egy kisebb völgy, majd ismét egy magaslat zárja a lelőhelyet, míg K felé egy viszonylag sík, lapályosabb térség következik. Utóbbin a próbafeltárás során sem találtunk régészeti értékkel rendelkező jelenséget.

A megelőző feltárás során, 2013. március 27.–június 12. között, 490 objektumot tártunk föl (a próbafeltárással együtt 601 objektum került elő). Ezek döntő többsége kis méretű, sekély cölöplyuk, de azonosítottunk több lakóépületet és 3 hatalmas méretű hulladékgödröt is.

A próbafeltárás során egyértelművé vált, hogy több korszakú lelőhellyel van dolgunk. A megelőző feltárás ezt a képet egyszerűen igazolta, másrészt kissé módosította is. A megelőző feltárás során nem találtunk Árpád-kori jelenséget, ezért a próbafeltáráson előkerült műhelyépületként azonosított objektum és a hozzá tartozó kohó(?) önmagában képviseli a középkor e szakaszát. Mivel a megelőző feltárás nem terjedt ki a lelőhely teljes, még a nyomvonalba eső részére, ezért biztosan nem jelenthető ki, hogy ilyen korú objektum több nincs a lelőhelyen, de a megelőző feltárás által érintett szakaszon biztosan nincs.

Öt késő vaskori lakóépületet tártunk föl. Ezek mindegyike sekély, téglalap alakú ház volt, hossz tengelyük K–Ny-i. Mindegyikben találtunk egy sárgás-fehér keményre tapasztott, 5–10 cm vastag, meglehetősen egyenetlen felületű padlóként azonosított réteget. A házak hossz tengelyében egy-egy cölöplyuk állt, ami szelemenés tetőszerkezetre utal. Felmenő falakat, vagy ezekre utaló omladékot egyetlen esetben sem találtunk.

Föltűnő volt, hogy minden lakóépület mellett cölöpszerkezetes, általunk gazdasági épületként azonosított (ólak, karamok) jelenségek kerültek elő. Átlagos területük 20–50 m² között mozgott. Ezekhez képest a lakóházak egészen kis méretűnek tűntek a maguk 10–16 m²-vel.

A késő vaskori telep házainak feltűnő jellegzetessége, hogy egyikben sem találtunk tűzhelyet. Ez alapján feltételezhető, hogy vagy rövid idejű településsel, vagy ideiglenes szállásterülettel van dolgunk. A leletanyag alapján a települést a LT B2 végétől a LT C2-ig keltezzük. A megelőző feltárás eredményeként le tudtuk határolni a kelta települést. Az 518-as karótól az 514-ig, illetve az 514–535-től ÉK-re található.

Ettől a vonaltól (514–535) DNy-ra jellemzően az őskor korábbi szakaszából származó leletek kerültek elő, de az anyagban, nagyon kis számban, föl-föl tűnik egy-egy késő vaskori tárgy is. Ez arra utalhat, hogy egyes objektumokat a késő vaskorban újra használatba vettek.

A lelőhelyen késő bronzkori objektumok előkerülése nem volt váratlan, de a próbafeltárás eredményeinek ismeretében mindenesetre meglepetésként értékelhető. A késő vaskori településrészlet ÉK-i határán a mai felszíntől számított -40 cm-es mélységben már nagy mennyiségű kerámiaszóródás jelezte a késő bronzkori jelenséget. Beásást, vagy objektumot nem lehetett észlelni; az anyag a mezőgazdasági művelés következtében a recens humuszba került. Ez azért is különösen érdekes, mivel az altalaj itt mintegy 140–160 cm-re található a mai felszín alatt. A nagy mennyiségű kerámiaanyag mellett előkerült egy tökéletesen ép állapotú bronztű is, ami a RB D–Ha A1 időszak körülire keltezhető. A késő bronzkori anyaghoz tartozik még egy *pitvos* temetkezés is, aminek előkerülése viszont teljes mértékben váratlan volt.

A lelőhelyen a megelőző feltárás során 4 extrém méretű objektumot tártunk föl. Ezek jelentkezési feltételek méretéhez képest nagyon sekélyek voltak, mindazonáltal hatalmas mennyiségű anyagot szolgáltatottak. Ez az anyag a kora bronzkortól (post-Vucedol kor) a késő bronzkorig, annak végéig, esetlegesen a kora vaskor kezdetéig szóródik. Feltehetőleg több korszakon keresztül használták a lelőhelynek ezt a részét. Feltűnő, hogy sem a próba-, sem a megelőző feltárás során nem találtunk olyan településjelenséget (lakóobjektumot), ami indokolta volna ilyen nagy mennyiségű leletanyag előkerülését. Feltételezhető, hogy a bronzkori település lakóházai a tervezett nyomvonalról K-re és/vagy D-re találhatók.

A megelőző feltárással nyert eredmények alapján kijelenthető, hogy a lelőhely kivételesen intenzív leletanyaga alapján kiemelkedő fontosságú a magyar- és a közép-európai őskori régészet szempontjából. A régészeti értékkel rendelkező jelenségek a mai felszínhez nagyon közel már észlelhetők; ez a mélység 20–40 cm között mozog. Emiatt bármilyen földmunka (már a mezőgazdasági művelés is) erőteljesen rongálja. Bizonyos az is, hogy a megelőző feltárással nem érintett részeken hasonlóan kimagasló jelenségsűrűség és leletanyag mennyiség található, melyek feltárás nélkül minden bizonnyal elvesznek a tudományos vizsgálatok látóteréből.

Munkatársak: Horváth András és Vámos Péter régésztechnikusok, Körmeny Tibor geodéta.

MLADONICZKI RÉKA – MRENKA ATTILA

84–86-os utak kereszteződése (KÖH 35764): A lelőhely területén 2012. október 26. és november 8. között próbafeltárást végeztünk az M86 gyorsforgalmi út építéséhez kapcsolódóan.

A lelőhely Hegyfalu község belterületétől K-re, a 84-es és a 86-os sz. főutak körforgalmú kereszteződésének DNy-i nyegedében található.

25 RKM 2012, 50.

A szomszédos OMV benzinkút területén Farkas Csilla 2003-ban bronzkori, Árpád-kori telepjelenségeket és egy kora vaskori temetőrészletet tárt fel.²⁶

A próbafeltárás során két hosszanti, ÉNy–DK-i irányú szondát alakítottunk ki. A lehumuszolt 175 m² nagyságú területen egy, a humuszrétegben jelentkező, erősen károsodott kora vaskori hamvasztásos sír mellett egy lekerekített sarkú, valószínűleg négyszögletes kerítőárok részlete került elő. A sekély árokban leletanyagot nem találtunk. Mivel a beruházás csak igen kis mértékben érintette a lelőhelyet, ezért a próbafeltárás során csaknem feltárással került a veszélyeztetett terület.

A 2013. június 21-én végzett megelőző feltárás 17 m²-re kiterjedő területén régészeti jelenség már nem került elő.

Az M86 beruházáshoz kapcsolódva a 84-es sz. főút nyomvonala a körforgalom szomszédságában kismértékben É-ra helyeződik át. A kivitelezés során végzett szakfelügyeletünk alkalmával, október 10-én, egy urnasír került elő az új nyomvonalán, a lelőhely nyilvántartott poligonján kívül. A temetkezést október 13-án tártuk fel szakfelügyelet keretében. A sírgödörben talált kora vaskori urna felső része a mezőgazdasági művelés vagy a humuszolás során sérült.

A lelőhely minden bizonnyal összefügg a tőle D-re elhelyezkedő Hegyfalu, Két út közti dűlő III.–IV. lelőhelyekkel, ahol szintén kora vaskori sírok és Árpád-kori telep került elő.

Munkatársak: Kántor Orsolya régészhallgató, Horváth András régésztechnikus, Körmeny Tibor geodéta.

HORNOK PÉTER – MRENKA ATTILA

Rózsa-major I/II. (KÖH 67179): 2012 márciusában terepbejárást végeztünk az M86 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalán, a Hegyfalu, Rózsa-major I/II. néven nyilvántartott lelőhelyek területén, melyek a Rózsa-major Tsz közvetlen közelében, a Kőrös-patak bal partján, két kisebb kiemelkedésen és a köztük lévő alacsonyabb fekvésű területen helyezkednek el.

Terepbejárással kiderült, hogy a két lelőhely valójában összetartozik és kezdeményeztük összevonásukat. A korábban előkerült, különböző időszakokból származó leletekkel szemben ottjártunkkor kizárólag késő középkori kerámiát találtunk.

2012. október 29. és november 16. között 1873 m² nagyságú területen próbafeltárást végeztünk az immáron összevont lelőhelyen. A humusz vastagsága 40 és 100 cm között mozgott, átlagosan 60–70 cm-re tehető. Az alacsony intenzitású lelőhelyen összesen 29 régészeti jelenséget tártunk fel: 18 gödört, 1 árkot és 10 cölöplyukat. Az objektumokból kevés, jellegtelen őskori kerámia került csak elő.

A próbafeltárás pozitív eredményei után 2013. május 21. és június 14. között végeztük el a megelőző feltárást. Feltárással a vasbeton alaptestek, a majdani közművezetékek és a nyomvonal széleire tervezett vízelvezető árkok területe lett kijelölve, míg a köztes részekben a régészeti jelenségek védelmét tartós elfedéssel kívánták biztosítani. A megelőző feltárással érintett 3028 m² nagyságú területen 27 régészeti jelenséget tártunk fel, melyek nagyobb területen, elszórta jelentkezték. Némi koncentrációt csak a feltárt lelőhelyrész ÉK-i területén lehetett megfigyelni. A jelenségek jól látható, egyértelmű, sötét folttal jelentkezték. Az előkerült objektumok zöme cölöplyuk volt, me-

lyek nem alkottak felismerhető rendszert. Az egyikben egy késő középkori fazékhoz tartozó oldaltöredék került elő. A többiben nem volt korhatározásra alkalmas leletanyag. A feltárt lelőhelyrész DK-i végében egy nagyobb, késő Árpád-kori gödör került elő, amelyben viszonylag gazdag kerámiaanyagot találtunk. Talán ehhez az időszakhoz tartozhat egy, a közelben előkerült kopolyakút is. Bizonytalan a kora a feltárt rész DNY-i végében előkerült, ÉNy–DK-i irányú ároknak és a DNY-i oldalán sorakozó gödröknek. Értékelhető leletanyag egyikből sem került elő. A régészeti korú objektumok mellett, a lelőhely K-i részén, a földút közelében, nagyobb számú recens gödört is találtunk.

A feltárás során előkerült leletanyag a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeumban került elhelyezésre.

Munkatársak: Mrenka Attila, Litauszki Zoltán régészek, Horváth Dorina régésztechnikus, Körmeny Tibor geodéta.

HORNOK PÉTER – MLADONICZKI RÉKA

87. Hetefejércse határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, V, Sza, N, Á**

A Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt előzetes régészeti dokumentációjának elkészítéséhez 2013 májusában terepbejárással, majd próbafeltárást is végeztünk. A bejárás során Hetefejércse és Tarpa határát érintettük a megfigyelésekkel.

Hete-Belterület, Rákóczi u. (KÖH 85699): A település DK-i részén, a Derenye-csatorna D-i partján a házak között, a Rákóczi utca mindkét oldalán, szántóterületen késő népvándorlás kori, illetve Árpád-kori cserepeket – korongolt, szemcsés tapintású, illetve hullámvonal kötegekkel díszített töredékeket – gyűjtöttünk. A lelőhely közepesen intenzív.

Pallósr-dűlő (KÖH 66180): A lelőhely egy kiszáradt meander É-i partján fekszik. Összesen 21 objektumot tártunk fel a 2013. június 3–13. között végzett próbafeltáráson. Zömük a késő császárkori, az ún. Bereg kultúra és a Felsőszöcs kultúra időszakára tehető. Egy 7–9. századi gödör is előkerült. A munka során két mély kutat is sikerült feltárnunk, egy 2,65 m és egy min. 5,30 m mélységűt. Valamint sikerült némi famaradványt gyűjtenünk, bár a kütszerkezet már nem volt megfigyelhető. Az ásás során sikerült a lelőhelyet É-i és Ny-i irányban lehatárolni.

Vas-tag (KÖH 81725): A területen 2012-ben dokumentált, a késő bronzkor–kora vaskor fordulójára keltezhető falera – és feltételezett depó – magját kerestük meg a 2013. szeptember 10–11. között elvégzett feltáráson. A központi részen egy kis cölöplyukban volt elhelyezve a bronztárgy többi darabja. Valószínűleg edényben volt elhelyezve, de csak néhány kerámiatöredék került elő. A szántás jelentős pusztítást végzett. További, közelebről nem meghatározható bronz lemeztöredéket is találtunk a depó magja körül.

Munkatársak: Bacskai István, Beleznai Gabriella, Bocz Péter, Istvánovits Eszter, Mester Andrea, Pintye Gábor, Sipos Attila Csaba, Tompa György, Vizler Csaba.

TOLDI ZOLTÁN

26 RKM 2003, 229.

88. Hodász, Lakatos-tanya (KÖH 84715)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) I

2013. október–november havában a nyíregyházi Jósa András Múzeum szakemberei a Földgázszállító Zrt.-vel kötött szerződés alapján megelőző feltárásokat folytattak a Magyar–román D 300-as kiváltó gázvezeték Nyíregyháza–Nyírgyulaj közti szakaszán. Ennek során az előzetes régészeti terepbejáráson lokalizált, illetve adattári lelőhelyek vizsgálatára került sor Hodász, Kántorjánosi, Nyírcsaholy, Nyírgyulaj és Nyírmeggyes határában.

A 23. lelőhely (lásd Kántorjánosi, Kappancs hegyi-dűlő KÖH 74305) feltárása után átvonultunk a Hodász K-i végében található 24. lelőhelyre, ahol újabb 6 objektumot bontottunk ki. Ezen a lelőhelyen azonban nem találtunk semmilyen datáló leletet. 4 gödör és 1 árok került kibontásra, míg 1 objektum természetes jelenségnek bizonyult. A lehumuszolt terület nagysága: 164 m² volt.

Munkatársak: Körösfői Zsolt, Pintye Gábor, Toldi Zoltán és Tompa György ásátásvezető régészek. A lelőhelyek humuszolását és a régészeti helyszínelést Vizler Csaba végezte. Rajzolók: Belezna Gabriella, Cseppentő Zoltán, Kiss László és Svéda Csaba.

PINTYE GÁBOR

89. Homokkomárom, Homok-dombi-dűlő III. (KÖH 84571)

(Zala megye) R

A Nagykanizsai és a Letenyi kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett.

Homokkomárom településtől ÉK-re, a 75131 j. út D-i oldalán futó akácok mögött, a Homok-dombi-dűlő ÉK-i részén új, korábban ismeretlen lelőhelyet lokalizáltunk. A területen 0,7–1 m-es magasságot is elérő kukoricás terült el, melynek talaja eső által simára vert volt. Ezt bejárva közepes és annál rosszabb látási viszonyok között a középső rézkori Balaton-Lasinja kultúrához tartozó kerámiákat, valamint egy csiszolt, nyéllyukas kőszköz töredékét gyűjtöttük. Az újonnan talált lelőhely a felszíni nyomok alapján közepes intenzitásúnak mondható.

Munkatárs: Spolár Erika technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

90. Hortobágy határa

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Kk, Kú, I

A Hortobágyi Nemzeti Park beruházásában, a Komplex ökoturisztikai fejlesztés a Hortobágyi Nemzeti Parkban című projekt (ÉAOP-2.1.1/E-12-k2-2012-004) keretein belül a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából régészeti próbafeltárásokat folytatott a Déri Múzeum.

Kungyörgy-telep (KÖH 84453): Két egymással párhuzamos szelvény kialakítására volt mód, melyek összterülete 149 m² lett. Itt a 60 cm-es, törmelékes és recens szeméttel kevert fedő humuszréteget követően vált láthatóvá a sárga löszös-agyagos altalaj. A szondák Ny-i végénél egy ÉNy–DK irányú árok feltárta rajzolódott ki. 2013. december 3-án feltárásra került

az objektum két részlete, melyekből késő középkori–újkori kerámiák láttak napvilágot.

Máta, Fecskeház Erdei Iskola (KÖH 85649): A kijelölt terület Mátán, a Szikra-csatornától É-ra levő mocsaras rész É-i partján helyezkedik el. A helyszín É-i hosszanti oldalán húzott szondában két keskeny árok feltárta lehetett regisztrálni. Ennek következtében szükségessé vált a szelvény D-i irányú bővítése, további objektumok azonosítására, de újabb régészeti jelenségek nem jelentkeztek. Az így kibővített szelvény összterülete 123 m² lett. 2013. december 3-án kibontásra került a két árok, de korhatározó leletek nem kerültek elő.

Máta, Kispalás (KÖH 85647): Két helyszínen folyt régészeti próbafeltárás, melyek a Hortobágy-főcsatorna Ny-i partján helyezkednek el. A parkoló területén, mintegy 20 m hosszú szelvényben 3 markáns folt rajzolódott ki. A nagyobb folt környéke bővítésre került, hogy az objektum szélei láthatóvá váljanak. A felső 10 cm-en sóderes kavicságy jelentkezett, amit egy helyenként törmelékes, 60–70 cm vastag humusztakaró követett. A második helyszínen az épületbővítés helyén egy 9 m²-es szonda kinyitására volt lehetőség. A gyepező alatt kb. 40 cm vastag törmelékes feltöltés után az eredeti, szintén 40 cm vastag humusztakaró mutatkozott. Itt régészeti leletek, objektumok vagy jelenségek nem kerültek elő. 2013. december 4–7. között a Déri Múzeum munkatársai feltárták az első helyszínen megfigyelt jelenségeket (6 gödör, 2 árok), melyek egy római császárkori (szarmata) településhez tartoztak.

Munkatárs: Czako Viktória geodéta.

HULLÁM DÉNES

91. Hódmezővásárhely, Batida III., IX. homokbánya (KÖH 55439)

(Csongrád megye) R, B, A, Á

2013-ban, az M43-as autópálya Makó–országhatár közötti szakaszának építésével párhuzamosan, elkezdődtek a töltésépítéshez szükséges anyagot biztosító homokbányák és célkitermelők megnyitásai. Az M43-as e második ütemének nyomvonalát kiszolgáló bányák közül a legnagyobb méretű a Délút Kft. tulajdonában levő, Hódmezővásárhely IX. bánya volt, amely közel 16 ha (160000 m²) területet érintett. E tervezett homokkitermelő Hódmezővásárhely Batida nevű határrészében található, a Hódmezővásárhelyről Maroslelére vezető aszfaltúttól közvetlenül Ny-ra, Marosleléltől 2 km-re, É-ra. A környezetéből markánsan kiemelkedő partos rész több kisebb-nagyobb méretű dombra, illetve a dombok közötti lemélyedésekre tagolódik. A terület tartósan árvízmentes, amire utal mind a II. katonai felmérés, ahol ez a terület batidai szigetként van feltüntetve, mind pedig az Andó Mihály által készített vízrajzi térkép is. Ez utóbbin szintén szigetként/félszigetként jelentkező területen haladt át a Maroslelé–Vásárhely közötti út.

A területen végzett terepbejárások, illetve az előzetes régészeti munkák alapján a bányák területére korábban 2 lelőhelyet lokalizáltak. A 197. lelőhely a bánya D-i felén helyezkedett el, míg az É-i, nagyobbik részén a 17. lelőhely feküdt. A két lelőhelyként kezelt terület kutatása így egy időben zajlott, bár már a próbafeltárás során bizonyossá vált, hogy határai összeolvadnak és egy nagy lelőhelyegységet alkotnak. Ezeket figyelembe véve a dokumentációt az irodai feldolgozás során egy egységes objektum számrendszer mentén összeolvasztottuk. Ez alapján a 197. számú lelőhely kutatásáról szóló beszámoló valójában

magában foglalja a korábban Hódmezővásárhely 17. lelőhelyként nyilvántartott terület kutatásának eredményeit is, annak ellenére, hogy e területre a munka megkezdése előtt külön ásatási engedélyt kapott a Móra Ferenc Múzeum.

A 2013. május 27. és november 26. között elvégzett próba, illetve megelőző feltárás során érintett és megkutatott terület összesen 122 282 m² nagyságú volt. Sajnálatos módon az ásatást megelőző években, valamint egy kis terület esetében (az egyik út területe) az ásatások ideje alatt, a tényleges lelőhelyből mintegy 5000 m² elbányászása is megtörtént.

A humuszvastagság a D-i részen jóval sekélyebb volt, mint a terület É-i, a 17. lelőhely területét magában foglaló részén. A 40–100 cm mélyen húzódó altalaj erősen agyagos, helyenként rendkívül kemény szikes volt, csupán a magasabb térszíneken, gerincek közelében váltott át löszössé. A régészeti munkát a kemény talaj okozta nehézségek mellett nehezítette, hogy folyamatosan zajlott a kitermelés. A régészeti munka a bányaművelés üteméhez igazodva haladt, három oldalról. D-ről É felé haladva Varga Sándor, É-ről D-i irányban haladva Pópity Dániel, Ny-ról K-i irányban haladva pedig Haraszi László vezetésével zajlottak a leletmentő munkák. A lelőhely legintenzívebb részei a magasabb térszínekhez kötődtek, a mélyebb fekvésű területeken csökkent a lelőhely intenzitása.

A területen összesen 1813 jelenséget és 896 objektumot különítettünk el, amelyek 5 nagyobb időrendi egységbe sorolhatók (rézkor, bronzkor, avar, honfoglalás és kora Árpád-kor, valamint újkor/recens).

Rézkor: Kutatásunk adatai alapján a lelőhelyen az első meglepedők a középső réz korban érkeztek a területre. A 2009-ben végzett próbafeltárások²⁷ alkalmával a lelőhely É-i részére jegyzett tiszapolgári kultúrának dokumentált települési réteg nyomát ugyanakkor nem tudtuk igazolni. A *hunyadihalmi* és a *bodrogeresztúri kultúra* leletanyagát tartalmazó jelenségek elsősorban a feltárt terület É-i részén koncentráálódtak, számuk D-i irányban fokozatosan csökkent. Egyes esetekben a beásások csoportokat alkottak. A jelenségek többsége gödör volt, amelyek közül uralkodtak a kisebb, méhkas alakú vermek. Ezek mellett, a megnyitott felület É-i és D-i részén egyaránt több, hatalmas, akár a 20–25 m hosszúságot is elérő sekélyebb vermek/gödörkomplexumok is felbukkantak, gazdag kerámia- és állatsontlelettel. Egy kútszerűen lemélyedő verem feltöltésében emberi csontvázat találtunk. Ezen kívül előkerült 2 rézkori temetkezés is, amely közül az egyik gazdag leletanyagot tartalmazott. A Bodrogeresztúri-kultúra zsugorított csontvázas sírjában 4–5 edény, mészko- és rézgyöngyök mellett egy pálcikaszerű, lemezből hajlított aranytárgy is előkerült.

Az előkerült leletanyag döntő része kerámia volt, amely már a terepi munkák során nyert tapasztalatok alapján is igen változatos képet mutatott. Jellemzők ezek között a plasztikus és karcolt dísszel ellátott darabok. Jelentős lelet egy Árpád-kori árokban előkerült ép, geometrikus mintával díszített agyagpecsételő. A pattintott kőeszközök száma magas. Nyersanyagok között gyakori volt a volhíniai kova és az obszián, amelyből pengék, kaparók és varok készültek. Ezek között számos darab a humuszos közben fordult ki a földből. Ezekben az esetekben készítésük kora bizonytalan maradt. A területen pár rézből öntött lelet is előkerült. Köztük két tiszaladányi típusú rézcsákány, nyílhegy, ár emelhető ki.

Előzetesen úgy tűnik, hogy a területen a legmarkánsabb

a bodrogeresztúri kultúra jelenléte, amely mellett a hunyadihalmi jellegű leletek száma alárendelt. A feltárás méreteiből adódóan a rézkori települési réteg, talán a K-i oldalt leszámítva, teljesen feltártnak tekinthető.

Bronzkor. A bronzkori horizontot az É-i és a Ny-i szelvény-szakaszban, azaz a korábbi 17. lelőhely környékén értük tetten. Az előzetes adataink alapján a kibontott leletanyagot a középső bronzkori *Szóreg-Perjámos-kultúra* és késő bronzkori *Gáva-kultúra* korai fázisához kötöttük. A két korszak aránya a területen egyelőre kérdéses, így számszerű elkülönítésre jelen kelet között nem vállalkozhatunk. Annyi biztos csupán, hogy a bronzkori objektumok intenzitása ritkásnak mondható. Csupán pár esetben figyelhető meg az objektumok csoportba rendeződése. Így jól elvált egy középső bronzkori gödörösor az É-i területen, közvetlenül a 70-es években kialakított bányafal mellett. A késő bronzkori objektumok szórta képzet mutattak.

A bronzkori objektumok zöme gödör volt, amin kívül talán egy épületként funkcionáló jelenség, 2 árok, 2 kút, és 2 gödörbe temetett csontvázas sír került elő. A leletanyag döntően kerámia, amely között pár egész edény is található. Mindenképpen fontosak a bronzkori réteg fémleletei, amelyek között ékszerek (csüngő, tű, karperec) és eszközök (kés) is találhatóak. A bronzkori jelenségek által jelzett településeknek lényegében minden határát sikerült megtalálni.

Avar kor. A próba-, majd a megelőző feltárás során, a homokbánya teljes területéről viszonylag nagy számban kerültek elő az avar korszakba sorolható települések. Az ilyen korú objektumok főként az ásatás D-i részén sűrűsödtek, É felé számuk fokozatosan csökkent, míg a Ny-i oldal partosabb területén található objektumcsoportot követően tovább É felé már csak elvétve kerültek elő. Külön említésre érdemes a megnyitott terület D-i részén feltárt jelentős mennyiségű épület.

A település zöme kézzel formált kerámiából állt, a kézikorongolt anyag számaránya csekélynek tűnik. Az É-i szelvény-szakasz magasabb részén, a homokosabb altalajú szakaszon egy nagyobb veremből pedig kézzel formált, korai jellegű bütykös kerámia került elő. A települést ez alapján a kora/közép avar korban alapíthatták. Ezt a vélekedést egy objektumhoz köthető csontzabla-oldalpálca előkerülése is alátámasztja. Az avar település határait minden oldalról sikerült meghatározni.

A feltárás középső harmadának K-i részén egy kisebb kora avar kori temető 3 sírja is előkerült. A temető rabolatlan sírjaiból állatmelléklet (részleges lovastemetkezés, birka) mellett viseleti tárgyak (gyöngyök, vascsatok) és mellékletek (vaskés) kerültek elő. Az egyik sír közeléből egy ovális gödörbe elhelyezett részleges lovastemetkezés látott napvilágot.

Árpád-kor. A batidai homokbánya feltárásának legintenzívebb települési rétegét kétség nélkül az Árpád-kori objektumok adták, amelyek bár a feltárt terület egészen előfordultak, főként az ásatás magasabban fekvő, homokos altalajú területein sűrűsödtek. Az objektumok elhelyezkedése alapján sikerült lokalizálni a falusias település határait minden irányban. Egyedül egy kisebb árokszakasz folytatódott K felé. Ennek ellenére a telepet teljesen feltártnak tekinthetjük.

A telep objektumai között számos esetben figyeltünk meg szuperpozíciót. Gyakori a karámokra telepített kemencék jelenléte a területen, valamint sok a megújított, többretegű kemenceplatti is. A fenti objektumok között egyedülálló, a vizsgált területen a korszak jelenségei közül az egyik legjelentősebb, egy teljesen épen maradt edénygetető kemence. A földbe vajt tüztérből, az 5 kürtből és a felszín felé vezető, 20–30 cm

27 RKM 2009, 219–220.

magasan kutatható égetőtérből álló rendszert pozitíva bontva részleteiben tudtuk vizsgálni, dokumentálni. A batidai edényégető kemence ipartörténeti jelentőségű, hiszen jelentős adatokkal szolgál az Árpád-kori edényművesség kutatásához.

A gazdag leletegyüttes alapján a települést a honfoglalást követő évtizedekben alapíthatták, amelyre bizonyíték a bordás nyakú palackok és néhány honfoglalás kori veret előkerülése. E 10–11. századi korszak telepjelenségeinek előkerülése igen lényeges a környék múltjának szempontjából. A települést a megújítások alapján huzamosabb ideig lakhatták. Számos esetben már felhagyott kerítőárkokban, épületekben alakítottak ki sütőkemencéket, füstölőket, de gyakori volt a 4–8 kemenceből álló kemencebokor is. A falusias település használatának vége talán a 12. századig bizonyítható. Részletesebb képet a leletek feldolgozása után kaphatunk.

Az ásatás volumenét jól mutatja a területről begyűjtött nagy mennyiségű földminta (3600 kg). Az előzetes vizsgálatok alapján az avar kori és Árpád-kori település különböző jelenségeiből gyűjtött anyagmintában jelentős mennyiségű gabonanyommaradvány került kiiszapolásra.

A feltárómunka zárásaként 2012. december 11-én Pethe Mihály geofizikus, az ELTE geofizikai tanszékének munkatársa archaeomágnés méréseket végzett a területen. A mérést és mintavételt Árpád-kori objektumokon végeztük. Így vizsgáltuk az SNR 722 edényégető kemence tűzterét és az SNR 907 kemence platniját. Az SNR 722 tűztér alsó részén és oldalán 11 pontot, a 907 platnin 13 pontot mértünk be. Az eredmények reményeink szerint pontosítani fogják az Árpád-kori település belső kronológiáját.

A feltárásunk összképe alapján egyértelművé vált, hogy a korábbiakban külön kezelt Hódmezővásárhely 17. (55301) és 197. (55439) lelőhelyeket egy egységes lelőhelyként kell kezelni. A feltárás során a lelőhely területét 90–95%-ban feltártnak tekinthetjük. Egyedül a műút átellenes, K-i oldalán lehet számítani szórványosan újabb objektumok előkerülésére.

Munkatársak: Varga Sándor ásatásvezető, Gyűrösi Timea, Harasztai László, Miklós Eszter, Pópitay Dániel régészek, Bóka Péter, Donka Gergely, Gábor László, Nagy Norbert, Olgyay János, Szilágyi Katalin, Takács Gábor technikusok.

HARASZTAI LÁSZLÓ – PÓPITAY DÁNIEL – VARGA SÁNDOR

92. Hódmezővásárhely, Csomorkány határa (Csongrád megye) Ő, Sza, Á, Kk

2013. november 5-én a Csomorkányi templomrom látogatobart fejlesztése és tanösvény létesítése megnevezésű beruházást megelőzően, az előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum munkatársaival együttműködve.

Csomorkány, templomrom (KÖH 1516): A templomrom környéke gyeppel borított, így felszíni vizsgálatra nem volt alkalmas.

Csomorkány (KÖH 1539) és Csomorkányi lapos (KÖH 55588): A területről őskori, szarmata, Árpád-kori és késő középkori leleteket gyűjtöttünk. Mivel a két lelőhely közt a bejárást során nem találtunk üres sávot, egy lelőhellyé történő összevonásuk indokolt.²⁸

Csomorkányi lapos II. (KÖH 55589): A lelőhelyről a mostani bejárást során egy pattintott kőeszköz került elő.

Munkatársak: Parditka Györgyi (MNM NÖK), Tóth Katalin, Csányi Viktor (TJM).

HARKAI ISTVÁN

93. Hódmezővásárhely határa, É-i elkerülő (Csongrád megye) Ő, Sza, Á, Kk

2013. november 11-én és 12-én a 47-es sz. főút Hódmezővásárhely É-i elkerülő megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a szegedi Móra Ferenc Múzeum és a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum munkatársaival együttműködve.

Terepbejárára a vizsgálandó szakasznak több mint fele volt alkalmas. Tizenkét, korábban már ismert régészeti lelőhelyet tudtunk azonosítani (KÖH 58621, 56186, 56669, 55397, 55398, 56505, 55399, 56667, 55400, 56672, 56600, 56691), melyek közül több lelőhely összevonása vált indokoltá (KÖH 56186 és 56669, 55397 és 55398, 55400, 56672, 56667 és 55399).

A felszíni vizsgálat eredményeképpen 2, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet is lokalizáltunk: *Oravecz-tanya (KÖH 85179)* és *Sárkány-tanya (KÖH 85181)*.²⁹ A lelőhelyekről őskori, szarmata, Árpád-kori és késő középkori leletek kerültek elő.

Munkatársak: Parditka Györgyi, Bedő Valér (MNM NÖK); Bede Ádám (MFM); Tóth Katalin, Csányi Viktor, Göbölös Mihály (TJM).

HARKAI ISTVÁN

94. Hódmezővásárhely határa, 47-es sz. főút (Csongrád megye) Ő, Sza, A, Á, Tő

2013. november 26-án és 28-án a 47-es sz. főút 11,5 tonnás burkolat-megerősítése a 173+780–195+880 km szelvények között megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan végeztünk terepbejárást a szegedi Móra Ferenc Múzeum és a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum munkatársaival együttműködve.

A tervezett beruházás Hódmezővásárhely és Székkutas külterületén kerül megvalósításra.

Hódmezővásárhely területén 4, korábban már ismert régészeti lelőhelyet tudtunk azonosítani (KÖH 55636, 55637, 55640, 55764), melyek közül 3 lelőhely (KÖH 55636, 55637, 55640) területe jelentősen, egy lelőhely (KÖH 55764) pedig kis mértékben megnőtt.

Arany-temető-dűlő (KÖH 86901): A felszíni vizsgálat során a beruházási terület Hódmezővásárhely felőli végén egy korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet azonosítottunk, illetve egy régészeti érdekű területet Hódmezővásárhely, Sőház-oldal határozottunk meg. A lelőhelyekről őskori, szarmata, népvándorlás kori, avar, Árpád-kori és török kori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bedő Valér (MNM NÖK); Bede Ádám, Paluch Tibor (MFM); Tóth Katalin, Csányi Viktor (TJM).

HARKAI ISTVÁN

²⁸ A régészeti lelőhelyek Közhiteles Nyilvántartásában az összevont lelőhely Csomorkány néven, az 1539 azonosítószámon szerepel.

²⁹ A régészeti lelőhelyek Közhiteles Nyilvántartásában a lelőhely összevonásra került, és a Kenyere-ér, Bereczki-tanya néven, az 56669 azonosítószámon szerepel.

95. Ibrány, Rákóczi Tsz.**(KÖH 51564)****(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő, I**

2013. március 12-én bejelentés érkezett a nyíregyházi Jósza András Múzeumba, hogy Ibrány határában emberi csontokra bukkantak. A Múzeumot Tajthy Tamás ibrányi rendőr értesítette. 2013. március 13-án a bejelentő kalauzolásával megnéztük a területet.

A vizsgált terület egy K–Ny tengelyű homokdombon található. Felszíne szántott, a frissen felázott talaj régészeti megfigyelésre ideális volt. Az emberi csontok egy rókalyuk közvetlen közelében kerültek elő, feltehetően az állat ásta ki. A rendőrséget a gátőr értesítette. A rendőrök, a helyi orvossal együtt siettek a helyszínre. Tajthy Tamás elmondása szerint az emberi csontok a rókalyuk körül mintegy 5 m-es sugarú körben szanaszét hevertek. A megtalálók a maradványokat egy kupacba hordták össze, eredeti helyzetben egyetlen darabot sem találtunk. A leletek elcsomagolásánál derült ki, hogy legalább 2 csontváz – két koponyatöredék (az egyik talán nő) – maradványait keverték össze.

A sír (kettős temetkezés?) közvetlen környezetében kiterjedt, a leletsűrűség alapján igen intenzív őskori település található. A szántásban obszidián- és kovatöredékeket, kézzel formált cserpeket gyűjtöttünk. A leleteket a Jósza András Múzeumba szállítottuk.

A kutatás a 045813 – 16 hrsz.-ú telkekre terjed ki. A csontvázak a 0458/15 hrsz.-ú telken jelentkezték.

A régészeti helyszínelésen kint járt Tajthy Tamás rendőr, Vízler Csaba ásatási technikus és Scholtz Róbert régész, a Jósza András Múzeum alkalmazottai.

SCHOLTZ RÓBERT

96. Igal határa**(Somogy megye) Ő, Ró, Kö**

Kerületi-dűlő (KÖH: 59364): 2013. december 13-án helyszíni szemlét és terepbejárást végeztünk Igaltól D-re, melynek célja az 1980-as években Berta Gyula által beszolgáltatott vaseszközlelet helyének azonosítása volt. A találó elmondása szerint, ahol előkerültek a leletek, ott még voltak más tárgyak is a földben, csak azokat nem szedte ki.

GPS koordináták alapján szisztematikusan átnéztük a lelet feltételezett előkerülési helyét, azonban néhány kisebb vastárgyon kívül más nem került elő. Érdekeség még, hogy a lelet előkerülésének helye körül csak középkori kerámiákat, néhány őskori kerámiatöredéket, valamint néhány kisebb középkori vastárgyat találtunk, római korit nem (a 2008-as bejárás³⁰ során őskori, urnasiros kultúrához tartozó, római kor, Árpád-kori és késő középkori leleteket találtak). A lelőhelyen számos frissen szántott középkori objektum foltját lehetett megfigyelni (kemencék, épületek, gödrök), valamint elég intenzíven jelentkeztek kerámiák.

Kerületi-dűlő 2. (KÖH 88109): Az előbbi lelőhelytől É-ra, a Rozbéti-vízfolyás mentén, annak K-i oldalán leleteket találtunk, amelyek egy új, eddig nem ismert lelőhelyhez köthetnek. A lelőhely nem túl intenzív, kevés kerámiát tudunk gyűjteni, egymástól elszórtan, több helyen. A lelőhelyen az alábbi korszakok kerámiáit találtuk meg: őskor, római kor, középkor.

Valamint találtunk egy kisebb salakdarabot, néhány bizonytalan korú fém tárgyát és egy fél orsógomb töredékét.

Munkatársak: Őszi Zoltán és Borzavári Balázs múzeumpedagógusok, Horváth Péter informatikus.

VARGA MÁTÉ

97. Iharos, Dobola**(KÖH 84497)****(Somogy megye) Kk**

A Csurgói kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 25.–június 27. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A terület sávos bejárása a tervezett nyomvonal tengelyétől 50-50 m-es sávban történt, mely összesen 19 régészeti lelőhelyet érintett. A vizsgált szakaszok mezőgazdasági művelés alatt álló területein változó feltételekkel és eredményességgel lehetett a terepbejárást elvégezni.

Iharostól D-re, a Somogyicsicsóra vivő földút K-i oldalán magasabb kukoricatáblában, rossz megfigyelési viszonyok között két késő középkori peremtöredéket és néhány oldaltöredéket találtunk. Ezek egy új, korábban ismeretlen lelőhelyet rajzoltak ki. Többszöri átnézés ellenére sem lehetett a lelőhely széleit pontosan meghatározni a növényzeti fedettség miatt.

Munkatársak: Melis Eszter régész és Lakatosné Sövegjártó Erika technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

Iharos, Temető**(KÖH 73253)****(Somogy megye)**

A lelőhelyen 2011–2014-ben végzett kutatásokat összefoglalóan lásd a 2014. év jelentései között.

98. Iregszemcse határa**(Tolna megye) Ő, Á, Kö, Ú, I**

Iregszemcse község szennyvízcsatornázása és szennyvízelvezetése régészeti felügyeletét május 22. és október 21. között végeztem.

Arany-kert (KÖH 23350): A szennyvíztelephez vezető löszméllyút nyomvonalában történt nyomóvezeték-, illetve erőszáramú kábelfektetés során, majd a nyomvonal kiszélesítéséhez kapcsolódó humuszolás idején régészeti leletet vagy jelenséget nem észleltem, az elkészült út rézsús falában azonban mintegy 25 m hosszan 6 átvágott Árpád-kori objektumot (3 szabályos és 1 alakatlan gödröt, továbbá 2 cölöplyukat) dokumentáltam a 0+195 és a 0+220 szelvények között. Minimális kerámia csak egy jelenség metszetében mutatkozott, de betöltésük, jellegük alapján összetartozásuk kétségtelen. A szennyvíztelep lapos fekvésű völgyben készült, a két nagy méretű munkagödör falaiban újkori, téglatörmelék rétegeket figyeltem meg, a mélyút rézsújának lábánál pedig átégett objektum (talán téglaegető gödör?) megbolygatott részletét dokumentáltam. A területen 1771-től kezdve a 19. század végéig több térkép is téglaegetőt jelöl.

Damjanich utca (KÖH 87351): az Ireg-patak Ny-i felén, az utca D-i részének Ny-i oldalán, a Dózsa György utca legalsó telke mentén a munkagép ismeretlen korú emberi csontváz összetartozó lábszárcsontjait hozta a felszínre távollétemben, amelyeket a munkásoktól gyűjtöttem be.

József Attila utca–Dózsa György utca (KÖH 87349): a felügyelet legjelentősebb eredménye a középkori Ireg falu kiterjedésének lokalizálása. A József Attila utca É-i oldalán ástott gerincezeték teljes hosszán, a Dózsa György utcai torkollattól a református gyülekezeti házig, mintegy 400 m hosszúságban 26 középkori települési objektum (főként gödör) került elő. A jelenségek a református templom telke (József A. u. 6. sz.) előtti szakaszon sűrűsödtek, itt kb. 40 m hosszán 13 objektumot különítettem el. Leletanyag csak minimális mennyiségben került elő belőlük. A középkori falu ennél nagyobb területen feküdt, Ny felé kis részben a Dózsa György utcában is folytatódott, a legszélső objektumokat a 38. sz. ház előtt rögzítettem. A középkori település DNy-i szélét jelezheti a Batthyány utca 12. sz. ház előtt a kidobott földből gyűjtött szórvány peremtöredék.

Okrádi-halastó (alsó) (87343): június 6-án az Iregszemcse-ről Hékiúpusztára vezető kövesúttól D-re, az Okrádi-patakon létesített halastó Ny-i felén, az alacsony vetésben néhány nagyobb őskori edénytöredéket találtam.

Okrádi-halastó (felső) (KÖH 87345): az említett út É-i felén, az Okrádi-patak két ágán létesített Y alakú halastó D-i részének K-i oldalán, az út és a tó közti földnyelven, alacsony napraforgóban néhány vastag falú, jellegtelen őskori kerámiát gyűjtöttem.

K. NÉMETH ANDRÁS

**99. Isaszeg, Bikas-tó
(MRT 11. k. 13 / 16. lh., KÖH 26099)
(Pest megye) Ó, B, Szk, I**

2013. március 4. és május 3. között mentő feltárást folytattunk Isaszeg 16. lelőhelyen. A mentő feltárási előzménye a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága által 2012. november 27. és december 2. között Isaszeg határában, a 0130/3 hrsz. területen végzett régészeti szakfelügyelet volt, amelynek nyomán nyilvánvalóvá vált, hogy a szennyvíztisztító telep tervezett bővítése érinti az ismert régészeti lelőhelyet. A terület Isaszeg város Ny-i határában, a Rákos-patak ÉNy-i mellékvíze mellett emelkedő, É–D-i irányú dombháton fekszik. A mentő feltárást során egy leendő út és négy leendő épület helyén összesen 4000 m²-es területet tártuk fel és 210 régészeti objektumot bontottuk ki. Közülük késő bronzkori volt 191 gödör, 4 árok, 1 kemence, 1 edény (objektum nélkül, az altalajon); kora vaskori volt 1 ház. Feltártunk továbbá 2 őskori zsugorított temetkezést és 10 bizonytalan korú (őskori?) gödröt.

A késő bronzkori gödrök között megtalálhatóak voltak a mély, méhkas alakú tárolóvermek, sekélyebb hulladékgödrök és a szabálytalan alakú, változó mélységű gödörkomplexumok, amelyek agyaggyerő gödrökként funkcionálhattak. Az árokok közül 3 egy – a DNy-i részen kettős – körárokrendszer részei lehettek. Ennek a körárokrendszernek csak egy kisebb része esett a feltárt területre, így funkcióját nem sikerült kideríteni. Feltártuk egy boltozatos, agyagtapasztásos kemencét is, amelynek platniját kerámiatöredékekkel rakták ki.

A késő bronzkori objektumokból igen gazdag leletanyag került elő. Több gödörből a *pilinyi kultúra* jellemző kerámia-típusának, a kis talpon álló, nyomott kettős kónikus, árkolt vállú, kihajló peremű edénynek a töredékei bukkantak elő. Ezekon kívül kihajló peremű tálak a nyakat áthidaló kis füllel, keskeny, árkolt vállú, kihajló peremű tálak, behúzott peremű tálak, csészék, miniatűr edény, nagyobb méretű urna alakú edények, síkozott peremű edények, fazekak töredékei és igen

nagy mennyiségű házi kerámia került elő. Nyolc gödörben több (3–14 db) ép, vagy majdnem ép edényt és további nagy mennyiségű edénytöredéket tártunk fel. A kerámiaanyag mellett nagyszámú agyageszköz (elsősorban gúla alakú szövőszék-nehezékek, valamint orsógombok, kocsikerékmodell), igen sok egész és töredékes örlőkő, néhány pattintott kőeszköz, csont-eszközök, valamint állatsontok (köztük több vadkanagyar) kerültek elő. Egy gödörbe dobálva több szarvasmarha(?) (min. három egyed) csontjait találtuk. Három gödörből embercsontok (koponya, arckoponya töredéke, állkapocs) is kerültek elő. Szinte valamennyi objektumban találtunk paticstöredékeket, köztük sok az áglyenyomatot darab. A település objektumaiból több bronztárgy (árok, tűk, spirálsövek) is előkerült, kiemelkedő darab egy áttört díszítésű, nyeles bronzborotva és két kőöntőforma töredéke.

A MRT 11. kötete szerint a lelőhelyen korábban az urnamezős kultúrába tartozó kerámiatöredékeket gyűjtötték. Jelen ásatás során a késő bronzkorban általános formákon kívül több, a pilinyi kultúrára jellemző edény és töredék került elő, így a települést és a leletanyagot ez utóbbi kultúrába sorolhatjuk.

A késő bronzkori telep és sír mellett feltártunk még egy földbe mélyített *kora vaskori (szkíta)* házat, két pontosabban nem datálható őskori zsugorított csontvázat és 10 bizonytalan korú (valószínűleg őskori) gödröt.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Farkas Zoltán régészek, Szócs Péter geodéta.

PATAY RÓBERT

**100. Jágónak, Bozót-dűlő, Dárói-rét
(KÖH 87341)**

(Tolna megye) Kő

Május 24-én a Kapos árterébe É-i irányba félszigetként benyúló földnyelven, a Dáróvár K-i oldalán folyó patak Ny-i oldalán, alacsony kukoricában szórványosan középkori kerámiát gyűjtöttünk, nagyjából a 120 m-s szintvonalig. A lelőhely az innen DK felé kb. 500 m-re fekvő vár Dáró nevű váralja településének helyét jelezheti. A lelőhely bizonyára a dűlőúttól D-re, az erdőben is folytatódik. Miklós Zsuzsa 2000-ben ettől kissé DK-re, a patak K-i felén emelkedő dombon talált Árpád-kori és középkori cserepeket.³¹ A két lelőhely összetartozhat.

Munkatárs: Máté Gábor (PTE).

K. NÉMETH ANDRÁS

**101. Jánosháza, Erdődy-Choron kastély
(KÖH 41967)**

(Vas megye) Kk, Kú

2013. december 11–12-én a jánosházi Erdődy-Choron kastély tetőzetének felújításához kapcsolódó régészeti szakfelügyeletet láttunk el, melynek során a 15. század végén épült nemesi udvarházból a 16. században átépített erődített kastély K-i, Ny-i és É-i szárnya mellett végzett földmunkákat kísértük figyelemmel.

A Ny-i oldalon az épület falától 100–110 cm-re, 30–40 cm szélességű, 80 cm mély árkot ástak, amely 268 cm hosszán egy késő középkori kőfalat érintett. Az épített emléket a kivitelezők kérésünkre a csapadécsatornával K-i irányban elkerülték.

31 RKM 2000, 155. Kapospula, Szőlőhegyi külső tanyák lelőhelyével

A fal a mai felszíntől 10–15 cm mélységben jelentkezett és 80 cm mélységig tudtuk lekövetni. Ny-i irányban még minimum 80 cm hosszan folytatódik, K-i oldalát korábbi közművel roncolták. Pontos helye az épület DNy-i sarkától 234 és 500 cm-es, a falsíktól pedig 115 és 110 cm-es távolságban van. Mellette barna humuszos-téglatörmelékes feltöltési réteget figyeltünk meg.

Az É-i oldalon az árok sekélyebb, 40–45 cm mély és 25–30 cm széles. Itt fekete, humuszos-törmelékes kora újkori rétegben futott a csatorna.

Az épület K-i oldalán a DK-i saroktól 130–180 cm-es távolságra, a felszíntől 5–10 cm-re köves, laza feltöltési réteg jelentkezett. Alatta 25–30 cm vastag agyagos réteget figyeltünk meg, amely felületén vékony habarcscsík futott. A barna agyagos rétegből késő középkori fazéktöredékeket és egy cserép gyertyatartó aljtöredékét gyűjtöttük össze. A köves réteg magyarázatára attól É-ra 60 cm-re bukkantunk: itt egy K–Ny-i irányú, 80 cm széles falszakaszt keresztezett az árok 60 cm mélységben. A korábban megfigyelt kövek a fal felső rétegeinek bontásából származhatnak. A korábbi bontás miatt a csatornát sikerült a falszakasz fölött elvezetni.

Munkatárs: Kőszegi Ádám régésztechnikus.

PAP ILDIKÓ KATALIN

102. Kaba, Horgas-dűlő I. (KÖH 79187)

(Hajdú-Bihar megye) **Sza**

2013 júliusában került sor a lelőhelyen egy mezőgazdasági út nyomvonalán megelőző régészeti feltárássra. A 260 m² területen 20 régészeti jelenséget tártunk fel a római császárok szarmata időszakából. A jellegzetes méhkas alakú gödrök mellett 3 nagy méretű agyaggyerő gödröt és 2 árkot is kiástunk. Az előkerült leletanyag nagy része szürke színű korongolt kerámia volt. Ezen kívül házi kerámiából és paticsból is jelentős mennyiség került elő.

Munkatárs: Papp Enikő rajzoló.

D. SZABÓ LÁSZLÓ

103. Kaposmérő, Kossuth utca keleti vége (KÖH 85819)

(Somogy megye) **Á, Kk**

A településen szennyvízhálózat kiépítése miatt végeztünk régészeti szakfelügyeletet. A Kossuth Lajos utcában ásott árkokban régészeti leletet nem találtunk, azonban az utca K-i végében lévő kis köztől É-ra, a kukoricában leleteket találtunk. Az út, és közvetlen a lelőhely mellett húzott árkokban régészeti lelet nem volt. A lelőhely kiterjedése: 140×40 m. A lelőhelyen viszonylag sok kerámiát lehetett gyűjteni, legintenzívebben a lelőhely közepén fordultak elő leletek. Az oldaltöredékek mellett találtunk néhány alj-, fül-, és jellegzetesebb peremtöredéket is, amelyeket a 13–15. századra lehet keltezni. Az anyagban van néhány szürke, tál alakú kályhaszem töredéke, valamint mázas kerámia, és fogaskerékminta díszes kerámia is.

Munkatársak: Németh Péter régész, Nyári Zsolt technikus.

VARGA MÁTÉ

104. Kapospula, Sudár-kút (KÖH 72517)

(Tolna megye) **Ő, Ró**

Attala község szennyvízcsatornázásnak régészeti hatástanulmánya Kapospulán a vasút É-i oldalán, a Jókai és a Szabadság utcák között római és népvándorlás kori telepet mutatott ki. Az Attala felől érkező nyomóvezeték a Kapos árteréből ki lépve ÉK felé haladva érte el a vasút D-i oldalát, ahol érintette a lelőhely D-i szélét. Július 2–3-án, az 1+950–1+850, majd az 1+775–1+525 szelvények között, őskori és római kori leleteket találtam a kidobott földben. Objektumok feltárásai nem rajzolódottak ki. A Szabadság utca vonala és a kapospulai vasúti megálló közti kb. 400 m-es szakaszon, 7 helyen rövid kutatószondákat ástak a vasúti töltés D-i tövében, amelyek közül kettő falában, illetve földjében találtam őskori és római kori kerámiát.

K. NÉMETH ANDRÁS

105. Kaposszerdahely, Halas (KÖH 85785)

(Somogy megye) **B, LT, Ró, Á, Kk, Kú**

Szennyvízcsatornázás földmunkáinak idején régészeti felügyeletet végeztünk a Petőfi utca végén található középkori kolostor (KÖH 66148) által érintett részen és a környezetében, mivel feltételezhető volt, hogy a kolostor körül terül el a középkori település is. A kolostort a munkálatok során nem érintették, és annak közelében régészeti jelenséget nem tudtunk megfigyelni. Az utca K-i házsorának D-i végében, ami a kolostortól D-re található, kisebb szántóföldek vannak. 2013. április 26-án bejártuk a területet, a Petőfi utca utolsó házáig, egészen le a D-i részen található földútig voltak leletek. É-on, amennyire lehetett, a házak mögötti kiskertekig bementünk, azonban itt nem tudtunk teljes terepbejárást végezni. Ny-ról egy bevágásig és földútig tudtuk bejárni a területet, de a lelőhely ezen túlnyúlik Ny-i irányba, míg K-i irányban pontosan be tudtuk határolni a szélét. A lelőhelyen közepes mennyiségű kerámiát lehetett gyűjteni. Két korszak leletanyagát találtuk meg: késő Árpád-kor és kora újkor (16–17. század). Az általunk bejárt rész É-on egy kicsit érintkezik a korábban bejárt és azonosított kolostor területével. A lelőhely Ny-i részét a házak és a kiskertek miatt nem tudtuk rendszeresen bejárni.

A Rippl-Rónai Múzeum régészeti raktárában, a terepbejárási anyagok között megtaláltuk egy 2003. augusztus 26-i terepbejárási leleteit, amelyek Szabados Antal Petőfi u. 40. sz. telkéről származnak. A kerámiák alapján elkülöníthető korszakok: urnamezős kultúra, La Tène D, késő kelta/kora római, középkor. Utóbbiban főleg késő Árpád-kori és késő középkori töredékek vannak, többnyire díszítetlenek. A leletek között vannak salakok és olvadékok, középkori téglák, valamint néhány vastárgy is.

A raktárban találtuk továbbá Petőfi u. 40. megnevezéssel, 1978. február 23-i dátummal egy zacskónyi leletet. Ebben volt patics, egy valószínűleg őskori bronzvéső vagy öntvény, illetve őskori és középkori (főleg késő középkori) kerámiatöredékek. A lelőhely kiterjedése az összesített adatok alapján: 240×100 m.

Munkatárs: Németh Péter régész.

VARGA MÁTÉ

**106. Kaposvár,
Kaposvár-somogyzobi vasút D-i oldalán
(KÖH 40037)**

(Somogy megye) Ő, LT, Ró, Á

A lelőhelyen, 2008-ban, 6 Árpád-kori régészeti objektum került elő régészeti megfigyelés során.³² 2013. június 6. és augusztus 14. közötti próbafeltárás és régészeti megfigyelések során, összesen 24 régészeti objektumot tártunk fel, a feltárt terület nagysága 590 m².

Az ásatás során őskori, római kori és Árpád-kori települési objektumokat tártunk fel. A korábbi régészeti megfigyelés és terepbejárások csak őskori és Árpád-kori leleteket eredményeztek, ezért a római kor objektumok előkerülése újdonságnak számított. A települési objektumok számos formáját megtaláltuk, így árkot, tároló vermeket, kemencéket.

Az őskorból egy tárológödrt tártunk fel, melyben aránylag sok lelet volt (füles edények töredékei, sok oldaltöredék).

A római korból (2–3. század) több gödrt tártunk fel. A kerámiatöredékek mellett (melyek között több *terra sigillata* is volt) több érme, vaszabla, bronzfibula töredéke is előkerült. (Az illusztrációt lásd jobbra és a hátsó borítón!) Két kenyérsütő kemence szintén ebből a korból származik. A kemencéket csak részben tudtuk feltárni, mert pont az ásatási terület szélére estek. Az egyik kemencénél meg lehetett figyelni a beszakadt boltozat maradványait is. A kemence tüzelőterét széttört téglatöredékekkel rakták ki, ezt borította a jó minőségű, vastag tapasztás. Az egyik római gödörben római téglatöredékek mellett az őskor legvégéről, a kelta korból származó kerámiatöredékeket is találtunk.

Az Árpád-kori település tárológödreiből lévő leletanyag főleg fazéktöredékből állt, köztük több díszített darab is volt. A gödörök mellett feltártunk egy vízlevezető árkot is.

Munkatársak: Harag Mátyás régészhallgató, Cserép Tamás és Varga Máté régésztechnikus, Gál Zoltán adattáros és Nyári Zsolt rajzoló.

NÉMETH PÉTER GERGELY

**107. Kántorjánosi határa
(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U, B, LT, Á, Kö, I**

2013. október–november havában a nyíregyházi Jósa András Múzeum szakemberei a Földgázszállító Zrt.-vel kötött szerződés alapján megelőző feltárásokat folytattak a Magyar–román D 300-as kiváltó gázvezeték Nyíregyháza–Nyírgyulaj közti szakaszán. Ennek során az előzetes régészeti terepbejáráson lokalizált, ill. adattári lelőhelyek vizsgálatára került sor Hodász, Kántorjánosi, Nyírcsaholy, Nyírgyulaj és Nyírmeggyes határában.

Iklód (román gázvezeték 22. lelőhely) (KÖH 84711): 2013. november 6–13. között a Kántorjánosi és Iklód nevű településrésze közötti határban, a magyar–román gázvezeték 2,5 m széles nyomvonalába eső 22. lelőhelyen megelőző régészeti feltárást végeztünk. Az ásatás során összesen 48 objektumszámot adtunk ki, ebből kettőről a bontás során kiderült, hogy nem régészeti jelenségek, valamint másik kettőről az, hogy nem két különböző objektumról, hanem csak egyről van szó. A dokumentált régészeti jelenségek egymástól nagyobb távolságra kerültek elő a gázvezeték nyomvonalában, a feltárt 45 objektum

**Kaposvár, Kaposvár-somogyzobi vasút D-i oldala.
Római kori nyúl alakú fibulák**

nagyrészt egyszerű gödörből (3., 4., 6., 8., 9., 14., 15., 17., 19., 30., 31., 38. és 40.) állt. Három négyzetes, földbemélyített lakóházat tártunk fel (24., 25. és 28.). Felépítményükhöz tartoztak a 32., 33., 34., 39., 40., 41., 42., 43., 45., 46., 47. és 48. cölöplyukak, míg további ötöt (5., 7., 16., 18. és 20.) külön, más objektumhoz nem köthetően bontottunk ki. Öt, kör alapú foltal jelentkező sütőkemencét bontottunk ki, amelyekről nem mindig tudtuk megállapítani a vizsgált terület behatároltsága miatt, hogy valamely felszíni ház(?) részei, esetleg szabadon álló építmények lehetnek. A 26. és 29., egymás melletti, nagy méretű gödörök formájukban, méretükben egymással rokon vonásúak, illetve a lelőhely többi objektumától eltérőek, így feltehetőleg egykorúak, valamint feltételezhetően kútként használhatták. Mindkettőből nagy mennyiségben került elő állatcsont, a 26. sz.-ból egy kutya *in situ* csontváza.

Az 1., 2., 12., 13., 35., 36. és 37. árkok közül az első kettőt leszámítva feltehetőleg recens keltezésűek, de funkcionalitásukat tekintve, a régészeti korúakat is beleértve, a szántóföldön felgyülemlett víz elvezetésére szolgálhattak.

A feltárt objektumokból kikerülő lassú-, és gyorskorongolt, a leggyakrabban bekarcolt vonaldíszes, csigavonalas szemcsés kerámia alapján egy egyrétegű, nevezetesen Árpád-korra keltezhető településrészt tártunk fel. Az egymástól nagyobb távolságra, szórványosan feltárt objektumok alapján a nyomvonal a település szélét érthette.

Lehumuszolt terület nagysága 1171 m².

Kappancs-hegyi-dűlő (román gázvezeték 23. lelőhely) (KÖH 84713): A lelőhelyen a késő vaskorba (kelta) datálható leleteket találtunk az objektumok egy részében. Ez alatt jellegzetes grafitos, szürke kerámiák, illetve egy vastárgy töredékei értendők. Itt 15 objektumszámot adtunk ki, az objektumok egy része azonban leletanyagot nem tartalmazott így időrendi beso-

32 RKM 2008, 204.

rolásuk kérdéses, azonban elképzelhető, hogy ezek is a kelta időszak hagyatékába tartoznak, hiszen közvetlenül a leleteket tartalmazó objektumok mellett találhatóak. Nehézséget jelentett, hogy a régi vezeték melletti beásások (esetleg javítási nyomok) több esetben megzavartak, azt eleinte régészeti foltként értelmeztük.

Késő vaskori objektumok a következők: 1 ház, 2 cölöplyuk, 8 gödör. Lelet híján kérdéses korú 4 gödör. A lehumuszolt terület nagysága 198 m² volt.

Sertés-legelő (román gázvezeték 21. lelőhely) (KÖH 84709): 2013. október 28.–november 12. között feltárást végeztünk a fenti lelőhelyen. A területen a gázvezeték nyomvonalában húzott 2,5 m széles, homokos felszínű szelvényben tudtunk kutatni. A felszín meglehetősen bolygatott volt, ezért több helyen kisebb szelvényeket kellett nyitni, hogy az előkerülő leleteket az objektumokhoz tudjuk lokalizálni. Ezekből nagy mennyiségű vegyes korszakú lelet került elő. Ezeket a rétegeket az Árpád-korban vagy a középkorban bolygathatták meg, mivel utóbbi időkből származó objektumok már zárt jellegűek. Az előkerült objektumok zöme a kora bronzkorra és a középső neolitikumra datálhatóak, kis részben Árpád-koriak. A neolitikus leletek egy jelentős része a Szamos vidéki festett kerámia kultúrájához tartozik. Az ásatás során 63 jelenséget dokumentáltunk. Korok szerinti megoszlásuk: középső neolitikum (11 gödör, 2 ház, 1 planírozási réteg, 1 lelet nélküli sír), kora bronzkor (7 gödör), 6–8. század (1 ház és 1 kemence), Árpád-kor (1 ház, 4 cölöplyuk, 1 gödör), középkor (1 kemence), recens (1 gödör, 3 természetes jelenség). Kérdéses korú volt 4 árok, 2 cölöplyuk, 19 gödör, valamint 3 planírozási réteg mely, nagy mennyiségű vegyes korú (középső neolitikum, kora bronzkor, Árpád-kor) leletanyagot tartalmazott.

A lehumuszolt terület nagysága: 526 m².

Munkatársak: Körösfői Zsolt, Pintye Gábor, Toldi Zoltán és Tompa György ásatásvezető régészek. A lelőhelyek humuszolását és a régészeti helyszínelést Vizler Csaba végezte. Rajzolók: Belezna Gabriella, Cseppentő Zoltán, Kiss László és Svéda Csaba.

PINTYE GÁBOR

108. Kánya határa (Somogy megye) Kő

2013. május 22-én terepbejárást végeztünk a falu határában.

Diós (Remete) (KÖH 85793): Remetepuszta 1771-es térképe romokat jelöl, a hasonló nevű középkori falu templomáról azonban nincs más adatunk. Remetepusztától É-ra kb. 1 km-re, a Sötét-keréki-árok Ny-i oldalán, a patakkel párhuzamosan, enyhén lejtő szántóföld egy a patakra merőleges enyhe kiemelkedésén középkori templomra utaló épülettörmelékét figyeltünk meg, kb. 15×10 m-es területen. A templomhelyen embercsontot csak 1-2 darabot találtunk. A templom körül, a patakkel párhuzamosan, a víz közeli részen középkori kerámiát is gyűjtöttünk kb. 150 m hosszan. A lelőhely a templomhelytől É-ra nem sokkal véget ér.

Temető (KÖH 50512): Újra felkerestük a falu 2005-ben azonosított³³ középkori templomát a mai temetőben, ahol akkor egy kb. 10 m átmérőjű, fűvel benőtt törmelékhalmozatot az épületre. Terepbejárást idején a dombocskák körül kitisztít-

tották a sírok környékét, a K-i és az ÉK-i oldalon sok, habarcsos téglatörmelékét figyeltünk meg. Néhány, sírt rejtő bokor tövében összegyűjtött, helyenként tetemes mennyiségű építési törmelékét találtunk. Ezek alapján feltételezhető, hogy a 2005-ben megfigyelt domb talán újkori képződmény és a középkori templom inkább tőle néhány m-re K–ÉK felé kereshető. A középkori falu bizonyára a temetőtől D-re, a Kánya-ér két ága által közrefogott félszigeten terült el, amelyet nem tudtunk bejárni, de a falu központjából a temetőhöz vezető út É-i oldalán húzódó szántóföldön néhány középkori cserepet találtunk.

K. NÉMETH ANDRÁS – VARGA MÁTÉ

109. Káptalanfa, Sárosfői major – Kígyós-patak (MRT 3. k. 25 / 1. lh., KÖH 8161)

(Veszprém megye) Ő, Ró, Kő

A sárosfői halastavak rekonstrukciója beruházáshoz kapcsolódóan 2013. november 4-én terepbejárást végeztek az MNM NÖK munkatársai. A tavak mellett, a Sárosfői-dűlő É-i részén, a Kígyós-patak és a dűlőút között nagyobb járható tábla vadföld volt. A területen köves-kavicsos barna erdőtalajban, közepes-rossz megfigyelési körülmények között tudtuk a terepet vizsgálni. Az egész táblában, mintegy 800 m hosszan tapasztaltuk a középkori kerámiatöredékeket, melyek között kevés őskori és egy szórványos római kori darab is volt. A leletek elsősorban a vadföld tábla teljes területén elszórtan, helyenként nagy kiterjedésű vaddisznótúrásokban jelentkeztek. A terepbejárás eredményeként Káptalanfa, Sárosfői major – Kígyós-patak régészeti lelőhelyet hitelesíteni tudtuk. A korábban ismert terület ÉNy-i részét fedettség miatt nem állt módunkban vizsgálni, azonban DK-i irányban jóval nagyobb kiterjedést lokalizáltunk. A korábbi adatok és a mostani felszíni leletek alapján a középkori település több mint 1 km hosszan terült el az egykori patak Ny–Dny-i partja mentén.

Munkatárs: Spolár Erika múzeumi asszisztens.

TOKAI ZITA MÁRIA

110. Kázmárk határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, R, Á

2013. május 22-én terepbejárást végeztünk a falu határában.

A Halmaj és térsége vízminőség-javító program c. projekthez kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció I. fázisa kapcsán 2012. március 1-jén tartottunk terepbejárást a kijelölt 11 km hosszú nyomvonalon. Ennek során Kázmárk határában az alábbi lelőhelyeket regisztráltuk.

A halmaji útelágazástól Kázmárk felé a friss szántásban haladtunk, és két kevésbé intenzív lelőhelyet figyeltünk meg:

Cser aljától Ny-ra (KÖH 90637): A lelőhelyet 1 darab Árpád-kori kerámia jelezte.

Kenyér mezőtől É-ra (KÖH 90635): Szórványosan előforduló neolitikus kerámia mutatkozott.

Kenyér mezőtől Ny-ra (KÖH 90633): 400 m hosszan intenzív neolitikus lelőhelyet azonosítottunk.

Léh és Kázmárk közötti út (KÖH 90639): Kázmárk és Léh között nagy mennyiségű rézkori és Árpád-kori leletanyagot gyűjtöttünk.

Munkatársak: Gál Viktor, Kalli-Tutkovics Eszter, Kalli András, Miskolczy Melinda, Nagy Zoltán.

L. HAJDÚ MELINDA

33 RKM 2005, 260.

111. Kelemér határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, Ge, N, Kö, Ú, Kú**

A Biztonságos ivóvízellátás Kelemér és Gömörszőlős községekben elvezetési projekt kapcsán a Serényfalva–Kelemér közötti SK-1 jelű nyomóvezeték, illetve a Kelemér–Gömörszőlős közötti KG-1 jelű távvezeték nyomvonalára vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2013. december 6-án végeztük, melynek során a beruházás által érintett területen 5 új régészeti lelőhelyet fedeztünk fel Kelemér határában.

Kijáró (KÖH 87811): A Kelemér–Gömörszőlős közötti kereszteződéstől az utóbbi település irányában szántott területen haladva, ÉNy felé mintegy 160 m-re, a Kijáró nevezetű ÉK–DNy-i irányú domb D-i kitétségi részén gyűjtöttünk késő bronzkori, római kori (germán), Árpád-kori és újkori régészeti leleteket nagyobb mennyiségben. E lelőhely kb. 100×100 m-es területével átnyúlik a közút Ny-i oldalára is.

Miklósfalvi-pusztá (KÖH 87803): Serényfalva és Kelemér közigazgatási határán helyezkedik el a lelőhely, egy DK-i kitétségi lejtőn, közvetlenül a közút közelében, annak Ny-i oldalán. Szántott területen késő bronzkori leleteket gyűjtöttünk. Sajnos nem sikerült megállapítanunk, hogy átnyúlik-e az út K-i oldalára, mivel ott legelőterület található.

Székípuszta (KÖH 87815): Az adatgyűjtés során régészeti érdekű területként határoztuk meg, mely a középkori–kora újkori Széki/Széke/Lörincfalva(?) település helyén található. Ma körbekerített mezőgazdasági telephely helyezkedik el a területen.

Székípuszta Dél (KÖH 87807): A Miklósfalvi pusztá lelőhelytől ÉK-re 350 m-re, a közút K-i oldalán, attól 170 m-re, egy DK-i kitétségi lejtőn található. Az egész területet legelő borítja, de szerencsénkre több vaddisznótúrásra lertünk, és a bennük talált nagy mennyiségű kerámia egy intenzív lelőhelyre enged következtetni. A terület fedettsége miatt a lelőhely pontos kiterjedését nem sikerült megállapítanunk.

Széles lápos (KÖH 87809): Székípusztától 600 m-re Kelemér felé, illetve a falutól 800 m-re Székípuszta felé, az út közvetlen közelében bukkantunk egy 160 m hosszú és 60 m széles lelőhelyre. Szántott területen népvándorlás kori és újkori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Miskolczi Melinda, Nagy Zoltán, Nagy S. József, Trieber Anna.

TÓTH KRISZTIÁN

112. Kercaszomor, Pusztá temető, Szent Vencel templom (KÖH 47674)

(Vas megye) **Á, Kö, Ú**

2012. augusztus 16-án, 27-én, szeptember 20-án és 2013. március 12-én Ozsváth Imre kercaszomori református lelképásztor kezdeményezésére helyszíni szemlét és dokumentálást végeztünk az 1788 és 1790 között épült, a műemléki nyilvántartásban nem szereplő református templomnál, melynek falaiban összesen 146 középkori faragott mészkövet és bazalt kvádert dokumentáltunk. A református templom falaiba beépített köemlékek írott források és a népméleket szerint az Őrség okleveles ada-

tokban elsőként, 1208-ban említett temploma, a közeli Szent Vencel plébániatemplom bontásából származnak. A dokumentálás és értelmezés mindezt megerősítette.³⁴

A Szent Vencel templom helyén 2013. március 12-én végeztünk helyszíni szemlét. Az Árpád-kori plébániaépület településeken kívül, a Kis-Kerka (Kercsica) patak D-i oldalán magasodó dombvonulat egyik kiemelkedésén, messzelátó helyen állt. A közelében fekvő középkori út egyik ága Ny felé Dobrára, a másik D felé, a Murához vezetett.

Az épületet az írott források alapján a középkor folyamán toronnyal és sekrestyével bővítették. Teljes elbontására a 18. század végén került sor. A templom körüli, ma is Pusztá temetőnek hívott sírkertbe 1844-ig folyamatos volt a temetkezés.

A magas fenyőkkel borított, tölgyessel szegélyezett gerincen most is jól látszik a szabálytalan, Ny–K-i irányba elnyúló ovális hajdani körítőárok, amelyet minden bizonnyal folyamatosan tisztítottak. A templom helyétől D-re egy magassági pontot is megfigyeltünk. A területet vastag avarréteg borítja, ennek ellenére az egyházi épület helyén a gyérből növényzet láttatni enged téglatörmelék is.

Munkatársak: dr. Kiss Gábor és Hornok Péter régészek, Derdák Ferenc geodéta, Kőszegi Ádám és Vámos Péter régész-technikusok, Czöndör János ásatási technikus.

PAP ILDIKÓ KATALIN

113. Kercseliget határa (Somogy megye) **Ő, Ró, Kö**

Május 24-én terepbejárást végeztünk a 18. századi tanúvallatásokban gyakorta szereplő középkori Enyed egyházas falu helyének meghatározására.

Berek (KÖH 85947): A Kercseligeti-patak és a Bükk-pusztá felől érkező árok találkozásánál, a két víz közé D felé félszigetszerűen benyúló domb D-i végén, kb. 250 m hosszan középkori cserepeket gyűjtöttünk a száraz szántásban.

Bodó-malom (KÖH 85945): Az Enyedi-malom 2. lelőhelytől D-re kb. 500 m-re, a patakka párhuzamos szántóföldön ritkán néhány római és középkori kerámiát találtunk.

Enyedi-malom 1. (KÖH 85941): A Kercseligeti-patak és a DK-ről beletorkolló Bagó-patak által közrezárt földnyelv Ny-i szélén, alacsony kukoricában, száraz talajon kevés középkori és néhány jellegtelen őskori kerámiát találtunk. A lelőhely középkori vonalában azonosítottuk a patakból kiágazó malomárkon létesített egykori Enyedi-malom helyét (a zúgó kváderkövekkel kirkott falát), amely vélhetőleg középkori malomhelyet jelöl.

Enyedi-malom 2. (KÖH 85943): A fenti lelőhely D felé, a Bagó-patak D-i oldalán is folytatódik, a patak és az erdő közti lapos, ártéri jellegű területen néhány további középkori cserepet találtunk. Bár Enyed temploma helyét egy 1759-es térkép (MOL S 16, No. 055) a malom felett pontosan jelzi, mégsem sikerült azonosítanunk, helye a lelőhelytől kissé É-ra, a néhány évtizede még lakott szőlőhegy DNy-i szélén, beerdősült területen kereshető.

Munkatárs: Máté Gábor (PTE).

K. NÉMETH ANDRÁS

³⁴ A munka eredményét részletesen ld: Pap Ildikó Katalin: Középkori faragott kövek a kercaszomori református templom falában. In: Rác Tibor Ákos (szerk) A múltak kútja. Fiatal középkoros régészek V. konferenciájának tanulmánykötete. The Fountain of the Past. Study Volume of the Fifth Annual Conference of Young Medieval Archaeologists. Szentendre 2014, 227–233.

114. Keszthely, Fenékpusztza (MRT 1. k. 21/33. lh., KÖH 10530) (Zala megye) Ő, B, V, LT, Ró

2013. július 29. és augusztus 23. közt folytattuk a Nemzeti Kulturális Alap Építőművészet és Örökségvédelem Kollégiumának támogatásával évek óta folyó német–magyar hitelesítő ásatásunkat. Idei nyolc szelvényünk kijelölésével két épületre koncentráltunk. A két legnagyobb méretű szondát menet közben több kisebb alszelvényre bontottuk, s nyitottunk továbbá két közepes és négy kis méretű szondát is. A szelvények területe összesen 166 m².

A 2009/2 és 2011/2a-b szelvények közelében, azoktól K-re az ún. 'A', vagy más néven 25. sz. épület területén három szelvényt jelöltünk ki: a 2013/2C-t (ezt menetközben hat kisebb egységre osztottuk: 2C1–6), valamint a 2C7-et és a 2C8-at.

Idei kutatásunk másik területe a 27. sz. épület volt, ahol öt szelvényt jelöltünk ki: a 2013/3A-t (ezt a továbbiakban négy kisebb egységre bontottuk: 3A1–4), valamint a 3A5-öt, 3A6-ot, 3A7-et és a 3A8-at.

A 25. sz. épületnek döntő jelentősége van mind az erőd építése előtti nyomok kutatásában, mind pedig a terület népvándorlás kori használatának kérdésében. Az épület 3300 m²-ével pannoniai viszonylatban is különösen nagy méretű, melynek rendeltetéséről, alaprajzáról és periódusairól számos elképzelést találunk a szakirodalomban. Már a 2009. majd a 2011. évi ásatás³⁵ is egyértelműen megmutatta, hogy a Csák Árpád-féle 1906-os alaprajz és az elmúlt években nagy területen elvégzett geofizikai felmérések eredményei azért nem egyeznek, mivel több fázis épült egymásra. A területről a korábbiakban folytatások leletanyaga a 3. század vége/4. század elejétől a 6–7. századig keltezhető.

A 2013. évi ásatás az épület K-i végét kutatta, ahol a geofizikai felmérések alapján az eddigi alaprajzhoz kapcsolódóan kőfalak is várhatók voltak. A területén kijelölt legnagyobb szelvényünket hat kisebb egységre osztottuk (2C1–6). Célunk az volt, hogy tisztázzuk az épület K-i zárófalát, valamint az épületen belüli padlórétegek, illetve az épületen kívüli rétegek csatlakozását.

Kutatásunk során kiderült, hogy a Csák-féle alaprajzhoz képest a K-i fal L-alakú záródása nyugatabbra volt, s a kb. 90 cm széles alapozásoknak csupán a legalja maradt meg, mintegy 40–50 cm mélységben. Az épületen belül csupán a szelvény ÉNy-i sarkában sikerült egy talán padló alapozásként értelmezhető felületet feltárni, a többi részen a hajdani padlószint sajnos már nem maradt meg. Ez azzal is összefügghet, hogy a terület enyhén lejt a Balaton irányába, ezért itt erősebb erózióval is számolni kell. A faltól Ny-ra két további szelvényt nyitottunk (2C7 és 2C8), amik a 2009. évi szelvényeinkhez csatlakoznak. A 2C8-as szelvényben előkerült egy *terazzo* padló, valamint a Csák Árpád-féle alaprajzról ismert É–D-i irányú kiszedett fal.

A georadar felmérések alapján feltételezett további falalapozásoknak K felé, az L-alakú falon kívül nem volt nyomuk. Csupán különböző árkok és gödrök jelentkeztek, melyek részben római koriak, de vannak köztük őskori objektumok is. A 2C2 és 2C3-as szelvényekben építési törmelékkel feltöltött nagy méretű objektumokat tártunk fel, ezekből többnyire római kori leletanyag került elő. Továbbá kibontottunk egy majdnem 2 m mély gödröt is, melynek betöltésében több réteget lehetett el-

különíteni. Ebből többek között két teljesen ép La Tène-kori vasláncza, egy római *pilaszter*töredék és római érme is előkerült. A 2C2 és 2C3-as szelvények K-i metszetfalában egy laza betöltésű, omladékkal teli objektum jelentkezett, melyet teljes egészében – mivel a szelvényen kívülre nyúlt – nem tudtunk feltárni. Ebből az objektumból került elő egy összenyomott, horpadt oldalú római bronzedény, mely korábbi fenékpusztai feltárásokból ismert fémdepókból származó formákkal hozható kapcsolatba.

A 2C jelű szelvényeinkkel összességében sikerült újabb részletekkel bővítenünk a 25. sz. épület alaprajzáról rendelkezésre álló ismereteinket, arra vonatkozóan is, hogy miképpen használhatták az épület melletti teret.

A 2013/3A jelű szelvényeket a 27. sz. épület területén nyitottuk meg. Az épület alaprajza nem feltárásból, hanem szőlőrigolozás során a felszínre került falmaradványok alapján kiserkesztett felmérésből volt sokáig ismert a szakirodalomban, ami az utóbbi évek légi felvételei és geofizikai felmérései alapján erősen módosult: az ún. 'C' épület helyén valójában egy apszisos (27. sz.) és egy négyszögletes helyiségekből álló nagyobb épülettel (24. sz.) számolhatunk; utóbbit 2009-ben sikerült is részben megkutatnunk. Az idei ásatás a 27-es épület építési fázisait, illetve rendeltetését próbálta tisztázni.

Szelvényeinkben az épületből csupán a falak alapozásainak alját találtuk meg, maximum 40–50 cm magas felmenőfallal, nagyon rossz állapotban. Ezeket szinte az aljukig mindenhol megbolygatta az itt még az 1960-as évekig működő szőlőrigolozás. A még meglévő emlékek védelmében éppen ezért ajánlatos lenne a területen a további mezőgazdasági munkákat leállítani, mert minden évi tárcsázás tovább ront az állapotokon.

Az épület teljes alaprajzának, továbbá annak tisztázására, hogy a falak állapota mindenhol egységesen ilyen rossz-e, négy kisebb szondát nyitottunk. Padlószintek sajnos sehol nem maradtak meg, csupán az É-i részen a 3A5-ös szelvényben – ahol a bejáratot feltételezzük – volt egy részen egy masszív kőves réteg megfigyelhető, ami talán annak alapjaként értelmezhető. Egyetlen helyen – a 3A6-os szelvényben – találtunk a többtől eltérő összetételű, szélességű és alapozási mélységű falat, ami esetleg az épület több fázisára utalhat. A 3A6-os szelvényben a geofizikai felmérésből ismert falon kívül egy *hypocaustum* alapozását is sikerült dokumentálnunk. Ennek teljes kiterjedését az idei ásatás keretében nem tudtuk tisztázni, ezért kérdéses egyelőre, hogy pontosan hogyan is illeszkedik az az épület eddig rekonstruált alaprajzába.

A 3A7-es szelvényben az épület D-i nagy apszisának egy részletét ástuk ki. A falalapozás alatt őskori objektumot is feltártunk. A római falalapozások alatt a 3A3-as és 3A4-es szelvényekben ügyszintén találtunk bronzkori- és vaskori rétegeket, illetve gödröket is feltártunk, melyeket vágtak a római alapozások.

A 3A szelvényekből előkerült régészeti leletanyag meglehetősen kevés, a padlók elszántása mellett nyilván sok leletanyag megsemmisült. Az előkerült 4. századi érmek és a kevés késő római kori kerámia azonban támpontot adnak az épület építési idejének tágabb keltezéséhez. Későbbi használatra utaló leletanyag nem került elő.

A szelvényeinkben feltárt és dokumentált falmaradványokat az ásatás végeztével, kézi erővel, földdel óvatosan elfedtük, majd a szelvényeket munkagéppel visszatemetjük.

STRAUB PÉTER – HEINRICH-TAMÁSKA ORSOLYA – ROLAND PRIEN

35 RKM 2009, 242–244.; RKM 2011, 79–80.

**115. Keszthely, Fenékpuszt, Halászrét
(MRT 1. k. 21 / 17. lh., KÖH 10514)
(Zala megye) U, R, LT**

Keszthely, Fenékpuszt, Halászrét lelőhelyen 2013. április 15. és július 3. között 6000 m² terület leletmentését végeztük el. A leletmentés azért vált szükségessé, mert a területet a Kis-Balaton vízvédelmi rendszer II. ütemének megvalósítása során anyagnyerő-helynek jelölték ki (7. sz. agyagbánya). A feltárás előzménye a Straub Péter által 2012 augusztusában végzett szondázó kutatás,³⁶ melynek során 20 kutatóárkban 19 stratigráfiai egységet (SE-et) dokumentált. 2013 tavaszán a feltárandó területeket a szondázás kutatóárkaiban megfigyelt objektum-intenzitás alapján jelöltük ki. A feltárt SE-ek számozását 20-szal kezdődően folytattuk a 2012-es előzmények után.

A feltárás két felületen, a még az 1980-as években létesített bányagödörtől Ny-ra (1., 3.–7. sz. munkaterületek), ill. attól K-re (2. sz. munkaterület) folyt. Összesen 236 SE-t figyeltünk meg, tártunk fel, ill. dokumentáltunk részben vagy egészben. Ezek közül 24 nem régészeti objektum. Egy részük geológiai eredetűnek, mások recens bolygatásnak bizonyultak (pl. öntözőárkok, lövészárkok stb.). A régészeti jelenségek túlnyomó része korai rézkori, a lengyeli kultúra késői (Lengyel III) fázisából származó telepjelenség (házak tartószerkezetéhez tartozó oszlophelyek, hulladékgyödrök, vermek, alapárkok, cölöplyukak, munkagyödrök), kisebb részben (8 SE) késő vaskori (kelta) gödrök, ill. egy félig földbemélyített, cölöpszerkezetes ház, a hozzá csatlakozó veremmel és tüzelőhellyel. Némely biztosan régészeti jelenségként értelmezhető SE (pl. cölöplyukak, oszlophelyek) datáló leletek hiányában csak közvetve keltezhető, amennyiben feltételezzük a korai rézkori teleppel való egyidűségüket. A leletek nagy részét kerámia- és kőeszköz-leletek teszik ki, melyeket állatsont, ill. átégett tapasztás-töredékek egészítenek ki. A kerámialeletek többnyire festetlenek, az összes lelet arányát tekintve kevés vörös festésű kerámia került elő, valamint elvétve egy-két vörös és fehér festésű töredék, melyek azonban kronológiai jelentőségűek. Ezek alapján a korai rézkori telep egyes részei korábbra, a késő neolitikum legvégére (Lengyel IIb?) datálhatóak. Előfordulhat, hogy a rézkori objektumok némelyike a Balaton-Lasinja kultúrába tartozik, ez a kérdés azonban csak a leletanyag feldolgozása után tisztázható. A korai rézkori leletek közül kiemelkedik egy teljesen ép, nyomott gömb alakú, nyíllyukas kőbuzogány, mely minden bizonnyal presztizs tárgy lehetett. A kelta jelenségek és leletek közül a már említett házon kívül figyelemre méltó egy gödörből származó, teljesen ép, átfűrt malomkő.

P. BARNA JUDIT

**116. Keszthely, Kis-legelő
(KÖH 38341)
(Zala megye) U, R, Á**

A Keszthely és Alsópáhok határán lévő Kis-legelő nevű nagy kiterjedésű régészeti lelőhelyet P. Barna Judit lokalizálta 2005. évi terepbejárása során, melyet Kvassay Judit 2007-ben szintén dokumentált. A Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága által a 75-ös és a 76-os sz. elkerülő nyomvonalára készített hatástanulmány, majd annak kiegészítése a területen a felszíni jelenségek alapján őskori, római és Árpád-kor telepjelenségekkel számolt, és azok feltárására tett javaslatot.

A Hévíz városát elkerülő útberuházás végleges terveinek ismeretét követően kiderült, hogy a 0+200–0+645 kilométer-szelvények közt a nyomvonal a lelőhelyet összesen 21 866 m²-en érinti, s azt gyakorlatilag átlósan keresztülszeli.

Miután az 5/2010 (VIII. 18) NEFMI rendelet értelmében a megyei múzeumok visszakapták gyűjtőterületükön a régészeti feltárások jogosultságát, a ZMMI 2011. május 11-én szerződést kötött a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt.-vel a lelőhely egészének feltárására. A Felek közt kötött szerződés szerint a múzeum a munkát legkésőbb 2011. június 15-én meg kívánta kezdeni. Ennek érdekében a ZMMI 2011. május 16-án elindította az ásatás hivatalos engedélyeztetését. Az Ásatási Bizottság 400/0554/2011 KÖH sz. határozata nem emelt kifogást az ásatás ellen, így a Vas Megyei Kormányhivatal Kulturális Örökségvédelmi Irodája a 420/1422/11/2011 sz. határozatával kiadta az engedélyt az ásatás megkezdésére, mely 2011. július 16-án jogerőre emelkedett.

A ZMMI a munkát azonban nem tudta megkezdeni, a NIF Zrt. ugyanis nem teljesítette az előleg kifizetését. 2011. november 15-én hatályba lépett a 2001. évi LXIV törvény módosításáról szóló 2011. évi CXLIX törvény. Ez az állami nagyberuházások esetében a régészeti munkákra fordítható költségeket a beruházás teljes bekerülési költségének 1%-ában, de legfeljebb 200 millió forintban maximálta. Mivel a projekt korábbi lelőhelyein a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat ezt a keretet már kimerítette, a munkák további folytatásához egyedi kormánydöntés vált szükségessé.

A kiviteli tervek alapján a ZMMI 2012. február 23-án írásban javaslatot tett arra, hogy mely területek feltárása szükséges (10994 m²), valamint, hogy hol és mekkora területen (10892 m²) történhet meg régészeti szakfelügyelet mellett az elfedés, mellyel a Szakhatóság egyetértett és továbbította azt az Ásatási Bizottság 2012. április 16-i ülésére. A Bizottság a teljes körű feltárást megelőzően próbaásatás elvégzésére tett javaslatot. Miután a kormány 2012. augusztus 8-i ülése biztosította a Hévízt elkerülő út régészeti feltárásainak többletköltségét, a 2012. augusztus 23-án kelt KÖH határozat a lelőhely területének 10%-ára (2188 m²) vonatkozóan próbafeltárást írt elő.

A ZMMI és a NIF Zrt. ennek érdekében 2012. augusztus 31-én 10994 m²-nyi terület feltárására keretszerződést kötött, melyet a Közlekedésfejlesztési Zrt. 2012. október 19-én ellenjegyzett. A Felek a munkakezdés időpontjaként 2013. március 11-ét jelölték meg és hatvan, régészeti feltárásra alkalmas munkanapon állapodtak meg. A feltárandó terület nagyságát és a próbafeltárás eredményét követően folytatódólagosan elvégzendő megelőző feltárást a KÖH 2012. szeptember 13-án kelt második önkormányzati szakhatósági állásfoglalása is jóváhagyta.

Megrendelő a ZMMI 2012. szeptember 18-án benyújtott előlegbekerőjét ez alkalommal teljesítette, ám a Feleken kívülről okból a szerződésben szereplő időben mégsem kezdődhetett meg a próbafeltárás. Bár 2013. március 6-án a Zala Megyei Kormányhivatal Zalaegerszegi Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatalának a tervezett munkakezdést írásban bejelentettük, a munkát márciusban a hirtelen téliesre vált időjárási viszonyok miatt nem tudtuk megkezdeni, s csak április közepén vált alkalmassá az idő a terepi munkára.

A próbafeltárást két munkagép párral 2013. április 15-én tudtuk megkezdeni. A lelőhelyen belül a nyomvonal azon részén, ahol a földmunkák nem jártak a régészeti jelenségek megbolygatásával, szakfelügyelet mellett az elfedés, valamint a töltésben történő útépítés 2012 őszén már megtörtént. A kivite-

36 RKM 2012, 54–55.

lezés egyes munkafázisai a próbafeltárás alatt is folyamatosan zajlottak. Szelvényeink elrendezését nagyban befolyásolta a feltárással visszamaradt munkaterület egyedi alakja, szondáinkat ugyanis úgy kellett elhelyeznünk, hogy a munkagépekkel a humuszosítást a későbbiekben is folytatni tudjuk és a kijelölt földdepót is a lehető legegyszerűbben tudjuk megközelíteni, illetve lehetőség szerint az éppen folyó munkákat se akadályozzuk.

Összesen 9 különböző méretű szelvényt (A–I jelű) jelöltünk ki a területen, amivel a lelőhely pontos kiterjedését sikerült megállapítanunk. A legnagyobb kiterjedésű az E szelvény (580 m²), a legkisebb pedig a H szelvény (55 m²). Szondáink nagyrészt lefedik az egész területet, egyedül a főpályát K-ről kísérő árok és bevágás keskeny nyomvonalába nem tudtunk árkot húzni a D jelű szelvényünkől É-ra, ott ugyanis a terület még túl vizes volt ahhoz, hogy a munkagépek biztonsággal rámelessenek.

A próbaátásat szelvényei összesen 2371 m²-t tettek ki, melyekben 42 objektumot találtunk, amelyek mindegyikét feltártuk és dokumentáltuk. Az előzetes terepbejárási adatoknak és a 2007. évi hatástanulmányunknak megfelelően a nagy kiterjedésű lelőhelyen több régészeti periódus emlékeit találtuk meg. A lelőhely Ny-i felébe húzott kutatóárkainkban számos újkőkori, a K-i részen pedig középső rézkori objektumot találtunk, köztük gabonatarló verem, hulladék- és anyagnyerő gödrök egyaránt előfordultak. A lelőhely délebbi felén, a jelenlegi legmagasabb domborzati részen egy Árpád-kori település emlékeit tártuk fel. A próbaátás során előkerült objektumok közel 80%-a tartalmazott kerámialeletet.

A próbaátás során az E és az F jelű szelvények D-i részében nem találtunk régészeti jelenségeket, a közéjük húzott H jelű is teljesen üresnek bizonyult. Így megállapítható, hogy a lelőhely legdélebbi részében, hozzávetőleg a mai főúttal párhuzamosan egy szélesebb sáv teljesen leletmentes, így ott további feltárással nincs szükség. Annál is inkább, mert ott nagyon vékony a humuszréteg és közvetlenül alatta laposkövekből álló, és hosszan elnyúló, összefüggő kőpadot találni.

A próbafeltárás 2013. április 26-án történt befejezését követően annak eredményei alapján a következő szakmai javaslatot tettük, melyre a Megbízóval 2012-ben kötött szerződés a pénzügyi fedezetet biztosította: a D-i sávot leszámítva a lelőhely nyomvonalal érintett többi részén az objektumok eloszlása alapján mindenképpen szükséges a 9 szelvény közti további területek régészeti feltárása, azok egybenyitása. Így a továbbiakban feltárandó terület nagyságát 7492 m²-ben határoztuk meg. A D-i részen a két nyomvonal szakaszban összesen 1131 m²-nyi területen azonban szükségtelennek tartottunk további feltárást, ott ugyanis régészeti jelenségek nem várhatóak, elegendőnek tartottuk ezért a kivitelezés közbeni folyamatos szakfelügyelet biztosítását.

Javaslatunkat a Zala Megyei Kormányhivatal Zalaegerszegi Járási Hivatal Járási Építésiügyi és Örökségvédelmi Hivatalának 2013. május 8-án kelt ZA-05D/EU/0287-09/2013 sz. határozata elfogadta, és a munkát, immár mint megelőző feltárást, május 14-től folytattuk a szelvények egybenyitásával. Ennek során, mint ahogyan az várható volt, a főpálya részben már megépült töltésének mindkét oldalán újkőkori objektumokat találtunk, míg a lelőhely középső részén középső rézkori gödrök kerültek elő, az áprilisiaknál nagyobb sűrűségben. A leletanyag többsége kerámia, de néhány gödörben számottevő mennyiségű állatsont és pattinték is előkerült. A munkaterület sajátos formája miatt az objektumok többsége túlnyúlt a lehu-

muszolt területen. Az őskori objektumok helyét a domb tetején a lehajtó vonalában középkori hulladékgyűjtők és árokmaradványok vették át, melyekből jellegzetes Árpád-kori korongolt, csigavonaldiszes fazéktöredékek kerültek elő.

A nyomvonal legdélebbi sávjában 1131 m² lehumuszosítást a próbafeltárás eredménye alapján szakmailag az Örökségvédelmi Szakhatóság is szükségtelennek tartotta, így a próba- és a megelőző feltárás végül összességében 9863 m²-t érintett.

STRAUB PÉTER

117. Kéked határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B, Szk, Á, Kk, I

A Kéked–Abaújnásdas összekötő útberuházáshoz készült előzetes régészeti dokumentáció részeként 2012. március 4-én tartottunk terepbejárást a település határában, ahol két régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. 2012–2013-ban került sor a lelőhelyek feltáráására.

Hosszú-földek (KÖH 82595): A terepbejáráskor nagy mennyiségű középső neolitikus (Alföldi Vonaldiszes Kerámia kultúrája valamely csoportja) és néhány késő bronzkori töredéket gyűjtöttünk. A lelőhely Felsőkéked falutól Ny-ra, a Balázs-árokotól É-ra, a Hernád magasparton, a magyar–szlovák határ közelében húzódik. A beruházás által érintett lelőhelyrészen a múzeum megbízásából az Ásatárs Kft. (Gulyás Gyöngyi) végzett próbafeltárást 2012-ben, 2013-ban pedig megelőző feltárást.

HAJDÚ MELINDA

A lelőhely a Hernád magaspártján, Kéked községből Abaújnásdasra vezető földút/határút alatt, illetve mindkét oldalán, a Balázs-árokotól É-ra, az említett utat keresztező Ny–K-i irányú földútig helyezkedik el. A 2012 májusában végzett terepbejárást során megállapították, hogy a lelőhely 382 m hosszúságban esik a tervezett nyomvonalba. A lelőhely szélessége nem volt behatárolható, mivel az említett földúttól Ny-ra ösgyep (legelő) terül el.

A feltárást 2012. október 16 és 27. között végeztük el. A lehumuszosított terület 2269 m², a régészeti fedett terület 2237 m², a régészeti fedetlen terület 32 m² volt. A 12 m széles nyomvonalon belül egy, ma is használatban levő földút húzódik. A földút mindkét oldalán ideális esetben 4–10 m-es sáv volt potenciálisan feltárható, de mivel az út mellé depóztunk, így a legoptimálisabb esetben is 5 m szélességben tudtunk dolgozni. Természeti (pl.: fásor) és szakmai (régészeti negatív terület) okok miatt voltak olyan szakaszok, ahol a szelvény szélessége egy kanálnyi (2 m) volt, illetve facsoportok miatt rövidebb szakaszok kimaradtak.

A termőréteg, illetve a gypsint alatt sárgásbarna erdei talaj jelentkezett, melyen 83 objektumfolt rajzolódott ki. Az objektumok a nyomvonal középső részén sűrűsödtek, az É-i szakasz gyér, a DK-i rész egyenletes sűrűségű volt.

A 83 jelenség közül 68 gödör, 7 cölöplyuk vagy cölöphely-sor, 4 árok, 3 árokszerű gödör és 1 talajdepresszió volt. Korukat tekintve 21 középső neolitikus, 10 őskori, 5 bronzkori és 47 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú volt.

A leletanyag híján ismeretlen korú (de valószínűleg őskori) objektumok nagy része sekély, kisebb-nagyobb méretű, kerek, ovális vagy nagy méretű amorf alakú gödrök voltak. Néhány Ny–K-i és Ny–DK-i irányú, rézsús falú árok az ÉNy-i szelvényben került elő egymás közelében. A nyomvonal K-i szaka-

szán egy 4 (10. obj.), egy 37 (15. obj.) és egy 3 (28. obj.) tagból álló cölöprendszerrel tártunk fel. Egyik cölöpszerkezetes objektum sem rekonstruálható, mivel a feltárás csak 3 m széles szakaszon érintette az említett jelenségeket. A cölöphelyek nagy része egy objektumon belül azonos tengely mentén helyezkedtek el, összetartozásuk egyértelmű volt.

A legkorábbi településnyom a középső neolitikumból származik és a bükki kultúra hagyatékához köthető. A településobjektumok a feltárt terület középső és ÉNy-i részén voltak megfigyelhetők. Az egyrészt nagy méretű, amorf alakú, különböző méretű agyaggyerök mellett kerek alakú, befelé vagy kifelé rézsűs falú gödrök, és egy 10 cölöphelyből álló felszín feletti építmény tartozik ebbe a korszakba. A cölöplyukak (48. obj.) körívesen egy kerek alakú gödör köré szerveződve helyezkedtek el. A leletanyag nagy része az 57., 58., 76., 78. és a 83. számú agyaggyerő gödrökből került elő. Érdekes, hogy a leletanyagot túlnyomórészt kerámiatöredékek és kőeszközök alkották, állatcsont (többek között kiskérődző állkapcsa) csupán néhány neolitikus gödörből került felszínre. Az edénytöredékek között egyaránt jelen voltak a vastag falú, pelyvával soványított anyagú tároló- és a vékonyabb falú, plasztikus (ujjbenyomkodással tagolt borda, kétoasztatú, kerek vagy nyúlványyszerű bütyök), beszurkált (függőlegesen vagy vízszintesen egy sorba), karcolt és festett (vörös-fekete) díszítésű darabok. A karcolt díszítések között a legáltalánosabbak voltak a halhólyag, a szabályos geometrikus- és a függőlegesen futó hullámvonal motívumok. Az 58. gödörből egy vörös alapon fekete festésű arcos edény töredéke is előkerült. Az edénytöredékek között jellegzetesek voltak a talpas edényekhez tartozó darabok. Az 58. gödörben találtunk egy 5,5 cm magas, laposfejű, ép, testén bekarcolt íves vonalakkal díszített, széles vállú, rövid lábú idolt. *(Az illusztrációt lásd jobbra!)*

A neolitikus objektumok jellegzetes leletei voltak – a kerámia mellett – az obszidiánból és opáliból készített pengék. A pengék alapanyagai, a magkövek is nagy számban fordultak elő. Ezek mellett minden nagyobb méretű gödörben volt a gabona őrlésére alkalmas, lapos, ovális alakú, tetején ívesre kialakított őrlőkő és a hozzá tartozó, gömbölyded alakú marokkő is. A 83. gödörből két nagyobb méretű földfesték-rög (okker) is előkerült.

A késő bronzkori objektumok a K-i szelvény középső és D-i részén fordultak elő. Egyedül az 55. kerek alakú, kifelé erősen rézsűs falú gödörből kerültek elő jellegzetes, külső oldalukon felfényezett felületű, olykor kannelúrás díszítésű töredékek. A kerámiák között volt bikónikus, ívesen kihajlított, ferdén levágott peremű és apró, széles szalagfüles edényekhez tartozó töredékek is. Jellegzetes volt továbbá az, hogy a durva anyagú edények anyagát csillámos kőzettel soványították. Több gödörből maga a soványításra használt kőzet is előkerült.

2013-ban a Magyar Aszfalt Kft. megkezdte a határátkelőhöz kapcsolódó erdőirtást, területrendezést és a földút (12–15 m szélességben) felszedését. Mivel 2012-ben a földút melletti területeken régészeti jelenségek kerültek elő, ezért a Múzeum megbízásából 2013. május 2–7. között ugyancsak az Ásatárs Kft. feltárást végzett a 048/1, 048/3, 052/16–19. hrsz.-ú ingatlanokon. A lehumusztolt terület 2485 m², a régészeti fedett terület 2477 m², a régészeti fedetlen terület 8 m² volt. A 2012. évi feltárással összesen 4754 m²-t kutattunk át, mely során 117 régészeti jelenség került elő.

A nyomvonalon a humusz vastagsága 20–40 cm volt. A termőréteg, illetve a gyepszint alatt világosbarna erdei talaj, alatta

Kéked, Hosszú-földek.

Laposfejű, testén bekarcolt íves vonalakkal díszített, széles vállú, rövid lábú, ép, újkőkori (bükki kultúra) idollal.

sárgásbarna talaj (még nem az altalaj) jelentkezett, melyen 34 objektumot rajzolódott ki. Az objektumok a nyomvonal D-i és a középső részén sűrűsödtek, az É-i szakasz gyér volt.

A 34 jelenség közül 28 gödör, 3 anyaggyerő hely, 2 árok-szerű gödör és 1 temetkezés volt. Korukat tekintve 19 középső neolitikus, 4 késő bronzkori, 1 őskori és 7 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú volt. A leletanyag híján ismeretlen korú (de valószínűleg őskori) gödrök elsősorban a nyomvonal É-i részén, a lelőhely szélén helyezkedtek el.

A legkorábbi településnyom a középső neolitikumból származik, és a bükki kultúra hagyatékához köthető. A településobjektumok a feltárt terület D-i és középső részén voltak megfigyelhetők. Az egyrészt nagy méretű, amorf alakú, különböző méretű agyaggyerök mellett kerek alakú, befelé vagy kifelé rézsűs falú gödrök tartoztak ebbe a korszakba. A leletanyag nagy része az 58., 93., 99., 101., 105. sz. agyaggyerő és élemtároló gödrökből került elő. A leletanyag túlnyomó részét kerámiatöredékek és kőeszközök alkották, állatcsont (többek között kiskérődző, kutya) csupán néhány gödörből került felszínre. Az edénytöredékek között egyaránt jelen voltak a vastag falú, pelyvával soványított anyagú tároló- és a vékonyabb falú, plasztikus (ujjbenyomkodással tagolt borda, egyszeres, kétszeres bütyök), beszurkált (függőlegesen egy sorba), karcolt, bevagdalt, körömbecsipkedett (egy sorba vagy sűrűn) átfürt (perem alatt egy sorba) és festett (vörös-fekete) díszítésű darabok. A karcolt díszítések között a legáltalánosabbak voltak a halhólyag, a szabályos geometrikus és a függőlegesen vagy vízszintesen futó hullámvonal motívumok. Az edénytöredékek között jellegzetesek voltak a csótalpas tálakhoz tartozó darabok, de előfordult szűrőedény, fazék alakú edény és kis méretű bögre töredéke is. A kerámiatöredékek mellől több rituális tárgy is felszínre került. Az 58. gödörben egy négylábú, 12–13 cm magas, sérült, kettőtört oltárt és egy emberi lábat stilizáló idollal vagy oltárlábat, a 99. gödörben pedig egy háromszögletes

fejű idol töredékét találtuk. Az idol felsőtestén cikkcakk díszítés látható. A szem, a száj és a jobb fül bevágással hangsúlyozott, az orr plasztikus kiképzésű.

A neolitikus objektumok jellegzetes leletei voltak – a kerámia mellett – az obszidiánból és opálból készített pengék. A pengék alapanyagai, a magkövek is nagy számban fordultak elő. Ezek mellett minden nagyobb méretű gödörben volt a gabona őrlésére alkalmas, lapos, ovális alakú, tetején ívesre kialakított őrlőkő és a hozzá tartozó, gömbölyded alakú marokkő is. Több gödörből kisebb-nagyobb méretű földfesték-rög (okker) is előkerült.

Az 58. anyagnyerőhely K-i felében, 60–70 cm mélységben egy Ny–K-i tájolású, bal oldalán fekvő, zsugorított helyzetű felnőtt váza feküdt. Az elhunyt arccal D-i irányba nézett. Sírgödörre utaló nyomot nem találtunk. A váztól Ny-ra, a gödörben égett, patiosos réteg húzódtott. A rossz megtartású váz felszedésekor, a jobb boka alatt két opál magkővet találtunk, amelyek talán mellékletként értelmezhetőek. A váz alatt, felett és körülötte kerámiatöredékek feküdtek, mely arra is utalhat, hogy az elhunytak nem ástak sírgödört, csak egyszerűen befektették a már nem használt és némileg feltöltődött gödörbe.

A késő bronzkori objektumok a nyomvonal középső részén, egymás közelében, egymástól 7–10 m-re helyezkedtek el. Mind a 4 gödör kisebb méretű, kerek alakú volt. Leletanyagukat főként edénytöredékek és egy-két kőpenge alkotta. A bronzkori edénytöredékek anyagukban eltértek a neolitikus töredékektől. Az edények anyagában több esetben megtalálható volt a csillámos közúzsalék. A 94. gödörben egy tárolóedény, a 97. gödörben egy kisebb és egy nagyobb edény összeroppant töredékei feküdtek. A 114. gödörben egy szájával lefelé fordított, egyfülű edényt bontottunk ki. A 94. objektumban szilikátsalakokat, a gödör alján 3 nagy méretű követ figyeltünk meg.

Kékéd, Hosszú-földek lelőhely veszélyeztetett részének teljes feltárását elvégeztük. A megtisztított, restaurált leletanyag a Herman Ottó Múzeumba került.

Munkatársak: Gallina Zsolt régész, Móricz Róbert technikus. A geodéziai felmérést az Archeoline Kft. végezte el.

GULYÁS GYÖNGYI – GALLINA ZSOLT

Tetők (KÖH 82599): A terepbejárásakor intenzív késő bronzkori és középkori (13–15. századi) települést határoltunk le. A lelőhely Kékéd falutól Ny-ra, a Lapis-patak jobb partján, a Hernád magasparton húzódik.

A nyomvonal által érintett lelőhely kutatására 2013. július 18. és július 31. között került sor. A 10 napos ásatás során összesen 41 jelenség feltárására nyílt lehetőségünk. Az objektumok értelmezését több tényező is nehezítette, egyrészt a nyomvonal a már a kora újkorban is használt úton halad, amelynek használata, feltöltése több helyen bolygatta az objektumokat. Másrészt a Hernád magaspartjáról (K-i irányból) is mosódhatott le a valamivel alacsonyabban fekvő térszínre régészeti leletanyag, rétegtani keveredést okozva ezzel.

A területen elsőként a késő bronzkor időszakában telepedtek meg, melynek hagyatékát 7 jelenség őriz. A másik korszak, melynek emlékményét megtaláltuk, a szkíta korhoz köthető 17 objektum volt. Mindkét időszakból javarészt sekély gödröket, a vaskorból egy megközelítőleg szögletes, cölöplyukakkal ellátott objektumot is feltártunk, melyekből közepes mennyiségű kerámiatöredék, kevés szerszámkő és orsógomb, valamint egy borostyángyöngy darab került ki. Emellett néhány fémtárgyat is gyűjtöttünk (bronzhuzal, bronztű, vaskés). Egy objektum

kevert leletanyagot tartalmazott, további 9 leletanyag nélküli, melyeket ismeretlen korúnak határoztunk meg. Hét jelenség pedig természetes képződmény lehetett.

Munkatársak: Galkó József, Gregóczi Gergő, Gyárfási József, Hajdú István, Kalászdai György, Páll Gergely.

L. HAJDÚ MELINDA

118. Kiszombor határa (Csongrád megye) B, Á, Kő

2013. január 15-én a Móra Ferenc Múzeum munkatársai régészeti terepbejárást végeztek a Kiszombor külterületén található Óbébai út (43107 j. út) nyomvonal mentén. Az utat a 3+289–6+504 km közötti szakaszon felújítják (szélesítik, burkolatot újítanak, illetve új burkolattal látják el), ezért végeztünk megelőző régészeti terepbejárást és adatgyűjtést. Az érintett szakaszon a nyomvonal mindkét oldalát 25–25 m szélességben bejártuk. Az időjárás és a látási viszonyok igen kedvezőek voltak. A bejárt területek legnagyobb része szántóföld, túlnyomó részben friss szántás és őszi gabonavetés, kisebb részben hagymaföld, a D-i részen, a Porgány-ér és az Óbébai út között pedig rövid szakaszon gyep (parlag) volt. A terepbejárás elsődleges célja a már ismert lelőhelyek kiterjedésének pontosítása és újabb, még nem ismert lelőhelyek megtalálása volt. A területet korábban Vizi Márta járta be (1985), valamint Kiszombor 66. lelőhelyen Mészáros Patrícia is végzett helyszíni szemlélt (2012). A terepbejárás eredményeként két újabb, eddig nem ismert régészeti lelőhelyet találtunk.

Kiszombor, 66. sz. (KÖH 44196): A Kercseligeti-patak és a Bükk-pusztá felől érkező árok találkozásánál, a két víz közé D felé félszigetszerűen benyúló domb D-i végén, kb. 250 m hosszan középkori cserépeket gyűjtöttünk a száraz szántásban. Az ismert lelőhely DK-i és DNY-i irányú bővülését dokumentáltuk.

Új lelőhely az Óbébai út I. (KÖH 83807) és az Óbébai út II. (KÖH 83809). Észleltünk még leleteket az Óbébai út D-i oldalán, az 5+245 km-nél is, de mivel csak három régészeti korú cserépedény-töredéket gyűjtöttünk, ezt a területet nem vettük fel a régészeti lelőhelyek sorába. A gyűjtött régészeti korszakok: bronzkor, Árpád-kor. Az előkerült leletanyag között figyelemre méltó egy kora bronzkori, mészbetéttel kitöltött geometrikus díszítésű edény töredéke.

Munkatársak: Füvesi István, Frank Tamás, Kerekes Orsolya, Murinyi Attila régésztechnikus.

BEDE ÁDÁM

119. Kosd határa (Pest megye) U, R, B, I

A Magyar–szlovák DNA 800 gázszállító tranzit vezeték fektetési munkálatai során a szentendrei múzeum munkatársai megelőző régészeti feltárásokat végeztek, és a teljes nyomvonalon szakfelügyeletet biztosítottak.

Kéméndvég (MRT9. k. 14/9. lh., KÖH 10623): 2013. július 26. és augusztus 12. között feltárást végeztünk a lelőhelyen. A terület Kosd településtől ÉK-re, egy ÉNy–DK-i irányú dombon É–D-i irányban húzódik. A humuszolt terület 711,4 m² nagyságú volt. A feltárás során összesen 19 objektumot bontottunk ki. A kibontott objektumok között 2 árok, 8 gödör, 2 sütőkemence, 1 kemenceboka(?), 7 feltöltődési réteg, 1 állatváz és 1 patintott kőpenge-depó volt. Az objektumok közül kiemelhetőek

a késő rézkori (badeni kultúra) kemencék. Ezen kívül még őskori és késő rézkori gödröket, árkokat, valamint több vegyes leletanyagú (késő rézkor, késő bronzkor) feltöltési réteget bontottunk ki. A feltárás legfontosabb eredménye a középső neolitikus pattintott köpengékből és edénytöredékekből álló leletanyag előkerülése, amely depóként értelmezhető.

Nagy-Mál-völgy (MRT 9. k. 14/35. lh., KÖH 10649): 2013. július 29-én feltárást végeztünk a lelőhelyen, amely Kosd településtől ÉK-re, a Rádi-patak völgyében található. A feltárás során 146,8 m² terület lett humuszos, összesen egy leletanyagot nem tartalmazó, ismeretlen korú tűzhely(?) maradványát bontottuk ki.

Munkatársak: Buránszki Nóra régész, Szócs Péter geodéta.

PATAY RÓBERT

Nagyoszlás (MRT 9. k. 14/15. lh., KÖH 10629): A területen 2013 júliusában feltárást, szeptemberében szakfelügyeletet végeztünk. A munkálatok során 2 sekély gödör került elő. Mindkét objektumban nagy mennyiségű kerámia és állatsont volt, a leletanyag alapján az előkerült régészeti jelenségeket a bronzkorba sorolhatjuk.

FARKAS ZOLTÁN

120. Kóny határa

(Győr-Moson-Sopron megye) **R, B, Á, Ú, I**

Az M85 gyorsforgalmi út Enese–Csorna szakaszának építéséhez kapcsolódóan az alábbi lelőhelyek kutatása történt meg 2011, 2013-ban.

Döri határra dülő (KÖH 24326): 2011. október 12–21. között a kitűzött lelőhely nyomvonalat érintő szakaszán elvégeztük a próbafeltárást. Az érintett terület a jelenlegi 85. sz. főúttól D-re fekszik, mely akácerdővel fedett terület volt és csak kis része húzódik szántóföldön. A kijelölt területen hosszában összesen 5 kutatóárkot húztunk, a leendő főpálya 2 sávjának széleinél, ill. a bekötőtű D-i szélénél. Mivel a lelőhely próbafeltárása pozitív eredménnyel zárult, így a terület K-i felében kijelölt depóhelyre is húztunk kutatóárkokat (a két szélére és a közepére). Itt a D-i felében találtunk objektumfoltokat, ezért csak annak É-i részén tudtuk kialakítani a tényleges depóhelyet. Ez alapján is bizonyítható, hogy a lelőhely kiterjedése jóval nagyobb az előzetesen meghatározottnál. A kutatóárkokban telepjelenségekre utaló foltokat találtunk (gödör, árok, cölöplyuk, kemence), melyek az előkerült kerámiaanyag alapján Árpád-korból, rézkorból, ill. bronzkorból származnak. Az Árpád-kori réteg közvetlenül a felső humuszréteg alatt jelentkezik, itt számos edénytöredék került elő, de jól körülhatárolható folt sok esetben nem figyelhető meg körülöttük, eddig 2 kemence jól elkülöníthető foltját találtuk meg. A sárgásbarna, homokos altalajban főként őskori (rézkor, bronzkor) jelenségek kerültek elő. A humuszréteg vastagsága a lelőhely ÉK-i és DNY-i részén a legvastagabb (kb. 160 cm), míg a terület középső felében vékonyabb (kb. 60–80 cm).

A terület lehumuszosítását 2011. október 24-től elkezdtük. A humuszosítás során a talaj rétegzettségével kapcsolatban a következőket figyeltük meg: közvetlenül a felső humusztakaró alatt sárgásbarna, finomhomokos réteg húzódik, mely alatt egy barnásszürke/szürke réteg jelentkezik és általában ez alatt található a sárga/sárgásbarna, homokos altalaj. A terület K-i felében e szürkés réteg helyett szürkéssárgás, nagyon finom

szemcsés homokos réteg található, mely alatt szürkésfekete réteg figyelhető meg és a sárgás, homokos altalaj csak ez után következik. A barnásszürke/szürke rétegben egyértelműen Árpád-kori kerámiaanyag (pl.: bográcsperem-töredék) jelentkezik, de általában objektumfoltot nem lehetett megfigyelni itt (pl. egy egész fazekat is kifordított a forgórakodó gép a humuszosítás során, ahol szintén nem találtunk régészeti jelenségre utaló nyomot). Ennek oka többek között a talajművelés és a terület beültetése akácfákkal, illetve a sötét színű talajban nehéz észrevenni a szintén sötétbarnás betöltésű objektumokat. Így a terület azon részeit, ahol egyértelműen sűrűsödött a leletanyag ezen a szürkés rétegben, azt a humuszosítás során meghagytuk az adott szinten és nem szedtük le teljesen az altalaj szintjéig (ezek elbontása kézi erővel történt). A kemencékre utaló pirosas-égett foltok azok, melyek egyértelműen körülhatárolhatók ebben a rétegben. A sárga altalajban pedig őskori, elsősorban bronzkori és elszórva némi rézkori és késő neolitikus telepjelenségekre utaló objektumokat (gödör, árok, alapárkos ház, cölöplyuk) találtunk, illetve van egy kivétel a 94. ház, mely az Árpád-korból származik.

Összesen 519 objektumot bontottunk ki a 2011. október 3. és december 13. közötti időszakban (a bekötőtű nyomvonalában feltárt objektumokkal együtt), melyek mind egykori települések meglétére utalnak és az Árpád-korból és az őskorból (késő neolitikum, rézkor, bronzkor) származnak. Jelentősebb objektumok: több bronzkori gödörben (9., 45., 68., 196., 279.) találtunk hatalmas mennyiségű kagylót és csigát, melyek mellett általában nagy mennyiségű mészbetétes díszítésű edénytöredék volt, némi állatsont kíséretében. A területen összességében jellemző a nagyszámú kerámiaanyag előkerülése. Számos gödörben találtunk nagy méretű mészbetétes díszítésű edénytöredéket. (61., 68., 84., 85., 94., 196., 279.). Tehát a kerámiaanyag java része a bronzkorból származik, illetve van egy nagyobb méretű, ujjbenyomkodással díszített (a hasán fut körbe ívesen) késő neolitikumra datálható edényünk is (90. gödör).

A fő nyomvonal középső részén, egymáshoz közel több kemencét is találtunk a humuszosítás során. A 307. kemence platnija (sütőfelület) alatti hőszigetelő rétegben Árpád-kori kerámia (pl.: bográcsperem-töredékek) mellett bronzkori mészbetétes díszítésű kerámia is volt. E kemencét ráépítették egy alapárkos házra (308. obj., bronzkor) és valószínűleg az ott talált edénytöredékeket másodlagosan felhasználták a kemence építői. A közelében lévő 388. és 400. kemencék platnija alatt szintén keveredtek e két korszakra jellemző edénytöredékek.

A bekötőtű nyomvonalába eső lelőhelyszakaszt teljesen feltártuk és ledokumentáltuk. Itt 88 objektumot találtunk, ezek is szintén telepjelenségek, melyek az Árpád-korból és az őskorból (bronzkor főként) származnak. A többségük gödör, de van köztük néhány cölöplyuk, árok és egy félig földbemélyített ház (Árpád-kor) is. Az objektumok többségét az altalajban észleltük, de a szürke átmeneti rétegben és a sötétbarna homokos humuszrétegben is kerültek elő objektumok. Az előkerült leletanyag tükrében megállapítható, hogy e lelőhelyszakasz szerkesztésével kapcsolódik a fő nyomvonalba eső lelőhelyszakaszhoz, valamint a bekötőtű nyomvonalába eső lelőhelyrész minden irányban folytatódik, tehát a lelőhely teljes kiterjedésének határait még nem találtuk meg.

Mivel a fő nyomvonalba eső lelőhelyszakasznak csak egy részét sikerült lehumuszosítani és feltárni, ezért az objektumok bontását és a humuszosolását még a későbbiek folyamán folytatni kell. Egyértelművé vált, hogy a lelőhely kiterjedése nagyobb, mint azt korábban feltételezték, így a nyomvonalba (fő nyomvonal és bekötőút) eső lelőhely-növekmények feltárása is szükséges.

A 2012. év augusztusában született kormánydöntésben engedélyezték a lelőhelynek az M85 gyorsforgalmi út nyomvonalába eső további bővítései feltárását.

A lelőhelyen 2013. február 15-én a humuszosolásra váró területről eltávolítottuk a havat. Majd ezt követően 18-án elkezdtük a lelőhely nyomvonalba eső szakaszán a felső termőréteg eltávolítását. Először azonban a 2011-ben eredetileg bejelölt lelőhelyrész ÉK-i felének humuszosolását kellett elvégeznünk (ezt akkor a zord téli időjárási viszonyok miatt nem tudtuk megtenni), majd ezt követően kezdtük el a növekmények humuszosolását. A humuszvastagság változó: az ÉK-i bővítés esetében 120–180 cm, míg a DNy-i bővítésnél a korábban feltárt lelőhelyrész közelében kb. 150 cm, aztán hirtelen drasztikusan csökken és csak kb. 30 cm vastag, majd a lelőhely vége felé haladva ismét növekszik (140–160 cm vastag lesz), a fő nyomvonalaltól D-re húzódó szervízút esetében szintén vastag (kb. 160 cm) humuszréteggel számolhatunk. Az altalaj sárga, sárgászürke homokos, helyenként löszös és erősen vaskiválásos.

A humuszosolás során egyértelműen kirajzolódott, hogy a sűrűbben lakott terület a lelőhelyszakasz középső, dombháton húzódó felén figyelhető meg, míg a szélei felé haladva kevésbé intenzíven jelentkeznek a különféle objektumok. Ezek elsősorban őskori, azon belül kora bronzkori település meglétére utaló jelenségek (gödör, kút, árok, cölöplyuk), illetve egy kivétel van (538. obj., Árpád-kori kemence), mely egészen magasan jelentkezett, a mai járászint alatt kb. 40 cm-rel. A humuszosolás során több Árpád-kori kerámiaanyag is előkerült, de ezeket objektumokhoz nem lehetett kötni. A 2011. évi feltárás során már megfigyeltük, hogy a mai termőréteg alatt egy szürkésfekete réteg húzódik, és ez tartalmazza azt az Árpád-kori járászintet, melyből a szörvány kerámiatöredékek és a kemence előkerült. A leletanyag java részét a különféle edénytöredékek, állatsontok és kagylók/csigák alkotják. Több nagy méretű, hatalmas mennyiségű csigát, kagylót tartalmazó folt is előkerült.

Az objektumok bontását 2013. március 25-én kezdtük el, majd a havazások és esőzések miatt, illetve azok eredményeként kialakult összefüggő víztakaró miatt a régészeti tevékenységet fel kellett függesztenünk, melyet 2013. április 22-án tudunk elkezdni újra és végül 2013. július 9-én fejeztünk be. Így a beruházással érintett, kibővített lelőhelyszakaszon a feltárás megtörtént.

A 2013. november 19–22. között, a kivitelezés alatt végzett régészeti megfigyelés során további objektumok kerültek elő a fő nyomvonal területén a lelőhely DNy-i szélétől DNy-ra. Így a lelőhely kiterjedése tovább nőtt. Végül az idei évben további 309 objektumot tártunk fel megelőző feltárás keretében, illetve további 16 darabot a régészeti megfigyeléskor. Ezek elsősorban őskori, azon belül kora bronzkori település meglétére utaló jelenségek (gödör, kút, árok, cölöplyuk).

A fő nyomvonal DNy-i felének középső és a parkolórész melletti szakaszán több nagy méretű gödröt, gödörkomplexumot találtunk, ezek egy részében rengeteg kagyló volt (pl. 685.), illetve több kút is előkerült itt (pl. 723., 724.), melyek betöltéséből nagy mennyiségű kerámia, állatsont és kagyló került elő.

A leletanyag java részét általában a különféle edénytöredékek, állatsontok és kagylók/csigák alkotják. Érdekesebb leletek: öntőminta (746.), orsógomb (781.), agyagnehezék (725.), salak (649.), kis edényke (724.), egész edény (678.), 2 edénytöredék (680.).

Munkatársak: Dr. Tomka Péter és Deák Andrea régészek; Alács Attila, Dankó Judit, Máthé Genovéva, Gera Ágnes, Semperger Zoltán, Szalai Gábor és Szöllösi Géza technikusok.

NAGY ANDREA – PESTI KRISZTINA

Káptalani-dűlő II. (KÖH 77855): 2013. október 22-én az M85 gyorsforgalmi út Enese–Csorna közti nyomvonalának humuszosolása közben több objektum foltja jelentkezett a 15+000–14+750 km szelvény között, Kóny településtől ÉK-re. A humuszosolás során egy kisebb dombhát Ny-i lejtőjén, kb. 250 m hosszú szakaszon, a teljes nyomvonal szélességében kerültek elő objektumok, főként cölöplyukak, továbbá néhány nagyobb, kerek gödör, illetve árok. Az objektumok előfordulása nem túl intenzív, a nagyobb területen viszonylag ritkán jelentkeztek. A jelenségek feltárását 2013. október 28.–november 14. között elvégeztük, összesen 56 objektumot dokumentáltunk 7049 m²-en.

A feltárt objektumok mindegyike településjelenség (árok, gödör, cölöplyuk, kút). Az előkerült objektumok többsége nem tartalmazott régészeti leletanyagot, de néhány gödörből a középső bronzkorra datálható, jellegzetes mészbetéttel díszített kerámiatöredékek kerültek elő. A Ny-i szakaszon elsősorban nagy méretű, széles, a nyomvonal határain túl is folytatódó árokszakaszokat tártunk fel, illetve néhány gödröt. A kevés régészeti leletanyag az újkor időszakára datálja azokat.

A Kóny határában lévő szakasz a nyilvántartott Káptalani-dűlő II. régészeti lelőhelytől kb. 30 m-re D-re található, így a már ismert lelőhely határát D-i irányba bővítettük.

Munkatársak: Alács Attila, Dankó Judit, Fehér Alíz, Papp Szilveszter.

CZIGÁNY DÁVID

Markotai út összevont lelőhely (KÖH 24324): A területen 2013–2014-ben végzett munkálatok leírását összefoglalóan lásd a 2014. év jelentései között.

Szapudi határra-dűlő II. (KÖH 67211): 2011. március 7–8. között a lelőhely M85 gyorsforgalmi út Enese–Csorna szakaszának nyomvonalát érintő területén megkezdtük a próbafeltárást. Az érintett terület nagy része a jelenlegi 85-ös sz. főúttól É-ra fekszik. A főúttól D-re fekvő területen az aszfaltos bekötőt, valamint a közművek miatt nem állt módunkban kutatóárokot húzni.

A K–Ny irányú 1. kutatóárok a nyomvonal szakasz É-i szélén húzódik, azt követve, a földúttól K-re eső részen. Mélysége 35–40 cm. K-i végén fekete agyagos, kötött humuszréteg, alatta szürkés sárga kemény agyagos altalaj jelentkezik, Ny-i végén a talaj már homokos jellegű. K-i végében egy cölöplyuk foltja, valamint egy ÉNy–DK irányú árok foltja került elő. A 2. kutatóárok az 1.-től D-re 10–12 m-re húzódik, szintén K–Ny irányú. A humusztakaró az 1. árokhoz hasonlóan változik. K-i végében egy cölöplyuk és egy gödör foltja látható. Az É–D irányú 3. kutatóárok a földúttól Ny-ra található, a kitérített nyomvonalszakasz szélét követi, két végén megtörik. A talaj homokos jellegű, a humuszréteg 35–40 cm, az altalaj sárga homokos. A 4. árok párhuzamos az előzővel, majd D-i végén derékszögben megtörik és K–Ny irányban halad tovább. Ezen

a szakaszon egy talán halvány cölöplyuk foltja és egy kerek halvány elszíneződés volt. Az 5. árok az előzőtől K-re 10–13 m-re található, iránya is hasonló. Régészeti jelenség nem került elő, csupán a sárga homokos altalaj. A 6. árok a 4. és az 5. árok K–Ny irányú szakasza között húzódik, régészetileg negatív.

A lelőhely ritkán fedett régészeti jelenségekkel. Az 1. és a 2. kutatóárok jelenségekkel fedett részeinek egybenyitásával kialakított felszínen 14 objektum jelentkezett (7 gödör, 6 cölöplyuk és 1 árok). Betöltésükből kevés Árpád-kori kerámiaanyag és állatsont került elő. Két objektum újkorinak bizonyult.

Kivitelezése közben, régészeti szakfelügyelet mellett 2013. október 26.-án több objektum foltja jelentkezett a 14+680 km szelvénytől kezdődően. A lapos, mélyen fekvő terület humuszolása során kb. 400 m hosszú szakaszon, a teljes nyomvonal szélességében elszórta kerültek elő objektumok, melyek bontását 2013. november 13–20. között végeztük el. Az érintett nyomvonalszakasz részben a Szapudi határra-dülő II. régészeti lelőhely területére esik, a lelőhely kiterjedését kis mértékben Ny-ra, nagyobb mértékben K-i irányba bővítettük.

Az érintett 5506 m² területen összesen 42 régészeti jelenséget tártunk fel, valamennyi telepjelenség (ház, árok, gödör, cölöplyuk). Az objektumok előfordulása nem túl intenzív, a nagyobb területen viszonylag ritkásan jelentkeznek. A legtöbb kisebb, vagy közepes méretű gödör, illetve árok. Kiemelhető egy ÉNy–DK-i tájolású, 16×10 m nagyságú, téglalap alaprajzú, alapárkos, egyterű épület maradványa, melynek árkában sekély, apró karóhelyek kerültek elő. Az alapárokból leletanyag nem jött elő. Értékelhető leletanyagot csak 3 objektumban találtunk, ezek közül 2 gödör őskor, talán rézkori anyagot tartalmazott, egy árok újkori.

Munkatársak: Hargitai András régész; Alács Attila, Dankó Judit, Fehér Alíz, Papp Szilveszter technikusok.

NAGY ANDREA – CZIGÁNY DÁVID

121. Környe, Római erőd (Vackor Óvoda, ún. Feszty udvar) (KÖH 34285)

(Komárom-Esztergom megye) Ró, Ú

A lelőhely területén 2013. június 26. – augusztus 31. között szennyvíz- és csapadékvíz-elvezetési rendszer létesítéséhez kapcsolódva régészeti megfigyelésre, illetve ezt követően megelőző feltárássra került sor a tatai Kuny Domokos Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum részvételével. Az óvoda épületének helyén már 2009-ben megelőző feltárás folyt.³⁷ Az idei megfigyelés, valamint a megelőző feltárás a 2009-es feltáráshoz szervesen csatlakozott, annak időszerűség és lehetőség szerinti folytatása és az adott területen történő kiegészítése volt.

A régészeti munkák csak az óvodához tervezett szennyvíz, csapadékvíz és áram vezetésére szolgáló árkok, illetve az intézményi parkoló területére szorítottak, 40 cm mélységtől 250 cm mélységig, a járószint feltöltöttségének és az altalaj szint-változásainak megfelelően.

Az építkezéssel kapcsolatos munkálatok összességében nagyjából 2 hektárnyi területet érintettek, ténylegesen ennek azonban csak kisebb részét, a végzett munkák jellegeből fakadóan. A feltárás során római objektumok kerültek elő, ezen belül kora, valamint késő császárkoriak. Az előkerült régészeti je-

lenségek között falakat (hosszanti és keresztirányúakat, É–D-i koordináta mentén), egy tornyot, gödröket, szemetesgödört, gödörházat, árkot(?), planírréteget lehetett dokumentálni. Az egyik Ny–K-i irányú fal mellett közvetlenül egy téglásir került elő, amelyben egy csecsemő vázát találtuk. A leletanyag főként *principatus* kori, illetve késő római kerámia volt, továbbá egy felirat nélküli oltárkö, állatsontok, szórvány embercsontok, bronz és vas használati eszközök, érmek, nagy mennyiségű *tegula* és egy malomkő képezték a leletek további részét.

Az előkerült falak kora és késő császárkoriak. A kora császárkori falak mennyisége kevesebb volt. Egy 40 cm vastagságú, K–Ny-i irányú példán túl É–D-i, illetve K–Ny-i irányú, az ásatási területen túl Ny-on egymásba csatlakozó két 360 cm vastag falszakasz, tulajdonképpen egy azonos falrendszer részei kerültek elő, amelyek eddig ismeretlenek voltak, és jóval a késő római erőd falain belül helyezkednek el. Ugyanehhez a falrendszerhez tartozhattak az ásatási terület K-i részén nyomokban megfigyelhető szélesebb faltörédek is. A Ny-i vastag fallal egy rétegből és alatta gödörházat, szemétgödört, illetve árokmaradványokat azonosítottunk, majd tártunk fel a rendelkezésre álló területen. A késő római korszakból 80 és 60 cm falvastagságú, erődön belüli épületek falmaradványai kerültek elő, ezek három épülethez tartozhattak. Az ásatási terület K-i felén jelentkező falmaradványok a 18–19. század építkezéseinek maradványai voltak, ezek helyben talált kőanyagból készültek, a rómaihoz hasonló technikával. Kiemelkedő jelentőségű a késő római erőd K-i kapujának közel teljes egészében előkerült D-i tornya, amely egy új toronytípust képvisel a késő római erődépítészetben. A 240 cm falvastagságú, 1140 (±8) cm belső átmérőjű torony alaprajza szabályos kör alakú, azonban a kör nem a falsíkhoz csatlakozik, hanem a kör kiegészített vonala negyed körszelettel a fal síkjára mögé nyúlik. Ezen kívül bejárati része az eddig ismertektől eltérően a kör falsíkba hatolásának két szélén, a toronyközép felé irányított háromszög oldalai szerinti vonal mentén található. A torony közepén pillér állt, ennek alapozási része épségben került elő, oldalainak irányítása megfelelt a bejárat két szélének: szélei nem a falsíkkal párhuzamosan és merőlegesen, hanem a bejárat széleinek felelt meg, azaz két szemközti sarka a bejáratra merőleges tengelyre esik. Eltérő tervezési és kivitelezési változatot képvisel az erőd eddig már teljesen ismert két (egy K-i és egy D-i) oldaltornyához képest is, nemcsak a korabeli *pannoniai*, hanem a birodalom további tornyaival történő összehasonlításban is. A torony eddigi, Tóth Endre és Szabó Ádám által több helyütt közölt, 2011 előtt készített rekonstrukciós rajzokon oldaltornyokénál nagyobb méretűnek ábrázolt kaputornyoknál kisebb külső síkja az oldaltornyokénál beljebb húzódik. Elhelyezkedése pontosan ott van, ahol az a Szabó Ádám által készített rekonstrukciós rajzon szerepelt. A torony egyedisége által felvetett építészeti és időrendi kérdések összessége miatt egyelőre nem került típusba sorolásra, azonosítására Szabó Ádám a *sophia* jelzöt látta alkalmasnak.

A kisleletek között kiemelkedik a *principatus* kori kerámia nagy mennyisége, ezen belül a korábbiakban tapasztaltakhoz hasonlóan az úgynevezett sűrű kerámiatörédek képviselik a legnagyobb számot. Késő római kerámia az eddigiekhez hasonlóan szórványosan került elő. Az éremleletek egyaránt képviselik a kora, illetve a késő császárkort; valamint még egy teljesen azonosíthatatlan, ez feltehetőleg nem római kori. Előkerülési helye a 360 cm vastag, *principatus* kori fal K–Ny-i, teljesen feltárt szakaszának É-ről kiszedett része volt. Néhány

37 RKM 2009, 254., Környe, Alkotmány utca 5. lelőhelyén.

1–4. századi fibula, egy vastőr, egy bronz rúdvég és egy malmkö tartozik még a kisleletekhez.

A leletanyagot a Kuny Domokos Múzeumba szállítottuk, egy része pedig a Magyar Nemzeti Múzeum Római Gyűjteményébe került a korábbi évek itteni tervátasataiból származó anyaghoz hasonlóan.

LÁSZLÓ JÁNOS – MASEK ZSÓFIA – SZABÓ ÁDÁM

122. Körösszakál, Szik (KÖH 80495)

(Hajdú-Bihar megye) U

2013. július 1-én a régészeti lelőhelyen a 0112-es hrsz.-ú ingatlanon, sertésól alapozása során régészeti leletek és objektumok kerültek elő, melyeket régészeti szakfelügyelet keretében feltártunk és dokumentáltunk. 2 gödör körvonala jól kivehető volt az alapozási árokban, melyekből a késő neolitikumba (AVK, esztári csoport) sorolható kerámiaanyag látott napvilágot. A második épület alapozási árkából szintén e korszakba tartozó emlékeket találtunk, köztük egy őrlőkő töredékét.

A leletek a 2012-ben³⁸ szintén szakfelügyelet során megfigyelt újkőkori objektumokhoz kapcsolódnak.

Munkatárs: Csörgő József régésztechnikus.

HULLÁM DÉNES

123. Kövegy, Temető (KÖH 88153)

(Csongrád megye) Sza

A Móra Ferenc Múzeum 2013. augusztus 5. és 2014. április 30. között a kövegyi célkitermelő helyen homok- és építési anyag bányászásához kapcsolódó földmunka során folyamatos régészeti megfigyelést végzett. A bánya területén a felső talajrétegek humuszosítását és az alattuk található lösz és homok alapkőzet kitermelését végezték el.

A bánya É-i szélében nyilvántartott régészeti lelőhely (Kövegy 7. lelőhely; Kövegy, Kis-Purgel IV.; KÖH 45650) területét a szakhatósági állásfoglalás előírásainak megfelelően a kitermelés elkerülte, a lelőhelyet a beruházás nem érintette, így állapotát sem befolyásolta.

2013. december 23-án a bányaterület D-i részén, a kövegyi temető közelében római kori (szarmata) település nyomai kerültek elő, melyek egy eddig nem ismert, új régészeti lelőhely részei. A nyomok a bánya falában néhány m hosszan, több m² kiterjedésben jelentek meg. Az objektum feltehetően egy iparos műhely része lehetett, erre utalt a sok patics- és salaktöredék. A lelőhely egy részét a kitermelés elpusztította, azonban elképzelhető, hogy D felé nagyobb kiterjedést mutat, ez az itt lévő erdő és temető miatt viszont egyelőre nem megállapítható.

BERECZKI BALÁZS – BEDE ÁDÁM

124. Kunmadaras, Hajdú-háttól É-ra (KÖH 85903)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) B?, Sza

2013. december 16-17-én terepbejárást végeztünk a Kunmadaras és Tiszaszentimre települések határába tervezett MOL vezeték nyomvonalán. A terepbejárás során Kunmadaras tele-

püléstől K-re, Kunmadarasról az egykori Középtiszai Á. G.-ba vezető műúttól D-re, a Hajdú-háttól É-ra, a Nagy-ülő nádasról ÉNy-ra, K–Ny-i irányú háton (magasparton), rossz megfigyelési körülmények között kevés, kis méretű, szarmata, illetve őskori (bronzkor?) kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely teljes kiterjedése, intenzitása, a terület részbeni fedettsége miatt nehezen határozható meg. A lelőhely a nádas határoló, K–Ny-i irányú háton (magasparton) helyezkedik el. Nagysága megközelítőleg 130×40–50 m. A mocsarat követő K–Ny-i irányú magaspart feltehetően végig régészetileg érintett.

KISS CSABA

125. Lak határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, Kö

A Lak, Hegymeg, Tomor, Irota és Szakácsi községek ivóvízminőség-javítás c. projekt előzetes régészeti dokumentáció I. fázisának készítéséhez kapcsolódóan 2013. február 6-án tartottunk terepbejárást. A Tomor és Lak közötti szakasz jobbára jól bejárható volt. Itt került azonosításra az őskori *Út alja-földek 1.* (KÖH 83281), a középkori *Út alja-földek 2.* (KÖH 83283), és az ugyancsak középkori *Út alja-földek 3.* (KÖH 83285) lelőhely.

Munkatársak: Kalli-Tutkovics Eszter, Kalli András, Páll Gergely.

L. HAJDÚ MELINDA

126. Lengyel, Káposztás-földek (KÖH 87339)

(Tolna megye) Kö

Október 15-én a falutól D-re, a Hábi-patak és annak Ny-i mellékága által határolt ÉNy–DK irányú földnyelven, tarlóban és álló kukoricában, a fedettséghez képest sűrűn találtunk középkori leleteket. A lelőhely pontos kiterjedésének megállapításához újabb terepbejárás szükséges.

Munkatárs: Máté Gábor (PTE).

K. NÉMETH ANDRÁS

127. Lulla, Büdös-alja (KÖH 46990)

(Somogy megye) Ő, Ró, Á, Kk

A Tabi kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 18–20. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50–50 m széles sávban történt, és 8 régészeti lelőhelyet érintett.

Ennek során Lulla település belterületén, az É-i és a D-i településrészek között, a Lulláról Tab felé vivő közút Ny-i oldalán, gyomnövényvel fedett területen – ennek ellenére viszonylag jó megfigyelési körülmények között – őskori, római kori, Árpád-kori és késő középkori leleteket találtunk. Ezek alapján megállapítható, hogy az ismert lelőhely³⁹ K–ÉK-i irányban nagyobb kiterjedést mutat a korábban ismerteknél.

Munkatársak: Faiszt Szabina, Nagy Mónika, Skriba Pál, Spolár Erika, Vágusz Anina technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

38 RKM 2012, 62.

39 RKM 2010, 276.; RKM 2011, 102.

128. Magyarszentmiklós, Kökényfai-dűlő II. (KÖH 69543)(Zala megye) **Ő, Á, Kk**

A Nagykanizsai–Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, és 69 régészeti lelőhelyet érintett.

Ennek során a Magyarszentmiklósról É-i irányba, Magyarszerdahelyre vivő földút K-i oldalán, 0,8–1 m magas kukoricásban, közepes megfigyelési körülmények között sikerült hitelesíteni a lelőhelyet. A homokos talajon őskori és késő középkori, valamint kevés Árpád-kori kerámiatöredéket találtak. A középkori leletek a bejárt terület D-i, míg az őskoriak az É-i részén sűrűsödtek. A korábbi adathoz képest a mostani terepbejárást során D-i irányban kis, É-i irányban pedig jelentős mértékű lelőhelybővülést tapasztaltunk.

Munkatársak: Spolár Erika, Faiszt Szabina, Könczöl Laura és Radics András technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

129. Magyarszerdahely, Berekfás (KÖH 84577)(Zala megye) **Ő, Kk**

A Nagykanizsai–Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, és 69 régészeti lelőhelyet érintett.

Ennek során Magyarszerdahely DNy-i végénél, a 74-es útra bekötő 7528 j. út D-i oldalán új régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. A tsz-tól Ny-ra 0,8–1,8 m magas kukoricatáblát jártunk be, melyben rossz megfigyelési viszonyok között őskori és késő középkori kerámiatöredékeket találtunk.

Munkatársak: Spolár Erika, Faiszt Szabina, Könczöl Laura és Radics András technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

130. Makó határa, csatornahálózat (Csongrád megye) Sza, Kk

A Móra Ferenc Múzeum 2012. november 12. és 2013. október 31. között a Makó 199. lelőhelyen és egy újonnan előkerült lelőhelyen (Makó, Szentmiklósi-telek), továbbá Maroslele belterületének szennyvízcsatorna-hálózatán és a külterületi összekötő vezeték építéséhez kapcsolódó teljes nyomvonalszakaszon a földmunkák során a régészeti megfigyelést folyamatosan elvégezték.

Szentmiklósi-telek (KÖH 90045): 2013. május 23-án a Makó–Maroslele összekötő nyomóvezeték egy 140 m hosszúságú szakaszán, az Ószegedi út mentén, a Szentmiklósi-telek nevű új lelőhelyen a kiásott árok egy hamuval és salakkal feltöltött gödröt metszett, ennek falából *in situ* késő középkori leletanyag került elő. Szórványosan az árokszakasz útalappal már korábban megbolygatott részein is mutatkoztak késő középkori kerámiatöredékek, másodlagos helyzetben. A lelőhely a középkori Szentmiklós faluval azonosítható, a falu telkét és a templom helyét – mint romot – 18–19. századi kéziratos térképek is

megőrizték, valamint a lelőhely központi részén egy ismeretlen korú halmot is feltüntetnek, mely akár a templom mottéja is lehetett. A helyszíni szemle során nem sikerült azonosítanunk a templom pontos helyét, és ma már a halom sincsen meg (valószínűleg az évszázadok során elszántották).

Vörös-kereszt (KÖH 55073): A munkálatok folyamán a nyilvánított régészeti lelőhely területén az itt vezető összekötő szennyvízvezeték árkanak kiásását végezték el. A kiásott föld rétegrendje: 0,6–1 m csernozjom talaj és átmeneti réteg; ez alatt lösz alapkőzet jelentkezett. A bontási munka során a már korábban megbolygatott út szélében kevés, másodlagos helyzetű szórvány szarmata kerámiát lehetett megfigyelni. A geomorfológiai helyzet és a tájtörténeti adatok indokolták teszik, hogy a nyilvánvalóan összetartozó Makó 199. és 241. lelőhelyeket összevonjuk (Vörös-kereszt, Vörös-kereszt II.; KÖH 55073, 55155). A lelőhelyek közötti rész a 19–20. században anyagnyerő hely lehetett (a harmadik katonai felmérés már feltünteteti a bányagödört). A bányászással a lelőhely egy része is elpusztult, ma nádas és nyílt víz található ezen a részen.

BEDE ÁDÁM

131. Makó határa, M43 autópálya (Csongrád megye) R, B, Sza, A, Á, I

Makó határában, a Makó–Csanádpalota / Nagylak között épülő M43-as autópálya nyomvonalán, valamint a beruházáshoz kapcsolódó egyéb munkálatok során a szegedi Móra Ferenc Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai az alábbi lelőhelyeken végeztek feltárásokat 2012–2013-ban.

Dáli-ugar (M43 41. és 42. lelőhely, M43 38. és 39. lh.) (KÖH 52732, 52733): 2013. április 11–15 között próbafeltárást, majd április 16.–június 27. között megelőző feltárást végeztek a Móra Ferenc Múzeum munkatársai a nyomvonal 38. lelőhelyén (KÖH 52732). A 2005-ben zajló régészeti terepbejárást kapcsán bronzkori és szarmata jellegű kerámiatöredékeket találtak a szóban forgó lelőhely területén, melyet a feltárást során be is igazoltunk.⁴⁰

A lelőhely feltárással érintett, lehumusztolt területe elérte a 15045 m²-t. Ebből a régészeti objektumokkal fedett terület 13651 m²-t tett ki. A 20–125 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárgásbarna és szürkésfekete agyagos altalajon 395 stratigráfiai egységet figyeltünk meg, melyeket végül 370 objektumhoz rendeltük. A lelőhely feltárása során 26 sírhely (20 szarmata, 6 bronzkor), 15 épület, 309 tárolóverem, 3 agyaggyerőhely, 1 égetőkemencével és 1 füstölővel ellátott objektum, 1 égetőkemence, 1 sütőkemence, 7 cölöphely, 3 árok, 2 humuszlencse és 1 kút került elő. Korszak meghatározó leletanyag 20 objektum kivételével az összes objektumból előkerült, melyeket a bronzkor és a szarmata korhoz kötöttünk.

A lelőhely két ÉK–DNy-i irányú, környezetéből jelentősen kiemelkedő magaspart területén helyezkedik el. A feltárást során láthatóvá vált, hogy a terület DK-i részén elhelyezkedő magaspart az ÉNy-i részhez képest jóval sűrűbben lakott volt. A munkálatokat a terület DK-i végén kezdtük meg, ahol sűrűn bronzkori és szarmata kori településobjektumok és egy szarmata kori temetőrészlet került elő. Ez az objektumsűrűség

40 RKM 2005, 270.

a teljes DK-i magasparti részen, egészen a lelőhely közepén elhelyezkedő meder széléig érzékelhető volt. E szakasz után egy mederrel tagolt rész következett, ahol csak egy égetőkemencével, egy sütőkemencével és két füstölővel ellátott objektum került elő. A másik magaspartos szakaszon csak elszórtan kerültek elő, főleg bronzkori kerámiával datálható tárolóvermek. Ezen a részen, a próbafeltárás során 5 szondaárkot húztam, melyekből kiderült, hogy a település objektumai tovább nem folytatódnak, így a lelőhely humuszolását ezen a részen felfüggesztettem.

A DK-i magasparti részen előkerült egy 2–3. századi szarmata temető- és településrészlet, valamint egy bronzkori (Szőreg-Perjámos kultúra) teleprészet.

A terület e részén 15 félig földbe mélyített, Ny–K-i tájolású épületet tártunk fel. Az épületek szabályos téglalap alakúak, meredek falúak és egyenes aljúak voltak. Négy ház (11., 36., 94., 140. obj.) esetében az aljukba egy-egy nagyobb méretű gödröt ástak, melyeknek a rendeltetésére bontásuk után sem derült fény. A 236 SNR épület kivételével bevájt kemencének nyomát nem találtuk. A házak környékén 287 kisebb-nagyobb vermet is feltártunk. Előfordultak sekélyen az altalajba mélyedő, ívelt oldalú és aljú, tálszerű és erősen méhkas alakú gödrök. A szarmata gödrök betöltéséből nagy mennyiségű omladék, hamu és patics, míg a bronzkori gödrökből óriási mennyiségű kerámia került elő. 15 objektumból került elő *terra sigillata* és *amfora* töredéke, melyek a Római Birodalommal történő kereskedelmi kapcsolata utalnak. A jellegzetes római leletek mellett, többségben a helyi hagyományos kerámiaművesség emlékei kerültek elő (tál, hombár, korsó, fazék, fedő).

A bronzkori objektumokból nagy mennyiségben és nagyon jó állapotban jelentkeztek a kis méretű, vékony falú, perem földe magasodó, kétfülű, gömbös testű, tipikus középső bronzkori edények. Ezekből a gödrökből szintén nagy mennyiségben kerültek elő állatcsontok, azon belül szarvas, őz és vaddisznó csontjai.

A feltárás során 3 árok kisebb-nagyobb szakaszát bontottuk ki. Nagyobb részletet a 45 és a 120 SNR árkok esetében tudtunk megfigyelni. Az elhelyezkedésük és a keresztmetszetük alapján mindkét árkot vízvezetés céljából készíthették.

E terület ÉK-i részén került elő a 3 sírsorból és 20 sírből álló 2–3. századi szarmata temetőrészlet. A sírok többsége téglalap alakú, meredek falú és egyenes aljú volt. Tájéolásuk D–É-i. Három sírgödör kivételével a sírokat kirabolták. A rablógödöröket szinte minden esetben a sír közepére ásták rá. A sírokból bronz fülkarika, gyöngy nyaklánc, bronz- és vasfibulák, vascsat és vaskés került elő. Egy sírban (36 SNR), szép szabályos sorokban, szoknyára varrt gyöngyöket tudtunk megfigyelni.

Öt méhkas alakú, bronzkori gödörből kerültek elő – valószínűleg egy támadás nyomait magukon hordozó – őskori csontvázak és vázrészecskék. Több csontváz esetében, főleg a hosszúcsontokon, megfigyelhető volt egy éles tárggyal történő vágás nyoma. Két balra fektetett, zsugorított csontváz esetében a gödörbe (86, 200 SNR) való elhelyezés után egész edényt helyeztek a csontváz mellé.

A terület kettő, közel legmélyebb részén előkerült egy-egy különböző méretű és formájú kerámiaégető kemence (124, 349 SNR). A lelőhely középső részén került feltárára egy kétosztatú tűztérrel épített, egy fűtőcsatornás égetőkemence (349 SNR). A kemence rostélyja és a fűtőcsatorna teljesen épen került elő. A kemencét a jobb hőtartás miatt a földbe mélyítve, kivájtva építették. Kemence mellett található a szintén földbe ástott mun-

ka gödör (364 SNR), ahonnan a fűtés történt. A kemence bújja nem volt állandó: a kiégetésre szánt agyagedények betételéhez, illetve a késztermékek kiszedéséhez szükséges volt elbontani a kemencebűbot, illetve azt újraépíteni. Ebben az esetben a munkagödörből, annak is a Ny-i oldalából egy füstölőt (376 SNR) is kialakítottak, mely egy téglalap alakú, ívelt oldalú és egyenes aljú füstölőtérbe (375 SNR) vezetett.

A másik fajta égetőkemence (124 SNR) a lelőhely DK-i végén került elő. Ezt a kemencét egy fűtőcsatornával és egy tűztérrel építették. A közös tűztérből hat kerek átmetszetű, kúrtószerű részen jutott fel a hő a kerek alakú rostélyra elhelyezett kerámiákhoz. Ebben az esetben a rostélyon egy bal oldalra fektetett, zsugorított pozícióban fekvő csontváz feküdt.

A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Móra Ferenc Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Pópiy Richárd, Gera Róbert és Bóka Péter régésztechnikusok.

BENEDEK ANDRÁS

Dáli-ugar (KÖH 52733): 2013. április 11.–június 25. között próba- és megelőző feltárást végeztek a Móra Ferenc Múzeum munkatársai a lelőhely területén. A lelőhelynek a nyomvonal 40+770–41+230 km szakasza között prognosztizált területe egy, a környezetéből jelentősen kiemelkedő, a királyhegyesi és a kövegyi műút között található félszigetszerű terület DNy-i végén feküdt. A területet az É-i oldal kivételével ma a Dáli-csatorna vízvezető árka fogja keretbe, amely a szigetet egykor körülölelő vízállásos, ma gyepvel fedett szikes, mély fekvésű rész közepén húzódik. Az M43 autópálya nyomvonala ÉNy–DK-i irányban szelte át a Dáli-ugar ezen magaslati szakaszát, amelyen a legutóbbi, 2005-ös terepbejárás⁴¹ bronzkori, rézkori, szarmata és Árpád-kori valamint újkori település nyomait mutatta ki a területen. Legintenzívebben szarmata leletek kerültek elő.

2013-ban az M43 autópálya által érintett, közel 50–60 m széles és megközelítőleg 500 m hosszú, téglalap alakú, mindösszesen 25 868 m² alapterületű szelvényben dolgoztunk. A feltáramunkát megelőzte a 39. lelőhely nyomvonallal érintett szakaszának szisztematikus bejárása. A 10×10-es négyzethálóban gyűjtött kerámiák szóródásának elemzése alapján a nyomvonal ÉNy-i és DK-i végein, az utolsó 100–150 m hosszú szakaszán vártunk nagyobb objektumsűrűséget. A felszínen talált kerámiák zöme ekkor szarmatának, kisebb részük őskorinak bizonyult. A lelőhely nagy része régészetileg érintett volt. A feltárás eredményeit összességében nézve megállapítható, hogy a korábbi terepbejárás során nyert eredmények jelentős mértékben átalakultak, finomodtak. Az Árpád-kort leszámítva minden korábban prognosztizált korszak emléke előkerült a területen.

Az ásatás területén mindösszesen 387 stratigrafiai jelenséget figyeltünk meg, amelyhez 299 objektumot rendeltünk. Az ásatási szelvényben alapvetően hat korszak képviselte magát, amelyből az újkort és az ismeretlen kort nem számítva, négy volt a régészetileg értékelhető korszak (középső rézkor, középső bronzkor, római kori szarmata, avar kor).

A legkorábbi megtelepedés nyomait a területen a középső rézkorra tehetjük, amelyet csupán 1 gödör képviselt, amelyből a bodrogkeresztúri kultúra hagyatékának tekinthető töredékek

41 RKM 2005, 270–271.

kerültek elő. E gödrön kívül még pár szarmata korú beásásban kerültek elő ilyen korú áthalmozott leletek, köztük egy szögletes edény töredéke.

A magaslaton feltárt nyomvonalszakasz következő tetten érhető lakói a középső bronzkori Szőreg-Perjámos kultúra népessége volt. Objektumaiknak előkerülése nem volt meglepetésszerű, hiszen a román tranzit 2009-es kutatásakor,⁴² valamint a szomszédos M43 38. lelőhely (lásd fent, Benedek A. jelentését) kutatásakor nagy számban kerültek elő ilyen korú leletek. A nyomvonalat övező ÉNy-i és DK-i partos részeken sűrűsödve 38 ilyen korú objektumot kutattunk meg. Ezek zöme kisebb, 100–120 cm átmérőjű gödröknek bizonyult és csak egy árok kapcsán merült fel bronzkori keltezés. Ehhez a korszakhoz volt köthető az ásatás legnagyobb objektuma is, egy közel 20 m hosszú és 13 m széles, 20–25 kisebb beásásra tagolható gödörkomplexum. Számos gödörben emberi csontvázak voltak. Több gödörben 3–5 egyén is előfordult. A bronzkori objektumok szóródására jellemző, hogy azok a nyomvonalban csak a partos részen kerültek elő.

A középső bronzkor időszaka után csak a római korban, a 2–3. században népesült be a terület. A római kori szarmaták, változó intenzitással, a rétegtani adatok alapján több hullámban, a teljes vizsgált szakaszon megtelepedtek. 202 objektum jelezte letelepedésüket. A szarmata objektumok elsősorban a partos részek közelében sűrűsödtek. A legnagyobb objektumsűrűséget a DK-i oldalon, a DNy-i szelvénynél mellett figyeltünk meg. A depóterületen is nagy számban kerültek elő ilyen korú gödrök, házak, igaz kevesebb leletanyaggal. Hét, közel azonos szerkezetű, egy, vagy gyakrabban két cölöphelyes épületek egymástól 60–70 m távolságra, elszórta kerültek elő. A földbe mélyített padlójú épületek vermének alapterülete 5,4 és 28,27 m² között ingadozott. Az átlag alapterület 17–18 m² körüli értékre tehető. Több épület padlójában karólyukakat figyeltünk meg, amelyekből számos aprólelet (orsó, gyöngy, bronz, agyagkorong) került elő. Az ÉNy-i oldalon, több épület körül szabályos telekhatároló árokrendszer körvonalazódott, jelezve a korabeli tanyák helyét.

A szarmata füstölők szótan, az ilyen korú telepeken megszokott formában kerültek elő, a házaktól messzebb, a gödrökkel övezett részen. A munkagödör, kürtő és a füstölő tér alakja minden esetben azonos volt. A depóhelyen egy, a DK-i partos sávban két ilyen objektumtípust bontottunk ki. Az ilyen jellegű objektumok hossza átlag 5 m volt. Használatukra utaló égett nyomok alapján azonban nem mind volt hosszú ideig használatban. Több kürtőből talajmintát vettünk, hogy választ kapjunk a füstölés során elégetett anyagok fajtájáról.

A szarmata kemencékkel kapcsolatban általános tendencia volt, hogy azoknak egy korábban kiásott gödörben kerestek munkagödört. E félig betöltött gödörben található, lejárt aljú előtérhez csatlakozó kemenceplatni a legtöbb esetben csak a humuszba, vagy legfeljebb a humusz és az altalaj váltásának szintjén került kialakításra. Emiatt több esetben sérültek ezek a szántás, majd a gépi humuszolás során. Szerencsére a legtöbb esetben sikerült szerkezetüket, helyzetüket rögzíteni. Jellemző volt a platnikra, hogy felületüket gazdagon terítették korongolt és kézzel formált kerámiával.

Az avar kori megtelepedésre utaló nyomokat szinte csak a depóhely mélyebb fekvésű területén figyeltünk meg. Tizenöt objektum és 35 jelenség kapcsolható ehhez a korszakhoz. Bon-tásban ez 13 változó méretű és alakú gödört, 3 földbe mélyített házalapot jelentett. Jelentős leletnek tekinthető az egyik házban kialakított sütökemence és két, házban talált emberi csontváz előkerülése.

A teljes területen a fenti korszakok mellett 39 ismeretlen korú és 4 újkori, recens beásás is előkerült. A legtöbb ismeretlen korú beásás korát a környékbeli objektumok kora alapján a jövőben megközelítő pontossággal meg lehet majd határozni.

A leletek az elsődleges feldolgozás után a Móra Ferenc Múzeumban kerültek.

Munkatársak: Nagy Norbert, Takács Gábor és Gyűrösi Tímea ásatási technikusok.

PÓPITY DÁNIEL

Dáli ugar (M43 40. lh., HT 43. lh.) (KÖH 52735): A lelőhelyen 2013–2014-ben végzett kutatásokról összefoglalóan lásd a részletes tanulmányt! Sósuti Kornél: Középső bronzkori, szarmata, avar-, Árpád-kori településnyomok, valamint szarmata és avar kori temetkezések Makó, Dáli-ugarról. (Előzetes jelentés az M43, 40., HT 43. lelőhelyen végzett régészeti feltárásról. In: Kvassay Judit szerk.: Régészeti kutatások Magyarországon 2011–2014. Budapest 2016, 76–96.

Igási-ugar (M43 60. lh.) (KÖH 78657): A 35+300–35+520 km szelvények között a Móra Ferenc Múzeum munkatársai 2010-ben terepbejárás során Árpád-kori településnyomokat lokalizáltak Makótól É-ra. A lelőhelyen 2012. november 9.–2013. május 9. között került sor a próba-, majd a megelőző feltárárra. A munkálatokat az MNM NÖK munkatársai végezték. A régészeti feltárást 92 objektum került napvilágra, amelyek a leletanyag alapján a nyomvonalban előzetesen regisztrált Árpád-kori telephez köthetők. A területen az objektumok egy megközelítőleg ÉNy–DK irányú dombon – attól D-re kissé íves mocsaras területet követve –, illetve a domboldal D felőli részén helyezkedtek el. A jelenségek (árkok, házak kemencével, gödrök, külső kemencék, kemencebokrok, cölöphelyek) döntő többsége a szubhumuszban, de néhány már a humuszban megjelent. Előfordulásukban a feltárt felületen három sűrűsödést lehetett megfigyelni.

Az ásatás területén összesen 13 külső kemence, 6 kemencebokor, 46 gödör, 8 épület, 2 nyílt tűzhely, 15 árok és 2 füstölő került feltárárra. A sütökemencékből csupán a sütőfelület és a kerámiaréteg maradt meg, mivel magasan helyezkedtek el a humuszban és a szubhumuszban, melynek következtében a mezőgazdasági munkák nagy részüket megsemmisítették. A gödrök egy része ovális vagy kerek volt, kivéve az ásatás DK-i részén, ahol 27 kissé széles téglalap alakú, függőleges vagy enyhén rézsús falú, sekély objektum került feltárárra. A téglalap alakú gödrök nagy része ÉK–DNy-i tájolású volt és megközelítőleg sorokat alkottak. A bizonytalan funkciójú jelenségek betöltésében csak szórványosan fordult elő leletanyag. Az épületek ÉK–DNy vagy ÉNy–DK tájolásúak voltak, ÉNy/DNy/ÉK/DK-i sarkaiba fűtökemencéket vájtak. Két esetben megfigyelhető volt az épületek másodlagos felhasználása, melynek során utólagosan külső kemencéhez tartozó munkagödörként nyertek új funkciót. A lelőhely ÉK-i végében több nyílt színi tűzhely is előkerült. Az árkok többsége és a füstölők a lelőhely középső területén kerültek napvilágra a gépi munkálatok

42 RKM 2009, 266.

után. A lelőhely Ny-i részén feltárt árkok karámként szolgálhattak. A párhuzamosan futó, illetve a csillagszerűen kialakított árkok (vízelvezető) egy része és két külső kemence szuperpozíciós helyzetben volt egymással, mely alapján, a terepen végzett megfigyelésekkel a településnek 3 fázisát lehetett elkülöníteni egymástól. Két objektum alját a nagyon magas talajvíz miatt nem lehetett kibontani, a szivattyúzás pedig nem volt kivitelezhető, ugyanis közvetlenül a lelőhely mellett volt egy magas vízállású öntözőcsatorna. A lelőhely a terepbejárás során megjelölt határokon kissé túlnyúlt, a telep kiterjedése szörványos szerkezete miatt valószínű, hogy folytatódik mindkét irányban (főleg K felé).

A lelőhelyen végzett műszeres leletfelderítés során többek között egy III. Béla (1148/49–1196) pénzérme is napvilágra került.

A geodéziai felmérést a MNM NÖK, M43 Geodéziai Csoport végezte el.

Munkatársak: Bernáth László, Botyán Katinka, Pásztor István régésztechnikusok.

CSÉKI ANDREA

Járandó (M43 37. lelőhely) (KÖH 52731): A lelőhelyen, az autópálya nyomvonalán, 2012–2013-ban az MNM NÖK munkatársai által elvégzett feltárásokat összefoglalóan lásd: Herendi Orsolya – Sósokuti Kornél: Réz-, bronz-, római, Árpád-kori településnyomok és temetkezések Makó, Járandóról. (Előzetes jelentés az M43, 37., HT 40. lelőhelyen végzett régészeti feltárásokról) In: Kvassay Judit szerk.: Régészeti kutatások Magyarországon 2011–2014. Budapest 2016, 30–50.

Az út építése kapcsán gázvezeték-kiváltásra került sor, melynek során 2013. június 21.–2013. július 3., majd, november 19–20 között régészeti megfigyelést végeztek a Móra Ferenc Múzeum munkatársai a 37. lelőhely környékén. A megfigyelés során Árpád-kori objektumok kerültek elő. A lelőhely feltárással érintett, lehumuszolt területe elérte a 287 m²-t. A 40–75 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárgásbarna agyagos altalajon 22 stratigráfiai egységet figyeltünk meg, melyeket végül 18 objektumhoz rendeltük. A lelőhely feltárása során 1 ház, 1 sütőfelület, 5 gödör és 15 árok került elő. Leletanyaguk az Árpád-korhoz köthető. Három objektumban nem találtunk leleteket, de az elhelyezkedésük és a betöltésük alapján szintén az Árpád-korhoz sorolhatóak.

A lelőhelyen 1 épület (13 SNR) kisebb részletét tudtuk megfigyelni, melynek oldalfala meredek, alja egyenes kialakítású volt. Az épület DNy-i felében egy vörösré átégett sütőfelületet (21 SNR) figyeltünk meg. A feltárás során előkerült 5 közel ovális alakú, ívelt oldalfalú és aljú gödör. A gödrökön kívül 15 árok kisebb-nagyobb szakasza is kibontásra került. Nagyobb részletet csak a 4 és a 20 SNR árkok esetében tudtuk megfigyelni. Az elhelyezkedésük és a keresztmetszetük alapján az árkokat vízelvezetés céljából készíthették. Az objektumokból csekély számú kerámia (cserépbogrács töredéke), állatsont és kőanyag került elő.

Munkatársak: Szarka József és Paluch Tibor régészek; Pópity Richárd, Gera Róbert, Bóka Péter, Kujáni Ivett és Frank Tamás ásátási technikuskok.

BENEDEK ANDRÁS

Pap A.-tanya II. (267. lelőhely) (KÖH 74413): 2013. szeptember 5–16 között mentő feltárást végeztek a Móra Ferenc Múzeum munkatársai a nyomvonal 267. lelőhelyén. Az autópálya építését megelőző munkálatok végett régészeti megfigyelést végeztem a nyomvonal teljes területén, melynek során a 43+720 kmsz. környékén Árpád-kori kerámiatöredékek kerültek elő. A lelőhely feltárással érintett, lehumuszolt területe elérte a 1743 m²-t. A 40–60 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárga és sárgásbarna agyagos altalajon 18 stratigráfiai egységet figyeltünk meg, melyeket végül 12 objektumhoz rendeltük.

A lelőhely feltárása során 2 kemence, 5 gödör, 4 árok és 1 omladék került elő. Korhatározó leletanyag az összes objektumból előkerült, melyeket egy kivétellel (12 SNR.) az Árpád-korhoz kötöttünk. A lelőhely ÉNy-i végén két szabadtéri kemence került elő. Mindkét kemence boltozata a talajművelés során megsemmisült. Sütőfelületüket, a hosszabb hőmegtartás végett, kerámiával sűrűn kitapasztották. Munkagödreiket mindkét esetben a 3. objektum (4, 16 SNR.) árkába ásták bele. A feltárás során 4 árok kisebb-nagyobb szakaszát bontottuk ki, melyek a kerítő- és vízelvezető árkok közé tartoznak. A területen 5 közepes méretű hulladéktároló és formájuk alapján nem meghatározható funkciójú gödröt tártunk fel. Alakjuk többnyire kerek vagy szabálytalanul ovális volt. Kettő esetben nem tudtuk teljesen feltárni az objektumot (10, 11 SNR), mivel a gödrök egy része a szelvényfal alá esett.

A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Móra Ferenc Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Pópity Richárd és Gera Róbert régésztechnikusok.

BENEDEK ANDRÁS

132. Makó, M43 24. lelőhely KÖH (55144)⁴³ (Csongrád megye) I

A Makó külterületén található Állati Hulladékkezelő Telephez (Gyepmester) vezető út szélesítéséhez kapcsolódóan készített előzetes régészeti dokumentáció munkálatai során próbafeltárást végeztünk 2013. szeptember 18-án.

A beruházás a lelőhely É-i részén halad keresztül. A próbafeltárás célja az volt, hogy a topográfiai vizsgálatokból megismert lelőhely kiterjedését pontosítsa. A beruházással érintett terület jelentős részét szilárd útburkolat fedte, ezért a kutatóárok az út É-i oldalán, a csapadékvíz-csatorna tervezett nyomvonalában kerültek megnyitásra. Ez a terület korábban szántóföld volt, melynek az úthoz közeli felét törmelék réteg és az út feltöltésére használt hulladék borította be. A kijelölt területen 2 kutatóárok megnyitására került sor. Az egyik az ismert lelőhely K-i, a másik a Ny-i szélén helyezkedett el.

A humuszolást a sintértelep Ny-i sarkánál kezdtük, a lelőhely ismert kiterjedésén belül. A gépi munkálatok során a talaj felső, 30–40 cm vastag rétegében az út töltésére használt törmelék- és hulladékréteg volt nyomon követhető. Alatta sárgásbarna, kevert állagú talajrész következett, melyben határozott elváltozással régészeti jelenségek nem körvonalazódtak. Ezt a talajréteget 30–40 cm mélységben eltávolítva helyenként megfigyelhetővé vált a viszonylag egységes, sárga lösziszapos jellegű altalaj.

43 A Közhiteles Nyilvántartásban a Makó, M43 23. lelőhely (KÖH 55143) részeként szerepel.

A szondaárok Ny-i felében egy halvány talajelváltozás jelentkezett. Bontása során bebizonyosodott, hogy egy gödör volt, formája azonban a humuszolt felszínen megfigyelhető alakzattól erőteljesen eltért. Betöltése leletanyagot nem tartalmazott.

A másik kutatóárok jelentős része az ismert lelőhelyrészen kívülre került. Ezen a szakaszon a talaj rétegzettsége hasonló szerkezetet mutatott, mint a K-i részen. A felső rétegben 20–30 cm vastagságban az út töltéséhez kapcsolódó törmelék- és hulladékanyag helyezkedett el. Alatta kevert, barna talajréteg volt. Ez alatt, a jelenlegi felszíntől mintegy 60–70 cm mélységben jelentkezett olyan altalaj rész, amelyben régészeti jelenség foltja is kirajzolódott. A szondaárok K-i felében helyezkedett el az egyetlen beásás nyoma. A szelvényben keresztben húzódó, ismeretlen korú árok szakasz a terepbejárás során lehatárolt lelőhely kiterjedésén belül helyezkedik el.

A próbafeltárás eredményeiről összességében elmondható, hogy a felszínen tapasztalt lelőhely-kiterjedés összhangban áll a feltárás során tapasztalható eredményekkel.

Munkatárs: Szabados György.

SÓSKUTI KORNÉL

133. Mátészalka, Fellegvár u. Zsidó temető (KÖH 81937) (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U, Á, Ú, Kk

2013. november 26. – december 3. között tervésztást folytattunk a fent nevezett helyen a Mátészalkai Művészetbarát Egyesület felkérésére és támogatásával. Az előzmények között első helyen említendő egy 16. századi forrásokkal adatolt erősség léte, mely egykor a Csaholyi-Melith család tulajdonában volt. Az eredetileg udvarház jellegű épületet János Zsigmond erdélyi fejedelem a végvárrendszer tagjává kívánta emelni és kilátásba helyezte támogatását birtokosainak az erődítési munkálatokhoz. Nem tudni biztosan, hogy ez valóban megtörtént-e, de egy francia utazó a Kraszna felé tartván tornyokról számolt be emlékiratában, azaz legalább egy várkastélyszerű épületnek biztosan állnia kellett.

Ennek lokalizálása volt a célunk, melyben fogódzkodót jelentett a mai izraelita temető telke, mely most is a Fellegvár utca mellett fekszik, és amely területen a II. József-féle katonai felmérés vonatkozó szelvénye egy kb. 40×80 m téglalap alakot ábrázol.

A temető egy É–D irányú dombháton húzódik, ám kutatásra csak a sírokon kívül eső részen nyílt lehetőségünk. Itt előzetesen terepbejárást, fémkeresős leletfelderítést és geoelektromos felmérést is végeztünk. Az eredmények fényében jelöltük ki szondáinkat. Megjegyzendő, hogy a felszínen követ, téglát vagy habarcsmaradványt nem találtunk, de a detektorral sikerült némi 16–17. századi anyagot gyűjtenünk. A természettudományos felmérés nem mutatott határozott eredményt, csak É–D irányban sorakozó, gyengén rajzolódó anomáliákat jelzett. Az anyagiak szűkössége miatt a dombgerinc É-i, vizsgálható sávjának É-i és D-i határán húztunk egy-egy árkot, ám ezekben semmilyen erődítésre utaló nyomot nem találtunk. Előkevert viszont kevés AVK és újkori szórvány anyag mellett egy Árpád-kori település- és temetőrészlet. A falu egyes objektumai a szuperpozíció miatt későbbinek tűnnek, de mindössze 5 vagy 6 gödört, 6 cölöplyukat és 2 árkot tudtunk azonosítani. Feltártunk továbbá 6 vagy 7 Ny–K-i tájolású sírt, melyek közül mindössze kettő tartalmazott leletanyagot: az egyikben egy bronz csatkarikát, míg egy másikban egy rombusz átmetszetű, díszítetlen huzalkarpercet leltünk. Ez utóbbi okán megállapítható, hogy a temető a 10–11. században már használatban volt.

Egy további sírnak csak a lábszárai lógtak be a szelvénybe, ezt nem tudtuk kibontani, így nem kapott önálló számot. Két gödör lelet híján kérdéses korúnak, míg 2 objektum természetes jelenségnek bizonyult. Az Árpád-kori temető É–D-i irányban biztosan, Ny-i irányban valószínűleg folytatódik, míg K felé, a dombhát legmagasabb részén, több mint valószínű, hogy sikerült lehatárolni.

Ezzel együtt megállapíthatjuk, hogy az „erőd” vagy a temető alatt, vagy az É–D irányú dombhát, Budai Nagy Antal utca házainak telkeivel parcellázott délebbi részén (ún. Kő-kert) lehet.

Munkatársak: Bacska István műszeres leletfelderítő; Hursán László és kollégái (Miskolci Egyetem); Kiss László és Sipos Attila Csaba rajzolók, Czine Árpád fotós, valamint Tompa György és Pintye Gábor régész (JAM) dolgoztak.

PINTYE GÁBOR

134. Máza, Koromszó (KÖH 23172)

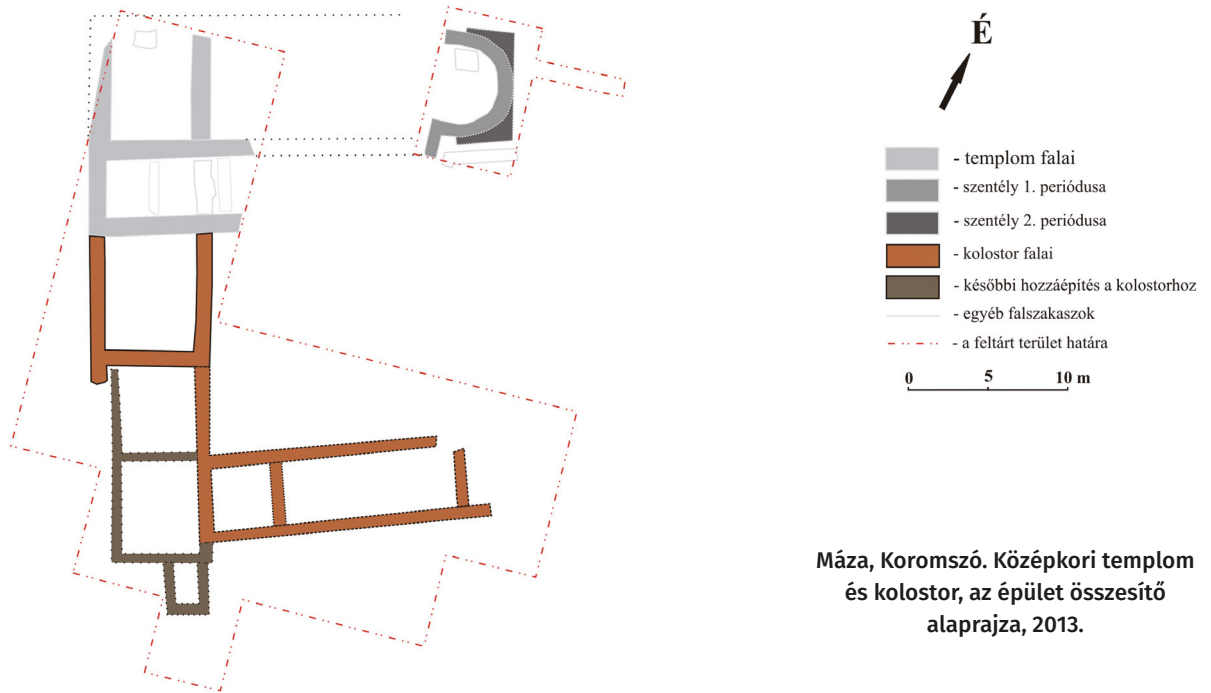
(Baranya megye) Á, Kk

A Pécsről kb. 40 km-re lévő Máza község határában, Koromszó lelőhelyen, a 2013 októberében folytatott tervésztást során befejeztük a D-i kolostorszárny feltárását, valamint kutatóárokokkal megkerestük a templom szentélyét, aminek feltárását megkezdtük. *(Az illusztrációkat lásd a 77 oldalon!)*

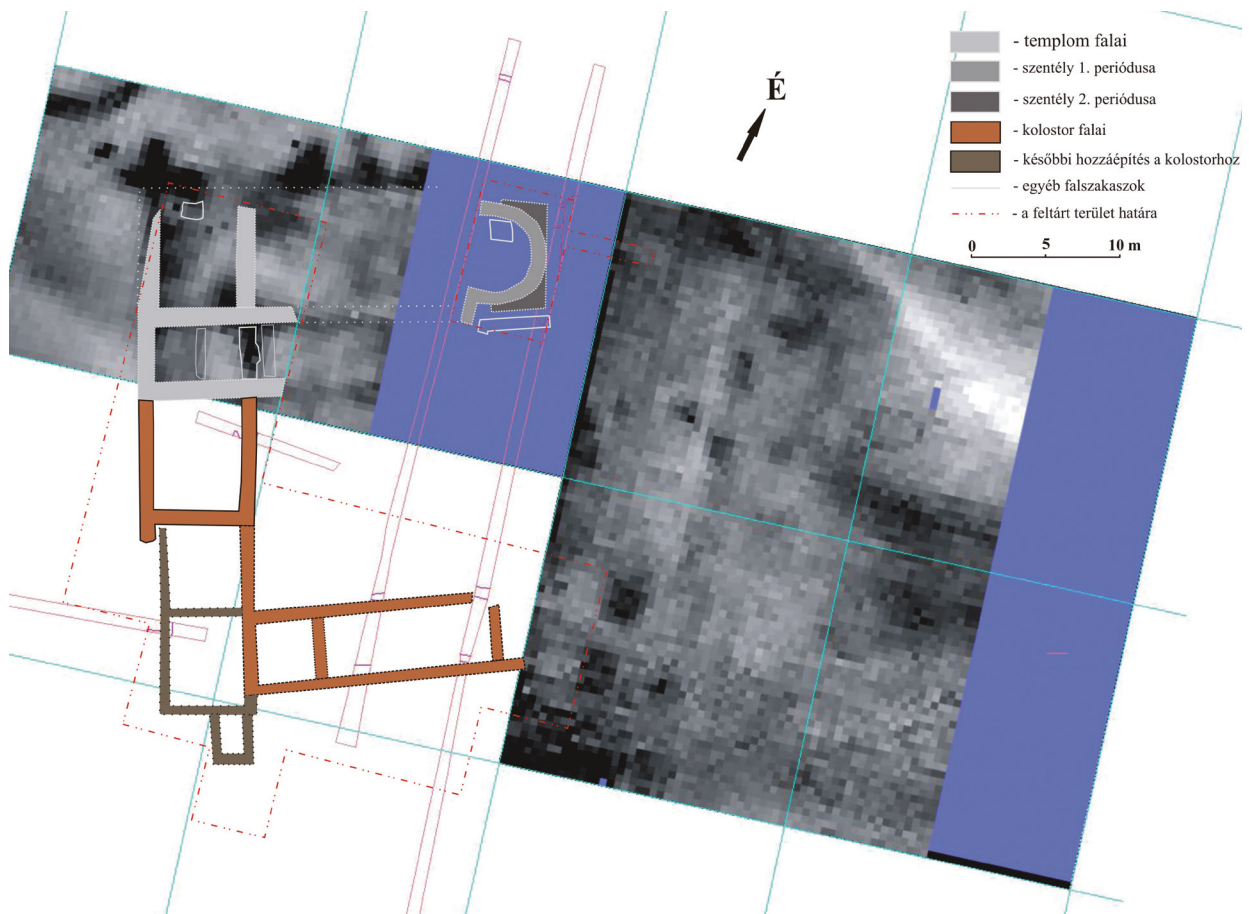
A 2010–11 folyamán feltárt⁴⁴ területektől D-re és K-re kijelölt 3 szelvényvel sikerült lehatárolni a konyhát is magába foglaló, D-i kolostorszárnyat: a helyiség sor D-i falához (90. obj.) nem csatlakoznak újabb falszakaszok D-ről. Ezen a részen egy 30–40 cm vastag omladékos réteg, valamint egy kb. 1,5 m mély szemétdödör volt, amibe a konyha hulladékát hordták. A Ny-i kolostorszárny 3. helyiségének D-i falához csatlakozó két, kőből és téglából álló, habarcsos falalapozás (118–119. obj.) D-i zárófalt is megtaláltuk, így ez az 1,5×3,5 m-es kis helyiség zárja a Ny-i traktust. Ennek funkcióját nem tudtuk meghatározni a leletek hiánya és a felszín lepusztultsága miatt.

A 2003/1. kutatóárokban megtisztítottuk a templom falai közötti szakaszt, majd ettől K-re, a szentély feltételezett területére kutatóárkot húztunk (121. obj.). Itt falmaradványokat nem, csak egy S-végű hajkarikás sírt találtunk (128. obj.). Ezt követően a két régi kutatóárok (2003/1–2) közötti részt szelvényre bővítve kezdtük meg a munkát. Ennek eredményeképp egy félköríves vagy patkó alakú szentély falainak alapozási árkait tártuk fel. *(Az illusztrációt lásd a 78 oldalon!)* Az apszis falait az idők során részben visszabontották és az ívek köpenyezésével szögletes záródásúvá építették át. Feltehetőleg egy harmadik periódushoz tartozik az a 140×140 cm-es, kövekből habarccsal épített pillér, amely a szentély alapozási árktól kb. 10 cm-re került elő. Ehhez hasonló van a templom Ny-i főfalától kb. 1 m-re (42. obj.) is, amelyet legkésőbb Zsigmond király idejében visszabontottak, a rátemetett sír tanúsága szerint. A szentélyben a járósínt kb. 30 cm-rel a mai felszín alatt lehetett. Ezen a területen leletanyag nem került elő, szórvány embercsontokon kívül. A szelvényben még 4 kisebb falszakasz és alapozási árok nyomát rögzítettük, de ezek értékeléséhez a feltárt terület bővítésére lenne még szükség.

44 RKM 2010, 284–285.; RKM 2011, 109.

Máza, Koromszó. Középkori templom és kolostor, az épület összesítő alaprajza, 2013.

Máza, Koromszó. Középkori templom és kolostor, a talajradaros felmérésre vetített összesítő alaprajz, 2013.

- - szelvényhatár
- - fal feltételezhető vonala
- - csatorna téglái
- - eredeti helyzetű téglák
- - beásások

0 5 m

Máza, Koromszó. Ásatási felszínrajz 2009 – 2013.
(Készítette: Boruzs Katalin)

A kolostor területén a leletanyag zöme 12–13. századi házi kerámia volt, főleg fazéktöredékek, valamint – a korábbi évekhez képest – nagy mennyiségű, ételhulladékból származó állatsont. A szemetes-omladékos rétegből 2 szlavón báni dénár, vaskések, kulcsok, sarkantyú, egy majdnem ép olló, több díszített csont nyéltöredék és egy csontos öv szíjvége, emellett néhány darab 13–14. századi festett asztali kerámia is napvilágra került.

Munkatársak: Patton Gábor régész; Horváth Zsuzsanna, Magyar Zoltán, Óvári Viktória, Szilágyi Olivér Csaba, Zala Sarolta egyetemi hallgatók. A feltárást önkéntes munkájával, szakmai tanácsaival segítette Komiáti Józsefné, Kováts István, Szalai Gábor. Konzulens: Buzás Gergely.

BORUZS KATALIN

135. Medina, Halom (Halmi-dűlő) (KÖH 23179)

(Tolna megye) V?

A Wosinsky Mór Megyei Múzeum a Honvédelmi Minisztérium Fegyverzeti és Hadbiztosági Hivatallal a NATO Biztonsági Beruházási Program 5A0044 képességsomag 3WII7004 projekt Medina radarhelyszín megvalósítása érdekében, régészeti megfigyelés biztosítása tárgyában kötött 67003/12-60/19. beszerzés azonosítójú vállalkozási szerződés alapján, a kivitelezéssel párhuzamosan, 2012. július 10.–2013. szeptember 23. között a lelőhely területén összesen 12 alkalommal régészeti szakfelügyeletet végzett.

A földmunkák során általánosságban megfigyelhető volt, hogy a laktanya területén, a halom környezetében az egykori felszín csak kis foltokban maradt meg eredeti állapotában. A teraszos területrendezések során jelentős rétegelszedéseket, illetve feltöltéseket végeztek. Szakfelügyeleti szemléink során erre külön is figyelemmel voltunk, hiszen a földmunkák közvetlenül a területnek is nevet adó, feltehetően kora vaskori halomsír közvetlen környezetében folytak. A kurgánt a K-i oldalán erősen megfaragták, egy betonbunkert építettek bele. D-ről és É-ről pedig rámpát töltöttek hozzá, hogy a lokátor fel tudjon állni a tetejére. A Ny-i oldalán egy kis szakasz érintetlen maradt, itt a halom lábánál húzott árokban jól látszott a feltöltés indulása. A további esetleges kutatások szempontjából fontos megfigyelés, hogy a halom feléig beásott bunker alja nem éri el az eredeti talajszintet.

A régi technika hadrendből való kivonása után a nyilvánított kurgánra épített, a továbbiakban nem használt katonai létesítmény szerepét veszti, ezért fontos lenne a hatályos jogszabályok alapján a régészeti és természetvédelmi védettségű, a helynek is nevet adó tájképi jelentőségű halom közvetlen környezetének megkutatása, vagy legalább eredeti állapotra való visszaállítása, az ehhez szükséges lépések megtétele a tulajdonos és az örökségvédelmi hatóságok részéről.

SZABÓ GÉZA

136. Medina, Kápolna-pusztá (KÖH 84069)

(Tolna megye) Ró, Á, Kk

Február 21-én lakossági bejelentésre helyszínelést végeztem Medinától D-re kb. 1,5 km-re, egy közvetlenül a Sió töltése mellett fekvő, É–D irányú, egykor három oldalról víz által övezett félszigeten. Ennek ÉK-i, legmagasabb részén, kb. 10×10 m-es

területen nagy sűrűségben található kiszántott téglá és habarcs-törmelék (kő csupán egy-két darab fordul elő). Az épülettől K–DK-re, a K felé elég meredeken lejtő domboldalon 20–30 m hosszan, kb. 15–20 kiszántott sír maradványa hevert a felszínen, néhol antropológiai rendben, legalább 6–7 összetört koponyával. A falu helye innen 300–350 m hosszan követhető D felé a hosszúkás dombon. A leletek között Árpád-kori és későközépkori darabok mellett néhány római töredék is előfordul. A lelőhely kétségtelenül a középkori Kápolna faluval azonos.

K. NÉMETH ANDRÁS

137. Megyaszó, Halom-oldal dűlő (KÖH 90037)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

A Takta-víz Kft. által tervezett Megyaszó öntözésfejlesztés–Harangod-éri I. sz. tározó kapacitásbővítése, II. és III. sz. tározó és a III. sz. tározót a Hernád folyóból tápláló töltővezeték létesítése projekthez kapcsolódóan a miskolci Herman Ottó Múzeum részéről 2013. augusztus 1-jén került sor régészeti megfigyelésre. A Múzeumot Hajdú Melinda és Gregóczki Gergő képviselték.

A beruházás része a község ÉNy-i határában, a Megyaszó és Szentistvánbaksa közötti műút Ny-i oldalán, a Baksa-halom (halomok) és az aszfaltút között fekvő területen található Halom-oldal dűlő nevű határrészben, egy ÉNy–DK irányban futó, 30 cm széles árok. Az árkot a Múzeum és a beruházó között korábban létrejött szóbeli megállapodás értelmében a régészeti megfigyelés elvégzéséig a beruházási mélység (3 m) helyett csupán a sárga altalajig (50–60 cm) mélyítették. A nyomvonal ÉNy-i (a Baksa-halom felé eső) részében régészeti objektum nem jelentkezett, ám a DK-i (az aszfaltúthoz közelebb eső) szakaszokon az árokásás során 3 késő bronzkori urnasírt és több késő bronzkori településobjektumot is átvágtak. Az érintett nyomvonalszakaszon a beruházás folytatását a régészeti feltárás elvégzéséig felfüggesztettük.

A régészeti megfigyelés keretében történő bontómunkára, Király Ágnes megbízott régész vezetésével, 2013. augusztus 6–7-én került sor. Az első napon a beruházó által biztosított munkagép segítségével az árokban észlelt régészeti jelenségek köré kis méretű szelvényeket nyitottunk, és megkezdtük az objektumok feltárását. A nyomvonal DK-i részén fekvő, már bolygatott S1 és S2 urnasírok körül a szelvények kialakításakor 6 újabb, 30 cm mélyen fekvő temetkezés (S7, S11–13, S16, S17) és 3, beásás nélkül bizonytalanul értelmezhető leletkoncentráció (S8–10, talán bolygatott urnasírok, vagy egy gödör maradványai) került elő. Az S3 szórt hamvas/bolygatott urnasír gépi rábontásakor további régészeti jelenséget nem észleltünk.

A megfigyelés során előzőleg dokumentált, a temetkezés-től ÉNy-ra előkerült 3 településobjektum közül egyről (S5, cölöphelynek feltételezett folt) kiderült, hogy természetes jelenség, a humuszolás után további nyomát nem észleltük. Az S4 objektum egy késő bronzkori leletanyagot tartalmazó, kiöblösödő tárológödörnek, míg a műüttől távolodva az utolsó régészeti jelenség (S6) pedig egy rendkívül széles és mély ároknak bizonyult. A gödröt teljesen feltártuk, az árkot a beruházás nyomvonalában megkíséreltük átvágni, azonban a második nap estéjére is csupán a K-i szélét sikerült megtalálni. Idő hiányában csak a beruházási mélységig, azaz 3 m-ig bontottuk ki, a betöltésből szórványos késő bronzkori leletanyagot gyűjtöttünk.

2013. augusztus 7-én a munkaterületre kiérve észleltük, hogy a régészeti pozitív árokszakszakokon kívül előző este folytatódott az árok beruházási mélységre való mélyítése, melynek következtében az S6 ároktól ÉNy-ra újabb régészeti jelenségeket dokumentáltunk. Elsőként egy nagyjából 3 m-es szakasz DK végénél kezdtük meg a gépi rábontást, ahol a kitermelt földben a sárga altalajtól eltérően barnás-fekete humuszt észleltünk. Az altalaj a beruházási mélységet elérve sem jelentkezett, a fekete humuszszerű betöltésben elvált paticsrögöket figyeltünk meg, régészeti leletanyagot azonban nem tudtunk belőle gyűjteni. A jelenségről fényképeket készítettünk, a szelvényt bemértük, de azt nem sikerült meghatározni, hogy természetes vagy mesterséges jelenséggel állunk-e szemben. Ettől az anomáliától ÉNy-ra 2 újabb gödör (S14 és S15) került elő, feltjük a barnás talajban csak majdnem 3 m mélyen jelentkezett. Ezeket idő hiányában – és mivel a beruházás tovább már nem bolygatta őket – lefotóztuk, a feltok szélét bemértük.

Az urnasírokat a második nap végére teljesen feltártuk, dokumentáltuk (a dokumentáció során fotogrammetriát alkalmaztunk), majd a többé-kevésbé egész edényeket *in situ* kiemelve a múzeumba szállítottuk. Kibontásukra itt nyugodt körülmények között, 2013. augusztus 30–31-én került sor. A legtöbb sírban a – valószínűleg felnőttekhez tartozó – maradványokat egy-egy nagy méretű, bikónikus edénybe helyezték, amelyet egy tállal borítottak le. Az urnákba, rendszerint a hamvak tetejére, két esetben pedig az urnán kívülre 1-2 kis méretű bögrét, az urna mellé további mellékletként, ill. hamvvederként pedig kisebb korsót, tálalt vagy törött, bikónikus edényt helyeztek. Két sírba (S12 és S13), a hamvak között felismerhető csontok alapján, gyermekeket temethettek, a maradványokat pedig egy bögre kíséretében egy-egy kis méretű tálba helyezték. A hamvak között viseleti elemek két esetben kerültek elő: az S1 sírban 0,5–1 cm-es kerámiagyöngyöket és egy bronzhuzalból tekercselt, nyitott gyűrűt (ún. *Noppenring*), az S7 sírban pedig egy bronzspirált találtunk.

KIRÁLY ÁGNES

138. Mezőcsát, Orosz-domb (KÖH 62752)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

A BORBAS (Borsod Region Bronze Age Settlements) Projekt keretében Prof. Kalis Joop Institut für Archäologische Wissenschaften, Goethe-Universität Frankfurt am Main nyugalmazott professzora pollen-mintavételezés céljából talajmintákat mélyített a lelőhelytől ÉNy-ra levő lefűződött patakmederben illetve a falu É-i végénél a még élő vízfolyás partján.

PUSZTAINÉ FISCHL KLÁRA

139. Mezőkövesd határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, R, Sza

A Mezőkövesd II. – kavics védőnevelő bányatelken (0264/15 hrsz.) bányászati tevékenység végzése c. beruházás örökségvédelmi hatástanulmányának készítése kapcsán 2013. március 4-én tartottunk terepbejárást. Ennek során az alábbi lelőhelyeken jártunk.

Gazdaszomorító (KÖH 16097): A Pusztai Tamás által 2000-ben már kutatott, ismert rézkori lelőhely kiterjedését pontosítottuk.

Halom-oldal 2. lh. (KÖH 90297): Egy további őskori és szarmata telepet határoltunk le Mezőkövesdtől D-re, légvonalban kb. 2 km-re, a Halom-oldal elnevezésű határrészben, amely egy É–D irányú dombháton húzódik.

L. HAJDÚ MELINDA

140. Miklósi, Belső-Pernec (KÖH 30410)

(Somogy megye) Ő, Kő

A Tabi kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 18–20. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, mely 8 régészeti lelőhelyet érintett. Ennek során hitelesíteni tudtuk a Miklósból Bedegkérre vezető dűlőúttól É-ra, a Pernec-patak jobb oldali teraszán fekvő nagy kiterjedésű, É–D-i irányú lelőhelyet. A területen kukorica- és napraforgótábla volt, melyben közepes megfigyelési körülmények között tudtunk terepet járni. A vizsgálható kukoricatábla vége a talajcsövezeti területet kísérő facsoportnál ért véget. A lelőhely folytatódik a facsoport után is a napraforgótáblában. Ezen a részen intenzívebb az őskori, a facsoporttól a dombháton felfelé vezető bejárat kukoricatáblában pedig a középkori leletanyag. Mostani eredményeink alapján úgy tűnik a lelőhely jóval nagyobb kiterjedésű D-i irányban, mint azt a korábbi adatok mutatták, és a földút mindkét oldalán jelentkezik.

Munkatársak: Faiszt Szabina, Nagy Mónika, Skriba Pál, Spolár Erika, Vágusz Anina technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

141. Mindszent, Szegvári út, Szőlőpart (KÖH 17105)

(Csongrád megye) U, Sza, A

A Móra Ferenc Múzeum 2013. május 6–7-én a Mindszent 62. lelőhely területén családi ház építéséhez kapcsolódó földmunka során régészeti próbafeltárást végzett. A munkálatok folyamán a nyilvántartott régészeti lelőhely K-i szélénél egy 0,4 m szélességű, 0,8 m mélységű, összesen 30 m² felületű alapozási árkot ástak ki.

A bontási (humuszos) munka során az alapozási árok alján két különböző ponton embercsontok (koponyatöredékek) kerültek elő; az árok egyéb kiásott részein régészeti érintettséget nem tapasztaltunk. Feltártuk az árok alján felfedezett, valamint az árok falán túlnyúló emberi vázakat. A mellékletek (egy pár kiszombori típusú, nagy gömbös, ezüst fülbevaló, 1. sír) alapján mindkét női sír a kora avar kor végére keltezhető. Különlegesnek mondható a 2. sírből előkerült egyenlő szárú ólom mellkereszt. A sírok betöltéséből kis mennyiségben, másodlagos pozícióban középső újkőkori (a szakálhádi csoporthoz tartozó) és római kori (szarmata) kerámia került elő. Mivel a temető feltételezhetően a feltárástól nagyobb méretű (soros vagy szórványos), ezért a lelőhely kiterjedését K-i irányba enyhén bővítettük.

Munkatársak: Haraszi László, Szarka József régész, Füvesi István, Murinyi Attila régésztechnikusok.

BEDE ÁDÁM

142. Miskolc, Szentlélek, Pálos kolostor (KÖH 16762)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Á, Kk**

A Herman Ottó Múzeum 2012 óta⁴⁵ folytat régészeti feltárást a kolostor területén. 2013-ban munkánkat több, a hazai régész-képzésnek otthont adó egyetem (Miskolci Egyetem, Szegedi Tudományegyetem, Pécsi Tudományegyetem) ismerte el tanzéki ásatásának.

A kolostor építési periódusait 2012-ben és 2013-ban a Ny-i szárnyban vizsgáltuk. Az eddigi kutatási eredmények alapján elmondhatjuk, hogy a kolostor területén legalább négy alkalommal folytattak nagyobb volumenű építkezéseket. A kolostor fennállásának két legkorábbi időszakában nem a ma is látható templom csatlakozott a pálos szerzetesek korai életteréhez. Erről a korábbi, 13. századi templomról egyelőre nem rendelkezünk információkkal. A jelenleg is látható templom a 15. század közepére keltezhető; ebben az időszakban, a templommal egyszerre létesítették a jó minőségű, masszív kőfalakkal rendelkező, időben harmadik kolostorépületet. Valamikor a 15. század végén, a 16. század elején újabb építkezést folytattak a kolostor területén. A korábbi, jó minőségű falakat visszabontották, Ny-i irányban kb. 1 m-rel bővítették a rendház területét. Erre az időszakra tehető a kerengőfolyosótól Ny-ra megtalált, padlóféglával borított folyosó maradványa és a hozzá kapcsolódó helyiség agyagos padlója. E fölött helyezkedett el a kolostor pusztulásához köthető réteg, melyben közvetlenül a mellékfolyosó padlóféglái fölött 16 ezüstpénzt találtunk. A pénzek közül a legkorábbit Hunyadi Mátyás uralkodása idején verték, míg a legkésőbbi egy 1528-as dátummal ellátott Ferdinánd érem volt.

MISKOLCZI MELINDA – SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

143. Mogyoróska, Regéci vár (KÖH 16252)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, Á, Kk, Kú**

A regéci vár 2013. évi feltárása alapvetően kettős munka volt. Egyrészt az 1999 óta hagyományosan minden ásatási szezonban⁴⁶ megtartott régésztábor keretében folytattunk ásatást, másrészt a Regéc Község Önkormányzata által elnyert turisztikai pályázathoz kapcsolódóan nyílt lehetőség a régészeti feltárások idő- és térbeni kiterjesztésére a pályázat megvalósítása során a kivitelezés által érinteni tervezett, de eddig nem – vagy csak részben feltárt részekben, területeken.

A regéci vár 2013. július 15–26., illetve augusztus 12–szeptember 23. közötti feltárása a vár valamennyi álló részét, azaz a felső várat, a középső várat és az alsó várat érintette, de a feltárási munkák a turisztikai pályázat megvalósításához kapcsolódóan a 2013-ban még meglévő pénztárépület körüli területen a vár jelenleg álló falain kívülre is kiterjedtek. *(Az illusztrációt lásd jobbra!)*

A felső vár Ny-i várfala feltárásának érdekében nyitottuk meg a 34., 35., 38. és a 40. kutatóárkokat. A kutatóárkok a Ny-i várfal eddig azonosított és feltételezett nyomvonala mentén lettek kijelölve (ehhez lásd a korábbi években a 3., a 4. és a 20. kutatóárkok feltárását). A balesetveszély elkerülése végett a várfalnak, illetve megmaradt részének csak a belső oldalát,

valamint a belső oldala menti területsávot tártuk fel (a faltetőn a fal pusztulásának megakadályozására rajtahagytuk a humuszt és a fűvet). A Ny-i várfal értékelhető maradványai csak a 34. kutatóárkokban (5. helyiség) és a 35. kutatóárkokban (6a helyiség) kerültek elő. A várfal belső oldalán komolyabb rétegződés igazából csak a 6a helyiségben nyitott 35. kutatóárkok metszetein volt azonosítható. A 38. és a 40. kutatóárkokban a Ny-i várfal további szakaszainak semmilyen nyoma sem mutatkozott; az az egészen kicsi falcsont sem, amely a 2000-es évek elején a felső vár tornyának DNy-i sarka előtt még dokumentálható, felmérhető volt.

A felső vár DK-i sarkán (10. helyiség alatt) lévő ciszterna aljából ÉNy felé induló néhány méter hosszú járat alját borító törmelék kihordását elvégeztük. A járat mesterséges kialakítású, melyről a geodéziai felmérés bebizonyította, hogy magasabban van, mint a Kút-bástyából induló, hasonló jellegű folyosó szintje. Alaprajzilag a ciszternából induló járat fölé nyúlik a folyosó, de a kettő között semmilyen kapcsolat nincs. A ciszterna és a belőle kiinduló járat csaknem azonos tengerszint feletti magasságban van a középső vár udvarának szintjével.

A középső várban lévő kápolna, azaz a 20. helyiség kutatása voltaképpen a közel egy évtizeddel ezelőtt a vár ezen helyiségében abbahagyott feltárás folytatása volt. Jellemző, hogy csak és kizárólag pusztulási rétegeket értünk el, és csak ezeket tudtuk dokumentálni. Járószint, padlószint nem került elő, az elért szintnél mélyebben várhatóak.

A középső vár K-i falszoros (22. terület) feltárását É felől, a 2006-ban elért vonaltól kiindulva folytattuk D-i irányban. Szintként a 2006-os feltárás során kialakított szintet tartottuk meg, mely azonban nem történeti korú járószint, csupán a kutatás közben az omladék alsó részében kialakított szint.

Mogyoróska, Regéci vár.

**A felső vár és a középső vár az alsó várból nézve,
2013. július 29.**

A falszorost köves omladék töltötte ki az É-i szakaszon 3–4 m magasan, délebbre 1,5 m körüli magassággal. Mint kiderült, kissé meglepő módon, az omladék a csaknem 2 m széles belső K-i várfal és a palotaszárny pusztulásából származott. A külső K-i várfal, bár jóval vékonyabb, alig 1,4 m vastag, de sokkal jobb állapotban van, mint a belső várfal. A 25. és az 58. helyiségek határánál jókora darabon ki van szakadva a belső várfal, de az 58. és az 59. helyiségek mögötti várfalszakasz külső ol-

⁴⁵ RKM 2012, 70.

⁴⁶ RKM 2000, 197.; RKM 2001, 207–208.; RKM 2002, 260.; RKM 2003, 277.; RKM 2006, 264–266.; RKM 2009, 324–326.; RKM 2010, 289.; RKM 2011, 117–118.; RKM 2012, 71–72.

dala és felső része is könnyen szétomló falazatként maradt meg. Mivel eszköz nem volt a belső várfal megtámasztására, ezért a két várfal közötti omladéknak csak a felső részét bontottuk tovább, azonban délebbre a belső várfal annyira rossz állapotban volt és van ezen a magasságon is, hogy a falszoros D-ről számított második lőrésének vonalában megálltunk a feltárással. Ettől délebbre az omladék tetejéből csak annyit hordtunk le, hogy a falszoros D-i vége is mérhető legyen az ott lévő, a várfal tetejéhez közel elhelyezkedő lőréssel együtt. A külső várfalon nyíló lőrések többségét kitisztítottuk. Megfigyelhető volt, hogy az északabbi lőrések a fal hossz tengelyére merőlegesen, míg a D-iek a Délkeleti-bástya előterének pártázásához vannak irányozva. A külső fal délebbi szakaszán (az 59. helyiség mellett) egy másik nyílást is sikerült azonosítani. Mivel itt lőrés nem volt, ezért nem kizárt, hogy esetleg egy árnyékszékhez vezető ajtó csekély maradványát fedeztük fel.

A falszorosban megnyitott 42. és 43. kutatóárkokban rákerestünk az eredeti járósíntre (pontosabban a legutolsó járósíntre, amire az omladék is rázuhant). A járósíntet elértük, de dokumentálás után a járósínt védelme érdekében a két kis szondát visszatemetjük.

A falszoros É-i végét, mint a falszoros és a Kis-bástya csatlakozási pontjának területét önálló kutatási egységként (22. terület-Észak) kezeltük, mivel itt a falszoros és a Kis-bástya csatlakozását, egyúttal a Kis-bástya D-i végét igyekeztünk megtalálni. A döbbenetes mennyiségű köves omladék alól azonban a bástyafal, illetve a bástya és a külső várfal csatlakozása ekkor még nem került elő. Előkerült viszont egy reteszgerendával elzárható ajtó D-i kávéja és küszöbének csekély részlete. Az ajtó a külső várfalon keresztül a várakba nyílt, az árok és az ott feltételezhető építmények megközelítését szolgálhatta. Közvetlenül a bástya és a külső várfal feltételezhető csatlakozási pontjának D-i oldalában, védett helyen helyezkedett el. Az ajtó küszöbszintjének belső oldalán a K-i falszoros járósíntje (mely az ide nyúló szikla miatt itt is elkeskenyedik) az ajtó pusztulása miatt nem maradt meg, de az ajtótól D-re, a falszoros É-i végében kialakított metszeten azonosíthatónak tűnt.

Középső vár, Kis-bástya feltárása (39. kutatóárok): A bástya kutatását a védőmű egyetlen ismert maradványától, az É-i oldalon magasan álló falcsonktól kiindulva kezdtük meg. Ennek belső, azaz D-i oldalán nyitottuk meg a 39. kutatóárkot, melyet a feltárás előrehaladtával előbb K, majd É felé is fokozatosan kibővítettünk olyannyira, hogy a 2013-as feltárás végén az említett falcsonkot L-alakban övezte a kutatóárok. A kutatóárkokban az átlag 1,5–2 m vastag, döntően a vár feltárása során idehordott ásatási törmelékből képződött feltöltés, és alatta a vár pusztulásából származó omladék alól előkerült a bástya É-i falának folytatása, ÉK-i sarka és ÉK-i homlokfala. A bástya alaprajzilag ötszögű, mind a külső, mind a belső oldalán, de lényegi eltérés, hogy a külső falsík eltérő szögben csatlakozik, mint a belső, ezért a bástya erősen megvastagított csúccsal nézett K, a legveszélyeztetettebb irány, egyúttal a várak belseje felé. A bástya belső terének járósíntjét nem sikerült meghatározni, arra a rétegsor vizsgálata során semmi sem utalt. A külső oldalon ugyanakkor, a bástya feltárt, de csak kis magasságban megmaradt ÉK-i sarkánál sikerült elérni az eredeti rétegsor legfelső rétegét, mely igen gazdagnak bizonyult kora újkori, döntően 17. századi leletekben.

A középső vár K-i palotaszárnyában, a sáfárházak közötti pitvar (16. helyiség) K-i végében, DK-i sarkában egy kis alapterületű kutatóárkot (44. kutatóárok) nyitottunk. A Kis-bástyá-

ba e helyütt nyíló, utólagos kialakítású ajtóhoz tartozó küszöbszint nem került elő, csak a várfal visszabontott alapozása, rajta a recens járósínt alatt köves, habarcsos, szürkés feltöltés. Megfigyelhető volt a K-i várfal és az ahhoz utólag épült 16. és 17. helyiségek közötti válaszfal alapozása. A metszetekben csak rétegek voltak azonosíthatóak, a korábban megtisztított 17. századi járósíntnél korábbi járósínt nem. Az árokban dokumentált kevés rétegből mindössze kevés kora újkori lelet került elő.

Középső vár, Ny-i palotaszárny, lépcsőház: A 33. kutatóárok feltárással azonosítható volt, hogy a Ny-i palotaszárny ezen részén lévő helyiségek (41., 44., 45. és 60. helyiségek) csatlakozásánál lévő terület rétegei részben feltöltésből, részben pusztulásból származhattak. A kiindulási szintet is jelentő 17. századi járósíntnél korábbi járósínt nem került elő. A kutatóárok DK-i sarkában láthatóvá vált a lépcsőház (45. helyiség) K-i falának nem túl mélyre nyúló alapozása. A Ny-i oldalon megfigyeltük, hogy a 41. és a 60. helyiségek falai közötti elválás inkább csak a felmenő fal szintjén mutatkozik egyértelműen, míg a járósínt alatt egybefüggő falszövet látszódik.

A középső vár, várudvar, 63. terület feltárása során (a Ny-i palotaszárny DK-i sarkától D-re) a palotaszárny D-i végéhez csatlakozó épület udvar felőli homlokzati faláig haladtunk előre. A fal D-i végén egy, a legdélebbi földszinti helyiségébe nyíló ajtó küszöbkövét találtuk meg *in situ* helyzetben, viszonylag épen. A homlokzati falszakasz utólag épült a Ny-i palotaszárny D-i végéhez. A fal vonalával párhuzamosan az udvarszint magasabban van a környező udvarszinthez képest, melyhez rézsűvel csatlakozik.

A középső vár, kapualj (65. helyiség) 2013-ban megkezdett feltárással kiderült, hogy a kapualj falai közül jóformán csak a K-i fal maradt meg, az viszont csaknem 2 m magasságig, míg a Ny-i fal csak egy szakaszon és ott is csak egy-két kősor magasságban volt azonosítható. *(Az illusztrációt lásd lent!)* A K-i fal É-i szakaszán egy ajtó és az oda vezető lépcső is előkerült. E helyütt a kapualjtól K-re lévő helyiségbe lehetett bejutni. A helyiség eredetileg ugyanakkor a kapualj felől nem volt megközelíthető, az ajtót szemmel láthatólag utólag törték a falon. Sikerült azonosítani a K-i fal D-i végét és az egykori DK-i belső falsarkot is. A kapualjban az eredeti járósínt D felé erős rézsűvel lejtett, majd a bevezető útvonal derékszögben Ny felé elfordulva folytatódhatott kifelé (egyúttal a meredek lejtést alighanem megtartva).

Mogyoróska, Regécska vár.
Középső vár, belső várkapu, kapualj feltárás után,
2013. augusztus 16

Az alsó várat egykor K felől védő, romjaiban is impozáns, ma is kétszintes (de annak idején alighanem még magasabb) Délkeleti-bástya (61. helyiség) felső szintjén előrehaladva termeltük ki és szállítottuk el a bástya belsejét kitöltő köves, habarcsos, helyenként humuszos, döntően az alsó vár K-i részének pusztulása során ide zuhant omladékot, egészen a felső szint közepéig. A feltárás során az alsó vár még a középkorban épült K-i falának külső oldalát is megtisztítottuk az omladéktól.

Az alsó vár 64. helyiségének feltárása során a még 2012-ben az 54. terület (lépcső) D-i, magasan, a sziklán lévő végén megtalált ajtótól kiindulva egy négyzetes alaprajzú helyiség és az oda vezető bejárati szakasz tűnt elő a több méter magas omladék alól. A helyiségbe vezető ajtó és annak Ny-i kávéja, valamint a helyiség É-i fala csaknem teljesen elpusztult, ezekből csak nagyon kevés felismerhető nyom és részlet maradt. Megmaradt viszont az ajtó küszöbe, a K-i szarkő alsó része (bár ez nagyon gyenge kőből készült, a feltárás után azonnal pusztulni kezdett), az ajtónyílás K-i kávéja, a helyiség falai közül a K-i, a D-i és a Ny-i fal. A helyiség eredetileg törteköves falait belülről utólag hozzáépített, téglából emelt köpenyfal határolta. Ezek a falak az említett szakaszokon igen magasan (a DNY-i sarokban a kőfal magassága 4 m, de a téglaköpenyfal is több mint 2 m magasan áll) megmaradtak. Az ajtónyílás mögött téglapadló részlete is előkerült, de azt fotózás után a padlózat védelme érdekében földdel kevert omladékkal visszatemetjük. A D-i falon egy utólagosan kialakított nyílás került elő. A nyílás már a téglafal felépülése után lett kialakítva, ehhez a téglafalat áttörték, a vésőnyomok is jól látszódnak. A nyílás értelme, hasznata tisztázatlan, ahogy az is, hogyan lehetett a helyiségből az alsó vár belsejébe továbbhaladni.

A vár külső oldalán lévő kutatási terület (36., 36/B, 37., 37/B és 41. kutatóárkok a 2013-ban még meglévő pénztárépület körül): A vár bejárata előtt 2013-ban még használt épület helyére a regéci várhoz kapcsolódóan elnyert turisztikai pályázat megvalósítása során új, nagyobb, többfunkciós fogadóépület épül, melyhez egy igen széles terasz is társul majd.

A kutatóárkok feltárásával megállapítható volt, hogy a pénztárépület körül meglévő, több mint 10 évvel ezelőtt mesterségesen, több ponton ásatási törmelék felhasználásával kialakított, korábban soha nem létezett terepszint külső oldala mentén sánc húzódott végig, melynek cölöpsorból és földsáncból álló eleme biztosan azonosítható és dokumentálható volt. Ennek a külső védelmi rendszernek a korát a leletanyag alapján a kora újkorra tehetjük, ezen belül pontosabban a leletek feldolgozása után lehet mondani, bár a 17. századi építés valószínűbb (már csak azért is, mert a sánc biztosan igazodott a 16. század végi Kút-bástya ÉNy-i sarkához). A sáncban belül, a Kút-bástyához közel, a magasan lévő sziklafelszín belső oldalát és alját simára vésve alakították ki az árok alját, ettől É-ra a mélyebben lévő sziklát már nem munkálták meg, hanem a felette lévő rétegek alkothatták az árok oldalait és alját. A sáncot azonosíthatjuk Myskovszky Viktor 19. század végén készített, egyébként több ponton hibás, de több részletében valóságghű alaprajzán feltüntetett sáncsal, azaz az ő idejében még látható nyoma lehetett a sáncnak.

A vár 2013-as kutatása során előkerült leletanyag (kályhacsempék, kályhaszemek, kerámia, pénzek, fémleletek, pipák, pénzek, bokályok, üvegek) kora a korábbi évekhez hasonlóan döntően kora újkori, azon belül is inkább 17. századi volt. A mázatlan kerámiatöredékek egy része kora újkori volt, de jelentős részük középkori, főleg 14–15. századi töredék, de találtak

Árpád-korra keltezhető darabokat is. Néhány bronzkori kerámiatöredék is előkerült. Faragott kövek az elmúlt évekhez viszonyítva már kisebb számban kerültek elő.

Ásatásvezető: Giber Mihály, szakmai konzulens: Simon Zoltán. Résztvevők: a ráckevei Ady Endre Gimnázium diákjai és öregdiákjai Mészáros Attila és Varnyú Anita tanárok vezetésével; a Közzszolgálati Egyetem hallgatói dr. Komjáthy László egyetemi tanár vezetésével; regéci diákok; regéci, háromhutai, tokaji, tiszaladányi munkások; dr. Molnár Gergely, Vilmányi Kis Zoltán, Zsuga Zsolt, Zsuga Márk. Régészhallgatók, pályakezdő régészek: Bodri Máté, Búth Mária, Csoltkó Emese, Gál Tamás, Havasy Orsolya, Horváth Veronika, Lőrinczy Márk, Rákóczi Gergely, Surányi Nikolett, Szénásy Csaba. Geodéziai felmérés: Viemann Zsolt és dr. Tóth Anikó.

SIMON ZOLTÁN – GIBER MIHÁLY

144. Monostorpályi, Nyírerdő-dűlő 2. (KÖH 78645)

(Hajdú-Bihar megye) V, Sza

A lelőhely Monostorpályi DK-i határában, a Kis-Kanális egykori mellékága magaspártján, a Nyírerdő-dűlő határrészen helyezkedik el. Az előző évben megkezdett munkákat folytattuk 2013. január 7–10. között. Összesen 14 objektumot tártunk fel, ezek közül 2 temetkezés, a többi telepobjektum volt. A lehumuszolt 476 m² területből csak 212 m² tekinthető régészeti objektumok is fedett feltárt területnek.

A lelőhelyen a feltárt objektumok mindegyike a római császárkorra, a szarmata korra tehető. Az előző évben már megfigyelt sírokat bontottuk ki teljesen, valamint a tavalyi 3 gödröt és 1 tűzhelyet. A tűzhely sütőfelülete nem egyértelmű, de D-i végében egy narancssárga színű, korongolt edény töredékei voltak, talán betapasztva. A 2 sír a szonda K-i végében helyezkedett el: egy gyöngyökkel eltemetett, erősen bolygatott női; valamint egy bronzcsattal és vaskéssel eltemetett, bolygatatlan férfi sír. Tájéolásuk D–É. A 12/12 számon egy félig földbemélyített házat sikerült dokumentálni, melynek tűzhelye az É-i sarokban helyezkedett el. A házból a kerámiatöredékek mellett egy bikónikus orsógomb fele is előkerült. A többi ez évben feltárt objektum gödör volt. A szondában a homokos talajrétegeket többször sötétbarna, kemény, szabálytalan alakba terjedő „átfolyások” szakították meg, melyekből kerámiatöredékek is kerültek elő; valamint az altalajlazító nyomai is legalább 1 m mélységig jól kivehetőek voltak. A terepbejárás és geofizika által prognosztizáltnál kevésbé intenzív volt a megtelepedés, de ez lehet, hogy az igen keskeny nyomvonalnak is köszönhető.

A feltárást 2013. április 15–19. között leletmentés követte, melyet a MOL gázvezeték fektetése közben észlelt objektumok indokoltak. Összesen 237 m²-nyi területet tártunk fel, 22 objektummal. Legnagyobb számban római császárkori (szarmata) gödröket bontottunk ki, azonban a leletmentés során egy szarmata házat is sikerült megfognunk. A humuszról szórványként került elő egy – szintén római császárkorra datálható – vörös színű, korongolt edénytöredék, amely valószínűleg sírkerámia lehetett. A meddő átvizsgálása során azonban nem sikerült azonosítható embercsontot megfognunk. A területen a római császárkor mellett vaskorra datálható gödrök is kerültek elő.

Munkatársak: Szolnoki László régész, Jurás Ákos, Koroknai Zsolt, Szabó Nóra és Tóth Mihályné Simon Andrea régész-technikusok.

BAJKAI ROZÁLIA – LACZI ORSOLYA

145. Mosdós határa
(Somogy megye) Ő, Á, Kú

Alvég (KÖH 85823): Harag Mátyás pécsi régészhallgató 2013. december 9-én egy kőbalta töredékét hozta be a Rippl-Rónai Múzeumba. A leletet Mosdós belterületén, a Rákóczi F. u. és a Kossuth L. u. közötti szántóföldön találta Gál Gyula mosdósi lakos. A töredékes csiszolt kőbalta anyaga valószínűleg zöld pala (T. Biró Katalin meghatározása).

Petőfi utcai kertészet (Kertészker) (KÖH 47765): A numizmatikai anyag rendezése során, a Fekete-gyűjtemény érmei között több zacskón az alábbi felirat szerepelt „Mosdósi lelet, 1936 Kertészker, cserépedényben”. Feltehetően egy zárt leletről van szó, amiről eddig nem volt tudomásunk. A lelet előkerülésének körülményeiről mindössze annyit tudunk, hogy Fekete József mosdósi tanár magángyűjteményéből került be a múzeumba. Az érme az 1558–1591 közötti időszakból származnak. A zacskókon összesen 82 darab érem felsorolása szerepel, ebből 71 darab van meg.

Az éremlelet találási helyeként szereplő Kertészker nagy valószínűséggel azonosítható a Petőfi utcai kertészet nevű lelőhellyel, amelyet Hrotkó Zsuzsanna 1974-es terepbejárásából ismerünk (római kori, középkori és újkori telepnyomokat talált).

*Szállási-dűlő (KÖH 53357, 53358, 53359):*⁴⁷ Harag Mátyás, pécsi régészhallgató 2013. április 4-én régészeti tárgyakat (őskori, Árpád-kori és késő középkori kerámiatöredékek, valamint egy őskori őrlőkő) hozott be a múzeumba. A leleteket a Szállási-dűlőben, amely a Kapos-folyótól és a vasúttól É-ra, a falu Ny-i szélén nyitott új utcától (lakóparktól) Ny-i irányban található, több évi gyűjtés eredményeként találta. Ezen a területen, a Marton Tibor vezetésével, 2004-ben, örökségvédelmi hatástanulmány készítésével kapcsolatosan végzett terepbejárások alkalmával három régészeti lelőhelyet különítettek el. A megtaláló elmondása alapján a bejárt terület az 53357 és 53358 lelőhelyek területére esik. Az 53357 lelőhely bronzkori–késő bronzkori, míg az 53358 lelőhely késő középkoriként van feltüntetve. Ezekkel az adatokkal nagyjából egybevág a Harag Mátyás által beadott leletek kora, annyi különbséggel, hogy véleményünk szerint Árpád-kori leletek is vannak közte. Bár az is elképzelhető, hogy a közvetlen mellette található 53359 lelőhelyről származnak azok a leletek, hiszen ott Árpád-kori leleteket is találtak.

Munkatárs: Harag Mátyás egyetemi hallgató.

VARGA MÁTÉ

146. Mórahalom, Ördögh-tanya
(KÖH 29620)

(Csongrád megye) B

Mórahalom és Zákányszék települések szennyvízelvezetése és tisztítása projekt építése kapcsán 2013. február 11–12. között, 2 terepen töltött munkanap során próbafeltárást végeztünk a nyomvonal 62. lelőhelyén, Mórahalom, Ördögh-tanya lelőhely területén. A 2010-ben zajló régészeti terepbejárás alkalmával bronzkori jellegű kerámiatöredékeket találtak a szóban forgó lelőhely területén, melyet a próbafeltárást során mi is igazol-

ni tudtunk. A lelőhely feltárással érintett, lehumuszolt területe elérte a 141 m²-t. Ebből régészeti objektumokkal fedett terület 56 m²-t tett ki. A 60–90 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárgásbarna homokos altalajon 4 stratigráfiai egységet figyeltünk meg, melyekhez 4 objektumszámot rendeltünk. A stratigráfiai egységek közül 2 gödörnek és 2 cölöphelynek bizonyult. Korhatározó leletanyag 2 objektumból került elő, melyeket a bronzkorhoz kötöttünk. A próbafeltárást során csak a nyomvonal középső részén kerültek elő régészeti objektumok. A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Móra Ferenc Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Pópity Richárd és Gera Róbert régésztechnikusok.

BENEDEK ANDRÁS

147. Muraszemenye határa
(Zala megye) Kk

A Nagykanizsai–Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50–50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett. Terepbejárásunk során Muraszemenye határában egy nyilvántartott lelőhelyet tudtunk azonosítani, valamint két új, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet találtunk.

Gály-parlag (KÖH 30712): Muraszemenye Alsószemenye nevű településrészétől DK-re, a Mura-folyó egykori holtága mellett elterülő lelőhely területe a korábban megfigyeltnél nagyobb bizonyult ÉK-i irányban.

Csernec, Nyugati-faluvég (84555): A Muraszemenyeről Kerkaszentkirályra vezető út É-i oldalán, Csernec településrész szélső házai melletti kukoricásban kevés késő középkori kerámiatöredék mutatkozott, melyek egy új régészeti lelőhelyet körvonalaznak.

Csernec, Fövenyesi-dűlő Kelet (84557): Muraszemenye Csernec nevű részének É-i faluvégénél, az út Ny-i oldalán levő első dűlőúttól kezdve egy új, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. Itt alacsony kukoricásban, jó megfigyelési körülmények között késő középkori kerámiákat gyűjtöttünk. A lelőhely mintegy 180 m hosszán, É–D-i irányban terül el.

Munkatárs: Spolár Erika technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

148. Nagyberki, Szalacscai földvártól nyugatra (volt TSZ-szőlő)

(KÖH 88033)

(Somogy megye) B, V, LT

2013. szeptember 6-án terepbejárást végeztünk Nagyberki-Szalacsán és környékén, melynek célja állapotfelmérés, korábban nem azonosított lelőhelyek felderítése és új lelőhelyek keresése volt. Ennek során Nagyberki határa D-i részén, a Szalacscai földvártól Ny-ra, száraz napraforgó között, viszonylag jó megfigyelési körülmények mellett lehetett kerámiákat gyűjteni. A lelőhelyet sajnos nem tudtuk teljes egészében bejárni, mert éppen megkezdődött az aratás. A lelőhely jelenleg bejárt kiterjedése 180×60 m. Az összegyűjtött kerámiák a bronzkor (urnamezős kultúra) és a vaskor (Hallstatt, kelta) időszakába

⁴⁷ A Közhiteles Nyilvántartásban egymás közelében három különálló lelőhely van nyilvántartva: Mosdós és Baté között (késő bronzkori leletekkel; KÖH 53357); Vasúttól északra (késő középkori leletekkel; KÖH 53358) és Mosdós-Baté műtől D-re (rézkori, bronzkori és Árpád-kori leletekkel; KÖH 53359).

tehetőek. A kerámiákon kívül egy pattintott követ és néhány csonttöredéket találtunk, amikről nem lehet eldönteni, hogy emberi vagy állati csontok és, hogy sírhoz tartoznak-e vagy csak szórványok.

Munkatárs: Harag Mátyás régészhallgató.

VARGA MÁTÉ

149. Nagycserkesz, Magyarbokortól ÉNY-ra (KÖH 87361)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ő, Sza**

Nagycserkesztől DNy-ra kb.1,3 km-re, az egykori Kossuth Tsz mellett terül el az egyutcsás bokortanya. A tanya közelében Róka János helyi lakos mezőgazdasági munkálatai során kevés őskori és főképpen császárkori edénytöredékeket talált évekkel ezelőtt, amit 2013 tavaszán a Jósa András Múzeumnak ajánlódokozott.

A helyszín a Tiszavasvári úttól D-re, Bájibokortól É-ra, a Bruszel-tanyától K-re található, azaz ÉNy–DK irányú, Mp:109,1 dombhát, amely Magyarbokor ÉNy-i részén fekszik a Tiszavasvári utat Bájibokorral összekötő dűlőút mentén. A homokvonalat D/DK-i végén kisebb-nagyobb mélyebben fekvő részek is vannak. A lelőhely folyamatos mezőgazdasági művelés alatt áll, intenzitása erős.

A lelőhely geodéziai helymeghatározását a JAM a közeljövőben fogja elvégezni.

Munkatársak: Vizler Csaba régésztechnikus és Kiss László rajzoló.

ISTVÁNOVITS ESZTER

150. Nagydorog határa (Tolna megye) **V, Kú, Ű**

A Wosinsky Mór Megyei Múzeum az Alisca Bau Zrt.-vel, mint a Nagydorog térségi szennyvízelvezetés és tisztítás kiépítése közcélú vízi létesítményeinek kivitelezőjével szerződést kötött 2012. június 15-én a KÖH 440/1173/001/2005. határozata alapján régészeti szakfelügyeletre. A Múzeum képviselőjében a kivitelezéssel párhuzamosan, az előre megbeszéltek alkalmakkor és időnként szűrőpróbaszerűen is végeztünk szakfelügyeletet 2012. július 03.–2013. április 11. között.

Damjanich utca (KÖH 92307): A török kiűzése után, a 18. század végéig használt temetőnek a közműárokkal átvágott 36 sírját dokumentáltuk. A koporsók egy része festett volt, melyeket, félgömbös fejű részszögekkel díszítettek.

Sziget (KÖH 92219): A Sziget dűlőben, a majorsággal szemben, a műút É-i oldalán lévő kis dombon, a leendő szennyvíztelep területén az építkezés során rendkívül kis intenzitású kora vaskori település nyomait figyeltük meg. A lehumuszt és megnesesett mintegy 200 m² felületen 27 objektum foltja rajzolódott ki. A többnyire leletanyag nélküli cölöplyukak mellett mindössze 2 gödörben volt némi korhatározó kerámiaanyag. A rendkívül gyengén égetett, rossz megtartású, egészen apró edénytöredékek közül csak néhány síkozott peremtöredék utalt a kora vaskorra.

SZABÓ GÉZA

151. Nagykanizsa, Régi 7-es út, patakok összefolyása (KÖH 40426)

(Zala megye) **Ő, Ró, Kk**

A Nagykanizsai–Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el a MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett.

Ennek során Nagykanizsa és Nagyréce között, a régi 7-es út DK-i oldalánál, a Péterfai-árok két ága között hitelesíteni tudtuk az ismert lelőhelyet. Itt napraforgótáblát jártunk be, melyben őskori, római kori és késő középkori edénytöredékeket találtunk. A korábbi adathoz képest a mostani terepbejárás során a lelőhely ÉK-i irányú bővülését tapasztaltunk.

Munkatárs: Skriba-Nagy Mónika régész, Skriba Pál és Vágusz Anina technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

152. Nagyréce határa (Zala megye) **Á, Kk**

A Nagykanizsai–Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50–50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett. Ennek során Nagyréce határában két új, korábban ismeretlen lelőhelyet találtunk.

Baráka II. (KÖH 84585): Nagyréce DNy-i határában, a régi 7-es út DK-i oldalán, a Baráka nevű határrészben jelentkezett egy új, korábban ismeretlen lelőhely. Itt magas kukoricatáblában szórványosan késő középkori kerámiatöredékek kerültek elő. Nem lehetett a területen belül intenzív részt meghatározni.

Holompoki-tábla III. (KÖH 84583): Nagyréce és Kisréce között, a régi 7-es út É-i oldalán, a Bakónaki-patak jobb oldali teraszán új régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. Az út É-i oldalán, a temetőtől és egy bekerített kerttől K felé alacsony kukoricatáblát jártunk be. Ennek a K-i, alacsonyabb részén újkori kerámiatöredékek, a Ny-i, magasabb részen középkori – zömében késői és kevés Árpád-kori – kerámiatöredékeket találtunk nagy számban. Az új lelőhely szélét É-i és K-i irányban le tudtuk határolni, Ny-i irányban az erdősávig volt követhető, D-i irányban az út és a mellette lévő erdősáv miatt nem volt meghatározható. A fedettség miatt összefüggése a Holompoki-táblában levő (40465 és 40479) római lelőhelyekkel nem volt megállapítható, de mivel intenzív középkori lelőhelyről van szó, külön számon, elnevezésen való kezelését tartjuk megfelelőnek.

Munkatársak: Melis Eszter és Skriba-Nagy Mónika régészek, Faiszt Szabina, Lakatosné Sövegijártó Erika, Skriba Pál és Vágusz Anina technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

153. Nagyszénás, Sváb-dűlő, Szennyvíztisztító (KÖH 84763)

(Békés megye) **Sza, Á**

2013 júliusában leletmentést folytattunk Nagyszénáson az épülő szennyvíztisztító telep területén. Itt összesen 29 szarmata és Árpád-kori objektumot tártunk föl, összesen 498 m² területen.

RÓZSA ZOLTÁN

**154. Nagyvenyim, Munkácsy u.-Fűzfa u.
(KÖH 84647)**

(Fejér megye) **Sza, A, Á**

Nagyvenyim község Fejér megye DK-i részén, a Dunajvárosi járásban található. A Munkácsy u. és a Fűzfa utca, ahol a temető napvilágot látott, a község D-i részén, egy szelíd ívelésű dombháton, a Nagyvenyim-Baracsi értől alig 300 m-e terül el.

A temető 2013 júliusa előtt ismeretlen volt, amikor szennyvízhálózat kiépítés közben folytatott régészeti megfigyelés eredményeképpen egy avar kori temetkezést sikerült feltárunk és dokumentálnunk (1. sír) a Nagyvenyim, Munkácsy u. 39. sz., ingatlan szennyvíz-bekötésének földmunkái közben. Ez lett az újonnan felfedezett temető első sírja.

Sajnos alig egy hónappal később a Munkácsy utcára merőleges Fűzfa utcában, egy másik beruházásnak – a csapadékelvezető csatorna kiépítésének – mintegy 6–10 sír az áldozatául esett. A csatorna 4 m széles nyomvonalára ÉNy–DK irányban 33 m-en át keresztelte a temetőt, így sikerült behatárolni annak K-i és Ny-i szélét. 22 sírt sikerült részben vagy egészben feltárni és további 7 sír metszetét dokumentáltuk a csapadékelvezető csatorna nyomvonalának oldalán. Három Ny–K-i tájolású csontváz a temető K-i szélén (4., 8. és 11. sír), egy melléklet nélküli zsugorított váz, ugyancsak a temető keleti szélén, NyDNy–KÉK tájolással (18. sír), az összes többi pedig NyÉNy–KDK tájolású. Az összesen 29 sírből 5 lovas temetkezés (7., 13., 19., 27. és 28. sír), ahol az egész lovat felszerszámozottan temették gazdája mellé.

Az eltemetett nemétől függetlenül általános mellékletei voltak a síroknak a korongolt (1 ún. sötétke kerámia, 1 ún. sárga kerámia, valamint kézi korongolással készült kerámiák) és a korong használata nélkül készült edények, valamint az állatesontok. Női sírokból lemezes bronz mellboglár-pár, különböző fülbevalók, pántgyűrűk és orsógombok láttak napvilágot. A férfiak közül vasveretekkel ellátott szíjjal övezték fel a kora avar kori 1. sírban eltemetettet. A 28. lovas sírban nyugvó fiatalember hiánytalan öntött bronz övgarnitúrával és bronz tarsolyzáró verettel rendelkezett. Fegyvermellékletként mindössze egy lándzsahegy említendő (19. lovas sír). A feltárt sírok és mellékleteik alapján a temetőt a 7. század elejétől a 8. század végéig, 9. század elejéig használták.

A feltárást Szücsi Frigyes vezetésével a székesfehérvári Szent István Király Múzeum végezte, a leletanyag végleges elhelyezésre a dunajvárosi Intercisa Múzeumba került.

Munkatársak: Ködmön László, Kovács Dömötör, Major Tibor, Nagy Márton, Kondé Zsófia, Pozsgai Helga, Prander Péter, Schmitz Jürgen, Szokos Péter, Varjaskéri Máté.

SZÜCSI FRIGYES

**155. Nádudvar, Halom zúg
(KÖH 40888)**

(Hajdú-Bihar megye) **Sza**

Régészeti megelőző feltárást folytatott a Déri Múzeum a Nagyszécsényi Kft. nádudvari szarvasmarha telepén (hrsz. 01058/92) létesítendő szénatároló területén. 2011–2012-ben a lelőhelyen már voltak ásások, ezért a tervezett szénatároló alapozási pontjai közül azoknál kellett régészeti kutatást végezni, melyek nem érintették a korábban már feltárt területeket.

2013. augusztus 13-án, a humuszolást követően elkezdődött a megfigyelt 10 objektum bontása. A feltárt telepjelenségeket (9 gödör, 1 árok) a belőlük előkerült leletanyag alapján a római császárkorra lehet keltezni, melyek az előző évek ásásai során megismert telephez kapcsolódnak.

A második ütemben, 2013. szeptember 18-án folytatódott azon alapozási pontok kutatása, melyek nem kerültek kijelölésre vagy azokat korábban betonlapok fedték. Ezen megfigyelések során 3 újabb objektum került feltárássra, melyek szintén a császárkori telephez tartoznak.

Munkatársak: Czako Viktória geodéta, Csörgő József és Volosinovszky György régésztechnikusok.

HULLÁM DÉNES

**156. Nádudvar, Hold utca (Határ út)
(KÖH 77667)**

(Hajdú-Bihar megye) **I**

2012 novemberében régészeti próbafeltárás végeztünk⁴⁸ a KITE Zrt. Határ út 1664 hrsz.-ú ingatlanán, a tervezett bemutatóterem és raktárbázis területén. A próbafeltárás során egy kora bronzkori urnasír, egy késő bronzkori gödör és két – feltehetően – a népvándorlás korába sorolható gödör látott napvilágot. Az objektumok egy részét a területen elhelyezkedő egykori temető sírjai bolygatták.

A KITE Zrt. 2013. augusztus 6-án értesítette a Déri Múzeumot a földmunkák megkezdéséről. Augusztus 7-én a helyszínt bejárva megállapítottuk, hogy helyenként 1 m-t is meghaladó humuszmentés történt, ezért megegyezés született a Déri Múzeum és a KITE Zrt. között a terület (7500 m²) teljes körű megelőző feltárássáról. A lehumusztolt területen 10 objektumot figyeltünk meg, melyek a terület DK-i részén összpontosultak.

2013. augusztus 14.-én elkezdtük az objektumok bontását, aminek eredményeként 1 árok és 5 gödör bizonyult régészeti jelenségnek. A megismert jelenségekből korhatározó leletek nem kerültek elő.

Munkatárs: Volosinovszky György régésztechnikus.

HULLÁM DÉNES

**157. Nőtincs határa
(Nógrád megye) **R, B, Á, I****

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzit vezeték építése kapcsán a település határában az alábbi lelőhelyek kutatását végezték el a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai.

Hársas alja II. (KÖH 78921): 2013. április 9-én elvégeztük a lelőhelyen a 022/26 hrsz.-ú ingatlanon a próbafeltárást. A feltárt terület 386,5 m² nagyságú volt.

A terület a Hársas alja I. lelőhelytől É-ra helyezkedik el, azonos dombgerinc végén. A kitűzött kb. 160 m hosszú szelvény közepén egy ÉNy–DK-i irányú árok faltját figyeltük meg, amely sok paticsrögöt tartalmazott. Ettől É-ra előkerült 4 sír, amelyek kora a mellékletként adott érmek alapján a kora Árpád-korra datálható. Szelvényünket mintegy 20 m-rel tovább bővítettük, de további sírokat nem észleltünk. A kora Árpád-korra (11. század) keltezhető sírok kevés mellékletet tartalmaztak. Többek között I. István és I. András idejére keltezhető ezüst pénzérméket, gyöngyöket, egy bronz lemez-karikagyűrűt és egy ezüst karika-fülbevalót. Az árok datálása bizonytalan, mivel csak paticsrögök kerültek elő, azonban a környékéről, a felszínről gyűjtött néhány Árpád-kori edénytöredék alapján feltételezhetően szintén a 11–12. századra tehetjük.

⁴⁸ RKM 2012, 76.

Munkatársak: Fullár Zoltán, Kovács Loránd Olivér, Mesterházy-Ács Zsófia, Soós Eszter régészek, Gelencsér Ákos, Kiss László technikusok.

BÓKA GERGELY

Hársas-alja III. (84865): 2013. szeptember 5–6. között elvégeztük a szakfelügyelet során, a 29+245–29+255 km szelvények közötti területeken előkerült régészeti lelőhelyen, a 22/26 hrsz.-ú ingatlanon a próbafeltárást. A feltárt terület 50,1 m² nagyságú volt.

A lelőhely Nőtincs településtől DK-i irányban, a Bogárdi-paktól és a műúttól Ny-ra húzódó domb gerincének É-i végén található, a Hársas-alja II. lelőhelytől É-ra. Két régészeti jelenség került feltárára. Közülük az egyik egy ovális, kissé amorf formájú bronzkori gödör volt. A másik átégett szélű foltként jelentkezett, amely egy kis méretű tűzhely lehetett; leletanyagot nem tartalmazott.

Munkatársak: Gelencsér Ákos és Kovács Loránd Olivér régészek, és Zsiga Zsolt technikus.

BÓKA GERGELY

Petényi-határon-dűlő (KÖH 78923): 2013. április 9-én, illetve május 9-én próbafeltárást végeztünk a lelőhely K-i részén, a 28+287–28+367 km szelvények között. A feltárt terület 195,98 m² nagyságú volt, ebből 12,26 m² volt pozitív.

A lelőhely Nőtincs és Felsőpetény települések közigazgatási határán, a Petényi-határon nevű dűlő DK-i végén, közvetlen a Nőtincs és Felsőpetény közt futó műúttól Ny-ra, egy lejtős domboldalon fekszik. A területen korábban végzett terepbejárás alkalmával korongolt középkori és szürke színű, szintén korongolt népvándorlás kori kerámiát, valamint kevés patics-töredéket gyűjtöttek.

A próbafeltárást pozitív eredményt hozott. A kutatóárokban egy gödröt találtunk, és az ebből előkerült kerámia a középső rézkori ludanicei csoport időszakára keltezhető.

NEMES GYÖRGY

158. Nyírcsaholy határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B?, Sza, Kú, I**

2013. október–november havában a nyíregyházi Jósa András Múzeum szakemberei a Földgázszállító Zrt.-vel kötött szerződés alapján megelőző feltáráásokat folytattak a Magyar–román D 300-as kiváltó gázvezeték Nyíregyháza–Nyírgyulaj közti szakaszán. Ennek során az előzetes régészeti terepbejáráson lokalizált, illetve adattári lelőhelyek vizsgálatára került sor Hodász, Kántorjánosi, Nyírcsaholy, Nyírgyulaj és Nyírmeggyes határában.

Páskom (Román gázvezeték 25. lh.) (KÖH 84717): 2013. október 28.–november 8. között megelőző feltárást végeztünk a fent nevezett lelőhelyen. A szelvény átlagszélessége 2,5–3,3 m, hossza 580 m volt. Az alacsony homokos dombháton 43 jelenséget kutattunk meg, de ezekből régészeti leletanyag nem került elő. Az objektumok megoszlása: 3 ház(?), 13 gödör, 16 árok és 6 cölöplyuk. 5 objektum természetes jelenségnek bizonyult.

A szelvény és környékének fémdetektoros átvizsgálása során viszont egy jó állapotú vaskés, valamint egy 5. századi bronzcsat pecke került elő, melyek egy ilyen korú sir/temető közeli jelenlétét valószínűsítik.

Lehumusztolt terület nagysága: 1449 m².

Páskom ÉNy (Román gázvezeték 26. lh.) (KÖH 84719): 2013. október 21–28. között megelőző feltárást végeztünk a fent nevezett lelőhelyen. A szelvény átlagszélessége 2,5–3,3 m, hossza 194 m volt. Az alacsony homokos dombháton 32 jelenséget kutattunk meg, de ezekből régészeti leletanyag nem került elő. Az objektumok megoszlása: 2 ház, 22 gödör, 1 gödörbokor, 6 árok és 1 cölöplyuk.

Sem a szelvényből, sem annak közvetlen környékéről nem hozott eredményt a fémdetektoros leletfelderítés, de É felé, a domb legmagasabb, szigetszerű részén késő bronzkori kerámiásűrűsödés mellett, több bronzolvadékos és egy díszített bronzhuzal-töredéket is találtunk. Ez utóbbiakkal esetleg összefügghetnek a feltárt objektumok is. Egy 1665-ben vert lengyel garas viszont biztosan szórványleletnek minősül.

Lehumusztolt terület nagysága: 485 m².

PINTYE GÁBOR

159. Nyíregyháza, Mandabokor II., határfasortól É-ra (Nyíregyháza nyugati elkerülő 35. lh.) (KÖH 38837)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza, A, Á, I**

A NIF Zrt.-vel kötött szerződés alapján az elkerülő út nyomvonalára elsődleges régészeti dokumentációt kellett készítenie a nyíregyházi Jósa András Múzeumnak.

Ennek keretein belül az érintett, 35. sz. lelőhely feletti humuszvastagság okán csak a szondák objektumait tárhattuk fel. 2013. április 11–22. között nevezett lelőhelyen 39 objektumot azonosítottunk, melyből a feltörő talajvíz miatt 35 jelenséget bontottunk ki 351 m² területen.

Ebből 5 szarmata gödröt, 2 avar házat/épületet, 7 gödröt és 4 árkot, valamint 1 Árpád-kori házat és 1 kemencét határoztunk meg. Találtunk továbbá egy recens árkot és egy döggutat. Hat gödör és 5 árok kora kérdéses. 4 objektum természetes jelenségnek bizonyult. Az egyik árok két számon futott, valójában egyetlen árok két szakasza. Egy számot pedig nem adtunk ki.

A lelőhely minden irányba tovább folytatódik, a leletanyag kézzel formált és jól iszapolt, korongolt császárkori és kézzel formált, valamint lassú korongolt, szemcsés soványítású késő avar és utóbbi technikával készített Árpád-kori edénytöredékből, valamint állatsontokból és kevés paticsból, kerámianyagból tevődik össze. A leletanyagot a nyíregyházi Jósa András Múzeumban helyezük el.

Munkatársak: Bocz Péter régésztechnikus és Svéda Csaba rajzoló.

PINTYE GÁBOR

Nyírgyulaj, Tukos (Román gázvezeték 20. lh.)

Lásd Ófehértó, Kis-Csere-dűlő (MOL 26. lh.) (KÖH 57090)

160. Nyírmeggyes, Petőfi Tsz-től DNy-ra (KÖH 74029)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **LT, I**

2013. október–november havában a nyíregyházi Jósa András Múzeum szakemberei a Földgázszállító Zrt.-vel kötött szerződés alapján megelőző feltáráásokat folytattak a Magyar–román D 300-as kiváltó gázvezeték Nyíregyháza–Nyírgyulaj közti

szakaszán. Ennek során az előzetes régészeti terepbejáráson lokalizált, illetve adattári lelőhelyek vizsgálatára került sor Hodász, Kántorjánosi, Nyírcsaholy, Nyírgyulaj és Nyírmeggyes határában.

Nyírmeggyes határában, a 29. lelőhelyszámon szerepelő lelőhelyen, a 646 m² lehumusztolt területen 4 késő vaskori és 2 kérdéses korú gödröt tártunk föl. Ezek közül érdekes volt az 5. objektum, mely nagy méretű fekete foltjával és betöltésével hívta fel magára a figyelmet, illetve ez a gödör szolgáltatta a legtöbb leletanyagot is. Összességében ez a lelőhely szolgáltatta a leggazdagabb leletanyagot. Jól datálható, késő vaskori (kelta) kerámiákat, köztük jellegzetes seprűdíszes, grafitos töredékeket, illetve tapasztásdarabokat, állatcsont töredékeket, salakot és vaszköz töredéket is leltünk.

Mivel kelta teleprészletről volt szó, így várható volt fémtárgyak előkerülése, ezért meghívtuk Bacskai István műszeres leletfelderítőt, aki a nyomvonalszakaszt és annak közvetlen környékét is tüzetesen átvizsgálta, de fémanyagot nem talált.

PINTYE GÁBOR

161. Nyírtass, Akasztó-hegy (KÖH 50713)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ő, B, Szk, N, Kő**

2013. február 26-án régészeti helyszínelést végeztünk Nyírtass település közigazgatási határain belül.

Az Akasztó-halomtól É–ÉNy-ra, egy kisebb É–D futású homokdomb emelkedik. A dombot K-ről egy S-alakban megtört betonút, D-ről zárt gyümölcsös és őszi vetés, É-ről és Ny-ről a település házáinak kertvégei határolják. A vizsgált terület fel volt szántva, így ideális keretet biztosított a kutatáshoz.

A terület egészen őskori, bronzkori és szkíta, valamint késő népvándorlás kori és középkori kerámiát gyűjtöttünk. A leletek K felé sűrűsödnek. A lelőhely összefügg a már korábbról ismert Akasztó-halmi⁴⁹ (a népnyelv Danó-halomnak tartja, mivel Danó bácsinak hívták az öreget, aki vigyázott rá) lelőhellyel, így annak kiegészítéseként, bővítményeként regisztráltuk.

SCHOLTZ RÓBERT

162. Nyőgér, R. k. templom ex-lege műemléki környezete (Műemléki törzsszám 7970, azonosító 26769) (Vas megye) Kk

2013. szeptember 19-én lakossági bejelentés kapcsán helyszíni szemlét végeztünk Nyőgéren, ahol a Szent Imre templom melletti plébánia épületénél végzett földmunka alkalmával emberi csontokat találtak.

Az elsőként 1390-ben említett település mai formájában barokk temploma műemlék, azonosító száma 9233, törzsszáma 7970. Az épület egy a környezetéből jól kiemelkedő dombon áll. A templom plébánosát a 15. században említi oklevél, az egyházi épületről a Kazo-féle 1698-as egyházlátogatási jegyzőkönyv is tudósít.

A helyszíni szemle alkalmával a templomtól kb. 10 m-re D-re elhelyezkedő, 20. századi plébániaépület É-i részén egy kb. 2×1,5 m-es gödröt tekintettünk meg, amelyet az épület falainak vízmentesítése céljából ástak. A gödör falában temetkezésre uta-

ló elszíneződés nem volt, azonban másodlagos helyzetben, a kidobott földből emberi koponyadarab és hosszúcsontok töredékei kerültek elő. A tárgyakat Gy. 2013.17. gyarapodási számon vettem nyilvántartásba.

Az okleveles és irodalmi adatok, valamint a begyűjtött emberi csontok alapján a mai templom a késő középkori egyházi épület helyén áll, és a körülötte lévő dombon a középkorban temető volt.

PAP ILDIKÓ KATALIN

163. Onga határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, Szk, Sza, Á, Kú, Ú**

2013 tavaszán a Herman Ottó Múzeum végzett régészeti feltárásokat az Onga-Ócsanáros árvízvédelmi fejlesztéséhez kapcsolódóan, az alábbi lelőhelyeken.

Ócsanáros, Kinizsi Pál u. (KÖH 73655): A 860 m² nagyságú lelőhely a lakott településrész K-i oldalán, a Hernád árvízmentes magaspártján helyezkedik el. A területen összesen 52 objektumot bontottunk ki. Több gödröt, egykori oszlophelyeket, kemencéket, egy árok részletét, valamint egy ház nyomait azonosítottuk a lelőhelyen. Az előkerült jelenségek az őskorra, Árpád-korra és az újkorra keltezhetőek. Az őskori gödröket a lakott település szélén, a vízhez közel elhelyezkedő tároló- vagy szemétdöbrök maradványának tartjuk. Több olyan oszlophelyet, cölöplyukat is találtunk, melyek egymástól szabályos távolságra, két, egymást keresztező vonalban helyezkednek el. Ezek egy kerítés, vagy őskori ház részét képezhettek. Szintén egy őskori ház romjaira utalt az a viszonylag nagy méretű, kerámiatöredékeket és paticsdarabokat tartalmazó folt, melyet a lelőhelyen bontottunk ki. Az Árpád-korra keltezhető az a gödör, melyet egy korábbi, a szkíta időszakban létesített, azonban már feltöltődött gödörbe ástak bele.

Ócsanáros, Nyárjas-dűlő (KÖH 32216): A lelőhely Ócsanáros belterületén, a lakott külterület K-i oldalán, a Hernád árteréből kiemelkedő magasparton található. A 0,4 ha nagyságú területen közel 400 jelenséget azonosítottunk, melyek között több ház, kemence, gödör, cölöplyuk, árok és kút volt. Az objektumok feltárásán túl a lelőhelyet több alkalommal, Bacskai István segítségével, fémkereső műszerrel is átvizsgáltuk. A szkíta időszakot egy ház és néhány, a fémkeresés során talált finom kidolgozású, háromélű nyílhegy képviselte. *(Az illusztrációt lásd a 89. oldalon!)* A császárkorból az általunk vizsgált területen objektumot nem tudtunk azonosítani, viszont a műszeres leletfelderítés során 2. századi pénzeket és egy fibulát találtunk.

Kutatásunk során legnagyobb mennyiségben az Árpád-kor hagyatékát tudtuk vizsgálni. Az érintett nyomvonalszakaszon a falu két részét azonosítottuk. Az É-i oldalon helyezkedtek el a lakóházak és itt volt a tárológödrök egy része is. A D-i terület volt az „ipari övezet”, itt kaptak helyet a kemencék, műhelyek, kutak és a gödrök másik része. *(Az illusztrációt lásd a 89. oldalon!)* Az itt élő Árpád-kori közösséghez tartozott a fémkeresés során előkerült eszközök (sarló, fejsze, balta, vaskések, vascsatok) egy része. Ebből a leletanyagból emelkedik ki az V. István által kibocsátott szlavón báni dénár, valamint egy pénzváltó mérleg karszerkezete. Szintén az Árpád-korra, valószínűleg a tatárjárás idejére keltezhető a területen talált egyetlen sír is. Az elhunytat sekély sírgödörbe temették, csigolyájába fúródva nyílhegyet találtunk. A halott az Árpád-kori falu közösségéhez tartozott, menekülése során ijjal löhették hasba. Feltételezhetően a tatárok vágták le mindkét lábát, babonás okból.

49 A Közhiteles Nyilvántartásban a lelőhely Akasztó-hegy néven szerepel!

Onga, Ócsanáros, Nyárjas.
Szkíta kori földbemélyített ház

Onga, Ócsanáros, Nyárjas.
Árpád-kori kemencék

A lelőhelyen a középkor és a kora újkor időszakából is találtunk emlékeket. A feltárás teljes területén elszórtan jelentek azok a nagyobb mennyiségű kerámiaanyagot tartalmazó gödrök, melyek erre az időszakra keltezhetőek. Ezek az objektumok több alkalommal roncsolták a területen megtalálható, korábbi korszakokból származó jelenségeket. A kerámiaanyag mellett a 17–18. századi pénzérmék is igazolják, hogy a területet ebben az időszakban is intenzíven használták.

MISKOLCZI MELINDA – SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

164. Ormándlak, Római katolikus templom körüli temető (KÖH 43309)

(Zala megye) Kö

2013. július 2–5. közt az ormándlaki római katolikus templom csapadékvíz elvezetéséhez kapcsolódó földmunkálatokhoz régészeti szakfelügyeletet biztosítottunk.

Az épületen belül és a környékén korábban nem volt régészeti feltárás, vagy falkutatás. A templom elhelyezkedése, tájolása egyértelműen középkori eredetre utal. A környéken élők beszámolóit arról szólnak, hogy az 1990-es években az új körkerítés és a buszmegálló építései emberi csontokat találtak. A dréncső ásása folyamán ezúttal is kerültek elő szörványosan, másodlagos helyzetből – a templom körüli temető létezését igazoló – emberi csontmaradványok.

A hajó alapozása középkori eredetűnek bizonyult, ugyanis agyagba rakott élére állított téglákból készült, a torony alatti rész pedig a 18. századi építkezések eredménye. A szentélyt a K-i oldalon nem ásták ki, így arról nem állítható biztosan, hogy az is középkori előzményekkel rendelkezik. A jelenlegi templom elődje a forrásokban Lak néven említett település törmök korban elpusztult egyházával lehet azonos.

Munkatársak: Ambrus Edit és Császár Renáta technikusok.

ORHA ZOLTÁN

165. Orosháza határa (Békés megye) Sza, A, Á

Az Orosháza–Kakasszék közötti kerékpárút építéséhez kapcsolódóan, a város határában 2009-ben folytatott terepbejárás alkalmával megtalált lelőhelyek⁵⁰ próba- és megelőző feltárását 2013-ban a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ végezte el. A lelőhelyek a településtől Ny-ra, a jelenlegi 471-es sz. út nyomvonalán találhatók. A megtelepedésre a területen hosszában végighaladó magaspárt biztosított megfelelő természetföldrajzi körülményeket. A feltárássra kijelölt területek jelentős részét a korábbi 47-es út építése során megrongálták. Az egész szelvényben követhető volt az út D-i oldalán kialakított csapadékvíz árok. Ezek mellett az út szélét fa- és bokorsor kísérte végig. Az építési munkálatokhoz ezeket kiirtották, de a talajban maradt gyökerek erősen megnehezítették a feltárást.

Vásárhelyi út, Dér-telep (Orosháza 119.) (KÖH 62632): Az 561 m² nagyságú felületen lehumuszt lelőhelyrészen összesen 4 régészeti jelenség került elő. Ezek valamennyi esetben rövid árokszakaszok voltak. Funkciójuk a szűkös feltárási keretek okán ismeretlen. Egy jelentős részüket az út menti, újkori csapadékvíz árok el is pusztította. Az előkerült csekély

számú leletanyag alapján az Árpád-kor időszakra keltezhetőek.

Vásárhelyi út, Ifj. Zalai-tanya (Orosháza 118.) (KÖH 62630): A 690 m² nagyságú felületen lehumuszt lelőhelyrészen összesen 16 jelenség került elő. A feltárás során bebizonyosodott, hogy ezek közül 6 csak geológiai jelenség, a többi azonban római, népvándorlás és Árpád-kori településekhez tartozó objektum.

Ezek majdnem valamennyi esetben rövid árokszakaszok voltak. Funkciójuk a szűkös feltárási keretek okán ismeretlen. Egy részük vízelvezető lehetett, egy másik részük telket határoló árokként funkcionálhatott. Jelentős részüket az út menti, újkori csapadékvíz árok elpusztította.

A feltárt jelenségek között mindösszesen egyetlen sekély avar gödör valamint egy római kori szarmata kút részlete került elő. A kút teljes kibontására a magas talajvízszint, valamint a nyomvonal adta szűkös keretek miatt nem volt lehetőség.

A leletek között főként kerámia és állatsont töredékek szerepeltek. Mindegyik töredék a korszakra jellegzetes formai és technikai vonásokat hordoz magán.

Munkatársak: Pál Róbert és Szabados György régésztechnikusok, Molnár Zolt geodéta.

SÓSKUTI KORNÉL

Orosháza, Bónum, Faluhely (KÖH 29828)

(Békés megye)

A lelőhelyen 2012–2014-ben végzett kutatásokat összefoglalóan lásd a 2014. év jelentései között.

166. Ozora, Vár (KÖH 23216)

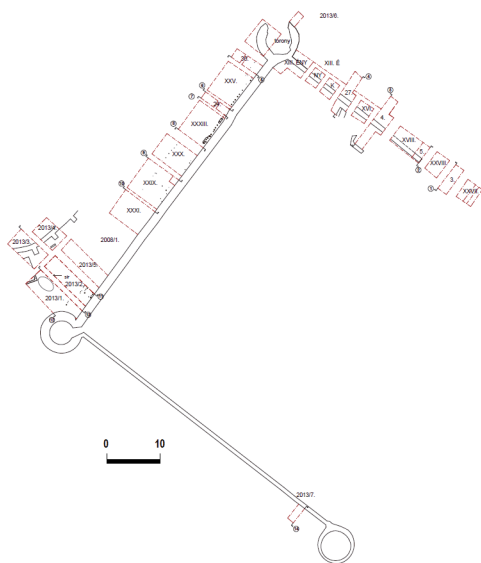
(Tolna megye) Kö, Kk, Kú, Ú

2013. szeptember 16. és október 29. között a Forster Gyula Örökségvédelmi Központ megbízásából ásatást végeztünk az ozorai vár külső falának környezetében (*Az illusztrációt lásd a 91. oldalon!*). Munkánkat jelentős mértékben megnehezítette az a tény, hogy sem a munkára vonatkozó szerződés, sem a fent megjelölt időszakban született jegyzőkönyvek nem rögzítették pontosan az elvégzendő feladatot. Így azt végül saját eddigi tapasztalataink (1981 és 1992 között minden évben, majd 1999-ben, 2001–2002-ben, 2008-ban és végül 2011-ben folytattunk a várépületben illetve környezetében kutatásokat⁵¹), illetve a tervezők által a helyreállítás során kialakítandó szintekről rendelkezésre bocsátott adatok alapján kellett meghatároznunk.

Alapvető kiindulópontunk az volt, hogy egyrészt az ÉK-i oldalon – befejezve a 2002-ben itt megkezdett feltárást – tisztázzuk a várfal teljes fennmaradt szakaszát és részben az ahhoz kapcsolódó rétegeket. A kialakítandó terep ugyanis lényegében a ma meglévő felszínnel egyezik meg. Másrészt azt céloztuk meg, hogy a – már az 1980-as években feltárt – ÉNy-i várfal előtti sávban az itt tervezett felvezető út helyét kialakítsuk, régészeti módszerekkel bontva el az árok megfelelő részének betöltését. További feladatként jelentkezett a munka során négy alapfeltáró szonda mélyítése a várfalak alapozási síkjának meg-

51 A vár kutatására vonatkozó irodalom utolsó összefoglalása: Feld István–Gál Mlakár Viktor–Giber Mihály–Mordovin Maxim: Ozora, várkastély. In: Kisfaludi Júlia szerk. Régészeti kutatások Magyarországon 2008. Budapest 2009, 242.

50 RKM 2009, 297–298.

Ózora, Vár. A külső fal alaprajza a 2013. évi ásátás kutatóárkaival és szelvényeivel, valamint a metszetek feltüntetésével.

határozására, melyek közül két esetben az előzőekben részletezett munka kapcsán kialakított kutatóárkainkat használtuk fel, s csupán a DNy-i várfal előtt nyitottunk egy önálló blokkot. Rögzítenünk kell, hogy a kitermelendő törmelék depóhelyének megoldatlansága miatt elmaradt a DNy-i várfal előtt tervezett szint ásátás keretében történő kialakítása. Ezt azonban még feltétlenül el kell végezni az építési-kivitelezési munkák megkezdése előtt.

Kutatások az ÉK-i várfal és az É-i saroktorony területén

A várfal lepusztulása és az azt követő erózió révén kialakult rézsú alján, egy 4 és 5 m közötti szélességű, közel vízszintes, illetve K felé kissé emelkedő terepen – melyet É felé a várra merőleges lakótelkek függőlegesre levágott löszfala határol – a korábban nyitott 3., 4., 5., illetve 27. kutatóárkokat bővítettük/mélyítettük, illetve közöttük átlagban 3–4 m hosszú, és a terepből adódóan változó szélességű kutatóblokkokat nyitottunk a palotaépület ÉK-i homlokzata előtt, az 1980-as években kialakított szelvényrendszer É-i bővítésében (XXVII., XXVIII., XVIII., XVI. és XIII. szelvények, utóbbi esetében három blokkot alakítottunk ki). Mindezek mélyítése mellett nagyrészt letisztítottuk magát a rézsút is, ahol a különböző lefolyt/csőszott rétegek alatt a legtöbb helyen már jelentkezett a sárga, bolygatatlan lösz.

Az árkokban és szelvényekben a Ny-i részen – a palotaépület É-i sarkától mérve 20 m-es hosszúságban (a már korábban meghatározott É-i kerek torony K-i vonalától mintegy 33 m-ig) végig kibontottuk a 0,8–1 m-es szélességet mutató (a kisebb méret a külső, É-i sík lepusztulásából adódott), téglából épített várfalat. Ennek koronája – követve a terep emelkedését – 106,8 és 107,8 tszf. közötti magasságban jelentkezett (miközben természetesen több szakaszon jobban lepusztult, a XVIII. szelvényben pedig már kifordult részeit találtuk meg). Fontos új megállapításunk, hogy az említett helyen (szinte pontosan az 5. árok É-i szakasza K-i tanúfala vonalában) e falvonalat

egyértelműen és függőlegesen megszakad, azaz nem csupán téglából épített felső részén, hanem kőalapozása vonatkozásában is teljes mélységében pillérszerűen lezárul K felé. Ezt a jelenséget egyértelműen nem sikerült értelmeznünk – az mindenesetre tény, hogy az ettől tovább K felé nyitott árokban és szelvényekben a feltételezhető folytatása vonalában átlag 105 tszf. m-ig mélyítve a falnak már semmilyen egyértelmű nyoma nem került elő. (A falvégződés alapozási alja 103,1 m-nél mutatkozott, a téglafalazat kezdete 105,9 m volt.) A 3. árok és a XXVIII. szelvény megfelelő részein csak habarcsos, faszenes, kövekkel, tégladarabokkal vegyes rétegsávokat figyeltünk meg, de egyértelműen sehohol nem sikerült itt a biztosan bolygatatlan lösz (illetve ennek határát) meghatározni. Tovább K felé, a 40. árok 2002-ben kutatott É-i szakaszát már nem is vizsgáltuk újra, elsősorban az annak vonalában húzódó 18. századi boltozott csatorna miatt. Távolabb, a palotaépület K-i sarkán túl egyrészt az ásátás/helyreállítás során keletkezett feltöltés található, másrészt az ott állt lakóépület környezetét már többször (utoljára 2008-ban) kutattuk – a várfal vonatkozásában ugyancsak eredménytelenül. Elvileg elképzelhető, hogy az itt – mindenképpen – létezett fal alapozása az egykori terepből adódóan jóval magasabban volt, s annak kidőlt, lecsúszott szakaszai jóval az általunk vizsgált területtől É-ra lesznek egyszer (ha egyáltalában) felderíthetők. Ugyanakkor természetesen az sem zárható ki, hogy magának a hiányzó negyedik kerek toronynak az alapozása jóval az eddig elért mélységek alatt található.

Az utóbb említett árkokban/szelvényekben a felső humuszos, kevert rétegek alatt végig egy markáns, szinte csak tégladarabok alkotta vastag törmelékfeltöltés húzódott, melyet egyértelműen a várépület 18. századi újjá/átépítésével hozhatunk kapcsolatba – az itt már akkor is létezett rézsúre töltötték a barokk ablaknyílások falba történt beletörése kapcsán keletkezett törmelékét. Feltűnő – bár ezt elsősorban csak a kutatóárkok/szelvények metsztfalaiban tudtuk megfigyelni – hogy ez utóbbi betöltés mintha egy, nagyjából az egykori várfal koronája felett (a fallal párhuzamosan) futó, közel 1 m széles és valamivel sekélyebb árkot töltene ki. Ezt feltételesem egy, a fal pusztulását követően kialakított, provizórikus erősítés maradványaként értékelhetjük.

Ez utóbbi „árkok” abba a – néhol a 2 m-es vastagságot is meghaladó és É, azaz a rézsú alja felé vastagodó – jellegzetes, igen egyenmű, tömör, alapvetően homokos/löszös feltölt(öd)ésbe mélyül, mely a falkorona felett (talán a Ny-i végszakasz kivételével) végighúzódik szinte az egész vizsgált területen. Néhol szürke, de inkább sárgásbarna színű, tégl-, habarcs- és faszéntörmelék figyelhető meg benne, s alapvető jellegzetessége, hogy a nem túl nagyszámú s közelebről nem értékelhető cseréptöredék mellett elszórtan késő középkori kályhacsempedarabokat is tartalmaz. Ennek alapján keletkezésének idejét ugyan nem tudjuk pontosan meghatározni, de két lehetőséget látunk igen valószínűnek. Vagy még a török hódoltság idején (akár kezdetén, akár második felében), vagy a visszafoglalást követően jött létre a palotaépület melletti rétegek lecsúszásával/pusztulásával – mégpedig azt követően, hogy maga a várfal itt (az 5. árok vonalától K-re teljesen, másutt felső, téglából épített szakaszaiban) közelebről ismeretlen okból ledőlt. Az mindenesetre kétségtelen, hogy a vár ezen oldalán ez alkotta a terepszintet – az említett árokkal vagy a nélkül – a 18. századi építkezések előtt.

Megállapíthattuk, hogy az utóbbi réteg alatt a várfal belső oldalán végig (a bizonyára az építkezés előtt függőlegesre vágott) sárga lösz jelentkezett. A várfal megmaradt Ny-i szakasza külső oldalát csak a három kutatóárkokban vizsgáltuk alaposabban, K-i

végszakaszán (5. árok) az utóbb elemzett réteget követő homokos feltöltés alatt meghatározható volt a kőfalazat építési rétege. Középen (4. árok) a XVIII. szelvényhez hasonlóan a fal téglás pusztulási/omlási törmelékérege is megmaradt – ez az előző árokban még mélyebbre, északabbra „csúsztatott” a kialakult rézsűn? –, alatta vegyes, részben pusztulásra utaló lerakódásokkal. (Az építési réteget itt a 2011. évben nyitott „D” blokkban értük el.) Az árok É-i bővítésében ugyanakkor nem sikerült megnyugtatóan tisztázni, hogy az átvágott vastag téglatörmelék-réteg a 16–17. vagy a 18. századra helyezhető. Jól értelmezhető stratigráfiát találtunk ugyanakkor Ny-on (27. árok), ahol a fal omlásrétege alatt számos, enyhén ereszkedő rétegsík őríz meg a külső terep (részben pusztulásból, esetleg a téglafal külső síkjának erodálásából adódó) változásait. A késő középkori külső terepszint így Ny-on 106 tszf. m körül valószínűsíthető. Végül meg kell említeni, hogy az É-i saroktorony – illetve úgy az É-, mint a DNy-i várfal ide történő becsatlakozása – mögött a sárga, nagyrészt bolygatatlannak minősült lösz felett kifejezetten fekete, egynemű, humuszos betöltést találtunk. Ez azt bizonyítja (ahogy az ÉNy-i várfal itt magasabban megmaradt, téglából rakott felső részének falazatstruktúrája is), hogy ezen a részen jelentősebb feltöltésre volt szükség a várépítés során, azaz a természetes löszhát már erősebben lejtett az erősség legészakibb pontján.

Az utóbbi részt alkotó kerek torony falait ugyancsak körben – részben már ismételen – kibontottuk, s úgy K-en, mint Ny-on elértük az alapozását befogadó sárga löszfelszint. Végig (változó magasságban álló) kőfalazatot figyelhettünk meg, téglasorok csak a K-i, magasabb falszakaszon maradtak meg. A torony belső terét elfoglaló boltozott újkori pince falait azonban nem bontottuk el, így É-i ívszakaszának középső része sem került feltárássra. A szellőzővel ellátott boltozat feletti feltöltés mindenképp annak építésével egykori, bár 15–17. századi leleteket is tartalmazott. Az építmény É-i oldalán nyitott (2013/6.) kutatóblokkban 101,2 tszf. m-nél jelentkezett az alapozás alja. A késő középkori, illetve hódoltság kori szint a mai, 104 m-es magasságnak felelhet meg, erről indulhatott a korabeli É-i rézsű a várfal aljához.

Kutatások az ÉNy-i várárokban

A vár enyhén rézsűs ÉNy-i külső falát – mely az É-i saroktoronyhoz csatlakozó része felső szakasza kivételével teljes egészében kőből készült – már 1981–1988 között feltártuk. Ekkor az ásás előtt itt Ny-ra eső rézsűs terepet megbontva, a fal előtt egy 6–8 m széles sávban egy közel vízszintes, illetve enyhén É felé eső szintet alakítottunk ki, melytől tovább Ny-ra – a plébániatemplom felé – már emelkedett a felszín. Ennek során a falra merőleges kutatóárkok (É-ről: 36., 24., 25., 6., 18., 9., 11.) között kialakított 4–6 m széles szelvények közül a középső XXIII. szelvényben egy két, török hódoltság kori kemenceépítményből álló „telepet” tártunk fel közvetlenül a várfal mellett, míg tőle D-re, a XXX. szelvényben egy egysoros palánk nagyobb cölöplyukainak fészeksora került elő. Cölöplyukakat ugyanakkor tovább D felé is találtunk, ahol azután később, a 2008/1. szelvényben a korábban a 9. árokban felfedezett hid négy pillérét (és környezetüket) is jelentősebb mélységben kutattuk. Ezt megelőzően kisebb feltárássra került sor a D-i saroktorony területén – ennek falait ekkor meg is emelték az iskolaudvar lezárása érdekében.

A 2013. évi kutatásunk alapvetően két területen zajlott – ezeket épp a 2008/1. szelvény most nem vizsgált területe választotta el egymástól. Az utóbbtól D-re, a D-i saroktoronyhoz

kapcsolódó modern kerítés É-i oldala mellett egy kb. 20×17 m-es befoglaló területen öt, egymáshoz tanúfalakkal kapcsolódó új szelvényt (2013/1–5) nyitottunk – itt ugyanis korábban nem végeztünk nagy felületű feltárássokat. Ugyanakkor É felé már megtartottuk a korábbi szelvénytárazást, bár az 1980-as évek felületei nem feltétlenül estek egybe a jelenlegiekkel, sőt, az egykori 6. és 18. árkok nem kerültek külön bontásra, hanem a szelvények részeivé váltak. A jelenlegi terepadottságok miatt – ÉK-en a felhalmozott ásatási törmelék nem adott lehetőséget nagyobb felület kialakítására – az É-i toronytól D felé két-két 6 m széles szelvényt, illetve kutatóárkot nyitottunk, míg tovább már három, 7 m széles felület vizsgálatára nyílt módunk.

Az ezekben a szelvényekben/árkokban elért mélységet nem tudományos/kutatási szempontok határozták meg – az az itt tervezett felvezető út szintjéből adódott. Célunk ugyanis alapvetően az volt, hogy az annak kialakításához szükséges földmunkát végezzük el, az utépítés által nem érintett (alsó) rétegeket bolygatatlanul kívántuk meghagyni az utókor (és így egy későbbi kutatás) számára. A terepviszonyokból – azaz az É-i és a D-i saroktoronyok közötti mai járdák közötti szintkülönbségből – adódott, hogy míg É-on 1,9–2 m-es mélységig jutottunk az utolsó (tehát az 1980-as évek feltárássai során kialakított) terepszinttől, középen (a XXIII. szelvény D-i profiljánál) már 1,5 m volt a mélyítés mértéke. Végül É-on, az egykori 2008/1. szelvény közelében már az 1 m-t sem érte az el az általunk végzett (relatív) szintsüllyesztés. Az új D-i szelvényekben viszont a várfal mellett néhol még 0,5 m sem volt az elhordott réteg vastagsága, míg Ny felé azért növekedett meg néhol 1,5 m fölé, mivel az itt álló emlékmű környezetében az 1981 előtti terepszint maradt meg.

Ásatásunk jelentős leletanyagot eredményezett, mely egyrészt faragott kővekből állt (két nagyobb köelem, egy tagolt kapukeret és egy bordaindítás mellett elsősorban a kis méretű vörösmárvány töredékek nagy számát, továbbá a reneszánsz balusztrád-bábok részleteit kell kiemelni), továbbá gazdag késő középkori kályhacsempe-leletekből, hatalmas mennyiségű, főképp hódoltság kori cserépedény-töredékből, s végül értékes fémanyagból is, mely utóbbi előkerülésében jelentős szerepet játszott az (ugyan nem mindig rendszeresen alkalmazott) fémkereső műszer használata.

Ha az egykori várárok megfigyelt betölt(őd)ési rétegeit É felől indulva elemezzük, az É-i torony mellett nyitott 36. árok és az azzal szomszédos XXV. szelvény Ny-i részének felső rétegei már nem csupán a 18. századi erózióknak, hanem nagyrészt az 1980-as évek ásatásai itt kialakított (s ma is meglévő) földdepójának köszönhetőek. Az akkor végzett ásatások (vö. 24. árok) metszetrajzainak elemzése arra utal, hogy ezek alatt egy olyan – már a lepusztult várfal koronájára is ráfedő – barnás, téglatörmelék, illetve homokos, faszénfoltos feltöltés (vagy inkább több rétegű feltöltés-sor) húzódott, mely (vagy annak egy része) sok vonatkozásban kapcsolatba hozható az ÉNy-i várfal felett áthúzódó, előzőekben elemzett feltöltődéssel. Ez a rétegsor egyrészt magába foglalta a XXIII. szelvény kapcsán az előzőekben említett településréteget, másrészt rátaakar arra a várfallal párhuzamosan húzódó – attól 15–30 cm-re, főként 20–30 cm átmérőjű cölöplyukak alkotta – nem mindig szabályos rendszerre, amely jelenség arra utal, hogy a török hódoltság egy kései(?) szakaszában a várfal erősítését szolgáló palánkot megszüntették, és a vár településterülete Ny felé bővült. Ugyanakkor egy, az utóbbi réteg(sor) alatt elhelyezkedő, de azal azonos összetételű, vékonyabb lerakódás/feltöltés már úgy értelmezhető, hogy ennek felszínéről (a 24. árokban ez 105,5

m) alakíthatták/ásták be a palánk (néhol 1,5 m-re is lenyúló!) függőleges gerendaelemeit. Kérdéses azonban, hogy az ebbe az enyhén ereszkedő felületű rétegbe mélyülő, laza, téglás betöltésű hosszanti beásás (ezt, ha volt, a XXIII. szelvényben a modern vízvezeték beásása tette tönkre) értékelhető-e egy, a palánkkal egyidős (s azzal egy időben megszüntetett) árokként. Az értelmezést bonyolítja, hogy a fal melletti cölöpsortól Ny-ra (sőt, az utóbbi „árokban” is) mutatkoztak, általában kisebb átmérőjű cölöplyukak.

Az ugyanakkor bizonyos, hogy a megfigyelt cölöplyukak az É-i toronytól mért kb. 20 m-es szakaszon egy markáns, D felé 100 cm-ről 50 cm-re elvékonyodó, barnásvörös, erősen téglatörmelékes rétegbe mélyülnek – ez utóbbit egyértelműen a várfal (már hiányzó, téglából emelt felső része) 16. századi (talán az ostromokkal is kapcsolatba hozható) pusztulásával, leomlásával hozhatjuk kapcsolatba. Épp emiatt vált szükségessé annak egy külső faszerkezettel való erősítése. Tulajdonképp ez utóbbi számít a terület É-i harmada legkorábbi vastag rétegének. Alatta már egyre inkább vízszintes helyzetű, vékonyabb téglatörmelékes/faszenes/hamus/habarcos rétegcsíkok utalnak a fal (felületének) pusztulására, javítására – azaz az árok késő középkori „rendeltetészerű” használatára – míg közülük az alsók a fal építésével hozhatók kapcsolatba. Az általaj a területen 103,5–104 m-es szinten jelentkezett, az alapozási árok és az alapozás maga a 36. árokban volt vizsgálható, ahol 101,4 m-nél annak alját is meghatározhattuk.

A várfal középső része előtti területen – az előzőkhöz képest szélesebb XXX., XXIX. és XXXI. szelvényekben – a felszín emelkedése miatt már nem sikerült dokumentálni az előzőekben leírt várfal előtti cölöplyuk-rendszer egészét, csupán néhány mélyebbre nyúló palánknyom maradt meg. Itt az 1980-as évek ásatai során az azt fedő barna, faszenes, törmelékes „késő hódoltság kori” (vagy még későbbi) réteget azonban csak részben bontottuk el, ebből most a XXIX. szelvény területén egy nagy méretű, többszörösen profilált 15. századi kapukeret-elem került elő. Minden bizonnyal ez a réteg töltötte ki azt az itt is végig (főként a szelvényprofilokban) megfigyelt, a várfaltól átlag 4 m-re, azzal párhuzamosan húzódó V-alakú, azaz árokzerű beásást, amely kapcsolatban hozható a főleg a XXX. szelvényben jól dokumentált, kisebb méretű, átlagban 15 cm átmérőjű cölöpsor alkotta külső palánkjelenséggel. Ez az árokjellegű beásás szakítani látszik néhány vékonyabb, egyenmű szürke, illetve faszenes-paticos réteget, s különösen egy további jellegzetes feltöltődést, melyet több helyen a várfal melletti 3-4 m széles sávban nagy felületen tárhattunk fel. Ez egy markáns vörösbarna színű, szerves eredetű, korhadékos, függőleges repedéseivel vízjárásra utaló, néhol közel 50 cm vastag lerakódás, melyet nem tudunk másképp értelmezni, mint a várárok egy, időszakosan lefolyás nélküli szakaszának emlékét. Sajnos e szerves réteg másutt, mélyebben is előfordul, s feltűnését nem lehetett mindenhol kapcsolatba hozni egymással. Valószínűleg ugyancsak korábbi ennél az ároknál/palánknál az az égett, hamus rétegsor, melyet főleg a szelvények Ny-i, 2 m széles sávjában lehetett dokumentálni, s mely már az árok – valamilyen 16–17. századi pusztuláshoz köthető – alsó lerakódásaként értékelhető. Ez alatt általában törmelékes feltöltés volt megfigyelhető az elért, 104,4 m-ig (az általaj a korábbi 9. árokban 103,6 m-nél jelentkezett).

Végül a terület D-i szakaszán nem csupán a kései (17. századi), illetve modern beásásokkal zavart betöltési rétegeket kutattuk, itt ugyanis a két Ny-i (2013/3. és 4.) szelvényben fel-

tártuk a templom cinteremfalának újabb, íves szakaszát is, két K-i támpillérrel. A rétegek itt a két fal között egykor húzódott egykori árok jellegéből következően K-ről Ny felé előbb estek, majd emelkedtek. Közvetlenül a felszín alatt cölöplyukakra bukkantunk, melyek azonban (hasonlóan az itt volt korábbi 11. árokban megfigyeltékhez) nem illeszkedtek a korábban leírt rendszerbe. A legfelső, illetve a középső részt kitöltő felső faszenes-téglás feltöltés alatt (ebbe a 2013/1. szelvény területén egy ovális gödör, a 2013/2 DNY-i felén egy, a bontás során részben roncsolt, melléklet nélküli sír is mélyült) téglás-köves omladék jelentkezett a falak előtt. Majd a cinteremfalhoz csatlakozó részen különösen É-on jól megfigyelhető volt egy újabb, barnás, vízjárta lerakódás, mely alatt kifejezett törmelékreteget vágunk át – ez különösen jól megfigyelhető volt a 2013/5. szelvényben (ahogy a korábbi 2008/1. szelvényben is). Utóbbiból – melynek alját már nem értük el, ugyanis a kőritőfal bemutatása nem szerepel a helyreállítási tervekben – egy gótkus bordaindítást emeltünk ki. A várfal D-i szakaszához kifutó rétegsorok elemzéséhez és értékeléséhez további mélyítésre lett volna szükség, ezt azonban a mai iskola melletti járdához kifutó új felvezető út építése nem tette szükségessé. Végül meg kell említeni, hogy a cinteremfal Ny-i oldalán már közvetlenül a felszín alatt jelentkezett a (valószínűleg bolygatatlan) lösz, azaz annak építéskor a természetes felszínt itt bizonyára függőlegesen lemetszették.

Kutatóblokk a DK-i várfal K-i része előtt

A statikus tervező kérésére nyitottuk az 1,5×3,5 m-es, a várfalra merőleges 2013/7. árkot a D-i saroktoronytól 5 m-re Ny felé. Itt a felső, részben téglás, talán 18. századi omladékreteg alatt egy cölöplyukat találtunk a falsíktól mintegy 0,8 cm-re, amely 16–17. századi feltöltésbe mélyült. Alatta talán a hódoltság kora elejére helyezhető faszenes-törmelékes réteget vágunk át, majd hasonló rétegcsíkokat (faszenes, vörös téglatörmelékes), amelyeket a DNY-i fal megfelelő szakasza előtt is találtunk. A téglafalazat alja 107,5 m-nél jelentkezett, ettől lefelé kevert lösz támaszkodott az itt még rakott kőfalazathoz, a biztosan bolygatatlan lösz egy sárga, agyagos réteg alatt, a fal alapozásának 105,1 m-nél megtalált alján jelentkezett csupán.

Munkatársak: dr. Mordovin Maxim régész, Fazekas András, Herbst Anna, Hegyi Dóra, Kollonics Bence, Mag Hella és Nádaei Zsófia régészhallgatók.

FIELD ISTVÁN

167. Ófehértó, Kis-Csere-dűlő (MOL 26. lh.), Tukos, Román gázvezeték 20. lh. (KÖH 57090)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U, N

2013. október–november havában a nyíregyházi Jósa András Múzeum szakemberei a Földgázszállító Zrt.-vel kötött szerződés alapján megelőző feltárásokat folytattak a Magyar-román D 300-as kiváltó gázvezeték Nyíregyháza–Nyírgyulaj közti szakaszán. Ennek során az előzetes régészeti terepbejárás során lokalizált, illetve adattári lelőhelyek vizsgálatára került sor Hodász, Kántorjánosi, Nyírcsaholy, Nyírgyulaj és Nyírmegyegyes határában.

2013. október 22–28. között feltárást végeztünk a fent nevezett 20. sz. lelőhelyen. A gázvezeték nyomvonalaiban húzott 2,5 m széles, homokos felszínű szelvényben, a lehumusztolt 327 m²-nyi területen tudunk kutatni. Az előkerült objektumok

zöme a késő népvándorláskorra (1 cölöplyuk, 3 gödör, 2 ház, 2 kemence) és a középső neolitikumra (1 ház, 2 gödör, 1 árok) datálhatóak. Utóbbiból származó leletek egy része a Szamos vidéki festett kerámia kultúrkörébe tartozik.

PINTYE GÁBOR

168. Ópusztaszer, Kisműrét-É (KÖH 33614)

(Csongrád megye) Sza?

Az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark területére tervezett Vendégforgalmi kiszolgáló épület, Látogatóközpont, Karbantartó- és örökségműhely létesítéséhez kapcsolódó beruházásokhoz előzetes régészeti dokumentáció összeállítására volt szükség. A tanulmány elkészítéséhez kapcsolódó terepi munkálatokat 2013. augusztus 22-én kezdtük el.

A tervezett beruházások az Emlékpark területén több helyen földmunkával járó változtatásokat jelentettek. Az Emlékpark DNy-i részén tervezett Karbantartó- és örökségműhely közelében elhelyezkedő Kisműrét-É szarmata kori lelőhely kiterjedésének terepbejárással és kis méretű, szisztematikus mintavételi gödrök létesítésével történő pontosítása volt a cél.

A vizsgált területet a munka elvégzésekor erdő és hozzá kapcsolódó erőtéljes aljnövényzet fedte. Ez a terület terepbejárásra alkalmatlan volt. Az emlékpark területén kívül, D-i irányba található földterületek sem bizonyultak terepbejárásra alkalmasnak, mivel egy részén legelő, másik részén tarló helyezkedett el. A lelőhely kiterjedésének pontosítása érdekében, azokon a területeken, ahol sem a terepbejárás sem egyéb lelőhelydiagnosztikai módszer alkalmazására nem volt alkalmas terepviszony, a tervezett beruházással érintett részeket öt különböző ponton kis felületű mintavételi gödröket nyitottunk (lapátpróba). A megnyitott szelvényekben, négy esetben, 15–20 cm mélységben a világossárga homokos altalaj jelentkezett, helyenként talajlazító és szántásnyomokkal. Az ötödik mintavételi gödörben az erdőtelepítéshez talajlazítóval átforgatott réteg alatt, a többi szelvénytől eltérő módon, a mai felszíntől 45 cm mélységben egy rendkívül kötött állagú, sötétbarna homokos talajréteg jelentkezett. Leletanyagot ugyan nem tartalmazott és egyértelműen beásás sem rajzolódott ki, de az eltérő talajszerkezet utalhat egy régészeti jelenség visszatöltődésére (pl.: vízlevezető árok). Ennek alapján feltételezhető, hogy a lelőhely kiterjedése ebbe az irányba növekszik.

Munkatárs: Molnár Zsolt.

SÓSKUTI KORNÉL

169. Öreglak, Öreglaki Állami Gazdaság (KÖH 47983)

(Somogy megye) Kk, Kú

A kaposvári múzeum numizmatikai anyagának rendezése során egy kisebb zacskó érmét találtunk Öreglak megnevezéssel, valamint két kisebb feljegyzéssel. Az éremlelet a lelőhely-adatbázisban nem szerepel, a fenti lelőhely néven török kori sírról tesznek említést. A feljegyzésekből és visszaemlékezésekből az alábbi derül ki: 1966-ban hídmérleg építése közben, egy 2×2 m-es szelvényben, 150–160 cm-es mélységben szabályos irányú csontvázak voltak. A helyszínen dolgozó munkások összeverekedtek az érméken, nem sikerült mindet összegyűjteni. Az egyik sír mellett, aminek tájolása DNy–ÉK volt, deréktájon kerültek elő valamilyen vászonanyagban, egy gombócban az

érmék. A leletben eredetileg 67–70 db pénz lehetett, jelenleg 60 db érmét leltározunk be, és helyeztünk el a Numizmatikai Gyűjteményben. A leletben magyar dénárok, osztrák garas és krajcár, erdélyi és lengyel garasok, valamint ragúzai dénárok vannak. Az érmék kibocsátási ideje: 1492–1660.

VARGA MÁTÉ

170. Öreglak, Templom (KÖH 85829)

(Somogy megye) B, Á, Kk

A Somogyvár–Öreglak–Lengyeltóti aggregációs optika elektronikus hírközlési építmény földmunkáinak idején 2013. június 4–5-én régészeti felügyeletet végeztünk Öreglak községben. Közvetlenül a templom mellett, attól ÉNy-i irányban, egy kb. 30 m-es szakasról, a járda és az úttest között, a bolygatott földben több régészeti leletet (állatcsont, kerámia) is gyűjtöttünk. A kerámiák a 13–15. századból származnak, 3 töredék az urnamezős kultúrához köthető. A lelőhelyet kiterjesztettük a templom területére is, mert felmerült annak középkori eredete. A lelőhely mérete kb. 90×40 m.

VARGA MÁTÉ

171. Órtilos, Bogárdi-dűlő Dél (KÖH 84491)

(Somogy megye) Kk

A Csupogói kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 25–27. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A terület sávos bejárása a tervezett nyomvonal tengelyétől 50–50 m-es sávban történt, mely összesen 19 régészeti lelőhelyet érintett. A vizsgált szakaszok mezőgazdasági művelés alatt álló területein változó feltételekkel és eredményességgel lehetett a terepbejárást elvégezni.

Órtilos közigazgatási területének K-i részén, az Órtilosba vezető 68118 j. út É-i oldalán, egy kukoricatáblát bejárva késő középkori kerámiatöredékeket találtunk. A magas kukoricásban, rossz megfigyelési körülmények mellett kíséreltük meg lehatárolni a korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet.

Munkatársak: Melis Eszter régész, Lakatosné Sövegjártó Erika és Spolár Erika technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

172. Ósagárd határa (Nógrád megye) I

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzit vezeték építése kapcsán a település határában az alábbi lelőhelyek kutatását végezték el a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai.

Széles-mező (2. lelőhely) (KÖH 78915): 2013. május 9-én elvégeztük a lelőhelyen a 045/22–25 hrsz.-ú ingatlanokon a próbafeltárást. A feltárt terület: 361,66 m² nagyságú volt, ebből pozitív 21,61 m² volt.

A lelőhely Ósagárd külterületén, a település szélétől 900 m-rel Ny-ra található, a Széles-mező elnevezésű, K–Ny-i irányú domb tetején, az erdősávtól D-re. A lelőhely közepén, a 31+260 és a 31+442 km szelvények között nyitott területen 1 régészeti jelenséget találtunk. A területen a megfigyelt humuszvastagság 30–70 cm között volt.

A feltárt jelenség egy gödör volt, amelynek 1/3-a a szelvényen kívül esett. Egy nagyobb égett platnidarabon és néhány paticsrögön kívül régészeti leletanyagot nem tartalmazott.

Széles-mező II. (KÖH 84121): 2013. május 9. és május 14. között elvégeztük a lelőhelyen a 045/30–33 hrsz.-ú ingatlanokon a próbafeltárást. A feltárt terület: 508 m² nagyságú volt, ebből pozitív terület: 191,7 m².

A lelőhely Ósagárd külterületén, a település szélétől 700 m-rel Ny-ra található Széles-mező K–Ny-i irányú domb D-i lejtőjén, a patak É-i oldalában található. A lelőhely Ny-i felén, a 31+681 és a 31+818 km szelvények között nyitott szelvényben 8 régészeti jelenséget azonosítottunk. A területen a humuszvas-tagság 40–60 cm volt. A feltárt 3 gödör, 3 árok és 2 cölöphely betöltésében faszéndarabkákon és paticsrögökön kívül régészeti leletanyagot nem találtunk, így keltező leletanyag hiányában nem tudtuk korszakolni a lelőhelyet, azonban a feltárt jelenségek formája és betöltése régészeti korú lelőhelyre utal, így mindenképpen szükséges régészeti lelőhelyként való nyilvántartása. A lelőhely feltehetően összefügg a tőle É-ra mintegy 250 m-re lévő Ósagárd, Széles mező (Leelőhely azonosító: 78915) lelőhellyel.

A feltárást munkatársa: Kiss László technikus.

BÓKA GERGELY

173. Pap, Jékei-rét-dűlő észak (KÖH 83203)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) R, B, V

2013 nyarán a kisvárdai Rétközi Múzeum és a nyíregyházi Jósza András Múzeum munkatársai értesültek róla, hogy egy helyi lakos a papi határban középső rézkori leleteket talált. A bemutatott leletek alapján feltételezhető volt, hogy a bodrogkeresztúri kultúra egyik temetőjét találta meg a bejelentő.

A területen lábön álló napraforgó betakarítása után kezdtük meg a leletmentést 2013. október 2-án. Ennek során a java rézkori bodrogkeresztúri kultúra 6 sírját tártuk föl: 3 férfi és 3 női sírt. A sírok nemek szerinti megoszlására a bennük talált leletek alapján következtettünk, ugyanis emberi vázra utaló nyomot egyáltalán nem találtunk. A talaj azokat, akárcsak a közeli fenyveslitkei temető esetében, teljesen megsemmisítette. A temető gazdag leletanyagot szolgáltatott: a kultúra jellemző edénytípusai kerültek elő, illetve 2 sírban ellentett élű rézfokosokat, 1 sírban pedig szakálhátú típusú laposbaltát találtunk. Említést érdemelnek továbbá a nagy méretű kőkések.

A sírok feltárása során műszeres leletfelderítést is végeztünk és a temető környékét is alaposan átvizsgáltuk. Ennek során sikerült a középső rézkori sírok közelében egy bronzkori depóleletet is találnunk: egy edényben a késő bronzkor–kora vaskor jellemző bronztárgyait rejtették el egykor.

A leletmentést 2013. október 28-án fejeztük be, a leleteket a Jósza András Múzeumba szállítottuk. Az előkerült tárgyak restaurálása és leltárba vétele megtörtént, a sírok és a leletanyag feldolgozása folyamatban van.

Munkatársak: Bacskai István, Bálint Marianna, Bocz Péter, Kiss László, Kosztyu Brigitta, Linzenbold Attila, Pintye Gábor, Szalai Attila, Toldi Zoltán, Vizler Csaba.

TOMPA GYÖRGY

174. Penészlek, Kender-föld (KÖH 84619)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, V, Á, Kő

2013. március 6-án terepbejárást végeztünk Penészlek belterületén, a középkori templom helyének azonosítása okán. Ennek során az „elsüllyedt templom” falubeliek által vélt helyszínét vizsgáltuk át. Ez a Kender-föld határrészben van, a Templom-heggyel átellenben, a Fülöpre vezető műúttól közvetlenül K-re. É-i és K-i határát egy vizes mélyedés jelenti, míg DK felől a Penészleki (I/3-2-2 sz.) csatornáig, DNy felől pedig egy dűlőútig tudtuk követni a szántott, részben trágyázott parcellákban.

Az intenzív, É–D irányú telepnyom becslött kiterjedése: 180–240×500 m. A felszínről késő bronzkori-kora vaskori edénytöredékek mellett Árpád-kori és középkori cserepeket szedtünk össze.

Munkatársak: Reményi László MNM NÖK és Bocz Péter technikus, JAM.

PINTYE GÁBOR

175. Petrivente, Északi faluvég (KÖH 84567)

(Zala megye) Ő, Kk

A Nagykanizsai–Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50–50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett.

A Petriventére bevezető út Ny-i oldalán, az M7 autópályától D-re, a falu É-i végén alacsony kukoricásban, jó megfigyelési körülmények között a kissé köves, kavicsos felszínen késő középkori, valamint szórványosan őskori edénytöredékeket találtunk. Ezek egy új, korábban ismeretlen lelőhelyet jeleztek.

Munkatársak: Spolár Erika technikus és Balogh Lőrinc egyetemi hallgató (PTE).

TOKAI ZITA MÁRIA

176. Pécel, Hatos-dűlő

(MRT 11. k., 19 / 2. lh., KÖH 26222)

(Pest megye) R, Sza

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzit vezeték építéséhez kapcsolódó régészeti kutatás keretében 2013. szeptember 5.–október 7. között a szentendrei Ferenczy Múzeum munkatársai elvégezték a lelőhely nyomvonalba eső szakaszának próbafeltárást. Az ismert lelőhelyet a nyomvonal É–D-i irányban szelte át, a humuszolt felszín átlagosan kb. 5 m széles volt, ebből kétoldalt 50–50 cm-t nem érintettünk a beruházó részsű képzésére vonatkozó előírásainak megfelelően. A régészeti jelenségek zömmel foltként az altalajban jelentkeztek, kivéve a lelőhely dombhátra eső, É-i részét, ahol a humuszban nagy mennyiségű edénytöredéket, patics- és tapasztásdarabot észleltünk. Itt a humuszréteg eltávolítását kézi erővel végeztük. Összesen 68 régészeti objektumot azonosítottunk, bontottunk ki és dokumentáltunk. Ebből 60 negatív struktúra; gödör illetve árok, 8 pedig az altalajon vagy a humuszban jelentkező pozitív jelenség: átégett, kikapasztott padló, állatváz, kerámia és paticsomladék. Több gödröt a nyomvonal szegélyénél meghagyandó részsű miatt vagy amiatt, hogy igen csekély részük esett

a nyomvonalba, csak metszetre bontottunk és így dokumentáltunk. Az SE 054 és 056 átégett, vastag padlók teljes kibontására engedélyt kértünk a beruházótól, mivel azok nagyobb része a nyomvonalon kívül esett. Az engedély megkapása után egy 3,5×1 m-es szondát nyitottunk a nyomvonal Ny-i szegélyén.

A feltárt objektumok nagyobbik része a badeni kultúrához köthető telep részeként értelmezhető; döntő többségük gödörként, veremként definiálható. Három objektumot (SE 054, 056, 008) nem túl nagy, átlagosan 2 m átmérőjű, kerek épületek tapasztott padlójaként interpretálhatunk. Az objektumok között előfordult a korszakra jellemző, jellegzetes módon elföldelt, teljes szarvasmarha csontvázat tartalmazó gödör (SE 040).

Az objektumok kisebb része császárkori szarmata megtelepedés maradványa. Ezek nem különültek el a badeni település objektumaitól, azok között fordultak elő. Az objektumok kizárólag gödrök, amelyek mindamellett, hogy jellegzetes leletanyagot tartalmaztak, kisebbek és szabályosabb formájúak voltak, mint az őskori objektumok.

A gázvezeték kiépítésének teljes nyomvonalszakaszán a földmunka régészeti megfigyelés mellett zajlott. Ennek során a lelőhely folytatásában É felé újabb objektumok kerültek elő. Ezeket 2013. november 20–26. között feltártuk. A jelenségek – kizárólag gödrök – egy intenzívebb szarmata település létezését jelzik a dombháton, ahol a badeni kultúra régészeti objektumai már nem folytatódnak.

BÓZSA ANIKÓ

177. Pécs, Belváros keleti része (Szent Mór Iskolaközpont) (KÖH 70847)

(Baranya megye) **Kő?, Ű, I**

A Pécsi Egyházmegye a Szent Mór Iskolaközpont udvarán (hrs. 17684) légtartásos sportsátrat akar építeni. Az építmény az udvar legmagasabb pontján, a középkori városfal előtti területre lett tervezve. Az alagúttól D-re eső területen a 25×18 m alapterületű létesítmény kialakításához a városfal előtti területet 1–1,5 m mélységig kell bolygatni az előzetes építési tervek alapján. D-i irányban pedig feltöltéssel érik el a kívánt szintet, a sátor helyén a térszín ugyanis lépcsős kialakítású, D-i része az alsóbb szint területére esik. A tervek véglegesítéséhez talajmechanikai vizsgálatra, valamint statikai okok miatt a városfal és a telket K-ről záró fal alapkutatására volt szükség. A munkálatok lehetőséget nyújtottak a terület rétegtani viszonyainak megismerésére. A tevékenységeket régészeti felügyelet mellett végezték 2013. szeptember 26. – október 9. közötti időszakban.

Ez a terület volt a középkori város legmagasabb pontja. A városfal előtti területen elsősorban középkori és újkori épületek maradványaival lehetett számolni. A városfal előtti felső szinten az M 1:10 000 léptékű EOVS vetületű térképen egy a városfalnak és a telket K-ről záró falnak nekiépített L-alakú épület van jelölve (az 1950-es–1960-as éveket tükröző állapot). Pécs város digitális térképén (az 1990–2000-es éveket tükröző állapot) ez az épület már nem szerepel, közben valamikor elbontották. Az alsóbb lépcső szintjén az M 1:10 000-es térképen szintén egy L-alakú épület van feltüntetve az előbbi épülettől D-re. Ez az épület a digitális várostérképen is szerepel még. Jelenleg viszont csak a D-i szárnya van meg, ahol tantermek működnek, azaz az elmúlt 15–20 évben bontották el az É-i részét.

A terület mai állapotában lépcsős kialakítású: a legfelső vízszintes sík a középkori városfal előtt húzódik. Ezt a területet

D-i irányban jelenleg részben egy függőleges támfal, részben egy meredek rézsű zárja. A második (alsóbb) vízszintes szinten jelenleg egy kisebb tornapálya van, ettől D-re pedig egy iskolához tartozó épület. A vizsgálatához 5 árok kiásására került sor, 4 a felső vízszintes síkon, 1 pedig az alsóbb síkon.

A felügyelet során a következő megfigyeléseket tettük: A városfalnak a mai felszíntől kb. 1 m magasságban van egy kiugrása, zoklija. Ennek felső pereme egykori talajszintet jelölhet. A városfalnak lényegében nincsen külön alapozása jelen állapotában, az lényegében a mai felszínről indul, a sárga, homokos, kavicsos, meszes összementálódott altalajrétegre van ráalapozva. Az előzőekből adódóan azt feltételezzük, hogy a városfal előtt kialakított ma is meglévő vízszintes sík kialakításakor a városfal előtti területről földet szedtek el a D-i irányban meredek lejtésű térszint kiegyenlítésére. A vízszintes felszín síkja a városfal alapozás aljának síkja lett, azaz a fal alapozása a mai felszín szintjére került. A kiszedett földdel a lejtős részt töltötték fel, a vízszintes felszín nagyságát megnövelendő, amelybe később lépcsőfokokat vágtak. (A területet D-i irányban jelenleg részben egy függőleges támfal, részben egy meredek rézsű zárja.) A felszín vízszintbe hozásakor lényegében eltüntették a korábbi kultúrretegeket és a természetes talajtakaró legfelső, homogén, barna humuszos rétegét. A jelenlegi humuszréteg másodlagos.

A telket K-ről záró kőfal előtt az alsóbb szinten egy 45°-os, kb. 1 m magas rézsűs feltöltés van. A fal alapozásának alja nagyjából a mai felszínnel van egy szinten, azaz a falnak jelen állapotában nincs alapozása, azt lényegében a rézsű tartja. A kőfal építésének ideje nem ismert, lehet középkori eredetű/előzményű is. A falba kiegészítésként, pótlásként befalazott téglák újkori eredetűnek látszanak. A mai modern szint mesterséges mélyítés eredménye. Ezt megelőzően egy többhelyiséges épület állt itt, melynek K-i fala az álló kőfal volt, belső járószintje pedig nagyjából a meghagyott rézsű tetejének a szintjén lehetett. A felsőbb szinten a kiásott árokban egy a fal mellé épített modern téglaközből álló objektum vált ismertté.

A felügyelet során három objektum került elő, két cölöplyuk és egy kisebb gödör. Koruk, tárgyi leletanyag hiányában nem meghatározható.

TÓTH ZSOLT

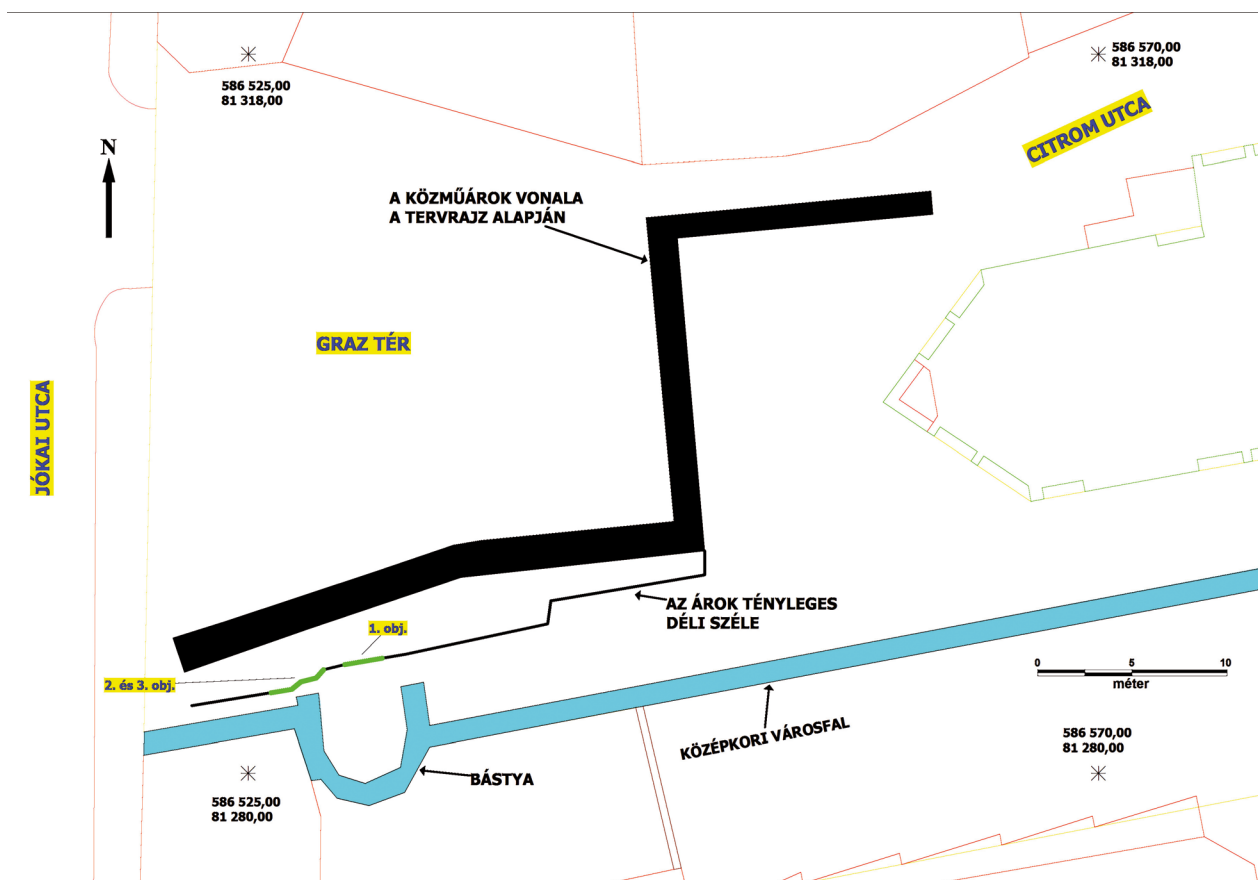
178. Pécs, Belváros nyugati része szakfelügyelet (KÖH 38760)

(Baranya megye) **Ő, Ró, N?, Á, Kk, Kö, Ű**

A Pécsi Távfűtő Kft (PÉTÁV) Pécs belvárosában távfűtő primer gerincevezeték-rekonstrukciót végzett. Ennek kapcsán került sor az alábbi régészeti szakfelügyeleti munkák elvégzésére.

Citrom utca (Graz tér) (KÖH 24595): A Citrom utca Ny-i végén, a Tüke-kút, Capri cukrászda, középkori városfal és a Jókai utca közötti területen (Graz-tér) a közműfektetés földmunkáinak régészeti felügyeletére 2013. május 28. – július 1. közötti időszakban volt szükség.

A terület a római kori település központjában, a késő római település feltételezhető *forumának* ÉK-i sarka előtt, a Postapalota helyén azonosított helytartói palota K-i frontja előtti területen van. Középkori viszonylatban a terület a város D-i szélén, a városfal előtt, a város Ny-i felében terül el. Előbbiekből adódóan előzetesen mind római, mind középkori épületmaradványokkal lehetett számolni, valamint a terület rétegvizonyairól várhattunk információkat. Ezenkívül újkori épületek ma

Pécs, Belváros nyugati rész, Citrom u.

radványaival is kellett számolni, ugyanis a középkori városfal ezen szakasza 1974-ig jórészt beépített volt. 1974–1975-ben G. Sándor Mária, 1975-ben Fülep Ferenc végzett a középkori városfal vonalában és az előtt, a Citrom utca vonalában, régészeti kutatásokat.⁵²

A nyomvonal Ny-i része régi, már korábban létesített nyomvonal, a K-i rész újonnan létesített szakasz. Az árok átlagos mélysége 0,80 m. A nyomvonal Ny-i végén az árok mélysége lesüllyed 2,50–3,20 méter mélységig. (Ebben a mélységben halad az a vezeték, amelyre rákötöttek.) A K-i új szakasz É–D-i ága is bolygatottnak bizonyult, egy áramvezeték haladt az árok alján. A K-i részen az árok mélysége egyenletesen 0,80 m volt, régészeti objektumot itt nem azonosítottunk. A felszíni gyep (és humusz agyazata) alatt sárgásbarna agyagos feltöltés jelentkezett, amely alatt vörös és fekete salakos, törmelékes modern feltöltés réteg jelentkezett. Az É–D-i szakaszon az árok Ny-i szélé túlnyúlt az áramvezeték árán, a modern feltöltés alatt természetes eredetűnek tűnő szürke humuszos feltöltődés réteg jelentkezett.

A nyomvonal Ny-i részén megközelítőleg K–Ny irányú volt az árok. A középkori fal bástyájának vonalában egy kőfal-alapozás részlete látott napvilágot az árok D-i profiljában (1. objektum). (Az illusztrációt lásd fent!) A korábbi közműfektetéskor már részlegesen roncsolták. A falalapozás külső, É-i szélé vált ismertté kb. 2 m hosszú szakaszon. 1,30 m magas koronaszintje a modern feltöltés alatt van. A fal részleteit G. Sándor Mária már korábban megtalálta, újkori építésűnek tartja.⁵³

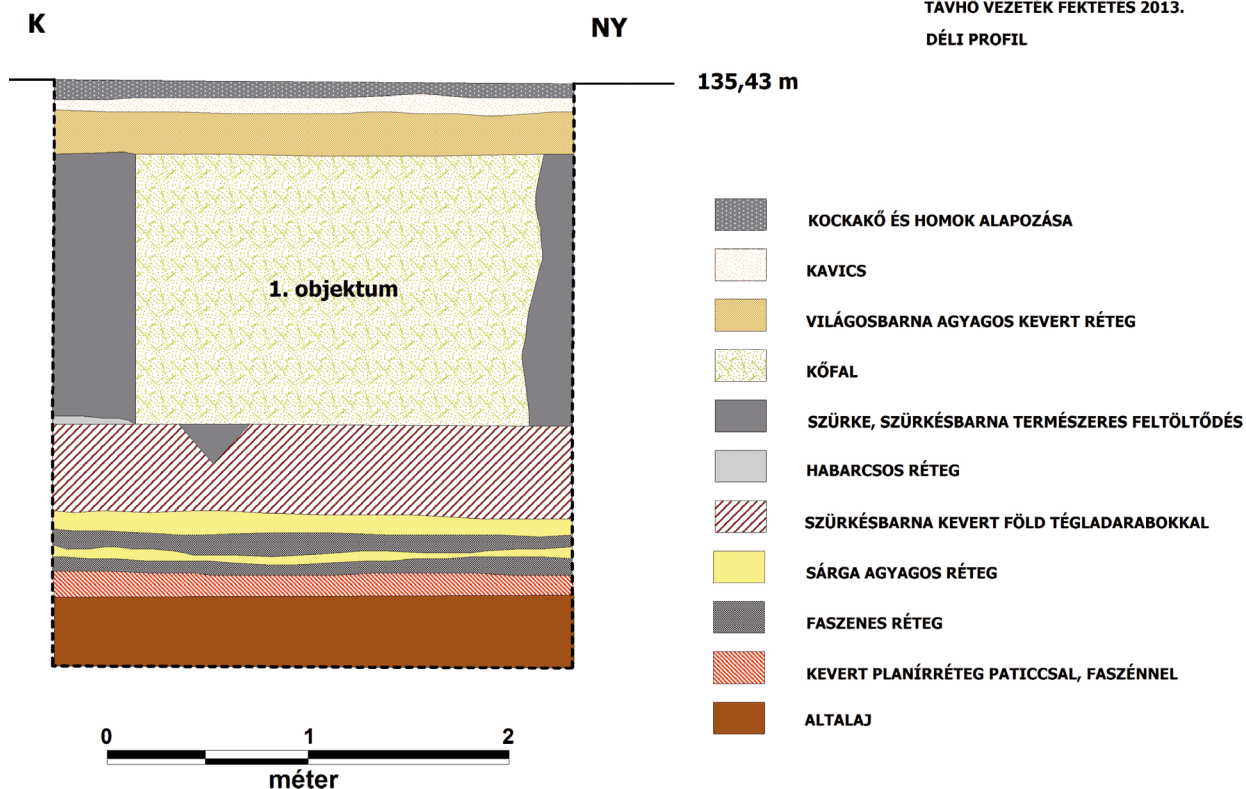
A bástya Ny-i szárának vonalában egy vegyes falazatú pince roncsolt részlete került elő a közműárok D-i profiljában. A téglák alapján és a tengerszint feletti magassága alapján újkori építésű (2. objektum). A pince boltívet vágja egy kőfal-alapozás (3. objektum). Így ez a pincénél későbbi építésű, szintén újkorinak tartható.

Eredeti rétegződés az 1. objektum alatt és annak K-i szélé mellett vált ismertté: A modern rétegtrend alatt vastagon természetes eredetű szürke, szürkésbarna humuszos feltöltődés volt megfigyelhető, ez alatt pedig már a római rétegek jelentek. A természetes talajszint az árok ezen szakaszán kb. 2,50 m mélységben jelentkezett az árok alján. A láthatóvá vált rövid szakaszon négy római kori építési szintet tudunk beazonosítani.

52 1974–1975-ben a középkori városfal 60–70 m hosszú szakaszát szabadították ki a későbbi ráfalazások elbontásával. Tisztázásra került a félkörös bástya belső járószintje. A középkori városfal e szakasza római épületmaradványokra épült. Forrás: G. Sándor Mária – Gerő Győző: Pécs város régészeti topográfiája II. Középkor–törökör. Budapest 1981, 101–102. valamint JPM Régészeti Adattár 1284–83 és 1285–83. A középkori városfal ezen szakasza jelenleg műemlékileg helyreállított állapotban van. Fülep Ferenc római kori járószintet és római kori objektumokat tárt fel. Forrás: JPM Régészeti Adattár 1286–83.

53 „Itt megállapítható volt, hogy egyedül a bástya és a városfal találkozásánál feltárt É-D irányú csatlakozó pillérszerű falmaradvány tekinthető középkori eredetűnek, míg a többi újkorinori építések, feltehetően nagyrészt XVIII. század végi, XIX. század eredetűek.” JPM Régészeti Adattár 1285–83.

PÉCS, CITROM UTCA
(GRAZ-TÉR)
TÁVHŐ VEZETÉK FEKTETÉS 2013.
DÉLI PROFIL

Pécs, Belváros nyugati része szakfelületek. Citrom utca (Graz tér).
A közműárok nyomvonalában előkerült objektumok helyszínrajza

Rétegrend (felülről lefelé a félkör alaprajzú bástya vonalában):

- Gyep, humusz / kockakő
- Sárgásbarna agyagos föld (modern feltöltés)
- Vöröses-szürkés salaktörmelék (modern feltöltés)
- Szürke, szürkésbarna, helyenként homokos természetes feltöltődés (felszíne a középkori talajszintet jelölheti)⁵⁴
- Vékony habarcsos réteg a kőfal-alapozás (1. objektum) alja alatt
- Szürkésbarna kevert föld helyenként tégladarabokkal
- Sárga agyagos, kavicsos rétegek, közöttük faszenes csíkok (2-2)
- Kevert planírréteg paticcsal, faszénnel
- Barna humuszos kavicsos föld (altalaj, felszínén a természetes talajszint)
- Összementálódott köves-kavicsos konglomerátum (altalaj)
- Pannon homok (altalaj)

Az árok visszatemetése tiszta homokkal történik majd, az előkerült 3 objektumot (*Az illusztrációt lásd fent!*) geotextil réteggel fogják elválasztani a homoktól.

Postapalota (KÖH 24598): A Dischka utca É-i szélétől az Opris térig terjedő vezetékszakaszon, a Jókai utcában, a Pos-

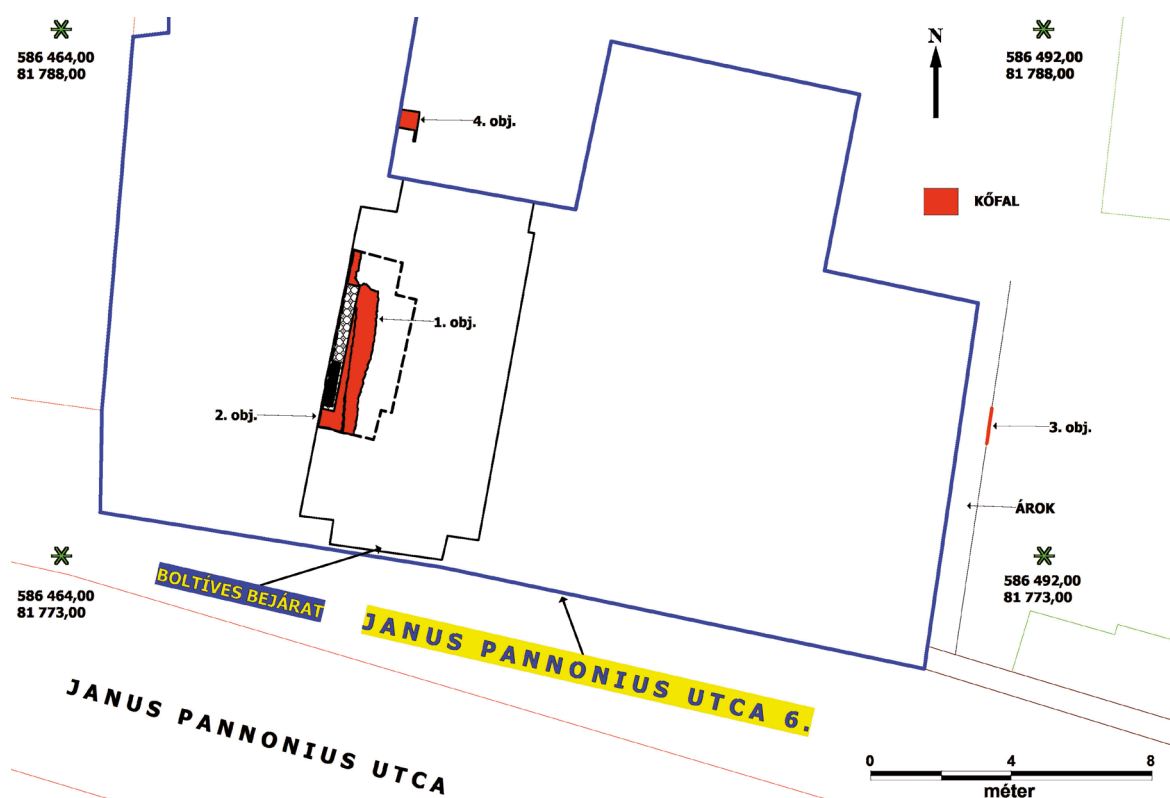
talpota előtt 2013. július 29.–augusztus 6. között végeztünk szakfelületelet. Az árok szélessége 0,70 m, az átlagos mélysége pedig 0,90 m körüli. Az árok vonala nagyrészt egy korábbi árok vonalába esett, így erősen bolygatott. Emellett számos vezeték szabdalja K–Ny irányban is. Objektumok és értékelhető rétegrend az árok K-i profiljában volt megfigyelhető. Három objektumot számoztunk be, amelyek helyzetük alapján középkoriak lehetnek.

1. objektum: K–Ny irányú, bolygatott kőfal(alapozás). Tört mészkőből épült, a habarcs erősen sárgás, homokos. Ny-i irányú folytatását már elroncsolta egy korábbi közműárok. A modern burkolat(alapozás) alatt jelentkezett, szürkésbarna humuszos rétegre alapozták rá. 0,54 m széles falcsonk 0,32 m magasan maradt meg.

2. objektum: K–Ny irányú, bolygatott kőfal(alapozás). Tört mészkőből épült, a habarcs erősen sárgás, homokos. Ny-i irányú folytatását már elroncsolta egy korábbi közműárok. A modern burkolat(alapozás) alatt jelentkezett, szürkésbarna humuszos rétegre alapozták rá. 0,58 m széles falcsonk 0,30 m magasan maradt meg.

3. objektum: Körülbelül 0,10 m vastag járószint. A bolygatottság miatt szakaszosan jelentkezett. Döngölt kavicsból készült. A szürkésbarna humuszos rétegen feküdt, fölötté kevert töltésföld jelentkezett. Közel 8 m hosszú szakaszon volt követhető az árok É-i szakaszán. (A Postapalota É-i végével egy vonalban a szürkésbarna föld alatt egy újabb vékony kavicsos szint is megfigyelhető volt rövidebb szakaszokon.)

⁵⁴ G. Sándor Mária több mint három méter vastag, újkori eredetűnek tartott feltöltődést talált a jelzett területen. JPM Régészeti Adattár 1284 – 83. A bástyában meghatározott középkori belső szint megközelítőleg egyezik az általunk azonosított középkori szinttel.

Pécs, Belváros nyugati része szakfelületek. Janus Pannonius u. 6.
A villanyvezeték nyomvonalában előkerült objektumok helyszínrajza

Mivel az objektumok közvetlenül a modern burkolat, ill. feltöltés alatt jelentkeztek, logikai alapon középkori eredetűnek tartjuk mindhárom jelenséget. (Ugyanez a jelenség a történeti belváros számos pontján megfigyelhető volt már. A terület a középkor folyamán a Szt. Benedek templomhoz tartozhatott, amely az árok É-i végével szemben, a mai Jókai utca K-i oldalán állt.)

Rétegrend (A Postapalota ÉK-i sarkával egyvonalban):

- Modern aszfalt burkolat és annak alapozása (beton)
- Kevert szürkésbarna föld
- Döngölt kavicsos réteg (3. objektum)
- Szürkésbarna humuszos föld
- Vékony kavicsos réteg
- Barna humuszos föld

Az árok a római kori rétegeket és a római kori utáni pusztulásréteget nem érintette már.

TÓTH ZSOLT

A Pécsi Egyházmegye tulajdonában álló, a Máltai Szeretetszolgálat által használt alábbi ingatlan felújítása keretében a közművek cseréjére is sor került.

Janus Pannonius utca 6. (KÖH 85707): Az elektromos vezeték fektetése miatt 2013. július 24–26. között végeztünk szakfelületeket. A közműárkot a boltíves kapubejáró és az udvar Ny-i szélében ásták. A vezetékfektetés mélysége 1 m. A felszedett burkolat alatt habarcsos kődarabok kerültek elő, amelyek egy korábbi áramvezeték-fektetés alkalmával szétrombolt kőfalból származtak.

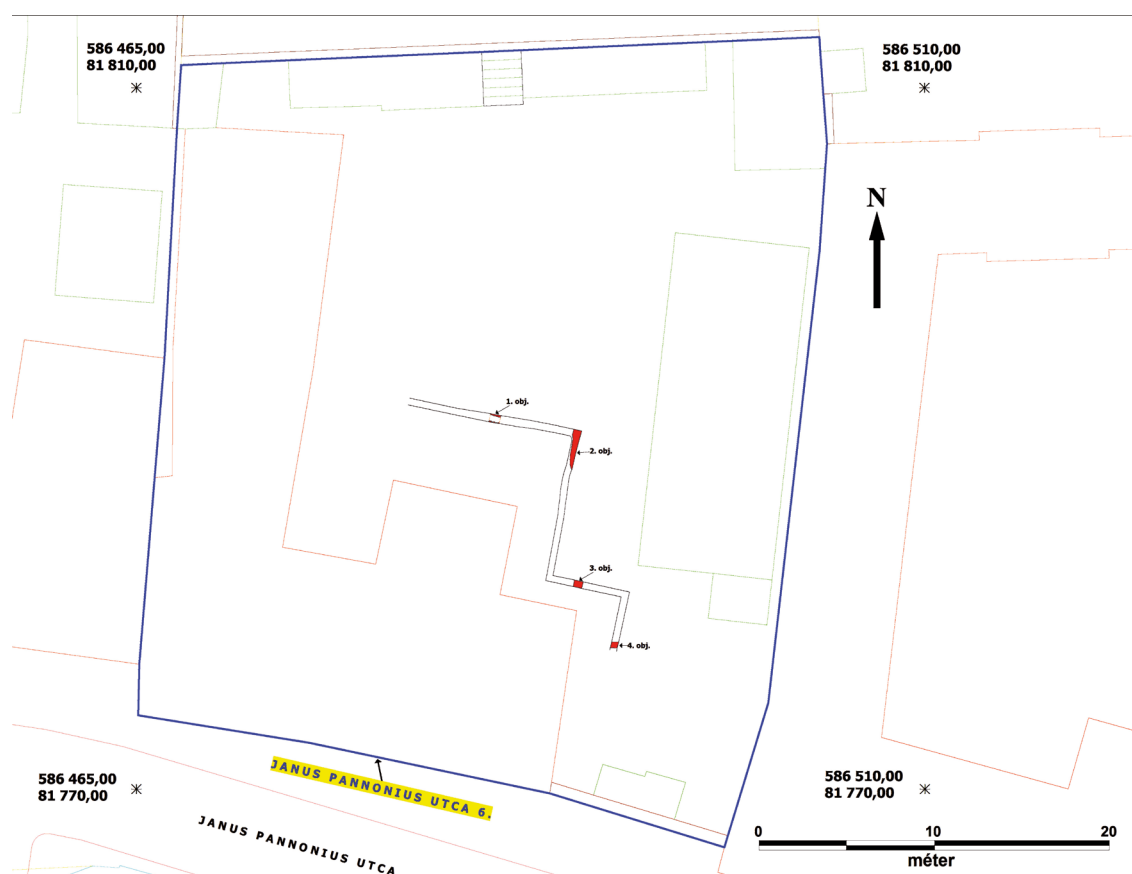
Az árokban kettő, egymás mellé épített, tört mészkőből rakott, megközelítőleg É–D irányú falalap jelentkezett (1. és 2. objektum). A falaknak sem az É-i, sem a D-i vége nem esett a megnyitott területbe. A falak felszínét a korábbi vezetékfektetés erősen bolygatta, így felszínük egyenetlen. A Ny-i fal Ny-i szélé az álló épület fala alatt van, legalább részben arra alapozták rá. Annyi bizonyos, hogy a két fal az álló épületnél korábbi, azaz korábbi, mint a 19. század eleje. A falak valószínűleg középkori eredetűek.

Az elektromos vezeték a K-i fal K-i szélé mellett vezeték el. A Ny-i falra, a kapubejáró DNy-i sarkában elektromos elosztószekrényt helyeztek el, amelyhez a Hivatal hozzájárulásával minimális mértékben lebontották.

Az átjáróban elkezdett árkot É-i irányba tovább folytatták az udvaron is az épület fala mellett. Itt előkerült egy már korábban átvágott K–Ny irányú kőfal részlete (4. objektum). Folytatása a K-i metszetszfalban nem látszik. A vezeték a fal mellett vezeték el.

A kapubejáró mögött, az udvarba beugró K-i épületszárny körül árokásás folyt, szigetelték az épületet. Az épület É-i oldala mellett valami korábbi újkori építmény volt, az árokból ennek téglái kerülnek ki. Az árokban újkori-modern eredetű feltöltés látszódott.

Az épület K-i oldala mellett már a felülete ideje előtt kiásták az árkot. Itt is az árok aljáig (kb. 1 m) újkori modern eredetű feltöltés látszódott. Az épület itteni ablakától kissé D-i irányban az árok K-i metszetében egy átvágott fal látszódott (3. objektum). Masszív, jó megépítésű, fehér habarccsal. A tört mészkődarabok között néhány tégladarab is megfigyelhető volt. A habarcs alapján inkább középkori, mint újkori építésű. *(Az illusztrációt lásd fent!)*

Pécs, Belváros nyugati része szakfelületek. Janus Pannonius u. 6.
A gázvezeték nyomvonalában előkerült objektumok helyszínrajza

A gázvezeték fektetését felügyeltük 2013. november 17-én. A vezeték számára a közműárkokat a főépület mögötti udvar területén ásták. A vezetékfektetés mélysége 0,70 m. A felügyelet során 4 kőfal részlete (1–4. objektum) került napvilágra. (*Az illusztrációt lásd fent!*)

1. objektum: A kőfal iránya 10° -kal tér el K-re az É–D főiránytól. Tájolása egyezik a Janus Pannonius utca 6. épületével. 0,60 m széles, a megmaradt magassága 0,56 m. Sekély mélységben (0,10 m) került elő a mai felszínhez viszonyítva. Szürkésbarna, kevert töltésföld fedi. Szürkésbarna, fekete humuszos földbe ásták bele. Felszíne vízszintes, visszabontott fal. Kora a tájolás alapján valószínűleg újkor, de a középkor sem zárható ki teljesen.

2. objektum: A kőfal iránya 8° -kal tér el K-re az É–D főiránytól. Tájolása nagyjából egyezik a Janus Pannonius utca 6. épületével. A falnak csak a Ny-i része esett az árokba, legnagyobb mérhető szélessége 0,48 m, a megmaradt magassága 0,76 m, az alapozás alja nem látszik. Sekély mélységben (0,20 m) került elő a mai felszínhez viszonyítva. Szürkésbarna, kevert töltésföld fedi. Szürkésbarna, fekete humuszos földbe ásták bele. Felszíne egyenetlen, bolygatja egy keresztirányú vezeték. Kora a tájolás alapján valószínűleg újkor, de a középkor sem zárható ki teljesen.

3. objektum: A kőfal iránya 10° -kal tér el K-re az É–D főiránytól. Tájolása egyezik a Janus Pannonius utca 6. épületével, a K-i falsík egy vonalba esik a Janus P. utca 6. épület K-i falsíkjával. 0,50 m széles, a megmaradt magassága 0,24 m, az alapozás alja nem látszik. 0,50 m mélységben került elő a mai felszínhez

viszonyítva. Szürkésbarna, kevert töltésföld fedi. Felszíne egyenetlen. Kora a tájolás alapján valószínűleg újkor, de a középkor sem zárható ki teljesen.

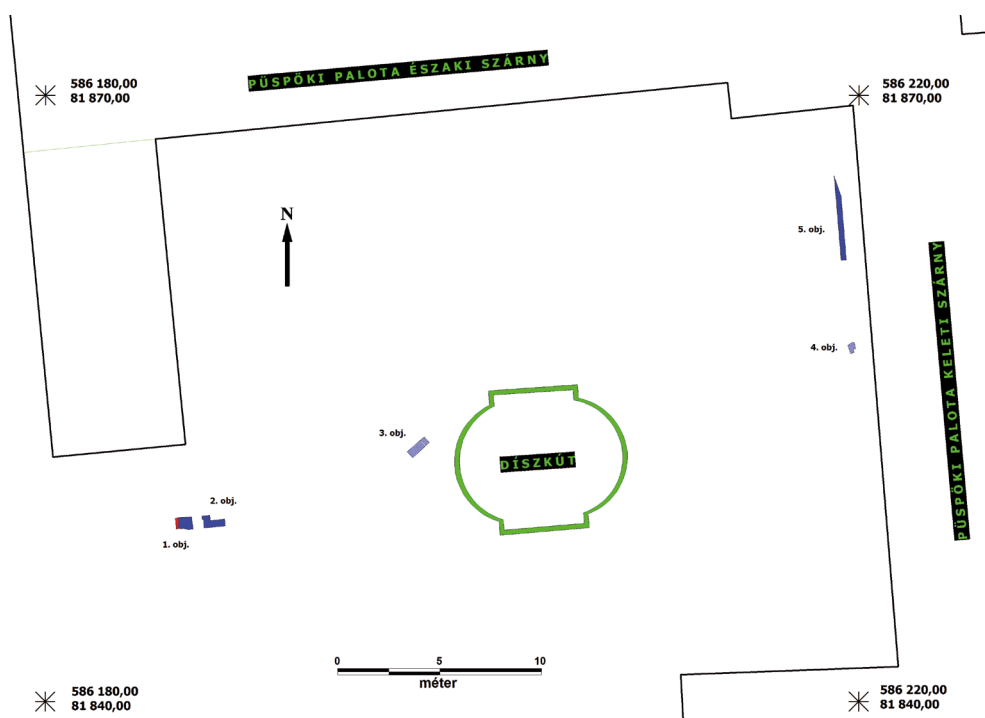
4. objektum: A kőfal iránya pontosan K–Ny. Tájolása 10° -kal eltér a Janus Pannonius utca 6. épületétől. 0,32 m széles, az árok alján lényegében a felszíne látszik. 0,65 m mélységben jelentkezett a mai felszínhez viszonyítva. Szürkésbarna, kevert töltésföld fedi. Kora valószínűleg újkor, de a középkor sem zárható ki teljesen.

Az 1. objektumot még a felügyelet kezdete előtt átvágták, a 2. objektum mellett elvezették a vezetékét, a 3. objektumba minimális mértékben engedtünk belebontani, a 4. objektum felett pedig elfért a vezeték. Az előkerült falszakaszokról a helyszínen rajz- és fotódokumentáció készült.

TÓTH ZSOLT

A Pécsi Egyházmegye a püspökség központjában, a *Püspökvár* (KÖH 26945) területén az alábbi közműfelújításokat végeztette, régészeti szakfelügyelet mellett.

Püspöki palota udvara: A püspöki palota udvarán (a kert területén) felújították a vízvezeték hálózatot, amely a kert K-i felében új nyomvonalba esik, a kert közepén haladó É–D irányú „főúttól” már meglévő nyomvonalon halad majd tovább. Az új nyomvonal területén előzetesen középkori falakra lehetett számítani. Mivel az árok mélysége mindössze 0,80 m volt a mai felszíntől számítva, római kori sírok és épületek előkerü-

Pécs, Belváros nyugati része szakfelületek. Püspökvár, Püspöki palota udvara.
A palota udvarán, a vízvezeték korszerűsítése során a nyomvonalban előkerült objektumok helyszínrajza

lése nem volt valószínű. Az udvar területén korábban G. Sándor Mária végzett egy alkalommal régészeti kutatást.⁵⁵

A nyomvonal területén bolygatatlan régészeti kultúrreteg nem került elő az árok aljáig. Az egész nyomvonal hosszában kevert, humuszos, kisebb-nagyobb mértékben törmelékeny töltéscső jelentkezett.⁵⁶ A nyomvonal Ny-i része áthaladt egy megszüntetett újkori pincerész omladékos betöltésén.

A régészeti felületekre 2013. június 3–11. időszakban került sor. Az új nyomvonal É–D irányú ága a püspöki palota K-i épületszárnyának Ny-i oldala előtt haladt az épületszárny teljes hosszában. A K–Ny-i ág a kert K-i felében lévő díszkút É-i szélé mellett haladt el. A nyomvonal vége az udvar É–D irányú „főútjának” a vonalában volt, ide egy akna épült.

A felület során 5 objektumot számoztunk be és dokumentáltunk. (Az illusztrációt lásd fent!)

1. objektum: É–D irányú kőfal, egy vonalba esik a meg-lévő pince K-i falával. A falzatban egy lapos középkori tég-la is megfigyelhető volt. Ny-i széléhez téglából köpenyfalat emeltek. Ez a pincéhez tartozott. A kőfal középkori vagy újkori, a téglafalazat egyértelműen újkori.

2. objektum: Kőfalú épület DNY-i sarka, bolygatott. A habarcs alapján középkorinak gondoljuk. A fal visszabontott, fölötté újkori-modern feltöltés réteg volt megfigyelhető.

3. objektum: Faragott kőtömb. Valószínűleg egy vízvezeték része, annak egyik fele. A négyszögletesre faragott tömbben alul

egy vájat fut, amely a végén kiszélesedik. Másodlagos helyzetű, vízszintesen fekszik, de a hozzá tartozó alsó tömb hiányzik. K-i végét egy kisebb kőtömb zárja.

4. objektum: Faragott kőlap. Lapos, sima felszínű, másodla-gos helyzetben. Talán egy küszöbkő maradványa. Alsó fele is sima, felirat nincs rajta.

5. objektum: É–D irányú bolygatott kőfal, a püspöki palota K-i épületszárnyának Ny-i falával fut párhuzamosan. Az árok-ba a fal Ny-i szélé esik. Sem a fal két vége, sem a fal K-i szélé nem volt kutatható az árokban, ugyanis a vezetékek, ill. az épü-letszárny fala elé fektetett szivárogtató kavicsréteg ezt megaka-dályozta. Az álló épülettel nem lehet egykorú, majdnem köz-vetlenül mellette halad. Visszabontott középkori fal lehet.

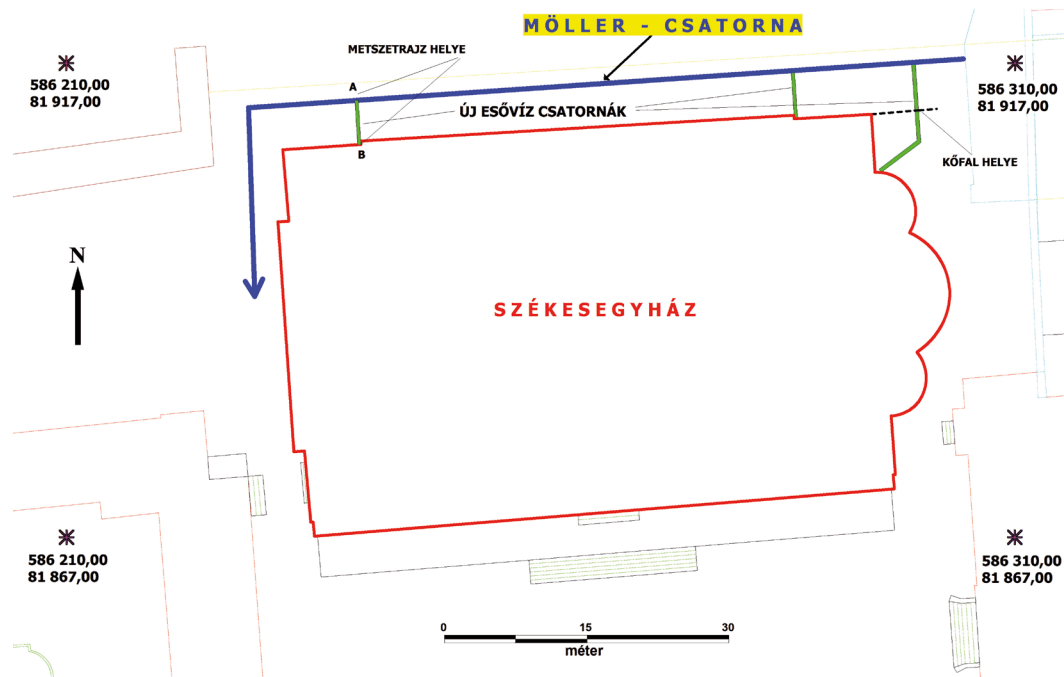
A székesegyház vízvezetésének korszerűsítése során a szé-kesegyház É-i oldalán az ÉK-i és az ÉNy-i tornyainak sarkainál vezeték le az esővizet a székesegyház fő- és É-i mellékhajójáról. A csatornák az esővizet a székesegyház ÉK-i sarka előtt induló, É-i és Ny-i oldala előtt haladó Möller-csatornába vezetik bele. Csatornák létesítésére a K-i torony K-i és É-i sarkánál, valamint a Ny-i torony É-i oldalánál került sor. A régészeti szakfelületet 2013. július 17.– szeptember 6. között végeztük. A kutatandó terület többszöri vezetékfektetések, téglaknak és a tornyokat övező betongyűrűk által nagymértékben bolygatott.

Az ÉK-i torony K-i oldala mellett egy kőfal részlete jelent-kezett. A fal K–Ny irányú, a torony ÉK-i sarkának irányába tart, bolygatott.

Az ÉNy-i torony É-i oldala előtt a terület felszínalakítására vo-natkozó rétegtani megfigyeléseket lehetett tenni. Az árok profil-jaiban sárga és szürke, agyagos-kavicsos természetes rétegződés (altalaj) látszódik. Hiányzik a természetes talajtakaró felső rétege (barna humuszos föld). Ez arra utal, hogy a területen mesterséges térszínalakítás történt. Ennek ideje a középkor időszakára tehe-tő és a székesegyház építésével lehet összefüggésbe hozni a

55 1978-ban G. Sándor Mária az udvar déli részén az olajtartályok helyén talált középkori falmaradványokat. A betöltésből középkori, hódoltság kori és újkori kerámia került elő vegyesen. Forrás: G. Sándor Mária – Gerő Győző: Pécs város régészeti topográfiája II. Középkor–törökkor. Budapest 1981, 18.

56 A beruházótól kapott információk alapján feltöltéssel mindenképp lehetett már előzetesen is számolni, ugyanis az udvar területén terítették el az 1960-as években végzett épületfelújítás törmelékét.

Pécs, Belváros nyugati része szakfelületek. Püspökvár, székesegyház É-i oldala.
A székesegyház É-i oldala mellett végzett vízvezetés-korszerűsítés során
a nyomvonalban előkerült kőfal helyszínrajza

felszínalakítást. Az altalaj szintje felett kevert, kavicsos, köves, téglás töltésföld jelentkezett, ezen nyugszik a jelenlegi felszínburkolat. (Az illusztrációt lásd fent!)

TÓTH ZSOLT

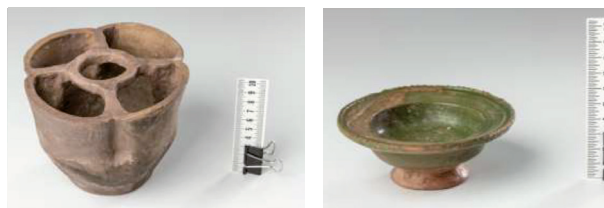
Szepesy u. 6. (KÖH 38760): Megelőző feltárást és régészeti szakfelületeket végeztünk a 18351 hrsz.-ú területen. (Az illusztrációt lásd jobbra!)

Óskori jelenséget egy kerámiatöredéken kívül nem találtunk.

A római időszakban a városból É felé vezető út a mai Hunyadi utca által elfoglalt egykori patak völgyön keresztül vezetett át a Mecseken. Az út mentén kialakult temető 2. századi, arany ékszerrel ellátott hamvasztásos sírja a korai temető É-i határát mutatja. A 4. századi téglasírok szórványos előbuknása jelzi, hogy a temető határa még ekkor is elért ideig. A feltehetően római kori árok a Mecsekről lefolyó felszíni állandó és időszakos vizek elvezetését szolgálhatta, hogy azok egy része kikerülje Sopianae-t.

A népvándorláskor végéről(?), vagy az Árpád-kor legelejéről(?) egy félig földbemélyített ház maradványai kerületek elő, cölöplyukakkal, külső kemencével és kézzel formált, hullámdíszes kerámiával. Talán az ott megtalált sütőharang darabjai is erre az időszakra datálhatók.

A középkorban a terület legkésőbb a 12. századra a Káptalan utca felől terjeszkedő Pécshez tartozott. A 14. században – mint káptalani/préposti terület – a világi és egyházi központok közti részen fontos helyet foglalva el, természetesen már a városfalon belül volt. A középkort pénz-, kerámia- és kályhaszemleletek képviselik, néhány gödör mellett.

Pécs, Belváros nyugati része szakfelületek. Szepesy u. 6.
A feltárást részlete és válogatás az előkerült leletanyagokból.

A török korból gödröket, kerámiatöredékeket és mázas korót találtunk. Feltehetően szintén török kori az a homokkőből faragott kávéskútmedence, amelyik egy csorgókúthoz tartozott.

A legtöbb lelet az újkori emésztőkből, ciszternákból, gödrökből és pincékből került elő. Bár ez az időszak nem tartozik a régészet tárgykörebe, a kultúrák időbeli ekvivalenciája elvének betartása itt is fontos. A beruházás sajnos szükségszerűen megsemmisített néhány évszázados ciszternát, ill. régi pince-maradványt, de ezeket dokumentáltuk. Öröndetes tény, hogy a kéregpince (mint a ház legrégebbi része) és a mélypince a tervek szerint megmarad az utókornak, sőt használati funkciót kapnak.

GERGELY OLIVÉR

179. Pécs, M60 / 97. lh., Kozármisleny (KÖH 52541)

(Baranya megye) **B, LT, Ró, Á**

Kozármisleny határában, a korábbi B097. lelőhely folytatásában, egy benzinkutat tervezett a beruházó W.W. Impex Kft. 2012 őszén már történt a területen próbakutatás, ami jelezte, hogy az említett lelőhely a tervezett benzinkút alatt tovább folytatódik.

A szerződésnek megfelelően a területen a beruházóval egyeztetve, a kijelölt szelvénykarók között 2013. április 22-én kezdődött meg a felső humuszréteg elhordása géppel, szakfelügyelet keretében. A munkálatokat folyamatosan felügyeltük, napi 8–10 órában, 2–3 múzeumi szakemberrel. A humuszolás során folyamatosan kerültek elő régészeti jelenségek a területen, rögtön a felső 20–30 cm vastag humuszréteg alatt. A jelenségek a lelőhelyen egészen a dombtető széléig folytatódtak, illetve valószínűleg az 57. út nyomvonalában is jelen voltak. Az objektumok kisebb csoportokban, egymástól viszonylag távolabb helyezkednek, de úgy tűnik, hogy D-i irányba sűrűsödik a lelőhely. Összesen mintegy 60 kisebb-nagyobb jelenség foltját találtuk meg.

A humuszolást követően a beruházó vállalta, hogy a területen a földmunkákkal érintett területen megelőző feltárás történjen. A szakfelügyeletet így 2013. április 26-án délután befejeztük és a továbbiakban megelőző feltárást folytattunk a lelőhelyen. Az objektumok számozását 500-tól kezdtük, hogy ne keveredjen a 2006-os feltárás dokumentációjával.

Az objektumokban a késő bronzkori halomsíros kultúra anyaga került elő nagy számban. A gödrök többsége kisebb, 1–2 m átmérőjű tárológödör volt, kiszélesedő aljjal, nagy mennyiségű kerámialelettel. Elenyésző mennyiségben bronztöredékek is kerültek elő. A gödrök között voltak nagy méretű, méhkas alakban kiszélesedő jelenségek is. Kiemelkedő lelet az 500. objektumból előkerült valószínűleg csónakot mintázó edény. Az 501. nagy méretű gödörbontás során, a Ny-i részén vastagon, kb. 1 m vastagon átégett piros, hamus-paticsos betöltés volt megfigyelhető (562, 564. objektumok). Valószínűleg nagy hőmennyiséggel járó, többszöri égetés nyoma lehetett (kerámiaégetés?).

A lelőhely Ny-i részén egy É–D irányú árok szakaszt találtunk, ami a lelőhely 2006-ban feltárt részét határolja.

BERTÓK GÁBOR – GÁTI CSILLA

Pécsvárad, Vár (KÖH 25027)

(Baranya megye) **Á, Kk**

A 2013-ban végzett feltárást részletesen lásd: Gáti Csilla – Nagy Balázs – Kárpáti Gábor: Előzetes jelentés a pécsvárad vár 2013. évi feltárásáról In: Kvassay Judit szerk.: Régészeti kutatások Magyarországon 2011–2014. Budapest 2016, 231–243.

180. Pér, Söptér-dűlő (KÖH 67199)

(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, Ró, Á, Kk**

Pér két termálkút lemélyítése beruházáshoz kapcsolódó terepbejárást 2013. november 21-én az MNM NÖK munkatársai végezték el. A kedvezőtlen időjárási körülmények között, szakadó, hideg esőben – mely jelentősen megnehezítette a munkát –, jó és közepes megfigyelési viszonyok között edénytöredékeket észleltünk. A legintenzívebbnek a dombháton haladó dűlőút és a Vezensy-ér D-i partja közötti terület, a domblanka bizonyult. A dűlőúttól D-re már ritkásabb volt. A vizsgálatot K-i irányban a szőlős pincéig tudtuk elvégezni. A lelőhelyen a korábban ismertnél jóval nagyobb kiterjedést lokalizáltunk Ny-i és DNY-i irányban. A területen az eddig nyilvántartott őskoron kívül római kori, Árpád-kori és késő középkori meglepedésre utaló leleteket is gyűjtöttünk több mint 400 m hosszan.

Munkatársak: Spolár Erika és Tóth Zoltán múzeumi asszisztens.

TOKAI ZITA MÁRIA

181. Pilisszántó, Kálvária-dűlő (Kálvária-domb) (MRT 7. k. 17 / 8. lh., KÖH 11168)

(Pest megye) **Ró, A**

Jelen kutatás a nyilvántartott lelőhelytől K felé, a Határréti-patak partján történt meg, a Pilisszántó községi szennyvíztelep műtárgyainak kijelölt területeken, a 014/7 és a 014/8 hrsz.-ú ingatlanokon. Az I. sz. biológiai műtárgy területén, humuszolás közben nagy méretű követ és kerámiát forgatott ki a munkagép. A területet megnyestük, egy kupacban nagy méretű hordalékköveket találtunk, azoktól ÉNy-ra pedig egy földbe ásott objektumot feltételeztünk. Utóbbi foltjának pontos körvonalait többszöri nyeséssel sem tudtuk mindenhol megfogni. A kivehető objektumszéleket követve egy amorf, kb. 30 cm mély, vízszintes aljú gödröt kaptunk. Ennek betöltéséből egy agyag orsókarika, valamint kerámia edénytöredékek, állatsont és egy *tegulat* töredék került elő. Az azonosítható kerámia avar korinak bizonyult. A *tegula* a dombtetőn levő római épület maradványi közül kerülhetett ide. A kőkupacra rábontottunk, egy formátlan halmot kaptunk nagy méretű hordalékkövekből. A kövek között a gödör betöltéshez hasonló edénytöredékeket és állatsontdarabokat találtunk. A kőhalmot dokumentálás után felszedtük, alatta objektum nem jelentkezett, homogén sárga altalajt találtunk.

A feltárt jelenségek arra mutatnak, hogy a lelőhely lehúzódhatott a Határréti-patak partjáiig, tehát az eddig ismertnél nagyobb kiterjedésű lehetett, ugyanakkor itt már jelentős és funkcionálisan értelmezhető objektumok nem találhatók. Az előkerült leletek illeszkednek a területen bejegyzett régészeti lelőhelyek kormeghatározásába

BÓZSA ANIKÓ

182. Porcsalma, Református templom (KÖH 36273)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kö

A templom szigeteléséhez és felújítási munkálataihoz kapcsolódóan 2012 őszén–2013 telén és tavaszán több ütemben végeztünk részleges régészeti feltárást és falkutatást. Ez utóbbi során megtaláltuk a hajó D-i oldalán a befalazott bejáratot, a Ny-i oldalon egy befalazást regisztráltunk, valamint fényt derítettünk arra, hogy a templom É-i oldalán egy köpenyfalazás húzódik.

Az ásatás során tisztáztuk a középkori templom eredeti méreteit, beleértve a szentély alakját és kiterjedését. Két, korábban elbontott kriptá maradványait regisztráltuk a diadalív-alapozások Ny-i oldalán. Kutatóárrakkal tisztáztuk az elbontott sekrestye maradványait. Napvilágra hoztuk a 19. századi átépítés előtti szószekealapozást. A kutatások révén jelentősen bővültek ismereteink a templom középkori építéstörténetével kapcsolatban.

JAKAB ATTILA

183. Porrogszentkirály, Cserháti-dűlő IV. (KÖH 55090)

(Somogy megye) U, Kö

A Csurgói kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 25.–június 27. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A terület sávós bejárása a tervezett nyomvonal tengelyétől 50-50 méteres sávban történt, mely összesen 19 régészeti lelőhelyet érintett. A vizsgált szakaszok mezőgazdasági művelés alatt álló területein változó feltételekkel és eredményességgel lehetett a terepbejárást elvégezni.

A Csurgóról Porrogszentkirály felé vivő út É-i oldalán, az Avas-pusztára vezető úttal szemben, attól kezdődően NyÉNy-i irányban levő kukoricatáblában középső neolitik (DVK) és középkori kerámiatöredékeket találtunk, melyek a nyilvántartott régészeti lelőhely folytatásának tekinthetők. Ezek alapján a lelőhely D-i irányban a korábban ismerthez képest bővült.

Munkatársak: Skriba-Nagy Mónika régész, Faiszt Szabina, Skriba Pál és Vágusz Anina régésztechnikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

184. Pósfá határa

(Vas megye) Ő, B, Ró, Ka, Á

Az M86 gyorsforgalmi út Szeleste–Csorna közötti szakaszának Vas megyét érintő nyomvonalán, a település határában az alábbi lelőhelyeket kutattuk.

Almás-alja I. (KÖH 67185): 2012 márciusában terepbejárást végeztünk az ismert lelőhely területén, melynek során egy jellegtelten őskori és néhány Árpád-kori kerámiatöredéket találtunk.

A 2012. november 15.–29. között végzett próbafeltárást 66 régészeti objektum előkerülését eredményezte. A legkorábbi időszakot a kora bronzkor jelentette, melyet egy leletgazdag gödör, valamint egy kevés leletet tartalmazó kút reprezentált. A lelőhely egész területén az Árpád-kori objektumok voltak többségben, melyek különösen a lelőhely Ny-i részén, a földút két oldalán sűrűsödtek. Több É–D-i irányú szélesebb árok, gödrök, oszlophelyek és egy kis méretű, földbe mélyített épület is előkerült. Utóbbiban nagyobb mennyiségű kerámiát, vaskést, mészkőgyöngyöt, valamint néhány másodlagosan felhasznált tegula- és imbrextöredéket találtunk.

2013. március 27. és május 13. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen, melynek során összesen 138 régészeti korú objektumot tártunk fel. A próbafeltárások eredményeivel összhangban az Árpád-kori objektumok voltak túlsúlyban, azonban a korábban már megismert kora bronzkori jelenségek mellett római kori emlékeket is találtunk.

A bronzkort elsősorban kerek gödrök és vermek képviselik, melyekből kerámia és állatsont került elő, de valószínűleg a bronzkorhoz köthető a KE 86 sz., kerek gödörben megtalált melléklet nélküli csontvázas temetkezés is.

A KE 171 késő római kori oszlopszerkezetes lakóház a terület K-i részén, a próbafeltáráskor negatív árok mellett került felszínre.

A gazdag Árpád-kori leletanyaggal bíró objektumok közül kiténik a KE 90, félig földbe mélyített, lépcsős lejárátú épület és a KE 201 tárolóverem, melynek betöltésében fazekak töredékei mellett egy ép vaskulesot is találtunk.

HORNOK PÉTER – PAP ILDIKÓ KATALIN

Vasút mellett, Almás-alja II. (KÖH 42629): A Pósfá és Szeleste települések határán átnyúló régészeti lelőhely feltárása 2013. május 8. és július 10. között folyt. A nagy kiterjedésű, három korábbi lelőhely összevonásával keletkezett régészeti lelőhely egy a 159 méter szintvonal által határolt platon és annak K-i, lankás lejtőjén helyezkedik el, nagyjából a Kőrös-patak mai vonalát követve. Ny-ról a Béresdombi-árok körzete, K-ről a Kőrös-patak hajdani meandere határolja. A Mladoniczki Réka által 2012 novemberében végzett próbafeltárást⁵⁷ a nyomvonal által érintett területen négy elkülöníthető intenzívebb jelenségcsoportot állapított meg, melyek egy része Szeleste, más része Pósfá község közigazgatási határain belül található.

Szeleste határában a próbafeltárást során rézkori települési objektumok és két bizonytalan korú, bolygatott temetkezés vált ismertté. A megelőző feltárást alkalmával 248 objektumot bontottunk ki, melyek közül 138 rézkori településhez, 110 egy kora népvándorlás kori germán temetőhöz tartozik.⁵⁸

Pósfá határában a próbafeltárást alkalmával őskori gödrök és egy több tűzhelyet is magában foglaló gödörkomplexum mellett a 9–10. századi település intenzív részét sikerült megfogni; itt 2012-ben 4 alig földbe mélyített, 6 oszlophelyes épület maradványa, kutak és tárolóvermek kerültek elő, melyekből római téglatöredékek és hullámvonalköteggel, vonalköteggel díszített fazekak töredékei származnak.

A 2013-as feltárások során az őskort mindössze egy szórványként előkerült, finoman retusált, háromszög alakú kova nyílhegy képviselte. A feltárt 336 objektum nagy része lelet nélküli oszlophely volt, melyek elsősorban a Karoling településhez köthetők. Ezek mellett 2 ÉNy–DK-i tájolású, 6×4,3–4,6 m-es, 8 oszlophelyes, alig földbe mélyített épület járószint alatti rétegeit, egy 6 oszlophelyes, 3,4×2,7 m-es belvilágú, szintén alig földbe mélyedő épület maradványait, valamint egy kisebb oszlopszerkezetes, valószínűleg földfelszíni építmény oszlophelyeit sikerült megfigyelni. Tűzhely nyomaira a járószint hiánya miatt egy esetben sem bukkantunk. Két szabályos, téglalap alakú gödör esetében feltételezhető, hogy lakhatásra vagy munkatérként szolgálhattak. A szórt szerkezetű települést nem tagolták árkok.

57 RKM 2012, 83–84.

58 Lásd: Szeleste, Vasút mellett (KÖH 67187), a jelen kötet 117. oldalán!

A település leletanyaga a korszakban megszokott módon csekély számú, azonban a jellegzetes, kézi korongolt, főképp tagolatlan peremű és helyenként hullámvonalalköteggel díszített edénytöredékek, illetve a nagy méretű hálónehézékek töredékei kétségtelenné teszik a településrészlet datálását. Az objektumokban – szintén a korszak más telepeire jellemzően – nagyobb mennyiségben voltak főlhalmozva római építőtéglák és *tegula*-töredékek. Az előkerült vassalalok tanúsága szerint az itt lakók fémfeldolgozással is foglalkoztak.

A pósfai határrész feltárásában munkatársként közreműködött Hornok Péter régész. Az ásatáson részt vettek Keresztes Noémi Ninetta és Litauszki Zoltán (SZTE) régészhallgatók.

PAP ILDIKÓ KATALIN

185. Pölöskefő, Berek (KÖH 84579)

(Zala megye) Kk

A Nagykanizsai és a Letenyi kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50–50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett.

Ennek során Pölöskefő és Gelse között, a Principális-csatorna Ny-i partjától mintegy 130 m-re, a 7529 j. út É-i oldalán, 0,5–0,6 m magas kukoricásban, viszonylag jó megfigyelési körülmények között késő középkori kerámiatöredékek jelentek meg. Ezek egy új, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyre utalnak.

Munkatársak: Skriba-Nagy Mónika régész, Skriba Pál és Vágus Anina régésztechnikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

Püspökladány, Görepart, Derítő (KÖH 75915)

(Hajdú-Bihar megye)

A lelőhelyen 2013–2014-ben végzett kutatásokat összefoglalóan lásd a 2014. év jelentései között.

186. Rád határa (Pest megye) Ó, Á, I

A Magyar–szlovák DNA 800 gázszállító tranzit vezeték fektetési munkálatai során a szentendrei múzeum munkatársai megelőző régészeti feltárásokat végeztek és a teljes nyomvonalon szakfelügyeletet biztosítottak. Rád határában az alábbi lelőhelyek kutatását végezték.

Bakonyok (KÖH 85843): A nyomvonal humuszolása során a községtől Ny-ra, a Bakonyok dombtető K-i lábánál egy kétosztatú árok került elő. Az objektumban régészeti leletanyag nem volt, de szerkezete és betöltése alapján biztos, hogy emberi kéz alkotta jelenség.

Cseke-Szitnya (MRT 9. k., 25/44. lh., KÖH 11362): A községtől D-re, a Burgundia-völgyre enyhén lejtő domboldal alsó részén fekszik a lelőhely. A nyomvonal – az elsődleges kutatások alapján – nem érintette, de a teljes humuszoláskor több objektum feltárta is előkerült. A feltárást 2013 novemberében

végezték el. A munkálatok során 1 gödör, 2 külső kemence és 3 földbe mélyített ház került elő. Kiemelendő, hogy mindhárom házban megtaláltuk a kőből épített kemencét, illetve egyben a letapasztott járószint is megfigyelhető volt. A gödörből őskori, a 3 házból nagy mennyiségű Árpád-kori kerámiaanyag és állatsont került elő.

FARKAS ZOLTÁN

187. Rásonysápberencs, Szőlő-Alja (KÖH 84781)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B, Szk, Ge, A, H?, Á?

2013. április 9-én terepbejárást végeztek a Herman Ottó Múzeum régészei a település határában, a Vasonca-patakon létesítendő záportároló beruházáshoz kapcsolódóan. A terepbejárást során nagy mennyiségű késő bronzkori kerámiatöredék mellett előkerült egy díszített bronz karperec is. Április 11-én megtaláltuk azt a bronzkincset is, amelyből az említett bronzkarika a mezőgazdasági művelés során kimozdult. A bronzkincset összesen 3 lándzsa és 10 díszített bronz karperec alkotta. A 3 lándzsa szabályos rendben, a karperecek pedig eredetileg ezek közvetlen közelében helyezkedtek el. A bronzkincs egy valamikori településen belül, annak legmagasabb pontján, egy kisebb domb tetején lett elrejtve.

KALLI ANDRÁS

2013. október 24.–november 4. között régészeti megfigyelést végeztünk a záportároló kivitelezési munkái során. A munka keretében a gáttalp teljes területén, 6786 m²-en biztosítottuk a beruházási mélységben a tükörfelület kialakításának régészeti felügyeletét, melyből 5519 m² terület bizonyult pozitívnak. Az elvégzett munka nem érintette a tervezett árapasztó csatorna és a bekötőút területét, azonban ezek felszínén is gyűjtöttünk leleteket.

A megfigyelés során 210 régészeti jelenséget találtunk, melyek a középső neolitikumból (tiszdobi csoport), a késő bronzkorból (pilinyi kultúra), a szkíta korból, a római császárkorból (germán közösség), valamint a késő avar korból, esetleg a honfoglalás korából és az Árpád-korból származnak. Az előkerült objektumokról foltdokumentációt (fotó, mérés) készítettünk. A gáttalp területén, valamint a kitermelt földben Bacskai István több fémtárgyat is gyűjtött, melyek közül a legjelentősebbek egy késő bronzkori bronzsarló, egy római császárkori bronzfibula, egy ezüstpénz (I. Hadrianus dénár, 134–138, HADRIANUS AVG COS III PP és SALUS AVG felirattal), egy avar kori bronzcsat, egy honfoglalás kori pávás ezüstcsüngő, vas nyílhegyek, egy honfoglalás kori(?) ólomkereszt, egy Árpád-kori vasösztöke, valamint egy vassarkantyú.

Munkatársak: Galkó József, Gregóczi Gergő, Páll Gergely.

CSENGERI PIROSKA – L. HAJDÚ MELINDA – HORVÁTH ANTÓNIA

188. Regöly, Váralja utca (KÖH 87347)

(Tolna megye) A

A Gárdonyi, Kereszt, Kossuth és Váralja utcákban a 0,4 kV-os átépítéshez kapcsolódóan végeztem villanyoszlopok cseréjének felügyeletét. Régészeti megfigyelést egyetlen helyen tudtam tenni, de a rendkívüli hóhelyzet és a kivitelező mulasztása folytán az oszlop helyének kiásásánál nem voltam jelen.

A Gárdonyi utca és annak északi folytatását jelentő Váralja utca határán, a sánc lábánál fekvő nagy kanyarban az ekkor már álló villanyoszlop kidobott földjében embercsont-töredékeket figyeltem meg, amelyek valószínűleg egyetlen sírhoz tartoznak. A megbolygatott sír a szakirodalomból régóta ismert avar temetőhöz tartozik, amelyből már a 19. század vége óta kerültek elő sírok és leletek.⁵⁹

K. NÉMETH ANDRÁS

189. Rigyác határa (Zala megye) Ő

A Nagykanizsai és a Letenyi kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végeztük el az MNM NŐK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett. Ennek során Rigyác határán két lelőhelyet tudtunk hitelesíteni.

Alsómező (KÖH 31515): Rigyác közigazgatási határán, a 7-es sz. főút D-i oldalán, 1,2–1,9 m magas kukoricatáblában, rossz megfigyelési körülmények között tudtuk hitelesíteni a nagy kiterjedésű lelőhelyet. A felszínen sok őskori kerámiatöredéket, egy őrlőkő darabját és 4 pattintékot találtunk a Bűdös-patakra lefutó Ny-i domblejtőn.

Kis-hegy-hát (KÖH 40672): A 7-es sz. főút É-i oldalán, a Szuloki-forráshoz vezető aszfaltos út melletti napraforgótáblában, közepes megfigyelési körülmények között kevés őskori kerámiatöredéket gyűjtöttünk, melyekkel hitelesíteni tudtuk az ismert lelőhelyet. Úgy tűnik, a lelőhely kiterjedése D-i irányban nagyobb a korábban ismertnél, lehúzódik a 7-es főútig.

Munkatársak: Spolár Erika, Faiszt Szabina, Könczöl Laura és Radics András technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

190. Romhány határa (Nógrád megye) U, Kk?, Ú, I

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzit vezeték nyomvonalában, a település határán az alábbi lelőhelyeket kutattuk.

Farkasok (KÖH 84801): A Bánkot Romhányval összekötő műúttól É-ra, a Farkasok nevű határrészen, egy K–Ny-i irányú dombháton, szakfelügyelet során figyeltük meg a lelőhelyet. 2013. július 17–23. között végeztük el feltárását, a 22+175 22+220 km szelvények közötti 0213/4 hrsz.-ú területen. A feltárt terület 217,3 m² nagyságú volt, ebből 149,2 m² volt pozitív. A megfigyelt humuszvastagság 40–50 cm között volt.

A lelőhelyen 6, a késő neolitikumra keltezhető régészeti jelenség (5 gödör és 1 árok), valamint 1 bizonytalan datálású (késő középkori?) gödör került feltárássra.

Forrás (KÖH 84803): A Bánkot Romhányval összekötő műúttól É-ra, a Forrás nevű határrészen, egy K–Ny-i irányú dombháton, szakfelügyelet során figyeltük meg a lelőhelyet. 2013. július 18–25. között végeztük el feltárását, a 21+50 21+185 km szelvények közötti 0213/15 és 79 hrsz.-ú területen. A feltárt terület: 670,92 m² nagyságú volt. A megfigyelt humuszvastagság 40–50 cm között volt.

A lelőhelyen 3, a késő neolitikumra, a lengyeli kultúra időszakára keltezhető régészeti jelenség (gödör), valamint 3 leletanyag nélküli gödör került feltárássra.

Tereskei út (KÖH 84799): A Bánkot Romhányval összekötő műúttól É-ra, a Tereskei-út nevű határrészen, egy K–Ny-i irányú dombháton, szakfelügyelet során figyeltük meg a lelőhelyet. 2013. július 24–25. között végeztük el feltárását, a 19+980 20+200 km szelvények közötti 0213/105 és 108 hrsz.-ú területen. A feltárt terület összesen 104,42 m², ebből a neolitikumra datálható rész 49,27 m², a töle D-i irányban elhelyezkedő újkorinak bizonyuló terület 55,1435 m² nagyságú volt.

A lelőhelyen 2 régészeti jelenség került feltárássra. Az SNR-1 (gödör) a késő neolitikus lengyeli kultúra települési objektumának bizonyult, míg az SNR-2 (gödör) aljáról újkori vastárgy rozsdásodott töredékeit és néhány újkorra keltezhető kerámiatöredéket bontottunk ki. A két objektum, nagy távolsága és az újkori objektum nagy valószínűséggel 18–19. századi keltezése miatt nem egy lelőhelyként írható le.

Munkatársak: Nicklas Larsson régész és Kiss László technikus.

BÓKA GERGELY

191. Sajókeresztúr, Malomszer 3. (KÖH 90189)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Kő

Szabó Róbert helybeli lakos bejelentést tett, miszerint faültetés során a kertjében, valamint a kertje mögötti szántóföldön régészeti leletekre (kerámiatöredékek, hamvasztott emberi csontok, bronzdarab) bukkant. Az előkerült leleteket behozta a Herman Ottó Múzeumba. A bejelentés nyomán 2013. február 27-én leletmentést és terepbejárást végeztünk az érintett területeken.

A leletmentés során összesen 3 késő bronzkori (pilinyi kultúra) hamvasztásos temetkezés helyét, illetve nagyon rossz állapotú maradványait lehetett csak megfigyelni és dokumentálni. Az urnás, hamvasztásos rítusú 1. sz. temetkezésből *in situ* pozícióban semmit nem tudtunk megfigyelni, mivel gödörásás során került elő. Kizárólag a leletanyaga maradt meg, melyet a bejelentő hiánytalanul beszolgáltatót a múzeumnak. A 2. sz. szórt hamvasztásos temetkezés szintén gödörásás során került elő, de a leletmentés során kis részét dokumentálni lehetett. A patics- és szénpettyes beásás É-i szélénél hamvakat és egy kis bronztárgyat tudtunk megfigyelni. A gödörásás során ebből a sírból előkerült leleteket a bejelentő szintén átadta. A 3. sz. temetkezést a bejelentő a kertjével szomszédos szántóföldön találta. A leletmentés során bebizonyosodott, hogy ez egy kiszántott urnás, hamvasztásos temetkezés, melyből csak kevés urnatöredék és emberi hamvak maradtak meg.

A bejelentő kertje mögötti szántóföldön terepbejárást végeztünk. A területen a közelmúltban mélyszántást végeztek. Ennek során nagyon szórványosan jelentkező középkori cserepek mellett további hamvasztásos sírokra utaló kerámiatöredékeket és kalcinált emberi csontokat találtunk. Az apróra töredezett cserepek és a rendszertelenül szóródó hamvak alapján az itt található késő bronzkori hamvasztásos temető erősen szétszántott állapotban van.

A késő bronzkori temető a Bábony-pataktól közvetlenül D-re emelkedő, a Sajó árterét Ny-ról kísérő, megközelítőleg ÉNy–DK-i irányú magaslaton és annak K-i lejtőjén található, Sajókeresztúr Malomszer elnevezésű határrészen.

A Herman Ottó Múzeum munkatársai 2010-ben beruházáshoz kapcsolódóan helyszíni szemlét végeztek Sajóecseg és

⁵⁹ Kiss Gábor – Somogyi Péter: Tolna megyei avar temetők. *Dissertationes Panonicae* III. 2. Budapest 1984, 125–128.

Sajókeresztúr községek között. Ennek folyamán azonosították a Malomszer 1. lelőhelyet, melynek területéről őskori és középkori leletanyagot gyűjtöttek.⁶⁰ E lelőhely a most azonosított késő bronzkori temetőnek helyet adó magaslattól K-re, annak lábánál található. Az általunk végzett leletmentés és a terepbejárás során bebizonyosodott, hogy a már ismert lelőhely nem ér össze a most azonosított lelőhellyel. Utóbbit a szerzett adatok alapján indokolt Malomszer 3. lelőhely néven elkülöníteni.

KOÓS JUDIT – TUTKOVICS ESZTER – KALLI ANDRÁS

192. Sajónémeti, Temetőhegy (KÖH 16278)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Á, Kk

Sajó-völgyi huszita várak című PhD disszertációhoz kapcsolódóan 2011 óta végeztünk tervásatásokat a Herman Ottó Múzeum munkatársaival a lelőhelyen. Ennek során, 2013. november 8-án terepbejárásokat folytattunk a Vár-hegy Ny-i lábánál lévő temető területén is. A helyszínen 1964-ben azonosított lelőhelyet Dobosy László és K. Végh Katalin.

A jelen terepbejárás során a sírhalmokon bronzkori, 13. századi és késő középkori leleteket találtunk. A helybeliek elmondása során a sírok ásása során jelenleg is szoktak nagyobb mennyiségű törtkőre bukkanni. A korábbi bejárók ilyen követeket és mellette habarcsdarabokat is találtak, ami alapján egy épületre következtettek.

A temetőt csak az elmúlt századok óta használják sírkertként. Helyszíne a faluhoz képest kiemelkedő térszinten található, attól vertikálisan jól elkülönülve egy teraszon fekszik. Hasonló adottságú és elkülönülő térszinten van a falu – minden bizonyosan középkori eredetű – temploma is. E helyzet, a középkori leletek, az épületre utaló nyomok mellett a terület beszédes topográfiai helyneve – Tündérpárt, illetve Palotakert – utalhat egy középkori udvarházra(?), amit egy 1485. évi forrás *castello Nemphy* néven meg is említi.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

193. Sajóörös határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

R, B, Ró, Sza, N?, H?, Á, Kö

Helyszíni szemlén pontosítottuk az 1975-ben az MNM-be került római köztársaság kori éremlelet lelőhelyét és a környezetében terepbejárást is végeztünk (2013. április 15. és július 2.).

Gátórház I. (KÖH 89701): A Gátórház II. lelőhelyen előkerült éremlelet helyének azonosításakor informátorunk elmondta, hogy ugyancsak a magaspárt részsíjén, az érmek előkerülésén felbuzdulva, azok találási helytől 60–80 m-re, D-re, újabb kincsek után kutatva áskálódtak és hullámvonal díszes edényeket, koponyákat és lócsontokat találtak. A vélhetően népvándorlás kori vagy honfoglalás kori temetkezéshez tartozó leletek elkallódtak.

Gátórház II. (KÖH 89703): A jelenleg lakóházként használt gátórház mostani lakójának információja segítségével megtaláltuk a korábbi tulajdonos leszármazottját, aki annak idején közreműködött a szántással felszínre került érmek helyének átvizsgálásában. Az adatközlő szerint 1963/64-ben összesen 23–24 érmet találtak. A Nemzeti Múzeumban őrzött 19 köztár-

ság kori érem záró verete Octavianus dénára Kr. e. 29–27-ből (Torbágyi Melinda meghatározása). Az elkallódott veretekről nincs információ, a lelet hírét egy tiszaujvárosi gyűjtő ismertette Gedai Istvánnal. A bejelentést követő 1975. évi helyszíni szemlén – bár fémkeresővel is kutattak – az MNM munkatársai újabb leletet nem találtak.

Az adatközlő megmutatta a lelőhelyet: a községtől K-re, a Kesznyétenre vezető úttól D-re található területen ma már átépített és gazdasági épületekkel bővített egykori gátórház melletti szántó részsíjét a melléképület építése előtt betontörmelékkel feltöltötték.

A helyszíni szemlén részt vett Torbágyi Melinda (MNM) és Nagy Zsolt egyetemi hallgató (Szeged).

Sajó magaspárt (KÖH 47030): A Sajó D-i árterületét övező magasabb (tszf. magasság 95 m feletti) kiemelkedésen található egykori gátórházról Ny-ra, a friss telepítésű (10–15 éves) erdősávot kihagyva, a Sajóöröst Kesznyétennel összekötő út É-i és D-i oldalán végzett terepbejárás során nagy kiterjedésű (kb. 850×550 m-es), de pontosan le nem határolt lelőhelyen intenzívebb őskori (rézkor, bronzkor) és Árpád-kori, középkori településmaradványokat és szórványosan római császárkori telepnyomokat találtunk és lokalizáltunk. A településnyomok minden bizonnyal a Gátórház felé húzódó 100×150-m-es földnyelvre is kiterjedtek, de itt az említett erdősáv aljnövényzettel borított felszínén a bejárás eredménytelen volt.

A lelőhely ÉK-i részén végzett bejárás 2003-ban Pusztai Tamás őskori és Árpád-kori telepnyomokat lokalizált.

A terepbejárás részt vett Torbágyi Melinda (MNM).

SIMON LÁSZLÓ

Sajószentpéter, Harmadik vető.
Kiegészített oldalfalú négyzetes gödör (S282)

194. Sajószentpéter, Harmadik vető, 2. lelőhely (KÖH 58706)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ge

A lelőhelyen 2013-ban is folytatódott a megelőző régészeti feltárás.⁶¹ Miután 2011-ben valamivel több, mint 4000 m²-t sikerült megkutatni, ebben az évben a maradék 9000 m² került kutatásra. Az ásatás május 7-től augusztus 30-ig tartott kisebb

60 RKM 2010, 335.; HOM Adattár 4861-10.

61 RKM 2011, 152.; RKM 2013, 87.; L. Hajdú Melinda: A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2013-ban. A Herman Ottó Múzeum évkönyve 53(2014), 250.

megszakításokkal, mely idő alatt összesen 768 objektumot és réteget jelöltünk számmal és bontottunk ki. Ezek között 4 feltételezett földfelszíni hosszúház, 5 kisebb földfelszíni és 4 kökemencés, földbemelyített épület került elő. Összesen 4 nyitott kemencét és 9 ún. kiégett oldalfalú négyzetes gödröt bontottunk ki. Bár általában ezekben a gödrökben leginkább kövek, állatcsont és néhány kerámiatöredék fordul elő, az egyik esetben (S282) egy elhelyezett kutya csontvázára és egy edényre bukkantunk. *(Az illusztrációt lásd a 107. oldalon!)* Összességében a feltárt objektumok legnagyobb részét eltérő funkciójú gödrök és oszlophelyek tették ki.

TÓTH KRISZTIÁN

195. Salomvár, Templom (KÖH 39497)

(Zala megye) **Á, Kk, Kú, Ú**

2012. október 18-án, valamint 2013. május 3. és 7. közt elvégeztük a salomvári római katolikus templom felújításához kapcsolódó munkálatok régészeti szakfelügyeletét.

Az épület csapadékvíz-elvezetéséhez kapcsolódó munka során a megfigyelt jelenségek megerősítették Valter Ilonának az épület belsejében végzett ásata és Vándor László falkutatásának eredményeit. Az épület Árpád-kori alapozása és a későbbi gótikus bővítés, valamint a barokk átépítés nyomai jól elkülöníthetőek voltak. Említést érdemel az É-i és D-i oldalon a toronyhoz közel eső részen a hajó oldalában fellelt 13. századi, az első építési periódushoz kapcsolódó támpillér maradványa, melynek fent a falazaton lévő maradványait a falkutatás során a barokk kori köpenyfalazat miatt nem lehetett megtalálni. A D-i oldalon az Árpád-kori alapozás felett előkerült az egykori D-i kapu küszöbének maradványa, a Ny-i bejárat előtt pedig újkori járósínteket is el tudtunk különíteni.

ORHA ZOLTÁN

196. Sárazsadány határa (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, B**

Ivóvíz-minőség javításához kapcsolódó projekthez előzetes régészeti dokumentáció készítése során terepbejárásokat végeztünk Sáropatak, Bodrogolaszi, Komlóska, Sárazsadány és Vámosújfalú határában 2013. október 2–4. között.

Nyugat (KÖH 88969): A lelőhely a Zsadány-pataktól DNy-ra, a 37-es sz. főúttól a Sárazsadányba vezető bekötőúttól DNy-ra, a Bodrogtól NyÉNy-ra, a Rundoktető DK-i nyúlványán, a Bodrogolaszi–Vámosújfalú közút két oldalán helyezkedik el. A bejárás idején tarlók, elvadult szántók és lucernás borította, melyeken a rossz észlelési viszonyok ellenére kevés obszidiángumót, obszidián és hidrokvarcit pattintékokat, valamint egy késő bronzkori kerámiatöredéket gyűjtöttünk.

A beruházáshoz végzett terepbejárások során régészeti érdekű területeket is dokumentáltunk a település határában: *Akasz-tószertől DNy-ra (KÖH 88965)* és *Sára Észak (88975)*. Mindkét helyszínen őskori szörványleletek kerültek elő.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Hajdú Melinda, Galkó József, Gregóczi Gergő, Gyárfási József, Nagy Zoltán, Gere Balázs.

CSENGERI PIROSKA

197. Sáropatak határa (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, B**

Ivóvíz-minőség javításához kapcsolódó projekthez előzetes régészeti dokumentáció készítése során terepbejárásokat végeztünk Sáropatak, Bodrogolaszi, Komlóska, Sárazsadány és Vámosújfalú határában 2013. október 2–4. között.

Bodroghalász, Tábla-dűlő (KÖH 88977): A lelőhely a Sáropatak–Bodrogolaszi között mentén, a Szemince-hegy D-i oldalán helyezkedik el. Pontos kiterjedése a növényzeti fedettség (erdő) és beépítettség (mezőgazdasági telep) miatt nem állapítható meg. A közüttől DDK-re fekvő területeken közepes mennyiségű bronzkori kerámiatöredéket és pattintott követ, míg a közút É-i oldalán, a volt Kossuth Tsz telepétől KDK-re, szántóföldön, nagyobb mennyiségű bronzkori leletet gyűjtöttünk. A lelőhely 2010-ben vált ismertté régészeti érdekű területként (Gál Viktor).

Bodroghalász, Szemince-hegy DK (KÖH 88979): Sáropatak–Bodroghalász határában, a közút ÉÉNy-i oldalán elhelyezkedő dombon, szántott parcellákban kevés őskori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely pontos felszíni kiterjedése nem volt megállapítható.

A beruházáshoz végzett terepbejárások során régészeti érdekű területek is előkerültek, köztük Sáropatak határában *Torma-föld (KÖH 88983)*, ahol őskori szörványleleteket találtunk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Hajdú Melinda, Galkó József, Gregóczi Gergő, Gyárfási József, Nagy Zoltán, Gere Balázs.

CSENGERI PIROSKA

198. Sátoraljaújhely, Várhegy (KÖH 16478)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Kk**

2013-ban hatodik ásatási évadjához érkezett a sátoraljaújhelyi vár tervásatásként zajló régészeti kutatása. A közelebről nem ismert időpontban, de vélhetően a tatárjárást követő években felépült, és a 16. század középső harmadában teljesen elpusztult vár maradványai egy ÉNy–DK-i tájolású, 120×40 m-es platón helyezkednek el. Az előző évek munkálatai a plató D-i zónájára koncentráltak. A vár elpusztult részeiből képződött, helyenként a 3 m vastagságot is meghaladó köves omladék eltávolítása után egy, a platót Ny–K-i irányban kettéosztó épüleategyüttes bontakozott ki. Ennek K-i oldalán azonosításra került a vár ciszternája.

2013-ban az ideiglenes állagvédelemben részesülő épüleategyüttestől É-ra folytatódott a kutatás, ahol egy Ny–K-i irányú sziklaárok jelentkezett. *(Az illusztrációt lásd a 109. oldalon!)* Az árok szélessége 6–7 m, mélysége egyelőre nem ismert. Kitöltése kizárólag nagyköves omladék, mely kevés késő középkori leletanyagot tartalmazott. A sziklaárok fölött vélhetően fahíd biztosította az átjárást a D-i várrészbe. A 2014. évi ásatás célkitűzése az árok teljes kitisztítása.

RINGER ISTVÁN

199. Serényfalva, Pást-felett Kelet (KÖH 87799)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B**

A Biztonságos ivóvízellátás Kelemér és Gömörszőlős községekben elnevezésű projekt kapcsán a Serényfalva–Kelemér közötti SK-1 jelű nyomóvezeték, illetve a Kelemér–Gömörszőlős közötti KG-1 jelű távvezeték nyomvonalára vonatkozó-

Sátoraljaújhely, Várhegy. A szárazárók

an előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2013. december 6-án végeztük, melynek során a beruházás által érintett területen 5 új régészeti lelőhelyet fedeztünk fel.

A lelőhely 300 m-re Serényfalva É-i határától, a Pást-felett dülő K-i részén, a Keleméri-patak jobb partjánál található. É–D-i irányban közel 500 m hosszan nyúlik el, míg szélessége megközelítőleg 100 m. Szántott területen késő bronzkori leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Miskolczi Melinda, Nagy Zoltán, Nagy S. József, Trieber Anna.

TÓTH KRISZTIÁN

200. Sérsekszőlős határa (Somogy megye) Ő, R, B, Kö

A Tabi kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 18–20. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, mely 8 régészeti lelőhelyet érintett. Ennek során Sérsekszőlős határában 3 új, korábban ismeretlen lelőhelyet találtunk.

Cserhát (KÖH 84693): A lelőhely Sérsekszőlős temetője mellett, attól NyÉNy-i irányban, az út mindkét oldalán a Felső-Cserhát-dűlőben terül el, melyet Ny-ról erdő zár le. Itt egy új, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet lokalizáltunk.

A terepbejárást közepes megfigyelési körülmények között, 0,8–1 m magas kukoricásban végeztük, mely során egy alagút-füles, a késő rézkori badeni kultúrához tartozó edénytöredéket, a késő bronzkori urnamezős kultúra leleteit, valamint egyéb őskori és középkori kerámiát és kovákat találtunk.

Feneketlen (KÖH 84697): A Sérsekszőlősről Tabra vezető be-kötőút Ny-i oldalán, enyhe emelkedőn őskori és középkori kerámiákat és kovákat észleltünk. Ezek egy új régészeti lelőhelyet körvonalaznak. Itt a terepbejárás során a magas kukoricában rossz megfigyelési körülmények voltak, így a lelőhely határainak pontosabb tisztázása érdekében újbóli terepbejárást tartunk szükségesnek.

Foki-völgyi-rét (KÖH 84695): A Sérsekszőlősről Tabra vezető bekötőtűt és a Sérsekszőlősi-vízfolyás között, az út K-i oldalán, kb. 0,5–0,6 m magas kukoricásban végeztük a terepbejárást. Itt a talaj erősen téglás, köves, törmelékes volt, a megfigyelési körülmények közepesnek és rossznak mondhatók. Sok középkori edénytöredéket és csontot is gyűjtöttünk. Ezek alapján egy új, korábban szintén ismeretlen lelőhelyet észleltünk, mely az út Ny-i oldalára már nem terjedt át.

Munkatársak: Faiszt Szabina, Nagy Mónika, Skriba Pál, Spolár Erika, Vágus Anina technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

201. Simontornya belterülete (Tolna megye) Kk, Tő?, Ú

Április 15-én Bencze János, simontornyai lakos, bejelentette a múzeumnak, hogy a városközpont-rehabilitációhoz kapcsolódó földmunkák során két kőfaragványt talált a közműárkok kidobott földjében. Az egyik kő egy nagy méretű (87×43×37 cm), hasábtest alakú, profilált, mészkőből faragott gótikus szarkő, amelyet a Szent István király utca D-i oldala mentén ástott, kb. 100–120 cm mély közműárkok mellett, a templom bejáratával szemben talált (*Szent István király utca KÖH 84075*). A másik kő erősen lekopott, de a profilok töveiben így is felfedezhetőek a vésési hornyok és az egykori meszelés nyoma. Ez a Vártér utca É-i oldalán (*Belterület KÖH 65082*) került elő, a kb. 1 m mély árokból. A kövek előkerülési helyét már félig betemetve találtam, de a hely rétegvizonyait ismerve azok vélhetőleg másodlagos helyzetből kerültek elő.

Április 22-én a kivitelező jelentette a múzeumnak, hogy a földmunkák során ágyúgolyót és csontokat találtak a ferences kolostor K-i szélével egy vonalban (*Szent István király utca KÖH 84075*), egy tavaly lehelyezett csapadékvízakna néhány 10 cm-rel történő áthelyezése során. A helyszínre kiszállva kiderült, hogy állatsontok, néhány újkori és 2-3, talán török kori kerámia, valamint egy kis méretű vas ágyúgolyó került elő. A most dokumentált régészeti rétegeket a szennyvízákna árkában már tavaly elérték, újabb felületen nem bolygatták őket.

K. NÉMETH ANDRÁS

202. Siófok, Somogyfok-mellett (KÖH 45518) (Somogy megye) I

2013. május 29-én Siófok, Ribiszke u. 10. sz. alatt új lakóépület építése közbeni földmunkák idején régészeti felügyeletet végeztünk. Az említett telek a 45518-as azonosítószámú lelőhely területére esik. A telken korábban állt épületeket elbontották, és az újonnan építendő ház alapjait ásták ki. Az alapárkokból kidobott földben mindössze néhány emberi csonttöredék (alkar, csigolya) volt. A mellette lévő árok alján, kb. 70 cm mélyen, közvetlenül a sarokban egy koponya töredékét találtuk. A koponya elhelyezkedéséből arra következtethetünk, hogy a sír tájolása nagyjából K–Ny-i irányú lehetett. Sírgödör föltja nem látszott a metszetben, és sem további csontok, sem korhataározó leleteket nem kerültek elő. Az összegyűjtött csontokat további vizsgálat céljából eltettük és a kaposvári Rippl-Rónai Múzeumba vittük.

VARGA MÁTÉ

203. Solt határa (Bács-Kiskun megye) Ő, B, Sza, A

A Soltot É-ről elkerülő út nyomvonalán 2013 áprilisában végzett próbafeltárások az alábbi lelőhelyeket érintették.

Madách Imre u. vége (Solt É-i elkerülő út, 9. lh.) (KÖH 58446): Két kutatóárkot tudtunk megnyitni, egyet a Madách utcától K-re, egy másikat az utcától Ny-ra. Összesen 250 m²-nyi területet kutattunk át. A homokos területen nagyon rosszul rajzolódott ki az objektumok föltjai. A K-re nyitott szondában 2 objektum, egy É–D-i, valamint egy Ny–K-i irányú árok jelentkezett. A Ny-i szondában 16 objektumot figyeltünk meg, árkokat, gödröket, és valószínűleg két ház vagy valamilyen építmény részletét. A területen recens bolygatást is tapasztaltunk.

A feltárt objektumokból állatsontok, illetve gyér számú kerámiaanyag került elő. Az előkerült kerámia alapján a területen VIII. századi avar település található.

Nagy-éri-csatorna K-i partja (KÖH 58445):⁶² A munkagép 2 kutatóárkot alakított ki a Solt É-i elkerülő út 8. lh. területén. A munkagép megjelenése előtt, valamint a humuszolás alatt fémkeresővel átnézték a lelőhelyet. A műszeres vizsgálat során előkerült fémanyag (bronzú töredéke, bronz szemüvegspirál) ugyanúgy, ahogy a terepbejárásakor megtalált kerámiaanyag, középső bronzkori településre utalt. Mindkét kutatóárokban jelentkeztek objektumfoltok, az É-i kutatóárkokban, amely a Nagy-ér mellett É–D-i irányba húzódó földhát gerincén is áthaladt, jelentősebb mennyiségben, míg az értől távolabb, csupán a földhát K-i lejtőjét érintő kutatóárkokban kevesebb objektumot figyeltünk meg. Az 500 m²-en feltárt 60 objektum nagyobb része nagy méretű, méhkas alakú tárológödör volt, de előkerült néhány kút is. Ezeket a feltörő talajvíz miatt csupán metszetre bontottuk. Feltártuk egy feltételezhető járószint részletét, valamint két ház, vagy építmény részletét is. Az objektumokból jelentős mennyiségű leletanyag került elő. Találtunk kis méretű bögréket, fazekak, tálak perem-, alj- és oldaltöredékeit, mészbetétes díszítésű kerámatöredékeket. Néhány csonteszköz, csonttű és csontár is előkerült. Jelentősnek ígérkezik a 13. objektum, amely csak részben esett a feltárás területére. Valószínű, hogy ház lehetett, és a ház padlóján megtaláltuk egy összergyott tárolóedény darabjait. A tárológödörből jelentős mennyiségű állatsont és patics is előkerült. A leletek alapján elmondható, hogy a Vátya-kultúra települését találtuk meg.

Nagy-éri-csatorna Ny-i partja (KÖH 58444): Két szondát jelöltünk ki a Solt É-i elkerülő út 7. lelőhelyen: egyet a terület É-i, egyet pedig a terület D-i részén, összesen 500 m²-en. Mind a D-i, mind az É-i szondában az árkok és gödrök föltjai mellett sírfoltok is kirajzolódottak. Összesen 27 objektum feltárására került sor. Az objektumok egy része a Vátya-kultúra koszideri időszakába tartozó leletanyagot tartalmazott.

A temetkezések – összesen 8 sír került elő – szarmata sírok voltak. Két sír került elő a D-i szondában, 6 pedig az É-i-ban. A sírokat egy kivételtől eltekintve kirabolták. A rabolt sírokban csupán néhány csont és kevés melléklet maradt meg – vaskarika, vaskés töredéke, néhány szem gyöngy. Az egyik rabolt sírnál a váz láb részénél egy összetört barbotin díszes római edény került elő. Az egyik sírt körárok vette körül, a sírban jól látszódtott a koporsó nyoma, de a sír teljesen üres volt, kirabolták. Valószínű, hogy a feltárás területén lévő sírok közül többet is keríthetett árok, ennek megfigyelését azonban nehezítette a szondaárok keskeny volta. Egyetlen sír maradt meg épen. Az É–D-i tájolású sírban egy gyereklány feküdt. Nyakán gyöngysor volt, övének lecsüngő részét ugyancsak gyöngyök díszítették, végén egy nagyobb gyöngy, valamint egy orsógomb volt. Jobb karján két bronz karperec, lábánál kis pohár került elő. Ruhája alját több sorban színes gyöngyök díszítették. Lábfeje elenyészett. A csontokra egyébként általánosan jellemző volt a rossz megtartás.

Zsellérföld II. (KÖH 58450): Három kutatóárkot alakítottunk ki a Solt É-i elkerülő út, 6. lelőhelyen, összesen 430 m²-en. Kettőben tudtunk objektumfoltokat megfigyelni. A bontás során kiderült, hogy régészeti jelenség csupán az É-i szondá-

62 A Közhiteles Nyilvántartásban a Solt, Nagy-éri-csatorna Ny-i partja (KÖH 58444) lelőhely részeként szerepel.

ban fordul elő. Ebben a szondában 5 objektumot tártunk fel, gödröket és egy oszlophelyet. A feltárt objektumokból állatcsontok, illetve kevés kerámiaanyag került elő. Az előkerült kerámia alapján annyit tudunk csak megállapítani, hogy a területen őskori település található.

SOMOGYVÁRI ÁGNES

204. Somogyicsó, Halastótól keletre (KÖH 84499)

(Somogy megye) Ő, Kk

A Csurgói kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 25–27. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A terület sávos bejárása a tervezett nyomvonal tengelyétől 50-50 m-es sávban történt, mely összesen 19 régészeti lelőhelyet érintett. A vizsgált szakaszok mezőgazdasági művelés alatt álló területein változó feltételekkel és eredményességgel lehetett a terepbejárást elvégezni.

Somogyicsótól É-ra, a földút Ny-i oldalán, a Halastótól K-re levő vízfolyás menti lankán új, korábban ismeretlen régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. A terület újkori törmelékekkel szennyezett volt, de köztük kevés őskori és késő középkori kerámiatöredéket találtunk az alacsonyabb lejtőn.

Munkatársak: Melis Eszter régész és Lakatosné Sövegjártó Erika technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

205. Somogyárd határa

(Somogy megye) Ő, U, R, B, LT, Ró?, Á?, Kö

Régészeti terepbejárásokat végeztünk a település határában 2013 tavaszán, az alábbi lelőhelyeken.

Felső-Dolca (KÖH 88177): 2013. május 20-án terepbejárást végeztünk Somogyárdtól ÉNy-ra, a Koroknai-vízfolyás K-i oldalán lévő földterületen. Elmondások alapján itt korábban már találtak leleteket. A frissen vetett kukoricásban, jó megfigyelési körülmények között, nagyjából 300 m hosszan lehetett viszonylag sok kerámiát gyűjteni. Ezen kívül találtunk egy öröklőtöredéket, egy salakdarabot, két vesszőlenyomatos paticsdarabot, valamint egy pattintott követ (magkő?). A kerámiák alapján az alábbi korszakokat/kultúrákat lehetett elkülöníteni: nagyobb mennyiségű őskori kerámia, amit nem lehet pontosabban keltezni; kevés, valószínűleg a Balaton-Lasinja-kultúrához tartozó kerámia, köztük egy jellegzetesebb fültöredék; kevés, az urnamezős kultúrához tartozó kerámia, köztük egy sikozott perem; 2 kelta, grafitos soványítású peremtöredék. Nagyobb mennyiségű középkori, valószínűleg Árpád-kori kerámiát találtunk. Köztük néhány hullámvonallal, vonallal és fogaskerék-mintával díszített oldal, valamint több jellegzetes peremtöredék is található. A középkori leletek a lelőhely D-i részén sűrűsödtek, míg az őskori leleteket a lelőhely teljes hosszában lehetett találni.

Soponya (KÖH 78425): 2013. április 21-én újból terepbejárást végeztünk a lelőhelyen, ahol kevés kerámiát, valamint egy kovapattintékot tudunk gyűjteni. A korábbi leletgyűjtéshez képest új eredmény, hogy találtunk a keltákhoz köthető grafitos kerámiát, valamint egy töredék talán a lengyeli kultúrához, egy pedig valószínűleg a badeni kultúrához tartozó, díszített töredék lehet.

Sürgönyfási-dűlő (KÖH 88097): A 3. és 4. sz. halastavaktól és a Metszési-árokktól É-ra, valamint a tsz-től ÉNy-ra, a vízfolyás fölé emelkedő dombon újabb lelőhelyet sikerült pontosan azonosítanunk. 2011-ben itt is gyűjtöttünk néhány kerámiát, azonban most jobb megfigyelési körülmények között – számított földben – tudtuk bejárni az egész területet. A lelőhely a Somogyárdról Sörnyepusztá felé tartó út két oldalán, a Nagyhegyre (szőlőhegy) vezető földút bejáratától É-ra található. A lelőhely nem túl intenzív, és csak őskori kerámiatöredékeket, valamint pattintott köveket lehetett gyűjteni. A lelőhely mérete 240×110 m. A kerámiák alapján több korszakot sikerült elkülöníteni. Viszonylag nagyobb mennyiségű, pontosabban meg nem határozható őskori kerámia; kevés dunántúli vonaldiszes kerámia, a lengyeli és a badeni kultúrához sorolható töredék. Három, erősen kopott töredék talán a római korba sorolható.

Szövécsei-rét (KÖH 88099): Somogyárd és Sörnyepusztá között feküdt a középkorban Szövéc faluja. Terepen való azonosítása még nem történt meg. Ennek kapcsán végeztünk 2011 után ismét terepbejárást Szövéc feltételezett helyétől D-re, a mára kiszáradt Szövéc-patak Ny-i oldalán, az erősen emelkedő parton. Most is nagyjából ugyanott találtunk néhány leletet, mint az előző bejáráskor. Azonban 2013-ban ettől a helytől D-re még 2 helyen is találtunk néhány szórványleletet. A lelőhelyen talált kerámiák a dunántúli vonaldiszes kerámia kultúrájához tartoznak, melyek között találtunk néhány jellegzetes oldaltöredéket. A kerámiák között van 2 középkori is. A lelőhely mérete: 260×70 m.

Munkatársak: Deák Ferenc, Berta Gyula, Papp Zoltán, Pátrovics Gábor.

VARGA MÁTÉ

206. Somogyvár, Besliahegy alja (KÖH 48786)

(Somogy megye) U, R, B, LT, Ró, Á, Kk

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központtal kötött megállapodás alapján 2013. szeptember vége és november eleje között megelőző régészeti feltárást végzett a lelőhelyen. A somogyvári bencés apátság Szent László nemzeti emlékhely fejlesztése miatt szükségessé vált megelőző régészeti feltárást során összesen 5450 m² nagyságú területet humuszoltunk le, amelyből 496 m² területet már korábban, a júliusban végzett próbafeltárást során kutattunk.

A lelőhely Somogyvár külterületén, a Kupavárhegytől 250–300 m-re ÉNy-ra található, a dombot átvágó földúttól D-re. A lelőhely egy É–D irányú dombháton és annak D-i oldalán, lejtőjén helyezkedik el.

Az intenzív sávos terepbejárást és a magnetométeres kutatást követően 2013 júliusában próbafeltárást végeztünk a területen, aminek során 10 kutatóárkot létesítettünk. Miután a kutatóárkok mindegyike régészetileg pozitív lett, így javaslatot tettünk a lelőhely beruházással érintett területének megelőző feltáráására.

A feltárást során több régészeti korszakból származó településrészek – épületek kemencével, gödrök és árkok – meglétét sikerült igazolni. A kutatott terület K-i felén jellemző volt a felület újkori építkezéssel és tereprendezéssel történt bolygatása, amely az altalajt is érintette.

A legkorábbi megtelepedési korszakot a késő neolitikus Lengyel II. periódusra keltezi a részben a római kori épület

alatt feltárt 2 nagy méretű gödör, amelyekből rengeteg kerámia-töredék – közöttük sok festett –, két tucat orsógomb és agyagkanalak kerültek elő.

A próbaátás során még szórványosan jelentkező bronzkori anyag a megelőző feltárás során egy több gödörből és kemenéből álló régészeti jelenségből került elő és a kora bronzkori Somogyvár-Vinkovci-kultúra időszakára keltezhető.

A kelta időszakra 7 – közülük 2 nagy méretű – míg, a római korra 8 épületet keltezhetünk.

A 9 kemencés, gyakran tapasztott padlójú veremház leletanyagának tanúbizonyossága szerint elkülöníthető egy korai Árpád-kori, egy 13–14. századi, illetve a 14–15. század fordulójára keltezhető anyagcsoport is.

Egy sír került elő a feltárás során. A sírban egy csecsemőcsontváz maradványai voltak, és egy késő vaskori épület alatt bukkantunk nyomára.

A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Magyar Nemzeti Múzeumban került végleges elhelyezésre.

NEMES GYÖRGY

207. Somogyvár, Resterica II.

(KÖH 47997)

(Somogy megye) Ró

Újabb római szarkofág került elő szántás során a Resterica-dűlőben. 2013. november 14-én elvégeztük a leletmentést. A 2001-ben előkerült 2. sír közelében, nagyjából K–Ny-i irányú, 200 cm hosszú, 96 cm széles, sarkain négyzetes kialakítású, homokkő fedőlap került elő. Mélysége a felszíntől 28 cm. A szarkofág fedőlapján szántásból eredő sérülések láthatók. A Ny-i részén, kb. 35 cm hosszú és 15 cm széles lyuk tátong. A szarkofágot nem tömítette el föld, csak a szélein látszik bemosódás. Az elhunyt bal oldalán, deréktájon, nagy méretű, de eltört római üvegedény látszik, ennek nagyobb részeit kiemeltük. Másnap a szarkofágot beszállítottuk a Somogyvári Polgármesteri Hivatalba. A szarkofág felvétele után derült ki, hogy a köllada alatt téglalából álló rész van, ami a szarkofágot egyenesen tartotta és a vízeseéstől védte. A téglák, amelyekből mintát vettünk, erősen rongálódtak és széttörttek, nem lehetett megállapítani, hogy eredetileg csupa ép, vagy már korábban széttört darabokat helyeztek le a temetéskor. A tégladarabok között köttanyagot megfigyelni nem lehetett.

2013. november 21-én feltártuk a szarkofágot. A fedőlap tisztítása során kiderült, hogy a sérülés mellett lévő törés miatt a fedőlapot nem lehet egészben leemelni, a felső rész nagyobb darabja letört. Az így keletkezett résen keresztül kellett elvégeznünk a sír feltárását. A háton fektetett felnőtt (női?) váz mellett 2 üvegedény volt. Az egyik a korábban már részben felszedett nagyobb edény, a mellkas bal oldalánál, egy másik üveg pedig a jobb lábnál, benne szervesanyag-maradvány volt. A szarkofág nem volt festve, vagy vakolva, az alsó rész kidolgozása belül nagyon egyenetlen. A feltárás után a szarkofágot a bencés apátságához szállítottuk, ahol szabadon megtekinthető.

Munkatársak: Horváth Péter József restaurátor, Nyári Zsolt rajzoló és Cserép Tamás régésztechnikus.

NÉMETH PÉTER GERGELY

208. Somogyvár, Várhegy utca

(KÖH 43215)

(Somogy megye) Á, Kö

2013. október 29-én a villamos energiahálózat építése közbeni régészeti felügyeletet végeztük a lelőhely környezetében, ahol korábban szórványosan középkori településnyomokat találtak. A Dózsa György és a Május 1. utcában 3 villanyoszlopot állítottak, valamint ezek között földkábeltek fektettek. A Dózsa Gy. utcában 13 Árpád-kori kerámia került elő a kidobott földből. A Május 1. u. és Dózsa Gy. u. sarkán lévő oszlop kidobott földjében 4 középkori, valószínűleg szintén Árpád-kori kerámiát találtunk, valamint egy vaseszközt.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Cserép Tamás technikusok.

VARGA MÁTÉ

209. Sülysáp, Kodály-Szondy sarok, Sülysáp 22. lh.

(KÖH 88275)

(Pest megye) N?

A Tápió-mente szennyvíztisztítási és elvezetési rendszerének kiépítése és fejlesztése projekt részeként Sülysáp település teljes területén csatornafektetés történt. 2013 nyarán a gépi földmunka során emberi csontok kerültek elő. A múzeum munkatársai kiszállás után leletmentést végeztek. Az árokból egy ÉNy–DK-i tájolású, háton fekvő, nyújtott helyzetű felnőtt váza került elő, ami mellett egy vaskés feküdt. A csatornaárókban a váz környezetében nem került elő több lelet, így nem bizonyítható, hogy ez egy magányos sír, vagy egy nagyobb temető szélső sírja-e. A tájolása és a szegényes mellékletéből a pontos datálás nem állapítható meg, de nagy valószínűséggel a népvándorlás korban hantolhatták el.

FARKAS ZOLTÁN

210. Szada határa

(Pest megye) A

A Magyar–Szlovák DNA 800 gázszállító tranzit vezeték fektetési munkálatai során a múzeum munkatársai megelőző régészeti feltárásokat végeztek és a teljes nyomvonalon szakfelügyeletet biztosítottak.

Keserő-földek (KÖH 85841): A nyomvonal humuszolása során a községtől Ny-ra, a pusztaszentjakabi területtől É-ra levő szakaszon több folt jelent meg. A feltárást 2013 október–novemberében végeztük el, amely során 2 gödör és 1 földbe mélyített ház került elő. A legérdekesebb jelenség a ház kőből rakott kemencéje volt, mert az egészet törött malom- és őrlőkövekből rakták, illetve a platniján egy kézzel formált fazék töredékei feküdtek. Az objektumokból előkerült kevés leletanyag a késő avar korba sorolható.

Sződrákosi-patak partja (KÖH 85839): A nyomvonal humuszolása során a községtől Ny-ra, a Sződrákosi-patak Ny-i domboldalán levő szakaszon több folt jelent meg. A feltárást 2013 október–novemberében végeztük el, amely során 1 gödör, 1 árok és 1 földbe mélyített ház került elő. Az objektumokból előkerült kevés leletanyag a késő avar korba sorolható. A lelőhely a Keserő-földektől mintegy 300 m-re található, de a kettő között nem került elő jelenség a nyomvonalon, így külön településrészként értelmeztük.

FARKAS ZOLTÁN

211. Szakácsi határa**(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B, Sza, Kk**

A Lak, Hegymég, Tomor, Irota és Szakácsi községek ivóvízminőség-javítás c. projekt előzetes régészeti dokumentáció I. fázisának készítéséhez kapcsolódóan 2013. február 6-án tartottunk terepbejárást.

Lak és Szakácsi között, egy nagyobb szakaszon, az út bal oldalát gyümölcsös fedte, közeledve Szakácsi felé a jobb és végül a bal oldal is vízenyős, nádassal fedett volt. Itt is több lelőhelyet regisztráltunk: a neolitikus és bronzkori *Középső-nyomástól D-re* (KÖH 82629); a középkori (14–16. század) *Szőlők-aljától DK-re* (KÖH 82631); valamint a császárkori *Zsellér-földektől DK-re* (KÖH 82627) elnevezésűt.

Munkatársak: Kalli-Tutkovics Eszter, Kalli András, Páll Gergely.

L. HAJDÚ MELINDA

212. Szakáld, Mulató-dűlő Észak (KÖH 85205)**(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U**

A lelőhely a község É-i szélén, a Mulató-dűlőtől ÉNy-ra, a temetőtől ÉK-re helyezkedik el, a vízháztól K-re fekvő dombon, ÉK–DNy-i irányban. Pusztai Imre bejelentése nyomán vált ismertté, aki 2013. május 6-án mintegy 160×80 m-es területen gyűjtött leleteket: 2 középső neolitikus kerámiatöredéket, 2 obszidiánt és 1 kis méretű, csiszolt laposvésőt. A lelőhely pontos felszíni kiterjedése nem ismert.

CSENGERI PIROSKA

213. Szakáld, Szakáld és Hejőbába határa, úttól DNy-ra (KÖH 88795)**(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B?, Sza**

A lelőhely a községtől DK-re, Szakáld és Hejőbába közigazgatási határán, a közúttól DNy-ra helyezkedik el. A Keringő-csatorna elődjét képező egykori vízfolyás ÉÉK-i partján terül el, ÉNy–DK-i irányban. Pusztai Imre bejelentése nyomán vált ismertté, aki 2013. május 6-án mintegy 600×200 m-es területen gyűjtött leleteket: 6 bronzkori(?) kerámiatöredéket és 1 paticsot, valamint 24 császárkori (szarmata) kerámiatöredéket, 1 paticsot, illetve 1 csillámos köztöredéket. A lelőhely pontos felszíni kiterjedése nem ismert.

CSENGERI PIROSKA

214. Szarvas belterület**(Békés megye) Sza, Tő, Kú, Ú, I**

A Szarvas geotermikus energiahasznosításához kapcsolódó termálvízvezetékek építése és a Szarvas, Fő tér, Szabadság út, Bethlen G. utca Árpád utca tervezett közlekedési létesítmények elnevezésű projektek földmunkáinál 2013 őszén végzett régészeti megfigyelések az alábbi lelőhelyeket érintették a település belterületén, a középkori városmag térségében.

Ótemplom környéke (Bolza sétány) (MRT 8. k. 8/25c, KÖH 6259): Az Integrál Építőipari Zrt. munkatársai 120 cm széles és 140–160 cm mély árkot ástak a Bolza sétányon a termálvízvezetékeknek. Itt egy másodlagos helyzetben lévő csontvázat szedtek ki a földből, mire odaértem. A csontváz helye nem sír volt, csak egy gödör, ahol nem antropológiai rendben voltak a

csontok az elmondás szerint. Kérkezésemkor már nem találtam csontokat. A munkások elmondása szerint néhány kerámián kívül, melyeket bevittem a múzeumba, nem találtak semmit. A kerámiatöredékek a 17–18. századra tehetőek. Egyéb régészeti jelenséget nem észleltem.

Szarvas-halom és török kori palánkvár (MRT 8. k. 8/25a, KÖH 6257): A Kossuth utcán, a Deák F. u.–Vajda P. u. közötti szakaszon, az utca É-i felében, közvetlenül az úttest mellett 120 cm széles és 160–180 cm mély árkot ástak az Integrál Építőipari Zrt. munkatársai. A bíróság épületétől indultak el, és a főiskola gépházáig, a Granáriumig haladtak. A Granárium mellett egy ágyúgolyó került elő az árok falából, a talajszinttől 50 cm-re, az út alól. Egyéb régészeti jelenséget nem észleltem.

A Vajda Péter utcán is az Integrál Zrt. munkatársai ástak ki körmos markolóval a 140 cm mély és 100 cm széles árkot a termálvízvezetékeknek. Ez új nyomvonal volt. A munkálatok során egy török kori objektumot, valószínűleg a török palánkvár belső és külső várát elválasztó várarkát találtam meg. Öt nap alatt kellett megkutatnom a területet, melyet utána betemettek. Az objektum 3,5 m szélességben és 11 m hosszban került elő, de ennek csak egy kis részét tudtam feltárni. A felső részét a gép elvitte, de az objektum még több mint 1 m mélyen folytatódott lefelé. Az aljának csak egy részét találtam meg, nem volt időm teljesen feltárni. Az építkezés az objektumot később nem bolygatta. Az árokból török kori és kora újkori edénytöredékek, mázas kályhacsempék, kályhaszemek, állatsontok, üveg, pénz került elő. A pénz korrodált, valószínűleg már 18. századi dénár, még nem lett megtisztítva. Az árokban még egy szarmata kori, K–Ny irányú, U átmetszetű árok részlete és egy modern gödör került elő. A munkások még több kora újkori kerámiatöredéket adtak nekem, de egyéb régészeti objektumot nem észleltem. A mai Vajda Péter utcán álló Óttemplom É-i részétől a Petőfi utcán álló vízi színpadig állhatott a régi palánkvár. Ez a terület Szarvas történelmi városmagja.

GULYÁS ANDRÁS

215. Szarvas határa, Arborétum**(Békés megye) U, R, B**

A Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Kar Szarvasi Arborétum az általa megnyert KEOP 3.1.3/2F/09-11-2011-0005 sz. pályázat keretében megvalósuló fejlesztései között az arborétum területén lévő régészeti lelőhelyeknek régészeti kutatófúrások által történő megismerését tűzte ki célul. A munkát a sándorfalvi Fácies Kulturális Szolgáltató Bt. végezte el Prof. Dr. Sümegi Pál DSc tanszékvezető egyetemi tanár vezetésével. A munkára régészeti feltárás keretében került sor, melynek felelős vezetője Gulyás András, a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeum és Százmalom régésze volt. A feltárást a BE-02D/01/1794-12/2013 iktatószámú, a Békés Megyei Kormányhivatal Békéscsabai Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatala által kiadott ásatási engedély birtokában végezték el 2013. november 16–17-én és 23-án. Az arborétumban található lelőhelyeket D-i irányból kezdődően, a terepmorfológiát figyelembe véve térképező geológiai fúrásokkal tártuk fel, és ennek nyomán rajzoltuk fel a lelőhelyek kiterjedését és a rétegsort, valamint a fúrásból 4 cm-enként kiemelt minták üledékfaciológiai, régészeti geológiai, mágneses szuszceptibilitási, szemcseösszetételi, szervesanyag-tartalom, karbonáttartalom, vízdoldható főelemtartalom, valamint a kimosott csigák, szentült famaradványok elemzése alapján a megtelepedés típusát és környezetét rekonstruáltuk.

Arborétum, Filagória dombja (Pepi-kert) (MRT 8. k. 8/12. lh., KÖH 6068): A középső bronzkori hatvani kultúra több rétegű telepe (ún. tell település). Korábban kutatások nem folytak, földmunkák során előkerült leletekből azonosították a lelőhelyet. A lelőhely alakjából valószínűsítették a tell mivoltát.

A lelőhely egy többretegű, a középső bronzkori hatvani kultúrához tartozó, úgynevezett tell település. Hozzá kapcsolódik a tőle D-re található Szarvasi Arborétum, Rózsakert elnevezésű lelőhely, mely a többretegű település külső telepe lehetett. A tell település 3 ha kiterjedésű lehetett.

A tell magassága a fúrások alapján 180–320 cm volt, melyben több égett réteget találtunk. A legelső égett réteg a település felépítése előtti égetés nyoma, amikor a területet megtisztították a sűrű növényzettől. Ezenkívül még négy égett réteg került elő, melyeket véletlen vagy szándékosan okozott tűzvész pusztítási rétegeként értelmeztünk.

A megtelepedési szintek alatt ~3 m mélységig infúziós lösz, alatta ártéri-, majd fluviális üledék található.

A tell É-i részénél található kilátódombot is megkutattuk. A halom modern, nincs köze régészeti kultúrákhoz.

A lelőhelyen 8 régészeti geológiai térképező fúrást és 2 magfúrást végeztünk.

A két lelőhelyen 16 régészeti geológiai térképező fúrást végeztünk, melynek összértéke 109,6 m. A két zavartalan magfúrás összértéke 10 m.

Arborétum, Rózsakert (MRT 8. k. 8/13. lh., KÖH 6069): A középső bronzkori hatvani kultúra egyrétegű telepe. Korábban kutatások nem folytak, földmunkák során előkerült leletekből azonosították a lelőhelyet.

A lelőhely egy egyrétegű, a középső bronzkori hatvani kultúrához tartozó település maradványa, mely kapcsolódik a tőle északra fekvő Szarvasi Arborétum, Filagória dombja elnevezésű többretegű tell telephez. Annak külső telepe lehetett. A felső, 15–30 cm emberi megtelepedési szint, alatta 30–50 cm-ig egy steril, hidromorf talaj következik, majd kb. 3 m mélységig infúziós lösz következik. Az alatta található ártéri üledéket 6 m mélyen fluviális üledék váltja fel. A területen régészeti jelenséget nem észleltünk a legészakibb fúrásponton megtalált árkon kívül. A geológiai kutatófúrások során megtaláltuk a két lelőhely határán fekvő, a többretegű tell települést körülvevő kb. 2 m mély árkot is. A lelőhelyen 7 + 1 fúrást végeztünk.

Kovács-halom (MRT 8. k. 8/1. lh., KÖH 6057): Újkőkori több rétegű tell telep. Korábban több feltárás is folyt itt, innen ismerjük a lelőhelyet. A területen több népcsoport is megtelepedett a kora újkőkortól kezdve a népvándorlás koráig. A leírásokból kitűnik, hogy a többretegű telep tetején egy halomsír (ún. kurgán) áll.

A lelőhely egy többretegű kora újkőkori, a tiszai kultúrához tartozó, úgynevezett tell település. A halom legmagasabb pontján egy rézkori halomsírt, úgynevezett kurgánt találtunk. A tell 6 ha kiterjedésű volt.

A régészeti geológiai térképező fúrásokat a tell D-i végétől kezdve É-i irányban haladva jutottunk el a tell legmagasabb pontjához. A teltet körülvevő árokban és a legmagasabb ponton két magfúrást is végeztünk. A tell legmagasabb pontján 180–240 cm magas volt. A fúrásminták alapján több réteget lehetett elkülöníteni, illetve több gödörobjektumot is átfúrtunk. A tellen lévő kurgán 240 cm magas volt, mely alatt 60 cm vastagságú teljesen átégett földréteget fúrtunk át. Alatta még 190 cm vastag volt a tell.

A megtelepedési szintek alatt minden esetben infúziós lösz, majd alatta ártéri üledéket találtunk.

A lelőhelyen összesen 14 régészeti geológiai térképező fúrást végeztünk, melynek összértéke 50,1 m. A két zavartalan magfúrás összértéke 10 m.

GULYÁS ANDRÁS

216. Szátok határa (Nógrád megye) U, R, Á, I

A magyar–szlovák tranzit gázvezeték építéséhez kapcsolódó régészeti kutatások keretében a település határában az alábbi lelőhelyeken végeztek feltárásokat az MNM NÖK munkatársai.

Kecske-hegy-alja (KÖH 84871): A beruházáshoz kapcsolódó régészeti szakfelügyelet alkalmával fedezték fel a lelőhelyet a nyomvonal 16+785–17+075 km szakaszán. A lelőhely Szátok határában, a Kecske-hegy alján fekszik, egy magasabb dombok által közrefogott lankás, erdős domboldalon, pontos kiterjedését azonban nem lehetett felmérni.

A terület feltárása 2013. augusztus 21–30. között zajlott, aminek során 12 Árpád-kori gödröt, 4 szabadtéri kemencét, illetve egy kemencés épületet bontottunk ki és dokumentáltunk a lehumasztolt 1328,5 m²-en. Különösen a félig földbe mélyített, négyszögletes alaprajzú épület betöltéséből került elő nagy mennyiségű kerámia. Ezt, illetve a középkori településrészt egészen kerámia anyagát a 12. század és a 13. század első fele közötti időszakra datálhatjuk a formai és stílusi jellegzetességek alapján, amivel kiválóan egybevágnak a 18. STR. gödörben talált III. Béla (1172–1196) tálkapénz. A felszínen több helyütt jelentkezett feltárás nélküli kerámia-koncentráció, amelyekre szondázó jelleggel rányitottunk. Ezekben rendre 10–20 cm vastag, antropogén réteget találtunk, amelyek vegyesen tartalmaztak őskori és középkori leletanyagot. Az őskori (késő rézkori badeni kultúra) kerámiatöredékek elsődlegesen a terület középső részén nyitott szondákban jelentkeztek. Ezek a rétegek valószínűleg a domboldal felsőbb rétegeinek erodálása révén halmozódtak fel a terület alsóbb szintjein.

Munkatársak: Bóka Gergely és Nicklas Larsson régészek, valamint Kiss László Levente és Zsiga Zsolt technikusok. A geodéziai felmérést és térinformatikai utómunkálatokat Gelencsér Ákos és Zsiga Zsolt végezte.

CZIFRA SZABOLCS

Kiserdő (KÖH 84791): 2013. augusztus 16–21. között elvégeztük a szakfelügyelet során előkerült régészeti lelőhelyen, a 19+000 km szelvény környékén, a 046/14 és a 046/15 hrsz.-ú ingatlanokon a próbafeltárást. A megfigyelt humuszvastagság a területen 40–50 cm között volt. Három, a késő neolitikumra keltezhető régészeti jelenség (gödör) valamint 1 bizonytalan datálású gödör került feltárára.

Munkatársak: Nicklas Larsson régész és Kiss László technikus.

BÓKA GERGELY

217. Szeghalom, Kovács-halom (MRT 6. k. 11 / 50. lh., KÖH 6329) (Békés megye) U, R, B, V?

A magyar–amerikai Körös Regionális Régészeti Program Szeghalom, Kovács-halmi kutatásai a 2013. évben március 11. és

június 10. között zajlottak. A projekt 2010-ben megkezdett⁶³ második szakaszának negyedik idényében folytatódottak a geofizikai felmérések, illetve a lelőhely különböző részein további feltárásokra került sor. Az április közepéig szüntelenül tartó, rendkívül kedvezőtlen időjárási viszonyok – gyakorlatilag minden nap kiadós esőt, havat vagy jégesőt kaptunk – következtében a tervezettnél jóval kevesebb munkát végeztünk el az idény április 15-ére tervezett zárásáig, így kisebb megszakításokkal júniusra kényszerültünk kitolni a feltárások befejezését.

A magnetométeres vizsgálatok ebben az évben a lelőhely ÉNy-i részére koncentráálódtak. Az előzetes eredmények azt bizonyítják, hogy a neolitikus település külső zónája – elszórt épületek formájában – ezen a részen is folytatódik. A középső neolitikum késői periódusában és a késő neolitikum első felében lakott telep jelenleg ismert kiterjedése megközelíti a 80 ha-t. A lelőhely erdővel, illetve legelővel borított Ny-i peremén, valamint a Sebes-Körös ázott medrétől D-re húzódó részén az idei évre tervezett geofizikai felmérésekre, illetve *shovel* tesztekre az időjárás miatt nem kerülhetett sor, így továbbra sem ismert a település teljes kiterjedése.

A tellen a 2013. évben is megnyitásra került Bakay Kornél 1969. évi ásatása 1. szelvényének É-i, mintegy 4×4 m-es része. A tavaly megépített faszkelet teljes mértékben megővta a megtisztított és dokumentált szelvényfalakat. A profilok újraértékelését és részletrajzainak korrekcióját követően megtörténtek a további szükséges radiokarbon, valamint a mikromorfológiai minták vétele.

A tellől mintegy 300 m-re É-ra, a geofizikai vizsgálatok eredményei alapján – melyek itt egy kb. 23–25×7–8 m-es, az egykori Sebes-Körös Ny-i magaspártján állt épületet jeleztek – kijelölt, a korai tiszai időszakra keltezhető épület D–DK-i részének feltárása a tavaly megkezdett, 10×10 m-es szelvényben (N1 Block 1) folytatódott, illetve az objektum É–ÉNy-i részére egy 12×12 m nagyságú szelvényt nyitottunk (N1 Block 2). A meghosszabbított idény során – az Ásatárs Kft. közreműködésével – mindkét szelvény teljes bontása az altalajig megtörtént. Az N1B2 szelvényben – a D-i részhez hasonlóan – a szántásréteg alatt mintegy 30–40 cm vastagságban összefüggő, későbbi beásásokkal néhány helyen megszakított paticsomladékokat találtunk. Az épület ÉK–DNy-i irányú oldalával párhuzamosan sorakozó hasított falenyomatokat, illetve alatta az átégett – feltehetően a padlószinttel összefüggésbe hozható – tapasztásnyomokat az építmény ezen részén is kisebb-nagyobb felületeken azonosítani tudtuk. Az N1B2 szelvényben néhány bronzkori, illetve egy feltehetően a vaskor időszakához köthető gödör is előkerült. A padlószintként azonosított horizont alatti kultúrrétegben mindkét szelvényben viszonylag kevés leletanyag került felszínre. A feltárások azt igazolták, hogy az épület mintegy 22×8 m nagyságú és háromszögletű volt, a rövidebb oldal- és az osztófalak mentén 3-3 nagy méretű oszlop alkotta a falstruktúra alapelemeit, illetve tartotta a tetőszerkezetet. A paticsomladék minden oldalon némileg túlnyúlt az épület oldalain.

A lelőhely ÉNy-i szélén – szántással korábban nem, avagy csekély mértékben bolygatott, mély fekvésű területen – a magnetométeres felmérés eredményei alapján megnyitott 5×5 m nagyságú szelvényvel (FW1 Block 1) a település külső zónájára jellemző, tanyaszerű épületek egyikét kívántuk vizsgálni. A sekély, mintegy 20–30 cm vastagságú humuszréteg alatt egy

épület feltételezhető sarkát azonosítottuk. A további feltárásokat az eső, illetve a hó következtében kialakult állandó vízborítás megakadályozta a szelvényben.

A tellől DNy-ra, a külső telephez tartozó területen nyitott szelvényben (S1 Block 2) egy épület omladékrétegének erősen szétszántott maradványait találtuk meg, valamint alatta egy nagy méretű, kora tiszai kerámiaanyagban gazdag gödröt bontottunk ki. Az utóbbi objektum D-i részére a badeni időszakban egy újabb gödröt ástak rá. A szelvény teljes feltárását az időjárási körülmények miatt nem tudtuk elvégezni.

Jövőre újabb ásatásokra terveink szerint nem kerül sor. A geofizikai vizsgálatokat a település kiterjedésének meghatározása érdekében folytatjuk, illetve kezdetét veszi az eddigiekben előkerült leletanyag analízise.

A projekt 2013. évi kutatásait a National Science Foundation (NSF Senior Grant, NSF-IRES) támogatta.

Szakmai munkatársak: Richard W. Yerkes (Ohio State University), Apostolos Sarris (Institute for Mediterranean Studies), Takis Karkanis (Ephoreia of Palaeoanthropology-Speleology in Athens), Pardička Györgyi, Kékegyi Dorottya, Kovács Sándor (MNM-NÖK), Danielle Riebe (UIC), Gallina Zsolt, Gulyás Gyöngyi (Ásatárs Kft.), Bácsmegei Gábor (Munkácsy Mihály Múzeum), Fogas Ottó (Móra Ferenc Múzeum), Guba Szilvia (Kubinyi Ferenc Múzeum, Szécsény).

GYUCHA ATTILA – WILLIAM A. PARKINSON

218. Szegvár határa (Csongrád megye) N?, R?, Á, I

2013 májusában és júniusában a Szegvár nagyközség szennyvízcsatorna-hálózat építését megelőzően több lelőhelyen próba- és megelőző feltárást végeztünk. A próbafeltárások döntő többsége negatív lett. Két lelőhelyen tudtunk régészeti korú objektumokat megfigyelni.

Árpád u. 19. (KÖH 73321): A lelőhely Szegvár nagyközség belterületén, az Árpád utcában, a Kőrögy-éri-főcsatorna mentén, a magasparton fekszik. A korábbi adatok szerint a 19. sz. alatt rézkori és népvándorlás kori sírok kerültek elő.

A lelőhelyen, a szennyvízcsatorna nyomvonalában 2, összesen 35 m² területű szondát nyitottunk. A szelvényben 6 objektum nyoma volt megfigyelhető. Mindegyik objektum amorf gödörnek bizonyult, amelyek a szegényes leletanyagok előzetes meghatározása alapján talán késő rézkoriak (bolerázi?) lehettek. A D-i szonda már túlnyúlt a lelőhely korábban ismert határán, így D-i irányban a lelőhely területe mindenképp folytatódik. Az ásatás során Márton János, környékbeli lakostól további őskori (neolit?) cserepeket kaptunk. Ezek a 80-as évek végén kerültek elő a kertjében, a háza és a betonút közötti területen, két nagy fenyőfa eltávolításakor. E lelet alapján a lelőhely területét D-i irányban további mintegy 60 m-rel ki kell egészítenünk, amely így az Árpád utca 9–19. sz. alatt található.

Vasút utca (KÖH 17915): A lelőhely igen nagy kiterjedésű, É–D-i irányban nyúlik a Kurca K-i magaspártján. A feltárási terület Szegvár nagyközség külterületén, a Mindszent felé vezető út jobb oldalán fekszik. A korábbi adatok alapján a teljes lelőhelyen Árpád-kori, szarmata, rézkori (tiszapolgári kultúra), kora és késő bronzkori (halomsíros), és neolit (Körös-kultúra) település, Árpád-kori, szarmata, avar és bronzkori temető, valamint késő középkori éremlelet ismert.

A próbafeltárás csupán a szennyvíztisztító telepnek a jövőben épületekkel fedett részén folyt, 524 m² területen. Az ása-

63 RKM 2010, 356–357.; RKM 2011, 161–162.; RKM 2012, 94.

tás során előkerült 4 gödör és 8 árokrezlet. A gödrök közül 2 Árpád-kori, 2 ismeretlen korú volt, míg az árkok közül 5 volt ismeretlen korú, 3 Árpád-kori.

Munkatárs: Szabó Dénes régésztechnikus.

SZEVERÉNYI VAJK – CZUKOR PÉTER

219. Szegvár, Vida-tanya (KÖH 73773)

(Csongrád megye) Ő

A Móra Ferenc Múzeum 2013. október 24–25-én a Szegvár 104. lelőhely K-i szélén, a Szegvár, Kórógy utca 94. sz. családi ház építéséhez kapcsolódó földmunka során régészeti próbafeltárást végezt.

Egy 0,3–0,5 m szélességű, 0,8–1 m mélységű és összesen 71 m² felületű alapozási árkot ástak ki. A bontási (humuszolási) munka során az alapozási árok alján egymás mellett 2 közepes méretű gödör került elő, az árok egyéb kiásott részein régészeti érintettséget nem tapasztaltunk. Az egyik gödör (1. objektum) csak paticsnyomokat és égési réteget, a másik gödör (2. objektum) közelebről meg nem határozható korszakból származó, őskori kerámiatöredékeket tartalmazott (melyek valószínűleg egy nagy méretű hombár oldalfalai voltak). Mivel csak az alapozási árok által érintett részeket vizsgáltuk, a gödrök kiterjedése nem volt meghatározható.

Munkatársak: Czukor Péter régész, Németh Dániel régésztechnikus.

BEDE ÁDÁM

220. Szekszárd, Alsóvárosi temető (KÖH 51562)

(Tolna megye) U, R, B, V, LT, Ró, A

A Wosinsky Mór Megyei Múzeum Szekszárd Megyei Jogú Város Önkormányzatával, mint a Szekszárd 0320/132 hrsz.-ú terület Alsóvárosi temető bővítése projekt beruházójával 2013. január 31-én kelt szerződés alapján 2013. április 2-án megkezdte a KÖH 440/168/004/2008. sz. határozata alapján a megelőző régészeti feltárást.

A beruházó által biztosított kézi munkaerővel és gépekkel, az általa kifizetett telekhatáron belül végeztük el az előírt megelőző régészeti feltárást.

A lelőhelyen első lépésben 2013. május 10-ig összesen 6430 m² felületen 5150 m³ humusz eltávolításával az I–II., V–VI. parcellák vonaláig végeztük el a megelőző régészeti feltárást 289 objektum kibontásával és dokumentálásával. Második lépésben a teljes felületre kiterjedően 2013. július 5-ig folytattuk a régészeti munkákat. Mindösszesen 13 434 m² felületen 10 532 m³ humusz eltávolításával végeztük el a szakhatóság által előírt megelőző régészeti feltárást 646 objektum kibontásával és dokumentálásával.

A Szekszárd, Alsóváros 0320/132 hrsz. önkormányzati tulajdonú területen fekvő nyilvántartott régészeti lelőhelyen az engedélyezett tervhez előírt és szükséges örökségvédelmi munkákat teljes egészében elvégeztük. A régészeti feltárást teljes felületen csak az engedélyezett és részünkre átadott terv szerinti földmunkákhoz igazodva végeztük el, a továbbiakban ezeken a területeken örökségvédelmi szempontból a kivitelezés a felszabadító nyilatkozat kiadása után itt korlátozás nélkül végezhető. Azonban ha a tervet módosítják, vagy újabb, talajbolygatással járó engedélyköteles munkákat végeznének a lelőhely területén, az örökségvédelmi szempontból továbbra is engedélyköteles.

A megfigyelt régészeti objektumok az újkőkori végi lengyeli kultúra telepéhez és temetőjéhez, rézkori, kora-, középső- és késő bronzkori településhez, kora vaskor–vaskor átmenete, La Tène, valamint a kora császárkorra keltezhető településekhez tartoznak. Szórványosan avar kori kerámiatöredékek is előkerültek. A feltárást különösen megnehezítette a magas talajvíz, a sokszor folt nélkül jelentkező sírok és a talajvíz szintje alatt megtalált középső bronzkori szórt hamvasztásos mészbetétes temetőrés.

A kutatás szempontjából különösen fontosak a lelőhelyen több korszak leletei között is megfigyelhető erős keleti hatások. A kutatás jelenlegi állása szerint a rézkor–kora bronzkor időszakában az Alföldre vándorló sztyeppei népcsoportok csak a Tisza vonaláig foglalták el a Kárpát-medence területét.⁶⁴ Azonban a IV–V. periódusban érkező, katakomba hatásokat mutató népcsoport – amelynek gyökerei a Prut–Don közötti, erős Majkop hatásokat mutató Zsivotyilovka-Volcsanszkoje-kultúra felé mutatnak – feltehetően már a Duna és oldalágai mentén futó, az egész Kárpát-medencét behálózó felvezető utat követte. Ez a Duna melletti, a Don vidékről induló út a későbbiekben, egészen a középkorig, a nyugatra induló népek egyik legfontosabb útvonala lesz. Ennek egyik késői következménye lehet az is, hogy az Alsóvárosi temető területén feltárt ATQ212. objektum kora vaskori anyagában olyan, az indo-iráni hitvilággal összefüggő szertartás nyomait figyeltük meg, amelyek pl. a Nart-eposz alapján értelmezhetők. Az égett rétegek között szarvasagancsot, szövöszéknehezéket, orsógombot, edénytöredékeket tartalmazó gödörhöz hasonló tartalmú beásásokat a szűkebb és tágabb környezetben már korábban is sikerült megfigyelnünk (Szekszárd, OBI; Paks, Alsócsámpa stb.), azonban a szerencsés lelőköri körülményeknek köszönhetően ez az első eset, hogy a jelenségeket megfelelő módon értelmezni is tudjuk. Az edények között talált, peremük alatt körbefutó bekarcolt vonalköteggel díszített táltöredékek párhuzamai Regölyből, de főként keletről (Hirbemerdon tepe⁶⁵) ismertek. Ezek az adatok és megfigyelések összességében egy iráni gyökerű pannóniai ősvallás létreutalnak legkésőbb már a korai vaskortól.

A lengyeli kultúra késői időszakába tartozó sírok erős keleti hatásra utaló párhuzamai alapján felmerül annak a lehetősége, hogy a sztyeppei népek az eddig feltételezettnél jóval korábban, már az I. periódus idején használták a Duna menti útvonalat is. A legkorábbi, késő rézkor előtti horizontot olyan sztyeppei népek képviselik, akik még nem építettek halmokat, csak a sztyeppei rítus más jellegzetes elemeit, a csontváz vörös okkerrel való festését, valamint a jellegzetes hanyatt fekvő, térdben behajlított, felhúzott lábú pozíciót alkalmazták. A legkorábbi, a 4500–4000 cal BC közé keltezett I. periódusba, a sztyeppei okkersíros temetkezésnek nevezett csoport lelőhelyei között az egyetlen, ezeket a jelenségeket tartalmazza a Csongrád, Kettős-halomnál feltárt sír. Ez a még halom nélküli, csak a természetes dombba beleásott sír a lengyeli III, Cucuteni A–Tripolje B1, Várna, tiszapolgári kultúrákkal egyidős.⁶⁶

64 Dani János – Horváth Tünde: Őskori kurgánok a magyar Alföldön. A Gödörösíros (Jamnaja) entitás magyarországi kutatása az elmúlt 30 év során. Áttekintés és revízió. Budapest 2012, 109–111. A továbbiakban: Dani – Horváth 2012

65 Garducci, G.: Facing an Empire: Hirbemerdon Tepe and the Upper Tigris Region During the Early Iron Age and Neo-Assyrian Period. *Georgian dissertations/Near East studies* 56, Piscataway, 2011, Fig.32.9–10.

66 Dani – Horváth 2012, 109–110.

Az utóbbi években azonban a Dunántúlon is sorra kerülnek elő az erős keleti hatásokat mutató lengyeli sírok. Az Alsóvárosi temetőben kibontott sír négyszögletes gödrének sarkaiban oszlophelyszerű lemélyedések voltak. Azonban a beléjük helyezett edények alapján egyértelmű volt, hogy az elterjedt vélekedéssel szemben⁶⁷ ezekben a lyukakban soha nem álltak oszlopok. A párhuzamok keresése során figyeltünk fel arra, hogy az alsónyéki temetőben sok egyéb új vonással együtt a Lengyel III. temetőrészen megjelentek a sztyeppei népek jellegzetes háton fekvő, oldalra kifordított lábú sírjai (1769., 1800., 2351/10b). A 4890. melléklet nélküli sírban szinte „békapózban” volt a csontváz, ugyanakkor a 328. sírban okkerrögöt figyeltek meg,⁶⁸ a 3060. sírban pedig a halott körül találtak okkernyomokat.⁶⁹ A számos új, a lengyeli kultúrában korábban ismeretlen jelenség, valamint szokás hirtelen és koncentrált felbukkanása a Dél-Dunántúlon – mint a kétnemű edények, a koponyára helyezett kovapenge, a sarkokban lemélyített sírgödrök stb., illetve a sztyeppei népekre jellemző okker, a háton fekvő, oldalra fordított lábú halottak megjelenése – véleményünk szerint az Alsóvárosi temető leleteivel együtt arra mutatnak, hogy a sztyeppei okkersíros temetkezések népe az I. periódusban sem állt meg Csongrád, Kettős-halomnál, hanem már ez, a legkorábbi hullám is átlépte a Duna vonalát.

A dokumentáció készítésével párhuzamosan szerveztük a leletek restaurálását és leltározását, a restaurálás befejeződött, a leltározás jelenleg mintegy 80%-os készülségi szintet ért el, várhatóan 2014. június 30-ig teljes egészében befejeződik. A leletanyag tudományos feldolgozásának előkészítése során spektrográfiai, antropológiai és radiokarbon vizsgálatok történtek.

SZABÓ GÉZA

221. Szeleste, Vasút mellett, Almás-alja II. (KÖH 67187)

(Vas megye) R, Ge

Az M86 gyorsforgalmi út Szeleste–Csorna közötti szakaszának Vas megyét érintő nyomvonalán, a Pósfá és Szeleste települések határán átnyúló régészeti lelőhely feltárása 2013. május 8. és július 10. között folyt. A nagy kiterjedésű, három korábbi lelőhely összevonásával keletkezett régészeti lelőhely egy, a 159 méteres szintvonal által határolt platón és annak K-i, lankás lejtőjén helyezkedik el, nagyjából a Kőrös-patak mai vonalát követve. Ny-ról a Béresdombi-árok körzete, K-ről a Kőrös-patak hajdani meandere határolja. A Mladoniczki Réka által 2012 novemberében végzett próbafeltárás⁷⁰ a nyomvonal által érintett területen négy elkülöníthető intenzívebb jelenséges csoportot alapított meg, melyek egy része Szeleste, más része Pósfá község közgazgatási határain belül található.⁷¹

Szeleste határában a próbafeltárás során rézkori telepobjektumok és két bizonytalan korú, bolygatott temetkezés vált ismertté. A megelőző feltárás alkalmával 248 objektumot bontottunk ki, melyek közül 138 rézkori településhez, 110 egy kora népvándorlás kori germán temetőhöz tartozik. A rézkori település legjellegzetesebb objektumai a nagy méretű, helyenként egymásra ázott, legalább 8–9×6–7 m-es, alapárkos házak, melyek egy részénél az alapárok a hosszanti oldal meghosszabbításaként kissé túlnyúlik a rövidebbik oldal síkján. A korszakot emellett kerek és négyzetes formájú tárolóvermek és néhány nagyobb méretű gödör, valamint kopolyakút képviseli. A leletanyag fogófüles, lécdiszés és sávosan bekarcolt felületű, jellegzetes, apró kavicsokkal soványított, sokszor nagy méretű edények töredékeiből és változatos kivitelű, impozáns kovapengékből, magkövekből, valamint pattintékokból áll. Említést érdemel egy egészben kibontott négy fogófüles tál, illetve szórványként előkerült egy csiszolt kőbalta töredéke is.

Az őskori településre ráásott temető sírjainak bontása során másodlagos helyzetben szinte minden esetben találtunk őskori kerámiát és kovát is, valamint néhány sírban *terra sigillata*, római korsó töredéke, illetve egy halott mellett római érme is volt.

A 112 síros germán temető sokszor kifejezetten nagy méretű, Ny–K-i tájolású, sűrű sorokba és csoportokba rendeződő sírgödröire legtöbbször lekerekített sarkú, néhány esetben sarkos téglalap alakúak voltak. A sírgödrök egy részében a gödör közepén vagy egyik szélén a koporsónak padmalyszerű mélyedést vájtak. A sírok mélysége a vékony, helyenként mindössze 30–40 cm vastagságú humuszréteg eltávolítása után nyert nyert felszíntől számítva 20 cm-től 150 cm-ig terjedt. A temető sírjainak négyötöde rablás miatt változó mértékben bolygatott volt, ennek ellenére a sírgödrök metszetre bontása során számos esetben meg tudtuk figyelni a rönk- és deszkakoporsók nyomát. Legalább öt esetben a sírok tetejét valószínűleg a közelben lévő római épületből, épületekből származó építőtéglákkal és *tegulákkal* fedték le, illetve egy négy sarokoszlopos „halotti ház” esetében a sírípítmény fedésére *tegulák* és építőtéglák mellett eredetileg padlófűtéshez készült *tubulusok*at is felhasználtak. A szisztematikus, főképp a koporsóra és annak belterületére irányuló sírrablások ellenére a temetőből származó leletanyag nívója és mennyisége is kiemelkedő.

A női temetkezések legjellegzetesebb leletei a hajba tűzött hosszú bronztűk, a nyakban szorosan vagy lazán viselt, változatos formájú és kivitelű impozáns üvegyöngyök, a felsőtesten elhelyezkedő S- és korongfibulák, illetve a bolygatatlan sírokban tett megfigyelések szerint a derékon és a lábszárak között lógó, térdig vagy bokáig lenyúló szalagon hordott kengyelfibulák. A temetőből származó 20 fibula zömmel bronzból és ezüstből készült, több példányról már az előkerüléskor látszott, hogy vörös kőberakással látták el. Hat halott medencéjénél agyag orsógot is találtunk.

A férfiak sírjaiból 1 kardot, 3 baltát, 13 lándzsacsúcsot, 3 pajzsdudort, 3 vasszigonyt, legalább 5 nyíltegezt és számos kést, fenőkövet, illetve a viselethez tartozó bronz- és vascsatot, valamint számos más tárgyat bontottunk ki. A pajzsokat jellemzően a koporsó fej felőli végének hosszanti vagy rövidebbik oldalához támasztották, a lándzsákat pedig a halott mellé fektették, a sírgödör végébe szúrták vagy annak végéhez támasztották. Az egyetlen kard a koporsón belül, a halott bal oldala alatt helyezkedett el. A nyilakat két esetben fémverettel megerősített nyíltegezen helyezték a halott lábára, míg három alkalommal az összekorrodált nyílhegyeket tudtuk a sírban megfigyelni.

67 Zalai-Gaál, I.: Zur Herkunft des Schädelkults im Neolithikum des Karpatenbeckens. *Archaeolingua Series minor* 27, Budapest 2009, 79. A későbbiekben: Zalai-Gaál 2009

68 Gallina Zs. – Hornok P. – Paluch T. – Somogyi K.: Előzetes jelentés az M6 AP TO 10/B és a 11. számú lelőhelyrészen végzett megelőző feltárásáról. *Alsónyék-Bátaszék (Tolna megye) 2006-2009. Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXXII (2010) 21, 26.*

69 Zalai-Gaál 2009, 79.

70 RKM 2012, 83–84.

71 Lásd Pósfá határa: Almás-alja I. (KÖH 67185) és Pósfá, Vasút mellett, Almás-alja II. (KÖH 42629), a jelen kötet 104. oldalán!

Három férfi sírjába kistestű négy lábú állat, valószínűleg kutya tetemét fektették. Két esetben a koporsó végéhez fektetett állat nyakán vaslánc vagy vashám is volt, és az egyik férfi koporsója mellé két kutyát helyeztek el.

Az étel és ital adása a temetőben teljesen általános szokás volt, több esetben tettek a halott koporsója mellé a fejhez vagy lábhoz szilárd ételt, melyek maradványait legtöbbször szárnyas- és kisállatesontok formájában találtuk meg. Több sírban tojás-héjat is találtunk. A temető 112 sírjából mindezek mellett összesen 51 agyagfazék, 1 agyagtál és 1 szintén agyagból készült kiöntőcsöves korsó származik. A fazekak között kézzel készült és kézi korongolt darabok egyaránt vannak. Az edények formavilága kifejezetten gazdag; a kerek füles bögrétől a gömbös testű darabokon át a magas és nyúlánk formáig számos variáció megtalálható. A leggyakoribb forma a kézi korongolt, vékony falú, kónikus testű, zömök fazék, amelynek vállát legtöbbször besímitott hálómintával díszítették. Az edények közül kiemelkedik egy bepecsételésekkel gazdagon díszített példány.

Különleges lelet az egyik gyermeksírból származó talpas, kehely formájú üveg pohár. Két női sírből bronzveretes faedény maradványai is előkerültek, és néhány, szintén női sírban gyanacsomót is találtunk.

Vas- és néhány esetben veretes bronz-övcsatokat, csontfésűket és ezek töredékeit férfi, női és gyermeksírokban egyaránt találtunk. Bronz- és vascspeszeket főképp felnőttek temetkezései mellől bontottunk ki. Már az ásatás során felfigyeltünk egy olyan női koponyára, amely szoros kötés nyomait viselte magán, valamint egy, a sírban összetört torzított koponya is előkerült.

A germán temető konzulense dr. Tomka Péter. A szelestei határrész ásatásán részt vett Kőszegi Ádám és Horváth András régésztechnikus, valamint Nyerges Anita és Simon Zsófia régészek. A sírokból származó fémtárgyak fölvételében közreműködött Kiss E. Csaba és Kusztor Gergely restaurátor.

PAP ILDIKÓ KATALIN

222. Szendrőlád, Malom-mező (KÖH 63182)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, Á

2013. szeptember 2–10. között a Herman Ottó Múzeum munkatársai feltárást végeztek a Bódva vízfolyás bal parti depónia magasításához és csapadékelvezető árok létesítéséhez kapcsolódóan Szendrőlád területén. A lelőhely a Bódvától K-re, a lakott településtől ÉNy-ra helyezkedik el. A megelőző feltárást során összesen 972 m² nagyságú területet vizsgáltunk át, ebből 700 m² bizonyult régészetiileg pozitívnak.

Az őskori jelenségek közül kiemelkedik a területen megtalált egyetlen, viszonylag nagy méretű anyagnyerő gödör, mely nagyobb mennyiségű patiosot és kerámiát tartalmazott. A területen legnagyobb mennyiségben az Árpád-kori élet nyomait azonosítottuk. A Bódva egykori vízfolyása mellett, árvízmentes magaslaton elhelyezkedő településnek csupán a szélét érintette a csapadékelvezető árok nyomvonala. A település egykori központja a Bódvától távolabb, a ma is lakott településrész területén helyezkedhet el. A kutatás során egy, a DK-i sarkában kökemencével ellátott házat bontottunk ki. Több ízben azonosítottunk a lelőhelyen kemencék és tárológödörök nyomát is. Ez utóbbiak egyikéből egy malomkő is előkerült a feltárást során.

MISKOLCZI MELINDA

223. Szenna határa (Somogy megye) R, B, Ró, Kö

Kovács Gábor kaposvári lakos őskori kerámiatöredéket és pengéket hozott be a múzeumba, melyeket Szennán talált, kirándulás alkalmával. Térképen egyeztetettük az előkerülési helyet, ez alapján a Kincses és Imröláz lelőhelyeken járt. Elmondása alapján a terület K-i részén (valószínűleg az Imröláz lelőhelyen) patiosos objektumot is megfigyelt. Kovács Gábor már korábban adott be leleteket az Imröláz lelőhelyről.⁷²

2013. április 30-án közösen terepbejárást végeztünk a két lelőhelyen.

Imröláz (KÖH 46751): A lelőhelyen sok őskori kerámiatöredéket találtunk. A lengyeli kultúra kora rézkori időszakából töredékes agyagkanalat, fültöredéket, bütökös oldaltöredéket, valamint vékony és vastag falú edénytöredékeket gyűjtöttünk. A badeni kultúrába kevés oldaltöredék, függőleges falú edény töredéke, árklásokkal díszített aljtöredék és egy nagyobb fültöredék tartozik. A kisapostagi–mészbetétes korszakot két perem- és három oldaltöredék képviseli. Szórványként két római érmét találtunk. A mai bejárás alkalmával patiosos objektumfoltot nem lehetett megfigyelni. A bejárás alapján a lelőhelyet D-i irányban kiterjesztettük.

Kincses (KÖH 46739): Tulajdonképpen egy lelőhelyet alkot az Imrölázzal, csak egy K–Ny-i irányú földút választja el. Kevés oldal- és aljtöredék a lengyeli kultúra–Balaton-Lasinjakultúra időszakába keltezhető, néhány töredék a bronzkorba sorolható. Az őskori leletek mellett találtunk egy középkori oldaltöredéket is.

Munkatárs: Cserép Tamás régésztechnikus.

NÉMETH PÉTER GERGELY

224. Szentlisló, Alsó-mező Kelet (KÖH 84565)

(Zala megye) Ró, Kk

A Nagykanizsai és a Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17. – július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50–50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett.

A Szentlislóról Bucsutára vezető 7534 j. út első derékszögű kanyarja után, az út D-i oldalán kis, járható kukoricatáblában késő középkori és kevés római kori edénytöredéket találtunk. A leletek a 0,5–0,8 m magas kukoricában, homokos talajon, jó–közepes megfigyelési körülmények között a tábla teljes területén jelentkezték. A lelőhely korábban ismeretlen volt, újonnan lokalizáltuk. Kiterjedését pontosan nem lehetett tisztázni, mivel K-ról és Ny-ról gabonatabla, É-ről a 7534 j. út, D felől bozótos határolta. Az új lelőhelytől mintegy 250 m-re K-re folyik az Alsó-Válicska.

Munkatárs: Spolár Erika technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

72 RRM Adattár 3661-2.

**225. Szentlőrincváta, Szentlőrincváta, 32. lelőhely,
Magyar-földek
(KÖH 70155)
(Pest megye) Ő, Sza**

A Tápió mente szennyvíztisztítási és elvezetési rendszerének kiépítése és fejlesztése projekt részeként Szentlőrincváta mellett egy szennyvíztisztító telep létesült. A kijelölt terület regisztrált régészeti lelőhelyre esik, így 2012 decemberében próba-, 2013 májusában pedig megelőző feltárást végeztünk.

A munkálatok során mintegy 33 objektumot tártunk fel, amiket két korszakra soroltunk. A jelenségekből egy az őskorba datálható. Pontosítani nem tudtuk, mert a magas talajvízszint miatt nem lehetett befejezni, illetve az előkerült leletanyag nem korszakspecifikus (mind rosszul soványított, rosszul égett, vastag falú, kézzel formált töredék; egy darabon kerek alapon, csúcsos bütyök). A beruházási területen 32 szarmata kori objektumot tártunk fel. Ezek nagy része kerek, sekély gödör, valamint előkerült még egy földbe mélyített, cölöpszerű hász és egy kemencés munkagödör. Itt a kemence platnijá alatt a hőtartó réteget kerámatöredékek képezik. Az objektumok nagy része sekély és kevés leletanyagot tartalmaz, ennek fő oka a területen a 60–70-es években végzett tereprendezés lehet.

FARKAS ZOLTÁN

**226. Szerencs határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, B, N**

2013. október 4–14. között, előzetes régészeti dokumentáció keretében a Herman Ottó Múzeum a Szerencsi kistérség ivóvízellátását célzó beruházáshoz kapcsolódóan (KEOP-1.3.0/09-11-2011-0046 azonosító számú projekt) terepbejárást végzett. A felszíni kutatás Abaújszántó, Tállya, Szerencs, Taktabáj, Csobaj, Tarcal és Tokaj területét érintette. Legnagyobb részben késő bronzkori, kisebb mennyiségben neolitikus, római császárkori és középkori lelőhelyeket azonosítottunk. Szerencs Ond nevezetű határ részén az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk.

Alsó-rét (KÖH 88523): A lelőhely Ond település D-i részén, az Alsó-rét-dűlő Ny-i szélén és a falu házához tartozó kertek szélén található. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor kukorica borította, ami rossz látási viszonyokat biztosított. 150×50 m-es területen szórványosan őskori és népvándorlás kori kerámatöredékeket gyűjtöttünk.

Gyep-föld észak (KÖH 88521): A lelőhely a Rátka–Ond–Szerencs közút Ny-i oldalánál található, a Szerencs-patak jobb teraszán, attól 100 m-re Ny-ra, a Gyep-föld nevű dűlő É-i részén, a patak hídjához közel. Ny-i kiterjedése ismeretlen. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor az elboronált szántó jó látási viszonyokat biztosított. 510×90 m-es területen intenzíven gyűjtöttünk késő bronzkori kerámatöredékeket és pattintott kőeszközöket, egy bronzkarikát.

Malom-sor (KÖH 88519): A lelőhely a Rátka–Ond–Szerencs közút alatt és két oldalán található, a Szerencs-patak jobb teraszán, attól 100 m-re Ny-ra, Ond É-i első házaitól néhány 10 m-re É-ra. A területen mezőgazdasági művelés folyik. A bejáráskor az úttól K-re kukorica volt, míg Ny-ra frissen művelt szántó, így az előbbi rossz, az utóbbi jó látási viszonyokat biztosított. 200×70 m-es területen késő bronzkori kerámatöredékeket és pattintott kőeszközöket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Hajdú Melinda, Nagy Zoltán, Galkó József, Gyárfási József.

TÓTH KRISZTIÁN

**227. Székesfehérvár, Belváros teljes területe
(KÖH 53452)**

(Fejér megye) Kk, Kú, Ú

A 2012. és 2013. év rehabilitációs munkálatainak eredményeképpen újult meg Székesfehérvár Fő utcája. A kivitelezés nagymértékű földmunkái (közmu-rekonstrukciók, szökőkutak kivitelezése, burkolatcsere) folyamatos régészeti megfigyelést és kisebb területek megelőző feltárást tették szükségessé.

A Fő utca vonalán Fehérvár É-i városfalával összefüggésbe hozható számos kőfal maradványát dokumentáltuk. A Fő utca 11. előtt, az egykori ún. Király-bástya előterében került elő egy – a 17. század elejére keltezhető – cölöp- és gerendaszerű alapozás. A Várkapu utca és a Fő utca kereszteződésénél, a Varkocs-szobor előtti területen napvilágot látott az új Budai-kapu alapfalának egy részlete, valamint a kaput a Budai külvárossal összekötő 17–18. századi fahíd pilléreiből is jó néhány. Az Országzászló téren megfigyelt falmaradványt és egy Fő utcai falmaradványt az ÉK-i rondella részeként értelmeztük. A Rózsa utcában egy késő középkori ház falát figyeltük meg, amely már 15 cm-el a jelenkori járósínt alatt jelentkezett.

Számos falalapozásból és egyéb objektumból kiemelt cölöpnek és gerendának, valamint az új Budai-kapu előtti fahíd begyűjtött pilléreinek dendrokronológiai datálása segíti a megfigyelt régészeti jelenségek korhatározását.

A város újkori helytörténetéhez szolgál adalékkal Wüstinger József 1826-os térképén is megjelölt feltárt részlete az egykori új Budai-kapu előtt, a mai Varkocs-szobor mellett. Újkori épületek falaira bukkantunk a Fő utca és az Országzászló tér alatt is.

Munkatársak: Jürgen Schmitz és Major Tibor.

SZÜCSI FRIGYES

**228. Székesfehérvár, Nefelejcs utca
(KÖH 29133)**

(Fejér megye) Kö

A Szent István Király Múzeum 2013. június 10–11-én régészeti megfigyelést folytatott a Nefelejcs u. 71. ingatlanon lakóház sávalapozása közben. Öt objektumot figyeltünk meg, de a magasan jelentkező talajvíz miatt csak kettőt tudtunk feltárni. A sávalapozásban megfigyelt objektumokat középkori árokrendszer részleteiként értelmeztük.

Munkatársak: Benke András, Major Tibor, Varjakéri Máté.

SZÜCSI FRIGYES

**229. Székesfehérvár, Szent Gellért utca
(KÖH 29144)**

(Fejér megye) B

A Szent István Király Múzeum 2013 áprilisában régészeti megfigyelést folytatott a Szent Gellért u. 21. (hrsz. 5385) ingatlanon lakóépület sávalapozása közben. Összesen 7 objektum vált láthatóvá, amelyeket a nyomvonalba eső részen feltártunk. Az előkerülő kerámatöredékek alapján 4 gödör bronzkorinak bizonyult.

Munkatársak: Kovács Dömötör, Savanyú Bálint.

SZÜCSI FRIGYES

**230. Székkutas, Kanászhalmi-dűlő
(KÖH 33700)**

(Csongrád megye) Sza

A 47-es főút 11,5 t-s burkolat-megerősítése a 173+780–195+880 km szelvények között megnevezésű beruházás előzetes régészeti dokumentációja készítéséhez kapcsolódóan 2013. november 26-án és 28-án végeztünk terepbejárást a szegedi Móra Ferenc Múzeum és a Hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum munkatársaival együttműködve.

A tervezett beruházás Hódmezővásárhely és Székkutas külterületén kerül megvalósításra. Székkutas területén egy, korábban már ismert régészeti lelőhelyet tudunk azonosítani, a Kanászhalmi-dűlő elnevezésű, ahonnan szarmata leleteket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bedő Valér (MNM NÖK), Bede Ádám, Paluch Tibor (MFM), Tóth Katalin, Csányi Viktor (TJM).

HARKAI ISTVÁN

**231. Székkutas, Szőke-halmi-dűlő II.
(KÖH 33719)**

(Csongrád megye) Sza

A Csongrád Megyei Kormányhivatal Szegedi Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatal előírása alapján, továbbá a Székkutas Községi Önkormányzat, a Móra Ferenc Múzeum, valamint a Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ között megkötött háromoldalú szerződés értelmében a Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ 2013. július 2. és szeptember 20. között régészeti megfigyelést biztosított a Székkutas község belterületi csapadékvíz elvezetés I. ütemének földmunkával járó munkafázisaihoz kapcsolódóan. A belterületi csapadékvíz-elvezető csatorna É-i, újonnan létesítendő szakaszát a község É-i határában, a Kakasszéki-csatornától D-re húzódó dűlőút mentén, a mágocsi úttól K-re, kb. 1 km hosszan jelölték ki. Ennek a mágocsi úthoz közeli (Ny-i), mintegy 260 m hosszú szakaszát nyílt árokként, attól K-re fedett csatornaként tervezték. A fedett csatornaszakasz kialakítása során lehetőség volt a kijelölt nyomvonal előzetes és szakaszos humuszolására. A nyomvonal előzetes humuszolása jelentősen segítette a régészeti jelenségek megfigyelését és lehetővé tette azok mihamarabbi észlelését. A kijelölt nyomvonal ÉK-i szakaszának humuszolása közben régészeti objektumok feltárása került elő. Ekkor 4 gödör feltárásának részleteit figyeltük meg egy 40 m hosszan lehumuszolt árokszakasz területén. A leletmentés elvégzésére 2013. szeptember 16–19. között került sor. A mentő feltárás munkálataival párhuzamosan a régészeti megfigyelés keretében tovább folytattuk a korábban leállított humuszolást annak érdekében, hogy a régészeti lelőhely kiterjedését meghatározhassuk. Összesen 280 m-t humuszoltunk le a Kakasszéki-értől D-re kb. 600 m-re található, erősen tagolt felszínen, ahol egy ÉK–DNy-i irányú kiemelkedés (tengerszint feletti magassága 86 m), valamint annak Ny-i lejtőjén összesen 12 objektum részlete került elő. A régészeti objektumok egy kb. 100 m hosszú szakaszon jelentkezték.

A mentő feltárás során egy római kori szarmata település részletét figyeltük meg, gödrök és árok részleteivel. A részben feltárt 12 objektumból 7 tartalmazott korhatározó leletanyagot. A mentő feltárás során az objektumoknak a csatorna 70 cm széles nyomvonalába eső részeinek feltárására volt csak lehetőségünk, ezért azokat metszetre bontottuk, fotóztuk, rajzoltuk és leirtuk. Az előkerült leletanyagot objektumonként csomagoltuk

el és a múzeumba szállítottuk. A régészeti objektumok, valamint a lehumuszolt szelvény geodéziai felmérésére 2013. szeptember 19-én került sor.

A megfigyelt és részben feltárt jelenségek a területen egy római kori szarmata település jelenlétére engednek következtetni a Kakasszéki-értől délre húzódó, ÉK–DNy-i irányú magasparton. A mentő feltárás eredménye azt mutatja, hogy a felszíni leletek alapján körvonalazott lelőhely DNy-i irányban jelentősen tovább húzódik. A részben feltárt régészeti lelőhelyet a földmunkával járó építési tevékenységek jelentősen veszélyeztetik, ezért a továbbiakban az érintett területen ezek esetében megelőző régészeti feltárások elvégzésére van szükség.

Munkatárs: Tóth Katalin.

CSÁNYI VIKTOR

**232. Székkutas, Szőke-Halom-dűlő, 47-es út
(KÖH 33685)**

(Csongrád megye) I

A lelőhely a településtől K-re, a közigazgatási határának közelében, közvetlenül a 47-es főút mellett helyezkedik el. A korabeli megtelepedésre természetföldrajzilag a Kakasszéki-ér D-i oldalán kialakult, K–Ny-i irányú magaspartok D-i nyúlványai biztosítottak megfelelő helyet.

A lelőhely a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszéke által 1999 és 2004 között, a Székkutas környékén végzett topográfiai munkálatok során vált ismertté. További terepbejárásokra a Kakasszék és Orosháza közé tervezett kerékpárút létesítéséhez kapcsolódóan került sor. A felszínen, minden alkalommal, gyér leletintenzitással jelentkeztek a római kori, szarmata településnyomok.

Egy kerékpárút tervezett nyomvonala a lelőhely közepén haladt át, ennek során került sor a próba- és megelőző feltárára. A beruházással érintett 150 m² nagyságú terület jelentős részét a korábbi 47-es út építése során megromolták. Az egész szelvényben követhető volt az út D-i oldalán kialakított csapadékvíz árok. A bolygatlan altalajon mindösszesen 4 gödör alját lehetett megfigyelni. Leletanyag előkerülésének hiányában koruk ismeretlennek határozható meg.

Munkatársak: Pál Róbert, Szabados György régésztechnikusok, Molnár Zsolt geodéta.

SÓSKUTI KORNÉL

**233. Szigetvár, Bástya utca 3.
(KÖH 40301)**

(Baranya megye) U

A Bástya utca 3. sz. alatti, ún. Török háznál a felújító munkák keretében 2013. augusztus 8-án kezdték meg az angolakna ásását az épület körül. Az épület falkutatása már korábban, a 60-as években megtörtént. Akkor a körülötte lévő területeken is húztak 7 szondázó árkot. A leírások alapján itt egy törmelékes, visszatöltött területtel lehet számolni, bár az árok pontos helye nem tisztázott.

A mostani árkokat mintegy 1–1,1 m szélességben ásták az épület körül kézi erővel. Az árok mélysége kb. 80 cm volt. Ebben a mélységben végig téglás-törmelékes feltöltött föld volt. Rétegződés nem látszott sehol sem. Az épület alapozási síkját több helyen elérték, ez alá nem mentek az építkezéssel. A Ny-i oldalon és a bejárat előtt távvezeték volt lefektetve. Az épület D-i falánál, nagyjából az alapozási szinten, a DK-i saroktól

mintegy 1 m-re sűrűn egymáson sok kerámia- és üvegtörmelék-találtunk az agyagos földben, a 18. századból. A jelenséget ezen a szinten megtisztítottuk, és úgy tűnt, hogy megvan a beásás körvonala: egy meszes, valamint egy hamus réteg keretezte. Miután azonban elkezdtük bontani, kiderült, hogy ezek csak betöltési rétegek voltak, így a beásás szélei nem lettek meg: az építkezés szintje alatt folytatódik végig ez a sűrűn törmelékenes jelenség. A kerámias réteg között máshol is meszes réteg volt megfigyelhető. A jelenség, úgy tűnik, hogy minden irányban folytatódik. A fal mellett kb. 1,5 ásonyomot mentünk le az alapozási szint alá, de a jelenség mélyült tovább. A metszefalban beásás nyoma nem látszott. Az objektum tisztítását, valamint a szakfelügyeletet a munkálatoknál augusztus 9-én tovább folytattuk.

Úgy tűnik, hogy egy 18. századi derítőt találtunk az épület D-i fala mentén. Kiáсни a jelenséget nem volt módunk, mivel az a jelenlegi bolygatás, az épület alapozási szintje alá megy, kiterjedése pedig bizonytalan. A jelenlegi földmunkák az objektumot nem bolygatják. Más jelenségnek nyomát az aknában nem találtuk.

Munkatárs: Simon Béla.

GÁTI CSILLA

234. Szigetvár, Turbék, Alsó-hegy (KÖH 84889)

(Baranya megye) Tő

A Szigetvárhoz tartozó turbéki Szőlő-hegyen a Boronkai-szőlőben korábban már Kováts Valéria is feltárt török kori épülethez tartozó falmaradványokat. A régi ásatási helyszínt a Szulejmán projekt keretében végzett tájrekonstrukciós kutatásokhoz kapcsolódó helyszíni szemle során, a felszínen heverő hódoltság kori leletek alapján, 2013. február 27-én sikerült azonosítani. A szőlősorok között az apró téglás-habarcos omladék a Rózsa-, a Nefejejs- és a Margaréta-dűlők közötti részen (Szőlő-hegy 3711/1-2-3-5, 3710, 3708, 3708/1-2, 3707, 3706, 3705/2, 3704. hrsz.), több elkülönülő foltban jelentkezett, s ott szinte teljesen beborította a felszínt. Mindez arra mutat, hogy a korábbi megfigyelésekkel ellentétben ott nem csak egyetlen épület maradványai vannak, hanem azok egy hódoltság kori kisvárosnyi méretű településsel számolhatunk. Evlia Cselebi 1664. július 20-án járt Szigetváron, és leírásában megemlíti a dzsámmal, vendégfogadóval, iskolával, fürdővel rendelkező, közeli kis települést, a *kaszabát* a szőlőhegyen.⁷³ De már a szigeti vár környékének 1579. évi összeírásában „Szigetvár közelében” is megemlíti Szultán Szulejmán Kán kolostorának helységét (*kaszaba*). A lajstrom szerint Bayazid fia Mehmed *mahallet* 23 török családfő, Ali fia Veli *mahallet* 28 török családfő lakta és 1 szőlő, 5 szántóföld, 3 malom, 1 majorság, 3 pusztát tartozott hozzá. Vass Előd szerint ez a türbe fenntartására létrehozott alapítvány (*vakuf*) birtokainak központja volt (Vass 1993: 201–202).⁷⁴

73 Evlia Cselebi török világlutató magyarországi utazásai 1664–1666. A M. Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának megbízásából fordította és jegyzetekkel kísérte Karácson Imre. Budapest 1908, 36.

74 Vass Előd: Szigetvár város és a szigetvári szandzsák jelentősége az Oszmán-Török Birodalomban (1565–1689). In: Szita László szerk.: Tanulmányok a török hódoltság és a felszabadító háborúk történetéből. A szigetvári történetész konferencia előadásai a város és a vár felszabadításának 300. évfordulóján. Pécs 1993, 201–202.

A történeti adatok és a helyszíni megfigyelések együttesen arra mutatnak, hogy a turbéki Szőlő-hegyen megfigyelt, árokkal is védett település a két *mahalle* nagyságú török kori Turbékkel, a Szulejmán szultán sírhelye fenntartására létrehozott vallásalapítvány (*vakuf*) birtokainak központjával azonosítható.

SZABÓ GÉZA

235. Szihalom határa

(Heves megye) Ő?, R, B, V, LT?, Sza, Á, Kö, I

A Szihalom község szennyvízelvezetésének kiépítése során 2013. május–júniusban végzett szakfelügyelet az alábbi lelőhelyeket érintette.

Földvár (KÖH 25655): A község DNy-i szélén, a Rima bal oldali magaspártján, egy kiugró, jól körülhatárolható részen található a Földvár néven nyilvántartott lelőhely. Központi része egy kiemelkedő halom, amely valószínűleg árokkal van körülvéve. Ezt a területen futó utca (Bem apó utca) nyomvonalában is meg lehet figyelni, körülötte van egy külső telep. A lelőhely területe szinte teljes egészében beépített, így annak kiterjedése nem meghatározható.

A lelőhelyen a 19. században folytak kutatások (Foltinyi János), de pontos leírás, illetve dokumentáció nem maradt fenn. A későbbiekben csupán néhány helyszíni szemlét végeztek a területen (Legányi Ferenc, Galván Károly, Nagy Levente). A szennyvízárok nyomvonala a mai Bem apó utca vonalában futott, közvetlenül mellette több más korábbi közmű és egyéb beásás bolygatta a területet. Csak itt volt lehetőségünk megfigyeléseket végezni. A korábban előkerült jelenségek és leletanyag alapján bronzkori, Árpád-kori és középkori telepjelenségek, illetve Árpád-kori sírok nyomai voltak várhatóak.

Ezen a szakaszon nem ásták mélyre a vezeték árkat. A megfigyelt jelenségeket részben újkori bolygatások pusztították el. Igen sok a közmű, egy szűk területre koncentrálnak a vezetékek, az utca nyomvonala miatt is nehézkes volt a megfigyelés. A jelenségek nagy részét a lelőhely Bem utca által érintett É-i és Ny-i részében figyeltük meg.

A jelenségek nagy része már a bronzkori település központi részét körülvevő árkon belül került elő, illetve erről a szakasról gyűjtöttünk bronzkori leletanyagot (hatvani és füzesabonyi kultúra). A 31. ház előtti szakaszon egy jelenség felső részét újkori bolygatás zavarta, de az alatta levő fekete humuszos rétegből bronzkori töredékeket gyűjtöttünk. A 33. háznál egy szabályos, mély beásást figyeltünk meg, alján nagy kődarab, betöltése egyöntetű fekete humuszos, belőle kevés újkori kerámia került elő. Sokszor a vízvezeték árkanak bolygatásából kerülnek elő leletek. A 35. háznál az árok oldalfalából és a betöltéséből kb. 3 m hosszan bronzkori kerámatöredékek és állatsontok kerültek elő.

A 33. sz. házzal szemben levő 20. sz. ház bekötésének földjéből szórvány emberi csontok kerültek elő, de ezek kora bizonytalan, ugyanitt a fővezeték árkából bronzkori kerámiát és egy gyermek váztöredékeit és koponyatöredékeket gyűjtöttünk bolygatott földből.

Az ún. Földvárnál a szennyvízárokban megfigyeltek alapján szinte 130 cm-ig bolygatott a talaj, vegyesen újkori, és néhány bronzkori kerámatöredék is került elő. 220 cm-ig, a kiásott árok aljáig humuszos talaj van igen kevés kerámiával, de innen is került elő újkori töredék is, valamint több paticsdarab. A terület bolygatottsága, az árok szűk keresztmetszete és iránya miatt semmilyen összefüggés nem mutatható ki a földvárral.

A földváltó D-re, a 43. és az 53. sz. között, alig 36 cm szélességben, 110 cm mélyen bolygatott humuszban haladtak a vezeték árkával. Az 53. sz. előtt az árok alján kb. 10 cm vastag, vörösre égett omladékos réteget figyeltünk meg, felette kb. 54 cm vastag szürkésbarna humusz van, amiből bronzkori kerámia került elő. Az omladékok 474 cm hosszan követték, de még folytatódott az árkon kívül is, egy, az árokra merőlegesen ázott bekötésben pedig 290 cm szélességben figyeltük meg a jelenséget. Sem a jelenség pontos kiterjedését, sem irányát, sem funkcióját nem lehetett megállapítani, feltételezhetően egy épület maradványa lehetett.

Szórványként a 49. sz. ház elől került elő középkori kerámia-töredék.

A Bem utca DK-i részében az árok mélysége alig éri el a 170 cm-t. Az 5. sz. telek, illetve a 2/A sz. ház előtt kb. 130 és 140 cm között több kerámia-töredék került elő. A körülmények miatt nem sikerült pontos megfigyeléseket végezni, így csak feltételezhető, hogy a töredékek egy sötétbarna humuszos rétegben jelentek meg. Bronzkori kerámia-töredékek és állatsontok kerültek elő. Ez a terület valószínűleg már a külső telephez tartozik.

Kölcsény utca (Közhiteles Nyilvántartásban nem szerepel): A település Ny-i szélén, a Rima magaspártján, annak kiszélesedő részén, a Földvár nevű lelőhely központi területétől ÉK-re, kb. 300 m-re, a Kölcsény utcában egy késő rézkori település néhány objektuma került elő.

A 2. sz. ház vízbekötéséből szórvány őskori kerámiát gyűjtöttünk. A 2A ház előtt egy viszonylag mély, széles, egyenes aljú gödör jelentkezett az árok É-i falában, betöltése humuszos, alján égett réteg. Betöltésének felső részében igen sok kagyló volt, ami szinte rétegben jelentkezett, mellette halcsontok, kevés állatsont és rengeteg kerámia-töredék került elő, köztük egy kétosztatú tál és egy merice töredéke. Az alsóbb rétegekben jóval kevesebb a leletanyag, de itt is volt kagyló, kerámia és egy őrlőkö töredéke is. Tőle É-ra fut a vízvezeték, ami valószínűleg bolygathatta, illetve elpusztíthatta a gödör É-i felét. Az utcabeliek elmondása szerint, a vízvezeték kialakításakor, valamikor a 60-as években igen sok kerámia-töredék került elő, amit a helyi pedagógus gyűjtött össze.

A szennyvízárók nyomvonalában egy másik, kisebb gödör is előkerült, az utca középső vonalában, az 5. sz. telek előtt. A betöltésből kerámia-töredékek, egy kova nyílhegy, kagylódarabok kerültek elő.

A beépítettség miatt a lelőhely pontos kiterjedését nem sikerült megállapítani, de a további munkálatok során a szomszédos Damjanich utca 11. sz. ház bekötésénél a munkások kerámia- és állatsonttöredékeket gyűjtöttek. A rézkori töredékek mellett, néhány vaskori (kelta?) töredék is előkerült.

Pamlényi-tábla (KÖH 32542): A községtől DK-re, a Mezőszemere felé vezető út és az M3 autópálya közötti területen, a Rima mai szabályozott medrének bal oldalán regisztrált lelőhelyen építették ki a szennyvíztisztító telepet. A szakfelügyelet kezdetén a tervezett szennyvíztisztító épület 17×13 m-es, 4 m mély alapja már ki volt ásva. A kiásott gödör falában 4 jelenséget regisztráltunk. A szennyvíztisztító területén csak a kivitelezés egy következő fázisában kutathattunk, ekkor került sor a munkagödör falában megfigyelt objektumok tisztítására, dokumentálására, részleges bontására, az építkezéssel a továbbiakban nem bolygatják a területet.

A gödrök többségéből igen kevés leletanyag került elő, pontosan nem lehetett meghatározni, csupán feltételezhetően az őskor időszakára tehető. Az egyik jelenség egy méhkas alakú gödör, ebből viszont igen sok, a késő bronzkori pilinyi kultúrára keltezhető leletanyag került elő, kerámia-töredékek, őrlőkő, csont és egy lapos csillag alakú agyagtárgy is, valamint sok tapasztás-darab, vastag áglyenyomatokkal.

Terepbejárást végeztünk a szennyvíztelep környékén a lelőhely kiterjedésének meghatározása céljából. A telep és közműveinek nyomvonala az önkormányzat tulajdonában levő földterületre esik, melyet kivontak a művelés alól, jelenleg sűrű, magas fű borítja, illetve középen a vezeték nyomvonalában bolygatott a föld. A fűvel borított területen nem lehetett felszíni megfigyelést folytatni. Ettől É-ra és D-re azonban napraforgótábla volt, melyben lehetőségem nyílt terepi megfigyelésre. A teleptől D-re, az autópálya kerítése és a szennyvíztelep között végig kerámia-töredékeket gyűjtöttünk a felszínen. A leletek a Rimához közelebb egy lapos dombháton sűrűsödtek, ez valószínűleg már a *Sóhajtó* nevű lelőhely (KÖH 49189) területe. Ezen a területen főleg őskori kerámia-töredékek kerültek elő. Fényezett felületű, síkzott peremű, éles hasvonalú, lencsedíszes, valamint grafitos soványítású töredékek. A késő rézkorra, a bronzkor korai és késői szakaszába, valamint a késő vaskorra sorolható darabok. Néhány apró kavicsos soványítású, illetve csigavonaldíszes töredékből Árpád-kori megtelepedésre következtethetünk. A kerámia mellett őrlőkövek és néhány kovadarab is előkerült.

A szennyvízteleptől É-ra tovább folytatódik a lelőhely. A területen szintén napraforgóültetvény van. Ny felé nem éri el teljesen a Rima mai medrét, nagyjából a területen végigfutó villanyvezetékig tart, itt jól megfigyelhető egy lapos dombhát. A leletek K felé ritkulnak, majd ÉK felé egy helyen ismét sűrűsödnek. A lelőhely É-i határát egy egykori folyómeder sekélyebb része jelzi. Ezen a területen főleg jellegtelen kerámia-töredékek kerültek elő, őskori, leginkább késő bronzkori darabok, valamint a terület középső részén szarmata edények töredékeit gyűjtöttük.

Biztosan megállapítható, hogy a szennyvíztisztító területen egy régészeti lelőhelyre esik, amely tulajdonképpen a már ismert Pamlényi-tábla nevű lelőhely.

Vasútastelep (KÖH 44849): A lelőhelyet Legányi Ferenc 1950 júliusában tett régiségkutató útjáról szóló jelentéséből ismerjük. A vasútastelep a 20. század első felében keletkezhetett. Legányi adatai alapján: „... gödör ásásnál, vályogvetésnél, ott több ép fazekat leltek. Fónagy József (legdélibb házior), Fónagy János (Ny-i házior), Sári Antal aratógazda (legészakibb utca), Farkas István 25. házsz. (a község házára leadott fazék), Mihály Pongrácz (Lovász), Antal István (méhész) Szemerei út, csontvázat lelt.”

Jelenleg a Vasút, a Diófa és a Szabadság utcákban ázott szennyvízvezeték nyomvonalában történt megfigyelés során kerültek elő régészeti jelenségek. A terület a település D-i vége, a vasúttól D-re, a Rimára és a Mezőszemere felé vezető műút között található. A Rima nevű vízfolyástól K-re egy, az ártérből kiemelkedő magasparton, melynek alakja az egykori meder nyomvonalát követi. Csak a szennyvízárók nyomvonalában volt lehetőségünk kutatni. Az utcák vonalában több közmű is fut egymás közelében, így a megfigyelt objektumok nagy részét már korábban is bolygatták. A kutatás sokszor csak fotó- és rajzos dokumentációra adott lehetőséget, csupán néhány esetben tudtunk az

objektumokra rábontani. Összesen 45 jelenséget dokumentáltunk. A jelenségekkel érintett terület minimum 350×350 m kiterjedésű, de a belső udvarokon nem volt lehetőségünk kutatni.

Az objektumok egy részéből nem került elő korhatározó kerámia, csak jellegtelen, esetleg az őskor valamelyik időszakához köthető oldaltöredék. Néhány gödörből késő rézkori kerámia töredékek kerültek elő, többek között az egyik Diófa utcai objektumból is, amire rábontottunk. Ennek betöltéséből szinte több rétegben igen sok állatsont és kerámiatöredék, illetve egy köeszköz is előkerült. A késő rézkori jelenségek főleg a terület D-i és Ny-i feléből kerültek elő.

Néhány gödör anyagát a késő bronzkorra, illetve a késő vaskorra tehetjük, ez a néhány gödör a terület ÉNy-i negyedébe esik.

Római kori objektumok az érintett terület egészéről kerültek elő, de többségében a Ny-i, illetve az É-i utcából. A szarmata telepjelenségeket a megfigyelték alapján egyszerű gödrök, méhkas alakú tárolóvermek, és feltételezhetően egy műhely részlete képviselte. A házi kerámia és a szürke korongolt kerámiatöredékek mellett, *terra sigillata* töredék is előkerült.

Egyetlen gödörből származik jellegtelen, de az anyaga alapján középkorra tehető kerámia.

Két biztosan római kori sír, egy bizonytalan korú, de feltehetően római kori sír került elő, amelyre rábontottunk. Két esetben szórvány egész edény került elő, ami szintén sírkerámia lehetett. A D-i utca (Szabadság utca) Ny-i felében tártunk fel egy É–D-i tájolású sirt. A halott nyújtott testhelyzetben, karjai szorosan a test mellett, kézfeje a csípő alá szorulva helyezkedett el. Nyakánál bronzfibula, derekán egy bronz övcsat, bal oldalán csípőmagasságban egy vaskés és egy vas tűzkésztség, lábfejénél egy szürke korongolt edény volt. Tőle nyugatra egy másik csontváz került elő, egy árokban, de a vázat a szennyvízárok erősen megbolygatta. A vázrészlet közvetlen közeléből kerámiatöredékek, egy nyomott gömbös formájú orsógomb és állatsontok kerültek elő, de összetartozásuk kérdéses.

A harmadik sír a Ny-i utcából (Diófa utca) került elő. A koponyát és a bal vállat a szennyvízárok bolygatta, a lábát a gázárak ment keresztül. Nyújtott testhelyzetű, D–É-i irányban fektetett halott. Jobb keze a test mellett, a bal nyújtott helyzetben, de a csípőn nyugszik. A csípőcsont bal oldalán egy hosszúka téglalap alakú bronz csattest került elő, illetve a halott bal oldalán néhány kisebb bronzöredéket találtunk.

Az É-i utca (Vasút út) K-i részéből 70 cm mélyen kerültek elő bolygatott emberi csontok. Melléklet, vagy egyéb, a váz korára utaló lelet nem került elő. Tájolása bizonytalanul Ny–K-i.

Munkatársak: Gutay Mónika, Nagy László, Tóth Zoltán.

FARKAS CSILLA

236. Szirmabesenyő határa (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U

Pusztai Imre 2013 márciusában, mezőgazdasági szemle közben, újabb régészeti lelőhelyeket fedezett fel Szirmabesenyő környékén, melyek leleteit behozta a múzeumba.

Észak (Sajó bal part) (A Közhiteles Nyilvántartásban nem szerepel): A lelőhely a község É-i szélén, a Sajó bal partján, egy mesterséges csatorna NyDNy-i partján, szántott területen található. A bejelentő, mintegy 50×100 m-es területen, 13 kerámiatöredéket és 1 pattintott követ gyűjtött, melyek a középső neolitikumból (AVK) származnak. A bejelentést követően a lelőhely bejárására, pontos felszíni kiterjedésének meghatározására nem nyílt lehetőség.

Berek 3. (Közhiteles Nyilvántartásban nem szerepel): A lelőhely a községtől és a Sajótól K-re, az egykori Bükkalja Tsz-től KDK-re, a Berek (Berek-dűlő) és a Berek 2. (Berek-dűlő) lelőhelyektől É-ra található. A bejelentő, mintegy 50×50 m-es területen, 5 nagy méretű, lenyomatos paticsot és 1 őrlőkötőredéket gyűjtött, melyek a középső neolitikumból (AVK vagy csoportja) származnak. A bejelentő megjegyzése szerint a paticsokat 2–3 gödör vagy ház helyén találta. A bejelentést követően a lelőhely bejárására, pontos felszíni kiterjedésének meghatározására nem nyílt lehetőség.

CSENGERI PIROSKA

237. Szolnok határa

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ő, Szk, Sza, Á, I

Az M4 gyorsforgalmi út Abony–Fegyvernek 96+055–125+000 km szelvények közötti szakaszának építését megelőzően az MNM NÖK munkatársai előzetes régészeti dokumentáció készítésének keretében az alábbi lelőhelyeken végeztek kutatásokat.

Alcsi-puszta III. (M4 RL 9. lh.) (KÖH 65442): A tervezett nyomvonal és a lelőhely metszésében, próbafeltárás keretében 2 szondát húztunk, a nyomvonal É-i és D-i szélén, összesen 1724 m²-nyi felülettel.

A feltárás során összesen 17 objektumot figyeltünk meg. Ezek nagyrészt a D-i árok K-i végén helyezkedtek el, csak 3 objektum került elő az É-i árokban. A feltárt objektumok jelentős részét – korszakhatározó lelet, sok esetben leletanyag hiányában – nem lehetett datálni. A datálható jelenségek esetében is meg kell jegyezni, hogy nagyon kevés leletanyag került elő belőlük, sokszor csak egy-két kerámiatöredék. Az előkerült leletek alapján 1 őskori gödröt, 2 szarmata kutat és 1 szarmata sirt tudunk azonosítani, a többi objektum korát nem tudtuk megállapítani. A feltárt objektumok jelentős része cölöpszerkezetes építményekhez tartozó cölöplyukak, illetve árkok voltak. A megnyitott felület nagysága alapján ezek pontos funkcióját nem lehetett megállapítani. A fentiek mellett nagyobb részt ismeretlen funkciójú gödrök kerültek elő. A jelentősebb objektumok közé sorolható a D-i árok Ny-i részén feltárt 2 kút. A feltárt objektumok közül mindenképp kiemelkedik az É-i árok Ny-i részén feltárt D–É-i tájolású szarmata sír (STR 14). A sír kifosztása során a felsőtestet teljesen elpusztították, csak a halott két lába maradt anatómiai helyzetben. A láb mellett került elő egy bikónikus orsógomb és egy tű töredéke. A sír kifosztása a váz állapota és a mellékletek hiánya alapján biztosnak tekinthető, rablógödörre utaló jelenséget azonban nem sikerült megfignünk.

MAGYAR CSABA

Szűcs-tanya (M4 4. lh.) (KÖH 81413): A lelőhely Szolnoktól ÉNy-i irányban fekszik, a Jászberény felé vezető 32-es út vágja két részre. A feltárt terület közvetlenül az út mellett, annak Ny-i oldalán terül el.

A tervezett autópálya nyomvonalhoz (a 98+100 és 98+200 km szelvények között) egy a 32-es úttal megegyező irányítású autópálya felhajtó csatlakozik. Az érintett terület a terepbejárások alapján kijelölt lelőhely központi részét érinti. A terepbejárást korábban az MNM NÖK I. sz. régió Topográfiai Osztálya végezte. Ennek során késő bronzkorra, szarmata és Árpád-korra keltezett leleteket találtak. A területen 2013 őszén az MNM NÖK Topográfiai Osztályának munkatársai (Stibrányi Máté

vezetésével) geofizikai felmérést, az ELTE BTK munkatársai (Váczai Gábor vezetésével) fémkereső műszeres kutatást végeztek. A próbafeltárára 2013. szeptember 30. és október 29. között került sor.

A tervezett felhajtó Ny-i oldalán két kutatóárkot húztunk. Az 1. északabbi kis méretű, egyenes árok régészeti szempontból kevés, bizonytalan keltezésű jelenséget tartalmazott. A 2. délebbi, nagy méretű ívelt árok régészeti szempontból igen gazdag: 2 vaskori (valószínűleg szkíta), valamint 1 kora Árpád-kori (kb. 11–12. századi) házat, egy nagyobb temető 18 szarmata (kb. 2–3. századi) sírját, bizonytalan keltezésű árokszakaszokat és gödröket tartalmazott. A szarmata sírok kettő kivételétől eltekintve rablottak voltak. Tudományos szempontból jelentős egy nagy méretű, fa sírkamrás, rönkkoporsós, berakásos ezüst lábbeli vereteket tartalmazó, rangos szarmata férfi sírja (OBJ 41/SE 46). A későbbi régészeti és/vagy kivitelezési munkák szempontjából fontos megemlíteni, hogy a humuszrétegben, a mai felszíntől számítva 40 cm mélységben már szarmata sír (OBJ 33/SE 33) jelentkezett.

A terepbejárások által kijelölt lelőhely kiterjedésének határa a geofizikai felmérés, a fémdektoros vizsgálat és a próbaárkok eredményei alapján megváltozott. A terepbejárás adatokat a próbafeltárási eredményei igazolták: a rendkívül intenzív lelőhelyen vaskori, valamint kora Árpád-kori telepjelenségek mellett, a legnagyobb számban szarmata kori sírokat tártuk fel.

Munkatársak: György László régész, Kazsói Ágnes rajzoló, Erdei Krisztina, Ritly Jenő, Wolf Ernő régésztechnikusok, Hajdu Barbara régészhallgató.

SCHILLING LÁSZLÓ

Zagyva-part (M4 7. lh.) (KÖH 65424): A lelőhely Szolnoktól ÉNy-i irányban, a Zagyva folyó jobb partján, a Jászberény felé vezető 32-es úttól ÉK-i irányban fekszik. A tervezett autópálya nyomvonal ezen a részen nagyjából DNy–ÉK irányban fut, amely a lelőhely É-i és Ny-i részét érinti. A terepbejárást korábban az MNM NÖK I. sz. régió Topográfiai Osztálya végezte. Ennek során középső neolitikus, bronzkori és szarmata kori leleteket találtak. A területen 2013 őszén az MNM NÖK Topográfiai Osztályának munkatársai (Stibrányi Máté vezetésével) geofizikai felmérést, az ELTE BTK munkatársai (Váczai Gábor vezetésével) fémkereső műszeres kutatást végeztek. A próbafeltárára 2013. szeptember 25. és október 1. között került sor.

A nyomvonal É-i és D-i szélén 2, összesen 5 szakaszból álló, ÉK–DNy-i irányú kutatóárkot húztunk. A sárga színű, igen kemény, agyagos altalaj a mai felszíntől számított kb. 60–100 cm mélységben jelentkezett. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll, de a feltárt objektumok alapján ezek régészeti réteget nem érintettek. A D-i oldalon futó 1. árokban 4 db, ÉNy–DK-i irányú, 4 kerek foltból álló, ismeretlen korú cölöpsort figyeltünk meg. Az É-i oldalon futó árokban 5 jelenség foltja mutatkozott. Előkerült 1 lelet nélküli kemence, 3 kis méretű, szintén lelet nélküli gödör. Az objektumok közeléből, a meddőből 3 őskori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. Az É-i oldali árokban feltárt méhkas alakú gödörből egy kis méretű, korongolt, előzetesen a szarmata korra keltezhető kerámia töredék került elő.

A terepbejárások által kijelölt lelőhely kiterjedésének határa a geofizikai felmérés, a fémdektoros vizsgálat és a próbaárkok eredményei alapján megváltozott. A terepbejárás adatokat a próbafeltárási eredményei részben igazolták: az objektumok kormeghatározásra csak közvetve alkalmasak, de az előkerült

kisszámú leletanyag alapján régészeti korúak. A geofizikai mérések előzetes eredményei alapján a lelőhely intenzív része a lelőhely ÉK-i részén, a Zagyva folyó gátjának közvetlen közelében lehet.

Munkatársak: Kazsói Ágnes rajzoló, Wolf Ernő régésztechnikus, Hajdu Barbara régészhallgató.

SCHILLING LÁSZLÓ

238. Szombathely, Szalézi Kollégium és Rendház (Táncsics Mihály utca) (KÖH 72939)

(Vas megye) R, B, LT, Ró

A Vas Megyei Kormányhivatal Szombathelyi Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi hivatala által kiadott, VA-06D/EOH/1844-5/2013 iktatószámú határozata értelmében megelőző feltárást végeztünk a Brenner János Általános Iskola és Óvoda építéséhez kapcsolódóan Szombathely belterületén, a Brenner Tóbiás körúttól közvetlenül É-ra eső területen, a mai Szent Kvirin Szalézi Plébánia és Rendház mögötti telken. A feltárást a Rendház udvarán, a Brenner Tóbiás körút–Kismezei utca–Táncsics Mihály utcák által határolt ingatlan belterületét érintette. (Táncsics Mihály u. 48., 10011/5 hrsz.)

A feltárást 2009-ben próbafeltárást előzte meg,⁷⁵ ami alapján bizonyossá vált, hogy a beruházás egész területe régészeti érintett. Az ekkor előkerült leletanyag alapján őskori lelőhelyet (badeni és urnamezős kultúrát) azonosítottunk.

A megelőző feltárást 2013. szeptember 25-én kezdtük. A terület átvétele után kijelöltük a talaj felső 15–20 cm vastag, humuszos termőrétegét, valamint a termőréteg alatti, de még az altalaj fölötti kevert föld számára a depókat. A feltárást miatt elbontott aszfaltborítású sportpálya beton alapozását, ill. a korábban itt létesített salakos pályák törmelékét külön helyeztük el.

Az objektumok számozásával folytattuk a próbafeltárást során megkezdett sort, ezért első objektumunk a 25-ös számot kapta. Minden objektum betöltésének kiosztottunk külön kutatási egységszámot (KE) is, így egy objektum megnevezésekor mind a kettőt föltüntettük (pl. 25KE1, 26KE2 stb.). A feltárást során 3033 m²-nyi területet humuszoltunk le, amin 57 objektumot azonosítottunk.

A humuszolást a 19. karónál kezdtük, innen haladtunk először D-i irányba, majd Ny-ra. A 30-as és a 7-es karókat összekötő képzeletbeli vonaltól K-re eső részen a humuszolás meglehetősen gyorsan haladt, itt ugyanis csak mintegy 30–40 cm vastag talajréteget kellett eltávolítanunk. Az objektumok föltájának megfigyelését nehezítette, hogy egyrészt nagyon jelentős modern kori bolygatások tarkították a felszínt, másrészt az altalaj felső 5–10 cm-ét átszínezte a föltéte lévő agyagos, kemény, sötét színű szubhumuszos réteg. Mivel azonban már ezen a szinten is jelentkeztek leletek és kissé bizonytalanul objektumfoltok is, ezért ennél mélyebbre nem humuszoltunk. Az ettől a vonaltól Ny–DNy-ra található területen az altalaj fölött átlagosan háromszor, négyszer vastagabb (tehát mintegy 100–120 cm) a szubhumuszos réteg. Ezen a területen az objektumok sokkal ritkábban kerültek elő és nem is szolgáltatottak nagyobb mennyiségű leletanyagot.

⁷⁵ RKM 2009, 361.

A 13. és a 21. karók között É–D irányban nagyjából 2 m széles, a teljes területen átnyúló egykori patakmeder nyomát találjuk meg. Ez, és az előbb említett vastag, agyagos-humuszréteg a terület Ny–DNy-i felén (kiegészítve a próbafeltárás vonatkozó adataival) arra utal, hogy itt valamikor vízfolyásoknak (akár különböző korszakokban is) kellett lenniük. Megjegyzendő, hogy a feltárás területétől néhány száz méterre folyik a Perint-patak.

A feltárási terület környezete tehát leginkább egy vizenyős, meanderekkel, patak / folyókanyarulatokkal átszótt térség képét mutatja. A K–DK-i részen sűrűsödő objektumok egy szemmel ma is érzékelhető magaslaton helyezkednek el (ÉNy. ill. Ny felől nézve, K-ról a közeli telekhatár miatt nem olyan látványos a szintkülönbség).

A megelőző feltárással pontosítottuk a próbafeltárás eredményeit. Megerősítést nyert, hogy a beruházás által érintett területen rézkori település található. Ennek keltezése, a megelőző feltáráson előkerült anyag alapján, a középső rézkorba nyúlik vissza (Balaton-Lasinja II–III; néhány töredéken *Furchenstich* díszítés is található), és tart még a késő rézkorban is. Erre utal az előkerült bolerázi jellegű anyag, ami azonban már a badenivel keveredik. A feltárás során 2 (lakó)épületet azonosítottunk (71KE49 és 72KE50). Mindkettő nagy méretű, alapárkos, felmenő falú.

A 71KE49 árkaiban meglehetősen bizonytalanul rajzolódott ki az egykori cölöpök nyomai. Ezek a foltok azonban az esőzések utáni tisztítás során eltűntek. Ez arra utal, hogy nem lehettek kifejezetten mélyek, ill. hogy a feltárással csak a jelenség (az alapárkok) alsó felét találtuk meg, és a föltte lévő részt a sportpálya építése során elpusztították. Az épület Ny-i felét a fentebb említett patak elpusztította, azzal szuperpozícióban található, ezzel *terminus ante quem* jelezve az épület használatának végét. Az épület jelenlegi formájában ~50 m² alapterületű, és feltehetően nem lakóépületként funkcionált, mivel tűzhely nyomait nem találtuk meg. Bejáratát nem lehetett azonosítani, az valószínűleg a Ny-i oldalán volt. Hossztengelye(?) É–D tájolású.

A 72KE50 sz. „ház” szintén alapárkos, ám aljában egyáltalán nem lehetett cölöplyukakat megfigyelni. Tájékozása megegyezik 71KE49-el, méreteiben azonban sokkal impozánsabb. Mérhető alapterülete 101 m², ami csak becslés érték, K-i felét ugyanis a modern korban teljesen elpusztították, míg D–DK-i felén már a rézkorban tárológödöröket ástak (közös metszetük alapján nem állapítható meg közöttük kronológiai különbség). Funkciója szerint talán lakóépület lehetett, tűzhely nyomait itt sem lehetett megfigyelni. D-i fele túlnyúlt a beruházási határon. Nem zárható ki, hogy eredetileg szelemenés szerkezetű volt, ugyanis nagyjából középvonalában két, meglehetősen mély, ovális gödör található (66KE44 és 59KE37), melyek formája arra utal, hogy egykor tartóoszlopokhoz ásták őket.

A két épület alapárkaiból datálásra alkalmas leletanyag nem került elő, ennek ellenére a környező gödörök anyagait vizsgálva, valamint pozíciójukat tekintve nagy biztonsággal kijelenthető, hogy az épületek kora a rézkorra, annak kései szakaszára esik. A kisebbik (71KE49) mérete és formája alapján esetleg középső rézkorinak is tartható, míg a nagyobbikra (72KE50) sok példa van Vas megye késő rézkorából is.

A 72KE50 D–DK-i végén, a szelvényfal mentén, 3 nagyobb objektumot találtunk (ezek bolygatták meg az épület ezen részét). A szemetesgödöröként értelmezett jelenségek mindegyike túlnyúlik a feltárássra kijelölt területen. Feltételezhető, hogy teljes méretük alapján hatalmas méretű gödörök lehettek, melyeket nem

egyszerre használtak. Ezt a metszetfal alapján egyértelműen bizonyítottuk. Jelenleg összterületük mintegy 65 m².

A 72KE50-tól ÉNy-ra hatalmas objektum(ok) található(k). A humuszoslás során a két, foltjuk árnyalataiban eltérő objektum, a teljes feltárási területen átnyúlt, feltehetőleg jóval a kisajátítási határon túl is tartottak. Szélességük DNy–ÉK irányban 25 m, míg ÉNy–DK irányban nagyjából 20 m. Nagy mennyiségű leletanyagot szolgáltatott, ami azonban eltér az eddig tárgyalt korszakoktól. Jóllehet van benne Balaton-Lasinja II és III is, bolerázi és *Furchenstich* anyag is, de ezek mellett előkerült késő bronzkori (Ha A2) bronztü is, valamint a LT C2-D időszakra keltezhető duzzadt peremű kelta fazék töredéke is.

A foltok bontása során két különálló, egymással szuperpozícióban lévő objektumra váltak szét, úgymint 70KE48-ra és 74KE57-re. Az objektumok alján folyómederre jellemző kavicsos-agyagos réteget találtunk, ami alapján nem zárható ki teljes egészében, hogy természetes eredetű vízfolyással számoljunk, melynek medrét kiszáradása után szemetesgödörnek használtak. Az objektumból feltűnően sok csiszolt kövész került elő.

Az objektumtól É–ÉNy-ra egészen a 2-es és 4-es karóig jelentős mennyiségű modern kori feltöltés található. Ezen a területen a II. világháborúban (esetleg közvetlenül utána?) több, négyzetes alapú szemetesgödört is ástak és a legkülönbözőbb hulladékkal töltötték fel.

A feltárássra kijelölt terület Ny-i felében a talaj jellege némiképp más, mint a K–DK-iben. Itt a humuszréteg alatt egyrészt sokkal vastagabb szubhumuszos talaj jelentkezett, másrészt az altalaj itt kemény, sárga lösz. Ezen a részen sokkal kevesebb objektumot figyeltünk meg. Ezek értelmezésem szerint nem a rézkori telephez tartoztak. Anyagukról a feldolgozás jelenlegi fázisában csak az állapítható meg, hogy őskoriak és nagyon rossz megtartásúak.

Az itt található 80–100 cm vastag, szubhumuszos, sötétbarna agyagos réteg is arra utal, hogy itt valamikor folyónak (patak?) kellett folyónia. Ebben a vastag, homogén rétegben semmiféle bolygatás nyoma nem látszott, teljesen intaktan látszik, ezért valószínűtlen, hogy másodlagosan, feltöltésként került volna mostani helyére.

Az ásatás legfontosabb leletei a 76KE59-es objektumból kerültek elő. Innen összesen 27 kelta ezüstérmét emeltünk ki. A terület fémkeresővel történő átvizsgálása után újabb 4-et találtunk; ezeket ugyan a már a deponált földben, de kétségtelenül ugyanannak a kincsnek a részét képezik. (*Az illusztrációkat lásd a címlapon és a 126. oldalon!*) Az érmék egy nagyjából 2 m²-nyi területen szóródtak. Egyértelműen objektumként azonosítható elváltást nem lehetett azonosítani a felszínen. Az érmék kibontása közben azonban nagyon halványan, de kivehetővé vált egy 20 cm átmérőjű kerek elszíneződés, melyen belül szóródtak az érmék; ez *terminus ante quem* a szubhumuszos barna agyagréteg korára vonatkozóan. Az első érméket egymástól viszonylag nagyobb távolságra leltük, de a többi, a fentebb említett kerek jelenségen belül, annak szélein került elő. Az érmék előlapján a jellegzetes *eraviscus* loábrázolás látható, míg a hát-lapon fiatal férfi (Apollón?) szakáll nélküli profilja. Az összesen 31 darabot számláló ezüstérme kincs a Kr. e. 2–1. század közötti időszakra keltezhető. Az érmék átlagosan 2 cm átmérőjűek és 3 mm vastagok. Az előkerülés körülményei alapján úgy tűnik, hogy a kincset vagy valamilyen szerves anyagból készült tárgyban rejtették el, vagy csak önmagukban helyezték el a földben. A feltárás során nagyon kevés kelta kerámia került elő, melyek időszakban megfelelnek a kincs korának.

A beruházás által érintett terület egésze régészeti fedettségnek bizonyult. Azt is igazoltuk, hogy a jelenlegi beruházási területen kívül is folytatódik néhány objektum, ezért ott bármilyen földmunka veszélyezteti ezek állapotát. Jóllehet a kincset szolgáltató objektumot és közvetlen környékét többször is átvizsgáltuk fémkereső műszerrel, azonban nem zárhatjuk ki azt sem, hogy hasonló leletek előkerülhetnek még a környéken.

A megelőző feltárás eredményei alapján kijelenthető, hogy egy vízfolyás partján álló, a középső réz korban induló és a késő réz korban is létező települészetet tártunk fel, melynek környezete feltételezhetően mocsaras, lápos terület volt. A későbbi korokat jelző leletek alapján számolnunk kell még késő bronzkori temetkezésekkel is, bár a mostani feltárásban egyetlen ilyen sem találtunk; ezek valószínűleg a feltárással nem érintett részen találhatóak. Az éremkincs mellett néhány peremtöredék képviseli a késő vaskort. Ezek és a késő bronzkori tűk a 70KE48-as és a 74KE57-es objektumokból kerültek elő, melyekről feltételezhető, hogy eredetileg patakmeder részei voltak, így itteni megjelenésük másodlagosnak, a lelőhely korát illetően pedig marginálisnak tekinthető. A római kort szórvány kisbronzok (Kr. e. 3. század végére, 4. századra keltezhetően) és egy szintén szórvány, a felszínről gyűjtött *terra sigillata* töredék képviseli, melyek előkerülése az egykori Svaria területén megszokottnak mondható. Egyértelműen a római korra keltezhető objektum vagy jelenség nem került elő.

A terület fémkeresővel történt átvizsgálása során a beruházási terület határán szórványként 2 ezüstérme került elő, melyek a 18. század elejére keltezhetőek. Közülük csak egyet sikerült a helyszínen azonosítani. A 30. karótól 20 m-re Ny-ra I. Lipót 1705-re keltezhető ezüst dénárját találtuk meg.

A megelőző feltárást 2013. november 8-án a terület és az objektumok geodéziai felmérésével befejeztük.

KISS PÉTER – MRENKA ATTILA

239. Szögliget, Szádvár (KÖH 16815)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kö

A Herman Ottó Múzeum szakmai vezetésével és a Szádvárért Baráti Kör szervezésében 2013-ban is folytathattuk a 2010-ben megkezdett⁷⁶ szondázó jellegű régészeti kutatásokat. Az elmúlt évben két helyszínen folytak feltárások. A belső vár Csonkabástyájában egy NKA pályázat előkészítése kapcsán nyílt lehetőségünk a védmű Ny-i részének és a hozzá kapcsolódó várfalszakasznak a feltáráására.

A közel 3 m vastag külső várfal egy 6 m hosszú szakaszának megtisztításán túl feltártuk a bástyát a várudvar felől egykor lezáró fal részletét, valamint a várudvar felé benyúló épület habarcsos *terazzopadlóját* is. A külső vár területén, ezúttal a D-i várfal belső oldalán, egy újabb kései cserépkályha alapozását tártuk fel. Felderítettük a csigának nevezett felvonószerkezet felső kapujának Ny-i szelét, valamint a már állagvédett É-i falszakasz előtt nyitott kutatóárokban egy eddig ismeretlen építési periódusból származó, visszabontott várfal alapozása került napvilágra. A középső várban, kutatóárokban vizsgáltuk a Lisztes-bástya belső területét. Azonosítottuk legutolsó vastag habarcsos járósintjét, valamint közel 3 m-es mélységben előkerült a rondella alapozásának kiugrása is. Továbbá egy kis

kutatóblokkal feltártuk a Lisztes-bástya és a középső vár D-i falának csatlakozási pontját. Így egyértelművé vált, hogy a két falazat egyidős.

GÁL VIKTOR

240. Szőkedencs, Vár-domb

(KÖH 49305)

(Somogy megye) Á, Kk

2012-ben és 2013-ban a Szőkedencstől Ny-ra lévő várban és környezetében terepbejárást, helyszíni szemlélt tartottunk. Fémkeresőzés közben szlavón báni dénárokat, nyílhegyeket, gombot, ezüst ruhacsatot találtunk. Igazoltuk, hogy a vár legalább a 13–14. század fordulóján biztosan működött. Egy helyen kőfal nyoma is megfigyelhető volt.

Munkatárs: Nyári Zsolt.

MOLNÁR ISTVÁN

241. Tahitótfalu, Kenderesek

(MRT 7. k. 30 / 3. lh., KÖH 11780)

(Pest megye) Kö

Tahitótfalu határában, a település önkormányzata gátépítési beruházása előtt végeztünk megelőző és próbafeltárást a létesítendő gát területén. A terület humuszolása 2013 szeptemberére, a feltárás október során zajlott. Elsőként két egymás közelében álló kemencét tártunk fel. Az első Árpád-kori, a második kemence valamivel korábbi, talán a 9. századra keltezhető a kerámialeletek alapján. A terület középső részén több Árpád-korba sorolható objektumot, így köztük több házat is feltártunk. A házak nagyjából szabályos rendben helyezkedtek el, egymástól közel azonos távolságra. A házak körül több árok és gödör feltárását is elvégeztük. A régészeti objektumok összterülete 15 733m² volt.

Munkatárs: Zimborán Gábor.

RAJNA ANDRÁS

242. Taktabáj határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, B, Sza, Á

2013. október 4–14. között, előzetes régészeti dokumentáció keretében a Herman Ottó Múzeum a Szerencsi kistérség ivóvízellátását célzó beruházáshoz kapcsolódóan (KEOP-1.3.0/09-11-2011-0046 azonosító számú projekt) terepbejárást végzett. A felszíni kutatás Abaújszántó, Tállya, Szerencs, Taktabáj, Csobaj, Tarcal és Tokaj területét érintette. Legnagyobb részben késő bronzkori, kisebb mennyiségben neolitikus, római császárkori és középkori lelőhelyeket azonosítottunk. A település határában az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk.

Kender-földek (KÖH 88525): A lelőhely Taktabáj és Csobaj között helyezkedik el, a környezetéből kiemelkedő dombon, a Kender-földek dűlőben, a Báj-Tardosi-csatornától 60 m-re DNy-ra. A lelőhely területén található a taktabáji temető és a víztorony. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll. A bejárásakor kukorica borította, ami rossz látási viszonyokat biztosított. Ennek ellenére 530×220 m-es területen nagyon intenzíven jelentkező római kori leleteket gyűjtöttünk (161 kerámiatöredék, egy orsógomb és egy üvegyöngy), szórványosan őskori és késő bronzkori kerámiatöredéket találtunk.

Mogyorós-dűlő (KÖH 88527): A lelőhely a Taktabájhoz tartozó Mogyorós-dűlő területén, annak K-i részén, egy enyhén

76 RKM 2010, 371–372.; RKM 2011, 178.; RKM 2012, 97.

kiemelkedő dombon található, a Bódványos-ér és a Báj-Tardosi-csatorna között. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejárásakor frissen szántott és boronált volt, ami jó látási viszonyokat biztosított. 330×90 m-es területen szórványosan késő bronzkori és Árpád-kori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Hajdú Melinda, Horváth Antónia, Miskolci Melinda, Kalászi György, Gregóczki Gergő, Galkó József, Gyárfási József.

TÓTH KRISZTIÁN

243. Tamási határa (Tolna megye) B, Ró, Kő

A 2013 tavaszán végzett terepbejárások alkalmával a településen az alábbi lelőhelyeket érintettük.

Belső-rétföld (KÖH 84589): A szentmártoni alsó halastó Ny-i oldalán, az Építők útja legszélső házai közelében 2011-ben római lelőhelyet azonosítottam. Március 7-én, ettől É-ra jártam végig a Szentmártoni-patak Ny-i felét, a régi ozorai földútig. Az északabbra fekvő Szentmártoni-halastó Ny-i felén, az egykori Széchenyi Tsz telephelyétől K-re, a tó szélén néhány 10 m szélességben, a száraz szántásban szórványosan római kori kerámiát találtam.

Kálvária kápolna (KÖH 23768): A Rozália-, vagy más nevén Kálvária-kápolna közvetlen közelében középkori lelőhely ismert. A kápolna Ny-i oldala előtt induló Kápolna utca elején, az 1–4. sz. házak előtti alacsony partfalból néhány középkori kerámiát gyűjtöttem.

*Szent István park (KÖH 84593):*⁷⁷ A miklósvári üdülőtelepen létesített játszótér (Szent István park) a Páriba vezető kerékpárút és a Dám utca között fekszik. A játszótér körüli park földjében néhány jellegtelen bronzkori kerámiát gyűjtöttem.

Szentmártoni-dűlő 2. lelőhely (KÖH 84591): Március 7-én a szentmártoni É-i halastó Ny-i oldalán bejárása után (Belső-rétföld) a délebbi halastó K-i oldalán, a gáttól D-re szintén római cserepeket találtam kb. 150–200 m hosszán, amelyek a dombvonulatot kettévágó, ÉNy–DK irányú mellékvölgy két oldalán sűrűsödtek. A mellékvölgy fölé emelkedő domb DDNy-i részén szórványosan római téglatöredékeket találtam néhány 10 m átmérőjű foltban.

K. NÉMETH ANDRÁS

244. Tarcál határa (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, B

2013. október 4–14. között, előzetes régészeti dokumentáció keretében a Herman Ottó Múzeum a Szerencsi kistérség ivóvízellátását célzó beruházáshoz kapcsolódóan (KEOP-1.3.0/09-11-2011-0046 azonosító számú projekt) terepbejárást végzett. Afelszínikutatás Abatújszántó, Tállya, Szerencs, Taktabáj, Csobaj, Tarcál és Tokaj területét érintette. Legnagyobb részben késő bronzkori, kisebb mennyiségben neolitikus, római császárkori és középkori lelőhelyeket azonosítottunk. A település határában az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk.

Bálint-csere (KÖH 88529): A lelőhely a Bálint-csere nevezetű dűlő É-i részén, a Prüggyi-főcsatorna által körülvett, környezetéből markánsan kiemelkedő dombon helyezkedik el, az

éren átívelő hídtól 50 m-re. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejárásakor kukorica fedte, ami rossz látási viszonyokat biztosított. 240×130 m-es területen, a rossz látási viszonyok ellenére közepes intenzitással jelentkeztek őskori, de főleg késő bronzkori kerámiatöredékek.

Kis-homokos (KÖH 88539): A lelőhely Tarcaltól DK-re, a Kengyel-lapos nevű tó közvetlen közelében, annak ÉK-i szélén, egy a környezetéből markánsan kiemelkedő dombon található. A domb területe és a rajta romos állapotban lévő Szirmay-kastély a Tokaj-Hegyalja Tsz-hez tartozik. A domb legnagyobb részét épületek és lebetonozott területek fedik. Ny-i szélé mezőgazdasági művelés alatt áll. Az itt található szántón intenzíven gyűjtöttünk késő bronzkori kerámiatöredékeket. Feltehetően a domb magasabb részei, 300×130 m-es terület a lelőhely részét képezheti.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Hajdú Melinda, Horváth Antónia, Miskolci Melinda, Kalászi György, Gregóczki Gergő, Galkó József, Gyárfási József.

TÓTH KRISZTIÁN

245. Tarnalelesz, Római katolikus templom (KÖH 85619)

(Heves megye) Á, Kk, Kú, Ú

A Dobó István Vármúzeumnak 2013. szeptember 16-án Balogh Ferenc jelentette, hogy a tarnaleleszi római katolikus templom felújításához kapcsolódó drénezés során, az árok ásásakor embercsontok és egy edény került elő. Bejelentése nyomán, a délután folyamán Tanyi Sándorral szálltunk ki a helyszínre. A római katolikus templom (és temetője) sem műemlékként, sem régészeti lelőhelyként nincs nyilvántartva.⁷⁸

A római katolikus templom a falu ÉNy-i részén, a dombtető peremén helyezkedik el. A hosszúka, háromszög alaprajzú templomkertet és temetőt DK felől az Ady Endre utca, É-ról a szomszédos telkek, Ny-ról vékony fás-bokros sáv határolja. A templom nyolcszög záródású szentélye Ny-ra tájtolt, É-i oldalán sekrestye. A markoló a templom körül, az épület falától 2–4 m-re, dréncső fektetés céljából, mintegy 80 cm mély árkot húzott. A templomot felállványozták és vakolatát körben mintegy 150 cm magasságig, a szentélynél a párkányig eltávolították.

A szemle során megállapítottuk, hogy a markoló az árok kiásásakor két fal alapozást, egy „csontos gödröt” és egy a templom jelenlegi bejáratához vezető, újkori, téglával szegélyezett gyalogutat vágott át. Az egyik keresztülvágott fal mellett, az árokkalban edény pereme mutatkozott. A jelenségek fényképes dokumentálása után – további sérülésétől tartva – az edényt kibontottuk. Az összeroppant edényből csecsemő maradványai és egy textilbe csomagolt bronzérem került elő. A „csontos gödröből” nagy mennyiségű, rossz megtartású embercsont, köztük egy rézpatinás koponyatöredék került elő. A helyszíni szemle tapasztalatai alapján kértük a munkálatok felfüggesztését, és – a területileg illetékes Örökségvédelmi Hivatal tájékoztatása mellett – a következő napokban leletmentő ásatást végeztünk.

Az ásatás során (2013. szeptember 17–20.) rögzítettük az árokkal átvágott falalapozások melletti rétegviszonyokat. Fel tártuk a „csontos gödröt”. Tanyi Sándor elkészítette a templom alaprajzi felmérését. Dokumentáltuk a vakolat leverésének köszönhetően megfigyelhető falelválásokat.

77 A Közhiteles Nyilvántartásban a Tamási, Miklósvár lelőhely (KÖH 87615) alatt szerepel.

78 Voit Pál: Tarnalelesz. In: Dercsényi Dezső – Voit Pál szerk.: Heves megye műemlékei III. Magyarország műemlékei topográfiaja 9. Budapest 1978, 604.

A két keresztülvágott falmaradvány közel egy egyenesbe esik; feltehetően egy fal maradványai, amely a jelenlegi sekrestye ÉK-i sarkától a jelenlegi szentély Ny-i falának közepéig a mai templom alatt fut. Elbontott középkori vagy török kori temetőfal maradványa lehet. (Mivel a dréncsőnek ásott árok teljesen körbeveszi a templomot, és máshol nem vágott át falat, csaknem biztosra vehető, hogy a fal többi része a dréncsőárok vonalát kívülről kerüli.) A szentélytől Ny-ra előkerült falmaradvány mellé leásott edénybe rejtett csecsemő maradványát az összeroppant edényből előkerült 1763-as évszámú érem keltezi. (Mivel szorosán a fal mellől került elő feltehető, hogy a fal elbontása előtt ásták el, de ez egyértelműen már nem dönthető el.)

A mintegy 1,5×3 m alapterületű, közel téglalap alaprajzú, ÉK–DNy tájolású, 80 cm mély *osszárumból* az embercsontok közül mintegy 30 bronz pártaveret, pártarugó, koporsószőgek, vékony síküveg töredéke, apró többtagú üvegyöngy (pártadisz), fémshálós pártamaradvány, deszkamaradvány, kevés 12–13. századi és 15–17. századi kerámiatöredék, téglák és idomtégla került elő. (A csontok közül recens lelet nem került elő. A rossz megtartású, eredetileg is töredezett embercsont anyagból csak az antropológiai értékelésre alkalmasnak látszó darabokat szállítottuk be a múzeumba.) A leletek alapján a „csontos gödör” egy 15–17. századi temető(rész) felszámolásának eredménye.

Az épületen tett megfigyeléseink szerint a templomhajó K-i, mintegy 14 m-es szakasza (a 19. századi főhomlokzat kivételével) két feltehetően középkori építési fázis falait őrizte meg, több helyen 70–150 cm magasságban. Az újkori K-i homlokfallal mintegy 7,7 m hosszan húzódó korábbi középkori, Ny-i végén sarokarmírozott falhoz Ny-ról egy másik, mintegy 5,2 m hosszan húzódó fal csatlakozik, ami szintén falsarokban záródik, és csak ezt követi Ny felé a feltehetően újkori falszövet. A sekrestye fala ez utóbbitól is elválik. A D-i falon a legkorábbi fázishoz köthető, befalazott ajtó figyelhető meg (a keret rézsűre futó élszedéssel profilált). A fentiek alapján úgy tűnik, hogy a középkori templom keletelt volt, és hajóját Ny felé bővítették. Ezt az épületet vehette körbe a feltételezett temetőfal. Az újkori átépítés során a temetőfal elbontásával felszabaduló területre építették a jelenlegi szentélyt, megfordítva a templom tájolását, és a régi szentélyt és talán a hajó egy részét visszabontva fölépítették a mai főhomlokzatot. Majd később É-ről hozzátoldották a szentélyhez a sekrestyét.

A templom felmenő falaiban, padlója alatt és az épület mintegy 5 m-es körzetében, ahol a modern temetkezések teljesen hiányoznak (és ahova, a plébános úr szíves közlése szerint, a körmenetek miatt mintegy 140 éve biztosan nem temetnek) további középkori részletek, illetve leletek előkerülése várható, ezért védelme indokolt.

Munkatársak: Biró Emese, Tanyi Sándor és Rácz Kristóf.

HALÁSZ ÁGOSTON

246. Tarnaszentmiklós, Hamvajárás (KÖH 59889)

(Heves megye) **Ő, Sza**

Régészeti szakfelügyelet keretein belül, elektromos szabadvezeték kiváltása során a gépi földmunka 8 régészeti korú objektumot érintett. A régészeti jelenségek között 7 gödör, valamint 1 sír volt. A gödrök közül 3 az őskorra, 2 a szarmata időszakra, 2 pedig tárgyi leletanyag hiányában a két korszak valamelyikére keltezhető.

A szarmata sír viseleti elemként egy-egy erősen korrodált

vasfibulát és vascsatot tartalmazott, valamint a sírgödör betöltésében néhány darab, a késő szarmata korra datálható szürke kerámiatöredék volt.

Munkatárs: Tanyi Sándor régésztechnikus.

TÓTH ZOLTÁN

247. Tarpa, Derenye-hát délkelet (KÖH 84147)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza, I**

A Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt előzetes régészeti dokumentációjának elkészítéséhez 2013 májusában terepbejárásokat, majd próbafeltárást is végeztünk. A bejárás során Hetefejérese és Tarpa határát érintettük a megfigyelésekkel.

Tarpa hetei határrészén, a Derenye-csatorna É-i magaspártján Ny–K-i irányban kb. 800 m hosszan elnyúló, 150 m széles sávban gyűjtöttünk császárkori és meghatározhatatlan korú cserepeket. A lelőhelyet 2012-ben egy terepbejárás során már regisztráltuk,⁷⁹ csak akkor kisebb területen. Ez a lelőhely pontosan szemben fekszik a Derenye-csatorna másik partján korábban regisztrált KÖH 52081 sz. lelőhellyel.

Munkatársak: Bocz Péter, Istvánovits Eszter, Vizler Csaba.

TOLDI ZOLTÁN

248. Tarpa, Nagy-hegy (KÖH 80763)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **H**

2013. július 8–19. között Tarpa község önkormányzatának támogatásával, valamint a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékének együttműködésével, tanácsát keretében kutatást végeztünk a címben jelzett helyen. A területen 1975-ben és 2012-ben már előkerült egy-egy gazdag honfoglalás kori sír. A 2013. évi célkitűzésünk a 2012. évi feltárás⁸⁰ környékének megkutatása volt. Ennek során arra a kérdésre szerettünk volna választ kapni, hogy vannak-e még további sírok, illetve ha igen, akkor valóban számolhatunk-e második sírsorral, ahogy azt már tavaly is feltételeztük. A kutatás során a tavalyi sírtól D-re egy, attól É-ra további két sírt tártunk fel. Ezzel a kutatott parcellában egy sírsort kimerítettünk. Az ezektől K-re húzott szelvényben csontok kerültek elő, ami alapján feltehető, hogy talán legalább két sírsorral kell számolnunk a területen. Az említett csontok környékének rá-, illetve kibontására nem vállalkozhattunk, csak regisztráltuk annak helyét. Feltárását a jövő évre tervezzük.

A kibontott sírok közül kettőben lovat és lószerszámot, míg a harmadikban csak lószerszámot találtunk. Kettőben tegez maradványai is előkerültek, de a harmadikban is figyeltünk meg nyílcsúcsokat. Az egyik sírban övveretek is előkerültek, csattal és szíjvéggel együtt. Az egyik temetkezésben a tegez mellett egy szablya is napvilágot látott, s külön érdekesség, hogy a váz hasi részén egy hegyével a fej irányába fordított sarlót is kibontottunk.

JAKAB ATTILA

79 RKM 2012, 99.

80 RKM 2012, 99.

249. Tákos határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, V, Á**

A Beregi komplex árapasztási és ártér-revitalizációs fejlesztés projekt előzetes régészeti dokumentációjának elkészítéséhez 2013 nyarán próbafeltárást végeztünk a település határában.

Kalmár-tag (KÖH 85703): A területen egy anyagnyerő létesítését tervezték, ezért volt szükség a próbafeltáráásra, amit 2013. június 3–13. között végeztünk el. Az eddig ismeretlen lelőhely egy kiszáradt Vöcsike nevű posványos patak K-i partján fekszik. Rossz megfigyelési körülmények mellett 9 objektumot – köztük egy házat – bontottunk ki és dokumentáltunk. A leletanyag a késő bronzkor–kora vaskor fordulójára keltezi a telepet.

Vöcsike II (KÖH 38224): A területen egy anyagnyerő létesítést tervezték, ezért volt szükség a próbafeltáráásra, amit 2013. augusztus 15–22. között végeztünk el. A lelőhely a kiszáradt Vöcsike nevű posványos patak É-i partján fekszik. Kibontottunk 4 cölöplyukat, 13 gödröt, 1 házat, 9 karólyukat és 2 kemencét. A leletanyag az Árpád-korra keltezi a telepet. Kiderült az is, hogy a vizsgált telepen nagy az objektumsűrűség. A területen nagy mennyiségű kő lelhető, ami a lakóépületek és kemencék sokaságára utalhat.

TOLDI ZOLTÁN

250. Tállya határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **U, B, Ge**

A Herman Ottó Múzeum a Szerencsi kistérség ivóvízellátását célzó beruházáshoz kapcsolódóan (KEOP-1.3.0/09-11-2011-0046 azonosító számú projekt), előzetes régészeti dokumentáció keretében, 2013. október 4–14. között terepbejárást végzett. A felszíni kutatás Abaújszántó, Tállya, Szerencs, Taktabáj, Csobaj, Tarcal és Tokaj területét érintette. Legnagyobb részben késő bronzkori, kisebb mennyiségben neolitikus, római császárkori és középkori lelőhelyeket azonosítottunk. A település határában az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk.

Csátó (KÖH 88515): A lelőhely Tállya és Abaújszántó között található, a köztől Ny-ra, a vasút közvetlen közelében, annak kanyarulatától kissé D-re, a Csátó-dűlő É-i részén, a vízmű kútjától 100 m-re É-ra. A területet legelőként hasznosítják, így terepbejárást csak a vízvezeték előkészített nyomvonalán és környezetében lehetett végezni, ami rossz látási viszonyokat biztosított. Szórványosan késő bronzkori kerámiatöredékeket és pattintott köeszközöket gyűjtöttünk, egy 190×60 m-es területen.

Kövágók kelet (KÖH 88517): A lelőhely Golop és Ond között, a Kövágók-dűlő K-i részén, a Szerencs-patak jobb teraszán helyezkedik el. É–D-i irányban hosszan elnyúlik, Ny-i kiterjedése ismeretlen. É-i nagyobbik és D-i kisebbik része között kb. 100 m hosszan nem került elő lelet a bejárást során, azonban mindkét területen ugyanazok a korszakok találhatók. A területen mezőgazdasági művelés folyik, azonban a különböző növényi kultúrák (búza, kukorica, tök) eltérő látási viszonyokat biztosítottak. Nagy intenzitással kerültek elő neolitikus, késő bronzkori és római kori (germán) kerámiatöredékek, pattintott köeszköz és nyersanyag, fenőkövek, egy 660×120 m-es területen.

Munkatársak: Csengeri Piroska, Hajdú Melinda, Horváth Antonia, Miskolczi Melinda, Kalászi György, Gregóczki Gergő, Galkó József, Gyárfási József.

TÓTH KRISZTIÁN

Tázlár, Templomhegy, „Pusztatemplom”
(KÖH 35625)

(Bács-Kiskun megye) **Sza, Á, Kk**

A lelőhelyen 2013–2014-ben végzett kutatásokat összefoglalóan lásd a 2014. év jelentései között.

251. Tengőd határa

(Tolna megye) **Ró, Kö, Kk**

Május 22-én terepbejárást végeztünk a falu határában, középkori lelőhelyeken.

Ősi-puszt (KÖH 85725): A középkori Ősi falu emlékét őrző helynevek a Kánya és Tengőd közti országúttól É-ra találhatók. A falu helyét Tengődhöz közel, tőle Ny-ra, a kányai országút É-i felén eredő Kőgyányi-árok eredete felett, egy kiszáradt patakmederrel párhuzamosan találtuk meg. A falu a patak felső folyásával párhuzamosan húzódhatott és alig 1 km-re feküdt a középkori Tengődtől. Templomra utaló nyomot nem találtunk.

Temető (KÖH 49592): Újra felkerestük Tengőd 2005-ben azonosított⁸¹ középkori templomát a falu mai temetőjében. Az azóta eltelt időben felszámolták a templomhelyet részben rejtő bozótost és betöltötték az akkor még látható, valószínűleg az épületet kerítő árkot. A felszínen már sem téglá-, sem embercsont töredékek nem találhatók, a templom helye nem azonosítható.

K. NÉMETH ANDRÁS – VARGA MÁTÉ

A Tengőd település ivóvízminőség-javító beruházás nyomvonalának terepbejárást 2013. november 22-én végezték el az MNM NÖK munkatársai. Ennek során egy lelőhelyet állt módunkban hitelesíteni, valamint egy új, korábban ismeretlen lelőhelyet lokalizáltuk.

Káposztás-kertek (KÖH 85727): Tengőd D-i részén, az Okrádi-patak K-i partján végeztünk terepbejárást. A Káposztás-kertek területén, a Petőfi u. 3. sz. háztól Ny-ra, a mélyszántásban, jó megfigyelési körülmények között haladva számos kerámiatöredéket találtunk. A római és késő középkori leletek egy 50×50 m nagyságú felületen jelentkeztek, melyek egy eddig ismeretlen régészeti lelőhelyet körvonalaznak.

Temető (KÖH 49592): A tengődi temetőben, közvetlenül a legdélebbi sírok mögött a K-i oldalon, füves területen a vakondtúrásokban egy késő középkori kerámiatöredéket és téglatörmelékét találtunk, ezekkel tudtuk a lelőhelyet hitelesíteni.

Munkatársak: Spolár Erika és Tóth Zoltán technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

252. Tiszabábolna, Földvár (Fehérlótanya)
(KÖH 16847)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B**

A BORBAS (Borsod Region Bronze Age Settlements) Projekt és a Bükki Nemzeti Parkkal együttműködésben elnyert Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod megyei területén című KEOP-7.3.1.2/09-11-2011-0033 pályázat részeként, 2013. szeptember 22. és október 5. között geofizikai kutatásokat végeztünk a lelőhelyen, 1,5 ha területen, a földvár előtti, Ny-i, gypes részen, melyet a két folyókar közrefog. Feltételeztük, hogy a vízzel körbevett központi településhez

81 RKM 2005, 327.

ugyanúgy tartozik egy külső lakóövezet, mint az eddig vizsgált települések esetében. A geofizikai kutatások azonban ezen a területen néhány jellegtelen anomálián kívül nem mutattak intenzív használati nyomokat. A terület fedettsége miatt csak néhány általános bronzkori kerámiát sikerült itt a felszínen lokalizálnunk. A természetes Csincse kanyarulattal körbevett lakóövezet és a mesterséges árok találkozásának K-i területén Joop Kalis, az Institut für Archäologische Wissenschaften, Goethe-Universität Frankfurt am Main nyugalmazott professzora pollenmintavételezés céljából talajfúrást mélyített.

Munkatársak: Tobias L. Kienlin, Joop Kalis és a kölni egyetem hallgatói

PUSZTAINÉ FISCHL KLÁRA

253. Tiszabездé, Református templom (KÖH 36294)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kö

2011 decemberében voltunk kint először a címben jelzett területen szakfelügyeletet ellátni. Ekkor került sor a templom körül a vizesedés elleni védekezésre. Ennek során került elő a templom D-i oldalán egy visszabontott támpillér maradványa, valamint a Kiss Lajos múzeumigazgató által már korábban megkutattott sekrestye maradványai.

A felújítás következő fázisára 2013-ban került sor. Ekkor a templomon körbe, 2 m magasságig leverték a vakolatot, s ennek munkáit mentünk ellenőrizni és dokumentálni. A levert vakolat alatt szépen kirajzolódott a változatos falszövet, mely különböző építési periódusokat jelzett. Ezek egy részét – az írott források alapján – évszámokhoz is tudtuk kötni. A dokumentálás befejezése után levonultunk a területről.

JAKAB ATTILA

254. Tiszadada, Romtemplom (KÖH 85323)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kö

2013 októberében és 2014 júniusában tervásatást végeztünk a címben jelzett helyen. Célunk az elpusztult templom pontos helyének megállapítása volt, illetve annak a feltételezésnek szerettünk volna utánajárni, hogy valóban volt-e egy korábbi templom – *rotunda* – az egykori szentély területén. Az előbbi kérdést tisztáztuk, de mint kiderült, a templom jelentős része nyom nélkül elpusztult, amikor annak dombját elhordták. Mindössze egy kriptaalj, valamint az É-i oldal alapjának egy részlete maradt meg. Ettől a résztől Ny-ra csak a kiszedett alapozási árkokat fogtuk meg, míg a megmaradt faltól K-re – a jelek szerint – minden nyom nélkül elpusztult az épület. Így a *rotundával* kapcsolatban nem tudunk új adatokkal szolgálni.

JAKAB ATTILA

255. Tiszapüspöki határa

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ő, U, B, V, Sza, A, Á, Ú, I

Az M4 gyorsforgalmi út Abony–Fegyvernek szakaszának építését megelőzően a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ próbafeltárással és műszeres kutatásokkal (geofizikai felmérés, fémdetektoros vizsgálat és légi fotózás) egybekötött előzetes régészeti dokumentációt készített a beruházással érintett lelőhelyekről. Tiszapüspöki határában az alábbi lelőhelyeken végeztünk pozitív eredménnyel zárult

próbaeltáráásokat. Mindhárom lelőhelyen 2014 őszén régészeti megfigyelés keretében végzett régészeti bontómunka során folytatta az MNM NÖK a lelőhelyek feltárását.

Féher-tópart (M4 18. lh.) (KÖH 84115): Az út 116+700 – 116+900 km-szelvénye érinti a lelőhelyet, amely Törökszentmiklóstól ÉNy-i irányban, a Tiszapüspökire tartó út és a jelenlegi 4-es út között található, egy alacsonyabb dombvonulaton. A terepbejárást 2013 tavaszán az MNM NÖK I. sz. régió Topográfiai Osztálya végezte. Ennek során középső neolitikus, bronzkori, valamint római császárkori (szarmata) leleteket találtak. A területen 2013 júniusában az ELTE BTK munkatársa (Czajlik Zoltán) légi fotózást, 2013 őszén az MNM NÖK Topográfiai Osztályának munkatársai (Stibrányi Máté vezetésével) geofizikai felmérést, az ELTE BTK munkatársai (Vácsi Gábor vezetésével) fémkereső műszeres kutatást végeztek.

A próbafeltárást összesen 1065,7 m²-t humuszoltunk le a korábban kijelölt kutatóárkokban. A régészeti ásatás elsődleges célja a lelőhely határainak felmérése, a régészeti jelenségek jelentkezési szintjének dokumentálása és az intenzitásuk megállapítása volt.

Mindösszesen kettő, a római császárkorra (szarmata) keltezhető objektumot sikerült megfigyelnünk – kb. 60 cm-es mélységben –, és részlegesen feltárnunk. A gödör a kutatóárok szélehez nagyon közel volt, ezért nem tudtuk teljesen kibontani, a kút bontását a mai felszíntől mérve 290 cm-es mélységben – biztonsági okokból fel kellett hagynunk.

A terepbejárástok által kijelölt lelőhely határa a geofizikai felmérés, a fémdetektoros vizsgálat és a próbaárkok eredményei alapján megváltozott: D-i irányban mintegy 200 m-rel rövidebb a kiterjedése. A terepbejárástok során feltételezett korszakok közül csak a római császárkori szarmata település leleteit és objektumait fedeztük fel a próbafeltárással kijelölt területen. A lelőhely intenzívebb része a próbaásatás kutatóárkaitól É-i irányban, a magasabban fekvő dombos részen keresendő.

Munkatárs: Kiss László Levente technikus.

BÓKA GERGELY

Felső-földek (M4 17. lh.) (KÖH 65528): Tiszapüspökítől 300–800 m-re, D-re, kb. a község szélével párhuzamosan, a Holt-Tiszától K-re, egy 3–4 m kiemelkedésű magasparton terül el a lelőhely. A nyomvonal az ÉNy-i részét érinti, ahol 2013. október 30-tól november 19-ig tartott a próbafeltárást (párhuzamosan dolgoztunk a közelben lévő Tiszapüspöki, Holt-Tiszapart I. lelőhelyen). A kutatóárkokat a leendő út széleinél húztuk a lelőhely É-i részén, és összesen 1140 m²-t kutattunk meg.

55 objektumot tártunk fel (49 gödör és 6 árok). 3 objektum őskori (ezen belül 2 valószínűleg bronzkori, 1 kora vaskori), 33 római császárkori (szarmata), 7 újkori és 12 ismeretlen korú volt. Az ásatás legérdekesebb leletei a római császárkori (szarmata) településről kerültek elő (*terra sigillata* és festett edények töredékei, használati eszközök töredékei).

Munkatársak: Ritly Jenő és Wolf Ernő technikus.

Holt-Tisza-part I. (M4 17. lh.) (KÖH 65468): A lelőhely Tiszapüspökítől Ny-ra terül el, kb. 500 m-re a község szélével párhuzamosan, a Holt-Tiszától K-re, egy 3–4 m kiemelkedésű magasparton. Az elnyújtott alakú lelőhelyet teljes hosszában (kb. 400 m) szeli át az út. A tervezett autópálya nyomvonalának két szélén húztuk a kutatóárkokat a lelőhely középső részén. A próbafeltárást 2013. október 30-tól november 19-ig tartott (párhuzamosan)

zamosan dolgoztunk a közelben lévő Tiszapüspöki, Felső-földek lelőhelyen), és 1109 m²-et kutattunk meg.

A lelőhelyen 44 objektumot tártunk fel (17 gödör, 25 árok, 1 sír és 1 kemence). 9 objektum őskori (ezen belül három tartozott a Gáva-kultúrához, egy kora vaskori), 3 római császárkori (szarmata), 1 avar, 2 Árpád-kori és 29 ismeretlen korú volt. Az ásatás legérdekesebb lelete egy avar kori harcos K–Ny-i tájolású sírja volt. A bolygatlan sírban a férfi jobb felkarján egy vasfejsze, bal felkarja mellett egy vaslándzsa, jobb kézfejtében egy vastőr volt. A halott ruházatához és ékszereihez tartozott még 2 vascsat és egy vékony, pajzs alakú bronzlemezekkel díszített öv.

A geodéziai felméréseket az MNM NÖK I. Budapesti Régió munkatársai végezték.

Munkatársak: Ritly Jenő és Wolf Ernő technikus.

NAGY NÁNDOR NORBERT

256. Tiszaszentimre, Híd-zúg (KÖH 85905)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) **Ő, Sza, Á**

2013. december 16–17-én terepbejárást végeztünk Kunmadaras és Tiszaszentimre települések határában a tervezett MOL-vezeték nyomvonalán. A terepbejárás során, Tiszaszentimrétől K-re, a Híd-zúg határrezsen, az 5. sz. melléksatorna melletti dűlőtől Ny-ra, a Mester-lapos nevű mocsártól Ny–ÉNy-ra, közepes-rossz megfigyelési körülmények mellett a lelőhelyen átlagos sűrűségű Árpád-kori, szarmata és őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. A lelőhely É-i és D-i végén a leletanyag sűrűsödik. Kiterjedése megközelítőleg 1200×180–200 m.

KISS CSABA

257. Tokaj határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, Sza, Á**

A Herman Ottó Múzeum a Szerencsi kistérség ivóvízellátását célzó beruházáshoz kapcsolódóan (KEOP-1.3.0 / 09-11-2011-0046 azonosító számú projekt), előzetes régészeti dokumentáció keretében, 2013. október 4–14. között terepbejárást végzett. A felszíni kutatás Abaujszántó, Tállya, Szerencs, Taktabáj, Csobaj, Tarcal és Tokaj területét érintette. Legnagyobb részben késő bronzkori, kisebb mennyiségben neolitikus, római császárkori és középkori lelőhelyeket azonosítottunk. A település határában az alábbi lelőhelyeket dokumentáltuk.

Tégla-szín-dűlő észak (KÖH 88537): A lelőhely Tokaj határában, a Tokaj–Tarcal között közvetlen közelében, annak D-i részén helyezkedik el a környezetéből enyhén kiemelkedő ÉNy–DK irányú dombhat ÉNy-i részén. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll, a bejárásakor kukorica fedte, ami rossz látási viszonyokat biztosított. 130×40 m-es területen szórványosan Árpád-kori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Új-rét-dűlő 1. lelőhely (KÖH 88533): A lelőhely a Tokaj–Tarcal között közvetlen közelében, annak D-i oldalánál, az Új-rét-dűlő É-i részén helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejárásakor részben lucerna, részben szántás fedte. 60×60 m-es területen szórványosan római kori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Új-rét-dűlő 2. lelőhely (KÖH 88535): A lelőhely Tokaj határában, az Új-rét-dűlő ÉK-i részén helyezkedik el, a környezetéből markánsan kiemelkedő É–D irányú dombon, a Tokaj–Tarcal között mindkét oldalán. A terület mezőgazdasági mű-

velés alatt áll, a bejárásakor szántott volt, ami jó látási viszonyokat biztosított. 440×140 m-es területen nagyon intenzíven római kori (428 db), szórványosan őskori kerámiatöredékeket, pattintott köeszközöket gyűjtöttünk.

TÓTH KRISZTIÁN

258. Tomor határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, Kö**

A Lak, Hegyemeg, Tomor, Irota és Szakácsi községek ivóvíz-minőség-javítás c. projekt előzetes régészeti dokumentáció I. fázisának készítéséhez kapcsolódóan, 2013. február 6-án tartottunk terepbejárást. A Homrogd–Kupa–Monaj községek közti útelágazás és Tomor között nagyrészt az út mindkét oldalán, a szántóföldön, ill. a sarjadó őszi búzában végeztünk gyűjtést. A következő lelőhelyeket regisztráltuk.

Őskor: Szakadás-oldal és Vadász-patak között 2. (Szakadás oldal és Vadász-patak között 1.) (KÖH 83331), Szakadás oldaltól D-re 2. (Szakadás oldaltól Ny-ra) (KÖH 83321). A Tomor és Lak közötti szakasz jobbára jól bejárható volt. Itt került azonosításra az őskori *Szakadás oldaltól Ny-ra (Rózsástól É-ra) (KÖH 83329)* lelőhely.

Középkor: Rózsástól É-ra (Szakadás oldaltól D-re 1.) (KÖH 83279), Szakadás-oldal és Vadász-patak között 1. (Szakadás oldaltól D-re 2.) (KÖH 83325), Szakadás oldaltól D-re 1. (Szakadás oldal és Vadász-patak között 2.) (KÖH 83317) lelőhely.

Munkatársak: Kalli-Tutkovics Eszter, Kalli András, Páll Gergely.

L. HAJDÚ MELINDA

259. Tófü, Ev. templom

(KÖH 85939)

(Baranya megye) **Kö**

A falu közepén, két völgy találkozásánál, a forrásos völgy felett álló ev. templomtól ÉNy-ra eső domboldalon található a falu temetője. Október 15-én a templom és a temető közti füves domboldalon, a temetőbe vezető gyalogút Ny-i felén néhány apró középkori kerámiát találtunk. Ettől É-ra, a sírok közti földben már nem láttunk leleteket. Igen sűrű középkori leletanyagot gyűjtöttünk viszont a templomtól K-re álló lakóház kertjében, amelyet részben még növényzet borított. A viszonylag nagyobb méretű töredékek között hullámvonaldiszes darab is található.

Munkatárs: Máté Gábor (PTE).

K. NÉMETH ANDRÁS

260. Tököl, Laposka-Szkela

(KÖH 85373)

(Pest megye) **U, Á**

A tököli gátfejlesztési munkálatokhoz a múzeum szakfelügyeletet biztosított. A munka során a gát dunai oldalán az altalajig leástak és az így keletkezett földmennyiséggel megemelték a gátat. A szakfelügyeletet az így keletkezett lehumuszolt sávhoz kellett biztosítani. A 2,5 km hosszú szakasz 2013 májusa és augusztusa között készült el. A munkálatok során csak egy helyen kerültek elő régészeti objektumok, a leletmentést 2013 májusában el is végeztük.

A feltárás során 2 nagyobb amorf gödör, 2 kemence és a hozzájuk tartozó munkagödör került elő. A nagyobb gödrökben újkőkori (zselizi kultúra) kerámiatöredékek, állatsontok, valamint egy faragott csonttű és egy csiszolt kőbalta töredéke volt. A kemencékhez tartozó munkagödörből pedig Árpád-kori edénytöredékek kerültek elő.

FARKAS ZOLTÁN

261. Törökszentmiklós határa (Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ő, U, B, Sza, I

Az M4 gyorsforgalmi út Abony–Fegyvernek 96+055–125+000 km szelvények közötti szakaszának építését megelőzően az MNM NÖK munkatársai előzetes régészeti dokumentáció készítésének keretében az alábbi lelőhelyeken végeztek kutatásokat.

Kender-part (M4 20. lh.) (KÖH 66400): A régészeti szakirodalomban már ismert lelőhely Törökszentmiklóstól ÉK-re helyezkedik el. Az M4 autópálya tervezett nyomvonala ezen a részen (122+900–123+50 km szelvények) nagyjából ÉNy–DK irányban fut és a terepbejárások alapján kijelölt lelőhely D-i részét érinti. Az MNM NÖK által 2013. október 31.–november 18. között végzett próbafeltárás alkalmával 1653,48 m² nagyságú területet nyitottunk meg, amin összesen 34 régészeti korú jelenséget azonosítottunk és tártunk fel, amit 26 objektumhoz soroltunk. Ebből 7 gödör kronológiai helyzete egyelőre nem határozható meg. A szelvényfalak tanúsága alapján a régészeti jelenségek betöltését többnyire a mai felszíntől mért 40–70 cm-es mélységben lehetett dokumentálni, egyes esetekben (a 4. kutatóárokban) azonban már 35–40 cm mélyen észrevettük az objektumokat. Sajnos a próbafeltárás jellege miatt, sok esetben csak a régészeti jelenségek egy része esett a kutatóárkokba. A telepjelenségek többsége (14) biztosan vagy feltételelesen az őskorba sorolható. Ebből egy késő bronzkori urnás hamvasztásos temetkezés emelhető ki, míg a többi esetben nagyon kevés és rendkívül töredékes a keltezésre használható neolitikus leletanyag. A rendelkezésre álló adatok alapján nem lehet eldönteni, hogy az urnás hamvasztásos temetkezést magányos sírként vagy egy kisebb sírcsoport/temető egyik sírként lehet értelmezni. Különösen szembeötlő volt a kőkori emlékek sűrűsödése a lelőhely K-i részén, a partoldalban. Míg a római császárkorba sorolható emlékek (egy négyszögletes alaprajzú veremház, a közelében feltárt nagy méretű kút a hozzá kapcsolódó kútházzal vagy lejáróval, két közepes méretű gödör és egy keskeny árok részlete) a partoldaltól távolabb helyezkedtek el. Leletanyagukat a jelentős mennyiségű és könnyen felismerhető korongolt, galambszürke színű áru mellett a kézzel formált edények változatos típusai (fazekak, tálak) alkották. Szinte mindegyik szarmata telepjelenségben sok állatsontot találtunk.

A lelőhely megelőző feltárását az MNM NÖK munkatársai kezdték el Szilágyi Krisztián Antal régész vezetésével 2014-ben.

Munkatársak: Kovács Sándor és Kulcsár Kornél technikusok, valamint Miletics Edina régészhallgató.

CZIFRA SZABOLCS

Kender-part III. (M4 22. lh.) (KÖH 37020)⁸²: A próbafeltárás során a tervezett csomópont és a lelőhely metszében négy, több szakaszból álló szondát húztak, a nyomvonal É-i és D-i szélén, összesen 1243,73 m²-nyi felülettel. A feltárt 19 régészeti jelenség többsége a lelőhely Ny-i részén csoportosult, csak 2 árok került elő a lelőhely megnyitott részének K-i felén.

A feltárt jelenségek nagy része méhkas alakú tárológödör (STR: 4, 19, 20, 21), vagy ismeretlen funkciójú gödör (STR: 2, 3, 5, 6, 11, 18, 22) volt. Ezek mellett előkerült 2 sír (STR: 15, 16), 2 kút (STR-14, 23), 1 füstölő (OBJ-6, STR: 7, 10, 13), valamint 3 árok (STR: 8, 9, 24).

Az objektumok közül kiemelkedik a két sír, valamint a füstölő. Mindkét sír D–É-i tájolású volt, egymástól kb. 1,5 m-re helyezkedtek el. Az STR-15-ös sírban eltemetett halott a hátán feküdt, nyújtott helyzetben, fejfelé D-nek. Csontjai rossz megtartásúak voltak. Lábfeljei között egy szürke, korongolt félgömbös tál volt. Jobb mellkasa felső részén egy vastöredék került elő erősen rozsdás állapotban, elképzelhető, hogy ez volt a fibulája. A csontok felszedése közben a jobb alkar alatt egy másik erősen rozsdás vastárgy került elő. Az STR-16-os sírban eltemetett halottat az előzőhöz hasonlóan háton fekvő, nyújtott testhelyzetben temették el. Kezei a medencére voltak helyezve. Lábszárai és lábfeljei nem kerültek elő, ez valószínűleg a csontok rossz megtartásának köszönhető. A lábszárcsontok mellett hiányzik a bordák jelentős része és a koponya hátsó része is. A koponya két oldalán két egyszerű bronz huzalfülbevaló került elő. Az állkapocs alatt egy négyzetes gyöngy maradt meg a nyakláncból (később egy állatjártatban további két gyöngyöt találtunk). A jobb kulcscsont magasságában egy vasfibula, a gerincoszlop alsó részén pedig egy vascsat maradványa került elő. A fenti mellékletek mellett még négy ismeretlen funkciójú vastárgy került elő. Ezek mindegyike a középvonalán helyezkedik el, egymástól 40–45 cm-es távolságban, elképzelhető, hogy a koporsó részei voltak.

Az OBJ-6-os füstölő három részből állt. DNY-i részén egy téglalap alakú padkásan szűkülő oldalú gödörrel indult (STR-7). Ennek ÉK-i rövidebbik oldalában sikerült megfigyelni az STR-10-es sz. átégett oldalú kör alakú kürtöt, ami az STR-13-as négyzetes gödörbe vezetett. Mivel az STR-13-as jelenség nagy része a megnyitott árok É-i oldala alá nyúlt, teljes kiterjedését nem sikerült meghatározni.

A leletanyag miatt mindenképp meg kell említeni az STR-11-es ismeretlen funkciójú gödröt. Teljes kiterjedését ennek sem ismerjük mivel K-i és Ny-i vége is a megnyitott árok oldalai alá nyúlt. A nagy mennyiségű kerámiatöredék mellett előkerült belőle egy erősen rozsdás vassarló és egy díszített csontlemez töredéke. A csontlemez mindegyik oldala csiszolt, alsó része ívesen záródik, oldalai ebbe az irányba ívesen szélesednek. Díszítése három pontkör sorból és a köztük lévő rovátkolt egyenes sávokból áll. A lemez szélén hálómotívum zárja le a díszítést.

A terepbejárások során feltételezett korszakok közül (középső neolitikum, vaskor, római császárkor, avar kor) csak a római császárkor (szarmata kor) leleteit vagy objektumait fedeztük fel a próbafeltárára kijelölt területen. A lelőhely Ny-i részén egy temető részletét sikerült megfogni, ami nagy valószínűséggel

⁸² A lelőhely a kutatások eredménye alapján 2014-ben összevonásra került a Kender-part (KÖH 66400) lelőhellyel, a Közhiteles Nyilvántartásban ezen a néven és számon található meg.

D–DK-i irányba folytatódhat. A síroktól K-re egy település maradványait találtuk. Elképzelhető, hogy ennek a településnek a lezárása volt a Ny-i árkokban feltárt két árok. A település és a temető egymáshoz való időbeli viszonya kérdéses.

MAGYAR CSABA

Új-tábla-dűlő II. (M4 24. lh.) (KÖH 55262): A lelőhelyet az M4 gyorsforgalmi út Abony–Fegyvernek szakaszának 124+900 km szelvénye mellett létesítendő vízgyűjtő területe érinti. Törökszentmiklóstól K-i irányban, a jelenlegi 4 es út felé tartó műút D-i oldalán található, egy alacsonyabb dombvonulaton. A terepbejárást korábban a MNM NÖK I. sz. régió Topográfiai Osztálya végezte. Ennek során római császárkori (szarmata) leleteket találtak. A területen 2013 őszén az MNM NÖK Topográfiai Osztályának munkatársai (Stibrányi Máté vezetésével) geofizikai felmérést, az ELTE BTK munkatársai (Vácsi Gábor vezetésével) fémkereső műszeres kutatást végeztek. Összesen 231,8 m²-t humuszoltunk le, egymással párhuzamosan futó kutatóárkokban. A régészeti ásatás elsődleges célja a lelőhely határainak felmérése, a régészeti jelenségek jelentkezői szintjének dokumentálása és az intenzitások megállapítása volt.

Mindösszesen 1 római császárkorra (szarmata) keltezhető objektumot sikerült megfigyelni – kb. 60 cm es mélységben – és feltárnunk az 1/a jelzésű kutatóárok Ny-i végében. Az alacsonyabban fekvő K-i részen 1–1,5 m vastag szürkésfekete színű, kötött agyagos talajt találtunk.

A terepbejárások által kijelölt lelőhely kiterjedésének határa a geofizikai felmérés, a fém-detektoros vizsgálat és a próbaárkok eredményei alapján megváltozott. A terepbejárások során azonosított korszak egy objektumát fedeztük fel a próbafeltárással kijelölt területen. A lelőhely intenzív része ettől Ny-i irányban, a magasabban fekvő dombos részen keresendő.

Munkatárs: Kiss László Levente technikus.

BÓKA GERGELY

262. Tunyogmatolcs, Klein-tag (T6 lh.) (KÖH 56935)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Hu

2013. június 12. és július 16. között a Jósa András Múzeum Régészeti Osztályának dolgozói régészeti felügyelet keretében leletmentést végeztek Tunyogmatolcs határában, a Klein-tag nevű határrészben, az A6. lelőhelyen.

Fent nevezett területen bányaművelés során egy késő bronzkori, a Felsőszöcs-kultúrához tartozó lelőhelyet bolygattak meg a gépi földmunka közben. A bányaművelés a régészeti lelőhelyet gyakorlatilag kettévágta, így a leletek, illetve régészeti jelenségek egy kisebb része gyakorlatilag megsemmisült. A lelőhely egy többszörösen rétegzett terület, ahol a jelenlegi felszíntől mintegy 60–90-cm-re, egy sötétszürke rétegben található a régészeti jelenségek. Ebben a rétegben a Szamos egykori áradásai által elpusztított bronzkori település jelenségeit tudtuk megfigyelni: nagy mennyiségű patics- és tapasztásdarabok, kerámiatöredékek, állatsontok kerültek elő, köztük a Felsőszöcs-kultúra jellegzetes spirálbüttykös, mészbetétes darabjai. A feltárást nehezítette az a körülmény, hogy a szürke öntési rétegben a régészeti jelenségek folyamatosan jelentkeztek, konkrét objektumokat nehezen lehetett találni. A leletmentést szondákkal próbáltuk megoldani, a nyesett felületen a patics-

és kerámiasűrűsödések helyére mindenütt szondákat húztunk, megpróbálva konkrét objektumokat is találni.

Feltételeztük, hogy a településen a bronzművelésnek is van valamilyen nyoma. Bacskai István műszeres leletfelderítő segítségével több bronztárgyat sikerült találni: árákat, kis méretű bronz elcseppenéseket és egy karperecet (nyersanyag) is. A műszeres vizsgálat során egy hun kori, bronzból készült ún. cikádafibulát is leltünk, azonban a területet átvizsgálva ebből a korszakból származó kerámiatöredékeket nem tudtunk gyűjteni.

A régészeti felügyelet során 62 objektumszámot adtunk ki, ez alatt azonban nem csak a konkrét objektumok értendők, hanem a szondák is, ezeket is számokkal jelöltük.

A leletmentés befejeztével a kivitelező cég a bányaműveléssel nem érintett területet (amely a lelőhely bolygatatlan része) lerészszítte, így ezt a továbbiakban nem fogják bolygatni.

2013. július 16.-án a leletmentést befejeztük, a leleteket a Jósa András Múzeumba szállítottuk és levonultunk a területről.

TOMPA GYÖRGY

263. Túrje, Premontrei templom és kolostor (KÖH 19043)

(Zala megye) Á, Kk, Kú, Tö, Ú

A túrjei premontrei templom környezetének víztelenítését szolgáló dréncső építési munkálatai során 2013. június 4. és 25. közt régészeti szakfelügyeletet biztosítottunk. Az épület környékén korábban Vándor László régészeti feltárást végzett, melynek során a 16. században elpusztult (a templom épületétől É-ra elhelyezkedő) kolostor és a török korban létesített *castellum* maradványai kerültek elő.

A templom körül a 2013. évi munkálatok során kb. 2 m mélyen, 80–120 cm szélességben nyitották meg a felületet. A betöltés földje emberi csontmaradványokat tartalmazott, a szentély környékén ép csontvázak is előkerültek. Az egyik sír a barokk szentély alá „belógva” feküdt, egy másikban pedig párizsi kapcsok nyugodtak. Az előkerült leletek a 16–17. századra datálják a sírt. A többi sír és sírmaradvány melléklet nélkül került elő, koruk nem volt meghatározható. A késő középkorban a falu plébániatemploma elpusztult, ezért a 16–17. században Túrje lakói a kolostortemplom köré temetkeztek.

A templom a 13. század 20-as éveiben épült, alapozása kőből készült, a nagy terhelésnek kitett részeken, pl. a tornyok esetében, a fal síkjából kilépő, széles kialakítással. A 18. században barokk stílusban átépítették, ennek nyomai jól megfigyelhetőek voltak. Az É-i oldalon a felmenő falban jól elkülönült a román kori félkör alakú szentélyzáródás falszöveve és előbukkant (a korábbi ásatáson is előkerült) a kolostor kerengőjének K-i zárófala. Az egykori kolostor többi, a templomhoz csatlakozó falait nem találtuk meg. A falak maradványait talán kiszedhették, vagy a későbbi temetkezésekkel elpusztíthatták.

A Ny-i homlokzat előtt megtaláltuk az alapozás megerősítése miatt ásott munkagödört, melynek betöltéséből néhány, az Árpád-kori kapu bontásából származó faragvány is előkerült. Az egyik árokban, a kapu előterében, másodlagos helyzetből a *castellum* egykori falának kövei bukkantak elő. A munkálatok szűkre szabott keretei ellenére fontos új információkkal gazdagodtak a templommal kapcsolatos ismereteink.

Munkatársak: Ambrus Edit, Császár Renáta és Gönye András régésztechnikusok.

ORHA ZOLTÁN

264. Ukk, Vasútállomástól DK-re (KÖH 75601)

(Veszprém megye) V

A Sümeg és térsége (Sümeg II. ütem) szennyvízhálózat kiépítése és szennyvíztisztító telep kapacitás bővítése c. projekt keretében a Sümegi Regionális Szennyvíz-társulás beruházásában a Laczkó Dezső Múzeum feltárást végzett Ukkon, a vasútállomás mellett, 2013. május 6. – július 18. között. Az 1 m széles árokban 5 régészeti objektumot tártunk fel, közülük 2 méhkas alakú gödör, 3 pedig cölöplyuk. A leletanyag vaskori (Hallstatt D). A régészeti jelenségek az árok egy rövid szakaszán (25 m hosszan) jelentkeztek csupán, a lelőhelynek az É-i szélét érintette a munka.

REGENYE JUDIT

265. Újireg határa (Tolna megye) Ő, Kö

A falutól ÉNy-ra, a Kulcsár-patak Ny-i oldalán végeztem terepbejárást május 23-án.

Czudor-dűlő, Bordás-dűlő (KÖH 87337): A falutól Ny-ra fekvő két halastó közötti gáttól É-ra, az É-i tóra merőleges mellékvölgytől É-ra, a patakkel párhuzamosan kb. 600 m hosszúságban középkori faluhelyet azonosítottam a kelő kukoricában. A lelőhely a középkori Mut faluval azonosítható, amelynek templomát írott forrás említi, helyét azonban nem sikerült azonosítani.

Szántói útra dűlő, Új Ferencék dűlője, Ördög-dűlő (KÖH 23753): A falutól Ny-ra fekvő két halastó közötti gáttól É-ra, az É-i tóra merőleges mellékvölgyig, bokáig érő kukoricában, száraz talajon kb. 300 m hosszan szórványosan néhány jellegtelen őskori kerámiát gyűjtöttem.

K. NÉMETH ANDRÁS

266. Üllő, Juhállás-dűlő (KÖH 30899)

(Pest megye) Sza

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzitvezeték építési munkáihoz kapcsolódó próbafeltárást a nyomvonal Üllő 5 (Vecsés 46) lelőhelyre eső szakaszán 2013. október 8. és 31. között végeztük el. A nyomvonal gépi humuszolása során átlagosan 5 m szélességben távolították el a humuszt a lelőhelyen. A régészeti jelenségek az altalajban foltként jelentek meg: 21 objektumot tudtunk azonosítani, ebből 3 árok, 17 gödör és 1 sír. Két gödröt, amelyek a nyomvonalba nagyon kis részükben estek csak bele, nem bontottunk ki, ezeket foltként dokumentáltuk, illetőleg némelyeket, amelyeket a nyomvonal szélén, a beruházó utasítására meghagyandó rézsú miatt nem tártunk fel teljes egészükben, csak metszetre bontottunk és dokumentáltunk. A 008-as sz. gödör – amely szintén utóbbi kategóriába esik – fala vastagon kitapasztott és szürkére égetett volt. Ennek teljes kibontására engedélyt kértünk és kaptunk a MOL képviselőjétől, így a gödör környékén, a nyomvonalon kívül egy 2×2 m-es kutatószondát nyitottunk, amelynek segítségével a gödör alakja tisztázhatóvá vált. A kerek alakú gödröt 150 cm mélységig bontottuk, majd munkavédelmi okokból nem haladtunk tovább, a munka biztonságos elvégzéséhez szükséges feltételeket a beruházó nem teremtette meg. A tapasztás a gödörben kb. 80 cm mélységig folytatódott, annak teljes felületén. A 018-as gödörben csontvázas sírt találtunk, kb. 135 cm mélységben

(SE 038-39) a váz vállán egy ún. aláhajtott lábú bronzfibulát bontottunk ki.

A lelőhely már az M0-ás autópálya megelőző feltárása óta ismert volt, a 30899-es azonosítószámot kapta. Jelen munkálatok a lelőhely nagyobb kiterjedését igazolták. Az objektumokban talált leletanyag alapján egy szarmata település részletét tártuk fel, amely a 3–4. században biztosan fennállt.

BÓZSA ANIKÓ

267. Vasegerszeg, Hermina-tábla III. (KÖH 51052)

(Vas megye) Ő, B, Ró, A, Kk, Kú?

Az M86 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalán 2012 márciusában végeztünk terepbejárást. Ennek során vizsgáltuk meg a Vasegerszeg területén nyilvántartott Hermina-tábla III. lelőhely érintettségét is. A tervek szerint a lelőhely területén alakítják ki az M86 gyorsforgalmi út és a 84-es sz. főút külön szintű kereszteződését.

A lelőhely a Kőrös-patak ÉNy-i oldalán, a vasútvonaltól DK-re helyezkedik el, egy jelentősebb kiemelkedés nélküli, nagyjából sík területen, kismértékben a 84-es sz. főút Ny-i oldalára, Hegyfalu területére is átnyúlva. A lelőhelyet ÉK-ről egy fákkal szegélyezett sekély árok határolja. A terepbejárásum során kiderült, hogy a lelőhely a korábban gondoltnál jóval kiterjedtebb (800×470 m), elsősorban ÉNy-i, É-i irányban. A gyenge látási viszonyokat biztosító repcében gyűjtött őskori leletek a lelőhely teljes területén egyenletesen oszlottak el. Mellettük néhány római kerámiatöredék került elő a lelőhely DNY-i harmadából, valamint néhány 15–16. századi töredék a lelőhely D-i széléről.

2012 őszén próbafeltárást végeztünk a lelőhelyen az M86 gyorsforgalmi út építéséhez kapcsolódó ERD elkészítéséhez. A próbafeltárást során 69, két m széles szondát alakítottunk ki. Ahol szükséges volt, a szondákat kibővítettük az objektumok kiterjedéséhez igazodva. A lehumuszolt terület nagysága 3737 m² volt. A ma már jórészt sík területet eredetileg kisebb kiemelkedések tagolták, melyekből mára csak a főpálya DK-i oldalán húzódó É–D-i dombhát emelkedik ki jelentősebben. Itt a humusz vastagsága 30–40 cm, máshol jellemzően 40–60 cm. A feltárást során 36 régészeti korú objektumot különítettünk el. Érdekes módon a jelenségek nem a dombtetőn, hanem az attól K-re elterülő alacsonyabb fekvésű területen helyezkedtek el. Az előkerült objektumokból egy kivételével, jellemzően csak néhány jellegtelen őskori kerámia került elő. A 84-es sz. út D-i oldalán fekvő 16. objektumban viszont nagy mennyiségű kora bronzkori anyagot találtunk. Néhány, az edények alsó részéből származó töredéket seprűzéssel tisztítottuk. A feltárást során több hosszabb, egyenes árokszakaszt is találtunk. Belőlük kevés, jellegtelen őskori anyag került elő, ennek ellenére valószínűleg késő középkoriak vagy kora újkoriak. Az árkok mellett 2 kút, néhány gödör és több felismerhető rendszert nem alkotó cölöplyuk került elő. A jelenségek a nagy kiterjedésű, de alacsony intenzitású lelőhely D-i részén (D-i körforgalom környéke, valamint a főpályának a jelenlegi 84-es sz. úttól D-re eső része) mutattak nagyobb intenzitást.

A lelőhely területén 2013. március 27. és június 12. között végeztük el a megelőző feltárást. Feltárást a vasbeton alaptekercs, a majdani közművezetékek és a nyomvonal széleire tervezett vízelvezető árkok területe lett kijelölve, míg a köztes részeken a régészeti jelenségek védelmét tartós elfedéssel kívánták

biztosítani. Az előírt területen kívül feltárással került a D-i körforgalom területének egy része, mivel itt a humuszréteg vékonyabb volt és az objektumok a próbafeltárás során viszonylag intenzívebben jelentkeztek. A megelőző feltárással érintett 2455 m² nagyságú területen 81 régészeti objektum került elő, melyek három korszakhoz tartoztak. A legkorábbi időszakot a kora bronzkor jelentette. Ide tartozott az előkerült gödrök túlnyomó része és a leletanyagot tartalmazó cölöplyukak mind-egyike. A 84. sz. gödör késő avar kori, minden bizonnyal ebbe a korszakba tartozott a csak római téglatöredékeket tartalmazó 70. és a 60. sz. kút is. Az avar kori objektumok kizárólag a lelőhely DK-i, mély fekvésű részén kerültek elő. A 13. sz. hosszú egyenes árokából leletanyag nem került elő. A legvalószínűbb, hogy késő középkori vagy kora újkori a 41–45. sz. objektumokkal együtt. A jelenségek, korszaktól függetlenül, jellemzően jól látható, egyértelmű, sötét fottal jelentkeztek.

A feltárás során előkerült leletanyag a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeumban került elhelyezésre.

Munkatársak: Litauszki Zoltán régész, Kántor Orsolya régészhallgató, Körmendy Tibor geodéta, Horváth Dorina, Horváth András, Vámos Péter régésztechnikusok.

HORNOK PÉTER

268. Vatta, Testhalom (KÖH 59490)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

A BORBAS (Borsod Region Bronze Age Settlements) Projekt keretén belül roncsolásmentes régészeti kutatásokat végeztünk a lelőhelyen 2013. szeptember 22. és október 5. között. 2013 őszén engedélyt kaptunk a Mátra Erőmű Zrt.-től, hogy a Vatta-dobogói korábbi feltárási terület és a testhalmi lelőhelyet kettéosztó fasor közötti részen geofizikai méréseket végezzünk. A mérések közel 5 ha területen folytak október 2–3-án. A geofizikai felmérés során a felszínen leletanyagot gyűjtöttünk a lelőhely korának pontosabb meghatározása céljából, extenzív módszereknek megfelelően. A vizsgált területen kora bronzkor végi hatvani és középső bronzkori fűzesabonyi leletanyagot találtunk. A geofizikai kutatások érdekessége a központi települési rész körüli íves árok mellett megfigyelhető szögletes jelenség. Ez nemcsak a geofizikán, hanem a korábban rendelkezésre álló Civertán Bt. által készített légi felvételeken is látszódik, de míg előbbi vonalas jelenségként, addig az utóbbin sávként jelentkezik. A településen a külső települési sávban is számos épület alaprajza látható. A légi felvételeken is látszó távolabbi, kisebb szürke foltok felületén szintén házalaprajzok figyelhetők meg. Míg a többi, eddig vizsgált település esetében a külső települési sávban érintő irányban álltak a házak, addig Vattán, a Ny-i részen sugárirányú épületalaprajzokat figyelhetünk meg. A geofizika és a légi felvételek adatai jól megfeleltethetők egymásnak.

2013. október 19-én a Pazirik Kft. újabb légi felvételeket készített a lelőhelyről. A lelőhelyen a növényzeti fedettség miatt ezek a légi régészeti kutatások nem jártak eredménnyel.

Munkatársak: Tobias L. Kienlin, Varga András, a kölni és a Miskolci Egyetem hallgatói.

PUSZTAINÉ FISCHL KLÁRA

269. Vácduka határa (Pest megye) U, Sza, Ge, A

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzitvezetékhez kapcsolódó régészeti kutatások során a település határában az alábbi lelőhelyeken dolgoztunk.

Bangor-hegy (MRT 9. k. 33/2. lh., KÖH 12210): A lelőhely feltárást 2013. május 21.–június 2. között végeztük el. A lelőhely maga egy domb D-i lejtőjén terül el. A felszínen szórva nyosan mutatkoztak cserepek, a humuszolás során derült ki, hogy a régészeti jelenségek a domb hajlataiban, kisebb teraszokon koncentráálódtak. Több korszak emlékei kerültek elő: a műveléssel bolygatott humuszréteg alatt helyenként 15–20 cm vastag, homogén, barna homokos feltöltődést regisztráltunk szórványos neolitik kerámiával. Ebben nehezen rajzolódott ki az egykori beásások; bontás után néhány gödröt ugyanerre a korszakra keltezhettünk. A gödrök nagyobb része lelet nélküli volt. Találtunk továbbá két sekélyre ásott, neolitik sírt. Betöltésükből kőpenge és okker került elő.

Jóval mélyebben, a neolitik réteget jól láthatóan elvágva került elő 10 népvándorlás kori koporsós temetkezés. Tájéolásuk ÉNy–DK-i, ettől élesen eltér az STR 3. sír ÉÉK–DDNy-i tájolása. Nagy részük a szelvényfalon túllógott, teljes feltárással a MOL hozzájárulásával, jelentős rábontásokkal végeztük el. Egy kivétellel a sírok bolygatottak voltak, a rablás elsősorban a mellkasokra és medencékre irányult. Kevés fémlelet maradt ránk, leginkább kések és csatok. A kerámialeletek alapján azonban egyes etnikai összetételű sírmezőre következtethetünk. Az STR 3 temetkezés szürke füles korsója, vörös tálkája, valamint az STR 5 szürke, bikónikus edénye leginkább germán lakosságra vallott, az STR 18 és 27 temetkezések kézzel formált szürke fazekai, illetve az utóbbi gömbcsüngős fülbevalója avar sajátosságokat mutattak. Az STR 2 sírban csontfésűt találtunk, az STR 3-ban, 5-ben és 16-ban üvegyöngyöket, az STR 27-ben tojást. Pontos kronológia felállításához kevés az adatunk, a temető azonban viszonylag nagy kiterjedésű lehetett, használata is hosszabb időtartamra terjedhetett ki.

Munkatársak: Bózsa Anikó, Buránszki Nóra, Patay Róbert, Sarkadi Gergely régészek, Szócs Péter térinformatikus.

RAJNA ANDRÁS – RÁCZ TIBOR ÁKOS

Kővágói-tábla (MRT 9. k. 33/38. lh., KÖH 12216): 2013. május 22. és május 28. között feltárást végeztünk a lelőhelyen. A terület Vácdukától K-re, egy NyÉNy–KDK-i irányú dombon É–D-i irányban húzódik. A feltárás során 660,6 m² terület lett humuszoltva, összesen 15 objektumot bontottunk ki. A kibontott objektumok között 12 gödör, 1 kerámia-töredékekkel kirakott platnijú sütőkemence és 2 árok volt. A gödrökben és sütőkemencében kis mennyiségű szarmata kerámia-töredéket és állatsontokat találtunk. Egy gödörből nagy mennyiségű, nem anatómiai rendben elhelyezkedő állatsont és kevés szarmata kerámia-töredék került elő.

Munkatársak: Bózsa Anikó és Buránszki Nóra régészek.

PATAY RÓBERT

270. Vácrátót határa (Pest megye) Ő, Sza, Á, I

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzitvezetékhez kapcsolódó régészeti kutatások során a település határában az alábbi lelőhelyeken dolgoztunk.

Vácrátót 35/36. (KÖH 84875): A gázvezeték létesítéséhez szükséges örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének elkészítéséhez terepbejárást végeztünk Vácrátót határában. Ennek során lokalizáltuk a korábbi topográfiai munkák során fel nem derített lelőhelyet a településtől Ny-ra, a Szódrákosi-patak és az ún. Malomárok közötti sík területen. Jó látási viszonyok (szántás) mellett őskori és Árpád-kori kerámiát gyűjtöttünk.

A 2013. augusztus 14-én elvégzett feltárás alkalmával 204,6 m² területet humuszoltunk le. Összesen 4 objektumot (gödört) bontottuk ki, közülük egyből került elő néhány őskori kerámia-töredék.

Munkatárs: Buránszki Nóra régész.

PATAY RÓBERT

Pap-kút (MRT 9. k. 35/29. lh., KÖH 12296): 2013 júliusában megelőző feltárást, majd novemberben a teljes sávós humuszoláshoz kapcsolódó szakfelügyeleti leletmentést végeztünk. Az ásatások során 25 objektumot tártunk fel, ezek közül 15 szarmata, 6 pedig az őskorba sorolható, a maradék ötben nem volt leletanyag. A szarmata jelenségek íves vagy méhkas alakú gödrök, árkok és egy ház részlete. Belőlük nagy mennyiségű gyorskorongolt szürke kerámia-töredék, kézzel formált házi kerámia és állatsont került elő. A szarmata jelenségek mellett előkerült őskori sekély gödrökben kézzel formált, durva kerámia-töredékek voltak.

FARKAS ZOLTÁN – FÜREDI ÁGNES

271. Vámosújfalú, Átjátszó torony (KÖH 88987)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Ge

Ivóvíz-minőség javításához kapcsolódó projekthez előzetes régészeti dokumentáció készítése során terepbejárásokat végeztünk Sárospatak, Bodrogolaszi, Komlóska, Sáradszadány és Vámosújfalú határában 2013. október 2–4. között.

Az átjátszótorony dombja egy markáns kiemelkedés a Tolcsa-patak medrétől K-re. A domb nagy részét fű borítja, így csak annak K-i részén található kukoricásban lehetett eredményes bejárást végezni. Az itt talált nagyobb mennyiségű bronzkori és császárkori germán töredékek, valamint a lelőhely kedvező fekvése és domborzati adottságai miatt jelentős őskori és császárkori település lehetett a területen.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Hajdú Melinda, Galkó József, Gregóczy Gergő, Gyárfási József, Nagy Zoltán, Gere Balázs.

CSENGERI PIROSKA

272. Verese gyház, Ivacsok (MRT 9. k. 37/7. lh., KÖH 12367)

(Pest megye) I

A Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzitvezeték fektetési munkálatai során a múzeum munkatársai megelőző régészeti feltárásokat végeztek és a teljes nyomvonalon szakfelügyeletet biztosítottak. A nyomvonal érintette a lelőhelyet is. A területen 2013 augusztusában feltárást végeztünk. A munkálatok során egy sekély gödör, egy árok és egy csontvázas sír került elő. Az objektumokban leletanyag nem volt. A korábbi tudományos tevékenységek a területre újkőkori és középkori telepet lokalizáltak.

FARKAS ZOLTÁN

273. Veszprém, Gyulafrátót, Tsz-major (MRT 2. k. 20 / 7 lh., KÖH 9761)

(Veszprém megye) U, B

Gyulafrátót D-i szélén, közvetlenül a Sédbe folyó kis patak partján birtokközpont épül magánberuházásban. A könnyűszerkezetes magtár és gépszín épülete érinti a lelőhelyet, ezért régészeti megfigyelést végeztünk az építkezést megelőző talajjegytenésznél. A megfigyelés során régészeti jelenségeket találtunk, majd a Laczkó Dezső Múzeum 2013. augusztus 29.–szeptember 13. között feltárta az épület alapterületét, 282 m²-t.

A patak mellett húzódó Köves-domb talaja a nevéhez híven kavicsos öntéstalaj. Helyenként löszös foltok ékelődnek közbe, ezeken sikerült a régészeti jelenségeket rögzíteni. A feltárt objektumok (összesen 11) cölöplyukak és gödrök, nagyobb részük – a patakhoz közelebb eső alacsonyabb szakaszon – neolitikus, DVK (zselizi) települési objektum, a domb tetején találtunk néhány késő bronzkori kerek, méhkas alakú gödört. A domb legeljén két sorban cölöplyukak egy ház részletét rajzolták ki.

REGENYE JUDIT

274. Végegyháza, Zsibrik-domb, Templom-halom (KÖH 1434)

(Békés megye) Á

A lelőhely területe évezredekken keresztül központnak számított. A késő bronzkori földvár, az Árpád-kori, Rogerius által megénekelte, illetve a Hunyadiak által mezővárosi rangra emelt Pereg található itt. 2013 novemberében a műholdfelvételeken, légi fotókon is kiválóan látszó széles, hosszanti árokrendszer korszerűsítésére voltunk kíváncsiak. Az NKA által támogatott, rövid ásatásunk során az árokból mintát vettünk, a vizsgálati eredmények pedig megerősítették eddigi elképzeléseinket, mivel azok Árpád-korinak bizonyultak. Az árok egy nagyobb rendszer, a sószállító útvonal részeként működött. A Maroson útszintetelt sós további szállítását zsilippel tagolt mesterséges csatornák és a Száraz-ér természetes vízfolyásának összekapcsolásával oldották meg. Vízi úton teremtettek összeköttetést a Maros és a Körös között, ennek egyik központja volt a tatárjáráskor elpusztult Pereg. Az eredményekről tanulmány készült.⁸³

RÓZSA ZOLTÁN

Visonta, Templom, Szent Kereszt felmagasztalása templom (KÖH 50045)

(Heves megye) Ő, U?, R?, B?, Á, Kk, Ú

A részletes tanulmányt lásd: Nagy Szabolcs Balázs: A visontai Szent Kereszt felmagasztalása templom 2013. évi feltárása In: Kvassay Judit szerk.: Régészeti kutatások Magyarországon 2011–2014. Budapest 2016, 270–291.

⁸³ Rózsa Zoltán – Sümegi Pál: Amiért 70 falu népének vére folyt II. A peregi árokrendszer központi elemének környezetregészeti vizsgálatai. In: Rosta Szabolcs – V. Székely György szerk.: Carmen miserabile. A tatárjárás magyarországi emlékei. Tanulmányok Pálóczi Horváth András 70. születésnapja tiszteletére. Kecskemét 2014, 271–295.

**275. Visznek, Téglás
(A Közhiteles Nyilvántartásban nem szerepel)
(Heves megye) B, V, Sza**

A település szilárdhulladék-lerakójának rekultivációja kapcsán végzett helyszíni szemle és terepbejárás alkalmával figyeltük meg az új régészeti lelőhelyet. A község belterületétől DK-i irányban, a szabályozott Gyöngyös-patak (Nagy-patak) bal partján, egy valószínűleg agyagbányászatra használt terület, bolygatótt, növényvel fedett részén volt a hulladéklerakó. Az érintett területtől É-ra jól látszódik a vízfolyás egykori kanyargós medre. A szeméttel feltöltött terület, az egykori meder és a szabályozott meder közötti vízenyős részen volt, de a szemét szétszóródott a környező területeken is. A rekultivációval érintett területtől K-re, közvetlenül mellette, a szántóban kerámiatöredékeket figyeltünk meg. Ez a rész az egykori vízfolyás közelében, attól K-re található, egy viszonylag lapos, öntéstalajjal fedett területen, melynek tengerszint feletti magassága 93–97 m. Egy kb. 200×150 m-es területről gyűjtöttünk kerámia töredékeket és paticsdarabokat. A gyűjtött leletanyag többsége egy császárkori településre utal, de késő vaskori és késő bronzkori töredékek is kerültek elő. A lelőhelyet valószínűleg már a szabályozáskor, illetve az itt kialakított agyagnyerő helyekkel bolygatták, illetve részben elpusztították. A hulladéklerakó rekultivációja során, jelen megfigyeltek alapján, nem érintették a humusz alatti rétegeket, így valószínűleg csupán elfedték a lelőhely itt található részletét. A terület elnevezése a Földhivatal által kiadott helyszínrajzon Téglásként szerepel (utalva az egykori agyagbánya helyére), az EOV térképen egy nagyobb terület, a Domonkos határrész része.

FARKAS CSILLA

**276. Zajk, Józsefhegy É-i faluvég
(KÖH 84563)
(Zala megye) Ő, Á, Kk**

A Nagykanizsai és a Letenyi kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50-50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett.

Ennek során Zajk-Józsefhegy É-i végén, a Zajk–Kistolmács elágazóval szemben, a Ny-i domblejton egy új, korábban ismeretlen lelőhelyet észleltünk. Itt a kavicsos-köves talajon, kisé gazos, 0,4–0,8 m magas kukoricásban, közepes megfigyelési viszonyok között intenzíven jelentkeztek Árpád- és késő középkori edénytöredékek. Kevés őskori kerámiatöredéket és egy radiolarit pattintékot is gyűjtöttünk. A lelőhelynek csupán a Ny-i szélét tudtuk lehatárolni, mivel a D-in és az É-in gabonatarló terült el, a K-i oldalát pedig a Zajkba vezető út határolja.

Munkatárs: Spolár Erika technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

**277. Zalaegerszeg, Andráshegy, Templom
(KÖH 18993)
(Zala megye) Á, Ú**

2013. szeptember 19. és 23. közt régészeti szakfelügyeletet biztosítottunk 22 m²-nyi területen. A dréncső kiépítése során előkerült az épület Árpád-kori alapozása, valamint lehetőségünk nyílt az egykori D-i bejárat vizsgálatára. Az alapozás habarcsba rakott téglából állt, a D-i kapu maradványai a jelentős visszabontás miatt nehezen voltak értelmezhetőek.

2013. november 11. és 20. közt régészeti feltárást végeztünk további 20 m²-nyi területen. A munkálatok során célunk az volt, hogy kiderítsük az eredeti, késő Árpád-kori apszis formáját – melyet az 1785. évi felújítás során elbontottak –, ugyanis a korábbi falkutatás eredménye poligonális szentélyzáródást talált.

A kutatómunka során 4 szelvényt jelöltünk ki, melyekkel a szentélyzáró falat, az oltárt és a Ny-i kapu környékét vizsgáltuk. A feltárást megvalósítottuk a román kori oltár alapozásának maradványát és az egykori apszis hajóból induló falszakaszait, ugyanakkor sajnálattal állapítottuk meg, hogy az egykori fal nagy részének helyén csak az alapozási árkot áll módunkban megvizsgálni. Az árok felmérése során lettünk figyelmesek arra, hogy az ÉK-i szakaszon tompaszögben megtörik az alapozási árok. A fennmaradt falindítások is tompaszögben zárnak be a ma is álló Árpád-kori hajó falaival. A falindítások és az alapozási árok jellemzői a poligonális szentélyzáródást valószínűsítették. Az új adatok a templom építésének korát a 13. század utolsó harmadára helyezik, ezt erősíti a templom létezéséről tudósító 1278-ban kelt oklevél.

A feltárást megvalósítottuk az 1745. évi felújítás nyomait és járószintjét. Ekkor még csak használhatóvá tették az épületet, visszasüllyesztették a járószintet az Árpád-kori szintre, ezzel biztosítva a D-i falban ma is látható fülkék rendeltetésszerű használatának lehetőségét. A templom török kori pusztulásához kapcsolódó középkori rétegek eltávolítása miatt a vörösréteget tartalmazó falszövet, valamint a feketére perzselődött téglák vizsgálata adta meg a középkori járószint helyét.

A középkorban is rendelkezett karzattal a templom, a fából ácsolt építmény egyik tartóoszlopának helyét megtaláltuk az ásás során.

Az épület teljes átépítésére 1785-ben került sor, ekkor bővítették keleti irányban új szentéllyel az épületet. A bontási és építési munkálatok törmelékei, valamint a rajtuk nyugvó 18. század végi járószint jól megfigyelhető volt.

Munkatárs: Takács László régésztechnikus.

ORHA ZOLTÁN

**278. Zalalövő határa
(Zala megye) R, B, Á, Kk**

A 86-os sz. főút Zalalövőt elkerülő szakaszának építését megelőzően, a településen az alábbi lelőhelyeken végeztünk kutatásokat.

Budafa, Csihaj (KÖH 39798): Az először 1965-ben, terepbejárás során lokalizált, majd 2009-ben nagyobb kiterjedésben ismét megtalált lelőhely tényleges régészeti érintettségének megállapítására 2013. szeptember 26. és október 16. közt összesen 24 kutatóárkot nyitottunk. A korábbi adatokból több mint 2 ha kiterjedésűre valószínűsített lelőhely próbafeltáráására a megbízóval kötött szerződésben rendelkezésre álló 4100 m²-nek 80%-át vettük igénybe, a főpályához K-ről csatlakozó sáv nagyrészt ugyanis alkalmatlan volt kutatóárkok húzására (mely

szakadékba esik, ami ráadásul erdővel és tuskókkal borított). Szondáink döntő többsége a nyomvonal irányának megfelelően É–D-i irányú, a legrövidebb hossza 20 m, míg a leghosszabbé 90 m.

A korábbi években folyamatosan mezőgazdasági művelés alatt álló lelőhely É-i felében, a humusz alatt homogén agyagréteget tapasztaltunk, míg a D-i részen általában összefüggő kavicsos, illetve sóderes altalajt találtunk.

Régészeti objektumokat két területen koncentrációval dokumentáltunk, melyek korszakai megegyeznek a korábbi felszíni gyűjtések adataival. A lelőhely É-i felében egy jól lehatárolható részen késő középkori telepjelenségeket találtunk (árokrészlet, gödör, verem, cölöplyuk stb.), míg a nyomvonal DK-i sarkában előkerült objektumok a bronzkorra datálhatóak.

STRAUB PÉTER

Nagyfernekág (KÖH 75025): A lelőhely próbafeltárása 2013. július 23. és augusztus 2. közt került sor. A próbafeltárással átkutatott terület nagysága 987 m² volt. Az elkerülő út nyomvonalának legdélebbben fekvő lelőhelye egy fenyvesekkel közrefogott domb K-i oldalán fekszik, a 2009. évi hatástanulmányt megelőző terepbejárásakor a felszínen őskori kőeszközök és középkori cserepek kerültek elő.

Mivel a terület az ideai évben nem volt megművelve és csapadék is viszonylag kevés hullott, a föld a többi lelőhelyhez képest kifejezetten kemény volt, ami a humuszosítást és a bontást is megnehezítette. A lelőhelyen összesen 8 kutatóárkot húztunk, a D-i részen azok a tengellyel közel párhuzamosak, míg az É-i részen Ny–K-i irányúak.

A próbaátásat eredményeképp 23 objektum került napvilágra, jellemzően gödröket, vermeket és árkokat dokumentáltunk, melyek szórta helyezkedtek el. Az őskori objektumokból kevesebb került elő, 4 gödröt lehet a rézkorra, illetve a bronzkorra keltezni, melyekben kizárólag kerámiatöredékeket találtunk. A többi objektum az Árpád-korra és a középkorra datálható, melyekben már nagyobb mennyiségű kerámia és csontanyag, valamint patics is volt. A korábbi típusokat a jellegzetesen bekarcolt hullám- és csigavonaldíszes háztartási fazekak és a cserépbogrács töredékek képviselik, míg a fiatalabb korú gödrökből jó minőségű edények töredékei is előkerültek. A középkori emlékek a humuszosításkor gyakran már a mai felszínhez nagyon közel, sekély mélységben jelentkeztek. A cserepek mellett említésre érdemes egy középkori örlőkő és egy cölöp maradványa.

Munkatársak: Baranyai Krisztina, Császár Renáta, Gönye András és Takács László régésztechnikusok.

ORHA ZOLTÁN

279. Zalaújlak, Cseri kereszt (KÖH 40962)

(Zala megye) Kk

A Nagykanizsai és a Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárás 2013. június 17.–július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50–50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett.

Ennek során Zalaújlak közigazgatási határán, Zalaújlak és Csapi között, a 75127 j. út Ny-i oldalán hitelesíteni tudtuk az ismert lelőhelyet. A területen zabtábla állt, mely az út mentén

egy keskeny sávban viszonylag ritkán kelt ki, így itt a talaj nem túl jól, de látható volt. Ezt a területet bejárva késő középkori edénytöredékeket találtunk. A lelőhely kiterjedése a Közhiteles Nyilvántartás és a Göcseji Múzeum adattári adatai szerint nem egyezik. A korábbiakhoz képest a mostani terepbejárás során É-i és D-i irányban lelőhelybővülést tapasztaltunk.

Munkatársak: Skriba-Nagy Mónika régész, Skriba Pál és Vágusz Anina régésztechnikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

280. Zákány, Irtások (KÖH 84489)

(Somogy megye) Kk

A Csurgói kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárás 2013. június 25–27. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A terület sávos bejárása a tervezett nyomvonal tengelyétől 50–50 m-es sávban történt, mely összesen 19 régészeti lelőhelyet érintett. A vizsgált szakaszok mezőgazdasági művelés alatt álló területein változó feltételekkel és eredményességgel lehetett a terepbejárás elvégezni.

Zákány Zákányfalu nevű településrészétől É-ra, a 6804 j. út K-i oldala és az Izidórus-patak között magas kukoricásban, rossz megfigyelési viszonyok mellett kevés késő középkori kerámiát találtak. Ezek egy új régészeti lelőhelyre utalnak.

Munkatársak: Melis Eszter régész, Lakatosné Sövegjártó Erika és Spolár Erika technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

281. Zákányszék határa (Csongrád megye) Á, Kő, I

Mórahalom és Zákányszék szennyvízelvezetése és tisztítása projekt kapcsán a településen az alábbi lelőhelyeken végeztünk kutatásokat.

Frank-tanyától K-re (KÖH 75115): 2013. február 7-én próbafeltárást végeztünk a nyomvonal 135. lelőhelyén. A 2010-ben zajló régészeti terepbejárás kapcsán Árpád-kori és középkori jellegű kerámiatöredékeket találtak a szóban forgó lelőhely területén, melyet a próbafeltárást során mi is beigazoltunk. A lelőhely feltárással érintett, lehumuszosított területe elérte a 27 m²-t. A 40–120 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárgásbarna és szürke homokos altalajon 2 stratigráfiai egységet figyelünk meg, melyekhez 2 objektumszámot rendeltünk. A stratigráfiai egységek közül mindkét objektum ÉK–DNY-i irányú ároknak bizonyult. Korszakot meghatározó leletanyag mindkét objektumból előkerült. A nyomvonal mindkét oldalán, a feltárást ideje alatt további terepbejárás végeztünk, melynek során mi is megtaláltuk az előzetes terepbejárás során meglelt késő Árpád-kori, középkori lelőhelyet. Feltárást során bizonyossá vált, hogy a lelőhely ÉNy-i irányba nem folytatódik. A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Móra Ferenc Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Mórahalmi határút III. (KÖH 75109): 2013. február 13-án próbafeltárást végeztünk a nyomvonal 136. lelőhelyén. A 2010-ben zajló régészeti terepbejárás kapcsán Árpád-kori jellegű kerámiatöredékeket találtak a szóban forgó lelőhely területén, melyet a próbafeltárást során mi is beigazoltunk. A lelőhely feltárással érintett, lehumuszosított területe elérte a 62 m²-t. A nyomvonalon 1 objektum feltárta rajzolódott ki a nyesett felszínen,

amely egy ároknak bizonyult. Korszakot meghatározó leletanyag az objektumból nem került elő. A nyomvonal mindkét oldalán, a feltárás ideje alatt további terepbejárást végeztünk, melynek során mi is megtaláltuk az előzetes terepbejárás során meglett Árpád-kori lelőhelyet. Biztosra vehető, hogy ez az árok a terepbejárás során megtalált településhez tartozik. További régészeti objektumok a szennyvízcsatorna nyomvonalába nem estek bele.

Munkatársak: Pópity Richárd és Gera Róbert régésztechnikusok.

BENEDEK ANDRÁS

282. Zimány határa (Somogy megye) Ő, Kö

Szeptember 25-én terepbejárást végeztünk a falu határában. A Pesty-féle 1865-ös összeírásban a Lépavoda nevű szántó kapcsán megjegyzi, hogy az öregek szerint itt török vár volt, amelynek azonban már nincs nyoma, csak téglákat lehet elszórta találni. A leírás valószínűleg a templom helyére vonatkozik. Más hagyomány szerint a dűlőben állt a régi falu, ahol máig tégladarabokat szántanak ki.⁸⁴

Lépavadai-dűlő 1. (KÖH 85787): A falutól ÉNy-ra, az Egresi-árok patak DK-i oldalán szórványosan kevés és jellegtelen őskori kerámiát gyűjtöttünk.

Lépavadai-dűlő 2. (KÖH 85789): Az Egresi-árok és a DNY felől érkező Jókuti-árok összefolyásában fekvő, felszigetszerű dombon, álló kukoricában szintén hasonló jellegű őskori telep találtunk, a középkori falu közelségére egy peremtöredék utalhat.

K. NÉMETH ANDRÁS – VARGA MÁTÉ

283. Zselicszentpál határa (Somogy megye) Á, Kk, I

2013. október 4-én Berta Gyula kaposvári lakossal jártuk a település határát, középkori régészeti lelőhelyek azonosítása céljából.

Kenderföld (KÖH 85801): A patak túlsó, K-i oldalán, a Szentegyház-dűlő lelőhelytől északabbra vassalakos, vasolvadékos lelőhelyet találtunk, az É–D-i irányú földút Ny-i oldalán. A lelőhelyen három határozott, szürkés foltban lehetett leleteket találni. A legdélebbi részen salakot találtunk, míg az É-i két részen inkább olvadékokat. A leletek mindhárom helyen nagyjából 5–10 m sugarú körben koncentráltak. A lelőhely mérete: 180×60 m.

Szentegyház-dűlő (KÖH 49853): A Zselicszentpáltól Ny-i irányban lévő lelőhely bár szerepel a nyilvántartásban, ennek ellenére terepi azonosítása nem történt meg. A területen sok kerámiát lehetett gyűjteni. A lelőhelyen csak középkori kerámiákat gyűjtöttünk, valamint egy nagyobb olvadékot (talán bronz), valamint egy téglatöredéket. A kerámiák alapján nagyjából a 13–15. századra lehet keltezni a lelőhelyet. A lelőhelyen sok kisebb-nagyobb téglatöredéket, valamint habarcsot lehetett megfigyelni egy nagyjából 20 m sugarú körben, azonban embersontokat nem láttunk. A lelőhelytől D-re egy korábbi földút (mélyút) bevágása látható az erdős részen, amelynek a szélé-

re rengeteg nagyobb kő volt kidobálva. A köveket feltehetőleg a templomból szánhatták ki és hordhatták ide. Se az első, se a második katonai felmérés nem jelez ide templomot. Ha ez a templom a középkori Szentpál templomával azonosítható, akkor első említése 1333-ból való. A lelőhely mérete: 230×150 m.

Temető (KÖH 85799): A Kenderföld nevű vassalakos-olvadékos lelőhelytől É-ra, a temetőtől D-re újabb lelőhelyet sikerült lokalizálni. Leleteket a műútról lekanyarodó földút és a temető között viszonylag keveset és ritkán lehetett találni. A leletek mind késő középkoriak, a 13–16. századra lehet datálni őket. Ezen kívül találtunk még két vastárgyat, az egyik egy patkó töredéke, a másik nem meghatározható. A lelőhely feltételezhetően É-i irányba, a temető irányába is folytatódik. A lelőhely mérete: 120×100 m.

Munkatársak: Berta Gyula, Papp Zoltán, Pátrovics Gábor.

VARGA MÁTÉ

284. Zsurk, Eszterna-tava (KÖH 75725)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő

A Tiszaszentmárton–Zsurk szennyvízberuházás 2013 tavaszán indult el. Ennek során szakfelügyeletet írtak elő a földmunkákhoz, illetve két helyen (a 0+600–0+900, valamint az 1+300–1+500 szelvények között) próbafeltárást. A próbafeltárást 2013. június 13-án került sor. Ezek a területek egy korábbi, a beruházást megelőző hatástanulmány lelőhelyei alapján lettek kijelölve.⁸⁵ Ezek közül a Zsurktól Ny-ra fekvő, az itt menő földút mellett lévő keletebbi kapta a 3. (Eszterna-tava), a nyugatabbi a 4. (Lencse-szer-dűlő) számot. Ezek közül a 4.-et elvileg vágta a nyomvonal, míg a 3.-at csak érintette. A kutatás egy 50 cm széles, iszapolókanalas géppel történt (a nyomvonal csak mintegy 25–30 cm széles volt). A 4. lelőhely régészeti szempontból negatívnak bizonyult, amiben minden bizonnyal az is közrejátszott, hogy itt a dűlőt egy dombbevágásban haladt, aminek kialakításakor nyilván megsemmisítették a lelőhelyet.

A 3. lelőhelyet érintő szakaszon több árkot is húztunk a nyomvonalban, melyek közül csak egy bizonyult pozitívnak. Ebben a 0+667–0+715 kmsz. közötti részben, ahol a K–Ny-i irányú szelvény mindkét végétől számított 10–10 m-en kívül, megfigyelhető objektumfolt és beásás nélkül, különböző mélységben (50–140 cm, alatta már nem, s ez egyben a csőfektetési szint is), minden rendszer nélkül kerültek elő kézzel formált őskori kerámiák. A cserepeket begyűjtöttük, a szelvényt lefényképeztük, majd a területet átadtuk a további kivitelezéshez.

JAKAB ATTILA

⁸⁴ Papp László, Végh József szerk.: Somogy megye földrajzi nevei. Budapest 1974, 140 / 81.

⁸⁵ JAM Adattár 2008.99.

KORSZAKMUTATÓ
INDEX OF PERIODS

A mutatóban szereplő szám a lelőhely sorszámát jelöli.

ŐSKOR 1, 4, 7, 14, 20, 34, 38, 48, 53, 54, 55, 57, 63, 69, 73, 76, 77, 78, 81, 86, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 104, 106, 109, 113, 114, 125, 127, 128, 129, 139, 140, 145, 149, 151, 161, 163, 175, 178, 180, 184, 186, 189, 196, 197, 200, 203, 204, 205, 219, 222, 225, 226, 235, 237, 242, 244, 246, 255, 256, 257, 258, 261, 265, 267, 270, 276, 282, 284

Újkőkör 6, 20, 38, 52, 76, 81, 82, 110, 116, 119, 211, 212, 216, 218, 250, 255, 261, 269

alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája (AVK) 41, 117, 133, 236

AVK esztári csoport 122

AVK tiszadobi csoport 187

AVK Szamos vidéki festett kerámia 107, 167

bükki kultúra 117

dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája (DVK) 13, 183, 205

kottafejes kultúra 38

lengyeli kultúra 9, 64, 65, 79, 115, 190, 205, 206, 220

Sopot-Bicske-kultúra 13

szakálhádi csoport 141

tiszai kultúra 215, 217

zselizi kultúra 260, 273

Rézkör 5, 6, 38, 59, 63, 110, 116, 120, 139, 193, 215, 220, 221, 235, 278

badeni kultúra 36, 38, 57, 64, 81, 119, 120, 176, 200, 205, 216, 217, 223, 235, 238

Balaton-Lasinja-kultúra 89, 115, 205, 223, 238

bodrogkeresztúri kultúra 41, 57, 91, 131, 173

bolerázi kultúra 218, 238

hunyadihalmi csoport 41, 91

Jamnaja-kultúra 81

lengyeli kultúra 57, 115, 223

ludanicei csoport 32, 57, 157

tiszapolgári kultúra 41, 76

tűzdelt barázdás kerámia kultúrája 238

Bronzkör 1, 2, 10, 22, 29, 33, 38, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 52, 57, 58, 59, 74, 76, 80, 81, 86, 87, 107, 111, 114, 117, 118, 119, 120, 124, 137, 138, 143, 145, 146, 157, 158, 161, 173, 174, 184, 192, 193, 196, 197, 199, 211, 213, 217, 220, 226, 229, 235, 238, 242, 243, 244, 249, 250, 252, 255, 261, 267, 271, 273, 275, 278

Felsőszőcs-kultúra 262

füzesabonyi kultúra 235, 268

Gáta-Wieselburg-kultúra 91

Gáva-kultúra 255

halomsíros kultúra 179

Harangedény–Csepel-csoport 32, 38

hatvani kultúra 62, 74, 215, 235, 268

kisapostagi kultúra 223

koszideri kor 203

Makó-kultúra 37, 68

mészbetétes edények népe kultúrája 220, 223

nagyrévi kultúra 21

- pilinyi kultúra** 60, 99, 187, 191, 235
Somogyvár-Vinkovci-kultúra 206
Szőreg-Perjámos-kultúra 91, 131
urnamezős kultúra 32, 105, 148, 170, 200, 205
Vatya-kultúra 21, 203
- Vaskor** 7, 29, 38, 52, 56, 59, 80, 86, 87, 114, 135, 144, 150, 173, 174, 217, 220, 235, 249, 255, 275
Hallstatt-kultúra 148, 264
La Tène-kor 22, 29, 34, 38, 42, 55, 57, 59, 86, 105, 106, 107, 114, 115, 148, 160, 179, 205, 206, 220, 235, 238
szkíta-kor 41, 57, 99, 117, 161, 163, 187, 237
- RÓMAI KOR** 7, 13, 14, 22, 28, 29, 39, 72, 77, 85, 96, 104, 105, 106, 109, 113, 114, 121, 127, 136, 151, 178, 179, 180, 181, 184, 193, 205, 206, 207, 220, 223, 224, 238, 243, 251, 261, 267
germán (római / császár kori barbár, germán) 111, 187, 194, 250, 271
hun kor 262
szarmata (római/császár kori barbár; római kori barbár, szarmata; szarmata; szarmata kor) 11, 16, 36, 37, 41, 42, 44, 53, 55, 56, 57, 59, 60, 74, 78, 81, 90, 92, 93, 94, 102, 123, 124, 130, 131, 139, 141, 144, 149, 153, 155, 158, 159, 163, 165, 168, 176, 193, 203, 211, 213, 214, 225, 230, 231, 235, 237, 242, 246, 247, 255, 256, 257, 266, 269, 270, 275
Bereg-kultúra 80, 87
Tiszadob-csoport 58, 87
- NÉPVÁNDORLÁS KOR** 63, 87, 111, 161, 167, 178, 193, 209, 226, 241
avar/avar kor 17, 34, 42, 44, 55, 56, 60, 91, 94, 131, 141, 154, 159, 165, 181, 187, 188, 203, 210, 220, 255, 267, 269
germán 17, 70, 221, 269
Karoling-kor 184
- HONFOGLALÁS KOR** 47, 187, 193, 248
ÁRPÁD-KOR 3, 7, 11, 12, 13, 21, 29, 30, 42, 43, 44, 48, 49, 51, 52, 57, 63, 68, 71, 78, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 91, 92, 93, 94, 98, 103, 105, 106, 107, 110, 112, 116, 117, 118, 120, 127, 128, 131, 133, 134, 136, 142, 143, 145, 152, 153, 157, 159, 163, 165, 170, 174, 178, 179, 180, 184, 186, 187, 192, 193, 195, 205, 206, 208, 216, 218, 222, 235, 237, 240, 241, 242, 245, 249, 255, 256, 257, 260, 263, 270, 274, 276, 277, 278, 281, 283
KÖZÉPKOR 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 19, 23, 24, 25, 33, 35, 36, 40, 60, 61, 66, 69, 72, 77, 78, 83, 84, 96, 98, 100, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 118, 125, 126, 140, 161, 164, 166, 174, 177, 178, 182, 183, 191, 193, 200, 205, 208, 223, 228, 235, 239, 243, 251, 253, 254, 258, 259, 265, 281, 282
Késő középkor 3, 10, 12, 22, 23, 30, 31, 39, 40, 49, 60, 71, 72, 75, 83, 84, 86, 90, 92, 93, 97, 101, 103, 105, 117, 127, 128, 129, 130, 134, 136, 142, 143, 145, 147, 151, 152, 162, 166, 169, 170, 171, 175, 178, 180, 185, 190, 192, 195, 198, 201, 204, 206, 211, 224, 227, 240, 245, 251, 263, 267, 276, 278, 279, 280, 283
ÚJKOR 23, 26, 27, 31, 42, 43, 51, 55, 56, 67, 74, 78, 83, 84, 98, 111, 112, 120, 121, 133, 150, 163, 166, 177, 178, 190, 195, 201, 214, 227, 233, 245, 255, 263, 277
Kora újkor 24, 30, 31, 39, 40, 49, 52, 63, 83, 84, 90, 101, 105, 111, 133, 143, 145, 150, 158, 163, 166, 169, 195, 214, 227, 245, 263, 267
Török kor 22, 23, 24, 30, 40, 83, 84, 94, 201, 214, 234, 263
- ISMERETLEN KOR** 7, 9, 11, 16, 36, 38, 42, 44, 50, 57, 60, 65, 68, 76, 82, 83, 86, 88, 90, 95, 98, 99, 107, 117, 119, 120, 131, 132, 156, 157, 158, 159, 160, 172, 177, 186, 190, 202, 214, 216, 218, 232, 235, 237, 247, 255, 261, 270, 272, 281, 283

SZERZŐI NÉVMUTATÓ
INDEX OF AUTHORS

A mutatóban szereplő szám a lelőhely sorszámát jelöli.

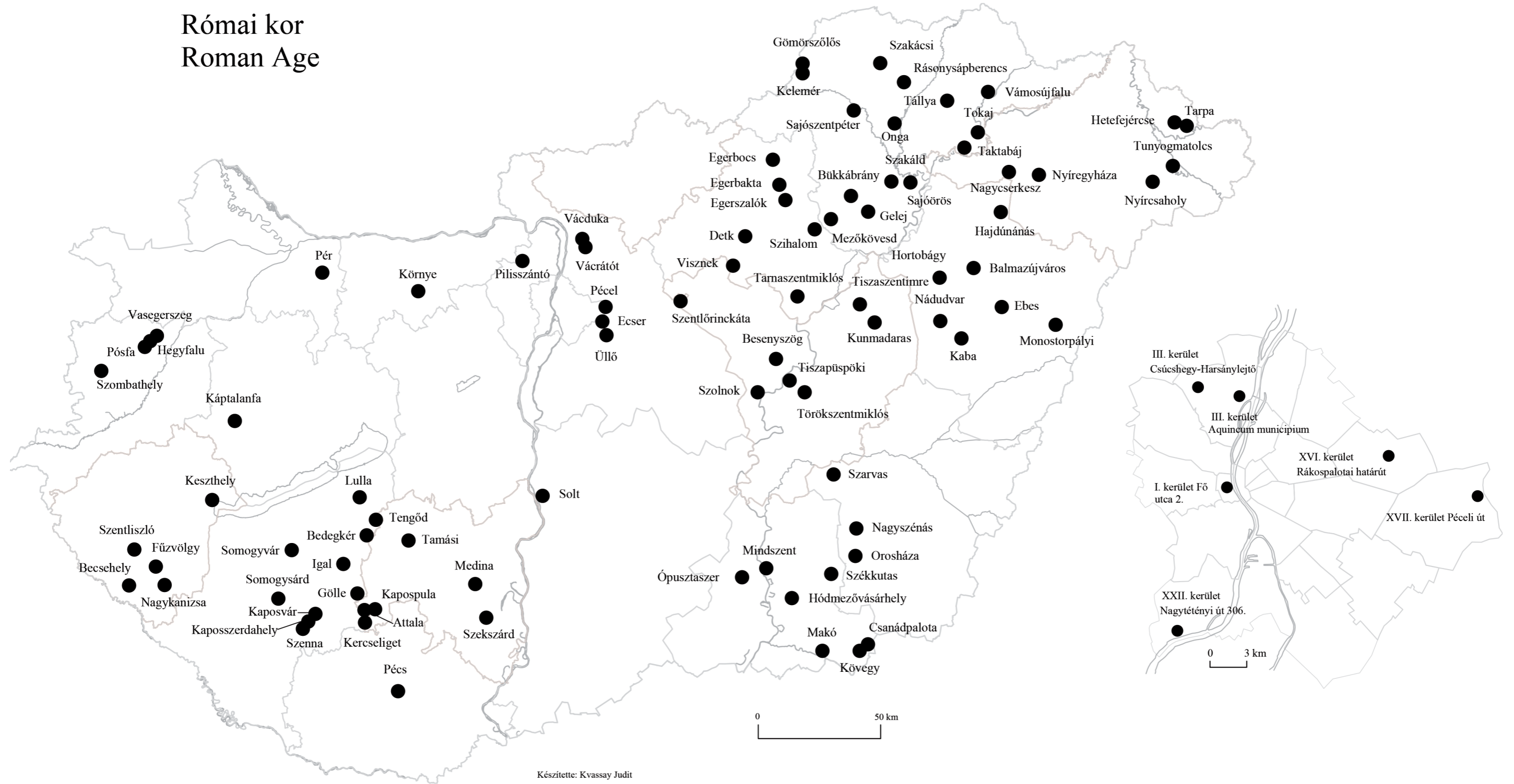
Anderkó Krisztián	22	Gulyás Gyöngyi	42, 76, 117
Bajkai Rozália	144	Gutay Mónika	53, 58
Barna Judit, P.	115	Gyucha Attila	217
Bede Ádám	42, 118, 123, 130, 141, 219	Hajdú Melinda, L.	2, 6, 79, 110, 117, 125, 139, 187, 211, 258
Benda Judit	22	Halász Ágoston	83, 245
Benedek András	131, 146, 281	Haraszi László	91
Bereczki Balázs	123	Hargitai András	68
Bertók Gábor	179	Harkai István	92, 93, 94, 230
Beszédes József	39	Havas Zoltán	28, 29
Boruzs Katalin	134	Heinrich-Tamáska	
Bóka Gergely	9, 65, 157, 172, 190, 216, 255, 261	Orsolya	114
Bózsa Anikó	176, 181, 266	Heyd, Volker	81
Czifra Szabolcs	16, 216, 261	Hornok Péter	86, 184, 267
Czigány Dávid	120	Horváth Antónia	187
Czukur Péter	43, 218	Horváth M. Attila	38
Csányi Viktor	231	Hullám Dénes	11, 51, 52, 55, 56, 82, 90, 122, 155, 156
Csengeri Piroska	20, 187, 196, 197, 212, 213, 236, 271	Istvánovits Eszter	149
Cséki Andrea	131	Jakab Attila	3, 19, 182, 248, 253, 254, 284
Dani János	81	Jankovics Norbert	67, 84
Domboróczki László	59	Kalís, Joop	252
Éder Katalin	35	Kalli András	187, 191
Farkas Csilla	60, 235, 275	Kienlin, Tobias L.	252
Farkas Zoltán	119, 186, 209, 210, 225, 260, 270, 272	Király Ágnes	137
Feld István	12, 166	Kiss Csaba	124, 256
Fischl Klára, Pusztainé	45, 62, 74, 138, 252, 268	Kiss Péter	238
Füredi Ágnes	270	Koós Judit	191
Gallina Zsolt	42, 76, 117	Kovács Eszter	30, 31, 33
Gábor Olivér	178	Körösfi Zsolt	107
Gál Viktor	70, 71, 239	Kulcsár Gabriella	81
Gáti Csilla	179, 233	Laczi Orsolya	144
Giber Mihály	143	Láng Orsolya	28
Gulyás András	214, 215	László János	121
		Magyar Csaba	237, 261

Masek Zsófia	121	Schilling László	237
Márkus Gábor	81	Scholtz Róbert	73, 95, 161
Mester Zsolt	4	Simon László	193
Miskolczi Melinda	142, 163, 222	Simon Zoltán	143
Mladoniczki Réka	86	Somogyvári Ágnes	203
Molnár István	40, 240	Sóskuti Kornél	132, 165, 168, 232
Mrenka Attila	86, 238	Straub Péter	114, 116, 278
Nagy Andrea	120	Szabó Ádám	121
Nagy Nándor Norbert	255	Szabó Géza	21, 135, 150, 220, 234
Nagy Szabolcs Balázs	12	Szabó László, D.	102
Nemes György	57, 206	Szalontai Csaba	43, 47
Németh András, K.	7, 14, 54, 61, 69, 77, 98, 100, 104, 108, 113, 126, 136, 188, 201, 243, 251, 259, 265, 282	Szeverényi Vajk	43, 44, 218
Németh Péter Gergely	106, 207, 223	Szilas Gábor	32, 33, 34, 37
Nováki Gyula	66	Szörényi Gábor András	142, 163, 192
Nyékhelyi Dorottya, B.	23, 24	Szücsi Frigyes	154, 227, 228, 229
Orha Zoltán	164, 195, 263, 277, 278	Tokai Zita Mária	10, 13, 15, 48, 72, 75, 89, 97, 109, 127, 128, 129, 140, 147, 151, 152, 171, 175, 180, 183, 185, 189, 200, 204, 224, 276, 279, 280
Pap Ildikó Ktalin	85, 101, 112, 162, 184, 221	Toldi Zoltán	80, 87, 107, 167, 247, 249
Papp Adrienn	25, 26, 27	Tompa György	107, 173, 262
Parditka Györgyi	76	Tóth Anikó	23
Parkinson, William A.	217	Tóth Farkas Márton	22, 29, 36
Patay Róbert	57, 99, 119, 269, 270	Tóth Krisztián	1, 46, 63, 78, 111, 194, 199, 226, 242, 244, 250, 257
Peška, Jaroslav	81	Tóth Zoltán	5, 58, 59, 246
Pesti Krisztina	120	Tóth Zsolt	177, 178
Pintye Gábor	88, 107, 133, 158, 159, 160, 174	Tutkovics Eszter, K	41, 181
Pópity Dániel	91, 131	Varga Máté	8, 14, 18, 69, 77, 96, 103, 105, 145, 148, 169, 170, 202, 205, 208, 251, 282, 283
Prien, Roland	114	Varga Sándor	91
Priskin Anna	43	Vágvölgyi Bence	60
Rajna András	241, 269	Włodarczak, Piotr	81
Rácz Tibor Ákos	49, 269	Zitnan, Andrej	81
Regenye Judit	50, 64, 264, 273		
Reményi László	35		
Ringer István	198		
Rózsa Zoltán	17, 153, 274		

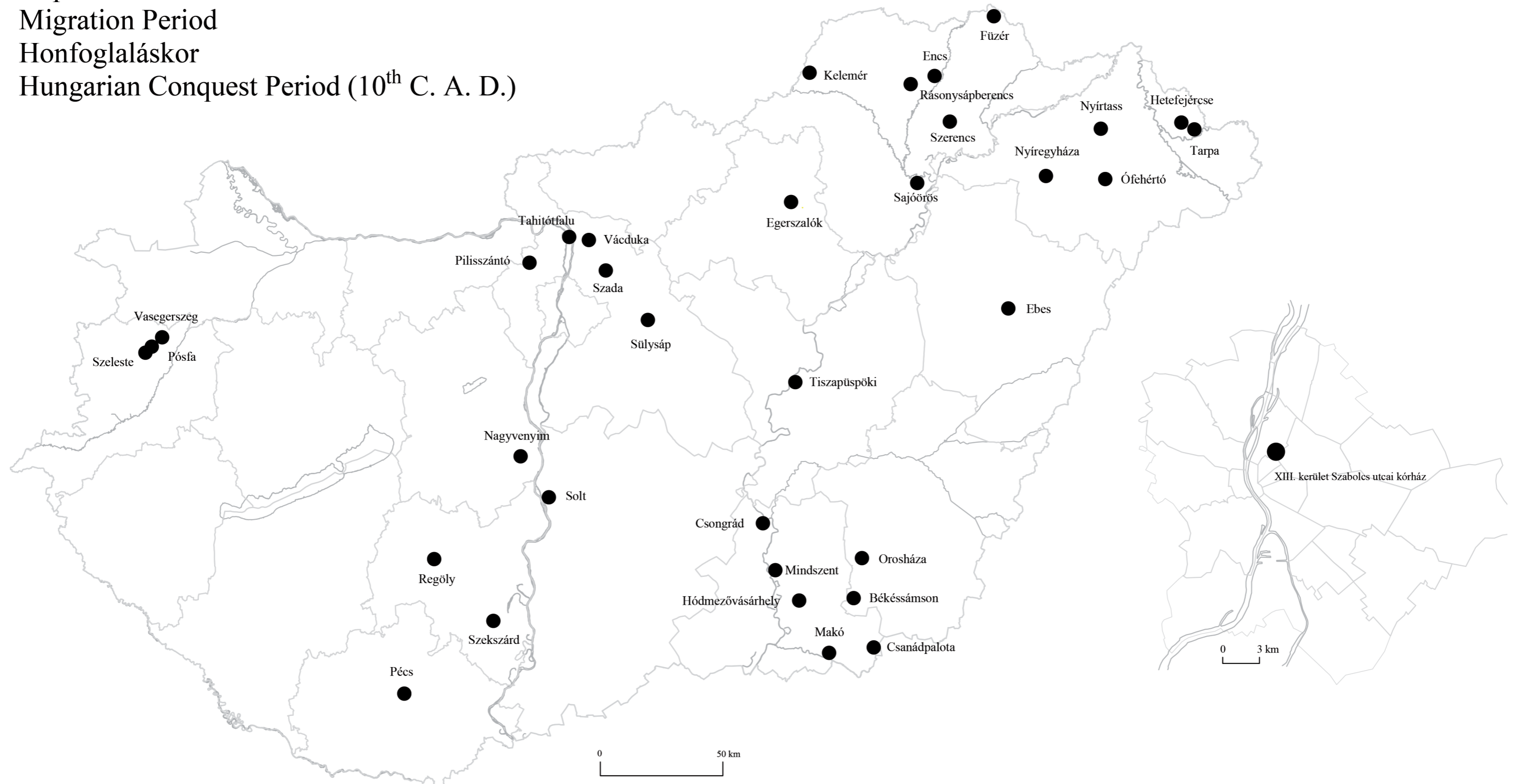
TÉRPÉKEK

MAPS

Római kor Roman Age

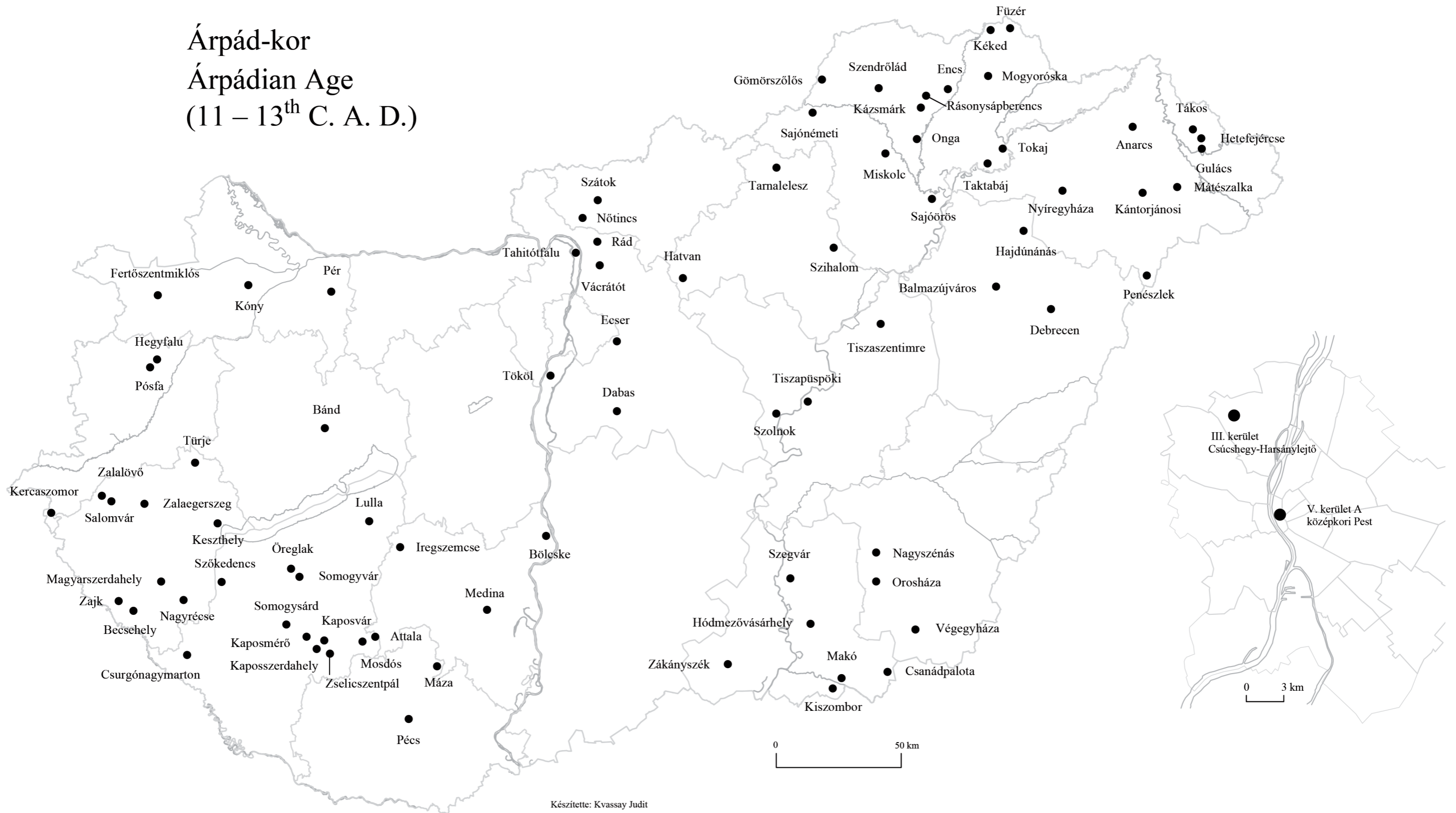

Népvándorláskor
Migration Period
Honfoglaláskor
Hungarian Conquest Period (10th C. A. D.)

Készítette: Kvassay Judit

Árpád-kor Árpadian Age (11 – 13th C. A. D.)

Készítette: Kvassay Judit

Középkor, késő közép- és kora újkor
 Middle Age,
 Late Middle Age and Early Modern Age
 (14 – 18th C. A. D.)

